ČASOPIS

SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ

ČESKÝCH V PRAZE.

REDAKTOR:

DR. J. V. ŠIMÁK.

7-9

ROČ. VII.

1899.

NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH

V PRAZE.

TISKL ALOIS WIESNER V PRAZE.

OBSAH.

Články.

Zprávy.

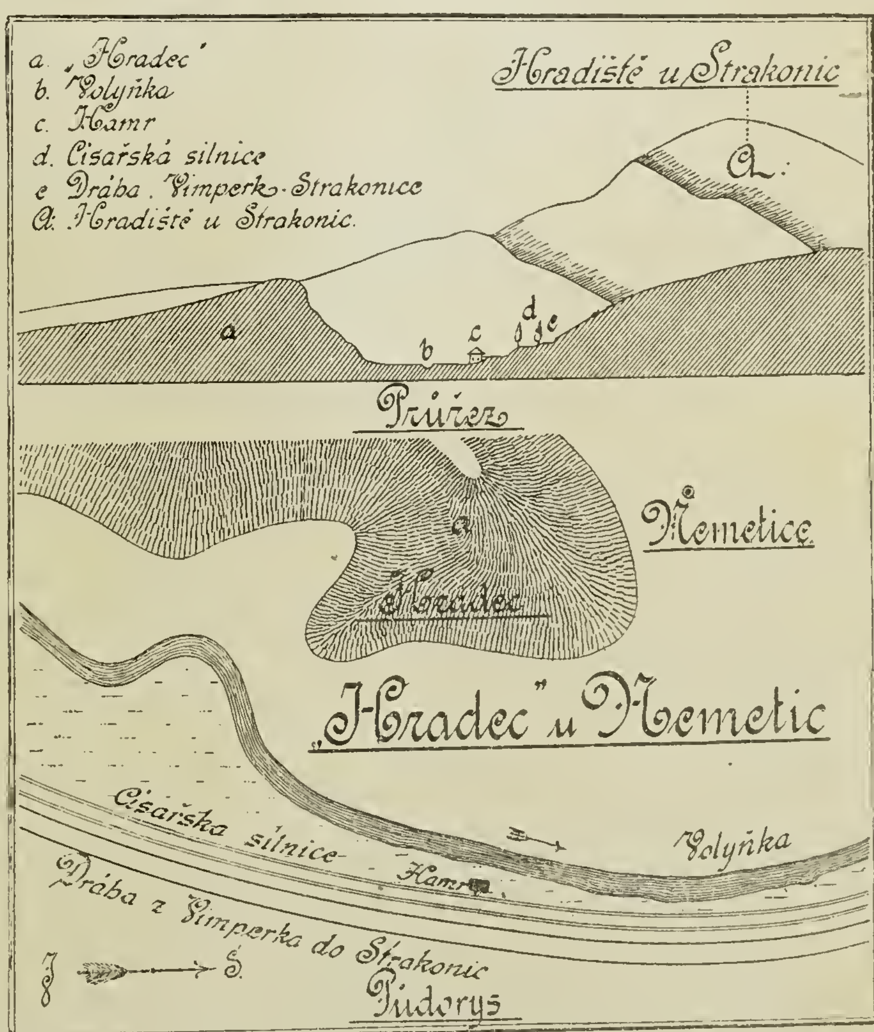
Literatura.

Časopis Mus. slovenskej spoločnosti 36, 149. — Časopis Vlast. musejního spolku v Olomouci 150. — Český časopis historický 78. — Frič: Řeč, proslovená 6/II. 1899. (o sbourání domů č. 931.—933. na Starom. rynku) 80. — Herold polski 36. — Lud 149. — Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne 148. — Merhout Cyril: Olšany u Prahy v první polovici XIV. věku. Nový Hrad u Kunratic 150. — Method 78. — Nachrichten über deutsche Alterthumsfunde 149. — Národopisný sborník československý 78. — Obrázková revue 150. — Sborník České společnosti zeměvědné 35. — Sborník Mus. slovenskej spoločnosti 36, 149. — Sborník Mus. společnosti ve Val. Meziří 114. — Sedláček Aug.: Klášter sv. Maří ve Sv. Poli 150. — Slanský obzor 149. — Starohrvatska prosvjeta 79, 148. — Škorpil F. B.: Paměti chrámu kladenského. — Popis hejtmanství kladenského 79. — Šlechta-Křivoklátský Jan: Bohdalec v Michli 151. — Teplý Fr.: Paměti starožitného města Milčína a jeho okolí 151. — Vávra Jos.: Historické paměti býv. panství Mníšeckého a kláštera sv. Maří Magd. na Skalce 114. — Věstník Matice Opavské 149. — Wiadomości numizmatyczno-archaeologiczne, 150. — Vjesnik hrvatskoga archaeološkoga družtva u Zagrebu 148. — Vjestnik kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva 78, 150. — Volné směry 150. — Vrbas Jakub: Dějiny městečka Žďánic 79. — Výstava v Soběslavi 1898., 148. — První zpráva mus. spolku v Telči za r. 1897. a 1898., 80. — Zpráva o činnosti kuratoria Měst. musea v Táboře za r. 1898., 80.

Předhistorické nálezy na Hradci u Nemetic nad Volyňkou.

Podává *J. V. Želízko.*

Půl hodiny od Volyně, podél levého břehu Volyňky, táhne se rovným směrem dlouhá, vysoká stráň, někdejší to břeh řeky diluvialní. Stráň tato vybíhá téměř u samé vsi Nemetic (na jih) ve strmou granulitovou ostrožnu zvanou »Hradec«. Pozemku nalézajícího se na »Hradci« a náležejícího nyní ku dvoru v Nemeticích, nabyl před třinácti léty velkostatek Volyňský záměnou. Pole to souvisí na straně západní s poli jinými, ale jižní jeho stranu tvoří výše zmíněná příkrá ostrožna, jež i na straně východní pole toto lemuje, jsouc však zde o něco vyšší; na straně severní níží se pozemek, ježto stráň tu do něho zabíhající byla zkopána. Stranu jižní a východní obtéká řeka Volyňka.

Obr. 1. Půdorys a průřez hradiště u Nemetic.

Na poli tomto přicházelo se na mnoho kamení, jež ovšem nevadilo při orání mělkém, jaké dřívější majetník na něm provozoval, které však orbě hluboké, nyní tam konané po záměně správou velkostatku, bylo na závadu. Proto dal tehdejší hospodářský správce p. V. Zeman z Nihošovic kamení ono vykopávati, při čemž dělníci

našli za nedlouho nádobu do černa vypálenou a plnou popele a neporušenu ze země vyzdvihli. Pan Zeman nakázal na to dělníkům, by při další práci pozor dávali, čímž dosaženo, že byly i věci jiné vykopány, mající velikou důležitost pro předhistorii českého jihu.

Když p. Zeman přesídlil z Nihošovic, zanechal nalezené předměty p. J. Fialovi, řídícímu učiteli v Nihošovicích, by je laskavě uschoval a odevzdal příštímu krajinskému museu ve Volyni.

V minulých prázdninách, kdy prohlížel jsem »Hradec« a sobě nakreslil jeho plánek, laskavostí p. učitele Fialy byly mně ony starožitnosti zapůjčeny, jakož i poskytnuty mně cenné zprávy o nalezišti. Předměty z »Hradce« opětně nezištně a s nevšední ochotou fotografoval můj přítel adjunkt p. Karel Lamina. Zvláštní též laskavost věnoval mi p. Dr. J. Bezděk, jenž jednak osobním svým přispěním, jednak i nezištným půjčováním povozu výzkumy mé vůbec podporoval. Jmenovaným pánům vyslovuji tuto srdečný a nelíčený dík!

Ze starožitností, jež nalezeny byly na »Hradci« a jež uznal jsem důležitými k vyobrazení, uvádím tyto:

Přesleny.

Nalezeno celkem 9 kousků. Obr. č. 1.—4. (Tab. I.) znázorňuje nezdobené hliněné přesleny.

Obr. č 5.—6. hliněné, podoby hvězdovité.

Obr. č. 7.—8. hliněné, zdobené.

Obr. č. 9. zdobený, v průměru 3 *cm* a zhotovený ze serpentinu.

Předměty hliněné.

Obr. č. 10. Střep tuhovaný, silný $^1/_2$ *cm* (na kole zhotoven). Podobný nalezl jsem na hradišti »Věnci« u Elčovic.

Obr. č. 11 Zdobený střep $^1/_2$ *cm* silný (na kole zhotoven).

Obr. č. 12. Okraj nádoby, s ozdobou prstem vtlačenou; 7 *mm* silný (na kole zhotoven).

Obr. č. 13. Střep do červena pálený, tuhovaný, 7 *mm* silný, z nádoby v ruce hnětené.

Obr. č. 14. Střep zdobený ornamentem, zde se vyskytujícím, nejhojněji pálený do červena, 5 *mm* silný, z nádoby v ruce hnětené.

Obr. č. 15. Střep z hlíny pískem promíšené a zdobený jednoduchou vlnovkou, 6 *mm* silný.

Obr. č. 16. Část nádoby na kruhu točené, zdobené vlnovkou, provedenou nejspíše dřívkem; tloušťka 7 *mm*.

Obr. č. 17. Část tuhované nádoby s vysokým zdobeným hrdlem na kruhu točené; tloušťka 4 *mm*.

Obr. č. 18.—24. (Tab. II.) Střepy z větších nádob do červena pálené, s ornamentem sestávajícím z kroužků se sbíhajících, do trojúhelníka vtlačených nějakým dutým předmětem buď železným,

anebo brkem. Do trojúhelníků těch sbíhají opět různoběžně šikmé přímky; průměrná tloušťka 5 *mm.*

Obr. č. 25. Střep do červena pálený, s vystouplou ozdobou silný 6 *mm* (hněten v ruce).

Obr. č. 26.—27. (Tab. II. a III.) Zdobené střepy nádob, do černa pálených a v ruce hnětených; tloušťka 5 *mm.*

Obr. č. 28. (Tab. III.) Část větší nádoby s vyhrnutým hrdlem, zdá se, že na kole točené a do červena pálené. Zdobena jest dvěma řadami vlnovky několikanásobné, provedené dřívkem.

Obr. č. 29. Část vypouklé nádobys vyšším hrdlem, málo vyhrnutým do červena pálené a zdobené šikmými čarami, splývajícími v trojúhelníky. Zdá se, že byla v ruce hnětena; tloušťka 5 *mm.*

Obr. č. 30. Malá kotlíkovitá nádobka, nestejné tloušťky stěn, as 5 *cm* vysoká, mající v průměru $7^1/_2$ *cm.* Jest v ruce zhotovena a pálena do černa z hlíny promíchané pískem.

Obr. č. 31. Jediná zachovalá nádoba s vyhrnutým okrajem, zdobená krátkými šikmými čarami, běžícími třemi řadami nad sebou. Výška její jest as 9 *cm*, průměr obnáší 13 *cm*; tloušťka stěn jest nestejna. Zhotovena jest v ruce a pálena do černa z hlíny pískem promíchané.

Obr. č. 49. (Tab. IV.) Tkalcovské závaží hliněné, provrtané 9 *cm* široké, $3^1/_2$ *cm* tlusté a přes 15 *cm* dlouhé.

Předměty železné.

Obr. č. 32. (Tab. IV.) Sekera s otvorem pro topůrko, jejíž čepel jest $15^1/_2$ *cm* dlouhý, v ostří $5^1/_2$ *cm* široký; zhlaví $4^1/_2$ *cm* dlouhé a $5^1/_2$ *cm* široké.

Obr. č. 33. Nožík 10 *cm* dlouhý. Podobné jsou známy z nálezů na Levém Hradci.

Obr. č. 34. Hrot s dutinkou.

Obr. č. 35. Železná ozdoba.

Obr. č. 36. Malá železná sponka.

Obr. č. 37. Hrot s dutinkou.

Obr. č. 38.—39.—40.—42.—43.—44.—45.—46. Různé hroty s dutinkou i bez ní.

Inventář nálezů z Levého Hradce vykazuje některé, těmto úplně podobné.

Obr. č. 41. Část srpu či nože; délka 11 *cm.*

Obr. č. 47. Železný náramek.

Obr. č. 48. Zbytky nějakých železných ozdob anebo nástrojů.

Výše uvedené starožitnosti nebyly na »Hradci« hromadně nalezeny, nýbrž našly se asi na čtyrech místech od sebe vzdálených.

Při okraji pole, na jižní jeho straně a na dvou místech dále v poli položených, objeveno bylo veliké množství zuhelnatělé pšenice, v níž i jednotlivá zrnka bobů (velikosti hrachu), žita i jílku byla přimíchána.

V prostřed pozemku jest půda na některých místech velice zrudlá. Tam nachází se a nacházelo zuhelnatělé dřevo, dříve ještě více a u větších kusech.

Dle toho lze souditi, že tu kdysi budova dřevěná stávala. Poloha, ostrožna a název »Hradec« by tomu dosti nasvědčovaly. Budova na »Hradci« vzala snad zkázu ohněm.

Předhistorické nálezy zde učiněné spadají do doby t. zv. hradišť slovanských. Zanechány tu byly zajisté lidem slovanským, jak charakteristická vlnovka dokazuje.

O poloze Ptolemaiova Askiburgia.

Uvažuje dr. *Jindřich Barvíř.*

Klaudios Ptolemaios, slavný řecký zeměpisec narodil se asi r. 70 po K. a sepsal v první polovici II. století v egyptské Alexandrii velké dílo zeměpisné, v němžto na základě hojných zpráv určuje pro celý tehdáž známý svět, také pro střední Evropu polohu zemí, horstev, řek a měst dle délky a šířky zeměpisné ve stupních a minutách. Jeho geografie jest vlastně popis map jím sestavených, ty však se ztratily.

Výpočty Ptolemaiovy shledáváme místem ku podivu blízké datům našim, častěji arci jen zhruba přibližné. Zejména směr severojižní ve střední Evropě zdá se tu a tam dobře vystižen. Tak klade Ptol. město Lokoriton, jež připadá nejspíše na místo nynějšího města Lohr v severozápadním cípu bavorském na 31^0 30′ své délky, ústí pak Labe na poledník 31. A ústí Labe jest od města Lohru opravdu položeno téměř severně, ba dokonce i něco k západu, i jest zde směr severojižní vystižen téměř přesně. Podobně klade Ptol. na tentýž poledník Eburodunon a Nomisterion místa nynějších měst Brna [1]) a Němčí (Nimptsch), z nichžto Němčí připadá téměř přesně na sever od Brna.

Směr severojižní dá se arci, jak známo, v každé krajině stanoviti dle směru poledního stínu nebo dle polohy hvězdy severky a to po celý rok přesně, neboť směry ty se nemění. Naproti tomu východ a západ slunce v našich krajinách jen dvakráte v roce, v čase rovnodennosti děje se na vlastním východu a západu, ostatně místa východu a západu slunce velmi se mění dle doby roční. Kompasu tehdy neznali ještě — a tou příčinou i orientace východozápadní bývá pro naše krajiny u Ptol. málo přesná.

---

[1]) Srovn. článeček můj »O významu starých názvů Eburodunum a Eburum« v Časop. Vlast. sp. mus. v Olomouci z r. 1897, str. 82. a »O poloze starého Ebura na Moravě« v Zeměvědném sborníku z r. 1898.

Mnoho úchylek zavinila ovšem také neúplnost nebo nedokonalost zpráv Ptolemaiovi přístupných. Jiné pak úchylky jsou toliko zdánlivy a zmizí, až datům příslušným lépe porozumíme.

Budiž mi dovoleno promluviti zde o Ptolemaiově horstvu Askiburgion na základě dat Ptolemaiových samých a se stanoviska jenom zeměpisného, neboť mám za to, že právě takové studium má předcházeti luštění důležitých zpráv Ptolemaiových po stránce archaeologicko-dějezpytné.

Askiburgion Ptolemaios jmenuje mezi horstvy svojí Germanie. Polohu konečných bodů jeho označuje dle svého počtu:

na západu poledníkem 39, rovnoběžkou 54,
na východě » 44, šířkou 52° 30′.

Hnedle po Askiburgion jmenuje horstvo Sudetské na 50. rovnoběžce.

O horstvu názvu Askiburgion nikde jinde nenalezneme zmínky. Jméno samo však shledáme ještě jednou v Germanii jakožto jméno města při Rýně, o kterémžto posledním i Tacitus zmiňuje se ve své Germanii, 3. kapitole.

Ptolemaiovo horstvo Askiburgion stotožňují obyčejně s našimi Sudety Českomoravskými [1]) a to z těchto hlavně důvodů:

1. že v místech, kam Ptol. klade svoje Askiburgion, není pravého horstva;

2. že na východní konec horstva toho má připadnouti pramenisko Visly;

3. že pod západní část Askiburgia mají připadnouti Korkontové, jejichžto sídla kladou do nynějších Krkonoš;

4. že Lugové Dunové neb Didunové, kladení Ptol. nad Askiburgion, bydlili nejspíše v okolí Lugidunum (= Lehnice), [2]) a jelikož pak sídla jejch dle udajů Ptol. mají býti na sever od Askiburgia, že Askiburgion nutně = severovýchodní horstvo české;

5. že Silingové bydlili nejspíše tam, kde pozdější Slezané, kdežto by jinak dle Ptolemaia byli položeni příliš na sever.

Naproti tomu Ptolemaios klade Askiburgion své daleko na severovýchod od našich Sudet českomoravských a slezských. Východní konec jeho Askiburgia začíná JV blízko Kalisie (nyní Kalisz v západním ruském Polsku blízko hranic), západní pak konec značně daleko SSZ od Lugidunon (Lehnice), tím vzdáleněji ovšem na sever od Stragony (Střehova, Striegau), Nomisteria (Němčí, Nimptsch) a j., z čehož následuje, že dle polohy Ptolemaiem udané Askiburgion jeho se Sudety našimi naprosto nelze stotožňovati.

Hledáme-li na mapách počnouce v okolí Kalisze hory, na které mohli bychom pomýšleti, vystopujeme arci pouze vrchy a povýšeniny, jež mohli bychom srovnávati. Ale faktum to není ještě

---

[1]) Šafařík: Slov. starožitnosti, 2. vyd. I. 530, C. Müllerovo vydání Geografie Ptol. z r. 1883 str. 253 a j. v.

[2]) Srvn. článek Sedláčkův ve programu c. k. realn. gymn. v Táboře z r. 1880 na str. 10.

rozhodujícím, neboť u Ptolemaia název hor (ὄρος) týče se místem toliko lesnatých vyšin, jak vykládá již Šafařík [1]).

Sledujme tudíž bedlivěji pásmo vrchů a povýšenin, jdoucích z okolí Kalisze směrem nad Lehnici a připadneme na vysočinu Třebnickou, jež činí dlouhou řadu povýšenin, zvaných Katzengebirge nebo Katzenberge. Jinou řadu povýšenin téhož jména Katzenberge nalezneme mezi Hlohovem a Zahaní, jdoucí směrem asi VJV téměř jako pokračování řady povýšenin Třebnických. Jméno Katzenberge zdá se míti nějaký místně důležitější význam, neb i říčka, tekoucí na Lehnici, slove Katzbach a vyvýšeniny při ní slovou Katzbachgebirge.

I odvažuji se projeviti mínění, že v názvu Katzenberge mohl by býti zachován nějaký ohlas jména, názvu Askiburgion podobného jednak dle malé arci ozvěny zvukové, hlavně však i z toho důvodu, že dle číselně vyjadřené polohy konečných bodů mohla by řada obojích Katzenberge aspoň přibližně pokládána býti mnohem spíše za Ptolemaiovo Askiburgion nežli Sudety českomoravské a slezské.

Nastává uvážiti, jak i jiné udaje Ptolemaiovy svědčiti by mohly pro výklad ten či proti němu.

Pokud jde o Vislu, Visla pramení arciť v Beskydech, v pohoří Jablunkovském asi v šířce města Olomouce. Poledník, jejž Ptol. udává pro prameny Visly (44) liší se málo od poledníku pro ústí vypočteného (45), což se skutečností není v odporu příliš velkém (rozdíl 1^0 délkový). Zato šířka zeměpisná, udaná Ptol. pro prameny Visly (52^0 $30'$) jest táž jako pro východní konec Askiburgia a liší se od skutečnosti mnohem více nežli délka zeměpisná již i z důvodu, že stupeň šířkový jest u nás o více než o polovinu větší nežli stupeň délkový. Vzhledem ku poloze Kalisze činí difference od skutečnosti skoro naše 2^0 šířkové.

Jest tudíž vyšetřiti, zdali Ptol. měl náležité zprávy o vlastním pramenisku Visly.

Jak i nížeji jest ukázáno, Ptolemaios jmenuje horstvo na nynější hranici moravsko-uherské a slezsko-uherské horami Sarmatskými, a horstvo našich Sudet česko-moravsko-slezských nazývá lesem Orkynským. V okolí vrchoviska Visly jmenuje jakožto osedlé Lugy Bury, a pod těmi k jihu posloupně Sidony, Kotiny a posléze Visburgie nad hvozdem Orkynským. I jest zřetelno, že hledal vrchovisko Visly daleko na sever od našich Sudet česko-moravsko-slezských, čili že měl špatnou zprávu o pramenech těch a vlastního místa jejich se nedověděl. Ptol. výslovně dvakráte praví, že mezi vrchoviskem Visly a horami Sarmatskými jest mezera: totiž v popisu horstva Germanie (kniha II. kap. 11) a v popisu Sarmatie (kniha III. kap. 5). Z jeho textu není také patrno, že by byl měl vědomost o veliké oklice, jakou Visla činí na východ od Kalisze,

---

[1]) Sl. starož. 2. vyd. I. 534.

nýbrž spíše vysvitá, že směr celého toku jejího pokládal za totožný se směrem nejdolejší jeho části.

Vezmeme-li zřetel ku směru Ptolemaiových Sarmatských hor, hodil by se východní konec Askiburgia dle přírody snad i na výběžky od polské Lysé Hory ku Sandoměři, ale krajina celá jest vzhledem ku předpokladu jednotného směru toku Vislina posunuta na západ a připadá až do okolí Kalisze na místa kopcovité řady, jevící se jakoby pokračování vrchů Třebnických.

Pravých pramenů Visly tudíž Ptol neznal. Dle polohy národů, jež jmenuje, měl prameny tyto položiti do končin Visburgiů — a s tím pak by se shodoval snad i zvuk jména, jež Šafařík vykládá = Vislaburgii. Tím také odpadá námitka, že by poloha Ptolemaiových pramenů Visly svědčila o totožnosti Askiburgia s našimi Sudety moravsko-slezskými.

Korkonté Ptolemaiovi mají přijíti jižně pod západní část Askiburgia, neb obráceně: západní část Askib. severně od Korkontů. Podobnosť jmém Korkontoi a Krkonoše jest zajisté tak veliká, že nelze jí prostě dočista pustiti se zřetele a pominouti jí. Myslíme-li si tudíž Korkonty obyvatele dnešních Krkonoš, hor, v nichžto pramení Labe, a kdyby Askiburgion byly zároveň dnešní Sudety, pak by také pravděpodobně Ptolemaios měl v cestopisech zprávu, že Labe vzniká v území Korkontů a byl by udaj ten srovnal s polohou pramenů Labských. Ba kdyby měly býti dnešní Krkonoše částí Ptol. Askiburgia, Korkonté přišli by do Čech pod Krkonoše ku nejhořejšímu toku Labskému — kdežto Ptol. klade samy prameny Labské jižněji do Sudet svých a ne do Askiburgia.

I bylo by pomýšleti, že hlavní sídla Korkontů byla severně od pramenů Labských, t. j. severně od hor Krkonošských, což by s udajem Ptol. již mohlo se jakžtakž spíše srovnati, a západní část Askiburgia náleželo by hledati severně od Krkonoš. A poněvadž byli nejspíše národem jen malým (Tacitus o nich se nezmíňuje) soudil bych, že sahali eventualně třebas jen ku vyvýšeninám Katzbašským. Vyšiny tyto mohl si tuším vzdálený Ptolemaios snadno stotožniti se pruhem obojích nynějších Katzenberge podobného možná i tenkráte již u všech těch vyvýšenin jména. Zajímavo jest, že by táž konkluse mohla přispěti eventualně i ku vyhledání sídel Ptolemaiových Lugů Didunů.

Sídla Lugů Didunů hledávají beze zřetele ku poloze Askiburgia v okolí města Lugiduna, jehož místo zaujímá téměř jistě dnešní Lehnice. Tu pak byly by jihozápadní hranicí bydliště jejich vrchy Katzbachské, kteréž tudíž podruhé stotožněny by byly s čarou obojích Katzenberge svrchu jmenovanou. — Netroufám si činiti úsudku o národnosti Lugů Didunů, nelze si však nevšimnouti, že Lugy Ptolemaiovy mnozí považují za Slovany, a bylo-li Lugidunum městem Lugů Didunů, že bydliště těchto připadá do krajiny, ve které později shledáváme Slovany Dědošany — jména na první

---

[1]) Starož. 2. vyd. I. 531.

pohled se jménem Didunů podobného! Hranicemi Dědošanů Šafařík (Starož. 2. vyd. II. str. 424) klade s Leutschem: »na západu zemi Milčanův a řeku Bobr, na severu i na východu Odru, na jihu snad Kacbach.«

Národ Silingů bývá kladen dle jména, příbuzného názvu Slezanů do okolí říčky Slezy, vlévající se SZ pod Vratislavou do Odry na levém břehu, kdežto dle Ptolemaiova líčení mají přijíti jižně pod Semnony asi do jižní části krajiny mezi středním tokem Labe a řekou Odrou se prostírající, nejspíše něco severně od Kalaigie (Kalavy dle Sedláčka) mimo krajinu horstva Askiburgion i mimo krajinu Sudet. Námitky o nesrovnalosti té nedovedl bych vyvrátiti ničím, jestli Silingové tito již za času Ptolemaiova opravdu bydlili v okolí nynější říčky Slezy. Než o tom nemáme jistoty, ba spíše tuším jest pravděpodobno naopak, že bydleli tenkráte jinde, a to jednak dle dat Ptolemaiových, neméně však i tou příčinou, že Silingové po době zpravodajů Ptolemaiových se stěhovali, jak o tom máme doklady dějepisné. Přišliť ve 3. století po K. částečně do Uher a potom do Gallie (Šafařík, II. 423.), ba i do Hispanie (Müllerovo vydání Geografie Ptol. str. 261). I není vyloučeno, že v okolí říčky Slezy Silingové zpravodaji Ptolemaiovými ani zastiženi nebyli. Ostatně vlastní Slezané v našem smyslu zaujímali ještě v 11. věku jen malou krajinku při říčce Sleze (Šafařík II. 423).

Úvahy dosud zde podané o sídlech některých národů vzhledem ku stanovení polohy Askiburgia samy o sobě by byly arci téměř rovny prostým domyslům, i jest zapotřebí vyšetřiti polohu Askiburgia Ptolemaiova ještě s jiných stránek, kteréžto zkoumání přispěje také zase ku posouzení a ocenění kombinací těch jinou cestou. Přistupme ku podrobnějšímu zkoušení, zdali poloha horstev dle Ptolemaia Askiburgiu blízkých souhlasí, aby tyto mohly býti stotožněny se Sudety našimi.

Na východ od našich vlastí Ptol. klade hory Sarmatské jakožto pohoří směru asi SSV. Jižní konec má míti polohu 42° 30′ délky, 48° 30′ šířky Ptol., severní konec 43° 30′ délky, 50° 30′ šířky Ptol.

Na téže rovnoběžce, na kterou připadá jižní konec hor Sarmatských Ptol. umísťuje horu Karpates na poledník ústí řeky Tibisku (Tisy) »do Dunaje od severu tekoucí« a sice jak v popisu Sarmatie (knihy III. kap. 5) tak i v popisu sídel Jazygů Metanastů (knihy III. kap. 7). Hranice mezi Sarmaty a Jazygy šla tudíž dle Ptol. po rovnoběžce 50° 30′: i značí nám rovnoběžka 50° 30′ pravděpodobně i přírodní nějakou hranici, t. j. vzhledem ku povaze krajiny tamější horstvo a sice horstvo Karpat uherských. Proto jest horami Sarmatskými dlužno rozuměti horstvo na západ od řeky Váhu se zvédající a sice v části na sever od horního toku řeky Myjavy, neboť hory Sarmatské nedosahují u Ptol. k Dunaji, jako shledáváme u Malých Karpat. Tudíž lze se Sarmatskými horami Ptol. srovnati nejlépe Bílé Karpaty a Beskydy uherskoslezské, načež ovšem města Ptolemaiem na východ od hor těch jmenovaná:

Arsikuu, Pariennu, Setuiu hledati jest ve východní Moravě, Asanku pak snad v Těšínsku.

A od severního konce horstva Sarmatského má býti východní konec Askiburgia vzdálen na sever asi 2^{0} šířky a přijíti téměř do prodloužené čáry hor těch. Tu by spíše právě okolí polské Lysé Hory, posunuto jsouc na západ, mohlo poněkud býti vzato v úvahu, ale nikoli naše Sudety česko-moravsko-slezské.

Kromě toho má mezi Ptol. Sudety a hory Sarmatské přijíti hvozd Orkynský — i vidno jest zřetelně, že právě hvozd Orkynský značí hlavním dílem hory moravsko-slezské čili Jeseník.

Dle tohoto přirovnání horstev nelze tudíž stotožňovati Ptol. Askiburgion s našimi Sudety česko-moravsko-slezskými.

Budiž pak posléze uvážena poloha Askiburgia k některým městům, jejichž polohu lze s jistotou, či aspoň s největší pravděpodobností stanoviti. Takové srovnání může zajisté míti velkou důležitost z důvodu toho, že ve zprávách Ptolemaia došlých byly zajisté popisy kupeckých cest krajinou střední Evropy, tudíž pohromadě zmínky o městech, řekách, horách a národech, a dle této souvislosti bylo Ptolemaiovi nutno říditi vzájemnost dat svých, byť by byl vzdálenosti rozličné nemohl právě zcela přesně vystihovati.

Poloha Nomisterion a Stragony svědčí, že nutno jest hledati Ptol. Askiburgion značně na sever od Němčí a Střehova.

Umístění Kalisze vede k tomu, že začátek Askiburgia dlužno jest hledati ve blízkém jihovýchodním okolí města toho. Poloha Lugidunon-Lehnice ukazuje, že západní konec Askiburgia náleží hledati na severozápad odtud půldruhého stupně severní šířky, i přišlo by na SV od Zahaně ještě trochu severněji nežli pokračování západních Katzenberge, což však již dalo by se přičísti na vrub nedokonalosti zpráv.

Z toho následuje, že byť ne právě přesná shoda, tedy přece relativně uspokojivý souhlas trvá mezi obojími pásmy vyvýšenin Katzenberge zvanými a Ptol. Askiburgion vzhledem ku poloze měst Kalisie a Lugidunon.

Neshoda podstatná mezi pásmem Askiburgia a spojenými pásmy obojích Katzenberge jest analogická jako u Sudet: Sudety Ptol. kresliti jest rovným směrem, kdežto ve přírodě severní pohraničné horstvo české činí velikou okliku. Podobně jde pruh vyvýšenin z JV okolí Kalisze ku Třebnici obloukem směru průměrně jihozápadního, odtud pak čára, mířící ku druhým Katzenberge obrací se ku severozápadu, — avšak Ptolemaiovo Askiburgion, určené toliko polohou dvou bodů konečných, kresliti jest čarou rovnou.

A právě tato neshoda vede nás tuším ku poznání, že Ptolemaiovým Askiburgiem sluší rozuměti opravdu nynější oboje Katzengebirge.

Kdyby Ptol. Askiburgion mělo se porovnávati s nynějšími Katzenberge, bylo by nutno vrchy Třebnické posunouti ve výkrese značně na sever, tudíž pak i místa jižně od těchto vrchů položená

posunouti k severu. A tento důsledek shledáváme u Ptolemaia skutečně vykonán! Jeho Lugidunon jest posunuto na sever, že má šířku až i o 10′ větší nežli Kalaigia (= Kalava dle Sedláčka)! Podobně jest posunuto město Budorigon, jež značí nejspíše místo nynějšího Břehu (Brieg) nápadně k severu, že má šířku o 10′ větší nežli Lugidunon. I jest posunuto na sever asi o 27′ naší šířky. Jedna část pošinutí toho jest arci podmíněna posunutím části Dunaje, odtud jižně položené, k severu, ale asi polovice celého zvýšení toho byla by nutna, byl-li by oblouk čáry obojích Katzenberge narovnán a počínal již v JV okolí Kalisze.

Architektonické památky ze zámku Pardubického.

Bedřich Skrbek.

Bývalí držitelé rozsáhlého panství Pardubického, blahé a slavné paměti bohatí páni z Pernšteina, pečovali vzorným hospodařením na statcích svých nejen o jich zvelebení a o zvýšení výnosu z nich, ale byli též štědrými podporovateli umění výtvarných. Potvrzují nám to stavby po nich dochované, jako zámek pardubický a litomyšlský, hrad Kunětice i Pernštýn, děkanský kostel sv. Bartoloměje s nádherným náhrobkem pana Vojtěcha z Pernšteina z bílého mramoru, štíhlá věž, »zelená brána«, i portály z pálené hlíny z bývalého panského domu v Pardubicích a jiné stavební památky.

Na vyzdobení sídel svých i budov veřejných, které stavěli, nešetřili nijakých nákladů*), svěřujíce práce ty nejen mistrům domácím, ale i z Italie povolaným. Jako nejvyšší hofmistři království českého zdržujíce se v Praze při dvoře královském a vidouce tam prováděti znamenité nákladné stavby, jako útulný letohrádek králové Anny a j., stavěli podobně i na panstvích svých. Stavby ty vedeny zprvu v pozdní gotice, později v renaisanci, dílem české, dílem německé a italské.

* * *

Hlavní brána.

Nejzajímavějším architektonickým předmětem, jenž poutá pozornost u každého návštěvníka zámku pardubického, jest *portál* hlavní budovy zámecké, zdařilý to kus umění sochařského v německé renaisanci provedený, pročež chci s ním tuto přátele výtvarných památek blíže seznámiti.

---

*) Veškeré vížky na zámku pardubickém byly dříve kryty mědí silně pozlacenou, z kteréžto staré krytiny pisatel těchto řádků pro památku kousek plechu ve své sbírce chová.

Bylo sice již vyobrazení jeho podáno v Sedláčkových »Hradech a zámcích« v dílu I., leč takovým způsobem, že neshoduje se pranic se skutečností, neboť jest výtvorem pouhé fantasie. Při krajinomalbě pro zvýšení effektu sem tam nějaká licence jest přípustna a omluvitelna, však zobrazujeme-li dílo architektonické, třeba žádati věrnosti a úzkostlivé přesnosti až do detailů, neboť jinak pozbývají vyobrazení ceny. Co platen spisovateli pracně sesbíraný a spořádaný slovný material, když vyobrazení k průvodnímu textu nejsou věrna a pokulhávají za skutečností? Zda není lépe a mnohem levnější, zaopatří-li si pěkné, čisté a ostré fotografie a dle nich clichés dá zhotoviti.

Obdivujeme se starým ocelorytinám a mědirytinám ve spisech z prvé poloviny tohoto století, s jakou přesností a věrností jsou provedeny. Povážíme-li, že ryjec musil vše rýti na desku obráceně dle zdělaného nákresu v přírodě, a že nebylo tenkrát pomůcek technických (fotogr. přístrojů), jež skytá pokročilý věk náš, pak teprve žasnouti jest a po zásluze oceniti mravenčí píli a dovednost oceloryjců a mědiryjců.

Než přikročme již k popisu zmíněné vzácné sochařské památky (Obr. 2.).

Po obou stranách otvoru širokého 2·75 *m* a vysokého 4·1 *m**), který vlastní bránu vjezdní do zámku tvoří a obloukem polokruhovitým nahoře překlenut jest, nalezají se na mohutných podstavcích ploché p o l o p i l í ř e vystupující mírně ze zdi, z nichž každý ozdoben jest polosloupkem ušlechtile pracovaným v práci vypouklé. Podstavce pod polosloupky široké 60 *cm* jsou průřezu válcovitého a připojují se k podstavcům plochých pilastrů, nalezajících se v zadu za nimi, souhlasíce s nimi úplně ve všem článkování. Trnožní i krycí římsa podstavců jest velmi bohatě profilována. Válcovitá pole podstavců polosloupkových mezi římsou trnožní a římsou krycí ozdobena jsou jemně a vkusně mělkými polovypouklými figuralními ornamenty, přecházejícími v rostlinné.

Bohužel, že podstavec pod polosloupkem po levé straně brány, vstupuje-li se do zámku, jest nyní již značně poškozen.

Na krycí římse podstavců spočívají přímo patky p o l o s l o u p k ů a plochých p i l a s t r ů za nimi stojících, jež rovněž ve všem článkování spolu souhlasí.

D ř í k polosloupků, který při výstupu z patky dosti jest mohutný a přibírá ještě do jisté výšky na síle, jeví směrem ku hlavicím

---

*) Prosím za prominutí, že nepodal jsem k vyobrazením zárveň též všecky míry (coty), jak by se příslušelo. Hodlal jsem tak učiniti, však pro známou ochotu p. vrchního správce, kterému jest vždy trnem v očích, kdykoliv vidí někoho v zámku něco buď fotografovati neb měřiti, upustil jsem raději od svého úmyslu. Že nikterak nepřeháním a jemu nekřivdím, patrno, že pán tento i komisi, kterouž loni samo c. k. místodržitelství k naléhání c. k. ústřední komise k ohledání spoust učiněných na Hoře Kunětické vyslati chtělo, přístup na Horu vůbec zakázal a tak zmařil všeliké vyšetření a podání dobrozdání její, což přípisem c. k. okres. hejtmanství v Pardubicích c. k. místodržitelství také oznámeno bylo.

polosloupků poměrně značné zúžení (entasis), čímž polosloupky tyto nabývají zvláštní elegantní štíhlosti, lehkosti a leposti. Místo, kde dřík z patek polosloupků vyrůstá, okrášleno jest listy akanthovými, velice dovedně pracovanými v práci polovypouklé, kteráž ozdoba velmi pěkně se vyjímá a k nemalé okrase celku slouží. V místě pod hlavicí, kde dřík polosloupků jest nejužší, vine se kolem něho jemně pracovaná guirlanda protažená kroužkem ve dříku zasazeným.

Zvláště uměle modellovány jsou hlavice obou polosloupků, z nichž každá skládá se ze dvou částí, ze spodní užší, hořejší pak značně rozšířené. Obě části jsou bohatě dekorovány listovím akanthovým a odděleny od dříku prostým páskem.

Hořejší díl hlavice upomíná velice na hlavici sloupu korinthského, liší se však od ní tím, že voluty (spirály) nejsou ploché, nýbrž vytvořeny ze stočených listů akanthových.

Hlavice pilastrů a polosloupků nesou kladí mohutné a poněkud vysoké, jež korunuje nahoře polookrouhlý tympanon. (Obr. 3.).

Kladí má v místě nad polosloupky ploché pilastry, jež římsa architravu i římsa hlavní kolem obíhají, a tím vkusné rozdělení celého kladí v pole tvoří. Architrav i hlavní římsa jsou článkovány velmi bohatě, zdobeny v jednotlivých článcích listy, a vystupují značně z plochy vlysové. Tím dodávají celku zvláštní rázovitosti, rozvrhujíce na něm velmi šťastně stín a světlo a tím valně přispívají ke zvýšení effektu a celkového dojmu na diváka.

Části pole vlysového nad polosloupky ozdobeny jsou polovypouklými vásami, ve středním pak poli vlysu v prostřední jeho třetině nalézá se deska s bohatým rámováním, kterou drží dva gryfové, jichž těla od pásu přecházejí v ornament renaisanční, jemně a ozdobně pracovaný, mírně vypouklý. Gryf po levé straně desky znázorňuje ženu, gryf na pravé straně představuje muže, římského bojovníka, což lze snadno rozeznati dle čepce a helmy, jimiž hlavy mají pokryty. Deska nese vyrytý nápis šestiřádkový:

LETA · I · J · Z § 9 § TATO · BRANA · WYTESANA
GEST · NAKLADEM · GEHO MYLOST · PANA
PANA · WOGTIECHA · SPERNSSTAYNA · ZC:AT
VTO · POSTAWENA · GEST · NAKLADEM · GE·
HOMILOST PANA · PANA · IANA SPERNSSTA
YNA · ANA HELFENSSTEINIE · I · J : X : I · *)

Možno li o všem, co dosud popsáno, říci, že pracováno a ozdobeno co nejvkusněji a nejbohatěji, platí úsudek ten v míře ještě větší o tympanonu nad kladím. Zde umělec skutečně ozdobami nešetřil, ale i všecek svůj důvtip, dovednost i snahu vynaložil, by soustředil zde nejen ozdob co nejvíce, ale též co nej-

*) 1541.

ladněji je umístil a tak korunoval dílo své. A práce jeho zdařila se úplně, neboť každý, kdo na portál ten popatří, hned pozná prvním pohledem ve tvůrci jeho pravého mistra.

Okrouhlý tympanon orámován jest krycí římsou vystupující nápadně ven, bohatě článkovanou a na zevnější straně lemovanou věncem. Deska římsy opatřena jest po celé ploše své žlábky směřujícími ku středu kruhu, dle něhož tympanon vykroužen jest. Spodní válcovitá plocha této krycí římsy, obrácená k výplni tympanonu, ozdobena jest podobnými rovnoběžnými žlábky.

Výplň tympanonu pracována jest zvláště bohatě a plastikou výbornou; ornament není zde více polovypuklý, nýbrž vystupuje téměř zcela ze zadní půdy. Hlavní ozdobou výplně jest erb pánů z Pernšteina okrášlený přilbou a klénotem se zubří hlavou. Štít i klénot drží vždy dva a dva andílkové jako strážcové štítu, jichž těla vybíhají v ornament renaisanční velice ozdobný, kterýž zároveň jest přikrývkami (fafrnochy) štítu.

V rozích, kde tympanon vyrůstá z kladí, stojí po obou stranách místo akroterií dva andílkové, provedení figuralně jako štítonoši, z nichž levý drží v ruce štít se zubří hlavou, kdežto druhý na pravé straně portálu opírá se o štít rozštěpený ve 2 pole, pánů z Vartemberka.

Rohové plochy mezi branou a polosloupky umělec bez ozdob nenechal, i zde důmyslně a ladně umístil ornamenty.

Aby nebyl zrak divákův unaven množstvím okras, ale nalezl v té směsi též plochu hladkou, na niž by chvilku mohl s poklidem setrvati a jaksi odpočinouti, umělec ponechal ostění vrat mezi otvorem brány a polosloupky až do té výše, kde oblouk brány začíná, úplně hladkým.

V této výšce vytvořil jednoduché pilastrové hlavice se žlábkovanou deskou a vyžlábkoval oblouk nad branou sklenutý, při čemž část plochou mezi žlábkováním opatřil velmi vkusně mělkým drobným zubořezem. Klenák závěrečný v oblouku ozdobil vydutým prázdným štítem, v obou rozích pak mezi obloukem brány, polosloupky a kladím umístil štíty nápadně vyduté, zase jiných pěkných tvarů, upomínající na erby gothické, s andílky štítonoši. Jak štítonoše tak i štít tvůrce obklopil opět ornamentem jemně pracovaným, polovypuklým, vystupujícím vysoko ze zadní plochy. Andílek na levé straně brány drží štít pánů z Lomnice (křídlo), kdežto štítonoš pravý má v rukou štít na příč dělený, v jehož spodní polovině nalézají se tři šestipaprskové hvězdy. Vystupující deska architravu obrácená k těmto rohovým výplním jest taktéž ozdobena a to čtvercovými kasetami s ornamenty vysoko vypouklými. Podobnými čtvercovými kasetami o vypouklých růžicích uprostřed, mnohem však většími, vyloženo jest i ostění oblouku mezi vraty. Nade vraty brány v části obloukem vytvořené umístěn jest světlík, vyplněný kovanou mříží krásné ruční práce.

Celek portálu působí velice imposantně a to jak rozměry svými (celková šířka portálu měří 4·75 *m*, výška 8·10 *m*), tak i krásou

a lahodou forem jednotlivých částí i vkusem ornamentálních i figurálních ozdob.

Ač ozdob je zde dosti, přece oko neunavují, ale střídají se buď s hladkými plochami vhodně umístěnými, neb alespoň s plochami, kde hloubka vystupujícího ornamentu jest mírnější (viz vlys), než v částech sousedních (viz tympanon a ozdoby v rozích vedle oblouku portálového) Z důmyslného tohoto rozvrhu a z náležitého vystihnutí mělkosti i hloubky plastiky na celém díle patrno, že tvůrce tohoto portálu byl znamenitým mistrem, který dříve vše vycítil, než do kamene vytesal. O dovednosti jeho svědčí i krásné renaisanční štíty, každý jiného tvaru, jimiž portál ten bohatá tvořivosť umělcova ozdobila.

Jest zajisté málo staveb v Čechách, kteréž by honositi se mohly portálem tak vkusně a umělecky pracovaným. Zhotoven byl z opuky mezi léty 1529—1540 od jediného kameníka-umělce domácího, jest to tudíž vzácná práce naše ve slohu renaisančním. Škoda, že jméno umělcovo nelze vypátrati ani ze spisů, ani z podpisu neb kamenické značky, kterými by se byl zvěčnil na bráně či portálu tom.

Veškerá práce po stránce architektury prozrazuje vliv mistrů norimberských, a směle možno říci, že v díle tomto jeví se vliv Dürerův více než na kterékoliv památce v Německu. Zajímavo bylo by zvěděti, v jakém styku tvůrce tohoto portálu nalezal se se školou Dürerovou Snad byla našemu umělci vzorem brána Maximiliana I. v Norimberce, na níž obdobné detaily shledáváme.

* * *

Dle doslechu má se letos portál tento jakož i celá zevní strana hlavní zámecké budovy opravovati. *Upozorňujeme na to v čas příslušné kruhy, aby »oprava« ta nedopadla zase tak jako oprava loni prováděná v nádvoří této budovy.* Nechť nezadá majitel opravu tu některému nedovednému kameníku, nýbrž osvědčenému, akademicky vzdělanému sochaři, umělci a znalci architektu. Každé dotknutí dlátem rukou nepovolanou bylo by škodou neodčinitelnou na tomto znamenitém a vzácném díle uměleckém. Nechť neotlukou také zase na façadě krásná sgraffita na červené půdě, ale náležitě odkryjí, doplní a obnoví, aby zaskvěla se opět v původní kráse své a spanilosti. Vysoká a široká původní okna dosud znatelná, však zpola zazděná, buďtež vybourána a restaurována. Záhodno by též bylo, aby na vížku s hodinami, jež při požáru v r. 1870 byla zničena, dána byla zase cibulovitá měděná báň s lucernou a nad ní vztýčen byl český lev jako druhdy.

Tím získal by zámek velice u svém vzhledu a vyrovnal by se aspoň poněkud svému druhu — zámku Litomyšlskému. Majitel jeho pojistil by sobě pak vděk všech, kdož mají smysl a porozumění pro krásné umění, neboť by činem tím dokázal, že malířské umění, jímž se jako samouk rád zabývá, není mu pouze hříčkou

neb sportem k zahnání dlouhé chvíle, ale že jest opravdovým ctitelem krásného umění, a že cit ten u něho hlubší zapustil kořeny.

Obáváme se však, že kdyby i držitel panství měl sám třeba dobrou vůli restauraci zámku dle těchto pokynů provésti, že ji zase zmaří kazimír ústřední ředitel a bratranec jeho, který má na něho vliv rozhodující, úplně jej ovládá, a nepřístupným činí pro každou sebe nevinnější žádost a proto vůli svou vždy prosadí. Z přílišné spořivosti řečený pán nechce nikdy na opravu budov patřících, ať baronu Draschemu neb pod jeho patronát povoliti nákladu ani o krejcar většího, než právě nejnutněji jest zapotřebí, aby nespadly. Nejlepším dokladem toho jest zbědovaný stav kostelů pardubických. Když při předposledním vnitřním bílení děkanského kostela v Pardubicích objeveny byly v presbyteři staré fresky, hned *musely být zabíleny,* jen aby oprava se o něco nezdražila. V témž chrámu bylo dávati nová okna. Učiněny nákresy a obstarány z hutí rozpočty na barevná okna figurální s patrony českými, však k vůli láci dána po dlouhém rozmýšlení po mnoha letech okna ne barevná, ba ani ze mdlého kathedrálního skla, ale z docela prostého tabulového. Rovněž zhotoveny plány na důstojnou novou zvonici místo staré dřevěné, ale poněvadž rozpočet zdál se patronátnímu úřadu vysoký, postavena zvonice ve formě jakési díže nebo holubníku, však nebylo to ještě hned, ale trvalo několik let, po kterouž dobu byly Pardubice úplně beze zvonů. A takových příkladů této pěkné cnosti šetrnosti mohlo by se vyjmenovati ještě více. Proto lze zase i tentokrát se vší pravděpodobností očekávati, že předsevzaté opravy zámku neprovedou se v zmíněném duchu, jak by bylo žádoucno, ale z úspory zase na škodu a k úplnému zničení a vyhlazení všech ještě znatelných stop po bývalé nádheře budov zámeckých, jež hostily nejednou ve zdech svých hlavy korunované.

Z dějin školy v Lomnici nad Popelkou.

Podává *Jos. J. Fučík*, správce školy ve Lhotě Bradlecké.

První bezpečná zmínka o škole je písemná zpráva v purkrechtní knize městečka Lomnice z r. 1583. (str. 129.), dle níž r. 1580. »o svátcích svatodušních pan purkmistr a páni konšelé koupili to místo pod kostelem, na němž nyní (r. 1583.) špitál nový a škola stojí od Jana Kocourka za 6 kop gr. č.« Že však v Lomnici byla škola již počátkem 16. století, patrno z předmluvy k téže purkrechtní knize, kde se připomíná, že r. 1559. »knihy městské a purkrechtní ze starých zkorigované a vybrané v jeden pořádek sepsány a uvedeny byly, což se jest jejich příčinou a prací dobré

paměti Matěje rektora a Pavla Vodičky, spolusousedův na ten čas městečka Lomnice stalo ......« Byl tedy r. 1559. bývalý rektor Matěj již v úřadě městském. On byl r. 1579. po řadě prvním konšelem a zemřel před r. 1583.

Po rektoru Matějovi byl rektorem Václav Lyský, který r. 1578. byl písařem radním a řiditelem kůru literátského. R. 1583. ve svém domě sepsal vzpomenutou novou knihu purkrechtní, jíž pěknou předmluvu předeslal.

R. 1580. byl rektorem a řiditelem kůru Urban Čechtický. Lyskému a Čechtickému dostalo se cti, že podobizny jejich vřazeny do kancionálů lomnických (v Morzinském archivu), kde i latinské básně ku poctě jich sepsal a vložil Jan Civillus, rektor Mělnický, rodák Lomnický.

R. 1590. skončena byla nepochybně lepší doba školy lomnické, neboť velikým požárem toho roku bylo obyvatelstvo ochuzeno, tak že obec jen zvláštní náhodou r. 1595. učitele udržela. Byl to Jan Mizera Hořický, který byl z jisté příčiny donucen pojmouti za manželku Salomenu, dceru Havla, mlynáře podměstského, a v městě trvale se usaditi. Soudíme-li dle podniknutých prací a důkazův úcty, zdá se, že tito první čtyři učitelé měli vyšší vzdělání.

R. 1610. podali Lomničti pražské konsistoři dlouhou žalobu, obsahující skoro 60 »punktů,« proti utrakvistickému knězi Martinu Krausovi, faráři Lomnickému. Z té uvádíme zde, co týká se učitele:

..... 7. Téhož léta (1606.) na Táboře (= filialní kostel) o pouti kostelníkům hrozil, že z kostela ujde, jestli mu ouřad na vychování, co by jemu se líbilo, nedají, a předešlou pouť bylo mu dáno od obce achtel piva a též masa, on pak knězi Kalenskému, kterýž při službách pracovati pomáhal, a na žádosť jeho tu práci vážil, ani rektorovi oběda ani kusu chleba nedal, a téhož kněze Kalenského na faře uprati chtěl, ježto jemu předešlého roku nejsa (sic) tím povinni, o několik grošů více na Táboře po ty obě pouti prosby přišlo, dáti museli, a jest k též faře pro vychování jiných kněží při pouti od záduší Rovenského ze vsi jedné desátek sem obrácen, jemu se to vše málo zdá, rád by, aby ta prosba, na níž by se ten chrám Páně opravovati měl, jemu dávala ..... 9. Rektorovi více nežli rok stravy, jsa tím povinen, dávati nechtěl ......

Jan Mizera zemřel r. 1618. a jeho místo nastoupil syn Gabriel Mizera, který tu byl kantorem po celou strastiplnou dobu války třicetileté, až do r. 1663. Po 45tiletém působení nalezl bídné zaopatření v městském špitále. Zemřel 29. února 1672. R. 1670. jako 77letý stařec musel jako svědek hájiti příjmy svého nástupce Jana Motejla proti faráři P. Mart. Bohdalovskému, jesuitovi z Jičínské koleje.

»Léta 1670. dne 12. Martii předvolány jsou nížepsané osoby před ouřad do domu radního městečka Lomnice, na nichžto doptání jest učiněno strany 5 strichů žita a 5 strichů ovsa míry hrubé lomnické, kteréž a zdali z desátků kněžských kantoru od starodávna se dle znění starých register dávalo, kteřížto odpovídají takto: Gabriel Mizera, stáří 77 let, jenž kantorem do 45 let při měst. Lomnici zastával, pronáší: Léta 1618. jsouce já za kantora dosazen, kněz Jan Žatecký beze všeho odporu mně takové obilí jest vydával pořád za 8 let. Léta 1626. nastoupíc (sic) páni Patres Jesuité z Jičínské koleje podobně takové

Tab. I.

Přesleny a střepy z hradiště nemetického.

Tab. II.

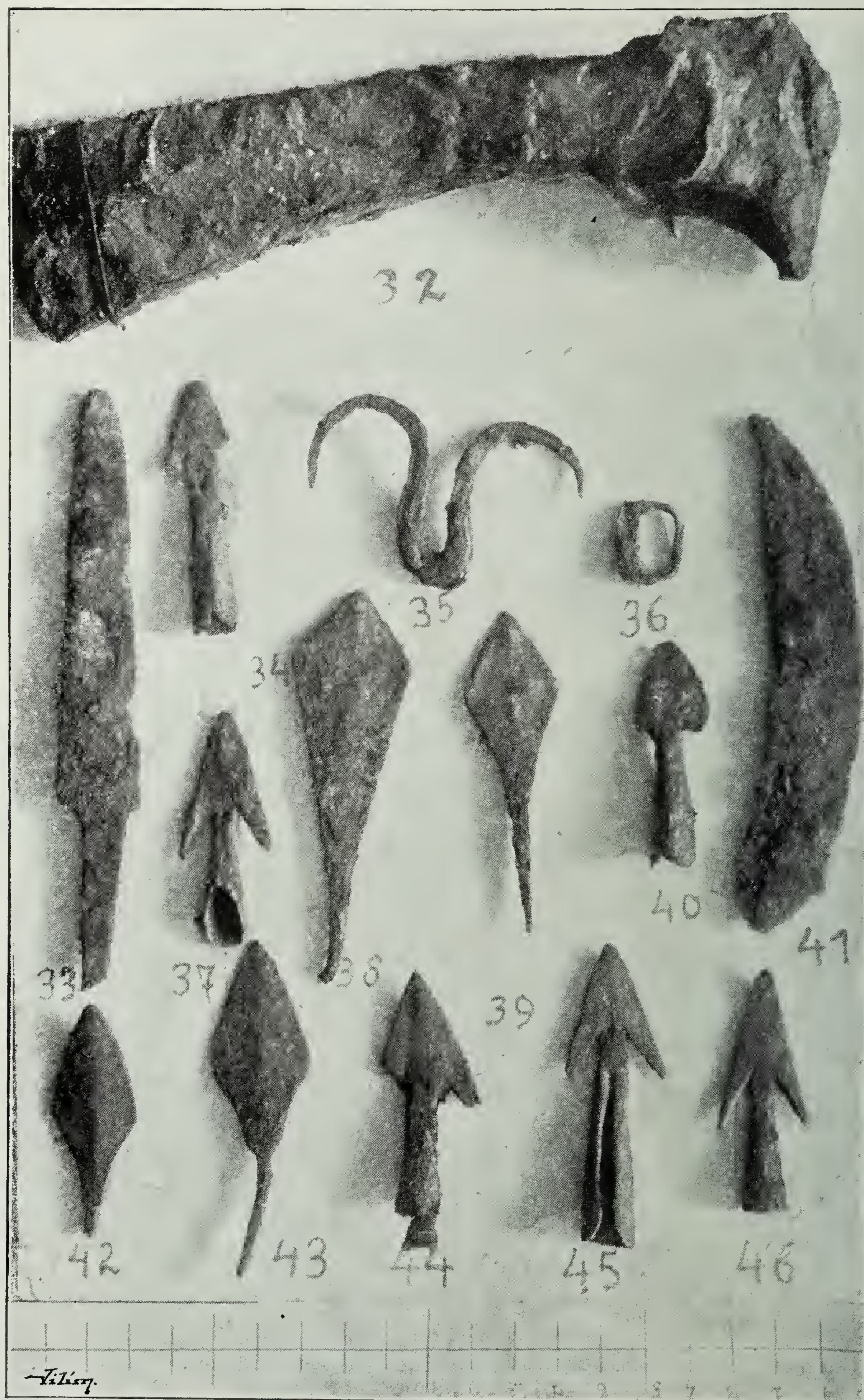
Střepy z hradiště nemetického.

Tab. III.

Předměty z hradiště nemetického.

Tab. IV.

Náčiní z hradiště nemetického.

Obr. 2. **Portál zámku Pardubického.**

Fotografoval Jos. Pírko, dv. fotograf vév. Nassavského v Pardubicích.

Obr. 3. **Tympanon zámku Pardubického.**

Fotografoval Jos. Pírko, dv. fotogra vévody Nassavského v Pardubicích,

obilí po 3 léta pořád jsou mi dávali. Léta 1629. od kněze Martina Cucule pořád za 4 léta jsem toho beze všech odporů dosahoval. Kněz Tomáš Pavlin z Tupé Hory, který r. 1633 přistoupil, ten takového obilí dávati nechtěl, však skrze vrchnost světskou, totiž J. M. ur. p. p. Adama z Valdštejna, dobré, slavné a vzácné paměti, jsouce (sic) při velebné konsistoři pražské obžalován, tehdy to vše plniti musel. Léta 1638. přistoupil jest kněz Šimon Marcel, kterýž po 2 léta to mně bez odporu dával. Kněz Jan Heřman, který od l. 1646. až do 1648. ze Semil sem na Lomnici přisluhoval, bez odporu to plnil. Léta 1648. nastoupil kněz Jan Vodička a zůstával 2 léta; podobně takové obilí mně vydával. Léta 1650. Šalomoun Rigins, který z Branných sem přisluhoval po 7 let, vždy takové obilí mně dával. Léta 1657. za kněze Mikuláše Skévy, jenž 10 let z města Jičína sem na Lomnici přisluhoval a 1668. osobně farářem lomnickým byl a zde zůstával, to mně vše vždy jest plnil. (Podobně dosvědčují kostelníci: 75letý Jiřík Maršovič a 67letý Lukáš Jiránek.) Že tomu tak a ne jináče jest, vejš položení lidé svým dobrým svědomím před celým ouřadem vyznali, což také při kterém právu koliv bez ublížení duší svých, kdyby toho potřeba kázala, že závazky stvrditi mohou, ze sebe vynesli. Pro lepší pak toho důvěrnost jsme k tomu pečeť naši menší městskou vědomě přitisknouti dali. Datum v domě radním měst. Lomnice nad Popelkou hory Tábor ut supra.« (Opis v měst. archivu.)

Rubrum: »Hejtmanu, ouřadu purkmistrskému a kostelníkům panství mého zdejšího Lomnického k skutečnému opatření a vyřízení k dodání. — (Vosková pečeť Pavla hr. z Morzinu na rubrum). — Tak jakož dle starých, léta 1591. sepsaných a následovně léta 1607 nově potvrzených register záduší kostela Lomnického to dostatečně a patrně se vynachází, že jeden každý farář, který na tomto mém panství Lomnickém přisluhoval a přisluhuje, povinen byl a jest každoročně z desátku jemu přicházejícího kantorovi, jenž na škole Lomnické bývá, na vychování jeho 5 strichů žita a 5 str. ovsa, oboje míry hrubé lomnické odvozovati, to také vždycky bez odporu skutečně zachováváno a vyplněno jest, jakž vysvědčení lidí starožitných a hodnověrných pořádně přijato, to dostatečně dotvrzuje, že netoliko do léta 1618. nebožtík Jan Mizera, tehdáž kantor zdejší, le i povinen nastalý syn jeho Gabriel Mizera, jenž až posavad živ v špitálu a do 77 let stáří jest, do léta 1663., následovně pak i kantor Jan mladší Motejl až do léta 1669. ode všech zde bývalých farářův, jichžto 9 pamatují, takové obilí jeden každý každoročně jsou dosahovali. Pročež jak při hejtmanu, tak i ouřadu purkmistrském a kostelnících panství tohoto svého Lomnického nařizuji, aby podle nahoře jmenovaného vždy zachovalého způsobu jak nyní, tak i budoucích časův každému kantoru, kterýž pořádně ustanovený a při škole sloužiti bude, takové obilí bez ohledu kohokoliv protestirování každoročně z desátku farářového se odvedlo a jemu tudy nic ujato nebylo: toto pak mé nařízení, kdež náleží a za obyčej jest, na pamět vzali, jehož jest datum na zámku mém Lomnickém, 14. dne měsíce března léta 1670. Pavel hr. z Morzina v. r.«
(Orig. v měst. arch.)

Kromě tohoto desátku užíval tenkráte učitel Lomnický 33 záhonů pole uprostřed rolí farských a dostával od každého sedláka z městečka Lomnice, St. Lomnice, Skuhrova, Rváčova, Černé, Stružince, Trhaně, Košova a Chlumce po 2 kolíbkách žita, z Nové Vsi po 2 gr. míš. a 4 sáhy dříví z farního lesa. Dle přiznání faráře Lomnického z r. 1713. (v katastru Teresiánském) dostával kantor od faráře 15 str. obilí, a to $1/2$ žita a $1/2$ ovsa. Koledy bylo za rok 8 zl.; též plat od zápisu pro lepší vyživení se mu zanechává.

Kterak škola Lomnická během 17. století klesla, patrno z následujícího obranného spisu kantora Motejla z r. 1676. k vrchnosti.

»Vysoce urozený sv. Římské říše hrabě a Pane pane mně milostivý a dědičný! Že V. V. hr. M[t] tímto poníženým spisem zaneprazdňuji, pokorně V. V. hr. M[t] za odpuštění žádám. Jsouc (sic) na rathous před ouřad předvolán, punkta skrze pana primasa mně oznámeno bylo: 1. Instrumenta kostelní, že pro hospodu užívám, kterýžto já jeden discant a druhý malý brač, violin a basa jest a já za své vlastní peníze 2 discanty a třetí hrubý brač netoliko pro mé užívání, ale i pro chrám Páně jsem koupil, kteréž mne 5 zl. 45 kr. stojí, pro čest a chválu P. Bohu vedle mé nejvyšší možnosti bedlivost svou přiložil, an bych na to nemyslil, abych v hospodě pro vejdělek hráti měl, neb když 1, 2 neb 3 groše za noc dostane, již jest mnoho, ale pro svou chudobu ve svátek, až by ke překážce dětí učení nebylo, k žádosti šenkýřům, pro užitek V. V. hr. M[ti], neb tudy chasa vesela jsouc, k důchodu V. V. hr. M[ti] užitek přichází, proto to činím. 2. Od funusu mrtvých těl že bych víc, nežli by slušelo, lidi přetahoval, an toho dokázati mohu, že jsem od mnohých, vidouce (sic) chudých lidí, nic nevzal, však nicméně když by se trefilo od možných, kteří žádají nad mrtvým tělem žaltář, ano též requiem, zpívanou mši, pomocníci moji mně darmo pomáhati nejsou, ale slušně dle spravedlnosti, poněvač od obce zdejší žádného platu nemám, práci dvojnásobní než předešlých kantorů zastati musím, poníženě V. V. hr. M[ti] k uvážení milostivému dávám. — 3. Regal, který v Nové Vsi jest, při službách Božích tam se užívá, že bych olova při něm ubíral, taková olova že na měchy těžká byla, a měchy skrze ně se kazí, k napravení k správě Jiřík Till, orgelmacher z každého olova $^3/_4$ ujíti dal, ty kousky a což patří, Krištofovi Menclovi odevzdané jsou. Však ten regal, pokudž by V. V. hr. M. oblíbíc vůli v tom svou, učiniti ráčila, bylo by potřebné, aby se od záduší Novoveského koupil a tam pořádně k službám Božím zůstal. — 4. Mimo vůle a vědomosti pana pátera nikdy jsem před sebe takového nebral, v čemž velebný p. pater svědomí své V. V. hr. M[ti] v pravdě dáti ráčí. Příčině svatby ač zřídka 2krát neb 3krát v roce jest a bývá, pokorně V. V. hr. M[t] žádám, aby mimo muzikanty při chrámu Páně sloužící jiní svobody hráti neměli, neb oni to svou akcidencí mají. — 5. Na positiv v chrámu Páně zůstávajícím jest vedle přednesení V. V. hr. M[ti] skrze nařízené právo, že předešle, jakž tento rejstřík se ukazuje, z obce Novoveské mně za snopné patřící, pro čest a chválu Pánu Bohu, aby začátek na ten positiv byl, na rejstříky k upomínání odkázal. Že pak rychtář novoveský skrze velikou chudobu té obce zapomínati nemohl, já tím vinen býti nemohu, kdež mně ouřad v tom pohledává, abych své peníze hleděl odvésti. Ponížené pro Boha V. V. hr. M[t] žádám, odkud bych hotové peníze míti mohl, aneb ten prostředek, jaký obce jedním krejcarem mně ku pomoci od jich důchodu nejsou, aby mně nerestýrovati měly. V kterýchžto příčinách jinam nevím se, než předně ku Pánu Bohu a k své nejmilostivější vrchnosti utíkám a pro Boha a jeho svaté milosrdenství V. V. hr. Mil. žádám, jakožto k otci svému poddaně, aby v těch předkládajících i ve všech příčinách mne, svého poddaného, v ochraně a paměti své míti ráčili.

Jan Motejl, kantor a organista Lomnický.

Dekretací na spis Jana Motejla, kantora v městys Lomnici. Tomuto vnitř doloženému suplikantu se na jeho punkta taková odpověď dává: Co se 1mo tejče instrumentův, on, které by kostelu patřily, jich do hospod žádným způsobem užívati nemá; 2. regal v Nové Vsi zůstávající při chrámu Páně, takový podle vědomosti mých zdejších správcův témuž chrámu Novoveskému prodán a peníze za něj k zdejšímu záduší za příjem vloženy býti mají; 3. od funusu on kantor žádným způsobem se nemá podniknouti víceji bráti nežli p. pater, neb on kantor nemá p. pateru příklad dáti, aby od lidí proti svědomí a možnosti takové akcidencí vybírány byly. Co se 4. tejče těch posnopných dluhů podle toho zdejší radě i kantoru se v moc dává, aby dá-li Pán Bůh k příštím žňům z polí mocné snopy, což by jich po minulých zadržalých zůstávalo sbírati mohli, jako i co budoucně jemu kantoru by se zadrželo, nebo poněvač ty věci ke cti a slávě Pánu Bohu patří, a to kantoru k službám Božím nařízenému, tehdy chci, aby takové povinnosti jemu za-

držány nebyly, podobně moji zdejší správcové jeho kantora s jinšími zdejším chrámu Páně sloužícími muzikanty mají při tom hájiti, aby oni sami, a žádní jiní houslíři, kteří ke kostelu zdejšímu žádné služby neprokazují, při takových svatbách hráli a při nich sloužili. — Actum na zámku Lomnickém 22. Februarii léta 1676.

P. G. von Mortzin.«

Vzhledem k jistému místu obranného spisu Motejlova nebude od místa, sdělím-li, že dle matrik farních platili lidé z vesnic od křtu 21, 27, 33 až 35 kr., někdo nezaplatil, zůstal dlužen, což do matriky svědomitě zaznamenáno. Od oddavek platil se 1 zl., 1 zl. 15 kr. až 1 zl. 30 kr. Dle toho možno souditi na příjem kantorův ze štoly.

Ačkoliv v křestních matrikách shledáváme, že Jan Motejl nebo jeho manželka bývali často kmotry v Lomnici, na Ploužnici, Chlumě a j., jednou docela kantorka Dorota byla kmotrou zároveň s Ferd. hrabětem z Morzinu, ačkoliv i Motejl za kmotry zval osoby vznešenější, které výjimečně slovem »pan« nebo »paní« v matrikách jsou označeny, máme přece bezpečně za to, že Jan Motejl neměl již té vážnosti, jakou měli jeho předchůdci. Purkrechtní kniha městečka Lomnice (str. 589., 519. a 613.) obsahuje »přátelské narovnání« jeho s Janem a Mikulášem Pohorským, Václavem Ryšavým, Martinem Kordou, pak s Jiříkem Bernatem z Nové Vsi, který docela »při trunku piva v Nové Vsi Motejla uhodil a ranil, tak že tento felčara vojenského potřebovati musel.«

Jan Motejl byl kantorem v Lomnici od r. 1663. do poč. 18. století. R. 1711. byl písařem radním. Měl mnoho dětí, z nichž Jan Pavel Motejl stal se jeho nástupcem. Kdy Jan Motejl zemřel, nepodařilo se mně nalézti.

Že horlivost náboženská koncem 17. a na počátku 18. století nebyla valná, patrno z toho, že r. 1690. Jan Rudolf hr. z Morzinů nařídil, aby osoby radní v počestném obyčejném obleku, totiž v pláštích do chrámu Páně chodili a patrný příklad nábožnosti na sobě dávali, podobně aby i cechové »po prvním učiněném pulsu k službám Božím se scházeli« pod peněžitou pokutou. R. 1717. založena mše nadační t. zv. kontribuční v první sobotu každého měsíce ke cti Nep. Poč. P. Marie, »k níž z každého domu nejméně jedna osoba, třebas jen 8leté dítě bylo, aby se najíti dala a mají kantoři s dětmi při té mši sv. růženec se modliti a také »Zdrávas, hvězdo mořská« zpívati. To poukazuje k tomu, že v Lomnici kantor míval pomocníky. Nejspíše že Jan Motejl byl již stár, a že mu jeho syn vypomáhal.

Jan Pavel Motejl narodil se v Lomnici 6. července 1682 Kmotrem byl mu pan Václav Freiberg, písař důchodní, svědkem Krištof Mencl, Jan Mareš, oba z městské rady, paní Žofie, manželka pana Václ. Friče, purkrabího, Judita, manž. pana Jiřího Šmetzinsa, puchhaltera. Jan Pavel Motejl učiteloval asi do r. 1722. R. 1724. jmenuje se již nebožtíkem. Toho roku Anna, dcera bývalého nebožtíka kantora Jana P. M. vdala se v Lomnici za Ryšavého.

Po Motejlově smrti buď se kantoři lomničtí častěji střídali, nebo i pomocníkovi říkali kantor. R. 1727. byli z městys Nové Paky pokřtěni blíženci: Jiří Ant. Matouš a Marie Johanna Kateřina, děti otce Jana Duška, t. č. kantora v Lomnici na pátý rok, a matky Kateřiny.

R. 1729. 3. června byl u jednoho křtu v Lomnici svědkem kantor Václav Hošek a 5. října 1729. kantor Václav Kraus; možno také, že to byli kantoři z jiných míst, ale bývalo zvykem, že jména přespolních kmotrů byla opatřena poznámkou bydliště.

Asi od r. 1732. do r. 1753. byl v Lomnici kantorem Frant. Lortz, prý rodák lomnický. R. 1733. 3. února »byl oddán poctivý mládenec Fr. Lortz, t. č. kantor lomnický s šlechetnou Veronikou, vlastní dcerou Tobiáše Onského«; družičkou byla Žofie Weisová, dcera purkrabího lomnického. Lortz měl mnoho dětí, také dvoje dvojčata, celkem od r. 1734.—48. deset dětí. Pohřben byl 25. dubna 1753.

Byl-li v Lomnici učitelem r. 1748.—51). Jan Pichsenkarl (měst. kron.: Pischenthal) z Vrchlabí a 1751.—57. (dle měst. kron.: 1751.—55.). Jan Dušek z Nov. Bydžova, jak školní a městská kron. udává, o tom nemáme zpráv bezpečných. Měst. pam. kniha uvádí, že farář Hanke uvolil se (!) dávati z desátku 5 korců žita a 5 k. ovsa, pak užívati 9 záhonů pole farského. Tento příspěvek byl zajisté onen, o nějž vedena pře r. 1670., ovšem že o 24 záhony pole ztenčený.

Za vlády Marie Teresie vyskytuje se v Lomnici kantor Ferdinand Doubravský. Měst. pam. kniha uvádí jmenování jeho vrchností r. 1755. Jemu narodil se r. 1767. syn Ferdinand Martin »z lože pořádného, ale poddaného«. Toho roku farář Hegler půjčil 100 zl. na stavbu kaple na novém hřbitově a ustanovil, aby úrok 4 zl. dostával kantor za vyučování 4 sirotků. Doubravský nebyl bezpochyby s kaplanem Hospřidem v dobré shodě. Nacházíme v archivu lomnickém následující stížnost:

(Rubrum.) »Mnoho vzácné opatrnosti panu purkmistru, primatoru a celému poctivému ouřadu městys Lomnice nad Popelkou, pánům mně vzácně vážným ponížená žádost ode mne vnitř podepsaného. (Vnitř: Slovútný mnoho vzácné poctivosti pane purkmistr, primator a všichni spolu radní! Že vzácné opatrnosti pány a celý ouřad poctivý s těmito mejma řádkami zaneprázdňovati mám, prosím za laskavý odpuštění, však v krátkosti žalobu svou skládajíce (sic). Stanouce se před krátkým časem, že když muzikanti zdejší na škole u pana cantora nějaký trunk piva měli, při kterém jejich posezení a pití oni taky všeliký dišcurs vedli a tak daleko v řeči přišli, že i mne mezi sebou třepati (= souditi) i dokonce paní kantorka tak opovážlivě říci měla, že za manželkou pana Jiřího Bajera, truhláře a souseda zdejšího choditi a mne s ní důmnění míti měla i dokonce nařkla. Dostanouce já zprávu dokonalou od muzikantův a sousedův zdejších o řečích takových, který oni taky dosvědčiti chtějí, k pánům správcům zdejším na cancelář stížnost jsem sobě vedl, kdežto oni předvoláni a panu kantorovi to do očí mluvili. On pak na manželku svou, která tenkráte přítomna nebyla, nýbrž na Paku jdouce, se odkázal, však nic méně naposledy předce sám mně do očí mluvil slova taková: »Kdyby ráčili seděti doma a po domích se netoulali, nebyly by řeči takový,«

s kterejma slovy z úst jeho vlastních vypuštěných sám se porazil a tudy se přiznal. Nad to vejše odvolal se pan cantor na svou mil. vrchnost o zastání se utíkati, já pak očekávaje na to netoliko 14, nýbrž již 21 dní co vejvodu jeho se dočkati nemohu. Poněvač pak povinen jsem po své cti státi a majíce já svědky na to, který jemu panu cantorovi, kde by koliv toho potřeba byla, dostatečně dokázati chtějí. Pročež Vaše opatrnosti pana purkmistra, primatora a spolu celý poctivý ouřad, pod kterýmž právem pan kantor slouží, toužebně žádám, by ke mně tak laskavě nakloněni býti a mne duchovního služebníka, kterej již přes 10 let Vám v mejch duchovních službách věrně a upřímně sloužím, a v tom celém čase až posavád žádné nesnáze neměl, v těch a takových pomluvách a slovích na cti utrhačných netoliko zastati, nýbrž i jeho pana kantora mocí svou k tomu přidržeti, aby mně věci ty buď náležitě dokázány byly, pakli na mne to dokázati moci nebude, mně z takovejch cti utrhajících řečí očistiti, též také co na takové provinění za pokutu svědčí, náležitou satisfakci učiniti hleděl. Za kteroužto zastanlivou dobročinnost mně prokázanou v mejch duchovních službách se zase vhledně odměniti zakazuji, té doufanlivě naděje jsouce a zůstávaje Vaše opatrnosti pana purkmistra, přimatora a spolu všech pánův radních povinný, poslušný duchovní služebník P. Joannes Antonius Hospřid, kaplan Lomnický.« - Na rubrum poznamenán jiným inkoustem rok 1769. Jak pře skončila, není povědomo.

R. 1773. vypověděl Ferd. Doubravský službu vrchnosti a konsistoři, stal se městským písařem při magistrátu, výběrčím daní, otcem chudých a špitálu. Po něm následoval jeho synovec

Ferdinand ml. Doubravský, učitel v Čisté, rozený v Hněvčevsi. Charakteristickou známkou tehdejší doby je obsah žádosti, jíž domáhal se Doubravský místa kantorského v Čisté. Žádost psána je německy a čte se v češtině asi takto: »Vysoce urozený říšský hrabě! Milostivý pane a pane! Vaší vys. hr. M[ti] kladu svou nejponíženěji poslušnou prosbu k nohám, aby Vaše Výsost mně uprázdněné místo kantora v Čisté milostivě udělila, za kterou vznešenou milost aby Všemohoucí dlouhá léta dopřál Vaší hr. M[ti] šťastného panování, vždy kvetoucí blaho a veselosti propůjčil. Prosím poníženě mne nehodného v milosti zachovati. Vaší vys. hr. M[ti] nejmilostivějšího pána a pana nejposlušnější poddaný Ferd. Doubravský.«

Příjmy učitelovy v Lomnici dle fasse z r. 1790. byly: byt ve škole, užitek ze 2 korců pole (2 zl. 15 kr.), — službu kostelnickou učitel zastávati nemohl, ježto je veliký farní obvod a silná škola, — z desátku od faráře $7^1/_2$ k. žita po 2 zl. a $7^1/_2$ k. ovsa po 45 kr. (20 zl. $37^1/_2$ kr.), od kostela v Nové Vsi 5 zl. 10 kr., na Táboře 2 zl., z nadace Heglerovy 4 zl., ze špitálského lesa 5 sáhů dříví (3 zl. 20 kr.), od vrchnosti hotových 1 zl. $55^3/_4$ kr. (!!) a 3 sáhy dříví pro školu, od přiškolených obcí z pohřbů 40 zl., od zvonění proti bouři 12 mandel snopů (12 zl. 30 kr.), z Nové Vsi místo snopů hotově 2 zl. 17 kr., školné od 166 dětí (všech bylo 286) 190 zl 31 kr., novoročních grošů z 865 stavení po 3 kr. (43 zl. 15 kr.) a koledy 16 zl., celkem 343 zl. $51^1/_4$ kr., mimo to od města Lomnice 3 sáhy dříví.

Ferdinand Doubravský byl v Lomnici učitelem do r. 1829. Jeho syn Jan byl tu farářem od r. 1820.—1850. Druhý syn František Doubravský ještě za života otcova r. 1818. dostal

od vrchnosti dekret na lomnickou školu. Ta byla r. 1810. rozšířena ve dvoutřídní a přestavěna. Prvním pomocníkem byl Frant. Doubravský; měl byt ve škole a 110 zl. 21 kr. víd. řís. od přiškolených obcí.

R. 1824. počalo se v Lomnici vyjednávati o zřízení třídy třetí, což provedeno asi r. 1825. V nové třídě vyučovalo se také němčině. O tom napsal vlastenecký kaplan Koun ve farní kronice: »Až dosud toliko a velmi užitečně a chvalitebně v českém jazyku se učilo, ježto však žádost některých odrodilců byla, aby mládež i v německém jazyku se učila, začala se cizinská tařeč v třetí třídě co planý vrub na šlechetný podkladek štěpiti a žákům jazyk převraceti. Zdaž tu toho třeba čili nic, rozhodniž sobě každý sám.«

To napsal Koun česky do kroniky, jež vedla se dle gubernialního nařízení (!!) německy, a k tomu připojil obšírný německý spis Mirovického faráře k vikariátnímu úřadu v Čimelicích, brojící proti zavádění němčiny do škol českých.

Tři nekrology.

Josef Emler. Dne 10. února t. r. zemřel professor *Josef Emler*, po dlouhé těžké chorobě, jež jej již před třemi léty byla vyrvala jeho práci a povolání. Emler je jedním z nejzasloužilejších a nejpilnějších pracovníků v naší historii; byl prvým moderním zástupcem historických věd pomocných u nás a v tom oboru vykonal tolik, kolik jen celý život, práci a vědě posvěcený, může vykonati. Jako professor na nové české (a dříve ještě na společné utrakvistické) universitě zastával své místo plně a čestně; také v organisaci naší historické práce vůbec stál na místě předním, nesa oddaně veliké břímě povinností a práce, jež s tím bylo spojeno. V Emlerovi krátce zemřel nám jeden z hlavních nositelů a pilířů historických studií a věd českých.

Emler (nar. v Libáni r. 1816, gymnasium studoval v Jičíně, universitu ve Vídni) byl (v l. 1859—61) jedním z prvých žáků nově založeného ústavu pro rakouský dějezpyt ve Vídni. To rozhodlo o směru jeho prací a o jeho budoucnosti: r. 1862 stal se adjunktem nového zemského archivu, r. 1864 adjunktem archivu městského a po smrti Erbenově r. 1871 jeho archivářem. Stav se nástupcem Erbenovým stal se právně dědicem a pokračovatelem jeho prací; ostatně již prvá velká jeho publikace je pokračování práce počaté a nedokončené Erbenem. Jsou to Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum — Pozůstatky desk zemských král. Českého r. 1541 pohořelých, dílo, jehož si tolik přál Palacký a jehož prvý díl vyšel

---

Redakce díky vzdává P. T. pp. cís. rad. J. Ottovi a JUC. Janu Emlerovi za laskavé zapůjčení cliché a podobizny.

r. 1870, druhý r. 1872. Dílo, jež je důležitým pramenem především k studiu českého práva, vyšlo nákladem hr. Jindřicha Clam-Martinice, ale zůstalo nedokončeno. Přímým pokračovatelem Erbenovým stal se Emler jako vydavatel monumentální publikace výtahů z listin českých Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, jejíž dokonání od r. 1253 do r. 1346 je hlavní a největší prací jeho života. Regesta Emlerova vyšla ve třech dílech (r. 1882 díl druhý, obsahující léta 1253—1310; roku 1890 díl třetí, l. 1311 až 1333; r. 1892 díl čtvrtý, 1334—1346); od regest ve vlastním slova smyslu liší se tím, že veškeren materiál listinný přinášejí v podstatných jeho částech v původní stylisaci a tak historikovi takřka plnou měrou nahrazují diplomatář. Emler chtěl původně dovésti »Regesta« svá až k r. 1378, k roku smrti Karla IV., ale na veliký plán nezbylo mu již sil ani času.

V Regestech vydal sám Emler všechen mu známý materiál listinný pro dobu let 1253—1346 a částečně i pro dobu starší; v jiné veliké publikaci, jejíž je redaktorem a v podstatě i vydavatelem, vydal nám nově i pramenný materiál letopisný. Jsou to Prameny dějin českých — Fontes rerum bohemicarum, publikace založená z nadání Palackého, jež počala vycházeti r. 1873 a dospěla posledním, pátým dílem svým již k době husitské. Emler vydal sám největší část legend, kronik, annálů a životopisů tu na moderních základech otištěných, v tom na př. Kosmu, kroniku Zbraslavskou a Pulkavu; v cenných úvodech pak zanechal nám řadu studií kritických o pramenech dějin českých doby starší, jež sebrány a vydány zvlášť tvořily by takřka nové »Würdigung«[1]) českých kronikářů.

Z ostatních edicí Emlerových zmíniti se třeba především o vydání knih konfirmačních, velmi důležitých pro historický místopis 14.—15. st. (Libri confirmationum etc., v l. 1873—1889 nákl.

---

[1]) Würdigung der aelt. böhm. Geschichtschreiber je název proslulého díla Fr. Palackého.

Spolku Hist.; díl 1. a 5. vydal P. Fr. A. Tingl), pak o vydání celé řady českých urbářů 14. a 15. stol. (zejm. Decem registra censuum bohemica r. 1881 v Uč. Spol., také ostatní urbáře a edice podobné vyšly ve spisech Uč. Spol.) a klášterních nekrologií, též o publikaci Listin archivu někdy Olešnického v Archivu Českém XIV.—XV. (1895—96).

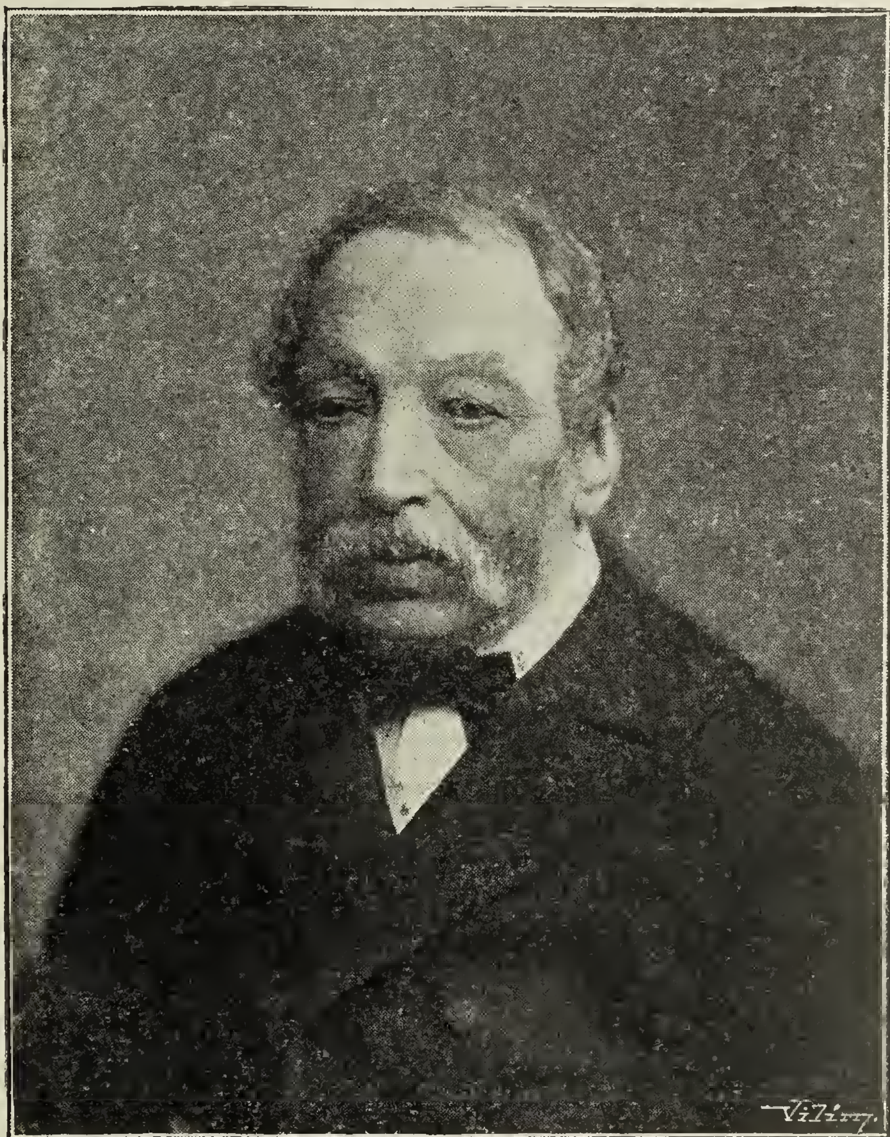
S rozsáhlou Emlerovou činností ediční souvisí ovšem velký počet článků a studií, věnovaných kritice pramenů dějin českých, způsobu jejich vydání a t. d. a roztroušených po Čas. Čes. Mus., spisech Uč. Spol., Pam. Arch., Právníku. Dvě větší práce samostatné Rukověť chronologie křesťanské, zvláště české (1876, nákl. Hist. Spol.) a Die Kanzlei der böhmischen Könige Přemysl Ottokars II. und Wenzels II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher (1878, Pojednání Uč. Spol.) jsou doposud předními pracemi našimi z oboru věd pomocných, práce druhá je prvou svého druhu v naší literatuře.

Emler pracoval mnoho jako jednatel Společnosti Musejní (1877—1893), a to právě v době, kdy stavba nové budovy musejní a přesídlení sbírek vyžadovalo nejvíce starostí a píle, pak jako jednatel Historického Spolku a zejména jako redaktor Časopisu Českého Musea (v l. 1871—90). Na universitě přednášel od r. 1872, (1879 stal se mimořádným, r. 1887 řádným professorem) — a jeho škola věd pomocných byla známa a vážena i v cizině. Jeho seminář historický (zpočátku soukromá cvičení v místnostech archivu pražského) poskytoval právě začátečníkům neocenitelná uvedení do studií historických. *Dr. Jos. Pekař.*

Antonín Frant. Rybička-Skutečský. Dne 25. ledna t. r. zemřel ve Vídni ve vzácném věku 87 let muž, kterého možno považovati za patriarchu naší historie literární, kulturní i právní a zejména za patriarchu české archaeologie, topografie, genealogie a heraldiky. — Jest to **Antonín Frant. Rybička**, zvaný dle rodiště svého »Skutečský.«

Narodil se dne 30. říj. 1812 ve Skutči na Chrudimsku jako syn kupce a městského radního. — Nabyv prvního vzdělání v rodišti, poslán byl r. 1824 na hlavní školu v Moravské Třebové. Tu také r. 1826 zahájil studia gymnasiální; v nich pokračoval v létech 1827—1831 na gymnasiu v Litomyšli, kdež i na lyceu v l. 1832 a 1833 odbyl též studia filosofická. R. 1834 vstoupil na právnickou fakultu Pražské university, kterou navštěvoval od r. 1834 do r. 1837, poslouchaje však kromě obligátních předmětů ještě rozmanité přednášky na fakultě filosofické. — Zde vešel v důvěrné styky s předními tenkráte žijícími buditeli našimi. — Po absolvování studií právnických vstoupil r. 1838 do juridické praxe u magistrátu, tehdy zároveň soudu hrdelního v Chrudimi a stal se r. 1840 auskultantem u téhož magistrátu, kdež setrval až do r. 1846. — V dubnu r. 1846 byl jmenován akcesistou a r. 1847 čes. translatorem c. k. spojené kanceláře dvorské. — Po převratech březnových r. 1848 přidělen

byl jako zapisovatel a tlumočník dvorní komissi, zřízené při c. k. minist. vnitra ku vyřizování stížností, vznášených od poddaných na vrchnosti, a r. 1849 jmenován byl členem kommisse, aby sestavila právnicko-politickou terminologii slovanskou, jež sestoupila se tehdy ve Vídni. Po jejím rozejití svěřeno Rybičkovi zároveň s K. J. Erbenem sestavení českého slovníka právnicko-politického. — Téhož roku v listopadu vznesena naň i prozatímní redakce českého textu zákonníka říšského, jenž tehdy vycházeti počal, kterouž redakci Rybička s pomocí A. V. Šembery vedl po 15 měsíců. — R. 1850 jmenován byl assessorem krajského soudu na Horách Kutných, kteréhož místa však nenastoupil. Bylť ponechán při jmenované redakci, a té vzdal se teprve, když dne 7. února 1851 jmenován byl radním sekretářem u nejvyššího soudního dvoru ve Vídni. Zde již r. 1857 dosáhl hodnosti dvorního sekretáře. — Na sklonku své dráhy úřední r. 1880 stal se radou vrchního zemského soudu. V té hodnosti r. 1886 vstoupil do výslužby, při čemž vyznamenán za své zásluhy řádem železné koruny III. tř.

Jak z předchozího zřejmo, zabíraly značnou část života Rybičkova namáhavé práce úřední, a přece vykonal zesnulý takový kus práce na poli vědecké literatury naší, že se mu v té příčině málokdo může stavěti po bok. — Použilť každé volné chvíle, každé příležitosti při cestách úředních ku prohledávání archivů, knih městských, desk zemských, matrik atd. a jako pilná včela snášel neunavně po celý život med vědomostí historických do oulu své tiché pracovny. — Vědecká činnost jeho vyniká však nejen kvantitou, ale i kvalitou. — Všude viděti práci, až úzkostlivě svědomitou, a prostým, někdy suchopárným slohem Rybičkovým vane k nám upřímná láska k národu a jeho minulosti, a nelíčená pravdymilovnost. — Každá práce Rybičkova jest zrnkem plodným na roli

historické literatury české a mnoho jest mezi tím zrnek zlatých; jsou to práce, jejichž cena nikdy nepomine.

K těm pracím Rybičkovým náležejí v první řadě jeho **životopisy vynikajících mužů československých,** jež sestavovány byly takovou svědomitostí, že nelze si přáti větší. — Dáta životní sbírána s největší důkladností a všecken sebraný materiál sestaven v celek dokonale pragmatický, při čemž i sebenepatrnější pomůcky nezůstalo nepovšimnuto. — Životopisy ty lze rozděliti ve dvě skupiny. — K první náležejí životopisy výtečníků českých ze století minulých, ke druhé životopisy našich křísitelů.

Do skupiny první náležejí ku př. životopisy M. Pavla Kristiána z Koldína (M*) 64, Melantrichů z Aventina (M 65), A. Zalužanského ze Zalužan (Ž 56), Lazara Erkra ze Šrekenfelsu (Ž 60, M. Súda ze Semanína (Ž 61), Vácslava Kulíška z Moravičan (M 68), Kornela ze Všehrd (M 56), V. Leandra Rvačovského (M 71), Víta Oftalmia z Oskořína (M 63), Kašp. J. Bílka z Bílenberku (M 63), K. J. ryt. z Bienenberku (P III), Jana Ferd. ze Schönfeldu (P XII), Jana z Doubravky a z Hradiště (M 78), Tadeáše Hájka z Hájku (M 87), M. Katena ze Šprinsberku (M 60), Jana z Kunčího na Zaječicích, Pavla Novodvorského z Pozdětína, V. Nosidla z Geblic, Frant. Kašpara z Pravoslav, Adama Šturma z Hranic (vesměs M 64) a j. v. — Do skupiny křísitelů patří zase tyto životopisy Rybičkovy: J. N. Nejedlého (O 77), J. Hýbla (O 75), M. J. Sychry (O 76), V. M Krameria (Samostatně u Pospíšila v Praze 1859), Josefa Liboslava Zieglera (M 69), D. Frant. Kynského (M 66), St. Vydry (M 70), Frant. Slámy Bojenického (M 74 75), J. M. Rautenkrance (M 67, O 67), Bratří K. J. a V. Thamů (M 88) a j. v.

Většinu roztroušených životopisů této druhé skupiny později sebral v jediné velké dílo, jež pod názvem: »Přední křísitelé národa českého« vyšlo v Praze nákladem Šimáčkovým (Díl I. 1883, Díl II. 1884). — Jest to dílo monumentální, z něhož bude vždy čerpati každý, kdo českou historií literární a dějinami našeho probuzení se bude obírati. — Líčení dodává tu zvláštní živosti okolnost, že většinu mužů, jejichž životopisy tu jsou podány, Rybička osobně znal z doby pobytu svého v Praze a Chrudimi.

Ale Rybička zjednal si také nezapomenutelných zásluh **o právní historii českou** a to v první řadě vydáním »Českých řeholí a přísloví právních,« jež nejprvé byly uveřejněny v časopise »Právníku« (I. a II.) a později rozmnoženy byvše vydány jsou r. 1874 nákladem »Jednoty právnické v Praze« jako samostatné dílo s nadpisem: »Pravidla, přísloví a povědění vztahující se k správě veřejné a obecní i k právu občanskému a trestnímu.« — Kromě toho však napsal Rybička velkou řadu článků právně historických, z nichž přemnohé obsahují zejména důležité prameny pro právní dějiny české. — Uvádíme zejména:

---

*) Při citování časopisů, resp. publikací užíváme těchto zkratek: M = Časopis čes. Musea, P = Památky archaeol. a místopisné, Ž = Živa (stará) O = Osvěta, ČMM = Časopis Matice Moravské, PUS = Pojednání král. české společnosti nauk, ZUS = Zprávy téže, VUS = Věstník téže, Pr = Právník, L = Lumír. — Arabská čísla značí letopočty ročníku, při čemž, ježto všechny jsou z tohoto století, jen desítky se uvádějí (tedy ku př. 64 = 1864), římská čísla značí řadové číslo ročníku neb dílu.

Řád policejní m. Chrudimě z r. 1529 (M 48).
Mandát hrab. Eusebia z Fürstenberku poddaným na Richmbursku z r. 1629 (M 45).
Rozepře mezi stavem panským a rytířským a mezi městy Moravskými (M 49).
O právech a výsadách židů v Čechách (ZUS 72).
Benigna instructio urbarialis (M 77).
Práva řezníkům Chrudimským od obce daná (M 63).
Něco o starších manstvích českých a moravských (P VII).
Hejtmané bývalého kraje Chrudimského (P VIII).
Hejtmané a úředníci krajští v Čechách 1774—1776 (P VIII).
Berní tabela kraje Chrudimského (P VIII).
Jak druhdy pokutováno smilstvo krevní (P XVI).
Nařízení strany karbanu z r. 1348 (Pr 61).
Starý soudní řád markrabství mor. (Pr. 62)
Právo Vyšehradské z r 1460 (Pr 70).
O přijímání do stavu rytířského na Moravě (ČMM 95).
O zřízení bývalého pořádku lázebnického a bradýřského na Moravě (ČMM 92).
O někdejším zřízení řemesla zlatnického v Čechách (M 57).
Artikule rozličných cechů a pořádků (L 54 – 63).
Vysazení vsi Řevnice dle práva purkrechtního (P IV).
Mandát hraběnky Berkové poddaným panství Ríchmburského, Rosického a Slatiňanského z r. 1620 (ČMM 73) a j. v.

Rybička však byl také zákopníkem v oboru **historie kulturní** k níž ovšem v širším smyslu náleží i právní historie, zejména v oboru dějin umění.

Sem náležejí články: Příspěvky k dějepisu čes. průmyslu (M 47).
O zřízení a působení někdejší školy chrudimské (M 49).
Kněží chrudimští z XV—XVIII stol. (VUS 91).
O tiskárně Veleslavínově (P I).
České kancionály královéhradecké (P II).
Tři staročeské kan ionály v c. k. dvor. bibl. Vídeňské (P VI).
Dva staročeské kancionály v c. k. sbírce Ambrasské (P VI).
Juda Tadyáš Super, malíř český (P VI).
O bývalých společnostech čili kůrech literáckých (P X).
Přehled historie klášterů v Čechách (P X).
Řemeslničtí pořádkové pražští v 16 a 17 stol. (P IX).
Pomůcky k biografickému slovníku českých malířů (P III, IV, XIII).
Pomůcky k domácí historii kulturní (ČMM 74).
Hradní kaple v Křižanově na Moravě (P II).
Náhrobník z r. 1419 v Kamenici Trhové (P II).
Pomník král. přísahy r. 1528 na hranicích čes.-mor. vykonané (P VIII).
Soldateska Baltazara Maradasa (P 16) a j. v.

Ač již taková řada prací jeho uvedena, přece ještě zbývá obor, ve kterém Rybička vedle biografiky vyvíjel činnost téměř nejrozsáhlejší, a kde klestil cestu moderní literatuře odborné, totiž obor **pomocných věd historických**: genealogie a heraldiky, archaeologie a místopisu.

Do oboru genealogie a heraldiky spadají tyto jeho články:
O erbech a pečetích stavu duchovního (PUS 62),
Pomůcky k heraldice a sfragistice domácí (P XI)
Pomůcky k místo- a rodopisu domácímu (P XI),
kteréž tři práce možno pokládati za úhelné kameny, na jichž základě moderní čes. genealogie a heraldika zbudována, dále:

O rodině erbovní Svěchínů z Paumberka (M 62).
O erbovních rodinách Nymburka (P IV), Čáslavi (P V)) Chrudimi (P X), v Plzeňsku (PX) a Králové Hradecku (P X).
Balbínové, jinak Škornicové z Vorličné (M 71).
Něco o rodině erbovní Karolidesů z Karlsperku (M 92).
Dobřenští z Dobřenic (P IX).
Něco o erbu a rodu Beneše z Loun (P XIV).
O rodině Holárů z Práchně (M 55)
Něco o rodině Višňů z Větřní (M 55).
Albínové (Bílkové) z Helfenburku (P XIV).
Heltové z Kementu (ČMM 81 a 94).
Šlechta moravská r. 1677 (ČMM 97).
Polepšení erbu a pečeti města Brna r. 1645 (ČMM 94).
O erbovních rodinách Řeháčků z Květnice a Velíků z Šonova (P IV)
O rodině Štítných ze Štítného (P VI).
Hynek mladší Bruntálský z Vrbna (ČMM 75).
Poslední Rožmberkové a jejich dědictví (M 80 a 81, největší a nejcennější to genealogická studie Rybičkova a j. v.
Do oboru místopisu a archaeologie náležejí práce Rybičkovy:
Pomůcky k místo- a rodopisu domácímu (P XI).
Pomůcky k místopisu domácímu (P XII).
O starožitnostech a umělcích města Chrudimi (M 18).
Dům někdy Mydlářovský v Chrudimi (P I).
Procházky [resp. Procházky archaeol. a místopisné] po okolí Chrudimském (P I, II a VII).
Z dějin města Chrudimi (P XIV).
Výpisky z archivu Chrudimského 1536 – 1560 (M 45).
Měšťané a studenti pražští r. 1648 (Sborník věd. Musea III a P XVII).
Pomůcky k místopisu a rodopisu měst pražských (P III a IV).
Něco o malostranském domě Valdštejnském (P V).
Popis města Vídně (Poutník od Otavy 47), Hrad Mostský 1595 (P X).
Městec Heřmanův (P XIV).
Hrad Pecka, Hrad Košumberk, Panství Nový Zámek v Litoměřicku v 16. a 17. stol. (vesměs P IV)
Ještě něco o Jílovém (P III) a j. v.

Tímto výpočtem není ovšem literární produkce Rybičkova ani zdaleka vyčerpána; vyčerpati ji jest zde pro obmezenost místa nemožno; přispívalť Rybička do přečetných časopisů i vědeckých sborníků českých, a kromě toho byl i horlivým spolupracovníkem Riegrova »Slovníka Naučného,« kde od něho bohatý materiál ze všech oborů jím pěstovaných jest snesen.

Osobní povahou svou byl Rybička člověkem nanejvýše skromným, vzorně mírným a vlídným, ochoten pomáhati každému, se stejnou laskavostí chovaje se k sobě rovným i podřízeným a vlastencem ryzím a neoblomným. — Čest budiž jeho památce!

JUDr. *Jaroslav Demel.*

Karel Plischke. Životopisná data jsou stručna. Dr. Karel Plischke narodil se v Brandýse nad Labem 23. listopadu 1862. Ukončiv studia gymnasijní, vstoupil na pražskou universitu, na níž byl r. 1885 povýšen za doktora filosofie. Oborem vědecké činnosti zvolil si zeměpis a národopis; za tou příčinou konal studia i na vědeckých ústavech ve Vídni, v Německu, Holandsku i Anglii. Po návratu do Prahy stal se spolupracovníkem Národopisné výstavy

a členem redakce Ottova Slovníku naučného pro svůj obor. Zemřel 20. února jako zatímný professor při Českoslov. obch. akademii, na níž působil od r. 1896. — Ještě nezazelenal se rov Kovářův a již také Plischke uložen v zem. Jeho úmrtí samoděk vyvolává vzpomínku na Dra. Em. Kováře. V životě i vědeckém působení obou jeví se shoda. Byli téměř stejného věku, skorem totožný vytkli si cíl a na důležitých věcech spolu pracovali. Sešli se i v naší Společnosti. Kovář, všecek zaujat Národopisnou výstavou, shledal, že dvěma pánům těžko sloužiti i vzdal se úřadu prvého jednatele. Jeho nástupcem r. 1894 byl Plischke. I jej však ze Společnosti vyvábila NVČ., kdež otvíralo se mu rozsáhlé pole důležité působnosti vědecké. Důkladná znalost zvoleného oboru — zeměpisu a ethnologie — zjednala Plischkovi zaslouženého uznání jako vynikající auktority. Neustálým studiem prohluboval svou znalost tak, že mu nezbývalo času, aby rozvinul větší činnost literární. Ryzostí svou při povaze mírné a tiché a při skromnosti někdy až přílišné byl každému přístupným. Kde bylo potřeba, rád a dobře radil. Nepřátel míti nemohl. Želíme jeho ztráty jako vážného pracovníka a muže vzácného karakteru. *A. B. Černý.*

O středověkých pečetech.

Vojtěch Král z Dobré Vody.

(Pokračování)

Pečeti krále Václava IV.

Václav, syn Karla IV. a manželky jeho Anny Svídnické narodil se dne 26. února 1361.

Dne 15. června 1363 byl na krále českého korunován a r. 1376 zjednal mu otec i korunu německou.

Obr. 2. Sekret krále Václava IV.

O vládě jeho zprvu klidné, pak bouřlivé, o rozmíškách s církví, s jednotou panskou, pak o počátcích husitství, netřeba šířiti se.

V říši České Václav sám vládl přímo v Čechách ve Slezsku, v části Lužice a v Lucemburku, v ostatních zemích vládli jeho bratří Sigmund v Braniborsku, Jan ve Zhořelecké Lužici, a bratranci Jošt a Prokop na Moravě, Václava pak měli všichni poslouchati. Lucemburk však záhy byl odcizen a dán za věno Alžbětě, dceři Janově, jež byla vdána za vévodu Brabantského.

Obr. 3. **Pečet krále Václava IV.** (v archivu sv. Václavském).

Obr. 4. **Pečet krále Václava IV.** (v archivu sv. Václavském).

R. 1400 zbouřili se němečtí knížata proti Václavovi a sesadili ho s trůnu německého, zvolivše vzdorokrále Ruprechta Falckého. Po jeho smrti Václav r. 1410 sám dopomohl Joštovi a potom Sigmundovi ke koruně německé.

Zemřel král Václav, byv raněn mrtvicí, 16. srpna 1419. Václav byl dvakráte ženat, poprvé s Johannou Bavorskou († 1389), po druhé se Žofií Bavorskou která ho přečkala.

Jako německý král Václav užíval pečeti zcela podobné majestátu otce svého Karla (viz lonský ročník) krom opisu.

Sekryt na zadní straně nemá opisu; viděti na něm dvouhlavého orla, pokrytého oválním štítkem s českým lvem (obr. č. 2).

Na obr. čís. 3 viděti jest pečet Václava jako krále českého. Vnitřní pole pečetní rozděleno jest 7 gotickými oblouky. Prázdné kouty vyplněny jsou znaky: Čech, Lucemburka, Horní a Dolní Lužice, Brandeburka a Slezska.

Uprostřed viděti krále pod korunou na trůně sédícího, s žezlem a říšským jablkem.

Opis v gotické majusculi zní:

+ WENCZESLAVS · QVARTVS · DEI · GRACIA · BOEMIE REX · BRANDENBVRGENSIS · ET · LVSACIE · MARCHIO · LVCENBVRGENSIS · ET · SLEZIE · DVX ·

Uspořádání i provedení pečeti této jest velmi ladno.

Original uchován jest v archivu korunním.

Na jiné pečeti (obr. 4.) viděti jest krále Václava sedícího na širokém trůně, jehož pozadí zdobeno jest střídavě orlicemi a lvy. Spodní část trůnu zdobí štít se lvem a orlicí.

Pod trůnem u spodku pečeti spatřují se tři menší štítky s orlicí a znakem obou Lužic.

V okrasách uvnitř pečetního pole nalézá se v pravo písmeno R, v levo H.

Opis zní: + WENCZESLAVS · QVARTVS · DEI GRACIA · BOEMIE · REX · BRANDENBVRGENSIS · MARCHIONIS SLEZIE · ET · LVSATIE · DVX.

Také tato pečet jest pěkná a liší se uspořádáním od ostatních.

Original uchován jest taktéž v korunním archivu zemském.

(Pokračování).

O zjišťování provinilců ve stol. XVIII.

F. Zuman.

(Z přednášky konané ve schůzi Společnosti dne 7. července 1898.)

Známo, že v nové době rozličné systémy, z nichž nejdůkladnější jest systém Bertillonův užívaný ve Francii, slouží ku zjišťo-

vání zločinců. Již v starších dobách bylo pracováno o zjištění zločince, aby opětování zločinu a neuposlechnutí rozkazu vypovídacího přísněji mohli trestati; hrdelní řády předešlého století podrobné předpisy o zjišťování zločinců obsahují. Dva listy níže uvedené, jež vytrženy jsou z manuálu, a jsou koncepty dopisů úředních z polovice XVIII. stol., ukazují nám, jaká byla praxis a který význam zjišťování v praxi přikládán. Nejobyčejnějšími prostředky zjišťovacími bylo vpálení znaménka — smaha — o němž se zmiňuje hrdelní řád cís. Josefa I. z r. 1707 a vyražení znamení ostrými bodci. Hrdelní řád Marie Teresie z r. 1768 nařizuje při vypovědění (relegaci) vedle přesného popisu osoby »die Brandmachung oder Einschrepfung des Strafzeichens« těm, kdož byli vypověděni ze všech dědičných zemí, aby tací lidé nebezpeční snáze mohli být poznáni při svém návratu. — Za znamení vpalováno buď kolo nebo šibenice nebo byla bodci vyťata písmena *R* (relegatus = vypovězen). Hrdelní řád Marie Teresie stanoví pak přesně (Art. VI. § 4.), aby vedle obvyklého *R* ještě dvě začáteční písmena té země, z které vypovědění se stalo, vyťata byla, ku př. stalo-li se vypovědění z Čech *B. O.* K tomu přidáno ještě jakési nařízení prováděcí, aby totiž do rány znamenáním povstalé vtírán byl prach a aby vypovězený po provedeném znamenání ještě 8 dní ve vazbě byl držen a to za tím účelem, aby vpálené znamení nemohlo být zničeno.

Když byl odsouzenému cejch vyťat, tu musil podepsati revers, kterým se zavazoval, že se do zemí rakouských nevrátí; jak takový revers zněl, poznáme na následujícím listě:

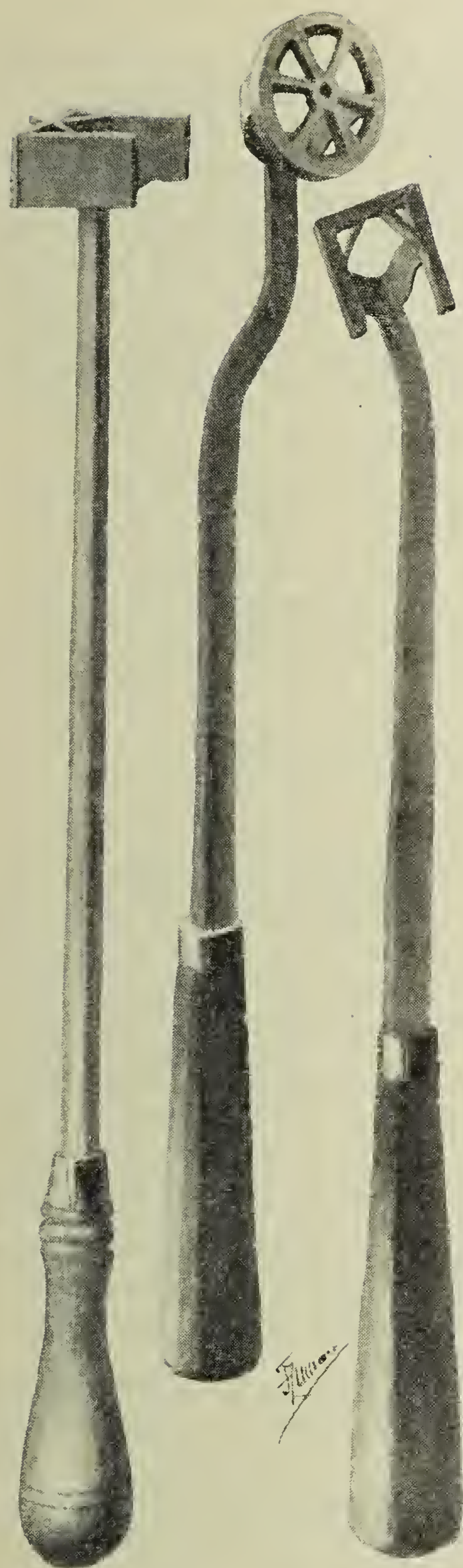
Revers dvouch cikánek, jak nasleduje.

Tak jakož mně nížepodepsané { Antoníně Petržílkový / Maři Magdaleně Neffingrový } od vysoce slavné Královské appellace spravedlivý ortel [: bych ze všech Císařských a Královských dědických zemí prázna byla :] vydaný jest, také skutečně littera *R* na mém těle s uřezáním levého ucha vyťata se vynachází, jenž předepsané vypovědění vyznamenává: Dle téhož já se zachovati a všech Císařských a Královských zemí prázna býti chci a do nich se na žádný způsob víc navrátiti, v nich protulovati a lidé mámiti do smrti mé nechci: Čehož kdybych se dopustila a to spravedlivé ustanovení přestoupila, tak svoluji a to míti chci, abych dle práva městského C 30. na hrdle trestána byla, takto se pravně reversiruji. Že tomu tak jest tento revers jména mého podpisem stvrzuji. Jenž se stalo v místech raddních města Bělý dne 13. Novembris 1750.

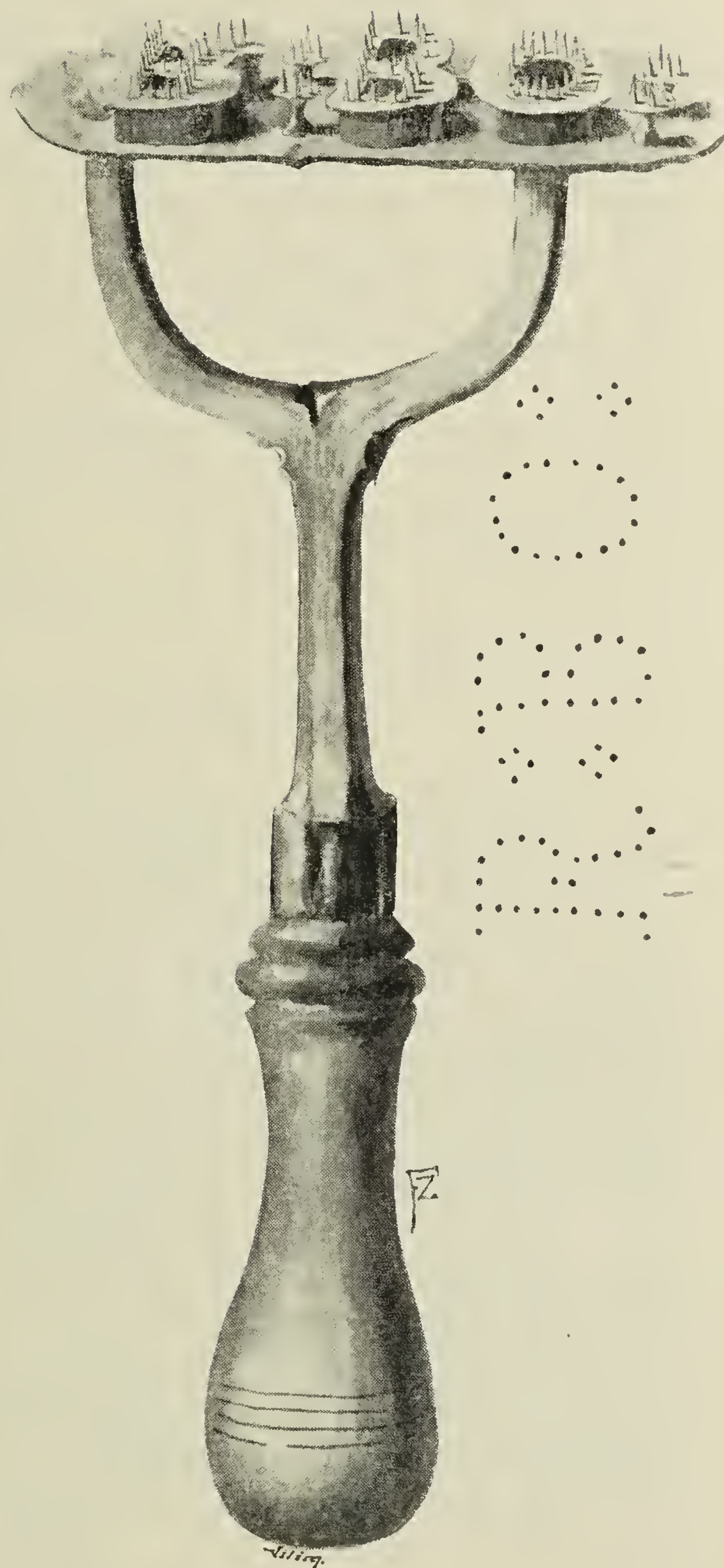
††† Antonina Petržílkova,
††† Maří Magdalena Neffingrova,
cikánky.

Jelikož littera cejchovní i velikostí, tvarem i počtem bodců v různých městech se lišila, mohlo s dosti velikou jistotou být usuzováno, zda zločinec v městě určitém byl již trestán.

Tyto způsoby zjišťování dosti jsou známy; leč v listě druhém zaslaném appellační komoře setkáváme se s jiným prostředkem zjišťovacím, který sám též pramálo spolehlivý, vedle popisu osoby málo spolehlivého, u policií mnohých měst podnes jest — totiž

Obr. 5. **Nástroje ku vpálení šibenice a kola** (1/3 skut. vel.).

Obr. 6. **Nástroj k vytětí cejchu R. B. O.** (1/2 skut. vel.).

s měřením výšky: jakož i také vejška její dle tehdejší míry »2 lokte 2 a $^1/_2$ čtvrtky« vynáší.

Přečtouce list druhý, představíme si, jak vypadalo tělo zločince, který byl několikrát na těle trestán a znamenán — podívaná jistě hrozná.

List první.

Slovutně stateční a opatrní páni vzácně vážení!

Poctivému právu rychtářskému s žádostí přicházíme, majíce my cikánku v arrestě naším ad inquirendum sedící, která nám velmi podezřelá

jest, že by to ta osoba byla, jenž před 5 lety v inquisici u nás také seděla, k čemuž ale ona znáti se nechce: A poněvadž tehdejšího času ten u nich sedící Mattes Růžička o ní dobrou povědomost má: Z té příčiny v uctivosti tuto na milostivé poručení slavného královského auřadu krajského přicházíme, pokudž by to od něj examinando vyzvěděno býti mohlo: zdali se ona u nás sedící [:jenž sobě tehdy jméno dala Magdalena Nefingrova a nyní zase Anna Veronika Čermákova sobě dává:] ta osoba jest, co s ním před 5 lety stižena byla?

Při tom tento popravní mistr náš instrument litt: *R* sebou má, co tenkrát jemu u nich i jí u nás na zádech vyrážel a uši řezal, zdali se ten instrument[1]) na téhož cikána vyraženou literu just šikuje, jako na naši cikánku každý puntík a velikost trefuje?

Za vysvětlení žádáme, z kteréhožto vyřízení se těšící zůstáváme k podobnému odsluhování

Biela 26. Augusti 1756. Frant. Krize a Wentzl Martialis, právní komisaři
Andres Zuman, rychtář starší ibidem.

List druhý.

Vysoce slavný, královský tribunál appellací,

páni páni milostiví.

Vašich excellencí a milostí v poslušné poddanosti předcházíme a vykonaný examen s jednou cikánkou Annou Čermákovou, která nám dne 20. Augusti tohoto roku od slavného auřadu královského krajského do vězení ad inquirendum dána byla, v poníženosti přednášíme, která osoba levý ucho má uřezaný a pravýho ucha také kus pryč má, na zádech nad lopatkami má Cejch litt: *R* vyťatou [kterážto litera se v tolik zoubkách a v ty velkosti jest nalézá, jako když v roku 1750 dne 13. Novembris v arrestě našem Máří Magdaleně Nefingrový také cikánce vyťata jest byla, jakož i také vejška její dle tehdejší míry »2 lokte 2 a ½ čtvrtky vynáší. Při tom právo naše s mistrem popravním to jistějí, že to ta Nefingrova jest; dáleji také napřed okolo a na prsech tak zohavena byla, jako ta nynější jest a že to od nátky má jest tehdy vypověděla]. Více má pod lopatkami na svých zádech cejch na jedny straně *B* a na druhý *O* [který slova tehdejšího času ta Nefingrova jest u nás neměla, ale v těch 5 letech to někde dostati musela] na které se vyznává, v otázce 14, že by to vše byla u Trutnavy na pomezí baborský dostala, když ty kůže S: V dřely.

Pročež kterak by s ní dáleji pokračováno býti mělo Vašich Exell: a Milostí o milostivé vynaučení poníženě žádáme a zůstáváme Vaším Exell: a Milostem věrní a poslušní poddaní.

Běla 27. Augusti 1756. Jan Byšický, purkmistr, Frant. Prajs, Frant. Finkaus, Carl Laucal, Jan Šrajtr, Wentzl Kadlinský, Frant. Krize, Josef Matucha a Václav Marcialis, radní v městě Běly v Boleslavském kraji.

Před vysoce slavný královský tribunal appellací na hradě pražským. Jich vysoce hraběcí Exellencí a Milosti páni, páni milostiví tato ponížená správa s přiloženým examinem Anny Čermákovy v ponížené poddanosti se přednáší k milostivému otevření na hradě pražským.

(List odeslán 30. srpna, jak zaznamenáno v manuale z l. 1754 až 1761 fol. 15.) Zohavení těla vpředu a vzadu při výslechu dne 21. srpna 1756[2]) vysvětluje inkvisitka: »Lyšej jsem měla ten divokej.«

[1]) Laskavé ochotě řiditele Musea král. hl. města Prahy, pana Břet. Jelínka, děkujeme za propůjčení cejchů k nákresům.
[2]) Manual z l. 1754—1761 fol. 11.

Vedle toho poslán list purkmistru a radě města Sobotky, kde uvězněn byl cikán Jan Čermák, který jest dle výpovědi inkvisitky jejím mužem a jenž s ní stejně — za to prý, že »za Trutnavou na mršníkách u Babor« se zdechlého dobytka kůže dřeli — potrestán byl. S listem poslán též do Sobotky mistr popravní s »cejchem« litterou *R* a purkmistr a rada města Bělé »jestli by se také tomu Janovi Čermákovi tak šikoval a trefoval za probu a právní toho vyšetření přátelsky žádají«; též o výslech téhož prosí.[1])

Dne 5. února 1757 přišlo »milostivé poručení de stringentiori examine s Annou Čermákovou k vykonání, by ona přiznání spravedlivé a pravdivé, tak jako její muž v Sobotce sedící, učinila.«

Ve výslechu tom[2]) přiznala se inkvisitka, že falešné vyznání učinila, že muže jejího pravé jméno jest Franta Kočka, její Terezie; přiznává se, že před 7 lety ve vězení bělském cejchem znamenána byla. Ostatní cejchy — že »pro nic za nic« — v Jindřichově Hradci dostala. Nastává opět dopisování na appellace a do Jindřichova Hradce, jak svědčí dva zápisy na listu 91. a 93. téhož manuálu z roku 1759. Sedí tedy delinkventka ve vazbě na třetí rok!

Teprv 10. máje *1760* (fol. 103.) ráno v 6 hodin byl Anně Čermákové dodán a v 9 hodin v místě právním publikován ortel — aby byla sťata.

Anna Čermáková prosí o milost, z důvodů, že jakživa se ničeho hrdelního nedopustila a že »v arrestě města Bėly ostře v poutech a železích tři leta a devět měsíců trvá«. Třetí — věru zajímavý — důvod žádosti zní: »V tom tak dlouhým čase skrze trvající vojenské běhy ve všem draho povstalo, odkudž já při těch mně každodenně dávaných 4 kr. mimo vězení ještě mnohdykráte hlad a nouzi jsem trpěla a přehořce snášela.«

Na fol. 106. pak poznamenáno, že dostalo se odsouzené milosti a ona odvezena 10. června »do Pražského domu kázně« na dvě leta.

Z toho, co zde uvedeno, seznáváme, že vyšetřování na základě znamení cejchovního ku zjištění zavedené skutečně k cíli vedlo; provedeno bylo ovšem — trvajíc 4 leta — krokem v pravdě hlemýždím.

Zprávy z časopisův.

Sborník české společnosti zeměvědné. Red. Dr. J. Metelka. Roč. IV. č. 4.—6. Ve zpravách: Šimák. Některé zaniklé osady na Turnovsku. — Roč. V. č. 1.—5. Barvíř. O poloze měst Kasurgis, Marobudum a Luppie dle Ptolemaia.

---

[1]) Manual z l. 1754—1761 fol. 13.
[2]) Manual z l. 1754—1761 fol. 19.

Časopis museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolik. Turčan. sv. Martin. Roč. I. 1898.: Náš úkol. — Museálna slovenská spoločnost. — Kožár. Niekol'ko slov ku stati o tej našej starine. — Čižmář. Kontrakt cechy ševcovskej v Púchove z r. 1712. — Zoch. Cerovské starožitnosti. — Kolenyi. Ku tej našej starine. — Krížan. Z cirkevného archivu. — A. H. K názvosloviu slovenských výšiviek. — Spusta. K názvosloviu l'udového kroja a slov. výšiviek. — Pospech. Názvoslovie šebešské. — Kožár. Niekol'ko slov ku názvu »vojvoda«. — Halaša. Prislovia a porekadlá. Povery l'udu. — Dopisy a drobné zprávy.

Sborník museálnej slovenskej spoločnosti. R. A. Sokolík. Turčan. sv. Martin. Roč. II. 1897.: Križko. Stredoveké súdnictvo a krupinská pravda. — Stredoveké národnostné pomery na Slovensku (stať velmi zajímavá, spisovatel vyvrací legendu o českých přistěhovalcích husitských. Čechové usazováni byli v Uhrách již po r. 1241 od králů jako kolonisté, ale mezi Maďary; největší přírůstek přibyl až za 30leté války). — Mišík. Miestne mená vo Spiši. — Vršatský. Mikušovská dolina — Lačný. Povery a čáry v Kostolnom. — Uram-Podtatranský. Nemoce a ich liečenie u pospoliteho l'udu. — Herkely, Štefanica. Zvyky a obyčaje pred i počas svadby. — Sasinek. Záhadné dějepisné otázky: — Bolili Keltovia na Slovensku. — Bolili skandinavskí Gothovia na Slovensku. — Bolili Obri na Slovensku. — Podtatranský. Názvy ženských prac. — J. P. L'udová liečba v Turci. — Petrikovich. Nález kostí jaskynného medveda. — Križko. O miestných nazvoch a ich význame.

Roč. III. 1898.: Vršatský. Vršatské Podhradie. — Podtatranský. Slovenské nazvy obcí a miest. — Mišík. Niektoré slovenské miestopisné názvy vo Spiši. — Križan. Zvyky a obyčaje v dolině Súlovskej. — Lačný. Názvoslovie kostolňanské. — Sasinek. Pravek Slovanov. (U zeměpisce Ravenského (ze 7. stol.) čísti sluší místo Albi Ungani — Albi Ungari, a to znamená Slovany bydlící u hor. To snad shoduje se s nápisem na pomníku salcburském z r. 1477. — Albi Ungari pak lze vykládati na Bílé Chorvati, což shodno s dosavadním Bílé Karpaty.) — Kovalčík. Nemožno každému vyhoviet' (nářečím spišským). — J. P. Katalog numismat. sbírky mus. slov. spoločnosti v Turč. sv. Martině. — Korauš. Zo sbierky pesničiek při kolísání a uspávaní detí. — Jesenský. Spievanie Jura,—Archiv. — Križko. Drievna miestská administracia v Kremnici a v iných slobodných královských mestách. — Botto. Tisovec. — Vršatský. Zvyky a obyčaje v Solčanech (Nitra). — Holuby. Zpráva o »Hradiskách«, predhistorickej velikej osade pri Zemanskom Podhradí v Trenčiansku.

Prosíme všech členův svých, aby, kde mohli, podporovali musejní společnost slovenskou. Prospějí tím vědě i svému národu. Jeť potřeba, ve strastných poměrech Slovákům přispěti pokrevenskou rukou kdekoli možno. Řádným členem sloven. společnosti musejní stane se každý, kdo zašle ročně 2 zl. r. č. Musealnej spoločnosti slovenskej v Turčanském sv. Martině v Uhrách.

Herold polski. Red. Dr. Franc Piekosiński. Kraków. 1897. Seš. 2, 4. (Srv. Č. S. P. S. Č. 1897, str. 141.) Piekosiński. Nieznana moneta pamiątkowa Bolesława Chrobrego. — Nasjtarsza roła marszałkowska polska. — Herbarz Kojalowicza (pokrač.) — Obšírný rejstřík. — Celý znamenitý svazek čítá 527 stran.

Různé zprávy.

Jubileum. Prof. Dr. Jan Woldřich, t. č. děkan filosof. fakulty české university, dovršil 18. března čtyřicetileté působení jako učitel a spisovatel, K jeho poctě svolala Společnost přátelskou schůzi členskou na 17. března, jež konána za značné účasti. Starosta, architekt Jan Herain, uvítav přítomné

srdečným proslovem akcentoval skutečně vědeckou činnost prof. Woldřicha, jemuž jménem Společnosti projevil upřímné přání, aby dlouho ještě mohl působiti ku cti a slávě české vědy. Často osvědčené ochotě člena, MUDra. Jindř. Matiegky, docenta při české universitě, děkuje Společnost, že při značném zaneprázdnění podjal se obšírné přednášky »O tělesné povaze člověka fossilního a předhistorického«, jež několikrát poskytla příčiny poukázati ku vědecké činnosti jubilantově. Prof. Woldřich poděkoval srdečně za neočekávanou poctu; zmíniv se o práci společné s uznáním hovořil o činnosti Společnosti, zvláště o popularisování věcí odborných ve vrstvách nejširších. — Prof. Woldřich jest jedním z těch, na jichž pomoc a radu může Společnost spoléhati. Osvědčil se jako její přítel v dobách nejrannějších. Bylo Společnosti povinností čestnou a milou, aby při významném výročí slovutnému členu osvědčila veřejně své sympatie. *A. B. Č.*

Žádost ku p. t. členům. K památkám, jež jsou důležity pro sledování vývoje umění výtvarného a mnohdy i starobylostí svou zasluhují všemožné pozornosti, náležejí náhrobní desky v kostelích i na různých jiných místech. Počet jich však valně se zmenšuje tím, že, jsouce často vydány na pospas všeliké nepohodě, rozpadávají se, i že z nedbalosti bývá jich používáno jako materialu stavebního. Není-li lze spoléhati vždy na jich zachování, buďtež aspoň náležitě zobrazeny. Správní výbor opětuje p. t. členům žádost, aby pamatovali na Společnost fotografiemi těchto věcí. Fotografie budiž vždy — pokud lze — ostrá, raději větší. Zvětšovati však fotografii malou na větší, nedoporučuje se. Na straně přední nebudiž činěno řádných poznámek. Na rubu však budiž poznamenána (inkoustem) obec i místo kde věc uložena, rozměr v *cm* (výška a šířka), material, z něhož věc pracována (druh kovu nebo kamene), dále pak, je-li věc na nynějším místě ode dávna, či byla-li tam kdy a odkud přenesena a kdo ji pracoval neb opravoval. Na konec zřetelný podpis a byt odesílatelův, jakož i datum. Věci důležitější, buď po stránce historické neb umělecké, budou občasně uveřejňovány v »Časopise«. Zásilky přijímá jednatel *A. B. Černý* v Praze, I., na Perštýně č. 6 n.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Desátá řádná valná schůze výroční byla konána 19. února o 3. h. odp. ve dvoraně Umělecké besedy za předsednictví starostova, architekta Jana Heraina. Za ochotné propůjčení místnosti náleží dík sl. správnímu výboru Umělecké besedy. Starosta, uvítav shromážděné, požádal zapisovatele za přečtení zápisu o poslední valné schůzi. Týž schválen bez debatty. Stejného souhlasu dostalo se též výročním zprávám jednotlivých funkcionářů, jež jsou uvedeny níže. Zprávu správce sbírek bylo z nedostatku místa odložiti do čísla příštího. Při volných návrzích vznikla delší debatta o finančním stavu Společnosti i o vydání dlouho chystané »Heraldiky«. Přijato, aby věc byla odkázána k úvaze výboru. Zapisovatel poukázav k tomu, že Společnost jak v »Časopise« tak ve schůzích projevovala svůj souhlas s akcí na zachování starobylého rázu kr. hl. města Prahy, navrhl, aby podobné osvědčení stalo se i veřejně. Všemi hlasy pak přijato jím navržené osvědčení v tomto znění: Společnost přátel starožitností českých v Praze prohlašuje se na valné schůzi dne 19. února 1899. za solidární se všemi, kdož pracují na záchranu starobylého rázu Prahy. Společnost vyslovuje politování nad tím, že korporace tak veliké důležitosti, jakou byla umělecká komise pražská, musela zanechati práce své, a žádá důrazně, aby při rozhodování o existenci stavebních památek pražských odborní znalci byli nejen slyšeni, ale i dobrozdání jich šetřeno. — Po té přikročeno k volbám na letošní rok a zvoleni: starostou Jan Herain, stavitel; náměstkem staro-

stovým Václav Brož, městský rada a majetník realit; pokladníkem Eduard Bufka, účetní Zemské banky; prvým jednatelem A. B. Černý; druhým jednatelem Pavel Papáček, učitel při měšť. škole v Nuslích; správcem sbírek i archivu M. U. C. Jos. A. Jíra, assistent Národop. musea českoslov; knihovníkem Ant. Masák. učitel; zapisovatelem JUC. Frant. Zuman; přísedícím výboru Karel Buchtela, c. k. finanční tajemník. Dozorci spolkovými zvoleni: Ad. Pecenka, c. k. místodrž. stav. rada; Jindř. Pštross, hodinář a mechanik, a Eduard Sochor, architekt. Za náhradníky povoláni: MUDr. R. Čermák, JUC. Jos. Čermák, K. C. Neumann, inženýr-chemik a Ant. Schiller, odb. učitel a typograf.

Zpráva jednatelova o činnosti Společnosti za r. 1898. Společnost, sotva vzniknuvši, podjala se výzkumu na Levém Hradci a pracovala k zákonné ochraně našich památek. Rok 1898., kterým zavírá se prvé její desetiletí, bezděky vzbuzuje vzpomínku na nejrannější činnost. Jak známo z loňské zprávy, podnikla Společnost archaeologický výzkum v Podbabě a v Šárce, jejž bylo zatímně ukončiti proto, poněvač jednak byl vyčerpán povolený obnos, jednak že nebylo lze na déle pronajati potřebného pozemku. Správní výbor, měv na zřeteli důležitost naleziště, usnesl se uspořádati výstavku, jež by podala náležitý obraz vykonané práce. Správce sbírek, p. MUC. Jos. A. Jíra, vyhověl přání výboru a se stejnou energií jako ku výzkumu přikročil k uspořádání výstavky, roztřídiv a upraviv všecek přečetný material. Výstavka byla skorem jen jeho prací; za její provedení zaslouží si díků srdečných. Taktéž náleží dík ochotným pomocníkům, pp. Erh. Sichravovi a MUC. K. Roeslerovi, kteří rádi pomohli, kde bylo potřebí, zvláště při sdělávání průřezů, půdorysů a diagramů vůbec. Slavnému komitétu musea král. hl. města Prahy povinni jsme díky za vzácnou ochotu, se kterouž byly nám propůjčeny vhodné místnosti na výstavku i na práce přípravné. Výstavka byla zahájena 26. prosince 1898. o 11. h. dop. starostou Společnosti, p. architektem Janem Herainem, za přítomnosti některých členů výboru. Domácí této slavnosti naší obcovali P. T. pan Václav Brož jako zástupce sl. rady kr. hl. města Prahy a četní vynikající členové naši i z venkova. Z pozvaných příbuzných korporací žádná nebyla zastoupena, aniž byli přítomni zpravodajové listů denních neb odborných. Budiž vzpomenuto s povděkem, že slavný okresní výbor na Smíchově věnoval na výzkum zl. 50.— Správní výbor schválil návrh p. Papáčkův v příčině sbírání topických jmen a ustanovil komissi, jejíž prací bylo sestaviti náležitý dotazník. Týž měl býti připojen ku 2. číslu »Časopisu« roč. VI. a mimo to měly býti pořízeny zvláštní otisky ve větším počtu. Poněvač nebylo lze věci v čas upraviti, odložena na rok příští. Druhý jednatel, p. Trmal, upozornil na starobylé náhrobky v kostele Pacovském, navrhnuv, aby bylo dbáno o náležité jich umístění i úpravu. Řiditeli panství, p. Ferd. Steinbachovi, děkujeme upřímně za ochotu, se kterouž vyhověl naší žádosti v této příčině učiněné. Zpráva »Nových listů« o žalostném stavu Zlaté Koruny byla pobídkou, že pečovali jsme o získání zpráv podrobnějších, jež měly býti podkladem k žádosti ke knížeti Schwarzenberkovi, aby další spousta byla zastavena. Slíbených zpráv jsme neobdrželi; věci ovšem nespustíme se zřetele. Učitelský sbor v Týnici nad Sázavou byl požádán za bližší údaje o zkáze romanského kostela tamže; k našemu dotazu ze dne 22. června 1898. nedošlo dosud odpovědi . . . Komitét pro zřízení českého národopisného oddělení při výstavě Pařížské pozval Společnost, aby vyslala delegáta ku poradě dne 29. května. Jednak to, že pozvání došlo jen o půl dne před poradou, jednak že byl konán výlet do Tábora, nebylo lze se súčastniti i požádán p. prof. Dr. L. Niederle, aby naši nepřítomnost uvedenými důvody omluvil. Společnost súčastnila se sjezdu českých archaeologů a spolků musejních na Horách Kutných v srpnu 1898. Bývalý první jednatel, p. JUDr. K. V. Adámek, ve shodě se správním výborem, převzal referát za Společnost »O vlastivědné činnosti v zemích koruny České,« jejž spracoval s obvyklou důkladností a znalostí věci. Za práci svědomitou i za ochotu, se kterouž vyhověl naší žádosti, budiž mu srdečný dík. Sjezd pověřil Společnost prováděním některých usnesení, hlavně resoluce

zpravodaje p. JUDra. Adámka, i vydáním zprávy o sjezdu. Byla otištěna ve 3. čísle »Časopisu« 1898. (zabírajíc 27 stran) i pořízeny zvláštní otisky. Náklad uhradila Společnost sama. Nemile však byl překvapen správní výbor Společnosti i někteří, a čelní, mimo Společnost stojící účastníci sjezdu, nedůvodnou výtkou »Včely Čáslavské,« pojatou i do »Věstníka českoslov. museí a spolků archaeologických,« že zpráva Společností vydaná jest zúmyslně změněna, a že Společnost osobuje si z usnesení více, než kolik jí bylo přiřčeno. Správní výbor, zjistiv důkladně úplnou spolehlivost vydané zprávy, oznámil výboru »Včely Čáslavské,« že trvá na správnosti zprávy; redakci »Věstníka« poslána oprava. [1])

Ku slavnosti odhalení pomníku Mickiewiczova v Krakově dne 26. června poslán pozdravný telegram. Po návrhu p. Dra. J. L. Hrdiny byl podniknut 29. května výlet do Tábora. Účastníci prohlédli si městské museum a místní památky, i navštívili Starý Tábor (Sezimovo Ústí) a památný Kozí hrádek. Panu učiteli Jos. Švehlovi na St. Táboře jsme upřímně povděčni za vzácnou obětavost, se kterouž cele nám se věnoval od příjezdu až do návratu, byv ochotným průvodcem po Táboře, Sezimově Ústí i na Kozím hrádku. Vděkem jsme povinni též pp. prof. Alex. Bernardovi, měst. tajemníku JUDru. Jos. Kosovi za výklad při cenných sbírkách musejních, jakož i členu, p. Janu Domečkovi za péči, jíž měl o naše pohodlí. Do oddělení retrospektivního při výstavě architektury a inženýrství vykonána večerní vycházka 11. července; výklad učinil starosta, p. architekt Jan Herain. Další vycházka konána 27. listopadu na staroměstskou radnici, kdež vykládal po stránce historické p. JU. a Ph. Dr. Jos. Teige, adjunkt městského archivu, po stránce stavitelské starosta, p. Herain. Jest litovati, že nedostatek světla nedovolil vyčerpati celého programu. Oslavě stoletých narozenin Palackého byl věnován VI. ročník »Časopisu«, obsahující vhodnou stať p. prof. Klímy; mimo to súčastnili jsme se korporativně průvodu při kladení základního kamene pomníku. Pozvání ku slavnosti, konané 18. června v musejním Pantheonu, nedostalo se nám, ač v čas jsme přihlásili se. Za to s povděkem vzpomínáme taktu, kterýž plnou měrou osvědčil výkonný výbor výstavy architektury a inženýrství, vyzvav Společnost, aby súčastnila se slavnosti zahajovací. Našimi zástupci byli zde pp. MUC. Jos. A. Jíra a JUC. Fr. Zuman. Při oslavě padesátých narozenin člena, p. starosty Dra. Podlipného, zastupoval Společnost p. JUC. Zuman s jednatelem; na čestný dar přispěno zl. 20. — Nestorovi českých historiků, p. Dru. V. V. ryt. Tomkovi, poslán blahopřejný dopis k 80. narozeninám; pozdravný dopis poslán též studentské komisi pro zachování starobylého rázu kr. hl. města Prahy ku prvé schůzi manifestační, konané 28. listopadu Úmrtím ztratila Společnost zase některé členy a sice: pí. Vilmu Koubkovou v Želivi, pp. pokladníka dráhy F. Bothu v Chomútově, adjunkta cukrovaru J. V. Holuba v Ouvalech, prof. Lva Janáčka a Mart. Koláře v Táboře, docenta při české univ. Dra. Em. Kováře, účetního Fr. Kyselu v Mnich. Hradišti, MUDra Jul. Schneidra v Lukavici, P. Spisara, faráře v Meranu, c. k. cejchovního Ant. Severu v Plzni, řiditele V. Šilhavého na Vys. Mýtě, býv. okr. tajemníka Ad. Šimka v Bělé u Bezděze a řiditele ve výsl. J. Sv Wurma v Kloboucích. Pohrobní vzpomínky na prof. Janáčka a Koláře, i Dra. Kováře otištěny v »Časopise« VI. Nejbližším z nich byl nám Dr. Kovář, býv. první jednatel. Nedlouho u nás působil, ale náleží mu zásluha, že setrvav s námi

---

[1]) Výroční zprávy jednotlivých funkcionářů sáhají jen do konce r. 1898., kdy končí se správní rok Společnosti. Aby nebylo potřebí některých věcí příště opakovati, přičiňuji dodatkem: Výstavka výzkumu podbabského trvala od 26. prosince 1898. včetně do 6. ledna 1899., vykazujíc podle praesenční listiny 550 návštěvníků. Jisto však, že počet jich byl aspoň dvojnásobný, neboť podepsali se jen někteří Musejní spolek »Včela Čáslavská« dopisem ze 2. ledna 1899. v celém dosahu odvolal list svůj ze 20. října 1898. Správní výbor Společnosti ve schůzi 9. ledna přijal list na vědomí a považuje spor za ukončený.

v r. 1891., pomáhal, jak mohl, a že velikou prací, jakéž vyžadovalo podání vhodných návrhů o zákonné ochraně památek na sněm, značně přispěl k mravnímu úspěchu Společnosti. Budiž Dra. Kováře vzpomínáno *vždy jen s vděčností.* Pohřbu jeho 16. července súčastnili se za Společnost starostův náměstek s prvým jednatelem, položivše na rakev vavřínový věnec se stuhami českých barev. Ovdovělé choti vyslovena soustrast. Taktéž zaslán projev soustrasti nad úmrtím zasloužilého badatele prof. Koláře choti jeho, pí Št. Kolářové. Spolkový »Časopis« dovršil VI. ročník. Zásluha o stále rostoucí vážnost a přízeň, kteréž si získal jak u členstva, tak i mimo ně, náleží upřímné snaze a bystrosti redaktora, p. Dra. J. V. Šimáka, po stálém zdokonalování listu. Za to náleží p. redaktorovi náš srdečný dík. Sluší také uvésti, že směr článku páně Skrbkova o Hoře Kunětické, provázeného obrázky jistě zajímavými, přiměl správní výbor k tomu, aby byly pořízeny zvláštní otisky, jež bylo by lze za levný peníz rozšířiti mezi lid. Panu B. Skrbkovi upřímně děkujeme za ochotu, že bez váhání svolil vydati spisek samostatně; za značné a dojista účelné rozšíření téhož povděčni jsme sl. Musejnímu spolku v Pardubicích, hlavně velice činnému jednateli jeho, měst. pokladníku p. Fr. Velinskému. V uplynulém roce bylo konáno 11 schůzí výborových, členských pak 6. V těchto přednášeli pp. P. Papáček 21. února »O pivovarnictví v Berouně,« JUC Fr. Zuman 7. července »O zjišťování zločinců v 18. století« a zároveň Ant. Schiller »Historické drobnosti ze všech oborů umění znásobovacího,« Fr. Tischer, katecheta, 29. října »Počátkové archivu Jindřichohradeckého. Odbor heraldický konal schůzi 2. května, kdy p. Vojt. ryt. Král z Dobré Vody přednášel »O papyrech v El Fajûm, koupených arcivévodou Rainerem.« Mimo to konána 30. prosince přátelská schůze členská na paměť prvého desetiletí našeho, v níž jednatel podal ukázky z historie Společnosti. Pozdravný telegram zaslal přednosta stanice v Hostivaři p. Ant. Jakeš, dopisy pp. JUDr. K. V. Adámek, Ferd Pátek a Ant. Schiller. Valná schůze výroční konána 27. března. Dlouholetý člen, p. Fr. Důras ve Slaném jmenován jednatelem pro Slaný, prokázav nám znamenité a nezištné služby při obrázkové části popisu kostela Charvateckého. Jest známo již z »Časopisu,« že petice za zemskou podporu, loni podáná, setkala se s dobrým výsledkem. Obdrželi jsme zl. 500.— na r. 1898 Za příznivé vyřízení náleží uctivý dík J. J. Jiřímu knížeti z Lobkovic, nejv. maršálku král. Českého, a zpravodaji komisse rozpočtové, zemskému poslanci p. JUDru K. Pippichovi. Členů čítala Společnost na konci r. 1898. úhrnem 1503, z nichž bylo: příznivců (se zl. 5. – ročně) 13, členů přispívajících (se zl. 2.– ročně) 168, činných (se zl. 1. — ročně) 1321. Zakládajícím členem (se zl. 50. - jednou pro vždy) jest dosud jedině druhý jednatel, p. Jos. Trmal. S několika stran bylo proneseno, že nepatrný příspěvek 1 zl. ročně jest v nepoměru k obsahu i objemu »Časopisu«; i nečlenové prohlásili, že Společnost »Časopisem« daleko více dává členům, než kolik od nich přijme. Správní výbor maje na paměti, že není úkolem Společnosti pracovati na zisk, nýbrž že poslání její jest ryze kulturní a národní, nikterak nemůže doporučiti zajisté dobře míněné návrhy některých pp. členů na zvýšení příspěvku při členech činných. Za to však dovoluje si správní výbor žádati těch P. T. členův, jimž věc nezpůsobí újmy, aby z dobré vůle, jak učinili někteří již dříve, zvýšili svůj příspěvek na zl. 2. -- Mimo dary některých korporací samosprávných a ústavů peněžních nemá Společnost jiných zdrojů příjmů než příspěvků členských. Lze ovšem prospěti Společnosti i získáním nových, jak po léta činí s úspěchem pp. Schmidt a Sokol ve Zvoleněvsi i někteří jiní upřímní členové. Jménem výboru děkuji srdečně všem, kdož jakkoliv dbali prospěchu Společnosti, všem dárcům, přispěvatelům do »Časopisu« a neunavným, obětavým illustratorům našim, pp. Vojt. ryt Královi z Dobré Vody a JUC. Fr. Zumanovi. Z výboru po vlastní žádosti vystupuje druhý jednatel, p. Jos. Trmal, jemuž téměř stálá nepřítomnost nedovoluje súčastniti se prací spolkových. Děkujeme jemu za všechno upřímné snažení o dobro Společnosti, kteréž dojista bude pamětliv i na dále. Jsem u konce se zprávou za desátý rok naší činnosti. Není nevýznamno, že právě v našem jubilejním roce došlo na projednávání otázky nejpalčivější: o náležité upravení bezpečné ochrany našich památek, k níž

má Společnost plné zření již od svého vzniku, kterouž sama oživila. Jest nám potěšením, že po deseti letech o téže věci jednati připadlo býv. prvnímu jednateli, p. JUDr. K. V. Adámkovi. Toto jednání a výzkum podbabský jsou vzpomínkou naší počáteční činnosti a mezníkem na rozhraní druhého desetiletí. Nikdy však nemohou býti závorou před prací další, leč mocnou pobídkou k činnosti ještě větší. Jest povědomo těm, kdož s námi jdou — a upřímně s námi cítí — že dosti ještě jest věcí, jichž uplatniti buď vůbec nebylo lze, anebo jichž provedení naskytají se překážky. Není pochyby, že při úsilovné snaze a dobré vůli podaří se překážky ne-li odstraniti, aspoň seslabiti. Jedině na sebe odkázána pracovala Společnost jak mohla. Přeji si, aby i v době budoucí na vytčených úkolech pracovala s láskou nezmenšenou, i aby docházela jak u členstva, tak u celé české veřejnosti tak vydatné podpory moralní i hmotné, jakéž vyžaduje její poslání.

V královské Praze, 31. prosince 1898.

Jednatel:
Ant. Bohouš Černý.

Zpráva o stavu knihovny spolkové za rok 1898. Jako v dřívějších letech, tak i v roce minulém byla knihovna rozhojněna ponejvíce dary jak jednotlivců, tak i společností domácích i zahraničných.

Dárců nových bylo 12, kteří darovali 24 spisy o 24 svazcích.

Více spisů darovali P. T. pp: A. B. Černý, jednatel Společnosti, 6 spisův o 6 svazcích, J. V. Želízko, asistent říšs. geologického ústavu ve Vídni 7 spisův o 7 svazcích, Jos. Bucifal, přednosta výpomocných úřadů Zemské banky 2 spisy o 2 svazcích.

Po 1 spise o 1 svazku darovali: Slav. carská universita Moskevská, slav. Akademia umiejętności v Krakově, sl. musejní spolek v Brně, sl. kuratorium uměl.-průmyslového musea v Praze, sl. kuratorium městského musea v Táboře, a P. T. pp.: prof. Dr. Lubor Niederle, Dr. Martin Kříž, Edvard Piette, a Jos. Chudomel z Hostivaře.

Dárci staří byli 3 a to: sl. Akademia umiejętności v Krakově daruje: »Sprawozdania komisyi do badania historyi sztuki v Polsce« a »Wybor znakow wodnych v XV. stol.,« jakož i sl. antropologická komise při akademii Krakovské daruje svůj »Zbior wiadomości do antropologii krajowej« a sl. archaeol. společnost v Berlíně své »Nachrichten.«

Všem těmto slav. společnostem a šlechetným příznivcům vyslovuje výbor své nejvřelejší díky.

Výměnou za »Časopis Společnosti« nově získán vědecký časopis »Alétheia« a »Věstník hejtmanství Poděbradského« obsahující i rodopisné články.

Mimo to vyměňuje se »Časopis« se 17 časopisy domácími i jinoslovanskými. Jsou to: Prof. Fr. Piekosińského »Herold polski«, »Wiadomosći numizmatyczno-archaeologiczne«, »Lud«, organ Towarzystwa ludoznawczego ve Lvově, »Glasnik zems. musea pro Bosnu a Hercegovinu, »Vjesnik hrvatskago arheološkago društva« »Starohrvatska prosvjeta«, »Památky archaeologické a místopisné«, »Věstník Matice Opavské«, »Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci«, »Časopis Matice Moravské«, »Český časopis historický«, »Sborník Čes. společnosti zeměvědné«, »Věstník Národopisného musea česko-slovanského«, »Method«, »Věstník čes.-slovanských museí a spolků archaeologických« a »Sběratel«, letos zaniklý.

Koupí nově přibylo: »Soupis památek historických a uměleckých v král. Českém«, díl I a II., a »Genealogisches Taschenbuch des Uradels« I. a II. díl.

Koupí pokračování: »Vlastivěda moravská« a Čermákovy »Mince král. Českého«.

Má tudíž knihovna proti 416 spisům z r. 1897. nyní 440 spisův o 619 svazcích. Členům Společnosti půjčeno 28 svazků a do vazby dány opět 32 svazky.

Ant. Masák,
t. č. knihovník.

V Praze, dne 31. prosince 1898.

Zpráva pokladní za r. 1898.

Příjem:	Běžný účet zl.	Běžný účet kr.	Účet Heraldiky zl.	Účet Heraldiky kr.	Vydání:	Běžný účet zl.	Běžný účet kr.	Účet Heraldiky zl.	Účet Heraldiky kr.
Zůstatek z r. 1897	415	32	392	83	Za »Časopis« tiskárně Šimáčkově	1016	12		
Příspěvky členů	1952	98			Za clichés firmě Vilímově	334	31		
Dary	152	80			Záloha na znaky p. ryt. Královi	200	—		
Za publikace	112	45			Za publikace a různé tiskopisy tiskárně Šimáčkově	231	—		
Zemská podpora	500	—			Na výzkum v Podbabě a v Šárce	250	—		
Úroky	20	39	17	68	Výlohy, spojené s výstavkou a upravováním předmětů	108	40		
					Paušal administrační	180	—		
					Honorář a vydaje redakční	152	80		
					Známky nov., pošt. a výlohy exped.	116	77		
					Nájemné z používané místnosti	60	—		
					Novoročné, poselné a donášky	15	40		
					Kancelářské potřeby, psaní agitační korrespondence, opisování, poštovné a doručné poukázek	99	08		
					Cestovné, dary a věnování	45	88		
					Za knihy a vazby do knihovny i za razítko	23	94		
					Za 2 skříně pro administraci a nájemné z nich	44	40		
					Různá vydání	4	70		
					Zůstatek na r. 1899	271	14	410	51
	3153	94	410	51		3153	94	410	51

V Praze, 1. ledna 1899.

Eduard Bufka,
t. č. pokladník.

Rada dozorčí:
Adolf Pecenka, Jindřich Pštross, Eduard Sochor.

Zpráva pokladní za čas od 18. listopadu 1898. do 31. března 1899. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé po 31. březnu uveřejníme příště.

Příznivcem Společnosti s příspěvkem zl. 5.— ročně stala se sl. městská rada v Rakovníce. Za člena přispívajícího přistoupil r. 1898. p. Jan Hilmera, měst. tajemník ve Veltrusích. Počínaje r. 1899. přistoupili za členy přispívající P. T. pp.: Adamec J., kaplan na Novém Hrádku; Dr. Goll Jar., professor při české universitě; pí. Koutníková Bož., choť báňského assistenta v Mostě; sl. rada král. věn města Vys. Mýta a Šídlo Tom., sochař na Horách Kutných.

Za činné členy přistoupili ještě za r. 1898. P. T. pp.: Borovský Jan, c. k. notář ve Voticích; Braun Jan, měst. úředník ve Volyni; Dahinter Jindř., stavitel, Kr. Vinohrady; Kulhánek K., majetník závodu truhlářského na Smíchově; Lyer Jos., professor v Lounech, zl. 1·20 na 1898; Nový K., učitel v Žebráce; P. Podhráský Jos., spiritual v Chrudimi; Srnec K., obchodník na Smíchově; Syrový Václ., majetník realit v Slaném; Tichý Ant., c. k. naddozorce fin. stráže v Lenešicích, zl. 1·10 na 1898; Učitelstvo okrsku Dobrušského v Dobrušce; Wawřich, Fr., hôtelier ve Slaném; Zeman Vojt., disponent.

Počínaje r. 1899. stali se členy činnými P. T. pp.: JUDr. Anderle Vilém; Česká beseda v Českém Dubě; Hosp. čten. beseda v Jeseníku; Měšťanská beseda v Nové Kdýni; Obč. beseda v Kosmonosích; Bičan Fr., mistr truhl. v Mochově; Draslar Fr., c. k. poštmistr v Radimi; MUDr. Drnek B., obv. lékař v Březnici; Engelmann V., c. k. pošt. oficial v Jičíně; Fárner Rud., chemik a assistent na Kr. Vinohradech; Fried Jan v Pelhřimově; Hancy H., nájemce dvora v Chrašťanech; Holešovský Alois, úředník na Kr. Vinohradech; Holovský Jos., statkář v Chrašťanech; Hora Karel, rolník ve Svinařově; Hora Václ., rolník ve Svinařově; Hykeš Fr. J., učitel při měšť. škole v Březnici, zl. 1·— na 1899., zl. 6·— za publikace; Jagr Jindř., rolník v Pcherách; Jeřábek A., rolník v Hrdlívi; Kaiser Fr., c. k. pošt. oficial v Jičíně, zl. 1·20; MUDr. Kimla Rud., docent při české universitě; Knotek St., rolník na Okoři; Kocura V. ve Veleslavíně; Koděra Vil., účetní kruh. cihelny v Řeporyjích, zl. 1·18 na 1899; Konopík Jan, katecheta při měšť. škole v Nuslích; Koudelka Fr. Č., úředník banky »Slavie«; Koza Jan, úředník c. k. st drah ve Zvoleněvsi; Kozler Jos., rolník a starosta ve Pcherách; Kroužek přátel starožitností v Kelči; Kytka Jos., rolník v Želenicích; Linder Ant., rolník v Lunkově; Macháček Ant., c. a k. hosp. správce v Holousích; Navrátil Ed. v Oužicích; Navrátil Raim., c. k. pošt. oficial v Jičíně; Nechánský Jindř., úředník banky »Slavie«; Nejedlý Jos., rolník ve Vinařicích; Otta Ot., zemský vrchní inženýr; Pažout Jos., c. k. pošt. assistent v Jičíně; Pejšek Jos., skladník cukrovaru v Lužci; Pertlík Ot., učitel při měšť škole v Nuslích; Petříček Jos., chemik a assistent; Pettrich Fr., úředník dráhy na Kr. Vinohradech; Prokopec Jan, chemik a assistent na Kr. Vinohradech; Přistoupil Jos., rolník a starosta v Libušíně; Ředitelství měšťanské školy dívčí v Chrudimi; Schmadl Jos., úředník c. k. st. drah ve Zvoleněvsi; tělocv. jednota »Sokol« v Kročehlavech; Souček Fr., c. a k. hosp. adjunkt v Jenči; Šainer Jos., kaplan v Pcherách; Šebek Boh., rolník ve V. Čičovicích; Švejda Vojt., revident buštěhr. dráhy, zl 1·15; Telička Ant., spr. školy v Citově (Mor.), zl. 1·— na 1899. a dar zl. —·20; Tlustý Jos., rolník ve Vinařicích; Tomášek Fr., nájemce dvora v Ořechu; Vaidl Jar, rolník v Želenicích; prof. Velc Ferd. v Sarajevě; Zahradník F., c. k. berní praktikant.

Za příčinou zdražení tisku jednak přestoupili z členů činných ku přispívajícím (s doplatkem zl. 1·—), jednak darovali k účelům Společnosti tito P. T. členové a korporace: Bernau B., spisovatel v Plaňanech, zl. 1·—; R. Brechler ryt. z Troskovic, zeměď. inspektor, zl. 1·—; Bucifal Jos., správce pom. úřadů Zemské banky, zl. 1·—; Cirps K. ve Vídni, zl. 1·—; Čermák Fr., zám. kaplan ve Valči, zl. —·70; Čejka B., maj. realit v Hradci

Král., zl. —·50; Červenka Ant., starosta ve Strašnicích, zl. 1·—; Dlask Vinc. c. k. vrchní kontrolor v Pečkách, zl. —·50; Dostál Fr., rolník v Morašicích, zl. —·50; Elsnic Fr. na Smíchově, zl. —·50; Geringer K., farář na Modré Hůrce, zl. —·25; Ginz Jos. ve Ždánicích, zl. —·50; Hejna Fr., c. k. soudní vykonavatel na Hluboké, zl. —·50; Hofbauer Em., revisor buštěhr. dráhy, zl. —·15; Hora, Jos. V., říd. učitel v Horažďovicích, zl. —·20; Dr. Horský R., farář v Šárce, zl. 1·—; Jakeš A., přednosta stanice v Hostivaři, zl. —·50; Ježek V., okr. tajemník v Chrudimi, zl. —·20; Jirsák Fr., adjunkt cukrov. v Brodku, zl. —·50; JUDr. Kalandra Jar., c. k. pošt. sekretář, zl. —·50; Kneisl Jos., úč. official města Žižkova, zl. 1·—; Knotek Vojt. v Rokycanech, zl. —·20; Köppl K., ředitel c. k. místodrž. archivu, zl. —.50; Kratochvíl Tom. div. ředitel n. o. v Rakovníku, zl. —·60; Kučera Jan I. techn. adjunkt cukrov. ve Vysočanech, zl. —·30; Leger K., statkář v Kolíně, zl· —·50; Lego Ant., farář v Jesenici, zl. —·50; Lučan Ad., kupec v Pacově, zl. —·30; Machytka Ed. v Branné, zl. —·20, za publikaci zl. 1·30; Mazura V. R. v Žamberku zl. 1·—; Müller K., děkan v Kam. Újezdě, zl. 2·—; Nechvíle Jos., farář v Dašicích, zl. —·50; Nývlt Alois, děkan v Holohlavech, zl. 1·—; Páris Fr., adv. úředník, zl. —·50; Pelc Jos., c. k. okr. zvěrolékař v Žamberce, zl. 1·—; Petráš Jos., kanovník v Kostelci nad L., zl. 1·—; Pettrich Fr. techn. revident v. v. v Třebenicích, zl. 1.—; pí. Pikhartová O., choť c. k. soud. tajemníka, zl. 1·—; MUDr. Piskáček Ant. v Prostějově, zl. —·30; Potůček Vojt., revident měst. plynárny, zl. —·30; městská rada v Roudnici nad Labem, zl 5·—; městská rada v Rožmitále, zl. 3·—; Roštlapil B., inženýr st. drah na Smíchově, zl. —·50; Sajbic V, účetní cukr. v Klobukách, zl. 2·—; Dr. Scherl Fr., rada c. k. zem. soudu, zl. —·25; Schnabl Ed., revisor buštěhr. dráhy, zl. —·15; Schwarz A., c. k. techn. fin. kontrolor v Kostelci n/L., zl. 1·—; Sichrava Erh., majetník domu, zl. 1·—; Skrbek Al., c. k. geometr ve Vídni, zl. —·50; Skrbek B., účetní v Pardubicích, zl. —·50; Smolík Fr., c. k. okr. šk. inspektor v Č. Budějovicích, zl. —·30; tělocvičná jednota »Sokol« v Hroch. Týnci, zl. —·50; Srnka K. na Smíchově, zl. —·50, za publikace zl. 1·—; Stiller A. O., c. k. kontrolor daně cuk. v Bašnicích, zl. —·30; Šedivý Al., účetní, zl. —·50; Šimon Jan, učitel v. v. na M. Skále, zl. —·50; Šorm Jos., kaplan v Jaroměři, zl. 1·—; Tichánek Jos., učitel v Lomnici nad Popelkou, zl. —·20; Městský úřad v Českém Brodě, zl. 5·—; Wagner V., říd. uč. v Hostouni, zl. —·50; Vlnas Jos. na Smíchově, zl. 1.—; Okr. výbor v Berouně, zl. 10·—; Okresní výbor na Mělníce, zl. 5.—; Okresní výbor v Mnich. Hradišti, zl. 5·—; Okresní výbor na Smíchově, zl. 50·—; Zajíček K., stárek, zl —·50; Občanská záložna v Karlíně, zl. 25·—; První Malostranská záložna v Praze, zl. 15· ; Občanská záložna na Smíchově, zl 10·—.

Za publikace, vydané Společností, zaplatili P. T. pp.: MUDr. Čermák R., zl. 1·65; Förster Jan, důchodní velkostatku v Pečkách, zl. —·50; Hana P. v Domažlicích, zl. —·25; Holeyšovský V. ze Slavětína, zl. 1·—; Kratochvíl T. v Rakovníku, zl 1.—; Míšek A., arciv. lesní v Přerově, zl. 1·—; Městské museum v Pardubicích, zl. 30· ; Oliva Václ., kooperátor v Ranné, zl. 1·—; Pulz Jan, revisor buštěhr. dráhy, zl. 5·—; Roubíček Fr, kapelník v Razgradě, zl. 1·—; Skřivan Jan zl. 5·75; P. Straka Cyril A., kaplan v Radonicích, zl. 1·—; MUDr. Suttnar J. v Blovicích, zl. —·60; Velinský Fr., měst. pokladník v Pardubicích, zl. 27·—; P. Vodička K. v Č. Krumlově, zl. —·25.

Za veškery dary upřímně děkujeme a prosíme za další přízeň. Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek zl. 1·— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 31. března 1899.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, **Sázavská ul. č. 14 n.**

P. T.

Každému upřímnému Čechu žalno znamenati, jak hyne svérázný český duch v našich krajích. Mizejí ctihodné památky, jež vyrobili předkové, zaniká duševní tvoření, na staré zvyky, písně, úsloví nové generace rychle zapomínají.

Ovšem nelze zastavovati proudu obecné vzdělanosti, jež potlačuje neodolatelně starou svénárodní kulturu. Ale nastal úkol, pečovati aspoň v poslední chvíli, aby docela zapomenuto nebylo, co po sta let v lidu našem bylo chováno.

Zejména dnes rychle zacházejí v nepaměť **stará jména pomístná** osad, polí, luk, lesů atd. Prosté mysli zdá se malicherností, aby všímala si nepatrných jmen. A přece jména tato tají v sobě mnohdy upomínky na nejstarší dobu našeho národa, jsou **veledůležitými pomůckami** dějepisnými pro pravěk, z něhož nemáme pražádných kronik ani listin. Ku př. jména: **hradec, na hradech, na hradčanech,** ukazují pohanské pohřebiště, **na proseku, na chodově, na vartě, na stráži, na hatích, na starých mostech** připomínají staré stezky a cesty zemské. Jen ze jmen polohových zvíme na mnoze o místě zaniklých osad atd.

I není proto pochybnosti, že sebrání jmen pomístných ze vší vlasti jest úkol pro českou vlastivědu **svrchovaně důležitý.**

Ojediněle stalo se sice mnoho pokusů, v knihách i článcích, roztroušených sem tam po časopisech, a jimi v pravdě ukázal se veliký význam jmen pomístných, ale potřebí jest práce **soustavné a souborné.** Ve Společnosti přátel starožitností českých v Praze 25. června 1889. rozhovořil se Dr. Jan Peisker o jménech pomístných, doporučiv sestaviti dotazník. Mnohé příčiny nedovolovaly provedení. Totožný návrh 21. února 1898. mimoděk učinil Pav. Papáček; dolíčiv příklady důležitost jmen pomístných radil ku sběru. I ujímá se Společnost tohoto úkolu, spoléhajíc při tom ovšem důvěrně na obětovné přispění svých P. T. členů i české veřejnosti vůbec. Prosíme tedy každého, kdo může a dobrou vůli má, aby pomohl.

*

Posíláme dotazníky. Račtež P. T. přispívatelé podle nich látku sbírati a pořádati. Při tom — pro jednotu a snazší přehled — prosíme, aby dbáno bylo těchto pokynů:

Budiž psáno na **půlarších obvyklé velikosti, zřetelně,** a vždy jen po **jediné** straně. Odpovědi buďtež číslovány **stejně** s otázkami. Co týká se jedné osady, nebuď **zaměňováno** anebo **připisováno** k osadě **druhé.** Dotazujte se vždy nejstarších pamětníků v obci; dobře jest pak i poznamenati jméno, povolání i stáří zpravodajovo.

Nezapomínejte, že venkovský lid bývá nedůvěřivý, i tažte se tak, aby pochopil, že z odpovědi nevzejde mu úředního vyšetřování anebo škody. Dobrými zpravodaji bývají lesníci, hajní a polní hlídači. Rozumí se, že **ne všude** lze odpověděti na **všechny** otázky, aniž jsou všechny stejně důležity. Kde dotazujeme se po **vysvětlení** názvů, nežádáme pojednání historických nebo filologických nýbrž jen kratičkých poznámek. Kdo nemůžeš dáti vysvětlení podej aspoň **holý seznam jmen.** Patrno, že při některých otázkách sledujeme ještě jiný cíl.

Vyplněné dotazníky jest zasílati jednateli Společnosti,

A. B. Černému v Praze, I., na Perštýně, č. 6 n.

Kdo potřeboval by několik dotazníků pro sebe anebo jiné, dopiš jednateli; budou zaslány zdarma.

Jest žádoucno, abychom odpovědi (vyplněné dotazníky) obdrželi pokud možno brzy.

Společnost přátel starožitností českých v Praze.

Jednatel:	Starosta:
Ant. Bohouš Černý.	Jan Herain.

Otázky:

I. **Jméno** 1. **hejtmanství**
2. **soudního okresu.**
(Budiž udáno jméno **podstatné**; kdekoliv jest rozdíl mezi názvy v knihách, mapách a pod. a mezi názvy lidovými, budiž rozdíl ten vytčen i při odpovědech uvedených níže.)

II. 1. Jméno **osady** *a)* úřední, užívané v knihách a listinách
b) jak je vyslovuje lid.
2. Jak zní jméno osady v druhém pádě? (Jdeme **do** . . .)
3. Německé jméno osady (je-li) a odkud je znáte, ze spisů, či z úst lidu?
4. Jména **jednotlivých částí,** náměstí, ulic.
(**Ne**pište jména, daná v době novější.)
5. Jména **kostelů, kaplí, jiných budov.**
a) Mají některé budovy (domy, chalupy atd.) zvláštní pojmenování?
b) Jak vzniklo toto pojmenování?

III. 1. Jak jmenují se u Vás: *a)* **vrchy,** *b)* **hory,** *c)* **skály,** *d)* **lomy,** *e)* **rokle,** *f)* **doliny,** *g)* **jeskyně,** a p.?
2. Jak lze vysvětliti název?
3. Co si lid o nich vypravuje?

IV. 1. Jak jmenují se u Vás: *a)* **prameny,** *b)* **bystřiny,** *c)* **potoky,** *d)* **řeky,** *e)* **rybníky,** *f)* **tůně,** *g)* **studánky?**
2. Které jsou o nich pověsti, zvláště o **posvátných** studánkách?

V. 1. Jak jmenují se u Vás: *a)* **pole,** *b)* **louky,** *c)* **pastviny,** *d)* **zahrady,** *e)* **vinice,** *f)* **chmelnice,** *g)* **háje,** *h)* **lesy,** neb jich části?
2. Co vypravuje se v lidu o původu jména?
3. Jak lze vysvětliti to které jméno?

VI. 1. Jak jmenují se u Vás **meze** a **cesty?**
2. Vypravuje-li se u Vás o **starých cestách** (stezkách zemských, obchodních?)

**

VII. 1. Jest u Vás nějaké **hradiště** (valy, kruhy, šance?)
2. Vyskytují se u Vás mohyly?
3. Co o tom vypravuje lid?
4. Vyskytují se u Vás **veliké, osamělé balvany** žulové, pískovcové a pod.?
5. Jak je jmenuje lid?
6. Mají snad několik jmen?

VIII. 1. Mají některé **mezníky, kameny hraničné, boží muka** a **pamětní sloupy** zvláštní názvy?
2. Co se vypravuje o těchto předmětech?
3. Jsou u Vás **nízké, kamenné** kříže?
4. Kterou pověst o nich znáte?
5. Vyskytují se na **kamenných** křížích u cest znamení **kalicha, kříže (jakého?), zbraní** atd.?

XI. 1. Vypravuje se u Vás o **zaniklých** osadách?
2. Ví-li lid něco o kterémsi bývalém hradě, klášteře, kapli nebo poustevně?

X. 1. Jsou u Vás **skalní obydlí?**
2. Jak se jmenují, co lid vypravuje o nich?

XI. 1. Jsou na některé **skále** vytesány **prohlubiny mísám podobné?**
2. Jaká jest pověst o nich?

XII. Jsou v obci zachovány **urbáře, staré knihy gruntovní, knihy fassovní, staré mapy** a pod.?

K názvům míst, na nichž učiněny byly **nálezy archaeologické** (kostry lidí, popelnice a vůbec nádoby starožitné, zbraně kamenné, bronzové a pod.), připojte hvězdičku (*). Bude ovšem vítáno, poznamenáte-li, co bylo nalezeno.

Zřetelně Vaše adressa:

Místo (která pošta) a datum:	Jméno, příjmení a povolání:
....	....
....	....

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

Výzkum Společnosti přátel starožitností českých v Praze v r. 1897.—1898.

I. Šárka u sv. Matěje.

Jos. A. Jíra.

Místo, k němuž se víže tato rozprava, nutno vymeziti poněkud blíže.

Údolí Šárecké, proslulé pověstí o Ctiradu, chová ve svém lůně dvě osady: Horní a Dolní Šárku. Dolní Šárka táhne se vlastním údolím, mimo potok Šárecký, kdežto Horní Šárku tvoří několik usedlostí a domů pěkně rozložených kolem kostelíčka.

Šárecké údolí bylo v 11. století pokryto lesem, který náležel hájemství hradu pražského. Od časů Karla IV. pyšnily se oba svahy — jak úžlabina šárecká, tak údolí vltavské — nádhernými vinicemi, po nichž stopy tu a tam lze znamenati i ještě dnes. Zbyly ještě stupňovité terassy, nejen v cihelně Nové Julisce — nyní už z většiny odkopané — ale i nad ní trosky rozkotaného zdiva letohrádku viničního, trčící na vrchu Babě a vůkol daleko viditelné, mylně za hrad pokládané.[1]) Svědčí vinicím také i nálezy viničných žabek útvaru sekáčkovitého, jichž několik kusů našel jsem v cihelně Nové Julisce. Že víno se tu pěstilo a klidilo i za našich časů, lze souditi z lisovny, proměněné nyní už v sýpku p. Hendlovu, jenž je posledním pamětníkem vinních časů — jak sám udává.

D o l n í Š á r k a r. 1334 slula Ú j e z d c e m v Š á r c e. Tu mělo pražské proboštství dvůr o půl druhém popluží, vinice a lesy, jež hlídal man proboštem dosazený. Později jméno Újezdec zaniklo, a ves odtud slula Šárkou.

U starého mlýna a pod Vraní horou měl také klášter strahovský něco polí, luka i lesy.[2])

---

[1]) Snad gotické okno svádí k mylnému výkladu tomu; ale jak nade vši pochybnost je dokázáno, zvýšili celkový dojem těchto zbylých zdí uměle ingenieuři při stavbě státní dráhy, pod kopcem běžící, prolomivše okno do holé stěny a vsadivše štíhlý oblouk.

[2]) Památky arch. II., 73—77.

R. 1421 přešel dvůr proboštův v majetek obce pražské, která jej i s vinicí dala Janu Šárkovi, někdejšímu manovi klášternímu; jeho potomci drželi zboží ve svém majetku až do r. 1502, zakládajíce při něm mnoho nových vinic.[1]) R. 1502 koupil tento dvůr zeman Václav Sák ze Znančic, vulgo Kadeřávek. Po 3 letech odprodal vinici v Šárce Machkovi, nožíři ze Starého Města.

Za Ferdinanda I. vráceny byly statky tyto proboštství. V roce pak 1618—1620 skonfiskovali je stavové odbojní a rozprodali. A to: Krištofu staršímu Kobrovi z Kobersperka odprodán mlýn v Šárce, Benjaminu Fruvejnovi z Podolí dvě vinice [2]), Václavu Litoměřickému z Jizbice vinice s lisem u sv. Matěje[3]), Balcarovi Tylyšovi, měšťanu malostranskému, čtyři louky v Šárce.[4]) Po bitvě na Bílé hoře vráceny jsou tyto statky zase bez náhrady proboštovi.

Nad Šárkou Dolní stojí Horní Šárka s kostelem sv. Matěje. Kostelíček tento prý založen jest Boleslavem II. a posvěcen sv. Vojtěchem.[5]) R. 1770 bylo staré stavení zbořeno a následujícího opět postaven na témž místě kostelík nový, nynější ve slohu renaisančním, nákladem Františka Strachovského rytíře ze Strachovic, probošta pražského. Téhož roku dne 29. září, zase vysvěcen jest a povýšen na farní arcibiskupem Antonínem Petrem.

Kostelík náležel původně městskému dekanátu pražskému, později k archidiakonátu. Nyní je přidělen k vikariatu Libockému Je otočen po starém ještě způsobu hřbitovem, podezděným se tří stran (sev., záp., vých.), a tak vyvýšen nad okolí.[6]) Poněvadž v posledním desítiletí nedostačoval hřbitůvek místem, pomýšlelo se na jeho rozšíření. Ale tomu byla na závadu údolí při straně severní a západní, na východní straně cesta k hřbitovu, obydlí hrobníkovo, jakož i blízkost osady. Nezbylo tudíž jiného, než přibrati ke svatému poli pozemky, položené směrem jižním, náležející p. Hendlovi, statkáři šáreckému.

A toto místo je právě památno a bohato nálezy předhistorickými!

Nejen tento odkoupený terrain hřbitova, ale též ostatek pole, táhnoucí se východně za jeho zdí, poskytuje zajímavý úkaz. Prší-li totiž, nebo po orání, vystupují na ornici obrovské kruhy, do červena zabarvené, do sebe nestejně zasahující a tak se protínající. Celkem táhnou se v rámci, jehož šířka měří asi 100 kroků a délka přibližně 630 kroků. Obdélníkovitý pruh tento směřuje od kostelíčka na východ, běží napříč přes návrší zrovna mezi novou farou

[1]) Tomek: Děj. Pr. VIII 205.
[2]) Bílek: Dějiny konfisk. I., 107.
[3]) D. Z: 140, f. 7. 193, C, 3.
[4]) D. Z.: 140, E, 28, 193, B. 27.
[5]) Dobner: Monumenta III. Kronika česká. List: LXXXIV. Hájek cituje rok 967.
[6]) Více a podrobněji viz ve spise »Smíchovsku a Zbraslavsku« Laskavé ochotě p. prof. Frant. Hansla, c. k. okr. šk. inspektora na Smíchově, děkujeme za propůjčení obrázku ze spisu „Zbraslavsko a Smíchovsko«.

Obr. 7. **Kostel sv. Matěje v Horní Šárce.**

a starou školou, sklání se po levém svahu mírného koryta, které vede ku břehu Vltavy, a ukončen jest přirozeným valem skalním.[1])

Taková byla půda, když odebral jsem se v tato místa, upozorněn byv za podbabského výkopu sdělením svého dělníka, jenž mi oznamoval, že při kopání hrobu v Šárce Horní nalezeno bylo několik bronzových předmětů. Ve stěnách hrobu tohoto shledal

---

[1]) Nikoliv mezí, jak v předběžné zprávě jsem nedopatřením uvedl.

jsem vrstvu země úplně rudou, jdoucí ode shora až na dno. Zajímavá věc tato přiměla mne, abych pustil se do kopání na místech zmíněných za novým hřbitovem. Neváhal jsem a požádal majitele p. Ant. Hendla, jenž s nevšední ochotou svolil. Počato bylo hned druhého dne. zrovna za hřbitovní zdí. Vyhloubili jsme příkop celkem 45 *m* dlouhý, 3 *m* 95 *cm* široký a vysoký 1 *m* 95 *cm*.

Pohlížíme-li na vrstvy tohoto průkopu (obr. 8.) ve stěně severní po délce její od 0 *m* k 1 *m* a násl., jeví se takto: nahoře ornice v mohutnosti 10 *cm*, pod ní kulturní vrstva šedavá, čím více ke spodu tím tmavší, až úplně černá, mocná as 20 *cm* a promíšená na dně černými uhlíky. To vše spočívá nad mrtvou hlinou jílovitou, hojně štěrkem promíchanou.

Spodní kulturní vrstva snižuje se povlovně dolů; u 3 *m* vkládá se mezi ni a ornici nekulturní hlína, totožná se spodní mrtvou vrstvou, a v ní pozorovati lze dvojí různé zbarvení. Vrstva tato od metru k metru mohutní, podle toho jak dolení pásmo kulturní se sklání.

Mezi 6 a 7 *m*, hned po ornici, která je zde vrstvena červenavě a tmavě, začíná pruh hlíny vypálené úplně do červena. Pod tímto pruhem pak vidíme proužek černého popela (s kousky dřevěného uhlí) mocný asi 5 *cm*, a krytý mezi 7—9 *m* teničkou vrstvou šedého popela. Ten mezi 10—12 *m* vsunuje se již pod onen černý pruh a klesá v rovné linii k 11 *m*, kde náhle sestupuje obloukem dolů a tu se ztrácí. Zároveň s ním směřuje do hloubi popel černý ležící nad ním, nestejně mocný. Ten mizí povlovně jak do červených vrstev, dodávaje jim zde zbarvení tmavšího, tak ve spodní vrstvu kulturní. V tomto místě končí také ona vložka mrtvé dvojbarevné hlíny.

Červená hlína mohutní dle toho jak popel klesá; u 11 *m* sestoupí rovněž dolů, vyplňujíc celý prostor mezi ornicí a nejspodnější vrstovu kulturní.

Detailnější skladba hlíny červené je asi tato:

Od sklonu počínaje (11 *m*) je hlína nepravidelně promíšena kameny pískovcovými, tu a tam rozházenými, barvy červené až i rumělkové. Poloha není v tomto sklonu u všech vodorovná, nýbrž převahou šikmá. Místy jsou vtroušeny oblázky i jiné kamení.

Mezi 14 a 15 *m* vystupuje na stěně průřezu již ze spodní kulturní vrstvy mohutný balvan (tab. VII. a obr. 9., *1.*), v jehož sousedství rozloženo je několik balvanů o něco menších a na spodní vrstvě plosce uložených.

Podobně až do 17 *m* spočívají na spodku kameny různé velikosti, stejně uložené.

Mezi 17 a 21 *m* vidíme koryto ornice, promíšené velmi hojně drobným kamením. U 23 *m*, hned pod povrchem, jde od severu k jihu překážka z kamenů uměle zrobená. (Obr. 8. *1.*, Obr. 9. *2.*)

Za 26 a 70 *m* počíná na černém spodku průkopním dlažba kamenná. (Obr. 8. *2*, Obr. 9., *3.*)

Další partie stěny průkopní je zbarvena stále červeně, tu víc onde méně, protkaná semo tamo skvrnami červenavými, ba místy přechází v nádech šedavý i tmavý.

Tento popis týkal se výhradně stěny levé či severní.

Podrobnějším popisem s t ě n y p r a v é čtenáře unavovati nechci, jakkoliv zevrubné záznamy o tom chovám. Uvádím jenom tolik,

Obr. 8. **Pohled do průkopu od 45** *m* **až k jeho počátku.**

že v této jižní stěně počíná sklon jámy s červenou hlínou u 12. *m* hned na povrchu, u 15. *m* pak vystupuje mnoho drobného kamení.

V místech 23. *m* (od oné umělé překážky) jdou kameny (obr. 9. *4.*) podél pravé stěny stále pod povrchem až k *m* 26, kde končí v šikmo položenou mazanici. (Obr. 8. *3.* Obr. 9. *5.*) Pod těmito kameny vrstvila se stěna velice zřetelně: vespod černá (uhlí), nad ní šedá, pak proužek karmínový, výše opět šedá a nejvrchněji červená.

Pod povrchem 65. *cm* u *m* 37.—39. bylo pozorovati lehkou škváru barvy tmavě karmínové a smíšenou s otisky dřeva tu a tam.

Budiž mi prominuto, že zabýval jsem se v tomto pojednání popisem příliš podrobným. Příčinou, proč jsem tak učinil, jsou některé domněnky, jež mne k tomu přímo ženou.

Prochodil a prohlédl jsem po cihelnách již značné množství kulturních jam a sídlišť, avšak dosud až nikdy nenašel jsem ani jediného sídliště, jehož kulturní vrstva měla by tak zajímavé zbarvení jako tato. Pokud jsem se v literatuře ze svých pomůcek informoval, zdá se nález můj býti nálezem zcela ojedinělým. Také se netajím, že přišel jsem tímto objevem s počátku do rozpaku a vskutku si rady nevěděl, jak vyjasniti tento objev.

Ale přece snad se mi to zdaří po delší úvaze o jednotlivých okolnostech. Celé toto místo, vzdělané nyní za pole, nemělo pravděpodobně nynějšího pravidelného povrchu v době, kdy onen nový »náš lid« sem přišel, nýbrž bylo pokryto koryty a příkopy, jež vymlela voda, stékající do strží okolních. Když pak »lid náš«, po jehož činnosti pozůstatky jsme zde našli, vyvolil si toto místo za své sídliště, počal zajisté vedle svých obydlí budovati též pece, jednak k vypalování svých keramických výrobků (jichž užíval ke své denní potřebě a k účelům náboženským i k obchodu), jednak k tavení bronzoviny. Při tom však nelze rozhodnouti, tavil-li bronzovinu přímo z rud a pak směšoval, či zda přetavoval pouze surovou bronzovinu, sem dopravovanou, lil ji do připravených forem, a nástroje z ní takto vyrobené, dále obráběl.

První pece, — dle mého soudu — zřizoval na půdě původní v nynější ornici. Stavěl je z kamene a to hlavně z hojného tu pískovce.

Omazával je a obkládal jílovitou hlinou, kterou ovšem bral z nejbližšího okolí; tím povstávaly kruhovité a jinotvarné prohlubně a jámy. V této podobě byly jámy ovšem po dlouhou dobu odkryty, »lid náš« se jim snad vyhýbal, procházel tudy, stavěl tu svá bydliště, chtěje jim poskytnouti patrně obrany před větrem. Také zde topil, vařil i hodoval, jak ukazují uhlí, střepy a zvířecí kosti nalezené v této spodní vrstvě; ba stavěl tu i pece dlážděné kamením, o čemž svědčí dozajista významně v našem průkopu místa u 14.—17. *m.*, 23.—26., u 27. a násl. *m.* Tak asi vznikla nejspodnější čerstvá vrstva kulturní.

Když pak oheň v pecech uhasl, nádobí se vypálilo a litina vychladla, rozkotal »náš člověk» zase ony pece, aby se dostal snáze k výrobkům. Použiv pak nejspíše opět oněch pecí, když je byl před tím náležitě opravil, ve výrobě další pokračoval. Tím stalo se, že během času kamení se do červena spálilo, a rovněž úplně se vypálila hlína, již byly pece obloženy a omazány.

A nyní jest mi vysvětliti, kdy a jak touto červenou hlinou zarovnaly se jednotlivé jámy. Dle nálezů jest mi přiznati, že stalo se tak ještě za doby, kdy »náš lid« zde žil, a to takto:

Nejen v jamách, i kolem na povrchu, stálo veliké množství rozličných pecí, a k nim družil se celý život. Skupiny v nichž oheň právě se udržoval, byly opatrovány, kdežto vyhaslé pece se roze-

bíraly. Zatím, co jinde opět nové stavěli, kopána byla na jiném místě hlína buď k obkládání pecí, buď ke výrobě nádobí, a přivážena na hromadu do zásoby. To dotvrzuje — jak se mi zdá — mrtvá hlína uložená na spodní kulturní vrstvě mezi 3—12 *m*. Avšak přivezené zásoby této lid neužíval již, nýbrž ponechal ji na místě, nebo snad odbíral ji k užitku pouze po částkách s jiné nám neznámé strany. Chtěl-li vyjíti z jámy nahoru, neobcházel hromadu, nýbrž chodil (pokud jenom z průřezu od 13. ku

Obr. 9. **Pohled do průkopu od 26 *m* až k jeho počátku.**

11. *m* souditi lze) po ní nahoru i dolů, a takto nanášel na její svah popelovitý nános s uhlíky, kterým celé tehdejší sídliště bylo pokryto. Možná, že i na mírném sestupu mezi 6. a 11. *m* měl zřízenu pec. Stálým a opětným bouráním pecí v jámě, plnila se jáma ponenáhlu. Aby pak na hoření rovině nepřekážela hlína již úplně vypálená a nepotřebná, lid zavážel jí jámy, zatím co na jiném místě kopal hlínu čerstvou a hloubil jámy nové. Tak asi naplnily se některé z těchto jam, a i naše jáma. Toto mé vysvětlení předešlé obhajuje se materialem keramickým nalezeným v těchto místech.

Pozoruje totiž během kopání ve všech vrstvách nálezy střepů (které do jednoho sebrány byly), dbal jsem přísně toho, aby hned na místě přesně se třídily. Takovým způsobem vzniklo troje oddělení střepů a sice:

1. z ornice (střepy z doby bronzové, římské i pozdější),
2. z veškeré červené vrstvy,
3. z dolení černé kulturní vrstvy.

Když pak byla veškerá kořist pečlivě očištěna, porovnával jsem bedlivě střepy z č. 2. a 3., a shledal, že střepy z obou těchto vrstev jsou stejny. Tím dokázán jest **současný** původ obou těchto vrstev. Nyní bylo třeba zjistiti, zdali červená hlína nasypávána byla do jam nad černou vrstvu ještě za pobytu našeho lidu, či později. Otázku tuto rozluštil opět material z č. 3. kde mezi střepy nebylo nalezeno mladšího typu, než střepy z 2. a 3. Kdyby se tak stalo, byl by tu důkaz, že jámy ony zůstaly nějaký čas po odchodu našeho lidu odkryty, že ještě později člověk sem přibylý zanechal zde po sobě památku, a že teprve po něm jamy byly zavezeny.

Ačkoliv nálezy naše tak zřejmě svědčí o soudobnosti násypu, **přece pochybuji** o tom. Soudím totiž následovně:

Lid náš sídlící zde dlouhá a dlouhá léta, opustil časem tento kout. Ten po jeho odchodu naprosto se nehodil k polnímu hospodářství. Místy zbyly prohlubně, místy veliké jámy, z nichž i kolem na povrchu trčely kopcovité hromady, různě veliké, tu netknuté, onde rozvalené.

Vše pomalu zarůstalo travou, občas zavítal sem lovec neb jiný potulný člověk, a to snad v dobách buď ještě předhistorických, kdy dole u Vltavy vidíme veliké a bohaté osady anebo i později. Člověk ten zůstavil zde (ovšem po řídku, poněvadž zde stále již nebydlel) stopy své přítomnosti. V době pak, kdy už veškeré údolí i všechny svahy byly osídleny, a veškery pozemky zaujaty rolníky, nastala zajisté přirozeně nouze o půdu. Lidstvo se tlačilo po svahu nahoru, vymýtilo část lesa, pokrývajícího tehda celý hřbet návrší a založilo si tu osadu, z počátku malou. Během doby zbudován byl zde kostelíček a tak započato bylo aspoň částečně s urovnáváním půdy. Kamene z pecí použito bylo snad ke stavbě kostelíka; jistě však k ohradě hřbitovní, jakž dosud viděti na jeho zdi, proložené většinou pískovcem do červena zbarveným. Zbytek kamení odvezli i s hlínou do prohlubin, povrch celý zarovnali, aby získalo se buď orné půdy, nebo aby založiti se tu mohly vinice. Při pohledu na přiložený průřez vrstev viděti jest v první jeho části (od 3.—12. *m*), že jáma byla zasypána hlínou mrtvou spodní a odklízenou někdy s povrchu, kde snad tvořila vyvýšeninu.

K dalšímu zavážení použito bylo nejprvé červené hlíny z pozůstalých pecí hořejších. Cesta, kudy tuto hlínu sváželi do jámy, směřovala (dle našeho průřezu) od z. k v., a to po ploše černého a bílého popela šikmo skloněné (od 6.—12. *m*). U 11. *m* pak

vysypávána byla hlína po svahu dolů, tak že kamení v ní obsažené kladlo se přirozeně šikmo po svahu.

Tak jáma zavážena byla ustavičně hlinou, vybíranou i s kamením hořejších pecí.

Následkem toho je první hlína hned ve svahu (u 12. *m* a dále) stále červená, až pod ornici, kdežto dále — když už všechny pece rozvezeny a brány jsou jich základy, — mění hlína v průkopu svou barvu, přechází do hněda i tmava a promíšena jest již různě. Tak asi, dle mého soudu zavezena byla ona jáma a v ní zbytky pecí a bydlišť.

Po tomto mém vývodu otáže se snad někdo, proč tak obsáhlé vysvětlení přičinil jsem ke své domněnce, která předem jest prokázaná nemožnou z nálezu jednostejných střepů. Na vysvětlenou toho poznamenávám: jestliže jsem při celém našem výzkumu nenalezl mezi spodní a střední vrstvou střepů mladších než střepy nalezené v obou těchto vrstvách, nesmí to býti měřítkem pro celé sídliště tak rozsáhlé, jehož prokopali jsme poměrně velmi malou část, tak že snad náhodou nebyly nalezeny pozůstatky z dob pozdějších. A proto jsem pevně přesvědčen, že další a větší výzkum tuto mou domněnku úplně potvrdí.

Dovoluji si pro to důtklivě upozorniti své následníky ve výzkumu na pozemku tomto, aby bedlivě třídili střepy nalezené dle methody mnou udané, pak aby je uschovali všechny, neboť na vyhození jich zbývá vždy dosti času. Jest totiž zakořeněným zlozvykem, jak jsem pozoroval, u některých našich starších pp. archaeologů, že vybírají z množství vykopaného a nečistého materialu nabytého výzkumem (nemyslím material porůznu po poli rozházený) hned na místě pouze »typické« (dle jejich rčení) a ornamentované střepy, ostatní pak hrubé a na první pohled hladké neb nehodící se do soustavy, jakou si každý z nich právě vytvořil, ihned odhodí, čímž zůstane nejméně s $^1/_3$ střepů, jak ornamentovaných tak i mnohdy důležitějších než vybrané nepovšimnuto. [1])

Kdyby na sídlišti Michelském i jinde bylo bývalo dbáno této mé rady, bylo by se došlo — pravím důrazně — ke zcela jiným závěrům než jak se stalo.

Jindy promluvím o tom podrobněji.

Pomístné lidové názvy v okolí Zbraslavic u Kutné Hory.

Stanislav Klíma.

Zbraslavice.

Vrchy. Poupil 541 *m*. Stará šibenice, Na homoli — Nad Klikorem, Stráň,[2]) Černá skála (u Skalice) — Holý Vrch, Nad

---

[1]) Srv. co praví: Píč, Čechy předhistorické, str. 94., odst. 3. ř. 17. až 21

[2]) dříve patřila obci a tu prý Zbraslavičtí konšelé protancovali s hraběnkou, podepsavše o obžinkách, pomatení vínem a tancem, smlouvu o postoupení.

myslivcem, U obrázku (u Chotoměřic) — U třech bratrů 547 *m* (k Čestínu) — Janovský kopec (u Červ. Janovic) — Borek (u Outěšenovic).

Údolí. U Spáleného mlýna, Na Klikoře, Pančava[1]) (Dolní Chotoměřice), U Voháňky, U Pilského mlýna, U laviček, — Rýskovec (u Hranic), kde prý straší, Vápenka (u Hetlína), Na jezírkách u Štipoklas), kde byla dříve louka a nyní les.

Rybníky. Pavlovka (u pily), Pekárek (obecní), Starý rybník, Spálený rybník (Spálenka). Vypuštěny jsou: Na Klikoře, Chobot nad Spálenkou, Dívčí rybník.

Studánky. Vrcholec, Ve stráni, V hrobech, Ve višňovce, U Pančavy, U Šárového statku, U lávek (na lávkách), V Klikoře Na Šibenici, Pod hřbitovem, Za pilou, U Spáleného mlýna Na Vohradě, Na krejčovce, U Pilského mlýna.

Potok Hodkovský, který se u Pančavy stéká se Skalickým a teče k Hodkovu a Zruči do Sázavy.

Pole. U jelena[2]), Na štrampouchu, Na vackovech (nad lesem Pančavským), Na šibenici, Na semerinku, Na hajské, Na kačinách (u Starého rybníka), U remonštángle (V poupilech), U kříže (Na kříži), U stráně, U borku, U krchova, Na Klikoře, Nad Klikorem, V dílcích, Na homoli, U stínadla, U starých cest, V čihadle, U zahradách, Na cimbálku, Na mršníku, Nad Kudláčkem (nad mlýnem), Na pírkách, U hodinářky, U cihelny, V dolíčku, U Šárů (samota), Na kopci.

Louky: V hrobech, U Pavlovky, U vodárny, U Borové, U lávek (ke Kateřinkám), V praňklovech (hrab. Bernglau), Na Klikoře, V dívčím rybníce, Panská zahrada pod pivovarem, U Pilského mlýna, Raková louka, Na písečníku, Pod štrampouchem, U chatlovny, Pode mlýnem, U kupky, Na valech (pod dvorem, kde se říká »ve starém zámku«), Ve volšinkách.

Hetlín, Kateřinky.

Rybníky. Návesský (z něhož teče potok do Vidláku po lukách,) Dalmacínek (spojený s návesským) a Obecní. Vypuštěny: Jezero a Jívový (nad Dalmacínkem).

Studánky. V kačinách, Na louce, V zelnici, U hučadla, Na Pilařce, Na skalce (hadí) V templu, Na čepelíku.

Pole. Na dracovství, Na radlici, V zelnici. Na kaňku, Na kratinách, Na čepelíku, Na kopě, U hrušky, Na vohradech, Na kopcovatém, Na širokém, Na čtyrce, Za humny.

---

[1]) kde bývaly skelné hutě a nyní je hostinec.

[2]) až do konce min. stála zde osamělá hospoda »u jelena«, kterou hr. Trautmannsdorf zrušil, poněvadž byla hnízdem loupežníků, a právo výčepu přenesl na č. 73., kde dosud je hostinec »u jelena«.

Louky. Na hubence, Židovská, Dlouhá, U hučadla[1]), Na hradě[2]), U kačin, Na bachorkách, V cihelně.
Potoky. Prameny potoka »Na skalce«.

Štipoklasy.

Rybníky. Vypuštěny: Na hajské, Podvesní, Pijovka, Peřinovský lom. —
Studánky. Na červených, U dubu, U březin.
Potoky. Od Zdeslavic potok Podvesní a Bahenský.
Pole. Na hatěch, U pijovek, U prostředního lomu, U jalovčího lesa, Na chmelnici, Na Americe, U březin.
Louky. Na bahnech, V peřinovským, V kačinách, V podvesním Na červených, V katovém koutě, Pod rybníkem, Na pilařce

Černíny.

Rybníky. Svěcený, Vidlák (v podobě vidlí), Práškovka. Vypuštěny V hatěch, Holovský, Na pěšinkách, U agátu.
Studánky. Zadní (kde byl dříve pivovar), Kutnohorská čili Na louce.
Pole. Na buršovce, Na skalce, Na kopě, U holovského, U boroviny, Na hřebínku, V dubinkách, U hatí, V zatrousilkách, Na šandě.
Louky. Kupená, Na bejkovce, Na adamovce, Pod holovským, U vidláku, Na flušovně.

Outěšenovice, Borová, Radvančice, (Hranice).

Rybník Jamenský u Hranic.
Potok Ostrovský, kolem Ostrova teče do Sázavy.
Studánky. U vrby, Pramínek, u Hranic: Katounská a Hadí.
Pole. Za borkem (na vrchu Borku), u Hranic: Na vartě, V kolíbkách, Na stříbrném, Ve starých hranicích (pozoruhodné!)
Louky. Ve sfurtě, Na zadních, U hranic: Na bělince, Dlouhá, Na vohradě, Za průhonem.

Skalice Velká (Radbořská) i Malá.

Studánky. V kaménkách, Na haltýři.
Pole. U cihelny, U bahýnka, Na hrbolce, Na skalce.
Louky. Na průhoně, U lesa, V pavlovce, Podvesská, Suchá, V močidole, Na vobrůbku.

---

[1]) kde prý býval lovecký letohrádek nad struhou do Vidláku, na klenutém sklepě.
[2]) kde prý stával hrad.

Ráposov.

Rybníky. Vypuštěny: Hrbolka, Jezero (u Hetlína), Bezděkov.
Studánky. U hospody, V paloučkách (nikdy prý nevyschla).
Pole. V močidle, U bílého kamene, V kamenici, Na malešáku, Na panence.
Louky. Panská, Vernýřovská (dle osady), V paloučkách.

Architektonické památky ze zámku Pardubického.

Most před hlavní branou.

Bedř. Skrbek.

Přímo před hlavní branou nalézá se kamenný most o jednom oblouku 12·8 *m* zdéli, vedoucí přes starý hradební příkop.

Vstupujeme-li do hlavní budovy zámecké, spatříme po levé straně mostu, na straně obrácené ku příkopu, 15 desek pískovcových, vysokých s trnožní i vrchní římsou 1· 31 *m*, a v zábradlí mostu sestavených, jež ozdobeny jsou mocnými reliefy (Tab. VIII.) Na místě, kde zábradlí mostu ke zdi zámku přiléhá, zazděn jest nad zábradlím relief, představující andílka stojícího na zeměkouli, držícího v rukou desku břečťanem ovinutou s letopočtem 1543.

První pole v zábradlí mostu hned u zdi zámecké vyplněno jest kuželkami (doky), ozdobenými ve střední své části bohatě, a zakončeno nárožním sloupkem.

Na druhém poli zábradlí, se zdí zámku souběžném, zobrazen odpočívající lev s mohutnou hřívou, držící ve svých tlapách ukořištěného draka (Tab. IX. *a*) Relief tento jest ze všech nejméně vypouklý.

Pole prvé a druhé ohraničují výstupek mostní dlouhý 2·13 *m* a široký 1·25 *m*, jenž spočívá na dvou podezděných konsolech (krákorcích) ; na konsole přímo pod druhou deskou zábradlí čte se ve dvou řádcích :

· LETA · P ·
· 5 · 4 3 ·

Ve třetím poli vytesán silně vystupující relief, nesoucí ornament růžicovitý s liliemi (*b*.)

Ve čtvrtém poli spatřuje se lev ležící v úkrytu, jejž dva delfínové střeží, ovinutí kolem jeho skrýše a obrácení hlavami dolů. (*c*.)

V pátém poli jest znázorněn rytíř na koni jedoucí, v brnění, s helmou okrášlenou bohatě pštrosími péry, a s velkými ostruhami na škorních, držící v levici uzdu koně, v pravici pak jilec meče,

bohužel přeraženého. Zvláštní pozornosti zasluhuje podoba koně, jeho postroj a úprava, jakou žíně ocasu spleteny jsou. Pod nohami jezdce znázorněna jest hlava lidská (moslemínská?) ovinutá ornamentem (turbanem?) (*d.*)

Pole šesté, jež úpravou podobá se poli čtvrtému, nese v polokruhu masku, po jehož stranách nalézají se dva delfíni dolů obrácení, jejichž ocasy v ornament vybíhají. (*e.*)

V dalším sedmém poli vidí se zbrojnoš z čeledi hradní (psovod), vedoucí na řemeni dva ohaře, dorážející právě na vyslíděnou kořist, což patrno z posice ohařů i zbrojnoše, jenž pravicí táhne řemen od ohařů zpět a levicí chytá se jakéhosi pahýlu, aby spíše ohaře, mermomocí ku předu se deroucí, zadržel. (Tab. X. *f.*)

V osmém poli jest anděl s rozpjatými křídly v keři stojící, nad jehož hlavou vznáší se koruna. (*g.*)

V devátém poli představeno jest mezi ornamentem poprsí muže s plnovousem, kterýž v rozpjatých rukou větve drží. (*h.*)

V desátém poli spatřuje se opět jezdec s brněním, velkými ostruhami, mečem (též přeraženým) a s helmou zdobenou pštrosím pérem. Jezdec drží levicí uzdu a v pravici pohár; pod nohou jeho leží sova. Kůň znázorněn jest v běhu a vyniká taktéž svým postrojem i úpravou ocasu. (*i.*)

Pole jedenácté nese na ozdobném štítu erb pánů z Pernšteina t. j. zubří hlavu, jejimiž nozdrami protažena jest houžev v podobě prstenu. Nad erbem nalézá se helm na způsob koruny, okrášlený zubří hlavou jako klénotem. Místo přikrývadel vybíhá z helmu na obě strany štítu renaisanční ornament. (*j.*)

V polích *12.*, *13.*, *14.* a *15.* vytesány jsou obrovské růžice obklopené ornamentem velice vkusných, však různých forem. (Tab. X. *k*, tab. XI. *l*, *m*, tab. IX. *n.*)

Pod třetí deskou zábradlí, jak výše popsáno, zazděna jest ve zdivu mostním pískovcová deska, orámovaná goticky se čtyř stran a ozdobená štítem se zubří hlavou. (*o.*)

Podobná deska, orámovaná se tří stran, se štítem nesoucím osmipaprskovou hvězdu (znakem pánů ze Šternberka), zasazena jest pod zábradelní deskou čís. 7. a 8. (*p.*)

Vedle ní pod deskou čís. 9. umístěna zase jiná deska s gotickou obrubou na třech stranách, se štítem, v němž vidí se křídlo heraldické t. j. erb pánů z Lomnice.

Taková též deska se štítem prázdným svisle na dvé rozpolceným (s erbem pánů z Vartemberka), spatřuje se i pod předposlední deskou (čís. 14.) v zábradlí.

Stavba zámku, která se prováděla za Vojtěcha z Pernšteina v letech 1520—1530, jeví tvar v architektonických částech více gotický, a můžeme s jistotou tvrditi, že parapetní části na přechodu (mostě) znázorňující lov, ornamentální výplně a znaky z té asi doby pocházejí, vyjma andílka s deskou břečťanem zdobenou.

Za Jana z Pernšteina (1540—1550) byl ještě tu a tam tvar přechodní renaisance, avšak již propracovanější, ustálenější.

Nejstaršími z těchto skulptur jsou asi ony čtyry znaky v polích s obrubou pozdní gotiky, což lze souditi z toho, že mají orámování gotické a tvarem se nikterak nevymykají době před r. 1520. Všecky ostatní desky jsou z přechodní renaisance, a ač od rozdílných mistrů kameníků, a z rozdílného kamene, a snad i v nestejné době pracované, přece jsou pod vlivem jedním vytvořeny v době Dürerovské, která nám i zde probudila umělce a našla ctitele.

Nejzajímavějšími a pro kulturní dějiny kroje velice důležitými jsou desky *d*, *f*, *i*, ač nedokonalými formami komoňů, psů i postav lidských přímo překvapují, tak že, kdyby nenesly patrné známky renaisance, mohlo by se u nich souditi na stáří mnohem větší.

Zábradlí na druhé (západní) straně mostu, jež při portálu rovněž tvoří výstupek souměrný s výstupkem na protější straně, sestaveno jest z kuželek z pískovce tesaných, avšak tvaru docela prostého, jež nijak nevynikají.

Řádky těmito měl jsem v úmyslu přátele výtvarných památek na tyto umělecké skvosty toliko upozorniti, ponechávaje podrobnější studium a popsání jich péru povolanějšímu. Stojíť věru za to, aby podrobeny byly důkladnému znaleckému popisu a rozboru.

* * *

Rada městská v Pardubicích, majíc na paměti a péči, aby starobylé vzezření města nebralo za své nešetrnými přestavbami starých budov, vydala po návrhu místní archaeol. komise regulativ, dle něhož všechny úpravy domů, na starém městě (jmenovitě na náměstí a v ulicích k němu přilehajících jimiž by se ráz stavební zevně měnil, mohou se díti jen se schválením rady městské a řečené komise. Ovšem že v ochranný obvod především pojat byl zámek se všemi svými budovami, k jehož zachování ve starožitném rázu hlavní péče všech přátel památek se nese.

Proti usnesení městské rady správa velkostatku podala protest k okr. zastupitelstvu, žádajíc o vyloučení zámku z regulativního obvodu. Tím ovšem přední účel ochranného opatření byl by zmařen. Okr. zastupitelstvo stížnost zamítlo. Velkostatek odvolal se tedy k zem. výboru, a ten rozhodl, mimo vše očekávání, ve prospěch velkostatku. Prý zámek se všemi budovami svými, jež obráceny jsou průčelími do nádvoří, činí zavřený dvůr jediné stavby. O její úpravě vnitřní rozhodovati přísluší tedy jen vlastníku samu.

Rozhodnutím zem. výboru dostává se majiteli plné zvůle, aby staroslavné sídlo Pernšteinů obrátil třeba v domy činžovní. Kruhy pardubické, tím velmi roztrpčené, nemíní však ustati; nepoklá-

dají výklad zem. výboru za správný i podají protest k vyšší instanci.

Však i okolí zámeckému hrozí zlá pohroma. Míníť správa velkostatku rozvézti vysoké náspy hradební, jimiž zámek na všech stranách jest obehnán, tvoře tak starodávnou vodní pevnost, rázem svým snad v Čechách jedinou. Pozemky získané rozparcelují se dle plánu toho na stavební místa.

Dále má zbořena býti i starožitná zeď hradební, jež odděluje předhradí od města.

Jak žalostný bude potom pohled na slavné sídlo pánův z Pernšteina!

Turnov do válek husitských.

Dr. J. V. Šimák.

Poříčí horní Jizery osídleno bylo od pravěku. Nejstarší stopy ukazují k lidu neznámého původu, jenžto znal nástroje ne z kovu, ale ze dřeva, z pazourku a hlazeného kamene, bydlil v chatrčích, vyhloubených do země a nuzně přikrytých klestem a proutím. Chovali však již dobytek a sili obilí.[1])

Prabydlitele vytiskl násilně lid slovanský, snad dlouho ještě před Kristem Pánem. Přišel od severu, z nynějších Slez a Lužice, kde byla stará jeho domovina. Byl to kmen Charvatský. Ti založili tu pod horami první stálá sídla, počali vzdělávati půdu a hledati kovů v útrobách zemských.[2])

Kmen z rodů se skládal, rod z rodin; co rod, to ves. Vesnice dostaly názvy od polohy místní, dle přezdívky obyvatelů, dle jména starosty či rodového vladyky.[3])

---

[1]) Rozlehlá osada neolithická objevena byla r. 1896 na povýšeném břehu řeky Jizery mezi Nudvojovici a Přepeři. Jámy, vyplněné popelovitou vrstvou, zbytek to spálených a propadlých příbytků, pokrývají veliký kus půdy, ba vyskytají se v samých Přepeřích i za vsí, též ve Čtveříně. — Nálezy pazourkových nožíků a břidličnatých hadcových mlatů z Modlibohova, Doubí pod Ještědem, a zase z Tatobit pod Kozákovem.

[2]) Píč. Archeolog. výzkum ve střed. Čechách. Pr. 1893. — Týž. Mužský a jeho okolí v ohledu archeolog. Pam. archeol. XIV. 357. — Moje: Lemúzi a Charvati v Č. Lidu VII. 79, 207.

O starém jilování drahých kovů svědčí názvy osad i vod: Jilovec u Semil, Jílové u Brodu Žel., u Hodkovic, Zlatá Olešnice; Zlatý potok, Stříbrník, přítoky Kamenice. Stříbro až dosavad nalézá se u Roztok na Semilsku; o železné rudě (= haematit a limonit) jména vsí: Roudné u Všeně, Rovenska, Fridštejna, Roudnice v horách.

[3]) Daliměřici (Dalimír), Ohrazenici (Ohrazen), Načeplukovici, nyní Ploukovice (Načepluk), Neotvojevici, nyní Nudvojovice (Neotvoj), Příšovici (Přech = Přemysl), Odolenovici (Odolen), Vitanovici (Vitan), Střiežovici (Střiež), Soběslavici (Soběslav) jsou vesměs jména rodová.

Území kmenové nebylo tuze rozlehlé, hranici jeho přirozenou kol dokola tvořil mohutný, pomezní hvozd. Les, jak podobá se, počínal na svazích Ještědských, táhl se na Hory Jizerské, Krkonoše, a s nich hluboko do země, na západ od Ještěda širým pásem po Brdech (= Čertova zeď) až k Jizeře, na východ a jih k rozvodí Labe a Cidliny, po skalistých útvarech od pramenů Cidlinských po Mužský vrch a bažinatou proláklinu nad Ml. Boleslaví, kde vody sbírá říčka Klenice. Na půlnoc za horami sousedili příbuzní kmenové lužičtí, k slunce západu Pšované čili Srbové s hradem Pšovem, pozdějším Mělníkem, na jihu Zličané s hradem Libicí. Východních sousedů neznáme.

Kmenový hrad charvatský byl snad v nynějším Hradišti Klášteře nad Jizerou.[4])

Hvozd ten okrajný bezpečnou byl ochranou země, a nad to zpevněn hradisky na místech přístupnějších, zejména tam, kde otvírala se brána, průsek v lese, a stezka obchodní, málo pohodlná jen pro pěší a soumary, vedla do končiny sousední.[5])

Vévodství Charvatské mizí již na úsvitě dějin. Snad počátkem 10. století mělo ještě svého vévodu. Jméno kmenové připomíná se v staré listině r. 973., či vlastně v opisu jejím z r. 1086. Tenkráte však v 11. stol. celá krajina již podřízena byla knížeti Pražskému, správou politickou příslušela úkrají boleslavskému. Knížecím majetkem staly se všechny pozemky někdy vévodské a pak všechen hvozd pomezní. Ten, aspoň vnitř země, podléhal potom klučení a mýcení.

V odlehlé pohorské zákoutí málo zaléhaly ozvuky příběhů zemských. Není zmínky o krajině naší až do 12. věku, do dob, kdy víme, jak panovník rozdával z ohromného jmění svého dílem statky klášterům nově založeným, dílem výsluhy věrným dvořanům.

Však již asi v dobách staroslovanských stála ves Trnov, nářečím Turnov, větší a přední v krajině. Táhlať jí zajisté důležitá

---

[4]) Doklady domnělých těchto hranic viz ve článcích Píčových a mém, svrchu zmíněných.

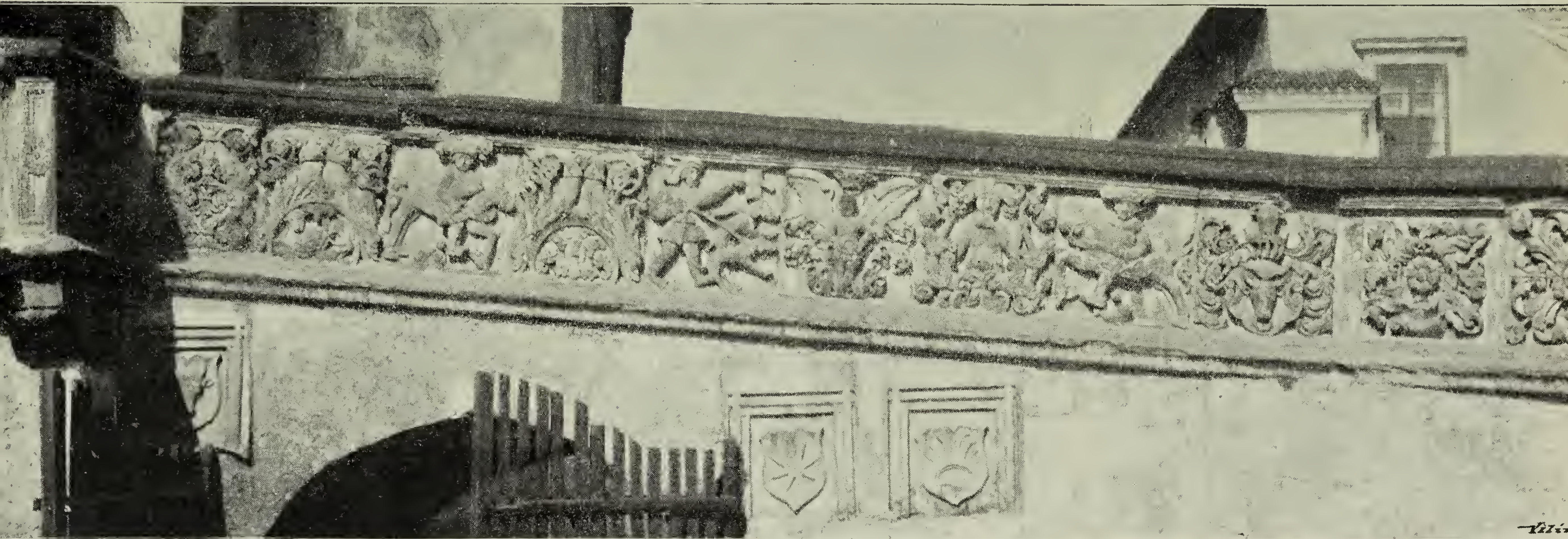
Brdami slulo horské pásmo, ležící od Ještěda k záp., zvané nyní z části Čertovou zdí. Nepopěrné svědectví je ve jméně vsi za hřbetem tím, Zábrdí.

Hrad kmenový kladu na ta místa z domysla. Název Hradiště měl nynější klášter již ve 12. stol., i bylo tam dojista v dobách dřívějších znamenité nějaké opevnění, sic jinak název byl by záhadným.

Valy dosud se zachovaly. Pod klášterem křižují se dvě staré stezky zemské. Ves ne skrovná byla tu již ve 14. stol., okolnost pak, že tu založen byl klášter, přispívá k domněnce o nepřetržitém osídlení hradiště. — Sice ještě jiné rozsáhlé hradiště je na Mužském. — Jiných hradišť velkých není v šiIré krajině.

[5]) Legenda ruská o sv. Václavu (Prameny Dějin českých I. 133) vypráví že kněžna Drahomiř, zvěděvši o smrti syna Václava, prchla před Boleslavem do Charvat. Z toho soudil Palacký, že Charvaty tehda neposlouchaly ještě knížat Pražských. — Legenda o blahosl. Přibyslavě, sestře Václavově, jež prý byla chotí Charvatského vévody, je z doby pozdní a vznikla asi změtením Přibyslavy s blah. Zdislavou, pohřbenou ve 13. stol. v Jablonné.

Tab. VIII.

Most před hlavní branou zámku Pardubického.

Fotografoval Jos. Pírka, dv. fotograf vévody Nassavského v Pardubicích.

a

n

b

c

d

e

Výplně na zábradlí mostu p

Fotografoval amateu

f g

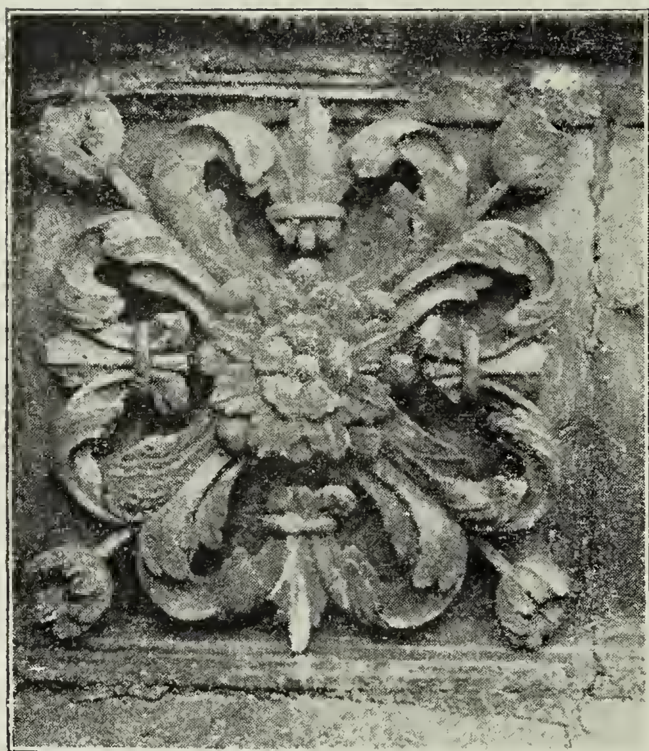
h i

j k

nou zámku Pardubického.

graf v Pardubicích.

Tab. XI.

l

 m

Výplně na zábradlí mostu před hlavní branou zámku Pardubického.

o

 p

Pánové z Pernšteina.

Pánové ze Šternberka.

Znaky pod zábradlím mostu před hlavní branou zámku Pardubického.

Fotografoval amateur Bedř. Brix, typograf v Pardubicích.

stezka zemská, jdoucí z Polska přes hory po Jizeře, mimo Lomnici k Turnovu, odtud pak ke Hradišti, Boleslavi, do Prahy. V Turnově kupci platili clo, i konávaly se tu trhy. Kostel turnovský sv. Mikuláše, patrně dosti starého založení, se hřbitovem, byl hlavou dekanatu turnovského. Snad přebýval tu i některý úředník zeměpanský, však o tom i o jiném zřízení nemáme zprav.[1])

Na konci XII. století vládne krajem pod Ještědem až snad do Podkrkonoší mohutný rod panský, kvetoucí třemi bratry, Heřmanem, Havlem (1175—1176) a Závišem, syny Markvartovými.

O Havlovi, krom zmínky, ničeho nevíme, o Záviši jest domněnka, že byl kastellanem, knížecím správcem na Boleslavi roku 1184.)[2])

Heřman, řečený Černý, byl, dle všech okolností vzácný a bohatý pán český. Zastával hodnost maršálka při dvoře knížecím r. 1175, r. 1177—1189 byl nejvyšším komorníkem zemským. V erbu vedl vzpřímenou lvici, v pravo kráčející. Sídlo Heřmanovo, jak pravděpodobno, byl dvorec ve vsi Markvarticích u Jablonné, po nichž r. 1188 se píše. Potom však as vystavěl si bezpečnější příbytek, tvrdý, kamenný hrad na hoře Ralsku.[3])

---

[1]) Viz moje: Stopy starých stezek na severu Českém. Č. Lid. VIII str. 1.) — O jméně srv. Gebauerovu Historickou mluvnici I. str. 225 — Č. Čes. Mus. 1864 str. 51. — O významu Turnova v té době soudíme dle analogie s místy jinými, známějšími a dle vývoje v době pozdější.

»Dějiny města Turnova« (= DT) od dra J. V. Práška mluví o župě a župním hradě Turnově. Na to vedou doklad z A. Frindovy: Kirchengeschichte Böhmens I. 290, kdež však spisovatel nepoložil, odkud zpravu vzal. Píše Frind, že velmož Miroslav asi r. 1143 dal klášteru Sedleckému Hodkovice (= Liebenau) a příjem župního soudu v Turnově. — V zakládací listině Sedlecké (Erben Regesta č. 231), jež byla spisovateli nejspíše pramenem, nestojí však Hodkovice, ale Hothovici, což jsou Chotovice v Chrudimsku, o Turnově pak tam ničeho není. Sic odjinud víme, že klášteru náležela Trnová a nikoli Turnov. — Tím všecky údaje DT v té věci rozplývají se na licho.

Rovněž není nepochybno mínění v DT, že turnovský kostel sv. Mikuláše vznikl ve 13. stol, poněvadž sv. Mikuláše úcta k nám přišla kolonisty německými. Jeť v Čechách kolik kostelů toho svatého, mnohem starších, např Vinecký z 2. pol. XII. věku. Stavba nynějšího kostela je snad z té doby, ale založení dojista dřívější. Ctěn byl sv. Mikuláš v zemích slovanských od 11. věku. (Riegrův Slovník naučný).

[2]) Erben Regesta č. 380. — Sedláček Hrady a zámky X, 31. — Že Lippert (Socialgeschichte Böhmens I, 261) pokládá Markvartice za stráže hraniční dle výkladu mark wart), zdá se nám čirou libovůlí; i to, že má je za rod německý, ač neuvádí jediného důvodu.

[3]) Erben Regesta č. 182, Hermannus de Marquardicz (?) Pečeti Heřmanovy samy neznáme, ale ježto všichni potomci jeho týž erb nosili, je Heřman jistě původem jeho prvním.

Založení Ralska lze přičísti Heřmanovi jen dle starožitnosti hradu, (Hrady X, 140—142) jenž sáhá prý do konce doby románské. Jinak nápadno jest, že hrad Ralsko do r. 1387. nikdy se nepřipomíná, až Jan z Vartmberka (1389—1440) píše se též »z Ralska«. Dle toho podobalo by se, že teprve Jan hrad založil. A současně vyskytá se služebník jeho, Heřman z Ralska. — Heřmanu z Markvartic dává přídomek »z Ralska« teprve pozdní báječná genealogie valdštejnská. — Viz můj čl. O ztracených pamětech kláštera dominikánského v Turnově, v Methodu 1899.

Potomstvo Heřmanovo vládlo nesmírným zbožím v Podještědí, na Jizeře až do hor Krkonošských, a snad většinu toho držel Heřman již sám. O tom, jak nabyl bohatství svého, zda již po předcích dědictvím, či koupí a z darů knížecích, či mocí a násilím, lze na ten čas pronésti pouhé domněnky.[1])

Heřman měl tři syny, B e n e š e, **Markvarta**, Z á v i š e. Beneš je praotcem pánů z Michalovic, kteří měli od krále ve správě vůkolí mladoboleslavské, potom přisvojili si je za vlastní a oddělili se první od rodu ostatního. O nejmladším, Záviši, domníváme se, že měl krajiny východní, v Podkrkonoší, ale nedílně s Markvartem. O jeho potomstvu nevíme.

Markvart (1197—1228) vládl krajinou střední pod Ralskem a Ještědem, i jižnější, až na východ Ml. Boleslavi. Patřil mu tedy i Turnov s okolím. Krom toho dostalo se mu i purkrabství na Děčíně od krále, a tak připadla rodu jeho nová država na dolním Labi.

Nedržel však na Jizeře území všechno. Prostřed državy jeho byl již tehdáž ostrov cizorodý, znamenité panství cisterciensкého kláštera v Hradišti nad Jizerou, tvořící ohromný lán půdy od královských lesů Bezdězských až na Mužský a k Turnovu, podél Mohelky ve třech kusech až pod Hory Jizerské, na východě pak držící celou nynější farnost Bozkovskou. Pak zbývaly některé pozůstatky panství královského, jakož na Kopaninách pozdější panství Frydštejnské, asi příslušnost potomního Frydlandska, državy jiných klášterů a drobné statečky starých rodů zemanských.

Markvart seděl na dvoře ve vsi Březně před Ml. Boleslaví i psával se odtud. Choť H o s t i l k a, rodu neznámého, dala mu syny H a v l a, J a r o s l a v a, M a r k v a r t a a dceru V o j s l a v u. Jich příbuznými byli Z b i s l a v z B r a t ř i c a V o k.[2])

Synové Markvartovi rodili se v době velikých proměn a převratů společenských. Panovník český stal se trvale králem, ale zároveň nejmocnějším knížetem říše německé. I obliboval si cizí mrav i jazyk. Za dvorem královským i šlechta kráčela, němčíc mezi sebou a dávajíc sídlům svým jména německá.

Ale moc královská nerovnala se zase někdejší moci knížecí; boji neblahými o trůn nemálo jest podvrácena a jmění korunní ochuzeno. Také zřízení staroslovanské, potřebující silné ruky panovníkovy, bylo nyní lidu spíš na škodu, dávajíc jej u zvůli mocné šlechty a v porobu. I bylo třeba nápravy, a ta vzata z Němec,

---

[1]) Ve 14. století Podkrkonoší náleží všem třem větvím markvartickým, Lemberkům, Valdštejnům, Vartemberkům. Věrojatno, že východní državy byly původně jednotným komplexem, o nějž tu větve rodové se rozdělily, jenž připadl jim poměrně pozdě, když již dříve byly rozrozeny a rozděleny o kraje západní. Ježto pěkně sledovati lze rozdílení potomků Markvartových v území západním, ale ničeho nevíme o tom, kterak nabyli východu, dobře hodí se domněnka, že tu bylo prvotně panství Závišovo, a po vymření jeho rodu že tři větve, nedílné s ním, zboží se ujaly a rozdělily. To státi se mohlo ovšem jen již před r. 1300.

[2]) Regesta. II. str. 1222 č. 2792.

kamž dostala se ze zemí románských. Králové zaváděli v Čechách řády západní, volali cizozemce do země, aby roubali hvozdy a vysazovali v nich nové vsi, svobodné a bohatší; nebo zakládali pro cizozemce osady dotud nebývalé, města hrazená, závislá jen na koruně. O novou třídu obyvatelstva, měšťany svobodné, opíral se pak zeměpán proti šlechtě a přijímal od nich hojné platy a berně do komory své.

Nemalé zvelebení moci i důchodů královych novými zřízeními pobídkou bylo i panstvu, aby krále následovalo a se obohatilo. V tom ve všem se šlechtou ostatní shodoval se i rod Markvartický.

Nejstarší syn Markvarta Březenského **Havel** (1233—53) v dědictví ujal střed rodové državy, kotlinu jablonskou a krajiny odtud na jihovýchod až k Jizeře. Vystavěl as r. 1241 hrad Lemberk na zboží svém jablonském a dle něho se též psal. Manželkou jeho byla Zdislava z Křižanova († 1252) paní ctná a bohabojná, jež po smrti ctěna jest za blahoslavenou. Havel proměnil rodový znak, vzav si v erb štít rozštěpený v pole černé a zlaté, jímž potom honosilo se všechno potomstvo, ač z prvu ne důsledně.[1])

Jaroslav (1234—1269), r. 1239 purkrabí na Král. Kameni v nyn. Sasku, r. 1262 král. kastellán na Ml. Boleslavi, sídlil snad blízko Turnova na Hruštici, i držel kraj od Jizery na východ ke Kozákovu a ke skalnímu městu. Někdy koncem života počal stavěti v pustých skalách jižně Turnova hrad Valdštejn, jsa praotcem pánů z Valdštejna. Jeho rod setrval při erbu zlaté lvice v modrém poli.[2])

V sousedství Jaroslavově táhlo se pozdější panství Kostské, zboží Zbislavovo, jenž sídlem vzal dvůr Bratřice pod vrchem Mužským, a měl statky též v Čáslavsku. Jeho potomci, páni z Polné, drželi krajinu tu až do poč. XIV. stol., kdy přešla na rod Vartemberský.[3])

---

[1]) Prameny dějin českých. II, 521, 525. — Ještě do 14. století sami páni z Lemberka vedli v erbu svém lvici. Na listině z r. 1283., chované ve státním archivu vídeňském, jsou pečeti Zdislava z Lemberka, Beneše z Vartemberka, Jaroslava z Lemberka a kus pečeti Jana z Michalovic. Všickni mají v erbu lvici kráčející v pravo, o pravé noze pozdvižené Teprve r. 1313. Jan z Vartemberka má erb půl zlatý, půl černý. R. 1357. Havel z Lemberka, převor Maltézský, má v erbu lvici, a ta na břichu erb rozpůlený. (Kolář: Nejstarší pečeti šlechty české až do r. 1300. Tábor 1893. Str. 16). O smrti Zdislavině píše Dalimil. (Prameny Dějin česk. III. str. 183).

[2]) Přijímám pro snazší přehlednost spojení Sedláčkovo (Hrady X str. 59), jenž Jaroslava Markvartice stotožňuje s Jaroslavem z Hruštice (Jaroslaus de Hruscith 1238, Geroslaus de Hrusciz 1239, Regesta I. 438, 439), třeba identifikace není odůvodněna. O sídle na Hruštici nikdy později není stopy.

Že již Jaroslav spíše založil Valdštejn, nežli nejmladší syn jeho Zdeněk, je pravděpodobnější; neboť všichni tři synové Jaroslavovi a potomci jich píší se z Valdštejna, majíce přídomek patrně po otci. Po jeho smrti a rozdělení statků sotva by přijímali heslo Zdeňkovo bratří ostatní.

[3]) Zbislava (1223—1242 připomínaného) Palacký (Děj. I 2. str. 474) má za předka rodu Janoviců a dává mu přídomek: z Bračic, dle vsi v Čáslavště, (Palac. Popis král. Českého. 187) kdež rod jeho též měl statky. Ale po naku rodovém, lvici, nutno čítati Zbislava k Markvarticům. Tomu svědčí

Poslední syn Markvarta Březenského, též Markvartem řečený, měl purkrabství Děčínské a sídlel na hradě Ostrém či Šarfenštejně nad Plznicí u Benešova. Jemu dostal se z rodového území západ. Je předkem pánů z Vartemberka.[1])

Podobá se, že bratři Havel z Lemberka a Jaroslav, dokud trvali v nedílnosti, vidouce nemalý význam a příhodnou polohu Turnova, vysadili ves za město. Stalo se založení to okolo r. 1250, a snad již tehdáž nová osada otočena byla hradbami. První obyvatelstvo bylo asi cizí, přivolané z Němec.

Při městečku založen a nadán byl klášter s kostelem P. Marie Narození, a osazen mnichy řádu dominikánského, nejspíš od Havla sama.

Když pak Havel nebo synové jeho a Jaroslav rozdělili se, vzal každý půl města ke svému dílu, i nastalo tak v Turnově dvojpanství hned od počátku.[2])

---

též okolnost, že potomci jeho drželi Všeň a Olešnici, díly zboží, nazvaného potom Kostským.

Vyhledáme-li pak listinu, v níž jedenkráte jen Zbislav uvádí se jménem rodovým, z r. 1223 (Regesta I, 312), čteme tam: „de Braterceric«, což lze vykládati bezpečněji na Bratřice (nyní Malobratřice), než Bračice. — Zbislavovou chotí byla dcera Vikarta z Trnavy (1244—62) znamenitého pána, držitele hradu Trnavy, na hranicích dolnorakouských, král. purkrabího na Znojmě a Vranově. Ten v erbu nosil 3 listy srdčité. Znak jeho přijal ke svému syn Zbislavův, Jan z Polné; dědě asi po něm, nosil ve štítě kolmo rozpůleném v pravo lvici markvartickou, v levo tři listy trnavské. Rod pánů z Trnavy kvetl dále na Moravě. Jan z Polné byl zakladatelem komendy řádu rytířů německých v Drobovicích.

Syn jeho Vikart z Polné (1282—1326) měl za manželku Alžbětu, dceru krále Přemysla II. Bratr jeho Záviš připomíná se r. 1282., syn nebo příbuzný Jindřich z Polné r. 1318. Zboží pánů Polenských aspoň z dílu dostalo se Vartmberkům, neboť Markvart z Vartemberka na Kumburce, připomínaný poprve roku 1327., má později přídomek: z Trnavy a bratr jeho Beneš píše se r. 1349. z Kosti. (Prameny děj. čes. II, str. 521, 525, 526. — Kolář: Nejst. pečeti str. 7, 10. Můj článek: Vikart z Trnavy v ČSPSČ IV., 45.)

Proti těm dokladům jistým nemají podstaty zprávy Paprockého a Březana (jichž užito v Hradech X, ovšem s reservou) kladouce za otce Vikartova Voka ze Všeně a za děda Chvala, domnělého zakladatele kláštera v Č. Dubě. Mám za to, že zakladatelem tím byl Havel z Lemberka. Viz moje: Nejstarší paměti města Dubu v ČSPSČ I, 58).

[1]). První toho přídomku píše se Beneš z Vartmberka r. 1283, Reg. II 560. Jeho má Sedláček (Hr. X 142) za syna Markvarta Šarfštejnského. Ale je-li pravda, co dí Dalimil, že Havel z Lemberka změnil erb lví za štít žlutočerný, (Pram. děj. česk. III. 184. »Havel ratiščem doby polovičného [ščítu]«) jehož i Vartemberkové užívali, pak ovšem Beneš spíše byl by syn Havlův, neboť po erbu jen rod se určuje.

Však příběhů turnovských sporná ta otázka se netýče, neboť přisuzují-li Práškovy Dějiny Turnova Beneši z Vartemberka založení města po r. 1270., jest soud ten veskrze nespráven.

Ve 13. stol. Vartemberkové vůbec nad Turnovem nevládli.

[2]) Kdy a od koho město i klášter byly založeny, z pramenů nezjistíš. Není jich. Ale ne-li pravdy, aspoň pravděpodobnosti lze se dobrati nepřímo, rozborem poměrů pozdějších a odhadem, kterak poměry ty vzniknouti mohly. V tom výbornou pomůckou je spis prof. dra J. Kalouska: »O staročeském dědickém právu« (Rozpravy české akademie I. roč. III. 1894). — Rod držel

Několik desetiletí po založení města nastalo nové dělení mezi Markvartici.

---

zboží nedílné, t. j. vládli jím všichni členové společně; jen tak mohl druh děditi po druhu. Oddělil-li se kdo, a vzal část panství pro sebe za zvláštní, zpupné zboží, neměl již práva děditi po ostatních. —

R. 1356. poprve z pramenů dokázáno jest v T. dvojpanství. Měšťané poslouchali dvojí vrchnost, dělíce se na poddané strany rohozecké a valdštejnské. To potrvalo do 16. stol.

R. 1316—22 Lemberkové na Rohozci a Valdštejnové na Valdštejně mají stejný zájem o T. ve při s Vokem z Rotštejna. Lze z okolnosti té souditi, že dvojpanství bylo skutkem již tenkráte, třeba není výslovně doloženo, že obojí páni jsou vrchností turnovskou.

Dvojpanství nad jediným městem je právní poměr dosti neobvyklý, nepříhodný nejen poddaným, ale i pánům. I možno vyvozovati ze samé obtížnosti jeho, že nastávalo jen tam, kde nezbytně nastati musilo.

Tu možny jsou dva případy: buďto jediný pán z nutnosti prodal zboží část anebo mělo k místu přijíti dělení mezi dědice stejně oprávněné. Máme-li okolnosti, posvědčující případu druhému, možno prvého již nedbati.

V T. dvojpanství zjevně mohlo vzniknouti jen dělením. Jsou li poč. 14. stol. pány dílů dvě větve téhož rodu, nutno sledovati vývod jich do minulosti ke společnému jich předku. V době, kdy dva potomci tohoto praotce se dělí o zboží, nastalo dvojpanství.

Předkem Lemberků je Havel (1233—1253), Valdštejnů Jaroslav (1234 až 1269), synové Markvarta z Března, jenž vládl ještě sám jich potomním dědictvím. Tedy rozdělením již těchto bratří Turnovu dostalo se dvojí vlády.

Založení města nezbytně sluší položiti před tuto dobu. Opravdu již r. 1277 je měšťanem v Kolíně nad Labem Walter z Turnova, tedy měšťan již z původního bydliště svého vystěhovalý. (Vávra: Dějiny Kolína I-13. Regesta II, 463.

Přirozený důsledek vedl by ke zdání, že zakladatelem města je již sám Markvart. Ale tomu odporují okolnosti jiné. Vznikala města česká — a to veliká města královská — hojněji teprve za Václava I. Samo Staré město Pražské obezděno bylo až r. 1135. I je nesnadno si mysliti, že by nepatrné městečko poddané založeno bylo dříve.

Vznik města souvisí jistou měrou s počátkem kláštera. Zoubek ve spise svém: O zakládání měst V Pr. 1878 — str. 51 právě při Turnově poukázal k věci, známé též odjinud, že mniši žebraví, odkázaní jen na milodary, dojista neusadili se na místě liduprázdném, ale pravidlem v městě; že tedy klášter předpokládá město. Důvod ten lze držeti, třeba nebyl doprosta nutným.

Klášter nemohl povstati před r. 1226, neboť tenkráte teprve první dominikáni uvedeni byli do Prahy ke sv. Klimentu. A stál již za Havla z Lemberka, neboť jeho syn Jaroslav stvrdil potom mnichům nadání otcovo.

Všimneme-li si místní polohy kláštera, jak dobře ji lze konstruovat ze zbylých dokladů, poznáme, že neleželo stavení mimo město, ale v městě, a to na samém obvodu, kde tvořilo na jv. zdmi svými obranu města I je snadno na jevě, že klášter pojat byl do opevnění, a založení jeho že je současno s městem.

Není tedy možno míti za původce města Markvarta, jenž připomíná se naposled r. 1228. Ale bylo-li město již r. 1269 rozděleno, zakladateli mohou býti jen synové Markvartovi.

A poněvadž Havla naposled roku 1253 listiny uvádějí, rok ten je posledním mezníkem doby založení. Lze však i první mezník určitěji stanoviti, ovšem jen domněnkou, totiž r. 1241, kdy vpád tatarský dal podnět k horlivému zakládání bezpečných sídel. Sám Havel vystavěl t. r. hrad Lemberk

Rozdělení města mohlo se díti jen před smrtí Jaroslavovou, po r. 1269. Lze za to míti, že Jaroslav oddělil se již od Havla nebo — a to je pravděpodobnější, vzpomeneme-li brzké Havlovy smrti — teprv od synů jeho,

Havel z Lemberka a Zdislava měli děti Havla, Jaroslava, Zdislava a dceru Markétu.[1])

Havel (II.) (1254—1272) měl Lemberk a Jablonnou, že však brzy umřel, dostal zboží Jablonské po něm Zdislav, jenž opodál kláštera Hradištského nový hrad nad Jizerou postavil a po něm s potomky svými ze Zvířetic se psal.[2])

Jaroslavu (1272—1289) připadl kraj na sever Turnova na pravém břehu Jizery. Nemaje na svém díle zámku, sídlel obyčejně v Turnově a tu na své polovině města, nejspíše na ostrohu v sousedství kláštera, postavil si hrádek nebo dvorec. Také přijal odtud přídomek **z Turnova**.[3])

V dědictví turnovském nastoupil po Jaroslavovi potom syn jeho **Havel** příjmím **Ryba** (1316—22), jenž hrad Rohozec založil a také hrad Bradlec držel. Na Rohozci sídlil, opustiv Turnov, kdežto bratří jeho Havel Húba na Sytovém, Havel Beran na Lemberce vládli, čtvrtý pak Havel Kanovník stal se duchovním.

Na Rohozci zůstávali i dva synové Havla Ryby, **Jaroslav** a **Ctibor** (1322), vládnouce spolu Turnovem, třetí pak Markvart

---

s nimiž prve vládl nedílně. Tím vysvětlíme si, že teprve poměrně pozdě nastala potřeba stavěti nový hrad Valdštejn.

Lze však vésti přímý doklad, že dvojpanství bylo v městě od počátku a založení, z mapy katastrální. Staré lány sousedské rozbíhají se ve dvou polohách na různých stranách města, oddělených od sebe pozemky cizorodými, totiž obecními a poli náležitými zašlé vsi Hruštici. Každá z poloh těch náležela ještě poč. 17. stol. panství jinému. Zevrubněji o té věci pojednáno bude na místě jiném.

Že první obyvatelstvo turnovské bylo německé — aspoň z větší části — a teprve později, byť rychle dosti, se počešťovalo, možno odůvodniti těmito doklady:

a) faktum, že do měst 13. stol. svoláni jsou vesměs cizozemci,

b) jména některých obyvatelů, jež až do 15. stol. známe třeba ojediněle, jsou německá. V Bydžově, městě taktéž poddaném a též od Markvarticů ovládaném, Němci byli až do století 15., rovněž v Č. Kamenici.

c) půdorys města, čtverhranné náměstí, rynk (v říši slove Platz!), v jeho rozích ulice, prostředkem pak hlavní cesta, charakteristický to ráz měst, založených Němci v cizině. Viz H. Markgraf, Der Breslauer Ring. Breslau 1894

[1]) Letopis Žďárský l. c. — Hrady X, 278.

[2]) Letop. Žďárský. — Hrady X, 103.

[3]) 1271, 13 června, Jarozlaus de Lewenberch Reg. II str. 299 — 1272 1. květ. Jaroslaus de Turnov. Reg. IV. č. 2107, 1272, 14. června, Jaroslaus de Turnow frater Galli. Reg. II, 317. — 1273: 20. dub. Jerozlaus, de Turnow (Reg. II, 332) 128?, 28 srp. Jaroslaus De Lewenberg, Reg. II 560 — 1289, 18 břez. Jarozlaus de Lewenberch.

Psal li se Jaroslav heslem z Turnova, třeba předpokládati sídlo tu. O hradě Turnově nepřímo svědčí, že ve 14. stol. páni měli zde purkrabího, a že též Henzlin z Turnova píše se jednou z Turnova a jednou z Turnovce, ačli v zápisech obou není chyba písařská.

Kde však hrad stál, o tom není známky jisté. Sice jest svědectví přímé, ale záhadné a pozdní. Na konci Hájkovy kroniky z r. 1541 přidán jest seznam klášterů. Jmenuje se i turnovský, jenž prý stál: tu kde zámek (srv. Černý J. M.: Fortunat Durych), tedy na ostrohu jv. města nad údolím potoka Stebně.

řečený z Jikve obdržel panství Bradlecké. Podobá se, že bratří dlouho zůstali nedílni.[1])

Druhá půle města přislušela rodu Valdštejnskému. Z něho žili koncem 13. stol. tři synové Jaroslava z Hruštice; Beneš seděl na Detěnicích u Libáně, **Vok** a Zdeněk rozdělili se o Turnovsko.

Vokovým dílem byly vsi východně od města až za vrch Kozákov, prostřed nichž vystavěl si ve skalách hrad Rotštejn, po němž se i zval.[2]) Držel též tři vesnice u Libáně, Lhotu, Keteň a Údrnici s tvrzí, v něž vešel snad skrze manželku svou Rychci. S tou měl syny Jarka, Voka a Zdeňka.

Bratru jeho **Zdeňkovi** (1278—1304(?) připadla jižní polovina panství s hradem rodným Valdštejnem.

Na rozhraní obou dílů byly dva farní kostely. Podací právo v Přáslavicích připadlo nyní k části Zdeňkově, o patronát na Hruštici obě pošlosti valdštejnské se dělily.

Neznámo, jak bratří dohodli se o svou půli města Turnova. Okolnosti nasvědčují, že měla trvati nedílným statkem obou větví.

(Pokračování.)

Kostel v Kameničkách.

JUDr. *K. V. Adámek.*

V rozlehlé pohorské osadě Kameničkách, jež se podél okresní silnice hlineckosvratecké rozkládá, stojí nedaleko školy a fary na mírné vyvýšenině farní kostel nejsv. Trojice.[3])

Tento kostel byl již r. 1350 farním. Ze XIV. věku jsou dvě zprávy o zdejších knězích. Po r. 1620 byly Kameničky po nějaký čas bez správy duchovní, když kněžstvo pod obojí bylo z krajiny vypuzeno. Již r. 1624 byl kostel filiálním do Hlinska, i zůstal až do r. 1786 připojen k Hlinsku. Lokalie byla v Kameničkách r. 1786 zřízena. Od r. 1855 jest tu kostel farním.

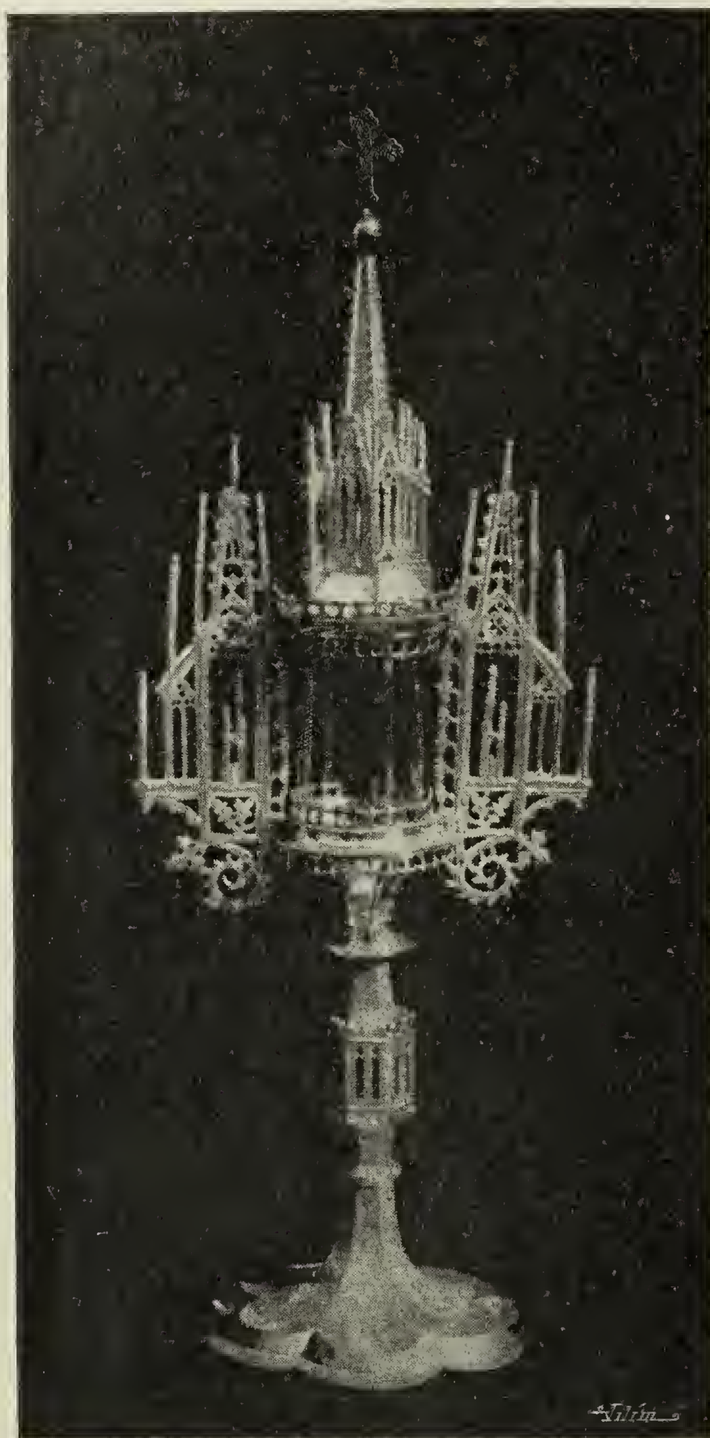
---

[1]) O rozrodu Lemberků viz Hrady X. 278 na základě Paprockého Diadochu a zpráv listinných, o rozrodu Valdštejnském tamže str. 59. — Tu Sedláček uvádí též Havla z Rohozce, jakožto čtvrtého syna Jaroslava z Valdštejna, ale dle pramene omylného. Havel tento je identickým s Havlem ze Lemberka, synem Jaroslava z Turnova.

[2]) Panství Rotštejnské obsahovalo obvod těchto vsí: Bělá, Bukovina, Chutnovka, Vesec, Lochtuše, Jiechostřeby, Klokočí, Lestkov, Volavec, Loučky (obojí) Smrči, Vrat, Mnichova hora, Ryly, za Kozákovem Klimkovice, Podmoklice, Bystré u Semil. – Jiechostřeby, Klimkovice, Ryly zašly. Vsi ty tvoří celistvé území, zabíhající klínem přes Kozákov do starších držav Lemberských a Valdštejnských v Podkrkonoší. — R. 1304 synové Zdeňkovi se dělili. Zemřel tedy otec jich asi v ten čas

[3]) Viz K. Adámka Chrudimsko, str. 23, 35, 69, 89, K. V. Adámka Paměti o školách v okresu hlineckém, str. 113, Sborník okresu hlineckého str. 51 až 53, 162 a následující.

Na místě nynějšího kostela stával starý kostel dřevěný r. 1763 zbořený. Tento starý kostel měl zděnou a klenutou presbyteř, jež dosud se zachovala a jest nejstarší částí kostela, jenž v ostatních částech svých byl v nynější své podobě vybudován v letech 1764 až 1766. Věž nynější byla vystavěna r. 1830 na místo staré věže, kteráž měla 2 báně, lucernu a na vrcholu kohouta. Dříví z rozbořeného kostela bylo dáno učitelovi, jenž si z něho vystavěl r. 1763 školní stavení.

Obr. 10. **Monstrance v Kameničkách.**

Nejstaršími památkami kostelními jsou zvony a monstrance.

Na velkém zvoně[1]) jest nápis: SLVZTE HOSPODINV SWE^{V} $^{SL}_{IM}$ P$_{R}$OKRZIKVYTE HOSPODINV WSSICZKNI OBYWATELE ZEMIE. Doleji jest: 1600 a pod letopočtem Ukřižovaný, po jehož stranách stojí P. Marie a sv. Jan Miláček.

Menší zvon jest asi z polovice XV. věku, má nápis nečitelný, jehož písmeny jsou úplně spřeházeny (tak na př. jsou za sebou písmeny: airma (= maria?). Níže pod tímto nečitelným nápisem jest znak s orlicí, nad níž v úzkém pásku vodorovném jest otřelý nápis (..cunstat.?).

Třetí zvon má nápis: »Ty Isi Kristus Syn Boha Živého — sv. Petr 1888«.

Umíráček nemá nápisu. Sanktusník jest ve vížce, jež r. 1891 byla nad presbyteří vybudována.

Uvnitř kostela jest velký oltář s obrazem nejsv. Trojice (r. 1842 od Voříška vymalovaným) a poboční oltáře sv. Josefa a P. Marie Křtitelnice i kazatelna jsou nové.

---

[1]) Na nápisu tomto jest za slovem SWE vytištěno menší: V, jež s předchozí slabikou musí se čísti: SWEMU, pak jsou dvě velké písmeny nižší nežli písmeny ostatního nápisu, a pod nimi jsou 3 velké písmeny, z nichž jest jedna vsunuta mezi první a druhou písmenu následujícího slova POKRZIKVYTE, takže čísti sluší menší velká písmena: SLIMR. Znamenají-li jméno zvonaře či jsou zkratkou, není zřejmo.

Zajímavou památkou kostelní jest stříbrná pozlacená monstrance, velmi úhledně a pěkně provedená (viz vyobrazení). Na podstavci jejím jest vyryt křížek a písmena.

M · P · T · P · Z · P ·
I · I P M S
1652.

Značka na monstranci jest poněkud otřelá: IBMPC nebo IBMPO.

Příspěvky rodopisné.

V.

Z rodinné kroniky Švamberské.

Josef Krušina ze Švamberka.

I.

Jako staří kronikáři začínali své knihy od Adama neb alespoň od stavění věže Babylonské, také kronikáři rodinní sáhali pro své začátky co nejdále do mlhy v dějinách. A nejen to. Lákáni jsouce touhou po větším stáří nebo svedeni podobou jména, ba i za účely praktičtějším, spříbuznili na počátcích rodokmene i prarůzné rody a schytali na to kde kterou pověst i povídačku.

Tak Paprocký[1]) odvádí původ rodu Švamberského od Vilíma, jehož jeden syn prý se usadil v Polsku, druhý v Čechách. A také v rodokmeni, jejž chovají někteří členové nynější větve roudnické, jmenuje se syn vlastního zakladatele rodu Vilémem. Ten však »stipendia militaria in Dania suscepit«, jak se tam praví, a z jeho čtyř synů druhorozený, Petr, byl prý »apud regem Poloniae minister«.

Sestavovatel i tohoto rodokmenu též zasáhl, kam jej vedla podoba jména, a odvozuje původ rodu od bratra perucké Boženy, druhé manželky knížete Oldřicha. Jmenoval prý se Dobroslav a měl za manželku dceru ze Slavníkovců.

Jinak arciť praví přísnější historie udávajíc za prvního, z nepodezřelých listin známého předka Ratmíra ze Skviřína 1224—47.[2]) Jeho tři synové byli Zdislav z Malesů (1239), Ratmír z Krasikova (1250—87) a Bohuslav z Boru (1251—91), jehož syn opět slul Racek čili Ratmír (1290).

Hodlaje sledovati další rozvod dle přímé historie, totiž dle pouhých zmínek v listinách a jich popisů jakož i dle kritických

---

[1]) »O stavu panském« str. 212—222.
[2]) Palacký »Dějiny« II., II., str. 370 a jinde.

spisů historických, připomínám, že je tu sledována zprvu jediná větev, jež později se rozložila na dvě hlavní. Ale vedle těch zbude nám veliká řada jmen neurčitého stupně příbuzenství, jež sice v některých rodokmenech jsou zařazena na určito jako synové a bratří, o nichžto však jenom hádati lze. Nikterak nelze všecky správně umístiti v 15. a 16. věku.

Různé monografie nedbají toho a sledují pouze hlavní dvě větve — katolickou na Krasikově, evangelickou na statcích jihočeských, ač i zde sídla a držení se střídala.

Vrátíme se nyní k Ratmírovi do 13. věku. Po něm opět je malá mezera až do bratří Bohuslava a Jaroslava (ze Švamberka už). Z Bohuslavových synů nejstarší opět je Ratmír. Nejmladší byli Bušek na Spál. Poříčí a Jan na Boru. Jako děti Ratmírovy jsou známi Kateřina, Markéta a Václav Ťavák (1411, 1413). Druhorozený syn Bohuslavův byl Bohuslav toho jména V. Jeho tři synové všichni vynikli v české historii; Bohuslav (VI.), zprvu odpůrce Žižkův, potom však jeho věrný hejtman a po smrtí Žižkově první vůdce Sirotků, Hynek, hejtman kraje Chebského, a Jan, mistr Strakonický.

Hynkovy děti byly Bohuslav a Markéta (vdaná ponejprv za Jiřího Puchheima, podruhé za Zdislava Šternberka). Tento Bohuslav VII. je znám snad nejlépe ze současných dějů; jeho úřad náměstka krále Matyáše zdá se nám sic pochybné ceny a důležitosti, ale přinášel jeho nositeli mnoho starostí a posléze i spůsobil jeho neblahé zajetí v Dios Györu. Bohuslav byl sic přísný katolík, ale spolu věrný Čech. Pro jeho rod bylo důležito jeho sešvakření s domem Rosenberským. Ze dvojího manželství měl pět dcer a syny Hynka, Jana, Kašpara a Jindřicha, z nichž první a druhý stali se zakladateli dvou hlavních linií.

Z větve Hynkovy vynikli syn jeho Krištof, vnuk Jindřich, několik Janů, z nichž poslední známým je Jan Jiří na Orlíku a Ronšperce. Nejvíce proslul pak syn Jana Jiřího Petr, šťastný dědic Petra Voka Rosenberka, jenž za bouře české zemřel; pro účast jeho v povstání rod ztratil veškero jmění. Naprostým neprávem ochuzen byl bratr Petrův Adam, *který byl tenkráte ještě nezletilým.* Adamem také tato větev zarostla kamsi v houští okolním.

Větev Janova (druhého syna Bohuslava VII.) držela Přimdu, až ji Rudolf II. vyplatil, a nejmladší syn Mikulášův, Jáchym nabyl koupí prodaného někdy kmenového hradu Krasikova, kde potom jeho vnuk Jan Bedřich († 1659) byl posledním vládcem svého rodu. Jím tato katolická větev asi odumřela.

A tím vyjmenoval jsem hlavní členy, o jichž stupni příbuznosti není sporu, udav asi také jména, jež najdeme v každé obšírnější knize naší historie. A vedle těch je známo a vyniklo množství jmen, jichž nositelů není lze správně umístiti, třebas i byli uvedeni jako bratřl, synové neb otcové, strýcové, a to v nejsvětlejší době

historie. Takových »okének« arci domácí rodokmeny neznávají, a přihlížíme-li k době, kdy vůbec rodokmeny byly sdělávány, můžeme to dost omluviti. Méně by se taková věc však měla promíjeti v době naší, kdy by se z děda nevědomky učinil bratr, ze syna strýc, anebo neznámý člen kdy by se znova okřtil.

Na příklad ve století XV. nechci sám umísťovati Lipolta, Jindřicha Labuť (1416). Potom jsou Neostup, kněz, probošt a kanovník, a Bavor, bratří (1416), — Bavor, strýc Jana Hanovce, — Hynek Hanovec a Jan Hanovec, bratří (1413), — Jan Hanovec poručníkem Bohuslava, Hynka a Jana (1412) — Ratmír Hanovec, Petr Mikovec, Prokop, — Svojše, (jinak z Múčkova) a Jan, jeho bratr (1435), — Jindřich Bavor (1454), — Bernhard (1454) a dlouhá řada jiných.

Práce stížena také tím, že nebývá stejná osoba všude stejně jmenována, měla-li dvě jména křestná, což platí zvláště u rodiny Janů na Boru.

A že všichni členové (ne snad jen kromě nezletilých) se pokaždé ani neuvádějí, dokazuje na př. současník Paprocký neuváděje dle tituláře z roku 1589 ani všecky tehdejší.[1]) Rodopisné úryvky najdeme leckdy mimo nadání na místech i vzdálených, jako jsou i třeba podpisy na modlitebních knihách.

Tak v Elbinkách nalezena u ženské mrtvoly modlitební kniha, vydaná r. 1621,[2]) v níž je podepsán Hanuš Vilém ze Švamberka, strýc majitelky knihy, a Zuzana Alžběta ze Švamberka rozená z Zerotína, majitelčina sestra.

---

[1]) »O stavu panském« str. 222.

[2]) Viz »Bohemia« č. 57. 26. února 1858. Merkwürdiger alterthümlicher Fund. Zu Elbingen in Preuszen wurden vor einigen Wochen über der Sakristei der Marien-Kirche in einem versteckten Verschlage vier Särge entdeckt mit ganz wohl erhaltenen Leichnamen, entweder einbalsamirt oder durch Arsenik conservirt. Es sind drei weibliche Personen und ein Knabe von 10—12 Jahren, alle reich gekleidet in Seide und Sammt, auch mit goldenen Ringen versehen, zwar von geringerem Goldwerthe, aber mit echten Perlen. Die Kirchenbücher geben nicht die mindeste Auskunft. Dagegen befand sich bei der einen Leiche ein Gebetbuch: »Geistliches Kleinod. Leipzig 1621«, und die vorderen Blätter sind gleichsam als Album benützt worden, mit Gedenksprüchen und Namen von Verwandten und Bekannten. Auszer einigen ganz unleserlichen, theils zweifelhalten Namen sind folgende ganz deutlich zu lesen: Johann Herr von Zierotin, der die Besitzerin des Buches Schwester nennt. Bernhard Vilhelm von Oppersdorf, Freiherr. Susanna Elisabeth, Fraeulein von Schwamberg, die die Besitzerin ebenfalls Schwester nennt. Zdenko Sigmund, Herr von Waldstein. Barthol., Herr von Zierotin, der die Schwester nennt. Hans Wilhelm von Schwamberg, der sich Vetter nennt. — Auszerdem gibt eine Chronik eines alten Elbingers aus der Zeit 1626—1636 an, dass im Jahre 1628 ein Herr von Kechtitz (Czechtitz?) und ein Herr von Zierotin (ohne Vornamen), aus Mähren hierher gekommen sei, wo sein Sohn sich bereits befunden habe. Die Leichen sollen nun beerdigt werden, doch will man noch einige Wochen damit ausstehen, im Fall Jemand von der Familie in Böhmen oder Mähren etwas dabei zu errinern hätte. Dies macht bekannt Dr. Peschek in Zittau.

Roku 1669 byl administratorem fary Všeradické Pavel ze Šv.[1]) a dokonce dle schematismu z r. 1788[2]) byl Šebestian Felix, sv. p. ze Š., c. k. skutečný rada, úředníkem ve Slezsku.

Teprve na samém počátku našeho věku vniklo to jméno zas do veřejnosti, třeba nevalně široké. V Jistebnici žil kn. Lobkovický stavitel Vojtěch Krušina (Kruchina), který časem užíval slůvka »von» při podpise, choval některé listinné památky po pradědech a dovedl podle podání, jež přecházelo z otců na děti, mnoho vypráběti o dějinách svého rodu. Zajímavy bývaly zmínky o jeho strýci Václavovi, jenž byv odveden na vojnu, odpíral státi se vojákem, ospravedlňuje se svým šlechtictvím a dokazuje to starými listinami. Staré listiny nebyly mu arci nic platny, když nebyly doloženy novými, a dokázati nedovedl, že pochází od původních vlastníků zmíněných památek.

Obr. 11. **Znak Krušinů ze Švamberka.**
Kreslil Karel Zap.

To podařilo se teprve synu dotčeného stavitele Vojtěcha Janovi, který ve všech možných pramenech čerpaje, v matrikách i urbářích došel až k Bohuslavovi. který na počátku 16. věku zapadl do Jesenice u Sedlčan a zde zmizel veřejnosti pod hladinou tichých vod selského života.[3])

Tento Bohuslav, syn Hynkův, odešel prý z vlasti za krále Jiřího pro útisky, jež bylo zakoušeti vyznavačům pod jednou, ač zdá se, že toho byly příčiny jiné, vzniklé spíše z domácích a rodinných svárů. Vrátiv se z ciziny (poslední dobou z Francie) byl prý chladně přijat u příbuzných. Za manželku měl Annu, dceru rytíře Jana Machovského, s níž žil na svobodném selském statečku v Jesenici, jejž byl dostal od Kavky z Říčan, a ovdověv, konal službu kostelnickou. Zemřel r. 1524. Tchán jeho a někteří přátelé

---

[1]) Památky X.
[2]) Hof und Staats Schematismus 1778, str. 449.
[3]) Rodokmen sestavený úředně na základě těch listin a výtahů přešel v majetek mého strýce Julia, ale od jeho vdovy žijící ve St. Hradci nebyl mi svěřen.

vymohli mu r. 1509 na králi Vladislavovi uznání za krevního příbuzného, a tento »obnovený diplom« chován byl pak jeho potomstvem mezi jinými spisy rodinnými.[1]) A jeho erb byl rozmnožen o ostrve.

---

[1]) Original také mi nebylo možno dodati, jen ověřený opis z opisu, jejž tuto uvádím:

»My Vladislav z Boží milosti Uherský, Český, Charvatský etc. král (atd.) . . . na památku věčnou vyznáváme tímto listem vůbec přede všemi, že jsou před nás a rady naše předstoupili věrní naši milí urození Hynek Krušina z Lichtemburka, Jáchym pán ze Švamberka, Jan starší z Lobkovic, Beneš Mírek ze Solopisk, Vilém Kavka z Říčan a statečný rytíř Jan Machovský, nás snažně a pokorně prosíce, abychom jejich krevnímu příbuznému, též přítomnému, z cizích krajin do vlasti se zase navrácenému, a nyní dle spisů českých, latinských i francouzských v cizině obdržených, pravdu a vydané svědectví od dotčených našich věrných urozených lidí potvrzujících, nám proukázaných, pan Bohuslav Kruchina ze Švamberka se píšícímu, jakožto pravdivému z řádného manželstva v Pánu usnulého urozeného Hynka Krušiny ze Švamberka splozenému synu, práva urozenosti a starožitnosti rodu toho pro něj i jeho řádně a manželsky splozené potomky potvrditi ráčili, nám s důkazy v pokoře představivše, kterak řečený, z pravé krve korouhevných a od starodávna urozených pánů Krušinů ze Švamberka syn Bohuslav před lety vlast svou opustiti a do cizích zemí se odebrati přinucenu býti viděl a napotom ve Francouzských krajinách za panování Ludvíka a Karla, králův franckých dobré paměti, dle těch nám proukázaných listů, pod tamním praporcem vojenské služby chvalitebně konal, nyní však k naší milosti a ochraně pravého katolického náboženství útočiště majíc zase do vlasti své se navrátiv po svých urozených rodičích nic více než dobrou pověst bohabojnosti a toliko ztrátu otcovských statků a zboží užříti musel. Považivše spravedlností a naší milostí příběh tento, pohnuti jsouce při naleznutí v registrách starších nám předložených, kterak jsou předkové tohoto rodu urozených pánů Krušinů ze Švamberka s mnohými platnými a věrnými službami našim předkům, knížatům a králům Českým slavné paměti, v znamenitém chování jak v hrdinských činech tak v úřadech zemských konanými, po všecky časy ochotně a horlivě se vyznamenávali, a když jsme my také znamenali, že i přítomný tento Bohuslav všelikými cnostmi od přirození obdařen, a po svých urozených rodičích zděděných chvalitebných povah, i také v rozličných svobodných umění zběhlý a rozšafný muž, v pravdě urozený jest, a tak také slouti a za takového držán býti se vším právem zasluhuje, což prohlídnutím veškerých register se také skutečně dokázalo, žádost tuto svrchu psaných urozených věrných našich milých nám spravedlivou i chvalitebnou býti uznávaje a vše to s dobrým úmyslem a radou pánův i jiných všech věrných našich uváživše, jí milostivě přivolujeme a mocí královskou již dotčeného, urozeného Bohuslava Krušinu (neboližto Kruchinu dle francouzských podpisů) ze Švamberka za pána z krve a z rodu od dávna v tomto našem království na stav panský povýšených a od císařských velebností potvrzených, mezi nejstarší z urozených čítaného a pošlého vyznáváme, přijímáme, schvalujeme, povolujeme i nařizujeme, aby též na věčnou památku té příhody a této naší milosti onen náš věrný milý urozený Bohuslav Krušina ze Švamberka i jeho řádně a manželsky splození potomci ve štítu následující dvou erbů spojená znamení, totiž v hořejším stříbrném poli erbu dvě na kříž složené ostrvi o pěti sucích, v dolejším pak labuti na vrchu zeleném, kterážto labutě též na lebce státi má, na znamení erbovní užívali.

Protož tehdy s obzvláštní milostí naší tímto listem všechna práva onomu Bohuslavovi skutečně přináležející jakožto pravdivému potomku tohoto rodu urozených pánů v tomto království pošlého ve všech punktech a klausulích obnovujeme, potvrzujeme a vyhlašujeme, přikazujíce všem vůbec, aby urozenému též učenému věrnému našemu milému Bohuslavovi Krušinovi

Na základě této své práce byl řečený Jan Krušina s veškerým svým krevním příbuzenstvem uznán r. 1804 od císaře Františka I. za potomka pánů ze Švamberka a vydán mu šlechtický diplom, jímž byl jmenován »svobodným pánem, baronem, kterýmž nesprávným terminem vyložen staročeský název »pána« baro. —

Bohuslav měl po Anně Machovské tři syny, z nichž prostřední Václav kostelničil jako otec. Syn tohoto Václava Václav († 1624) složil příjmí a je psán pouze Kruchina (»modo per *Ch* modo per *K*«) zůstávaje prostým sedlákem. — Jakub, jeho syn, kostelničil a byl též nedrahovickým rychtářem jsa věrným poddaným pánů z Lobkovic, taktéž i syn Jakubův Jan († 1736) [1]) a Janův Šimon.

Syny Šimonovými počíná nejširší rozrod této selské větve a tím také vymaňování od všeobecného rolničení. Nejstarší Jan, měl šest dcer; třetí Josef, měl dvě děti, jež zemřely svobodny, a čtvrtý, Jakub, měl, také jen dcery. Ale Vojtěch (nar. 1739), Matěj (nar. 1742) a Tomáš (nar. 1748) stali se původci sedmeré linie.

Vojtěch měl syna Jana (už výše jmenovaného), který žil ve Vídni jako úředník kn. Lobkoviců a zemřel bezdětek, Františka (stavitele v Roudnici) a Josefa (též stavitele kníž. Lobk. v Roudnici), Václava, který jsa obchodníkem, žil v Uhrách (synové jeho Ferdinand, Rudolf, Karel) a Ignáce Václava, jenž — c. k. dvorní rada — byl st. úředníkem ve Vídni (syn jeho Moric byl okr. hejtmanem ve Štýrsku). Stavitele Josefa přeživší syn byl (nyní už zemřelý) stavitel v Libochovicích Tobiáš, jehož jediný syn Antonín jest okr. komisařem v Krumlově.

Prostřední linie, potomci Matějovi jsou pisateli méně známi. František, syn Matějova syna Jana (narozeného 1792) byl lesníkem v Čachořicích u Chlumce.

Nejmladší dvě jsou po Tomášovi (n. 1748, † 1810), kterýž byl dědicem v Jesenici, a manželce jeho Ludmile roz. Pilíkové

(nebo Kruchinovi) ze Švamberka i jeho manželky a řádně splozeným potomkům všecku uctivost, kteráž korouhevným z nejstarších rodů tohoto království pošlým pánům přináleží, vykonávali, a to pod pokutou padesáti hřiven zlata čistého, kteréhož polovice do komory naší a druhá polovice, komu by se z rodu toho ublížilo, náležeti má.

Na svědomí a pro budoucí pamět toho pečeť naši královskou k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázali. Jenž jest dán na hradě Pražském měsíce máje tu středu před nanebevstoupením Páně léta od narození Syna Božího tisícího pětistého a devátého, království našich Uherského devatenáctého a Českého osmatřicátého.«

Podepsán Vladislavem králem, Stanislavem Turzem, biskupem olomúckým, a Zdeňkem Lvem z Rožmitála. [2])

[1]) ». . . scriptus modo per *Ch* modo per K; praecibus expressis patris suis Jacobi Kruchina emisso honore Jessenitzii in libros baptismales inscriptus; hujus exemplum sequebantur etiam filii ejus.« Rodokmen Janův.

[2]) Text této kopie listu, poněkud neobyčejně znícího, jest opisováním patrně porušen. Pozn. red.

(z Myškovic) ode dvou jeho synů Františkovi (n. 1786), jehož syn Karel žil v J. Hradci, a Vojtěchovi (n. 1797, † 1854), obchodníku v Plzni. O těch jsou poznámky ve připojeném náčrtku rodokmene.

Pamětní peníz Švamberský.

Je stříbrný pozlacený, má něco víc než palec v průměru. Na jedné straně je na malém štítu labuť, nade štítem přilba s fábory a nade přilbou zase labuť. Strana druhá ukazuje výra sedícího na větvi, kol něhož obletuje pět ptáčků (tři a dva); pod výrem je velké *K* a letopočet *1564*, kol toho všeho po kraji nápis: »Halt fest, bedencks best. H. A. H. Schwanberck.«

Obr. 12. **Pamětní peníz Švamberský.**

Kreslil Vojt. Král z Dobré Vody.

Našel jej kterýsi vesničan na Košťále a prodal židovi, který chodil pro granáty do Třiblic. Žid přišel do Roudnice a hned zašel k staviteli Josefovi K. (na poč. století) chtěje za peníz deset zlatých, potom pět a konečně jej dal za dva. Když o penízi zvěděl vídeňský Ignác Václav, psal oň Josefovi, ale ten jej dal synem Tobiášem obkresliti a poslal mu jen obraz. Rodina Tobiášova peníz dosud chová.

ROZROD KRUŠINŮ

a)

- **Bohuslav** kostelník v Jesenici u Selčan, † 1524 ψ Anna Machovská † 1519
  - *Mikuláš*
  - **Václav** † 1588 kostelník jako otec ψ Marie Anna
    - *Jan*
    - *Barbora*
    - **Václav** † 1654 složil přídomek a psal se Kruchina ψ Lucie
      - *Mikuláš*
      - *Martin*
      - *Tomáš* † 1625
      - **Jakub** kostelník v Jesenici † 1676 ψ Anna
        - *Pavel*
        - *Mikuláš*
        - **Jan** † 1736 kostelník a rychtář v Nedrahovicích ψ 1. Ludmila 2. Markéta Barešova
        - Václav
  - *Jakub* 1555

b)

- **Tomáš** 1748—1810 v Jesenici ψ Ludmila Pilíkova z Myškovic
  - *František* n. 1786 ψ Veronika Peštová
    - *František*
    - *Marie* † 1858 ψ Karel Müller
    - *Jan*
    - *Anna*
    - *Františka*
    - *Karel*
    - *Albert*
    - *Terezie*
  - *Vojtěch* 1797—1854 velkokupec a maj. domu »u zl. soudku« v Plzni ψ Julie Lintemerová z Trevirů
    - *Julius* 1834—1866 c. k. setník mysliv. padl v bitvě u Náchoda ψ Agrippina Polisova
    - *Vojtěška* † 1836
    - *Josef* n. 1837 c. k. důstojník jízdy, úředník v Praze ψ 1. Anna Šrachtova 2. Kateř. Macháčkova
      - *Josef* n. 1859 učitel v Ďáblicích ψ Růžena Olbrichova
        - *Růžena Anna Antonie* † 1896
        - *Růžena Anna Marie* n. 1897
      - *Zdeněk* 1863—1894
      - *Julius* 1865—1887
      - *Otto* n. 1868 v Praze ψ Marie Plochova
      - *František*, *Oldřich*, *Božena* † v dětství
    - *Petr*, *Vojtěch*, *Eleonora* † v dětství

ZE ŠVAMBERKA.

- z I. ψ
  - *Matěj* ψ Dorota Šourková
  - *Pavel*
  - *Jiří*
  - *Václav*
  - *Alžběta* ψ Lukáš Hanák
  - *Anna Marie*
  - *Jan*
  - **Šimon** kostelník a rychtář v Nedrahovicích ψ 1. Kateř. Pšeničková 2. Kateř. Mošničková
    - *Jan* ψ Kateř. Doubravová
      - *Marie Anna*, *Ludmila*, *Kateřina*, *Anna*, *Barbora*, *Veronika*
    - *Vojtěch* nar. 1739 stavitel v Jistebnici ψ Terezie Čermákova
      - *Jan* (ve Vídni) ψ Josefa z Blumenthalu
      - *František* stavitel v Roudnici
      - *Josef* n. 1776 stavitel v Roudnici ψ Kateř. Maděrová
        - 8 dcer
        - *Bohuslav*
        - *Tobiáš* stavitel v Libochovicích
          - *Antonie* v Libochovicích
          - *Berta* v Budyni
          - *Antonín* okr. komissař v Krumlově
          - *Božena* v Libochovicích
          - *Marie* v Libochovicích
        - *Václav*
      - *Václav* n. 1778 žil v Uhrách
        - *Ferdinand*
        - *Rudolf*
        - *Karel*
      - *Ign. Václav* n. 1790 c. k. dvor. rada ve Vídni
        - *Moric* okr. hejtman ve Štýrsku
    - *Matěj* n. 1742 ψ Kateřina Chabrová
      - *František* n. 1779
        - *Kateřina*
        - *Jan*
        - *Karla*
        - *Ferdinand*
      - *Josef*
      - *Vojtěch* n. 1784 ψ Vilemína Novotná
      - *Matěj*
      - *Barbora*
      - *Anna Marie*
      - *Jan* n. 1792
        - *František*
        - *Anna*
      - *Kateřina*
    - *Josef* n. 1744 ψ Barb. Bittnerová
      - *Václav* † svoboden
      - *Anna* † svobodna
    - *Jakub* n. 1746 ψ 1. Marie Viternová 2. Anna Richterová
      - *Marie Anna* ψ Jan Loch v Kos. Hoře
      - *Rosalie* ψ Matěj Plaček
    - **Tomáš** viz tab. b).
    - *Anna* † 1750
    - *Dorota* † 1754
- z II. ψ
  - *Eva* ψ Jan Barták v Podhájí

Literatura.

Český časopis historický. Red. J. Goll a Jos. Pekař. V. 1899. seš. 1.—2 K jubileu padesátileté vlády císaře a krále Františka Josefa. Strnad K historii cís. domu v Plzni. — Novotný V. Nové publikace o době husitské. — Šusta. Otroctví a velkostatek v Čechách. — Kratochvíl. Hoffmann von Fallersleben o Palackém a o jiných. — Goll. Josef Emler. — Máchal. Snahy F. L. Čelakovského o obnovu české literatury. — Bidlo. O práci historické v Petrohradě. — Kratochvíl. Zpráva kommisse pro vydávání pramenů k novějším dějinám rakouským. — Literatura. — Zprávy

»Method«. Časopis věnovaný umění křesťanskému. Red. F. J. Lehner. XXIV. 1898. Tumpach J. Původ chrámu. Basilika. — Podlaha a Šittler. Sousoší sv. Anny v kostele Jankovském. — O některých starých kopiích ruských obrazů Marianských v Čechách. — Řezba: Snímání s kříže v kostele Jankovském. — Šittler. O slohu románském. — Vais. Starokřesťanské malby. — Nováček. Jiří Vojt. Wahner. — Podlaha. Rauchmüllerův původní model k Brokovově soše sv. Jana Nep. — Kaple pro vězně v Bílé věži, kaplička sv. Vojtěcha v Mlavčích. — Z inventáře chrámu sv. Salvatora v Praze. — Konkurrence pražských zvonařů r. 1701. — Stříbro kostela vodňanského. — Lehner F. Romanské exkurse. Kostel sv. Jiří na hradě pražském. — Houdek. Kostel sv. Markéty v Loděnicích. — Kostnice ve Vranově u Znojma. — Fil. kostel v Začanech. — Lang. Mrákov. Mutěnín. Nemanice. — Štědrý. Farní kostel sv. Jakuba Vět. v Slavětíně. — Drobné historické a kulturní zprávy.

Roč. XXV. 1899. č. 1. a 2.: † Josef Mocker. — Lehner. Českopolské styky umělecké a archeologické. — Farní kostel sv. Prokopa v Záboří. — Houdek. Kostel sv. Jiří v Bořitově. — Soukup. Obnova kathedralního chrámu sv. Ducha v Hradci Král. — Šimák. Drobné zprávy k topografii církevní.

Národopisný sborník československý. Red. Dr. Fr. Pastrnek. Pr. 1898 sv. 3.—4.: Máchal H. O některých knížkách lidového čtení (o hraběti Jindřichovi), o rytíři Alexandrovi, o Perytonovi, o trpělivé Heleně, o Popelce, o Zd. ze Zásmuk. — Černý Ad. Mythické bytosti lužických Srbů. — Havelková a Niederle. Ukázky památek národop. musea československého. — Kadlec. Studium obyčejného práva na Rusi. — Václavek. Mor. Valašsko v písemnictví českém i cizím. — Pastrnek. Z nejvýchodnějších nářečí uhersko-slovenských. — Niederle. Mistři cechu hrnčířského v Novém Městě nad Váhem. — Matiegka. Počátky a postup anthropolog. studia obyvatelstva zemí českých. — Šolta. Psané knížky modlicí. — Haškovec. Příspěvek k anthropologii obyvatelstva země české. — Havelková. Plachty koutní. Obušky (Ukázky z N. Mus. Č.). — Peisker. Slovo o zádruze (Obšírná studie kritická a pronikavá. Výsledek: Není staroslovanské zádruhy; slovanská zádruha vznikla z římsko-byzantských zřízení berních). — Vlček-Svoboda. Rukop. sborník Jos. Bláhy, přirozeného veršovce a spisovatele. — Materialy, bibliografie, posudky, zprávy.

Vjestnik kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva. Red. Dr. Ivan Bojničić Kninski. Roč. I. 1899, sv. 1.—2. Nový historický časopis chorvatský obsahuje tyto články: Redakce. Náš úkol. — Laszowski. Královský chorvatsko-slavonsko-dalmatský archiv. (Zpráva o historii, obsahu a rozšiřování archivu. — Právo obyčejové při dělení majetkovém u šlechtické obce Turopolské. — Regesta tureckých listin z řeckých klášterů ve Sremmu. — Dva příspěvky k dějinám stíhání čarodějnic v Chorvatsku. — Klaić. Vznik bánské důstojnosti u Chorvatů. — Chorvatští bánové za národní dynastie. — Bojnišić. Příspěvek k dějinám chorv. šlechty. — Listiny XII. století v zem. archivě. — Jakub Bribirský z rodu Šubićů. — Tkalčić. Založení fary u sv. Kláry v Záprudji r. 1366. — Regesta k životo-

pisu bl. Augustina Casottiho, biskupa Záhřebského. — Manojlović. Výtahy ze syrských dějin církevních Jana Efesského, týkající se Jihoslovanů. — Zprávy. — Bibliografie

Starohrvatska prosvjeta. Red. Fr. Radić. Knin. 1899. Roč. V. 1.—2. Radić. Hroty a mlaty (Prvního musea chorvatského v Knině). Nápis, jenž připomíná Pribimíra, náměstka krále Zvonimíra. — Násloupí dvojdílných oken starochorvatských zvonic. — Akroterie ze zřícenin starochorvatské basiliky v Biskupiji u Knina. — Třetí typ starochorv. ostruh. — Pár ostruh z Bratiškovaca. — Středověké kostely ve Stonu. — Dva nejstarší zachované kostely v Dubrovníku. — Preradović. O Dobroni, bohatýru chorvatsko-byzantském — Kaer. O starých pomnících náhrobních. — Rossi. Úlomek kostelní ozdoby z Tirtu u Boky kotorské. — Zprávy o činnosti chorv staro-žitnického družstva v Knině. — Bibliografie. — Zprávy.

Paměti chrámu kladenského. Ve prospěch zbudování nového chrámu Páně napsal F. B. Škorpil, učitel měšť. šk. v Kladně. Kladno 1897. Nákladem spolku pro zbudování nového chrámu. Str. 76. Cena 50 kr.

Znalec dobrý okresu Kladenského, (jenž našel již pilné topografy historiky ve faráři Mottlovi a řed. Melicharovi), podává tu svědomitě a přehledně sestavenou práci, jež budoucímu spisovateli monografie Kladna bude v leccems dobrým vodítkem. Po nutném úvodu popisuje p. autor vnějšek chrámu, po čemž probírá v jednotlivých oddílech oratorium, kapli Všech sv., sv. Jana Křtitele a konečně vypisuje velice podrobně vnitřek. Dodatek konečně seznamuje nás s postupem, jehož užito při bourání chrámu (r. 1897) a zvláštní vytčení nalezených památností. Dikce je správná, ač trochu suchá. Pěkné provedení půdorysu a nárysu zbořeného chrámu, jakož i nově stavěného, jest dílku k ozdobě. *C. Merhout.*

Popis hejtmanství kladenského. Spracoval F. B. Škorpil, odb. uč. měšť. školy. S mapou okres. hejtmanství. Nákl. vlastním. Str. 104 ve velké 8⁰.

Svědomitá práce tato přihlíží nejenom ke stránce historické, ale i k poměrům přírodním, k jichž vypisování okres tento hojně látky skytá. Hlavní díl zeměpisný a statistický, rozvržen je takto: I. Poloha zeměpisná, II. Popis přírodní, III. Popis občanský, IV. Přírodniny, V Průmysl a obchod, VI. Doprava, VII. Osvěta, VIII. Zřízení IX. Poplatnost. Pro nás nejdůležitější jsou poslední dvě stati, obsahující »Přehledný nástin historický«, a »Místopis«, který prozrazuje neúmornou píli p. autorovu. Jest tu popsáno 75 míst; mimo to při místě Kladně zařazeny sem monografie hutí. Jest si přáti, aby více okresů nalezlo tak pilného pracovníka, jako jest p. Škorpil. *C. Mht.*

Vrbas Jakub. Dějiny městečka Ždánic. Se zvláštním popisem geologickým a archeologickým od dra. Mart. Kříže. Ve Ždánicích 1898. Velká 8⁰ Str. 418.

K sepsání obšírné této monografie spojili se dva muži, učitel ždánický a dr. M. Kříž. J. Vrbas nejprve líčí polohu moravského městečka, jeho budovy (zámek, radnici, kostely nynější i bývalé), polohy zajímavé, památná místa v okolí (hradiště Palánské). — Dr. Kříž populárně vykládá o geologii všeobecné, s applikací na poměry Moravanu známé, čímž připravuje si půdu pro obšírné vypsání archeologické o člověku předvěkém. Četné obrazy zvířat pravěkých text doplňují. — Pak následuje Vrbasův oddíl dějepisný, o Ždánicích (poprve r. 1286) v rukou pánů ze Ždánic 1322-1430, z Valdštejna, z Kounic, z Bubna, ze Zástřizl, Suchodolských, z Pezinku (—1500). — Od r. 1500 - 1558 městečko drží Zástřizlové, 1550 - 66 Bozkovcové, Kounicové 1566—1622. — Tu položeno jest také vylíčení vinařství a práva horenského; poměry vnitřní, a příběhy českých bratří ve Ždánicích.

Od r. 1622 drží zámek a panství pp. z Lichtensteina U biografické nástiny jich života vloženy jsou zprávy o událostech a životě v městečku.

Obsáhlý material slušně je spořádán. Snad ledakde bylo by si přáti spracování úsečnějšího, ledaco mohlo býti vypuštěno, čímž by kniha nabyla příhodnější stručnosti.

Řeč J. U. Dra. Vojtěcha Friče, advokáta, měst. radního atd., proslovená ve II. řádné schůzi slavného sboru ob. starších kr. hl. města Prahy 6. dne měs února 1899. v příčině bourání domů č. p. 931.—933. I. na Starom. náměstí v Praze. Tiskem J Otty. Nakladem D. Charnonilly v Praze. S plánem a 5 tab. obrázků — Neudáno hodiny, kdy řeč se stala. Svědomitě zaznamenáno, že řečníku bylo voláno devětkrát »Výborně«, šestkrát »Tak jest!«, jednou »Slyšte«, jednou projeven souhlas, jednou vzešla při řeči veselost (meč dvojsečný!), na konci pak vyzněl »v pochvalu dlouhotrvající potlesk.« O jiných projevech zmínky se nečiní. O řeči škoda šířiti se; byl by jí dán nezasloužený relief. Průzračnému nakladateli bude lze v době dozírné přesvědčiti se, že hájil věc nedobrou. *A. B. Č.*

První zpráva mus. spolku v Telči za r. 1897 a 1898. J. Beringer: Prof. Jaroslav Janoušek (1854—1897). Nekrolog. - Psané památky v museu města Telče (98 listin pergamenových 1387 1846, množství papírových, řada knih, seznam regestový spořádaný chronologicky, zajímavého obsahu. — Maška, Vznik a účel mus. spolku v Telči. – Zpráva spolková. Ve sbírkách je 2009 čísel.

Zpráva o činnosti kuratoria měst. musea v Táboře za r. 1898 Aug. Sedláček, O vědeckém působ. prof. M. Koláře (Srv. ČSPSČ. VI, 64). — F. D. Zenkl, Seznam vědeckýeh prací prof. Martina Koláře.

Ctitelé nebožtíkovi rádi uvítají soupis tento článků roztroušených většinou po venkovských listech. Podivuhodná řada prací, z nichž něco ještě v rukopise jest. A nade vším bolestně se zamyslíme — co mohl vykonati tento muž za okolností vědecké práci příznivějších! — Zprávy o kuratoriu, jednatelský referat o vykopávce v býv. Ústí Sezimově. Zprávy o sbírkách.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Československ. museím a spolkům musejním rozeslala Společnost zprávu o sjezdu kutnohorském, připojivši dotazník po věcech dotýkajících se statistiky a ochrany památek. Komu snad zásilka nebyla došlá, dopiš jednateli A. B. Černému v Praze, I., na Pernštýně, 6. n. — Vůči některým soukromým zprávám poukazuje správní výbor Společnosti k usnesení sjezdu kutnohorského, že má býti nový sjezd svolán na příhodnou dobu. Aby sjezd byl vskutku pracovním i aby jednání jeho se potkalo se žádoucím výsledkem, nedoporučuje se konati nový sjezd dříve, dokud nebudou provedeny úkoly, vytčené sjezdem kutnohorským. Že práce taková vyžaduje z míry dosti času, jest samozřejmo. *A. B. Černý.*

Zpráva správce sbírek za r. 1898. K dočasným sbírkám Společnosti darovali P. T. pánové: Em. Achler na Kr. Vinohradech: $^1/_2$ kroužku železného z domu č. 39. v Krameriově ulici a 1 běžnou minci americkou; Boh. Foit, knihkup. účetní v Praze: 1 fotografii staré Strahovské brány; slč. Vil. Gautschová, učitelka v Týně n. Vlt.: 1 dýmku výměnkářskou a 2 obrazy malované na plátně (sv Peregrina a sv. Trojice); Aug. Hajný z Jíkve: 2 nádobky hrobové; Ant. Nemánský, přednosta stanice v Běchovicích: 1 fotografii bednářské kozy s hlavou práce lidové; Jos. Neumann, vrch. inženýr c. k. st. drah v Praze: 3 staré mapy (Čechy, Slezsko, Polsko s přilehlými zeměmi); Ant. Schwarz, c. k. kontrolor daně cuk. v Kostelci nad L.: množství archivalií (z doby novější) ze zámku Lobkovického; jsou tu hlavně úřední výměry a listiny berní; Jindř. svob. pán Spens z Boodenu, zem. stav. rada a odb. přednosta v Praze: 1 dvoustrannou mědirytinu (desku) s obrazem Spasitele s jedné, se sv. Václavem s druhé strany. Pan L. Labuťka z Veleslavína daroval úlomek kosti zvířecí, nalezené při dobývání písku za svým domkem. Uhodiv pak na kosti lidské, oznámil nález jednateli

A. B, Černému. Referent jsa právě službou na vojně, nemohl vyhověti žádosti jednatelově, aby věc vyšetřil. Učinil tak s ochotou p. c. k. berní tajemník K. Buchtela. Nalezl ve společném hrobě 6 lidských koster, nepravidelně pohřbených. Věci vesměs novodobé.

I. Výstavka Společnosti.

Po návrhu pokladníkově usneseno bylo ve schůzi výborové, aby pořádána byla výstavka předmětů vykopaných v Šárce a Podbabě. Přímluvou ochotného p. rady Brože získali jsme místnost i skříně zasklené s nástavci laskavostí slavného kuratoria Musea král. hl. města Prahy.

Přípravné práce počaly 10. října 1898. Novými zásilkami a úpravou staršího materialu ze sbírek našich vzrostla práce a ovšem i náklad.

Pracováno bylo pod mým dozorem najatými lidmi pilně až do 1. listopadu, dne toho počal jsem teprve předměty, řádně umyté, baliti a katalogisovati.

Předměty, zabalené v 88 balících, bvly očíslovány a zapisovány do seznamu. Bohužel u 33 čísel starého materialu z našich sbírek nedalo se již zjistiti naleziště Materiál anthropologický uložili jsme do dvou velikých beden. Veliký pak počet nádob a j. předmětů zapsán byl zvlášť. Po té počala teprve vlastní práce s výstavkou. Obsah všech 54 pytlů a ostatních balíků znova byl prohlížen, důležité střepy vybírány a odváženy ke mně k další úpravě pro výstavku. Na to přivážena byla hlína, cihly, prkna a j. v., z čehož postavil jsem přesný model pecí a ohniště nalezených při výzkumu v pískovně p. Reisra. Teprvé dne 18./11. 98 ukončiv práce přípravné, propustil jsem lidi.

Na to pracoval jsem sám na přípravách k výstavce, jednak doma, kde předměty byly na kartony montovány, částečně lepeny a plány kresleny, jednak v Museu.

Nemohu opominouti díků za laskavou pomoc ku konci installace výstavky pp. Erh. Sichravovi, soukromníku v Praze a p. M. U. C. K. Rösslerovi, z nichž první vydatně přispěl při pracech grafických, druhý pak nedbaje svátečních dnů i pozdních nočních hodin, mnoho věcí montoval na kartony a byl nápomocen při vlastní installaci v posledních dnech před zahájením výstavky velmi platně; jemu děkuji, že výstavka v den zahájení úplně byla hotova.

Rovněž p. M U Dru. V. Tomkovi, praktickému lékaři v Chocni, vyslovuji díky za nákres průřezu kult. vrstvy v Šárce. Ostatní plány a nákresy jsem sám zhotovil.

Výstavka byla zahájena dne 26. prosince 1898 a ukončena 6. ledna 1899.

Po ukončení výstavky vše opět bylo rozváženo, a to starý materiál zase uložen ve spolkových místnostech, část kořisti Šárecké a Podbabské, potřebná ku popisu, odvezena do mého bytu. Předměty ty jakmile bndou popsány a nakresleny, budou odevzdány dle usnesení výboru Museu kr. hl. m Prahy. Ostatní pak část ponechána již nyní ve sbírkách M m. P. Všechen materiál osteologický mnou v Š. a P. vykopaný, celkem 17 pytlů, s ochotou uvolil se určiti p. prof. Dr. J. N. Woldřich, t. č. děkan fakulty filosofické.

Dary:

Sl. Museu kr. hl. m. Prahy darován byl celý nález Šárecko-Podbabský, mimo to část nálezů pražských středověkých. Poněvadž vše není ještě úplně předáno, ponechávám podrobnou zprávu o tom na příště.

Mimo to usneseno darovati ještě jiným musejím předměty; pro nedostatek času nebylo možno je dosud odeslati.

Sl. anthropologickému oddělení při filosofické fakultě university Karlo-Ferd. české zapůjčeny dvě bedny anthropologického materiálu a to.

I. 25 lebek lidských se 7 sp. čelistmi, 1 lebka necelá (5 a $\frac{1}{2}$ spodních čelistí), 1 lebka necelá (a 2 sp. čelisti) z L. Hradce.

4 lebky rozdrcené ve 4 balíkách L. Hradec?

1 lebka rozdrcená (dá se slepiti) » » ?

1 necelá na pravé straně palinovaná L. Hradec?

1 » u ní část malé lebečky a 1 kost L. Hradec?

1 balík úlomků předešlých lebek.

3 balíky zlomků 5 lebek L. Hradec?

1 lebka ze Žalova (č. IV.) necelá.
1 » z cih. Zakolanské necelá z 3 m. hloubky.
1 » zachovalá bez spodní čelisti z Budče.
1 » rozdrcená z Budče (značka F).
1 » zachovalá bez spodní čelisti z Budče (pravá lícní kost schází)..
1 » zachovalá ze Zákolan (značka B) s nápisem: z »t. zv. doby bronzové.«
II. 24 lebek s 18 a 1/2 sp. čelisti k tomu.
Kosti 24 koster z Veleslavína, nalezených p. Labuťkou.

M. U. C. Jos. A. Jíra,
správce sbírek.

Zpráva pokladní za čas od 1. dubna do 4. července 1899. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé po 4. červenci uveřejníme příště. Příznivci Společnosti se zl. 5·— ročně stali se P. T. pp.: Čerych Bohumil, továrník v Černožicích a Tebich Ant., stavitel v Brně.

Za členy přispívající se zl. 2.— ročně přistoupili P. T. pp.: P. Bařina Frant. Sal., kněz řádu Augustiniánů na St. Brně; Berger Štěpán, majetník realit na Kr. Vinohradech; Brdičko G., účetní cukrov. v Havrani; Petra Buška synové, kníž. řezbáři v Sychrově; Cingroš Ot., c. k. dvorní a měst. mistr kamenický v Plzni; Dítě Emerich, továrník v Humpolci; P. Dvořák Gerh. Ant., farář v Kmetněvsi; Fähnrich Vojt., katecheta na Kr. Vinohradech; Fišara K., ředitel české vyš. obch. školy v Brně; Harlas O., vrchní inspektor dráhy; Havel Adolf, sochař ve Slaném; J. U. Dr. Havlíček Karel, advokát v Něm. Brodě; Holárek Emil, akad. malíř v Lounech; Holub Jos., akad. malíř v Kralupech n. Vlt.; Houdek Jos., stavitel v Plzni; Ješdík Maxm., kandidát lesnictví v Písku; Kočí Fr., strojník cukrov. v Libici; Kotlant Jan, rolník v Holohlavech; Kratochvíl Em., ředitel hutí v Král. Dvoře; Procházka Václ., statkář v Černuci; Rejzek Jos., děkan v Nymburce; J. U. Dr. Sobotka Ant., advokát ve Zbraslavi; Štekl K., majetník pensionatu na Hrubé Skále; Walleský Rich., lékárník v Humpolci.

Za činné členy přistoupili P. T. pp.: Adam Jar., adjunkt cukrov. ve Zvoleňovsi; Adamec Jan, c. a k. kontrolor v Kácově; Bächer Alois, obchodník v Kácově; slč. Bašíková Berta ve Vršovicích; Beneš Ant., c. k. professor v Domažlicích; Beránek Jindř., c. a k. berní adjunkt v Kácově; Beránek K., obchodník na Kladně; Hospodářská beseda v Černožicích-Čáslavce; Blažek Ant., učitel v Rosicích; Brdlík Jos., továrník v Žirovnici; Brix Bedř., typograf v Pardubicich; Brtník Václ., statkář v Blevicích; Bulík Boh.; Cihlář Václ., rolník v Jemníkách; Csongrády Fr., knihkup. účetní; Čapek Jos., c. k. okr. komisař v Brně; Čečetka Otto, velkoobchodník; Černý Václ., c. k. pošt assistent v Roudnici; Dobravský Fr., učitel v Černovsi; Duchoň Jos, dozorce c. k. fin. stráže v Berouně, zl. 1.— na 1899. a dar zl. —.50; Dvořák Max, bibliothekář a archivář v Roudnici; Ečer Ant., ředitel ob. dívčí školy v Roudnici n./L.; M. U. Dr Ečer Frant., lékař; Filip Jarosl., sekretář firmy J. B. Nebeský v Nymburce; Fila Frant., úředník továrny; Frühauf Ot., pokladník Živnost. banky v Jihlavě; Gassauer Alb., úředník buštěhr. dráhy; Geiselreiter Vojt., správce cukrov. v Kouřimi; Grus Vít, pokladník měst. spořitelny v Pardubicích; Haak K., účetní v Karlíně; Hajšl Ant., velkoobchodník; Hatina M., inženýr v Hořovicích; Hauser Lud., učitel při měšť. škole v Nymburce; Hellmann Ad., ředitel továren v Berouně; Herold Pankrác, kníž. komorní rada v Hořovicích; Hlaváček K., říd. učitel v Třešti; Homolka Em., houslař na Kr. Vinohradech; J. U. Dr. Horák Vojt., advokát v Pardubicích; Horel J., účetní cukrov. v Horoměřicích; Horník O., ředitel kůru v Karlíně; Horník V., c. k. vrchní geometr v Holicích; Hořínek Jarosl., c. a k. lesní adjunkt ve Zderadinách; Hubínek Ot., továrník v Libni; Hulán Ant., stavitel; Chlebeček E., architekt a stavitel v Brandýse n. L.; Chleborad Ar. Jar.

říd. učitel ve Ždírci; Iser R. ml. ve Vápeném Podole; Jirásek Jar., ředitel měšť. školy v Libni; Kafka Jos., ředitel kůru ve Dvoře Králové; Kára Jos., kníž. assistent na Hluboké; Karásek Voj., obchodník na Žižkově; Karhan V., c. a k. hejtman pěš. pluku č. 11. v Č. Budějovicích; Kavka Ferd., úředník Měst. spořitelny; Klapka Ant., rolník v Sakách; Klazar F., továrník ve Dvoře Králové; Klos Emil, inženýr ve Frenštátě pod Radh.; J. U. Dr. Kochánek Jos, advokát na Kladně; Kořínek Jarosl., c. a k. hosp. adjunkt v Kácově; Kreman Lud., měst. zvěrolékař; Kremla Jan, odb. učitel v Kouřimi; Krupička Jos, cukrmistr v Domažlicích; Křivánek Ant., stavitel v Hořovicích; Kubeš V., úředník méstská spořitelny; Kuffner Zd., c. k, professor ve Dvoře Králové; Kutil Fr., rolník v Libovicích; Laibner Rud.. účetní záložny na Hluboké; Líbal Vojt., adjunkt cukrov. v Židovicích; Löhner Jan, c. a k. důchodní v Kácově; Ludvig Jul., úředník dráhy, Kr. Vinohrady; Malík V., c. k. kontrolor daně cukerni v Kouřimi; Mašek Cyr. na Vinohradech; Mulatsch K., c. a k. hosp. správce v Žichovicich; Nedbal Frant., c. k. berní oficial na Hluboké; Nejedlý Leop., říd. učitel na Kr. Vinohradech; Nový Fr., zámečník v Štěpánově; Opl Ludvík; J. U. Dr. Parma Ed., advokát ve Frenštátě pod Radh.; Patsch Eug., velkoobchodník; J. U. Dr. Podvinec Jos, advokát v Kolíně; Pojman Jul., inspektor lázní v Ilidži; Potůček Alois, stavitel a majetník realit v Bubenči; Prantler K., přednosta dráhy ve Frenštátě pod Radh.; Pražák Jan, rolník v Hoříněvsi; Prettner M., měst. zvěrolékař; Procházka Bohd., c. k. účetní rada v Josefově; Procházka Fr. v Nuslích; J. U. Dr. Pštross A., advokát v Berouně; Pujman K. M., učitel ve Vojn. Městci; Radský Jos., lékárník a starosta v Turnově; Rázek J., učitel hudby na Žižkově; M. U. Dr. Regal Aug., městský lékař v Domažlicích; Ruttner Ant, správce skladu; Růžička Jan aut. stav. inženýr v Semilech; Rychter Jos., kooperator v Pohledu; Rys Frant., učitel na Hluboké; Ředitelství měšť. školy v Chotěboři; Ředitelství měšť. školy ve Vršovicích; Sadílek Stan.; Séger Fr., král. zemský kontrolor v Dobřanech; slč. Skrbková Marie; Skvrna Václ., rolník v Čistěvsi; Slovák Frant., ředitel knihtiskárny; Tělocv. jednota »Sokol« v Jílovém; Sommer Fr., c. k. oficial tab. režie v Jihlavě; Sonnewend Alois, inženýr st. drah v Hrobech; Souček Ant., stavbyvedoucí na reálce v Hoře Kutné; Musejní společnost v Domažlicích; Musejní spolek v Soběslavi, zl. 1. – na 1899. a dar —.30; Musejní spolek v Třebíči; Správa ob. školy dívčí ve Vršovicích; správa ob. školy chlapecké ve Vršovicích; Stach Ant., ředitel hosp. školy v Boskovicích, příspěvek na 1899. zl. 1.—, dar zl. —.50; Stejskal Jos., ředitel měst. kanceláří v Berouně; M. U. Dr. Studnička Jar., odb. lékař; Stumpf Ferd., přednosta stanice v Čerčanech-Pyšelích zl. 1.— na 1899. a dar zl. —.50; Suchomel Fr., ředitel cementárny v Berouně; Svoboda Jan, c. k. pošt. administrator v Sedlci; Svoboda Jos., měst. zvěrolékař; Šillinger Ant, sládek v Jincích; Šrajer Tom., učitel v Liboci; Štorkan Emil, strojník v Štěpánově; Šupich Jos., inženýr v Něm. Brodě; Tampier Jos., měst. inženýr ve Vršovicích; M. U. Dr. Tlustý Fr., lékař v Hospozíně; Tomášek Václ., majetník vápenic na Karlštejně; Truhlář K., nájemce dvora v Černuci; Tschakert Jindř., sekretář c. k. finanč. ředitelství; Tupý Vil., obchodník v Čelakovicích; Wáclav Frant., účetní v Holoubkově; Wagner K., kníž. tajemník ve Žlebích; Walter Fr., předseda komise pro zachování památek v Chrudimi; J. U. Dr. Vinkler Stan., koncipista c. k. st. drah v Plzni; M. U. Dr. Vitáček V. v Berouně; Vlasák Václ., sládek v Berouně, zl. 1.— na 1899. a dar zl. —.50; Vlk Fr., zahradník ve Vanovicích; Vodňanský Jos., kontrolor panství v Konopišti; Voldřich A., c. k. adjunkt techn. fin. kontroly ve Vrutici Kropáčově; Volf Václ., c. k. telegr. assistent; Votruba Jos., c. k. berní v Manětíně; P. Dr. Zahradník Isidor, bibliotékář kláštera Strahovského; Zlatník Alois ml., továrník ve Dvoře Králové; J. U. C. Žák Fr. na Vinohradech.

Za publikace, vydané Společností, zaplatili P. T. pp.: Horký Jos., učitel v Protivíně, zl. 1.—; prof. Dr. Král Jos., zl. 1.—; J. U. Dr. Linhart Jos., advokát v Kouřimi, zl. 1.—; Režný A. C. kaplan v Čelakovicích, zl. 1.—; Skrbek B., účetní v Pardubicích, zl. —.50; Tuša Jos. na Smíchově, zl. 5.—;

Velinský Fr., jednatel Musea v Pardubicích, zl 3.—; Wildt E. v Louníně, zl. 1.—; Zajíc V., kníž. úředník v Bilině, zl. 3.05; Zap B., ředitel cukrov. v Klobukách, zl. 1.—; Zeman A., pokladník konsistorní v Litoměřicích, zl. 5.43.

Ze členů činných jednak přestoupili ku přispívajícím (s doplatkem zl. 1.—), jednak darovali k účelům Společnosti P. T. pp,: Bělohlávek Ant., c. k. techn. fin. kontrolor ve Velimi, zl. —.50; Brabec V., farář v Jirnech, zl. 1.—; Bubák J. V., měst. vrchní inženýr, zl. —.50; Čermák Fr., farář u sv. Víta, zl. —.30; Čermák V., obchodndík v Buštěhradě, zl. —.35; M. U. Dr. Černý St., zl. 1.—; Čihák V. K, obchodník v Poděbradech, zl. —·50; Dr. Decker Ant., c. k. gymn. řiditel v Třeboni, zl. —.50; J. U. Dr. Demel Jar., c. k. koncipient fin. prokuratury, zl. 1.—; Dokonal Fr., vrchní účetní v Podzámčí, zl. —.50; Diviš K., učitel při všeob. řem. škole na Horách Kut., zl. —.50; Duštíra Jos., kaplan v Ouněticích. zl. —.50; Dvořák B, architekt v Pardubicích, zl. 1.—; Ekert Frant., farář u M. B. Sněžné, zl. 1—; Feyerfeil Jar. V. v Plzni, zl. 1.—; Helebrant Fr. na Kr. Vinohradech, zl. —.20; Hille Jan, farář v Kadově, zl. 1.—; Gust. ryt. Hodek ze Želevic, továrník v Pětipsech, zl. 1.—; Hodek K., ryjec ve Vršovicích, zl. —.30; Chmelař Boh., učitel v Kuklenách, zl. —.30; Jindra P., učitel v Chýni, zl. —.20; Jindřich Václ., říd. učitel ve Voticích, zl. 1.—: Jirsík Jan, zem. stav. rada, zl. —.50; Kliment V. na Žižkově zl. —.50, za publikace zl, 1.—; Klub mechaniků a optiků, zl, —50; Klumpar J., c. k. gymn. řiditel v. v. v Hradci Král., zl. —.30; Kodeš Fr., techn. adjunkt cukrovaru v Bečvárech, zl. —.50; Kosina J. v Karlíně, zl. -.50; Košák Fr., katecheta v Plzni, zl. —.30; Košťál Fr., úředník buštěhr. dráhy zl. —.50. Kozel R., kníž. důchodní ve Zlonicích, zl. 1.—; J. U. Dr. Kreiml Gust., c. k. notář v Libochovicích, zl —.50; Křepelka Ad., kontrolor Rak. Uh. banky, zl. 1.—: Kukaň V., úředník na Kr. Vinohradech, zl. —.20; Lutz L., pokladník měst. spořitelny na Mělníce, zl. —.50; J. U. Dr. Martinek J., adv. v Sedlčanech zl. 1.—; Materna Jan na Kr. Vinohradech, zl. —.30; Mazura V. R., obchodník v Žamberku, zl. 1.—; J. U. C. Michálek Jindř., okr tajemník v Roudnici zl. —.50; Müller K., bisk. notář a děkan v Kam Újezdě, zl. 5.—; Nehyba Jan, správce cukrov. v Rožďalovicích, zl. —.50; Novotný M., účetní spořitelny v Postoloprtech, zl. —.50; Palliardi Jar., c. k. notář ve Vranově, zl. 1.—; Pátek Ferd., c. k. assistent, zl. —.20; Pelz Alois, velkoobchodník zl. 1.—; J. U. Dr. Podlipný Jan, starosta kr. hl. města Prahy, zl. 1.—; Postřihač A., kaplan u. sv. Mikuláše, zl. 1.—; Pressler Jos, úředník tov. v Tejnce, zl. —.50; Prchal Jos., techn. adjunkt cukrov. v Lužci, zl. —50; Prchal M., statkář v Ruzyni, zl. —.20; Pytlík Ad., měst. rada v Plzni zl. 1.—; Řezáčová K., učitelka, zl. —.25; Sádlo Vil., správce mlýna v Bystřanech, zl. 1.—; pí. Severová Anna, majitelka statku v Chlebích, zl. 1.—; Šigmund M. R. ve Troji, zl. 1.—; Skrbek Alois, vrchní geometr ve Vídni, zl. —.50; Skrbek B., účetní v Pardubicích, zl. —.50; tělocv. jednota »Sokol« v Břevnově, zl. —.60, v Chocni zl. 1.—, ve Vamberce zl. —.20, »Sokol Bytinský» v Toužetíně zl. —.30; Stejskal Jan, majetník pivovaru a J. U. C. Stejskal Jan na Smíchově, zl. 1.—; M. U. Dr. Steppan Jos. v Kolíně zl. —.30; Sustr Ad., říd. učitel v Tuněchodech, zl. —.50; »Tyl« čten. ochotn. jednota, zl. —.30; Volf Jos. V., říd. uč. v Hrošce, zl. —50; Zima Václ., účetní v Lučicích. zl. 1.—.

Za veškery dary upřímně děkujeme a prosíme za další přízeň. Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek zl. 1.— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 4. července 1899.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, **Sázavská ul. č. 14 n.**

Výzkum Společnosti přátel starožitností českých v Praze v r. 1897.—1898.

I. Šárka u sv. Matěje.

Jos. A. Jíra.

(Pokračování).

Přistupme nyní k pojednání o předmětech nalezených na pozemku výše popsaném.

Předměty bronzové:

První nám známý nález učiněn byl někdy v r. 1890, kdy hrobník Čermák zkoušel na nynějším novém hřbitově (tehdy ještě poli) jak poddajná bude hlína ku kopání hrobů. Pří tom uhodil v místech poblíže nynějšího hrobu č. 94 v hloubce prý něco přes 1 střevíc na shluk celých i rozlámaných předmětů bronzových a na kousky litiny; podobalo se mu z polohy jich, že byly uloženy v koženém vaku do vykotlaného kořene.

Nález ten celý odkoupil od p. Čermáka pan Dr. Rožánek, a dosud ho chová [1]) ve své sbírce.

Sekerku z téhož nálezu dostal »na památku« pan Tuma, vodák v Bubenči, který prý ji odevzdal do sbírek zemského musea.

Když toto pole ku hřbitovu přikoupeno bylo, stavěna byla v roce 1891 kolem nová zeď a tu, dne 6. června, při hloubení základů pro jižní stěnu, uhozeno bylo v hloubce asi 1 m. v červené prý hlíně na 18 bronzových předmětů, které po čase byly odevzdány sbírkám Musea města Prahy. Jeden kousek přešel v majetek pana J. Klementa, řídícího učitele v Dejvicích, který mi jej odevzdal.

Nato přicházelo se občas při kopání hrobů na jednotlivé předměty, které jsou nyní v rukou soukromníků.

V roce 1897, když jsem jménem a nákladem Společnosti v Bubenči kopal, našel shora jmenovaný hrobník kopaje hrob

[1]) Dopsal jsem panu Dru. Rožánkovi prose jej jménem Společnosti, aby mi dovolil nález ten v tomto pojednání popsati — nedostalo se mi však odpovědi.

č. 20 v červené hlíně opět několik bronzových předmětů, které mi odevzdal. (Tab. č. V., č. 3, 5, 6, 7, 9.)

Výzkumem Společnosti na pozemku p. Hendla, získány jsou předměty, které z větší části nalezeny byly roztroušeny mezi 6—10 m. pod ornicí, rozházeny jsouce v černém popelu sem i tam (tab. č. V., č. 1, 4 a, b, 10, 11). Jedna jehlice (tab. č. V., č. 2) nalezena byla blízko pod ornicí mezi 21—22 metrem, zlomek pak jehly (tab. č. V., č. 8) nalezen ve spodu při odstraňování dlažby.

Poslední pak nález učiněn jest z jara r. 1899 na pozemku, který pí Šourková má najat, východně za zdí nynější nové farské zahrady. Nalezen byl při jarním orání a, dle domnění pana hostinského Hendla, vyhozen nejspíše dělníky ze země při hloubení základů pro tu zeď.

Jest to pěkná veliká sekerka, která jest nyní v majetku p. R. Chaury, obchodníka starožitnostmi.

Popíšeme nyní nalezené předměty.

Všechny předměty pokryty jsou na svém povrchu hrubozrnnou patinou, samy jsou však neporušeny.

Jsou známy jiné nálezy bronzů, které samy, vlastně jejich povrch proměněn jest v patinu, takže odstraněním jejím původní jejich povrch by vzal zkázu, kdežto u našich předmětů, jak výše vzpomenuto, tomu tak není. Bylo by záhodno, tento velice nápadný rozdíl vyšetřiti a vypátrati příčinu nestejného processu, působil-li tu vliv půdy, neb spíše (dle mého soudu) jiné smíšení bronzoviny.

Jestliže jest moje domněnka správna, snad by se časem přesně vyšetřilo, kde jest východisko oné kultury.

Položíme-li všechny předměty, jež jsem získal, vedle sebe, vidíme hned na první pohled nestejné zbarvení jejich patiny.

Věci nalezené na hřbitově v červené hlíně, mají patinu zelenou, tu tmavší, tu zase poněkud světlejší; předměty pak, nalezené v průkopu za zdí hřbitovní, mají patinu tmavě zbarvenou popelem, v němž byly nalezeny.

Tabulka V.:

č. 1. Jehlice bronzová, přelomená, nyní 18·7 cm. dlouhá, ze silného drátu, opatřená na konci sploštělou hlavicí, po jejímž obvodu běží dvě rýžky kolem. Plný krček pod hlavicí rozšiřuje se dolů nálevkovitě. Na jehle samé, 1·4 cm. pod krčkem, spatřujeme ozdobu v podobě čtyř kroužků ležících vedle sebe.

č. 2. Jehlice bronzová z drátu, opatřená na konci hrotem, na druhém pak vytepaná ploše a zatočená v očko. Níže pod očkem tímto, asi 1·5 cm. jest jehla poněkud prohnuta, není snad tudíž dohotovena a měla býti zatočena v místech těchto tak obloukovitě zpět k jehle, že by se »očko« jehly dotýkalo.

Jehlice tvaru podobného našemu uloženy jsou v zemském museu, a to jedna z Kroměříže, jedna částečně ohnutá v oblouk z Pětipes, jedna pak z neznámého naleziště, úplně ohnutá do oblouku. Ta však jest poněkud slabší.

Podobné jehly znám také z nálezů p. z Weinzierlů.

č. 3. Nůž bronzový 15·8 cm. dlouhý, 2·3 cm. široký tvaru mírně S ovitého. Tupá hrana jeho jest sříznuta mírně šikmo k líci, kdežto na rubu jest nůž úplně rovný; bylať forma nože vyryta pouze do polovice kadlubu, kdežto byla potom přiložena druhá část, úplně hladká, a mezi ně nalita bronzovina. V místě, kde bylo upevněno držadlo, lze pozorovati dva zářezy pro motouz neb řemínek, jímž upevňovali střenku.

čís. 4. Dva zlomky srpů, od hrotu a z prostředka, na jedné straně úplně hladké, na druhé pak podél tupého okraje opatřené žebrem.

č. 5. Malý zlomek, snad srpu.

č. 6. Větší zlomek srpu od hrotu, poněkud S ovitě prohnutý, opatřený podél okraje dvěma žebry. Na rubu jest úplně hladký.

č. 7. Zlomek srpu z přechodu od násadce pro držadlo k ostří, opatřený hrotem, snad ku lepšímu upevnění držadla, na rubu úplně hladký.

O zlomku tomto, jakož i o zlomcích pod č. 4 a, b, 6, platí to, co bylo řečeno o formě při noži č. 3.

U zlomku tohoto, jakož i u čísla 6 pozorovati lze stopy násilného ohýbání, jež povstaly zajisté úsilím zlámati předměty tyto.

č. 8. Jehla 9 cm. dlouhá, s hlavicí rozštípenou, uprostřed kopnutím přehnutá.

č. 9. Držadlo nějakého nástroje 5·5 cm. dlouhé, na obou stranách podél hran opatřené žebrem se 4 pupíky jdoucími po délce uprostřed, napodobujícími roztepané hlavice nýtů.

č. 10. Část ostří mečového, 10·4 cm. dlouhá 3·2 cm. široká, hladká, průřez ostří podobá se průřezu čočky.

Všecky bronzové meče v zemském museu, jak celé tak i rozlámané, opatřeny jsou žebry buď podél okraje neb uprostřed, pouze 2 zlomky z nálezu u Rydče jsou bez žebra jako zlomek náš.

č. 11. Malá sekerka s laloky k upevnění násady, nápadně krátká (8 cm.). Šířka ostří obnáší 4 cm. Na druhém tupém konci uprostřed poněkud vykrojená, aby snad lépe držela v násadě. Pouze jedinou podobnou nalezl jsem ve sbírkách zemského musea, z hromadného nálezu z Radětic, v němž, mimo sekerkou podobnou naší, jsou též zlomky tří větších sekerek; ostatní nález skládal se ze samých zlomků srpových.

Předmět z hromadného nálezu z r. 1891, který ve své sbírce chovám, jest plátek z drátu roztepaný 0·7 cm. široký 0·1 cm. tlustý a 62 cm. dlouhý, na jednom konci zakončeny jazýčkovitě, na druhém pak od dalšího odlomený. Jest to snad zlomek nějakého náramku.

Předměty z kamene:

Při kopání nalezeno bylo celkem 5 kusů dlátek, z nichž jeden kus nalezen v některém hrobě na hřbitově.

Nalezeny byly jak ve spodní černé kulturní vrstvě, tak i v červené hlíně.

Dláta tato jeví již pozdní ráz a poukazují zjevně na dobu bronzovou. Jsou z větší části krátká a nemají v průřezu dřívější útlosti přiměřené ku své krátkosti, jsou tvaru »zavalitého«. Na pohledech se strany vykreslených na naší tabulce není tvar ten dobře patrn, poněvadž jest nakreslena pouze postranní hrana. Ku snažšímu porozumění bylo by třeba pohledu se strany, tak, aby bylo viděti, jak nástroj od kraje ku středu nabývá oné »zavalité« podoby. Nejtypičtější z nich jsou dvě a to čís. 12 a 13 na naší tabulce.

Na dvou pak vyobrazených pod čís. 13. a 17. jsou posud patrny stopy, že nalezeny byly v červené hlíně.

Mimo tyto výše popsané nástroje nalezeny byly tři kusy kamenů podlouhlých, jejichž 4 podélné strany jeví stopy hlazení, patrně brousky.

Konečně nalezeno bylo 6 kamenů sploštělých, obroušených na hranách do kulata, průměru 2—6 cm., tloušťky 1—2·3 cm. Na třech z nich možno pozorovati ve středu stopy pokusu vrtání (u č. 15. málo znatelné).

Konečně nalezena byla v místech kolem 14 m. provrtaná polovina takového kamene (tab. V., č. 18).

Pazourek nalezen jest dvakrát a to jeden zpracovaný na šipku (?) ne však úplně (tab. V., č. 14). Jest na jedné straně úplně rovný, na druhé pak opatřen hřbetem, který byl otloukáním ke hranám poněkud přiostřen.

Předměty hliněné:

Při odklízení dlažby nalezli dělníci přeslen tvaru kloboukovitého (průměru 4·5 cm.) z hlíny šedavé. Jemu podobný, avšak massivnější a lépe pálený, nalezen byl na hřbitově.

Jiný rovněž na hřbitově nalezený přeslen, který ve své sbírce chovám, jest tvaru připomínajícího phallus.

Střepy nalezeny byly ve všech vrstvách roztroušené, tu více tu méně, ato jak ve spodní černé vrstvě B tak i v oné červené hlíně E. V okolí 18 m, nalezeno jich větší množství, u m. 19 probořil se dělník ve spodku jednou nohou do jamky, a po jejím odkrytí nalezeny v ní střepiny. Z části těchto střepin bylo lze slepiti větší část nádobky (vyobr. na tab. VII. b) pod čís. 3.). V okolí 23 m. pozorovali jsme rovněž, jak v červené tak i v černé spodní hlíně, množství střepů roztroušených sem i tam.

Mez těmi střepy pozorovati lze rozdíl.

Jedny z nich totiž, pocházející z vrchní červené vrstvy, jsou velmi dobře páleny, povrchu i lomu žlutého i červeného a při některých z nich, které byly na povrchu tuhou neb nějakým procesem při pálení do černa zbarveny, povlak tento otíráním snadno mizí, takže nám po očištění zbude střep červený, což jest patrně následkem přílišného pálení.

Druhá část jich pocházející ze spodní kulturní hlíny, jest převážnou většinou barvy a lomu šedavého i tmavého. Některé z nich jsou též do červena vypáleny, ale nedostatečně, následkem čehož

jsou velice křehky a drobivy. — Mezi všemi střepy převládají hlavně střepy hrubé.

Z velikého toho množství dal jsem vyobrazití na tab. VI. ukázky okrajů nádob hrubších, jednak opatřené rýhami vedenými prsty po nádobě od spodku nahoru, jednak okrášlené ozdobou důlkovanou, vedenou kolem nádoby, palcem vtlačenou.

Č. 1. Střep barvy špinavě šedavé, na povrchu snad původně hlazený, lomu i barvy tmavošedavé, v němž kolem vnějšího okraje jde slabá vrstvička, zbarvená do žluta, stopa to vnějšího styku nádoby s ohněm.

Ozdoba důlková jde poblíž okraje nádoby a jest provedena tak, že hlína zmačknutím prstu vystoupila po stranách a kolem důlků utvořila okraje. Celá úprava tato upomíná ještě na starší dobu.

Podobných střepů jest v celém nálezu pořídku.

Č. 2. Střep dobře do červena pálený, na němž provedena byla ozdoba tak, že jest kolem celého okraje v šířce 1·5 cm. nalepena proužka, z níž okraj vymodelován a na spodní straně okrášlen zářezy provedenými kostí neb dřevem, místy pak jsou připojeny pupíky.

C. 4. Střep okraje nádoby pálený, dobře do červena rýhovaný prsty dolů. Na přechodu okraje v břicho, jest ozdoba důlkovaná, provedená prstem na proužce na nádobě přilepené. Tento způsob ozdoby jest na všech dalších střepech proveden podobně. Provedení této ozdoby jest zde typické. Nalezena byla též jedna proužka důlkovaná, odpadlá od střepu.

Č. 5. Střep rovněž dobře pálený, uvnitř hlazený, ozdoba vtlačena jest přímo do hořeního okraje.

Č. 6 a. Střep menší nádoby, tmavé na povrchu, jako očazený, se stopou původu z vrstvy B. Lomu jest tmavočerveného, kolem povrchu tmavší, snad vlivem nátěru.

Č. 6 b. Průřez téhož střepu.

Č. 7. Střep dobře pálený, na povrchu žlutě červený, místy poněkud do tmava, lomu tmavočerveného, uvnitř černě natřený.

Č. 8. Střep podobný předešlému, uvnitř však nebyl natřen.

Č. 9. Střep podobný předešlému, uvnitř tuhovaný.

Č. 10. Střep podobný předešlému, na povrchu tmavší, uvnitř však cihlově červený; podobně zbarven i lom jeho. Byl snad pálen v peci uzavřené, a plamen při vypalování šlehal do nádoby.

Dlužno poznamenati, že byly nalezeny ve vrstvě dolení B. střepy barvy šedavě tmavé, podobné střepům svrchu jmenovaným dobře páleným. Do tohoto pořadí čítal bych ještě hrubě massivní červené střepy, z velikých krajáčovitých nádob, jichž okraj poněkud ven vyhnutý jest seříznut do rovnosti (pod. na tab. VII. č. 4 b).

Patří sem rovněž mísy veliké, velmi mělké, uvnitř tuhované, jejichž okraje bývají na 4 protilehlých stranách poněkud povytaženy, takže tvoří malé sploštělé pupíky (viz tab. VII.a), č. 2).

Podobnou ozdobu pozorujeme též někdy na okraji nádob baňatých, z nichž okraj vyobrazen jest na tab. VI., č. 7.

Tabulka VII.a) Výběr pupků a úšek, jich tvary a různá umístění na nádobách.

Č. 1. Pupek homolovitý, kolmo na okraji menšího hrnku postavený.

Č. 2. Okraj mísy červené, mělké, uvnitř tuhované vybíhající v mírný sploštělý a podlouhlý pupek.

Č. 3. Pupek z okraje kolmo vystupující, podlouhlý.

Č. 4. Pupek podobně z okraje vystupující, vyšší předešlého, uprostřed vyhloubený, takže nabývá podoby ženských prsou.

Č. 5. Pupek malý, ostrý, kolmo na střep postavený, poněkud pod okrajem sedící.

Č. 6. Pupek tvaru kulovitého pod okrajem kolmo na nádobu postavený.

Č. 7. Pupek na hraně mezi břichem a hrdlem nádoby sedící. Z nalezeného většího střepu dalo se zjistiti, že nádoba břicha hrubého, baňatého opatřena byla velikým, cylindrickým, hladkým, černě tuhovaným hrdlem. Na hraně, dosud poměrně málo znatelné, sedí několik sploštělých podlouhlých pupků z nádoby vystupujících.

Č. 8. Střep z podobné nádoby jako č. 6., opatřený však mezi břichem a tuhovaným hladkým hrdlem nalepenou dosti vysokou proužkou; pupík žádný.

Č. 9. Střep podobný předešlému, proužka však není zde tak vystouplá, a opatřena jest po své délce mírnými zářezy.

Č. 10. Pupek sedící někde na břiše jemnější červené nádoby, nahoře po délce sedlovitě vyhloubený.

Č. 11. Pupek podobný předešlému, tvaru ženských prsou, sedící na rozhraní břicha, mírně přecházejícího v dosti vysoké cylindrové hrdlo.

Č. 12. Pupek tvaru měsícovitého sedící někde na břichu nádoby.

Č. 13. Pupek v podobě úška, neprovrtaný.

Č. 14. Podlouhlé válcovité úško, podobné předešlému pupku.

Č. 15. Podlouhlé ucho, poněkud menší předešlého.

Č. 16. Úško malé, sedící na břichu amforovité nádoby, pod ním mírný pupek.

Č. 17. Střep mísy (pod. čís. 2) uvnitř tuhované, jejíž okraj vybíhá v mírný sploštělý pupek, pod okrajem pak sedí úško (pod. č. 15). Čísla 14, 15, 16 a 17 jak tvarem, tak i umístěním svým, poukazují na dobu poněkud starší.

Tab. č. VII.b)

Č. 1. Velké massivní ucho, lomu tmavě kávového, špatně pálené, sedící na okraji hrubého hrnku.

Č. 2. Podlouhlé ucho, na okraji nádoby do žluta pálené, původně vně i vnitř tuhované, sedící. Na střepu pod uchem lze pozorovati stopy mírného žlábkování.

Č. 3. Nádobka s úškem, barvy světle červenavé, tvaru kulatého, dobře pálená, mající slabé stopy žlábků od shora dolů. Původně byla na povrchu i uvnitř černěná a tuhovaná, povlak ten však velikým žárem snad spálený, při čištění nádobky úplně zmizel. Nádobka sama nalezena byla v oné jamce u metru 19.

Č. 4 a. Střep nádobky podobné předešlé, do žlutě červena vypálené, krášlené pod hrdlem dvěma rýžkami, kolem běžícími mezi dvěma řadami teček šikmo proti sobě sekaných, podlouhlých. Od ucha, v jeho šířce, běží dolů po nádobce dvě rýžky, z nichž každá opět jest lemována s obou stran dvěma řadami teček podélných, šikmo sekaných. Rýžky tyto spojeny jsou nahoře pod uchem opět dvěma rýžkami, nad nimiž běží opět řada šikmých teček.

Prázdný prostor mezi rýžkami vyplněn jest ozdobou klikatých čar, upomínajících, ovšem z dálky, na ozdobu povstalou z volut, zvanou prof. drem. Píčem »páska lomená« (Winkelwolute).

Č. 4 b. Pohled na zlomek hoření části ucha opatřeného z vnitřní strany pupkem, který když bylo ucho k nádobě připevněno, zapuštěn byl do otvoru vyvrtaného do nádoby, aby ucho pevněji drželo.

Č. 6. Část ucha (snad dolení) rýhami okrášleného.

Č. 7. Střep hrnku mírně baňatého, súžujícího se k hrdlu, nad nímž se opět mírně rozšiřuje a přechází v okraj. Střep jest povrchu tmavého, pěkně hlazeného, lomu červeného.

Č. 8. Střep nádoby šálkovité, s hrdlem ostře odděleným od vyvaleného břicha; jest černěn a tuhován, lomu černého.

Č. 9., 10., 11. Ukázka střepů kolmo žlábkovaných, původně černých, nyní červených, lomu též černého.

Č. 11. Střep, pod jehož okrajem běží kolem řada teček stojatě vsekaných, od nichž po hřbetě mezi jednotlivými žlábky běží řada podobných teček, však vodorovně sekaných ke dnu nádoby.

Č. 12. Střep vodorovně žlábkovaný, černě tuhovaný, lomu tmavošedého, okrášlený místy mezi hrdlem a prvou hranou řadou rýžek kolmo postavených, krášlený pod hrdlem čtyřmi rovnoběžnými rýžkami, pod nimiž běží kolem řada teček kolmo sekaných; pod těmito jest střep zdoben rýžkami běžícími od shora dolů.

Č. 13. Střep na povrchu pěkně leskle tuhovaný, lomu šedého.

Č. 13.—15. Střepy velmi pěkně hlazené i dobře pálené, do žluta, lomu šedého.

Č. 13.—14. Střepy snad jedné nádoby, zdobené na břiše z každé strany čtyřmi rýhami dolů běžícími, pod nimiž v poli běží do středu téhož ze všech čtyř rohů trojice čar, z nichž vždy dvě a dvě se stýkají, tvoříce takto dvě skupiny trojitých ozdob v podobě **V**, z nichž čtyry krajní svými hroty se stýkajíce tvoří ozdobu ne nepodobnou písmeně **X**.

Č. 15. Střep břicha nádoby, ozdobený pupkem, vytlačeným mírně z vnitřku ven, po jehož obou stranách sbíhají se dvě trojice čar v oblouku běžící, které se však navzájem nedotýkají, jsouce od sebe vzdáleny svými konci asi 1 cm.

Dle dosud získaných nálezů spadá toto sídliště do mladší doby bronzové. Náleží pak novému lidu, přišlému sem zprvu snad jen k vůli obchodu; týž lid později osadil celou tuto krajinu, domácí obyvatelstvo buď vypudiv, aneb spíše s ním průběhem delší doby se smísiv. Dle souhlasných nálezů jiných spaloval tento lid své mrtvé, kdežto ve starší době bronzové byly mrtvoly pohřbívány. Podrobnější zařadění tohoto sídliště podám v doslovu ku celému výzkumu, podniknutému Společností.

Soupis zvonů v okresním hejtmanství Holešovském.

Rudolf Janovský.

Rovněž tak, jako listiny v diplomatářích, mají též zvony chrámové pro místní a částečně pro všeobecné kulturní dějiny nemalou důležitost, a to skrze své legendy a znaky.

V legendách jmenují se majitelé statku jakož i panské rody okolní, duchovní správcové a místní občané; poznáváme z nich neblahé spory náboženské (viz Holešov), živelní pohromy, zprávy kostela se týkající a j. v., slovem kus místní historie. Znaky (erby) panské neb městské, hojně na zvonech se vyskytující, jsou zase heraldikovi vítanou pomůckou. Celkové pak provedení zvonů svědčí zajisté o rozkvětu neb úpadku domácího umění zvonařského. Z té právě příčiny jsou opět jména mistrů zvonařů jakož i sídla jejich pro kulturní dějiny nemalé důležitosti.

Z důvodů shora vytčených procestoval pisatel těchto řádků hejtmanství Holešovské a podává úplný soupis zvonů chrámových všech tří soudních okresů (Holešovský, Bystřický p. H. a Vyzovský). Další pohnutkou byla jemu též okolnost, že moravské časopisy vědecké zvonům jakož i epigrafice vůbec pozornosti téměř pražádné nevěnují: hodlá tudíž nastřádati nové »Vlastivědě Moravské« hojně z brusu nové látky.

Zvony okresního města popisují se na prvém místě, ostatní pak následují dle farních osad v abecedním pořádku. Nepatrné zvonky ve vížkách nad presbytářem, které jen stěží jsou přístupny, zůstaly nepovšimnuty. Legendy zvonů podány jsou v původním pravopisu, věrně ad literam. Při každém zvonu udána výška od patky závěsníku a průměr. Důležitější znaky byly kopírovány.*)

A) Holešovský soudní okres.

Holešovský okres čítá toho času 42 osady, z nichž 13 jest farních s chrámy vesměs katolickými. Kromě farního jest v městě Holešově též filiální chrám.

---

*) Věrně dle snímků mých vykreslil je pan Jindřich Sobota, c. k. pošt. a telegr. výpravčí v Holešově.

I. Holešov. *a) Farní chrám Nanebevzetí Panny Marie.* Na věži visí tři velké zvony, z nichž dva jsou bratrské. V lucerně báně věžové visí umíráček.

1. Větší zvon bratrský má v průměru 1 *m* 39 *cm*, výška obnáší od patky závěsníku 1 *m* 1 *cm*. Tón Cis. Nahoře dokola je nápis o třech řádcích. Litery řádku prvého jsou zvýší 23 *mm*, řádku druhého a třetího 12 *mm*. Mezi prvým a druhým řádkem jest ornament 3 *cm* široký (skupiny osob), pod třetím řádkem jest ornament 5 *cm* široký (úponky a listy). Legenda jest následující:

LETHA . PANIE . 1·5·9·6· NA DEN . SWATEHO . WICTORINA . KE CTI . CHWALE . PANV . BOHV . W BOSTWI . NEROZDILNEMV . W (hlavička lví)

OSOBACH . TROGIMV . VROZENY . PAN . PAN . VIKTORYN . Z ZIEROTINA . GEHO . MILOSTI . ARCZIKNIZIETE . RAKAVSKEHO . MAKSYMILIANA . WOLENEHO . KRALE . POLSKEHO . KOMORNIK . DIEDICNEI . PAN (úponkovitý ornament)

STATKV . STAROGI : HOLESSO : TENTO . KLINOT . CHRAMV . BOZ : OBMISLITI . A . NANIEI . NAKLAD . Z OBCY . HOLESSOWSKV . VCZINITI . RACZIL . WSSEM . ZLIM . DVCHVM . NAZDVRI : NATANAEL . ZWONAR ⁕ B H · Z ⁕ T ⁕ (úponkovitý ornament).

Po třech stranách jsou nápisy a znaky:

α) · I · N · R · I ·

Pod tím křížek s figurou Ukřižovaného. Na konci horních ramen kříže jest po jedné holohlavé hlavince s plnovousem. Na konci spodního ramene jest v ozdobném kruhu velká lví hlava. Po stranách kříže jsou figury P. Marie a sv. Jana.

Pod křížem jest nápis o dvou řádcích:

. MENO . TOMV . ZWONV .
. S . IAKVB .

β) . P . R . M . H .

(Purkmistr, rada města Holešova). Pod tím znak města Holešova (viz obr. 13.).

Pod znakem jest nápis o třech řádcích:

· IAN KOSARZKI · Z GIHLAWI ·
· G · P · V · Z · Z · KOMORNIK · M · B ·
⁕ M ⁕ P ⁕

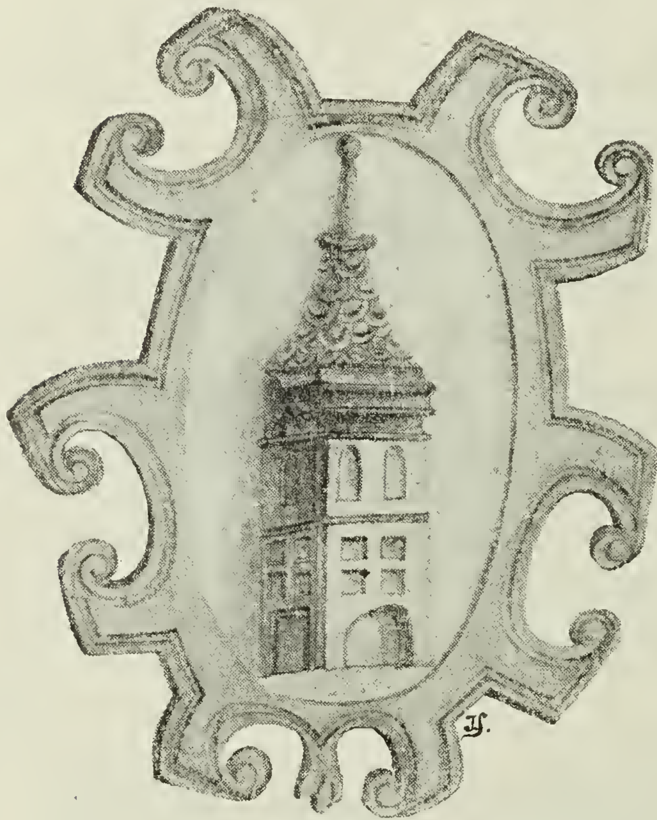
γ) Počáteční písmena rodiny p. Viktorýna z Žerotína na třech řádcích:

. V . Z . Z .
. W . Z . Z .
. W . F · Z . Z .

Pod nápisem jest znak páně Žerotínův: korunovaný lev vyrůstající ze skály (viz vyobrazení 14.).

Nad okrajem zvonu dokola jest 18 lidských hlaviček, holohlavých, s plnovousem. Hlavinky jsou vždy po dvou a jsou tvářemi k sobě obráceny.

2. Menší zvon bratrský má v průměru 1 *m* 2 *cm*, výška od patky závěsníku činí 77 *cm*. Tón A (o oktávu výše jako Maria). Nahoře dokola jest nápis o čtyřech řádcích. Čtyři písmena po-

Obr. 13. Znak na zvoně z r. 1596 v Holešově. Obr. 14. Znak na zvoně z r. 1596 v Holešově. (1/3 skutečné velikosti.)

sledního slova nápisu nacházejí se na pátém řádku. Výška liter měří 23 *cm*. Legenda zní následovně:

LETA ꝛ PANIE ꝛ 1597 ꝛ ZA ꝛ PANOWANI ꝛ WYSOCE ꝛ VROZENEHO ꝛ PANA ꝛ PANA ꝛ VICTORINA ꝛ Z ZIERROTINA ꝛ NA ꝛ

STARIM ꝛ GITCZINIE ꝛ HOLESSOWIE ꝛ A HVSTOPECZICH ꝛ GEHO MILOSTI ꝛ ARCZIKNIZIETE ꝛ MAXIMILIANA ꝛ RAKV ꝛ

SKEHO ꝛ WOLENEHO ꝛ KRALE ꝛ POLSKEHO ꝛ KOMORNIKA ꝛ SLIT ꝛ GEST ꝛ TENTO ꝛ ZWON ꝛ ZA ꝛ PVRMISTRA ꝛ ZDRAZI ꝛ

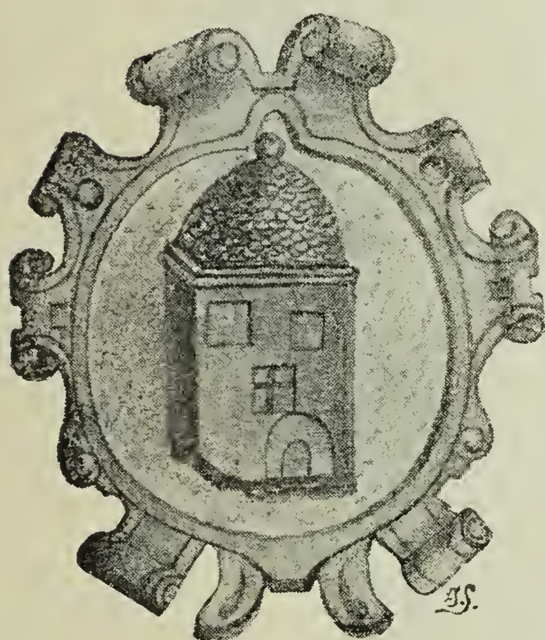
LA ꝛ A RADDY ꝛ MIESTA ꝛ HOLESSOWA ꝛ ZNAKLADEM ꝛ WSSECZKI ꝛ OBCE ꝛ HOLESSOWSKI ꝛ WSSEM ꝛ CZERTVM ꝛ NAZ ꝛ

DVRI

Pod slovem (z)d u r i jsou písmena:

P A R M H

(purkmistr a rada města Holešova). Pod tím jest znak města Holešova (viz obr. 15.), od předešlého znaku poněkud se lišící. Tohoto druhého znaku užívá město Holešov, s malou proměnou, doposud.

Obr. 15. Znak
na zvoně z r. 1597. v Holešově.
(1/2 skutečné velikosti.)

Pod znakem jest opět nápis o dvou řádcích:

ȝ GMENO ȝ TOMV ȝ ZWONV ȝ
ȝ S ȝ WACLAW ȝ

Na protější straně jest krásný znak žerotínský (viz obr. 16.) a kolem něho počáteční písmena rodiny p. Viktorina z Žerotína na třech řádcích:

	V Z Z	
W	erb žerotínský	Z Z
W F		Z Z

Konečně dlužno též poznamenati, že na obou stranách sploštělého srdce pěkné lidové ornamenty se nacházejí (viz obr. 17.).

Obr. 17. Ornamentované srdce zvonu z roku 1597. v Holešově.
($^1/_3$ skutečné velikosti.)

Že zvony jsou bratrské, jest na bíle dni, uvážíme-li, že celé okolí zdejší v XVI. věku k učení bratrskému lnulo, ve všech okolních vesnicích bratrské sbory se nacházely, a v letech 1572, 1577, 1609 a 1616 v Holešově důležité jenerální synody církve bratrské se konaly.*)

3. Největší zvon, Maria, má 1 *m* 75 *cm* v průměru a jest zvýší 1 *m* 44 *cm*. Tón A. Lit byl r. 1650. a přelit r. 1871. Nápisy a znaky střídají se po stranách následovně:

a) Nápis o sedmi řádcích:

TENTO ZVON
BYL PŘELIT
ROKU
1871.
OBĚTAVOSTÍ
NÁBOŽNÝCH FARNÍKŮ
HOLEŠOVSKÝCH.

b) Obraz sv. Cyrilla a Methoděje,

c) Obraz P. Marie.

d) Nápis o šesti řádcích:

IGNÁC HILZER
CÍS. KRÁL (rakouský orel) NADVORNÝ
ZVONOLITEC LIL MĚ
VE VIDEŇSKÉM NOVÉM MĚSTĚ
ROKU
1871.

e) Nápis o devíti řádcích:

KE CTI A CHVÁLE BOŽÍ
NEJBLAHOSLAVENĚJŠÍ
PANNY MARIE,
A SV.
APOŠTOLŮ
MORAVSKÝCH
CYRILLA
A
METODĚJE.

f) Kříž s figurou Ukřižovaného.

Přístup k umíráčku spojen jest s nebezpečím života. Ve vížce nad presbytářem jest malý zvonek s obrazem Nejsv. Trojice. Dole dokola jest nápis.

A L. F. STANKE OLOMUCII FUSA 1837.

---

*) V majetek pánů z Žerotína přešel Holešov r. 1588. Koupil jej tehdy Karel St. z Ž., dědičný pán na Starém Jičíně a Hustopečích. Po otci přešel statek na syny jeho Viktorina a Fridricha, z Ž., nedílné bratry strýce slavného Karla St. z Ž. hejtmana moravského. Avšak již r. 1604. odkoupil Holešov pan Ladislav z Lobkovic.

b) Filiální chrám sv. Anny, původně bratrský zbor. Na věži visí tři zvony, čtvrtý spočívá od mnoha let v komůrce pod kůrem.

1. Velký zvon má 69 *cm* výšky a 89 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

RUPTAM · REFUNDI FECIT EXCLLMUS AC ILLMUS DNUS FRANCISCUS ANTONIUS S · R · I · COMES A · ROTTAL ·

Uprostřed jest po jedné straně obraz nejsv. Trojice a kolem obrazu nápis:

BEATA TRIAS GRANDINEM PELLE A · LOCO

Na protější straně obraz sv. Joachima a sv. Anny, učících z knihy dítko, P. Marii, a nápis:

IN TEMPESTATE SCTA ANNA DEFENSA CLIENTES ·

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

ME REFUDIT MELCHIOR SCHWANN OLOMUCY
ANNO 1752 ·

2. Prostřední zvon jest zvýší 54 *cm* a má 74½ *cm* v průměru Uprostřed po straně jest obraz o dvou figurách, z nichž pod jednou jest slovo PETRVS.

Dole dokola jest nápis o dvou řádcích:

HONORI ET CVLTVI SS: IOACHIN ET ANNÆ VOVET
HANC
FRANCISCVS ANTONIVS E COMITIBVS A ROTTAL

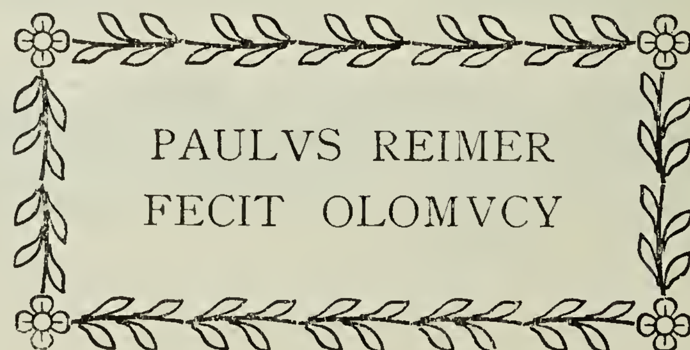
3. Malý zvon má 46 *cm* výšky a 60½ *cm* v průměru. Uprostřed po straně jest obraz sv. Donáta a Theodora, pod obrazem jest nápis o dvou řádcích:

SANCTO DONATO AC THEODOLO HANCCE QVOQVE
EX ASSE
VOVET FRANCISCVS ANTONIVS A ROTTAL

4. Zvon v komůrce pod kůrem uložený jest tuším o něco menší zvonu předešlého. Nahoře dokola má nápis o jednom řádku:

❀ WSSELIKI DVCH CHWALISS PANA ˅ LETHA
PANIE 1688

Uprostřed po straně pod letopočtem jest obraz sv. Jiří. Na protější straně jest obraz P. Marie a pod ním obdélníkový věneček s nápisem o dvou řádcích:

II. Fryšták. Farní chrám sv. Mikuláše. Dne 29. září r. 1841 vyhořelo celé městečko i s kostelem; staré zvony se roztopily. Dle výpovědí starých pamětníků mají zvony jména týchž svatých jako před požárem, tolikéž váha zvonů nových rovná prý se prvotné váze. Nové zvony jsou tři:

1. Velký zvon má 85 *cm* výšky a $108\,^1/_2$ *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

AD MAİOREM DEİ GLORIAM, SANCTORUMQUE NICO LAİ ET FLORİANI HONOREM

Uprostřed po jedné straně obraz sv. Mikuláše, na straně protější obraz sv. Floriana. Pod obrazy dokola jest nápis o dvou řádcích:

SUB FELİCİSSİMO REGİMİNE İLLUSTRİSSİMİ D. D. S. R. İ. COMİTİS IOSEPHİ DE SEİLERN, PAROCHO PRO TUNC CASPARO PAWELKA M. MAGNO-SENİCENSİ.

CONSULE IOSEPHO HRNČZİŘIK, VİTRİCO ECCLESİAE VALENTINO SCHWACH. FUSA SUM EXPENSİS COMMUNİTATİS FRISTACENSİS A WOLFGANGO STRAUB OLOMUCİİ 1842.

2. Prostřední zvon má výšky 71 *cm*, průměr obnáší 91 *cm*. Kousek okraje uražen; aby zvon dále nepukal, zapilováno. (Obdélník asi 10 × 5 *cm*.) Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

⁂ İN HONOREM NATİVİTATİS MARİAE V. ET S. MİCHAELİ ARCHANGELİS.

Uprostřed obraz Narození P. Marie, na protější straně obraz sv. Michala. Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

FUSA SUM EXPENSİS ECCLESİAE PATRONİ, ET [zapilováno] BENEFACTORUM A WOLFGANGO STRAUB OLOMUCİİ 1842.

3. Nejmenší zvon má 58 *cm* výšky, v průměru pak 75 *cm*. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

⁂ İN DEİ OMNİPOTENTİS HONOREM, ET S. S. IOANNİS NEP. ET IOSEPHİ, NUTRİTİİ LAUDEM.

Uprostřed jest obraz sv. Josefa, na protější straně obraz sv. Jana Nep. Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

FUSA SUM EXPENSİS COMMUNİTATİS FRİSTACENSİS A WOLFGANGO STRAUB OLOMUCİİ 1842.

III. Kašava. Farní chrám svaté Kateřiny. Na věži visí dva zvony.

1. Menší je velmi starý snad z XV. stol. Je všecek otlučen a má nápis naprosto nečitelný.

2. Větší zvon má nápis:

ZA ČASU PANA FARÁŘE KAŠPARA MICHA A PŘEDSTAWENEHO OBCE KAŠAWSKÉ JOSEFA KOŠAREK BYL TENTO ZWON ULIT ROKU 1861.

Při starobylých věžových hodinách, pocházejících z bývalého hradu Lukovského, byl ještě v Kašavě zvonek s nápisem:

ANNO ? DOMINI ? 1581 ? IAR ? GVS ? MICH ? GEORG ? MECHPERGER ? ZV ? VLMICZ ? *)

IV. Kostelec u Holešova. Farní chrám sv. Petra a Pavla. Na věži visí tři zvony.

1. Velký zvon má 62 *cm* výšky a $74^1/_2$ *cm* v průměru. Nahoře dokola má nápis o jednom řádku:

GOTTES WORT BLEIBT EWIG.

Uprostřed po jedné straně jest Kristus na kříži, pod křížem P. Maria a sv. Jan, na protější straně jest obraz sv. Anny. Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☞ A LEOPOLDO FRANC · STANKE OLOMUCII REFUSA 1857 ·

2. Prostřední zvon jest zvýší 48 *cm* a má 59 *cm* v průměru. Uprostřed po jedné straně jest nápis o sedmi řádcích:

Ke cti a chwale
Św: Josefa
přelity nakladem
Josefa Bürke
prwniho Faraře
Kosteleckyho
1838

Na protější straně jest obraz sv. Josefa. Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

Lil mne Leop · Frant · Stanke w Olomouci Roku 1838.

3. Malý zvonek jest těžce přístupným, pročež rozměrů udati nelze. Nahoře dokola má nápis:

ANTON OBLETTER IN OLMITZ 1805

Uprostřed po straně jest obraz nějakého svatého. — Josef Bürke byl asi prvním farářem po znovuzřízení zašlé fary, jež se r. 1784 událo; fara Kostelecká vzpomíná se již r. 1380.

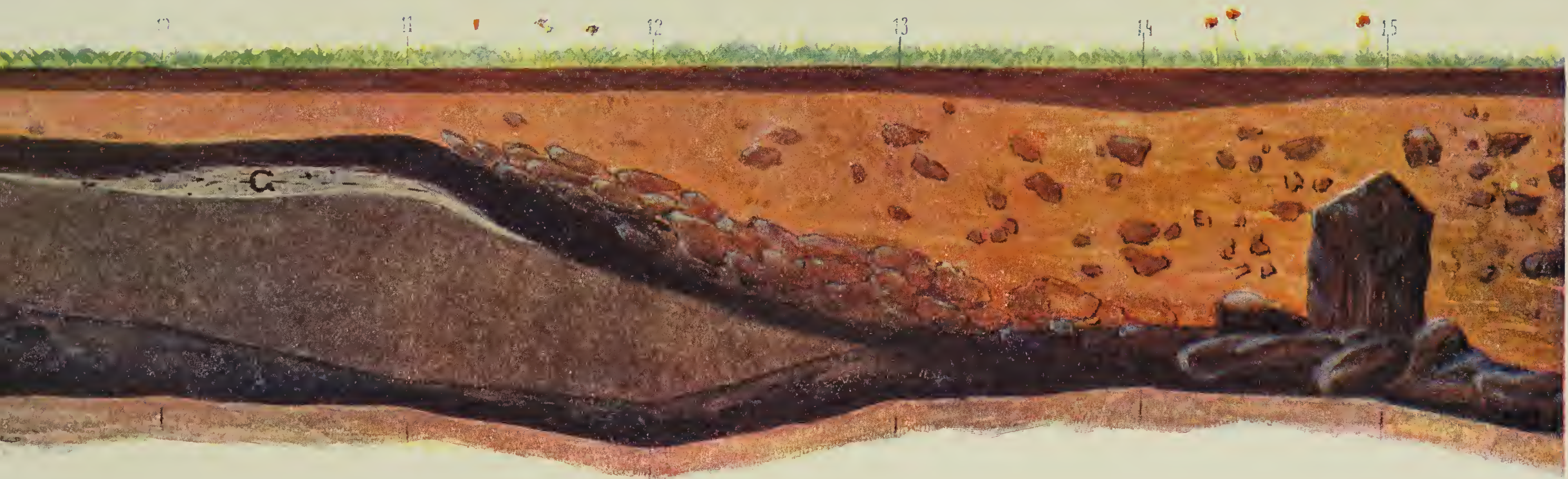
V. Kurovice. Farní chrám sv. Kunhuty. Na věži visí tři zvony. Roku 1866 kostel shořel a roztopily se též staré tři zvony a to:

1. Asi $2^1/_2$ centu těžký s obrazem Matky Boží a latinským nápisem: Ku cti blahosl. P. Marii kostelu Kurovskému věnován r. 1653.

---

*) Viz: Ed. Peck, Okr. hejtmanství Holešovské. Str. 43. (V Holešově 1892.)

Severní stěna průkopu Šáreckého v přirozeném zbarvení.

Vrstvy mezi 9.—16. metrem.

Vrstvy severní stěny průkopu Šáreckého.

Vzdálenost mezi jednotlivými číslicemi rovná se 1 m.

A) Ornice. — B) Kulturní vrstva. — C), D¹), D²) Mrtvá jílovitá hlína, promísená štěrkem. — E) Hlína vypálená úplně do červena. — E¹) Hlína vrstevnatě červená a žlutá. — F) Černý popel. — G) Šedý popel. — H) Ornice promísená drobným kamením.

2. Asi $1\frac{1}{2}$ centu těžký. Po jedné straně obraz Krista na kříži, po druhé sv. Jiří. Nápis latinský: Ku poctě Boží a blahosl. Marii Panně a svaté Kunhutě, kostela Kurovského patronce, věnoval farář Hulínský Jiří Frant. Matěj roku 1680. Ulil Pavel Reimer v Olomouci.

3. Zvonek asi 60 liber s latinským nápisem: K větší cti a chvále Boží r. 1692. Kostelu Kurovskému daroval důstojný pan Frant. Matěj.*)

Nové zvony jsou následující:

1. Velký zvon váží asi 3 centy a má od patky závěsníku $55\frac{1}{2}$ *cm* výšky a 68 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis:

ULITÝ OD VOJTĚCHA HILLERA VDOVY V BRNĚ.

Uprostřed jest po jedné straně obraz sv. Kunhuty, na protější straně jest nápis o čtyřech řádcích:

V HROZNÉM POŽÁRU DNE 7. ČERVNA
ROKU 1866. ZNIČENY JSOU I ZVONY
KUROVSKÉ A ZVON TENTO
ROKU 1868. ZNOVU ZBUDOVÁN.

2. Prostřední zvon, asi $2\frac{1}{2}$ centu těžký, má $42\frac{1}{2}$ *cm* výšky a 53 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

✠ SVATÍ APOŠTOLOVÉ CYRILLE A METHODĚJI
ORODUJTE ZA NÁS.

Po straně uprostřed jest obraz sv. apoštolů. Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

ZA ČASU VEL. P. FARÁŘE THOMASA HAJEK, LITJ
W. STRAUBA LETA P. 1867.

3. Malý zvonek má 34 *cm* výšky a $43\frac{1}{2}$ *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

SVATÝ FLORIANE ORODUJ ZA NÁS! ULITÝ OD VOJTĚCHA HILLERA VDOVY V BRNĚ ROKU 1868.

(Ostatek příště.)

K dějinám poddanství 17. a 18. století v Čechách.

Jos. Salaba.

Napsati úplné a správné dějiny poddanství, bude věcí ne-li nemožnou, tedy aspoň velmi obtížnou. Byla dvojí poddanost. Předně poddanost, již postihujeme v ustanoveních obecného zá-

*) Viz: Skopalík Fr., Památky obce Kurovic str. 8. (V Brně 1882.)

kona a zřízení zemského, ve sneseních sněmů a v královských nazříeních. K tomu přistupují zápisy urbární, berní a kostelní o dávkách, povinných pánu, církvi a státu, a to v penězích, naturaliích i práci, ať již ruční, pěší, nebo potahové.

Ze seznamů těchto většinou plyne dvojí význačný fakt: na dávkách obdržel nejméně stát, nejvíce pán. Po druhé pak vidíme, že dávky ty se platily ze všeho, cokoli poddaný vypěstoval a vyrobil, buď v průmyslu, buď v zemědělství, buď počínaje v dobytkářství od kuřete a slepičího vejce, ve vegetabilní produkci od žita. Mimo to však i z chovu včel, chytání ptactva, lovu pstruhů, ryb a raků atd., a konečně i z toho, že dýchal — t. zv. daň z hlavy. To bylo poddanství v theorii, a přese vši svou přísnost není tak hrozno. Druhé však bylo v praksi, kterou dnes již zachycuje zbylé ústní podání, něco málo akt a kronikářských i jiných literárních zápisů.

Stačí ovšem věděti, že poddaný sice podléhal zákonu a účasten byl všech státních břemen i povinností, ba udržoval jej vlastně svou prací, berní a krví — neboť pán daň především předpisoval a vybíral, poddaný pak ji platil — sám však stál mimo zákon, t. j. nepožíval jeho ochrany ani práv.

Co však v poddanství nejvíce tížilo a demoralisovalo, tak že následky toho dosud neseme, bylo, že pán měl vůči svému lidu veškeru exekutivu státní, že zákon sám vykládal a prováděl, zkrátka, že měl veškeru tu moc i agendu, kterou vykonává dnes stát a jeho úřady, ať již správní a politické, soudní, finanční, školské atd. se všemi jich odvětvími.

To dvojí znamená, že poddaný vydán byl své vrchnosti na milost a nemilost, v plnou její libovůli, rozmar — a vydírání.

Srovnáváme-li dnes urbáře rozličných statků, přicházíme k zajímavému poznatku (ve většině případů): čím byl šlechtic větší, bohatší a spořádanější — v životě a správě jmění — tím menší byly dávky a povinnosti lidu. Jinými slovy: čím více sám měl a čím méně liboval si na nákladných kratochvílích, tím méně utahoval poddaného.

Naopak čím chudší a menší byl šlechtic a čím více hleděl se vyrovnati bohatému, tím hůře vedlo se lidu, který úplně závisel na panské libovůli, rozmaru a vydírání.

V dějinách poddanství — aspoň ve století 17. a 18., částečně pak již 16. — nelze říci čeho obecně platného: stupeň poddanství a jakost jeho řídily se osobou páně a celé jeho rodiny; byly tedy povahy měnlivé a subjektivní.

U pořádaného a mírného šlechtice byly i spořádané a mírné poměry, jak na panství, tak u lidu, jemuž se při tom vedlo slušně, ba i dobře. Vynakládala se péče na chudinství, poddaným se půjčovalo obilí k setí, berní a jiné nedoplatky se nevymáhaly tak bezohledně, byl-li špatný rok či válka a p. Dohlíželo se k tomu,

aby se obecní jmění (v tom i lesy) nerozhazovalo a aby se udržovala hospodářská neodvislost lidu, t. j. aby se jeho statky neprodlužovaly, — a to je jediná dobrá vlastnost poddanství.

Hůře však bylo naopak; a tyto dějiny arci dnes úplně napsati nelze, nýbrž spíš jen tušiti. Ovšem mezi lidem a pánem — třeba velkým a bohatým — stál jeho úředník jako prostředník a jeho zástupce s plnou mocí, příslušející vrchnosti, již vykonával a vykládal. Lid podléhal zde tedy zároveň úřednictvu a vší jeho často složité stupnici, počínaje od hejtmana až do nejmladšího písaře, drába, vrátného a šafáře; na jich libovůli závisel i choutkách, jimž mu bylo hověti především tím, že neskrblil penězi a dary.

Chtěl-li poddaný se ženiti, či vdáti dceru, dáti syna do učení, či na studie, koupiti něco nebo odstěhovati se na místo, kde byly poměry příznivější, atd. atd., vždy bylo mu zaplatiti nejen předepsané taxy, ale i zvláštní osobní dávky, na nichž záleželo dobrozdání referentovo a s tím i vyřízení a povolení páně.

Byl-li poddaný zámožný, mohl přece jen vyhověti těmto nepsaným taxám. Ovšem žádost stále rostla s požadavky doby, osoby úředníkovy, i jeho rodiny, a lid, zvláště sedlák, nechtěje ztratiti poslední hotový groš, zapíral a dušoval se až do krajnosti, kdy byl donucován, arci ponižuje se a pokořuje. A tak naučil se lhaní, podlízavosti a jiným neřestem z toho plynoucím a do dnes řádícím.

Hůře bylo, přišel-li chuďas. Zde pak rozhodovala libovůle a nálada. Odvolání k pánu vlastně nebylo; a bylo-li, nejčastěji bez trvalejšího výsledku. Nejhůře se dělo, vládlo-li tu osobní nepřátelství. Zákon se pak najednou vykládal holí.

Úřednictvo tedy, jež samo původně skládalo se z menších šlechticů — bezzemků, a teprve později též z poddaných, již se zalíbili a byli propuštěni na svobodu, ba mnohdy i nobilitováni, bylo všemocno.

Že všemohoucnost tato škodila i vrchnosti, jež byla většinou vzdálena, je zřejmo, poněvadž výnos statku byl pak menší a hospodářství se nedávalo náležitého dozoru a péče.

Proto na panstvích větších šlechticů omezováno bylo úřednictvo inspekcemi, jejichž neočekávaným revisím a návštěvám bylo podrobeno. Zde bylo tedy jediné možno dovolati se ochrany; ale i tu výsledek závisel zas na osobním a rodinném poměru úředníka vyššího k nižšímu nebo místnímu.

Druhá stránka poddanosti záleží tedy v okolnosti, jak se předpisy v praksi vykonávaly, a jak se s lidem nakládalo.

(Ostatek příště.)

O středověkých pečetech.

Vojt. Král. z Dobré Vody.

(Pokračování).

Obr. 5. Pečeť císaře Zikmunda z r. 1434.

Pečeti Sigmundovy.

Po smrti krále Václava IV., jenž neměl potomků, koruna dostala se mladšímu jeho bratru Sigmundovi, králi uherskému. Ale Sigmund nenabyl panování pro odpor svůj kalichu, až po 16 letech. Dal se sice korunovati dne 28. července 1420, ale Čech ne-

dobyl, až po bitvě u Lipan za mnohé zápisy a ústupky dobrovolně jest přijat.

Zemřel dne 9. prosince 1437 nezanechav ze svého manželství s Barborou Celskou potomků mužských, toliko dceru Alžbětu, která byla provdána za Albrechta V., vévodu Rakouského. Albrecht z toho odvozoval své právo na korunu českou.

Obr. 6. Pečeť císaře Zikmunda z r. 1436.
Dle skutečnosti kreslil Fr. Lipka.

Sigmund užíval jako král český [1]) téže pečeti jako císař německý a král uherský (obr. čís. 5).

Na této pečeti, měřící 130 *mm* v průměru, vyobrazen jest Sigmund s korunou a žezlem v císařském ornatě.

Trůnní sedadlo tvoří dva napolo rozkřídlení dvouhlaví orlové, držící v zobácích štíty a to v pravo štít se říšským orlem, na levo s novouherským znakem, v pazourech na pravo štít s českým lvem, v levo pak znak starouherský. Nohy císařovy spočívají na jakési architektonické stavbě, mezi jejímiž sloupy umístěn jest štít se znakem lucemburským.

---

[1]) Sigmund založil řád dračí, o němž bude pojednáno příště zvlášť.

Opis ve dvou řadách na okraji pečeti zní v gotické majusculi:

SIGISMVNDVS · DEI · GRACIA · ROMANORVM · IMPERATOR · SEMPER · AVGVSTVS · AC · HUNGARIE · BOHEMIE · DALMACIE · CROACIE · RAME · SERVIE · GALLICIE · LODOMERIE · COMANIE · BVLGARIEQ' · REX · ET LVCEMBVRGENSIS · HERES.

Mezi písmem okraje a vnitřkem pečeti jest ozdobný kruh. Celé uspořádání jest ladné a svědčí o velkém pokroku ryjectví. Rub pečeti vyobrazen bude příště.

Obr. čís. 6 znázorňuje pečeť s obrazem Sigmundovým až po kolena, s mečem soudcovským.

Opis ve dvou kruzích zní:

SIGISMVNDVS DEI GRACIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS ET REX.
S. JVDICII · CVRIE · REGALIS · PER BOHEMIAM.

Pečeť tato přivěšena byla k listině z r. 1436., dotýkající se obce Kmetněvsi; byla nalezena ve věži kostela Velvarského katechetou a spisovatelem p. Frant. Vackem. Jest ze žlutého vosku. Ozdobně jest provedená legenda ve 2 kruzích, řezba však podobizny císařovy, utrpěvši tlakem, jest deformována.

Dodatek ke článku: Šlechtické a erbovní rodiny velvarské.[1]

Jos. Čermák.

K heslu: Čtyřkolský z Volovice.

Erb bratřím Janovi a Duškovi Čtyřkolským udělený vypisuje se v majestátu daném r. 1557 na hradě Pražském takto: Štít modré barvy, v němž od spodku trávník zelený, na kterémžto trávníku stojí bažant své přirozené barvy drže v ústech větvičku s dvěma lístky zelenými a červenou růží. Nad štítem kolčí helm s přikryvadly modré a červené barvy s obou stran téhož, nad tím nadevším bažantí ocas jedenáct per mající vzhůru stojí.«

K heslu: Šlechta z Miknperku.

Erbovním listem, jehož datum na hradě Pražském v úterý po sv. P. Marketě roku 1562. obdařen byl Adam Šlechta titulem »z Miknperku« a erbem, jenž se vypisuje takto: »Štít na dvé na příč rozdělený, v spodní polovici téhož štítu dvě skály své přirozené barvy a mezi nimi voda tekoucí, vrchní pak polovice zlaté barvy, mezi kterýmižto dvěma skalami muž černý neb mouřenín až po pás z vody vyskytnutý, drže v pravé ruce nad hlavou křivou šavli a levou rukou bok podepřený maje, na jehožto hlavě klobouček červený s bílou rozletitou pintou ve vrchní zlaté polovici

[1]) Viz ČSPSČ roč. VI str. 12.

dotčeného štítu se vidí. Nad štítem kolčí helm s přikryvadly po pravé straně černé a zlaté a po levé černé a bílé barvy, nad tím punt týchž barev s rozletitými feflíky, z kteréhož tři péra pštrosova, pravé zlaté, prostřední bílé a levé černé barvy vzhůru postavena stojí.«

K heslu: Vokoun z Vokounšteina.

Erbovním listem, daným na hradě Pražském ve středu po rozeslání apoštolů (19. Julii) roku 1603 obdařeni byli Jiří Vokoun a Jan Petráček, měšťané starého města Pražského, erbem a titulem, aby se mohli psáti »z Vokounšteina«, kterýžto erb se vypisuje takto: »Štít všechen zlaté barvy, přes něj pošikem od pravé strany k levé štrych modré barvy, v hořejším i dolejším poli štítu v každém ryba okoun své přirozené barvy k pravé straně každý hlavou obrácený se vidí, nad štítem kolčí helm a na něm punt neboližto točenice s rozletitými feflíky modré a zlaté barvy a okolo ní přikryvadla zlaté a modré barvy s obou stran. Nad tím nadevším dvě křídla orlí proti sobě postavená, pravé všecko zlaté a přes ně pošikem k levé straně štrych modré barvy, a levého křídla polovice svrchní všecka zlaté barvy a spodní modré barvy, mezi těmi křídly okoun ryba těch barev jako v štítu, hlavou dolů k točenici a ocasem nahoru postavený.«

(Rybička, Geneal. materiál v archivu musea král. Českého.)

Jedenáctý archaeologický sjezd v Kyjevě.

Píše *P. Papáček.*

Dne 13. srpna dle našeho kalendáře (1. srpna dle ruského) zahájen v Kyjevě XI. archaeologický sjezd. »Matka měst ruských«, staroslavné sídlo knížete světce, Vladimíra »slunečka«, rychle rozkvétající Kyjev, podruhé hostil vynikající představitele ruské vědy archaeologické a historické vůbec a značný počet zástupců z jiných krajů slovanských a cizích. Uplynulť právě 25 let od té doby, kdy konán byl v Kyjevě III. sjezd archaeologický.

Původcem archaeologických sjezdů jest nebožtík hrabě A. S. Uvarov, jenž v zasedání Moskevské archaeologické společnosti, kterou sám založil, 3. listop. 1864. roku na důležitost jejich ukázal. Myšlénka jeho našla sympathie; roku 1867. došlo cárské svolení a 1868. ustavil se v Petrohradě první přípravný komitet a vypracována pravidla sjezdová, namnoze dosud nezměněná, a v dnech 16.—28. března 1869. dle ruského kalendáře odbýval se v Moskvě I. arch. sjezd pod předsednictvím hraběte A. S. Uvarova za účastenství 130 členů. Od té doby konají se sjezdy obyčejně každá tři léta v různých místech (II. r. 1871 v Petrohradě, III. r. 1874., jak již řečeno v Kyjevě, IV. r. 1877. v Kazani, V. r. 1881. v Tiflisu, VI. r. 1884. v Oděse, VII. r. 1887. v Jaroslavi, VIII. r. 1890. v Moskvě, IX. 1893. ve Vilně a X. r. 1896. v Rize, jenž měl nejvíce účastníků (kolem 1200).

Vysoce vzdělaný, učený, v jednání laskavý původce sjezdů hr. A. S. Uvarov získal si myšlénkou svojí i provedením jejím o ruskou vědu zásluhy neobyčejné. Šířiť sjezdy známost o ruských a vůbec slovanských starožitnostech jednak přímo slovem, přednáškami, jednak publikacemi sjezdovými, budí lásku a pozornost k památníkům dávné minulosti, poskytují příležitost

k výměně názorů a náhledů o různých nejistých, nerozhodnutých otázkách, jakož i látku k novému badání; sbližují a seznamují vzájemně učence ruské mezi sebou a zahraničné s ruskými. Působnost sjezdu dokazuje, že nemýlil se hrabě Uvarov, když vyslovil se, že budou »nejlepším prostředkem k probuzení všeobecného širokého interesu k ruské archaeologii«.

Dědičkou snah r. 1885. zemřelého hraběte Uvarova stala se věrná spolupracovnice a družka při vědeckých pracích svého manžela, ovdovělá hraběnka Praskovija Sergějevna Uvarová, předsedkyně letošního sjezdu jakož i dvou sjezdů předcházejících. Spojujíc s aristokratií rodu aristokratii ducha, stále čilá a neunavná, ke všem vlídná a pozorná, zapsala se na vždy v paměť všech účastníků sjezdu Kyjevského. Horlivými posluchačkami všech přednášek byly též obě dcery hraběnčiny.

Práce k sjezdu Kyjevskému počaly r. 1897. (v lednu), kdy poprvé sešel se »přípravný komitet« sjezdový v domě Moskevské archaeologické společnosti, jejíž předsedkyní jest hr. Uvarová. Vedle jiných důležitých usnesení rozhodnuto zde a v následujících jeho seděních připojiti k dřívějším oddělením (sekcím) oddělení nazvané Starožitnosti jižních a západních Slovanů, vedle jednacího jazyka ruského připustiti i přednášky francouzské a německé, jakož i v jižních a západních jazycích slovanských, uspořádati výstavku archaeologickou a podniknouti exkurse v době sjezdu. Za nedlouho rozesýlána i pozvání obsahující seznam otázek, jež na sjezdu mají býti projednávány aneb na něž žádá se odpověď. V čele moskevského komitetu přípravného stál jako čestný předseda JCV. veliký kníže Sergěj Alexandrovič; předsedkyně byla hrab. Uvarová a jednatel Vladimír Konstantinovič Trutovskij. Přípravné práce v Kyjevě obstaral Kyjevský odbor přípravného komitetu, jehož předsedou byl prof. Vladimir Bonifatjevič Antonovič, sekretářem prof. Michail Nikitič Jasinskij a pokladníkem Iv. Mich. Kamanin, přísedícím pak zástupci university, duchovní akademie, historické společnosti letopisce Nestora a kyjevské archaeografické komisse.

Členové XI. sjezdu počali se sjížděti již ve čtvrtek a v pátek, hlavně pak v sobotu 12. srpna (n. p.).

Z hostů zahraničních nejvíce bylo Čechů. Jako delegáti přítomni byli za akademii a museum prof. Jaromír Čelakovský a J. L. Píč, za filosofickou fakultu university prof. Lubor Niederle a J. Polívka, za olomúcké museum sl. M. Wanklová, za Společnost přátel starožitností českých v Praze a za Museum berounské odb. učitel P. Papáček. Kromě toho súčastnili se sjezdu Dr. K. Kadlec a H. Máchal, universitní docenti, spolupracovníci dra. Píče, ředitelé Felcman a Vaněk, po několik dní dr. Filip z Tupadel a mile potěšeni byli čeští účastníci sjezdu přítomností bodrého mistra Julia Zeyera, jenž hostil tou dobou u továrníka Červeného. Všeobecně překvapovalo Rusy, že všichni čeští hosté ovládali ruský jazyk. Z ruských Čechů byli dále členy sjezdu pan O. Červený a choť jeho, nižněgorodský prof. F. V. Říha, známý z furažkové výstavní příhody, ředitel V. gymnasia kyjevského V. J. Petr a V. V Chvojka (o němž viz níže). Po Češích nejvíce bylo Bulharů; profesoři vysoké školy v Srědči V. H. Zlatarskij, B. Conev, J. Šišmanov a L. Miletič. Z Bosny vládní rada a ředitel sarajevského Musea K. Hörmann a sekretář musea K. Truhelka Krakovská akademie vyslala prof. F. Koperu. Vedle něho účastnilo se sjezdu několik ruských Poláků, tak Jablonowski, Ptaszynski a j. Slovince zastupoval vídeňský universitní docent Dr. Murko. Z Charvatů a Srbů nedostavil se nikdo. Uherské museum vyslalo dra. Janka. Z Němců přijel z Kralovce dr. Czihak za Uměleckou školu, z Vídně dr. Heger (za Museum vídeňské); konečně přítomen byl Francouz baron de Baye (za Société des Antiquaires de France) a anglický slavista Mins. Haličtí Rusové (Barviňskij, Smal-Stockij a Kozovskij), jimž nedovoleno čísti malorusky, prý odjeli hned po zahájení sjezdu.

Mezi ruskými členy sjezdu viděli jsme nejpřednější zástupce ruské vědy archaeologické, historické a filologické. Vedle vzpomenutého již prof. Antonoviče setkáváte se s prof. Anučinem, rektorem Fortinským, V. J. Lamanským, Petrovem, Pokrovským, Samokvasovem, Kulakovským, Golubovským, Kirpičnikovem, Lavrovem, Miljukovem, Bagalejem, Ilovajským a jinými a jinými.

Kromě starších pánů účastní se sjezdu množství mladých lidí, dorost veliké naděje vzbuzující.

Dne 12. srpna zřízena v universitě sjezdová kancelář a vydávány členům lístky členské a odznaky.*) Prostranství před universitou ožilo. Téhož dne večer sešla se »rada sjezdová« (t. j. všickni delegáti a členové přípravného komitetu), aby rozhodnuto bylo o některých formálních věcech a k vykonání voleb. Poněvadž k oddělení jedenáctému (numismatika a sfragistika) bylo přihlášeno jen málo referátů, usneseno připojiti je k oddělení třetímu, takže zbylo pouze oddělení deset t.: I. starožitnosti prvobytné, II. starožitnosti historicko-geografické a ethnografické, III. památníky umění, IV. byt domácí, právnický, společenský a vojenský, V. starožitnosti církevní, VI. památníky jazyka a písma, VII. starožitnosti klassické, byzantské a západoevropské, VIII. starožitnosti západních a jižních Slovanů, IX. starožitnosti východní, X. památníky archaeografické. Přítomno bylo asi 100 členů. Předsedkyní sjezdu zvolena hr. Uvarová. Do výkonného výboru členové přípravného komitetu. Sekretáři sjezdovými V. G. Ljaskoronskij a V. K. Trutovskij. Rovněž provedeny volby předsedů a sekretářů jednotlivých oddělení, kteří dohromady tvořili tak zvaný učený komitet a zvolili za svého předsedu prof. V. B. Antonoviče a za jednatele C. K. Bogojavlenského a O. J. Levického. Kdežto výkonný výbor (rasporaditelnyj komitet) měl na starosti hospodářskou stránku a spravoval vnitřní a vnější záležitosti sjezdu, řídil učený komitet sjezd po stránce vědecké, maje právo připustiti a zamítnouti referáty a vůbec dohlížeti, by učené práce pokračovaly pravidelně.

Slavnostní zahájení sjezdu ustanoveno na 1 hodinu po poledni 13. srpna. Brzy po dvanácté hodině sjížděli se členové sjezdu a pozvaní hosté do červené budovy university sv. Vladimíra. Před budovou vlají na stožárech trojbarevné prapory. O jedné hodině byla slavnostní dvorana zdobená podobiznou zakladatele university Mikuláše I. i nástupců jeho, naplněna vybraným obecenstvem. Vedle fraků viděti hojnost nádherných uniforem státních úředníků, hábity kněží, vkusné toalety dam, několik českých čamar a (u nás nezvyklé při takých příležitostech) uniformy vojenské. Mezi hosty náčelník kraje, generál-adjutant M. J. Dragomirov, náměstek kyjevského gubernatora baron F. A. Štakelberg, gubernský předseda šlechtický kníže N. V. Repnin, popečitel kyjevského učebního okresu V. V. Veljaminov-Zernov, zástupce městského starosty a mn. jiných. Přesně v jednu hodinu za slavné assistence vykonal preosvjaščenyj Sergij, biskup Umanský, slavnostní modlení (při němž provoláno mnoholetí cáři a carevně, čestnému předsedovi a všem účastníkům sjezdu), načež v delší řeči obrátil se k shromážděným, líče význam sjezdu vítaje hosty a žehnaje pracím sjezdovým. Čestný předseda zaslal sjezdu srdečný telegram, na nějž hned odpověděno. Po přečtení telegramu promluvil náčelník kraje M. J. Dragomirov, vítaje v kraji, jenž jeho správě svěřen, XI. arch. sjezd., zejména představitele příbuzných slov. národů; v řeči své ukazuje dále na to, jak na poli nauky sjednocují se národové a doufá, že účastníci sjezdu odnesou si dobrý dojem o Kyjevu, této v pravdě klassické ruské půdě. Jmenem města pozdravil sjezd zástupce starostův J. A. Sněžko, načež popečitel kyjev. učebního okresu jménem ministerstva národní osvěty prohlásil sjezd zahájeným. Rektor university kyjevské F. J. Fortinskij připomenuv, že Kyjevská universita tři léta za sebou v dvoranách svých hostí zástupce vědy (r. 1897 konán tu sjezd medicinský, 1898 sjezd přírodozpytců a lékařů) a doufá, že vědecká činnost sjezdu letošního bude zase novým slavným triumfem vědy ve stěnách university svatého Vladimíra. Když byl ještě pozdravil sjezd jménem Kazaňské university prof. F. G. Miščenko, uchopila se slova předsedkyně hr. Uvarova a v delší řeči podala zprávu o pracích přípravného komitetu, zejména o mnohých exkursích, hlavně kyjevskými archaeology podniknutých, pak o uspořádání výstavek (lituje, že mnozí majitelé

*) Členem sjezdu mohl býti každý, kdo zaplatil vklad 4 ruble. Učeným společnostem a vynikajícím osobám zaslány zvláštní pozvánky; přednášky byly obecně přístupny. Odznaky byly dvojího druhu, s modrou stužkou pro delegáty, s červenou pro ostatní členy.

sbírek odepřeli účastenství), o výsledcích posledního sjezdu archaeologického (pronáší stesk, že některá jeho usnesení nenašla porozumění, to platí zejména o odpovědi ministerstva na podání o archivních kommissích a o odpovědi Imperatorské archaeol. kommisse na jiné dvě žádosti) a zakončila svoji obsažnou řeč vzpomínkou na zemřelé od prvního v Kyjevě pořádaného sjezdu a zejména za poslední 3 léta archaeology. Když sekretář sjezdu oznámil výsledek včera vykonaných voleb a přečetl hojné telegramy (z Čech žádný; teprve později došel telegram naší Společnosti) ukončeno sedění a hosté odebrali se prohlížet zajímavé výstavky, umístěné jednak v knihovně, jednak v jiných sálech universitních.

Jádro v budově universitní pečliče uspořádané výstavy tvořilo oddělení prvobytných starožitností. Přes 70 vitrin naplněno tu předměty týkajícími se starých dějin západoruského kraje, zejména gub. Volynské a Kyjevské a kromě toho mnoho věcí umístěno v policích, na oknech a na stěnách velikého sálu. Největší část předmětů jest majetkem university. V katalogu výstavním (jejž členové zdarma obdrželi) zaujímají 137 stránek a dělí se na předměty kamenného a bronzového věku, na starožitnosti skythické a z doby stěhování národů, a konečně starožitnosti slovanské. Vedle sbírek universitních největší jest kollekce V. B. Antonoviće. Podrobný seznam sestavila sl. E. N. Melniková. V téže místnosti umístěny byly i některé předměty umění klassického zejména pěkné vasy řecké a památky záporožské (bulavy, šavle atd.).

V sousední místnosti upravena výst. kartografická, jejíž účelem bylo názorně představiti rozvoj kartografických prací o ruské zemi od konce XV. do první polovice XVIII. století. Výstavku obeslalo 40 ústavů a soukromníků a pořadatelem jejím jest bibliothekář universitní B. A. Kordt. Zde vidíme fotografický snímek nejstarší mapy západní Rusi z r. 1491, podle níž po dlouhou dobu hotoveny mapy jiné. První mapa Ruska, jejíž originál chová se v Benátkách, pochází z r. 1525. Všechny staré mapy jsou velmi nedokonalé a chybné. Veliký pokrok značí mapa z r. 1614., věnovaná cáru Michailu Feodoroviči.

Sbírku map doplňují pohledy krajinné a plány měst. Nejúplněji zastoupen Kyjev. Největší jest kopie plánu z r. 1693 až 1695. V jiné místnosti vystaveny mapy Sibiře. Pro sjezd zhotoveny zvlášť archaeologické mapy Volyně (od prof Antonoviče; na mapě naznačeno 363 hradiště, 15.125 kurhanů a 714 míst, na nich. kopáno za účely archaeol.), Podolské gubernie (od E. Sečinského) a Bessarabiž (od Chalippy). Výstava má daleko přes 1000 čísel. V XIII. posluchárně universitne umístěna výstava starožitností církevních a ikonografie. V prvé nejvíce předmětu poskytlo museum universitní. Vidíme tu ukázky starého stavebního materiálu, zbytky okras, náčiní obřadové, nalezené v ssutinách starých církví, zejména mnoho křížů, medaillionů a obrázků. Sbírka obrazů byla poměrně chudá, ale zajímavá tím, že poskytovala příležitost stopovati vliv západu na malbu ikon (svatých obrazů) v kraji jihozápadním. V místnostech centrálního archivu uspořádal konečně J. M. Kamanin výstavku rukopisů a prvotisků.

Oddíl rukopisný měl dvě oddělení, kyjevské a volynské rukopisy. Všech rukopisů bylo kol 200 obsahu náboženského, nejstarší z XV. století. Sbírka starých tisků obsahovala takořka všechna známá vydání knihtiskáren jižněruských od počátku knihtiskařství do konce XVIII. století.

Mimo výstavu v universitě přístupno bylo v době sjezdu ještě několik výstav. Promluvím i o těchto několik slov dříve, než přejdu k vlastnímu referátu o pracích sjezdových a o podniknutých exkursích.

1. Výstava v Městském Museum otevřena byla pátý den po zahájení sjezdu. Budova musejní v slohu řeckém vystavěná totiž právě se obnovuje a přestavuje. Výstava zaujímá pět velkých dvoran. Nejzajímavější jsou tu nálezy našeho krajana, archaeologa V. V. Chvojky a to z doby předpotopní, učiněné při rozkopání hory v ulici Kirillovské v Kyjevě, ale hlavně znamenité, do dnes nevysvětlené nálezy ze sidlišť v okolí Tripolji (77 verst níže od Kyjeva při Dněpru, o nichž ještě níže bude více pověděno při referátu o Tripolské exkursi). Druhá místnost obsahuje starožitnosti skytské. Nejzajímavější jsou majetkem B. J. Chanenka. Některé vystavuje V. V. Chvojka. Třetí síň s památkami doby zvané dobou stěhování národů a dobou slovanskou většinou

vyplněna opět exposicí Chvojkovou; poslední dvě místnosti obsahují sbírky † V. V. Tarnovského a to podobizny hetmanů (namnoze kopie), památky archaeologické týkající se minulosti Malé Rusi, výšivky, zbraně, a vůbec památky kozačiny. Kromě toho vidíme zde několik poprsí pěvce Kobzara, T. G. Ševčenka a Gogola a podobiznu Kostomarova.

2. V předměstí kyjevském Podole, v budově Bratského monastyru nalézá se Museum kyjevské duchovní akademie, jedna z nejznamenitějších sbírek toho druhu v celém Rusku, zaujímající 6 pokojů a dlouhou, souběžnou s nimi síň. Nehledě na starožitnosti egyptské, fenické, moabitské, cyperské, řecké a římské a j., v první místnosti jsou tu rozličné památky, týkající se obyvatelů zemí ruských. Tak v druhé síni obracejí na sebe pozornost hlavně krymské křesťanské a jiné památky, mezi nimi modely jeskynních chrámů; třetí pokoj obsahuje hlavně podobizny a rytiny. Z oněch vynikají podobizny pěti patriarchů. Ve čtvrté vyloženy starožitné potřeby chrámové, v páté a šesté sbírka ikon a křížů. Síň obsahuje převzácnou sbírku mincí, medaillií, jetonů, pečetí, plomb atd.; kromě toho vidíme zde velkoknížecí a carské listiny a rozmanité rukopisy. Podrobný katalog sestavený Petrovem, jenž každému návštěvníku se zapůjčí, usnadňuje studium bohatých sbírek.

3. Bibliotheka, sbírka rukopisů a podobizen v Kyjevo-Pečerské lavře, umístěna dnes v prvním patře ohromné zvonice laverské. Knihovníkem její jest otec Dimitrij, mladá zajímavá postava, absolvent Alexandrovského kadetského korpusu, pak úředník v ministerstvě války, od r. 1895 mnich. Rukopisy i knihy jsou většinou obsahu bohosloveckého (rukopisů staroslov. jest celkem 276, nejstarší ze XIV. století). Z knih památny jsou staré tisky dodnes stávající laverské tiskárny a jiných tiskáren. Portréty zdobící knihovnu představují patriarchy, mitropolity, světce, cáře a jiné vynikající osoby. Zajímavé jsou, abych tak řekl škicáře žáků ikonopisné školy laverské, některé z XVIII. stol. Vedle knihovny přístupna v lavře i klenotnice, v níž uschováno množství vzácných předmětů, vynikajících nejenom hmotnou cenou, ale i uměleckým provedením. Vzácné vazby knih, nádherné kříže (kříž darovaný Mazepou), mitry, ikony a p.

4. Ze soukromých sbírek zasluhuje v ohledu archaeologickém zmínku zejména museum J. A. Chojnovského. Pilný sběratel během několika let získal mnohé vzácné starožitnosti. K nejzajímavějším počítám předměty z doby slovanské. Některé upomínají na nálezy Moravské; tak míska, patrně k účelům bohoslužebným sloužící, a řezanými obrazy ozdobená, nalezená na městišti knížecího dvora Kyjevského, dle slov sl. M. Wanklové, shoduje se úplně s miskami v Olomúci nalezenými a v tamním museu chovanými. Vykopávky a sbírky své popsal majitel ve zvláštní knize r. 1896 vydané (Kratkije svěděnija o predkach Slavjan i Rusi), jež jest zároveň katalogem.

5. Znamenitou sbírkou obrazů a jiných vzácných věcí konečně má vzpomenutý již výše přítel starožitností p. Chanenko v soukromém svém bytě, jenž v některých dnech členům archaeol. sjezdu byl přístupný. Zastoupeni tu přední mistři italské, španělské, nizozemské i jiných škol. Vkusná úprava místností a přesně slohový nábytek svědčí o krasochuti pořadatele. Katalog obrazů s popisem jednotlivých děl (88 stran) rozdává se návštěvníkům zdarma.

(Pokračování.)

O otiskování a odlívání pečetí.

Vojtěch Král z Dobré Vody.

K pečetění bral se ve středověku vosk přirozený, bezbarvý nebo zbarvený.

Nehledíc k pečetem trojhranným, opatřeným silnějším okrajem, měly pozdější pečeti podobu kulaté misky voskové, na jejímž dně otisk pečetidla

se nalézal. Vyskytují se také pečeti s barevným středem, na němž jest otisk pečetidla, kdežto obal neb mistička, která svými vysokými okraji otisk před poškozením chrání, zůstala bílou.

Tak zvaný vosk španělský, oblíbený v 16. století, byl sice (pro přísadu šelaku) tvrdší nežli vosk přirozený, ale za to i křehčí a rád odprýskával. K ochraně pečetí z tohoto vosku sloužily dřevěné, soustruhované kapsle.

Všechny pečeti těchto druhů visely za pergamenové proužky neb hedvábné šňůry na listině pergamenové. Když později užívalo se papíru častěji, přestalo přivěšování pečetí, poněvadž papír by nebyl toho snesl, i přitiskovali je na listinu samu. Často pokryli vosk pečetní lístkem papíru ozdobně vykrojeného a na ten lístek pečetidlo vytlačili, což dávalo zdání, jakoby pečet z papíru byla.

Vosk starých pečetí znenáhla větrá, poněvadž mastnota pojící ostatní součásti vosku na povrchu zasychá a tím se tvoří jemné skorem mikroskopické šupinky. Ty sice pomalu, ale stále odpadávají, tak že pečeť časem pozbývá zřetelnosti a ostrosti, byť i nebyla jinak poškozena. Takovým pečetem škodí tedy sucho, ale ještě větší měrou vlhko a mokro; proto též odlívání jich v sádře, vodou rozdělané, v níž pečet dosti dlouhou dobu ležeti musí, nikde již nedovolují Pečeti z křehkého vosku španělského jsou ještě choulostivější než li z vosku obyčejného.

Známy jsou také ještě jiné druhy otiskování pečetí, než jen sádrou jako: staniolem, želatinou, guttaperčou a p., ale ty všechny mají své vady; staniol ku příkladu rád a snadno se zbortí a lze ho užiti pouze k jedinému odlitku, želatina brzy až na třetinu původní velikosti se sesychá a ve vlhku neb mokru ráda nabubří, guttaperče jen za tepla užiti lze, teplo pak starým pečetem ještě více škodí nežli vlhko a mokro. —

Dlužno tedy jinou látku než výše uvedené vzíti k otiskování — látku takovou, která vytčených vad jest prosta a při tom přece zcela vyhovuje svému účelu. —

Podařilo se nám po několika pokusech takovou látku nalézti; aspoň jsme dle posavadních výsledků o tom přesvědčeni, že lepší jest všech ostatních.

Látka ta skládá se ze smíšeniny fermeže s plavenou křídou, ku kteréž se přidá trochu sikativu, aby rychleji schla prve než jí užijeme.

Směs takto utvořená podobá se těstu dobře hnětenému, lze ji plasticky formovati a podrží tvar, nebyl-li násilně zrušen, po uschnutí úplně a stále. Nejjemnější detaily lze čistě a zřetelně touto massou otisknouti. Poněvadž látka sama mastnotu v sobě obsahuje, nemůže nikterak pečetem uškoditi, ano spíše je osvěží a prachu zbaví, lépe než jiný prostředek. Otiskování touto massou jde rychle, i při malé zručnosti z počátku. Na několika místech, kde odlívání pečetí sádrou nebo jinak vůbec se nedovoluje, uděleno nám bylo ochotně povolení otiskovati pečeti touto massou. Zejména otiskli jsme tímto způsobem velké množství pečetí v archivu sv. Václavském zemském, musejním, maltanském, kapitulním, v Jindř. Hradci, Krumlově a j. v.

Doporučujeme při otiskování tyto věci:

1. dostatečně velký kus massy, sikativem dobře promíchané a prohnětené, kterou, potřeba-li, můžeme nahraditi sklenářským tmelem.

2. jemný vlasový štětec (většího druhu).

3. trochu klouzku (mastku).

4. čtverhranné kousky silnější lepenky, dle množství a velikosti pečetí, které otisknouti hodláme.

5. stejné množství oplatek k lepení a konečně

6. nějakou krabici neb skřínku na ochranu čerstvých a ještě měkkých otisků. —

Je-li všechno připraveno, vezmeme dostatečně velký kus otiskovací massy a uválíme z ní mezi dlaněmi kuličku. Original oprášíme nejprve zlehka štětcem, pak jej potřeme na vrchu z lehka slabou vrstvou klouzku pomocí štětce a přitiskujeme na to ihned připravenou kuličku z massy palcem pravé ruky pozorně k pečeti, až tuto i s okrajem pokrývá. Před odtržením ještě

přitiskneme na zadní stranu jeden z kousků lepenky, která otisku po odtržení za podklad slouží. – Pak snažíme se volným, na plochu pečeti kolmým pohybem přitisknutou massu od pečeti odtrhnouti, což vyžaduje dosti opatrnosti a jakýsi cvik.

Otiskování nesmí se nikdy na tvrdém podkladu díti, spíše na dlani levé ruky, při větších pečetech, jimž dlaň nestačí, dlužno podložiti nějakou látku, třeba jen několikráte složený kapesní šátek Aby se čerstvé a měkké otisky při nesení neb vezení ze svého místa nepohnuly a nepomačkaly, přilepí se lepenka pod nimi oplatky na dno neb i víko krabice neb skřínky. Každý otisk obdrží běžné číslo pod kterým pak sobě v zápisníku poznamenáme druh a datum listiny, jméno toho, kdo pečetil, barvu a látku pečeti jakož i archiv, ve kterém listina jest uschovaná.

Takto získané otisky jsou negativy, z nichž odlitím neb novým otisknutím positivy, to jest otisky originalu zcela podobné v libovolném množství obdržeti lze.

Za tím účelem vysušíme negativ na slunci neb na teplém místě kdes až nejen po vrchu ale i uvnitř tak tuhý jest, že bez ujmy i mírný tlak snese.

Nyní můžeme s odléváním positivu počíti.

Konečné, k potřebě určené odlitky mohou býti ze sádry, vosku, stearinu, kovu písménkového a konečně i z mědi (cestou galvanickou) vytvořeny.

Nejrychleji hotoví se a nejlevnější jsou odlitky sádrové. Ku zhotovení těchto koupíme štukatérskou sádru (úbělovou) a přichystáme si dvě hliněné nádoby, z nichž jednu naplníme měkkou vodou. Negativ potřeme pomocí štětečku tenkou vrstvou řídkého oleje, která i v nejjemnější rýhy vniknouti musí, pak obtočíme negativ, který dle potřeby nožem se přikrojí, proužkem silnějšího papíru, jehož konec se přilepí neb přišpendlí. Obal tento musí těsně přilehati a nad okraj negativu aspoň o tloušťku odlitku přečnívati.

Jest dobře na obalu uvnitř tužkou poznamenati, jak vysoko sádru nalíti hodláme. Odporučuje se menších pečetí odlívati několik najednou a sice tolik, nač jedno rozdělání sádry vystačí.

Když všechny negativy se připravily a do řady vedle sebe urovnaly, nalijeme do uchystané prázdné nádoby trochu vody, k této přisypeme sádry a obé levou rukou pomalu mícháme, tvořící se na dně chuchvalce sádrové rozmačkávajíce. Vody i sádry přidáváme dle potřeby znenáhla tolik, až obdržíme dostatečné množství tekutiny podobné hustotou dobré smetaně, kterou, když byla řádně promíchána do připravených negativů zvolna nalijeme až po značku tužkou učiněnou. Tvořící se bubliny odstraníme buď fouknutím nebo propíchnutím, také odporučujeme po naplnění každého negativu tímto lehko zatřásti, aby se jemnější rysy tekutinou sádrovou vyplnily. Poněvadž dobrá sádra rychle tvrdne, jest potřebí míchání i nalévání pokud možno urychliti. Po nějaké hodině mohou býti papírové pásky z odlitku odstraněny. Odlitky radno jest ponechati na negativu aspoň přes noc a teprve potom od negativu obezřele je odtrhnouti. Sádru zbarviti lze přidáním štipce okru. —

Pečeti ze španělského vosku napodobí se tím, že úplně suchý odlitek sádrový několikráte přetřeme lihem, v němž rozpuštěn jest nejjemnější vosk pečetní. Vzhled podobný starým pečetem z přirozeného vosku dáme sádrovému odlitku tím, že jej natřeme několikráte vždy po uschnutí roztokem bílého šelaku v silném lihu.

Otisky voskové neb stearinové nebývají tak ostré jako sádrové a jsou nepoměrně dražší.

Odlívání děje se podobně jako sádrou.

Vosk i stearin nesmíme roztápěti přímo nad ohněm, nýbrž ve vodní lázni. Nádoba s voskem neb stearinem ponoří se totiž až blízko k okraji do jiné větší hliněné nádoby, naplněné vroucí vodou, kterou udržujeme potud ve varu, pokud vosk neb stearin není úplně roztaven.

O otiskování pečetí cestou galvano-plastickou promluvíme příště.

Literatura.

Sborník mus. společnosti ve Valaš. Meziříčí. Č. I. 1884. Č. II. 1898. Č. III. 1899. — Dr. J. V. Novák, Několik slov o starožitnostech. — K. J. Maška, Archeol. vycházka na Hostýn. Václavek. Některé zvyky, obyčeje a pověry výroční na mor. Valašsku, zvl. na Vsacku. — J. Bubela, O rostlinách na Vsacku zavlečených a zdomácnělých. — Dr. J. V. Novák, Poslední portáši (národní stráže) na Rožnovsku.

V šlépějích Palackého. — Václavek, O původu a jméně Valachů (=kmen slovanský, pastýři). — Fr. Táborský, Zahrádky lidu valašského na Hrubé Lhotě. — H. Němcová, Vyšívání v okolí města Val. Meziříčí. Ferd. Černocký, Z obec. počtů m. V. Mez. z r. 1640. — Domluvil, Bernard z Žerotína a »zřízení« jeho našim předkům daná. — Jan Vahala, zdokonalitel nářadí rolnického. Zpráva o činnosti na Valašsku pro NVČ. — Petrus, Několik myšlének o museu. — Pluskal, Příspěvek ku článku O pův. a jm. Valachův (vývody z fantastické etymologie). — Fr. Gogela, Z jarní květeny na Valašsku. — Václavek, Rozepře poddaných Vsackých s poručníky dítek po p. Janovi Makšovi z Landeka l. p. 1575. — O kamenářství (lomech) v Poličné. — Naše účastenství na jub. výstavě v Kroměříži r. 1898. — Zprávy o museu.

Historické paměti bývalého panství Mníšeckého a kláštera sv. Maří Magdaleny na Skalce. S dvěma rodokmeny. Dle pramenů sepsal Josef Vávra, c. k. professor. Praha 1899. Nákl. V. Kotrby, str. 103. Cena 60 kr.

Nové toto dílko jest výsledek 9leté píle p. Vávrovy, kterýž s nemalou pílí snažil se tu sebrati veškery zprávy týkající se nadepsaných míst. Po zeměpisném přehledu panství Mníš. předvádí nám spisovatel obraz krajiny té za dob nejstarších, potom věnuje pozornost době Karla IV. a jeho následníka a konečně líčí dobu, kdy M. byl manstvím korunním (1400—1503). Za vlády pánů Vratislavů z Mitrovic asi r. 1552 podrobeno bylo i panství M. reformaci, po kteréžto době měli tu ve správě duchovní kněží lutheranští převahu až do války 30leté. V kapitole této vřazen jest též výčet celého zboží a užitku z něho plynoucího, což ovšem má lokální význam nemalý, podobně jako další vypsání statku za války 30leté a po ní. Obšírné vypravování vlády pánů z Engelsflussu (1655—1743) a hrabat z Unvertu (1743—1827), jakož i vypsání dnešního stavu místa a panství je velmi svědomito. Cenu jeho utvrzuje ještě dodatek, obsahující mimo jiné též vypsání výletníky často navštěvované Skalky a mimo to rodokmeny Vratislavů z Mitrovic a pánů z Engelsflussu. Dílko vřele doporučujeme. *Cyr. Mht.*

Různé zprávy.

† **Antonín Solta.** Narodil se 16. prosince 1855 v Labské Týnici, studoval na vyšších realných školách v Praze na Malé Straně, kdež se r. 1874. maturitní zkoušce podrobil. Na to byl zapsán po dva školní roky na c. k. českém polytechnickém ústavu v Praze v oddělení lučebném. Po smrti rodičů ujal se doma hospodářství, studia nedokončiv. Později byl kresličem v geologickém ústavě v Praze, na to redaktorem krajinských časopisů, posléz spolupracovníkem »Hospodářského Listu« v Chrudimi. Od 1. ledna 1892 ustanoven výpomocnou silou při službě kancelářské na c. k. odborné škole průmyslové v Chrudimi s povinností vyučovati jazyku českému, živnostenským písemnostem a počtům, kteréž místo přeměněno postupem času v místo učitele pomocného. Osvědčiv

se jakožto učitel svědomitý a snaživý, dodělal se průběhem krátké doby svého učitelování po dvakráte zvýšení svého služného a když měl i posléz největší naději státi se učitelem skutečným, překvapila jej neúprosná smrt dne 31. července 1899. — Za pobytu na c. k. odborné škole průmyslové v Chrudimi kreslil některé illustrace dle epitafií chrudimských pro Wintrovy »Dějiny krojů v zemích Českých«. Z činnosti literární buďtež uvedeny tyto práce: Starobylé kříže kamenné v okolí Chrudimě (Č. lid. II. 127.), Lidové zkazky o rýhách na zdech kostelů (Č. l. III. 28.), Staré pověsti o zlatě v Krkonoších (Č. l. III. 149.), Smejvánky (Č. l. V. 190.), Píseň v čas vojny turecké (Č. l. VI. 28.), Pověry o hadech ve vých. Čechách (Č. l. VI. 138., 387.), Studie o lidové výzdobě selských židlí. Ve »Světozoru« uveřejněn článek O dvou památkách českého řemesla uměleckého, v našem »Časopise« (VI. 51—63.) Nápisy na kamenných tabulích náhrobních na hřbitovech chrudimských. V »Národop. sborníku českoslov.« otištěna pojednání: Dva selské kancionaly a Psané knížky modlící. Jako spisy samostatné vyšly v Publikacích Prům. musea pro vých. Čechy v Chrudimi č. 1. 2. a 8.: Lomenice chalup na Chrudimsku, Památky starobylého vyšívání českého na rouchách kostelních z Chrudimska a jako třetí oddíl pojednání v »Národop. sborníku českosl.« Kancionaly, psané vesnickými kantory z Chrudimska; o sobě vydal i Výkresy k vyšívání dle vzorů starobylého vyšívání selského z Chrudimska a O významu předhistorických starožitností chrudimského musea. Kromě toho napsal Šolta řadu článků a feuilletonů do časopisů chrudimských, do »Nár. listů« a j. v. Asi přede dvěma roky byl Šolta jmenován archaeolog. komissí České akademie jednatelem pro vých. Čechy a pověřen zpracováním Soupisu památek hejtmanství chrudimského. Šolta byl nejen zkušeným odborníkem, ale i nadšeným ctitelem starých památek. Ztráta aneb nedostatečné bezpečí některé roztrpčovala jej k nedůtklivosti. Veškery plány a naděje překazila předčasná smrt. Při vlažnosti, kteráž v této příčině dosud u nás nevymizela, jest upřímně litovati ztráty nadšeného pracovníka; budiž Ant. Šoltovi zachována paměť trvalá.

Karel Svoboda.

Výsledky. Společnost, plníc úkol jí přiřčený sjezdem kutnohorským, rozeslala 10. července t. r. na 51 museum a musejní spolek dotazník, týkající se musejní a spolkové statistiky a ochrany památek. Žádáno, aby material snadno dostupný (jako: stanovy, zprávy výroční a tiskopisy vůbec) byl zaslán do 31. července, ostatní pak, vyžadující více práce, do 30. září. Odpověděly tyto korporace: Krajinské musejní spolky v Ml Boleslavi a na Mělníce, Musejní spolky v Lounech, v Pardubicích, v Soběslavi, v České Třebové a v Třebíči, Musejní společnosti v Horažďovicích a ve Val. Meziříčí, Musejní společnost pro okres humpolecký v Humpolci, musejní spolek »Palacký« v Poličce, Průmyslové museum cís. Fr. Jos. pro vých. Čechy v Chrudimi, Městské museum v Turnově, Museum král. města Klatov, Písku a okresní museum v Sedlčanech. Velice důkladné a zevrubné zprávy (vesměs v rukopisech) zaslalo historicko-archaeologické museum města Hradce Jindřichova a Museum král. města Tábora. — Na 51 dotaz došlo 18 odpovědí.... Nebudiž naříkáno do vlažnosti nejširších vrstev k oprávněným tužbám našim, není-li, jak zřejmo, porozumění ani ve vlastních řadách. Ve všech denních listech pražských bylo v čas oznámeno, aby přihlásila se korporace, jež by snad nebyla dostala dotazníku a zprávy sjezdové; výtek v této příčině nelze připustiti. Vlažností a průtahem zbytečně a na škodu věci důležité jest oddalováno konečné zpracování všeho materialu.

A. B. Černý.

Opravy. Ve znaku Krušinů ze Švamberka nemá býti lebka ve štítu. Redakce podotýká výslovně, že kresba byla pořízena nikoli podle textu listiny otištěné, nýbrž podle soukromého dopisu, jenž ovšem nedopatření v sobě obsahoval. Co se listiny týče, vysvítá z poznámky redakce, že text její za authentický nikterak nevydává. — V popisu znaku Doupovců z Doupova (čís. 51.) odpadá ve 4. řádce »a černých«, neboť Budovcové měli ve znaku dvě břevna stříbrná na červeném štítě.

Ze Společnosti přátel Starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladní za čas od 5. července 1899 do 25. září 1899. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé po 25. září uveřejníme příště.

Za členy přispívající se zl. 2.— ročně přistoupili P. T. pp.: Blažek Jos., kaplan v Třebíči; Nádenník R., velkoobchodník nábytkem; Schrenker Alois, starosta král. věn. města Mělníka.

Činnými členy s příspěvkem zl. 1.— ročně stali se P. T. pp.: Boda M., docent při české technice a vrch. inženýr na Smíchově; Bosák Václ., c. k. soudní sekretář na Hluboké; Bouček Gust., c. k. rada zem. soudu v Plzni; Cechner Ant, architekt v Hořicích: Černý Jos., techn. udjunkt cukrovaru v Kopidlně; Dohnal Aleš, c. k. gymn. prof. v Chrudimi; Duras Lad., učitel v Nov. Strašecí; Halík T., c. k gymn prof. v Král. Dvoře n./Lab.; Hanzlík Ant., majetník mlýna v Kamenomostě; Hess Václ., vrchní inženýr ve Dvoře Králové; Hrouda Frant., rolník a obchodník v Kamenomostě! Chalupecký Jan, mag. official; Jahodář J. V, společník firmy: O. Čečetka a spol., zl. 1.— na r. 1900; Jelen Jos., rolník v Kamenomostě; Kohn Jos., úředník cukrov. v Berouně; Kotík Jan, knihkupec na Smíchově; Krčmář Jos, úředník dráhy na Žižkově; prof. Dr. Krsek Frant. při c. k. ministerstvu kultu ve Vídni; Krušina Jindř., knihař; Kubásek Ot, c. k. poštovní oficial na Král. Vinohradech; Kubín V., učitel ve Vlněvsi; M. U. Dr. Liebich L., obv. lékař v Dašicích; Lokay K., soukromník v Berouně: Mařík Fel., kníž. Schwarzenberský lesní příručí na Huboké; J. U. C. Mašek Fr., ob. tajemník ve Vysočanech; Millín Karel, c. k. okr. komisař při c. k. ministerstvu vnitra ve Vídni; Nedvídek Václ., korrektor; Opatrný Boh., lesní příručí v Oseku; Paul Bedř., inženýr ve Dvoře Králové Pavlásek Ot., c. k. fin. komisař při c. k. zem. fin. ředitelství; Pertl Ant., c. a k. hosp. adjunkt v Hořelicích; J. U. Dr. Pohl Jan, advokát ve Slaném; Polesný K. v Pelhřimově; Prchal Ferd., učitel v Boskovicích; Procházka Alois, měst. stavitel v Domažlicích; čten. beseda »Přemysl« v Jílovém; Rathouský Jos., pokladník Spolku průmyslníků; Slavík Jos., učitel v Železnici; Stifter Ant, lékárník v Křinci; Šťastný Václ., učitel v Železnici; Tkadlec Jan, majetník domu; Walter Fr., arciděkan v Chrudimi; J. U. C. Vokáč Jos., úředník banky Slavie; Zeman Jos., správce kníž. cukrov. v Židovicích. Zeman Jos., učitel v Náchodě.

Za publikace, vydané Společností, zaplatili P. T. pp.: Jílek Fr., učitel na Štěkni, zl. 5·10; M. U Dr. Nečas Jarom., okr. lékař, zl. 3.—; Jos. Nemanský z Nemanova, c. a k. podplukovník v. v. na Mělníce, zl 1.—; Skrbek B., účetní v Pardubicích, zl. —·50; tělocv jednota »Sokol« v Řeporyji, zl. 4.—; Velinský Fr., jednatel Musea v Pardubicích, zl. 7·50.

Na prospěch Společnosti darovali P. T pp.: Hora Jos. V., říd. učitel v Horažďovicích, zl. —·40; Nejmenovaný, zl. 4·78; Petrák Jos., učitel v Lomnici n. Pop., zl. —·25; Sklenička Otto, kníž. techn. adjunkt na Zbraslavi, zl. —·50.

Za veškery dary upřímně děkujeme a prosíme za další přízeň. Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek zl. 1.— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 25. září 1899.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, **Sázavská ul. č. 14 n.**

Turnov do válek husitských.

Dr. J. V. Šimák.

(Pokračování a dokončení příběhů vnějších.)

Samo dvojpanství může býti kořenem neshod a neblahých poměrů, tím hůře, poroučí-li nad jedinými poddanými pánů několik. Málo let po rozdělení vzplanul v rodě Valdštejnském krutý nesvár, jehož příčinou nejspíše byl spor o dědictví Turnovské. Snad nepohodli se u vykonávání práv vrchnostenských, snad mělo dojíti k rozdělení sama města, záminky jsou neznámy. Časy nepřály jednání soudnímu, byla doba rmutných bouří a zvůle, když sám král Jan Lucemburský porušoval mír zemský, válče se svými poddanými. Tenkráte došlo i v Pojizeří k násilnému výboji proti Vokovi (II.) z Rotštejna. [1])

Zdvihli se Valdštejnové, Zdeňkovi synové: Zdeněk (II.), Hynek, Heník, Albrecht, Jan, též Ctibor a Jaroslav z Rohozce, všichni páni turnovští, se strýci svými Lemberky a Vartemberky, s lidem svým turnovským i vesnickým, a s pomocí mnohých okolních korouhevných pánův a vládyk. I členové samy rodiny Vokovy jim pomáhali. Asi r. 1318 přepadli Voka, jali a věznili, a zatím zplenili jeho statky, vybrali peníze, odehnali dobytek, panský i selský, a na konec hrad Rotštejn vypálili. Vok měl škod na kolik tisíc hřiven stříbra.

Současně učinili loupež v Příšovicích, na Všeni a v Olešnici panu Vikartovi z Polné, z příčin nepovědomých. [2])

---

[1]) Domněnka, že valdštejnská půle Turnova byla nedílnou v obou rodech má tyto důvody: *a*) Hranice panství Rotštejnského běží k samým pozemkům městským, takže obě državy stejnoměrně k městu přiléhají. Rozměření také dojista nebylo nahodilo.

b) R. 1323 Vok praví, že obdržel právo na dědictví turnovském (in hereditate Turnowske); tedy zajisté nárok na město měl. Ale přece potom Turnov k Rotštejnu nenáleží.

c) Domněnkou tou dobře vysvětluje se příčina záští, s níž jináče nevíme si rady.

[2]) Pozůstatky desk I. 56 – 65. Proti Vokovi stojí v boji snad všechna šlechta z šíra okolí. Z Markvarticů jmenovaní Valdštejnové a Lemberkové, pak Havel ze Sytového, Havel Beran, Vok z Dětenic, Markvart z Vartemberka a Kumburka, Beneš z Vartemberka a z Veselé, Markvart a Miroslav z Jikve, Zdislav ze Zvířetic, Rotštejnové Vok, Zdeněk, Jaroslav, pak jiní: Jindřich

Pohnal proto Vok r. 1322 všecky účastníky, mezi nimi i měšťany turnovské, na něž doptati se mohl, k soudu zemskému. Prve však než-li došlo ke stání, jat byl Vok opět úkladem svých nepřátel, nestál na soudě, a tudíž při z části ztratil. V ostatku však při potomních půhonech dostal za právo, neboť protivníci většinou se nepostavili.

I pojav komorníky (vykonavatele právní) cúdy či soudu nymburského, Vok chtěl uvázati se ve zboží, především Turnovské, soudem sobě přisouzené. Ale výkonu práva v Turnově postavili se na odpor páni obojí strany, Lemberkové i Valdštejnové s čeledí a měšťany. Zvod pána Rotštejnského překazili, a jej i úředníky od města mocně odbili.

Podobně vedlo se Vokovi pod Bradlcem a Kumburkem.[1])

I volal Vok r. 1323 nepřátele své k soudu z odboje právu a při zase obdržel. Ale který konec záští vzalo, povědomo není, ježto zápisy soudní z doby pozdější jsou ztraceny.

Jisto však, že Turnov za časů potomních nenáleží k Rotštejnu, ale z dílu k Valdštejnu, z dílu k Rohozci. —

Rohozecké panství sotva čtvrt století potom trvalo v rukou domácího rodu.

Když psalo se r. 1356, poroučel již na Rohozci vladař nový, mocný **Půta z Turgova**, pán též na Bradlci, Hradišti Heřmanově Choustníku, Hostinném, Olešnici, zástavní držitel Dvora Králové a panství Trutnovského.

Však zatím stálým dělením zboží ztenčilo se nemálo, obsahujíc, pokud ovšem zjistiti lze, jen nevelké úkrají, kolem hradu Rohozce na pravém, a kolem později vzniklého hradu Zbiroha na levém břehu Jizery.[2]) Hrad Z b i r o h postaven byl, jak zdá se, tehdy, když dělili se synové Havla Ryby, aby měli kde přebývati. Prodav Rohozec i Bradlec rod Lemberský přestával potom na vládyčím zboží v horách, sedě tiše na Sytovém a Semilech, kdež vymřel do polovice XV. stol.

---

z Lichtemburka, Petr ze Suchdola, Hynek z Velvsi, Jan z Kamenice, Půta z Hradišťka, Načerat, Pakoslav, Léva, Heřman všichni z Brady, Bohuslav, Jan, Ota všichni z Labouně, Sulek z Drahoraze, Příbek a Ondřej z Mostků, Hrabiše ze Ktovy, Jestbor a Rivin z Újezda, Bohuslav z Kostelce, Soběhrd z Lomnice, Jindřich z Vesce, Ratibor ze Železnice, Hanuš z Činova, Kabalec ze Sobotky, Václav z Plaz, Smil z Červené Vsi, Zachař z Mlýnec, Sulek z Hlušec, Petr z Kopidlna, Sezima z Běchar, Adiolt z Bydžova, devět vladyk z Dolan, Hynek z Libštatu, Jeniš z Dalemilic, Lucek a Lovata z Čečelic, Olen z Chocnějovic, Petr z Nedvězího, Blahut ze Kbelnice, Albrecht z Měcholup, Hynek z Cidliny, Bohuslav z Čebříkova, Zbud z Radče, Sulek z Vlčíhopole, Zbislav z Mokřic, Ctibor z Búsovce, Albin z Milkovic, Beneda z Mečežíře, Přísnobor z Lobče, Budislav z Hradištka, Bohuslav z Dašic, Jan z Vlkova, Protiva z Lubiše, Odolen z Pojed, Vlček z Újezdce, Mikuláš z Bolic, Pertolt z Přepeř, Jindřich a Martin z Měnína, Hanuš, Žibřid z Chyjic, Zdeslav z Kunratic, Boněc a Kunrat z Milčevsi, Ondřej z Vitiněvsi, Stojslav z Olanic, Lutold ze Žlunic.

[1]) quando nuncium misit cum beneficiariis Neumburgensibus, ivit popraviti in obtento iure in hereditate Turnowské, ibi eum otbili. (Pozůst. desk I. 61).

[2]) Dle studii mapových.

Rod německých pánů z Turgova, již v erbu měli dva zlaté levhardy v modrém poli, přišel do Čech ze země Míšeňské a sloužil horlivě králi Janu Lucemburskému, cizince milujícímu. Za to hojných statků od krále nabýval. Půta již as r. 1318 vyskýtá se, jsa tenkráte pánem na Hradištku, mezi nepřáteli Voka z Rotštejna. Několik let potom stal se jeho přímým sousedem, nabyv od Lemberků Bradlce i Rohozce s půl Turnovem, nejspíše trhem.[1])

Půta Turgovský věrně byl oddán i císaři Karlu IV., i požíval u něho milosti. Na Rohozci, pokud víme nesídlil, ani syn jeho Jan čili **Henslin**, jenž s otcem spolu statky držel. Ten někdy psal se po Turnově, ač tu měl jinak hejtmana, jímž byl r. 1358 Jošt řečený Jura.[2])

Turgovci ještě r. 1374 na Rohozci a Turnově panovali, ale v letech potomních koupil zboží to soused bohatý **Markvart z Vartemberka.** Nový držitel pocházel z té větve rodu Vartemberského, která po Trnavských ve zboží jich vešla. Otec Markvartův Beneš r. 1346 ještě sídlil na tvrzi při městě Sobotce, ale potom v letech 1346—49, znamenitý hrad Kost založil a po něm se i psal. Umřel as r. 1368. Choť jeho slula Eliška. Synové Benešovi, Markvart se starším Petrem vládli zprvu nedílně, až r. 1371 rozloučili se. Petr ujal Kost, Markvart koupil si Rohozec s Turnovem a Zbirohem. K panství jeho nyní připojena jest farnost všeňská, příslušná prve ke Kosti. Později Markvart nabyl i znamenitého panství Žlebského v kraji Čáslavském.[3])

Markvart z Vartmberka úřadů zemských ani dvorských nezastával.[4]) Klidně žil, spravuje své statky a dobrodiní číně církvi. Turnovskému klášteru vyprosil odpustky.

Však přece památka pána jinak dobrosrdečného a ctného zkalena je na vždy v posledních letech života jeho, skutkem, jejž sám těžce zpykal i jeho potomstvo. Odsouzen byv při soudě zemském ve při kterési, pokládal nález za křivdu, a když během soudním ničeho nezmohl, sáhl k násilí, jímž první porušil blahý mír a pokoj, který v zemi vládl od časů císaře Karla. R. 1387

---

[1]) Že Turgovci nabyli panství přímo od Lemberků, tomu svědčí okolnost, že v jich rukou obojí zboží, Rohozec i Bradlec, objevuje se současně. Patrně učinili kup. R. 1358. Jošt purkrabí turnovský (capitaneus Turnauiensis) svolil, aby farář v Malých Bucích místo změnil (Kn. konf. I. 30), M. Buky jsou na panství Hostinském, jež Turgovci měli od r. 1318; je tedy Jošt služebníkem Turgovců. V letech potomních Henslin podává kněze do Turnova s Jindřichem z Valdštejna: jsou tedy Turgovci pány druhé půle města, Rohozecké, a to již r. 1358. A poněvadž již r. 1356 připomínají se poprvé na zboží Bradleckém, jež ještě r. 1325 Lemberkové drželi, lze souditi, že asi v těch letech i Rohozec koupili.

Henslin v knihách konfirm. I. 185 psán je de Turczow, v II. 62. Turkowec de Turnowec, III. IV. 10. de Turnow (1374).

[2]) Kn. konfirm. I. 30. —

[3]) Hrady X. Kost. Rohozec, XII. Žleby.

[4]) Palacký v Dějinách II. 2, 271 a Hrady X. 199 praví, že Markvart r. 1377 byl mistrem komory královské, ale z Tomkových Dějin Prahy V. 46 vidíme, že v letech 1361—80 úřad ten měl Týma z Koldic, Markvart však hodnosti dvorské nemá vůbec.

»odpověděl« nepřátelsky zemi a jal se s pomocníky svými veřejně po silnicích loupiti, lidi jímati a šacovati a pych provozovati.

Dne 18. ledna 1388 král Václav IV. vyhlásil veřejnou hotovost proti odbojníkům. Markvart z Vartemberka mocně se bránil, tak že válka v zemi na půl léta trvala. Až v létě 1388 královo vojsko dobylo útokem hradů jeho a Markvarta jalo. Nešťastný pán dokonal u vězení r. 1392. Panství jeho ujata jsou všechna ke komoře královské, vdově ponecháno bylo jen zboží v Přepeřích, na němž měla věno zapsáno. [1])

V Rohozec, Zbiroh a půl města Turnova uvázal se nyní sám král Václav IV. Jeho jménem vládl Turnovským královský purrabí Přibík, připomínaný r. 1392. [2])

Současně i valdštejnská část města proměnila držitele své. Bratří Zdeněk, Heník, Hynek, Albrecht, Jan, vzpomenutí počátkem XIV. století, nezůstali nedílnými.

Nejmladší Jan již r. 1304 sídlil na hradě Štěpanicích, jejž byl si založil v horách Krkonošských, a jeho potomstvo, Štěpaničtí z Valdštejna, na sto let zmizeli z krajiny turnovské.

Albrecht kol r. 1304 koupil si sousední panství Lomnické, Hynek r. 1316 byl zápisním pánem na Veliši, Heník snad obýval na Valdštejně a Zdeněk vystavěl si hrad Chlum ve skalách pod Turnovem. [3])

---

[1]) Palacký Děj. II. 271, Tomek D. Prahy III. 337—338. — Hrady X. c. m.

[2]) Desky dvorské. — Knihy konfirmační V. 181.

[3]) O rozrodu Valdštejnském podrobně psal Dr. Jos. Pekař ve svých Pamětech o hradě Valdštejně v Druhé zprávě musea turnovského 1892 — kdež snesl všechny dostupné zprávy — pak Aug. Sedláček v Hr. V. (Štěpanice, Lomnice), X. Valdštejn, Hr. Skála.

My probrali jsme znovu tento material, prohloubili zkušenostmi o právu dědickém a doplnili studiem kartografickým. Celkem odchylek od sepsání dřívějších je málo, a všechny vysvětlí se, přihlédnemeli bedlivě k tomu, jak rod Valdštejnský se rozděloval.

Albrecht z Lomnice, hofmistr královský, měl šestero synů, z nichž Beneš oddal se stavu duchovnímu, r. 1361 stal se farářem v Olešnici pod Košťálem, a † asi r. 1363 (Hr. V. 224). Ostatní byli Hynek, Jarek, Jan, Půta a Zdeněk.

Hynek, připomínaný již r. 1338 [Paprocký, O stavu panském 228] vystavěl hrad Skálu (Hrubou) a přebýval tu; potom při rozdělení asi r. 1360 pustil ji za díl bratru Jarkovi a sám trvale usadil se na Lomnici. R. 1353 s manželkou svou Annou z Vartemberka učinil dobrodiní turnovskému klášteru. Naposled připomíná se r 1362 a umřel roku potomního, zanechav syny Zdeňka a Jarka. Pochován jest prý v turnovském klášteře. [Rohn, Antiquitates ecclesiarum circuitus boleslaviensis 114—115].

Jeho bratr Jarek r. 1353 na Chlumu seděl maje snad spolek se strýcem Zdeňkem, když pak na Skálu se dostal, pustil hrad bratru Janovi, jenž r. 1362 z Chlumce se píše, ačli Chlumec totožný je s Chlumem. [Kn. konfirmační I. 170]. Ke zboží Skalskému přislušelo i podací právo v Týně Rovenském.

Půta a Zdeněk měli nejspíše sídlo na hradě Valdštejně, neboť jinam mezi hrady valdštejnskými panství jich položiti nelze.

Společným všem Valdštejnům větve Lomnické bylo patronátní právo na Hruštici, o něž dělili se s vrchností Rotštejnskou, takže kollatoři podávali kněze střídavě, a patrně i podací v Přáslavicích.

Snad ještě r. 1325 bratří měli půl Turnova společně a nedílně, ale r. 1335 je pánem zboží Turnovského sám **Zdeněk z Valdštejna**, seděním na Chlumu. Tenkráte pan Zdeněk dal svou rychtu turnovskou se všemi platy Ješkovi rychtáři. Žil ještě r. 1357, anebo měl snad syna téhož jména.[1])

Po něm syn **Jindřich** byl r. 1362 pánem turnovským, ale Chlumu již neměl, ten dostal se bratrancům jeho způsobem neznámým. Pán ženat byl tuším s Helenou z Janovic.[2])

Tak r. 1363 — Půta a Zdeněk podali kněze tam, spolu s nezletilými syny Hynkovými. [Kn. konf. I. b. 28] — Půta a Zdeněk slují milites, rytíři, Zdeněk a Jarek clientes, panoši, což znamená, že nebyli dosud 21 let stáři. Spolu je zápis svědectvím společného práva.

Jarek tehdy mezi patrony se nepřipomíná, neboť oddělil se od ostatních doprosta s dílem svým Skalským. Někdy po r. 1364 i Skálu prodal pánům z Pardubic, jižto drželi sousední panství Starou u Libáně, vystěhoval se z krajiny turnovské a zakoupil snad v Chotěšicích u Dymokur, po nichž r. 1375—97 syn jeho Albrecht se píše. Podržel jen díl podacího práva v Přáslavicích, kdež naposled r. 1384 se připomíná.

Potomní držitelé (Hrubé) Skály nic s Valdštejnem ani Turnovem činiti nemají.

Ze synů Hynkových Zdeněk byl pánem na Košťálově, Libštátě a Olešnici; umřel r. 1388. Manželka jeho Kačna dala r. 1396 plat mnichům turnovským. Syn Zdeňkův Beneš do r. 1394 sídlil v Libštátě, pak snad prodal jej a r. 1394 vzal sídlo na Byšičkách. — Díl panství Košťalovského však již dříve po Zdeňkovi připadl králi jako odúmrť, a dostal se v ruce cizí.

Zdeňkův bratr Jarek vzal si podílem Lomnici (1383) ale prodal ji asi r. 1391, nebo pak píše se z Deblic. [Kn. konf. III. b. 7]. Dědil po strýci Albrechtu z Chotěšic a přichází naposled r. 1406.

Tak větev Lomnických z Valdštejna zvolna dělila se, vyprodávala, chudla a potom vyhynula ve stavu vládyckém.

Hrady V. 224 praví, že Jarek Deblický r. 1406 prodal podací právo v Turnově a citují doklad z knih erekčních VII. 76. Ale v tom jest omyl; na citovaném místě není čeho o Turnově, i nutno zprávu tu vztahovati jinam, neboť právo podací strany Valdštejnské již r. 1392 náleželo Václavu z Vartemberka. R. 1406 Jarek prodal svůj podíl podacího v Přáslavicích Heníku z Valdštejna, a v Hruštici Janu z Rotštejna. (Tadra Soudní akta konsistoře V. 231.)

[1]) Kn. konfirmační I. 17.

[2]) Kn. konfirm. I. 175. — Glafey, Anecdota str. 95. č. 57. O hradě Chlumu, kladeném za nynější Kozlov, srovnej, co praví Sedláček v Hr. X. a listinu ve Třetí zprávě mus. turnov. — Sice budiž uvedeno, že v 16. stol. říkalo se »na kopci« výšině v Turnově při kostele sv. Mikuláše.

Co se týče posloupnosti Zdeňků z Valdštejna tu není jistoty, zdali následovali za sebou děd, otec a vnuk či jen otec a syn. Poprve jméno Zdeňkovo čteme v listině kláštera turnovského asi r. 1280, byl snad tehdy dospělý, neboť otec jeho Jaroslav zemřel k r. 1269. Umřel před r. 1304.

Pak známe Zdeňka se 4 bratry k r. 1316—22. Ty sluší položiti za syny Zdeňka I.

Žilli Zdeněk II. ještě r. 1357, pak dosáhl velmi značného stáří, tak že vzbuzuje se bezděky pochybnost, neměl-li syna Zdeňka III. Avšak tu nelze rozhodnouti, kterým Zdeňkem jest pán připomínaný r. 1327. [Reg. III. 544] a turnovská vrchnost r. 1335. [Listina v turn. archivu]

Že Jindřich je synem Zdeňkovým, soudíme proto, že po něm dědí. O nějakém Jindřichu z Valdštejna máme listinu k r. 1360, jíž dává se mu dispens ke sňatku. Ale není zjištěno, že by jim byl Jindřich náš.

Od r. 1362—1380 nemáme zřejmých zpráv o tom, kdo Turnovem vládl. Jediným pramenem pro konec 14. stol. jsou knihy konfirmační, potvrzující

Jindřich z Valdštejna vládl nad Turnovem snad do let osmdesátých. Od něho koupil valdštejnskou půli města s panstvím rod Vartemberský, větvě rálské, zjednav si trhem od příbuzných Jindřichových i Chlum i Valdštejn sám. Snad byl to již **Jan z Vartemberka na Ralsku**, ok. r. 1380, po jehož smrti [asi r. 1383] dostalo se dědictví šesti synům jeho. [1])

Tak obě půle města Turnova dostaly se v ruce jediného rodu, však dvou různých pošlostí a ne na dlouho.

Za nezletilosti mladých Vartmberků byl poručníkem jich strýc Beneš z Vartemberka na Veselé. Když dospívali bratři, oddělil se ode druhých nejdříve Jan, vzav Ralsko a Vartemberk, pak Petr, ujav Děvín, Beneš vyplacen byl penězi. Potom Václav s Vilémem drželi nejdřív Tolštejn u Rumburka, až Vilém odloučil se a byl pánem na Zákupech.

Všichni postupem panovali na staré kolébce rodu svého, Valdštejně, i nad turnovským dědictvím, Václav a Vilém zejména r. 1393 podávali kněze do Turnova, až na konec statky tyto zbyly nejmladšímu z Vartemberků, **Jindřichovi**, jenž poprvé připomíná se seděním na Valdštejně r. 1404, ač držel jej jistě již r. 1396.

Jindřich z Vartemberka ujav se dědictví svého, oženil se s Alénou z Lipé. Vládl i hradem Chlumem u Boleslavi a na čas i zbožím Ve-

---

faráře turnovské. Náhodou v r. 1362—1394 jen dva kněží se vystřídali; prvního podal Jindřich z Valdštejna, druhého vrchnost rohozecká. Ale vládl-li ještě r. 1356 Zdeněk, není proč pochybovati o dalším panství Jindřichově po tu dobu, dokud není okolností odporných.

[1]) Hrady X. 150. píší, že hrad Valdštejn koupil si teprve Jindřich z Vartemberka. Ale patřil rodu jeho již kolik let dříve. R. 1393 uvádějí kněze do Turnova král Václav a Václav i Vilém z Vartmberka. Podací v Turnově bylo společno dvěma vrchnostem: je-li král pánem rohozeckým, pak Vartemberkové json pány druhé polovice, totiž valdštejnské.

Z téhož pojednání v Hradech známe, jak oddělovali se od sebe synové Jana z Ralska. A jestliže r. 1393 půl Turnova drží 2 mladší synové, patrně s třetím, dosud neoddělení, kdežto tři starší již vládnou statkem samostatným, lze za to míti, že byla ta půl Turnova původně nedílným zbožím všech, a že tedy měl ji již sám otec jich Jan z Ralska († 1383).

R. 1382 provoláno bylo nesprávně zboží, které patřilo mnichům turnovským, jako odumřelé. — Právo mnichů proti soudu hájili Zděnek z Valdštejna na Štěpanicích, Jindřich z Valdštejna na Vysokém a Albrecht z Valdštejna a z Lomnice (syn Jarkův na Chotěticích), všichni sice Valdštejnové, ale z těch větví, které již z turnovské krajiny byly vymizely.

Lze z toho souditi: kdyby Turnov tehdy ještě byl patřil Valdštejnům staré větve Valdštejnské, jistě by hájili kláštera v městě svém sami; ježto však brání mnichy Valdštejnové z krajin vzdálenějších, zřejmo, že starý rod r. 1382 městem již nevládl. I je podobno, že snad Valdštejn s Turnovem již toho r. 1382 náležel Vartemberkům. A tak i tato cesta ukazuje k Janovi z Ralska, († 1383), jako k prvnímu turnovskému pánu z toho rodu.

Jindřichu nejmladšímu synu jeho patrně zbylo zboží toto naposled, když oddělil se od něho i předposlední bratr Vilém. Ten pak měl Zákupy od r. 1396. Toho roku tedy Jindřich stal se sám pánem nad Turnovem.

Jednoho Beneše z Vartemberka zvou paměti klaštera turnovského Benešem z Turnova. Přisoudili jsme přídomek ten Benešovi z Veselé, poručníku mladých Vartemberků, ježto spíše se mu hodí, nežli Benešovi, jeho poručenci. Vláda tohoto byla by příliš krátkou. Viz článek můj: O ztracených pamětech kláštera turnovského v časopise Methodu 1899.

lišským. R. 1414 stal se purkrabím kraje hradeckého. [1]) — O Turnově však pod jeho panstvím v ty časy není ničeho známo.

Odboj nešťastný Markvarta z Vartemberka byl první předzvěstí nepokojů potomních. Od jeho smrti sotva rok uplynul, a již povstali jiní pánové nespokojení proti králi, s nevěrným bratrovcem jeho Joštem a bratrem Sigmundem uherským. Zmatky po deset let neblaze vířily v zemi, a když končily — jalově pro pány — bylo již u prahu veliké bouře husitské.

Zase byli to páni z krajiny naší, ne-li držitelé sama města, jižto v nevolích těch měli nemalé účastenství, ano náleželi k podpalům všeho toho zlého.

Král Václav držel krom Rohozce ještě i panství Trosecké, jež dostalo se mu odúmrtí asi r. 1393 po Čeňkovi z Vartemberka. [2]) O Rohozci nevíme, jak dlouho koruně náležel, Trosky však již r. 1399 ovládal **Ota mladší z Bergova** a dle nich se psal, aniž vědomo, kterak v panství vešel. [3]) Od r. 1397 zákupem měl i Chlumec v kraji hradeckém.

Podobá se, že již tenkráte současně s Troskami páni z Bergova nabyli i části zboží Rohozeckého, jež komora král. rozprodávala, totiž hradu Zbiroha s okolními vsemi, jímž později vládli. S dílem zbirožským pak odtržena jest a Bergovům poddána i rohozecká půle města Turnova. [4])

Ostatek panství s hradem Rohozcem (bez poručenství nad Turnovem) zůstával snad i na dále při koruně.

Rod pánů z Bergova přišel do Čech za krále Jana z Míšně, kdež držíval hrad Lobdenburg. Za znamení erbovní nosil rybu okřídlenou stříbrnou na štítě červeném. Ve dvou generacích se počeštil. Slouživ před tím věrně koruně, od r. 1394 postavil se v řady jednotníků panských, a kladen byl za nejhoršího protivníka králova.

Od povstání proti králi roznícení mysli již nepotuchlo, majíc podněty v rostoucím hnutí náboženském.

Pohříchu čím bouřlivěji tměl se obzor dějin, tím méně zpráv máme o končině turnovské.

Vroucí ruch, toužící po mravní opravě v církvi, podněcovaný nejprv od autorit, potom opuštěný, neschopností a zlou vůlí a slepou vášnivostí těch, kdož měli z něho těžiti pro dobro obecné, rozmáhal se, nemaje mezí slušných, v nebezpečný kvas. A když vtě-

---

[1]) Pekař, Paměti o hradu Valdštejnu. — Hrady X. 60, 341.

[2]) Hrady X. 66.

[3]) Arch. č. I. 61. — Poněvadž Bergovští účastnili se pozdvižení již r. 1394, a král t. r. byl ještě pánem Trosek, sotva Ota ujal panství v době nepřátelství. Od r. 1397 byl Oto pánem na Chlumci, i je pravděpodobno, že teprve později stal se pánem Trosek, v letech 1398—99, v dobách to zdánlivého smíření jednoty panské s Václavem IV. Bergov zjednal si Trosk asi trhem, ježto na výprosu souditi nelze.

[4]) Výslovně pánem turnovským Ota z Bergova objevuje se až r. 1424 (Kn. konfirm. IX. 207). Ale je pravděpodobno — když jiných zprav vůbec není — že komora postoupila obou zboží témuž držiteli rázem.

lená myšlénka reformních snah, mistr Jan Hus, zhynul v plamenech kostnických, od plamenů těch zažehl se děsný plápol po všem království.

Král Václav IV. zemřel, Sigmund bratr jeho prohlásil se nesmířitelným nepřítelem kalicha, nastali časové žalostných bouří na půl století.

K těm proměnám chovaly se vrchnosti turnovské nepříznivě, Jindřich z Vartemberka z počátku sice přál novému směru a s četnými pány podepsal r. 1415 stížný protest proti upálení Husovu do Kostnice, ano i násilím sáhl na statky odpůrců Husových; Ota z Bergova při tom poskvrnil se i hanebným lupičstvím na klášteře Opatovickém; ale později oba odchylovali se od lidového hnutí, a když došlo k odboji proti Sigmundovi, stáli již na straně římské a královské. Bergov pak převrhl se dokonce v zuřivého nepřítele, a kde mohl straně kališné škodil a překážel. [1])

Ke zřejmým protivníkům husitství hlásili se i všichni sousedé, Jan z Jenštejna na Skalách, Mikuláš Zajíc z Hasenburka na Kosti, Bohuš z Kováně na Fridštejně, a nad jiné mocný Jan z Michalovic, jenž tuším od r. 1422 držel zboží Rohozecké. [2])

Ti všichni pevnou rukou drželi řády katolické na svých panstvích, takže, i když jevily se sympatie k rostoucímu hnutí národnímu, mezi lidem poddaným nepronikly aspoň zjevně na světlo. [3])

Míjely tedy nauky nového učení dlouho Turnovska, aniž se jich dotkly významněji. Na hradě Rohozci došel útulku vyhnaný farář žerčický Ondřej Hrnčíř, duchovenstvo i mniši turnovští dojista vydatně působili ve směru utrakvismu nepříznivém. Ano ještě r. 1423 vydán byl bratr turnovského kláštera Jan Chrúst inkvisitorům pro podezření z viklefismu, čehož by sotva bývalo, kdyby husitství v městě mělo volnou zvůli. Byl však shledán pravověrným. [4])

Jedinými okolními vrstevníky kalichu oddanými byli kumburský pán Hynek Krušina z Lichtemburka a Bartoš a Bernart z Valečova. Tito bratří nad jiné přilnuli k Žižkovi a straně husitské.

Hynek Krušina již r. 1420, 30. dubna táhna s bratrstvem Orebským Praze ku pomoci spálil klášter Hradištský. Ale podobno,

---

[1]) Tomek, Dějiny m. Prahy III. 595. — Arch. český III. 187, IV. 375. Hrady X. 58, 67. — Bergov psal r. 1422, 27. září markrabí braniborskému, že k němu míní přiraziti, jsa hotov ve dne i v noci bojovati a porážeti s boží pomocí tupiče svaté víry křesťanské.

[2]) Kdy pan Michalec nabyl Rohozce, v pramenech nenalezneme. Podobá se, že dostal ho teprve zápisem od krále Sigmunda, ježto v letech dřívějších snad by se byl po něm psal. Poprve znamená se seděním na Rohozci r. 1422 v pátek před sv. Duchem (DD. XX. 38).

[3]) Jediný Vok z Valdštejna, držitel Louček u Přáslavic, jevil se horlivým stoupencem Husovým, uspořádav dokonce r. 1412 posměšný průvod proti bule papežské. Ale v letech potomních nevíme o jeho smýšlení.

[4]) Výpisek Rojkův akt konsistorních v archivu musejním.

že tenkráte vyhnul se krajině turnovské, a tudy ještě r. 1424 Turnov i panství okolní byly mocným sloupem strany královské.[1])

Zatím však šířila se moc husitská co den, a královští ztráceli podporu za podporou. Konečně došlo i na severní pomezí. Žižka počátkem r. 1424 obrátil se do kraje hradeckého k půlnoci, porazil tu pány u Skalice 6. ledna, později 5. března útočil bez výsledku na Hostinné a v nejbližších dnech na to dobyl tvrzí v Mlázovicích a ve Smidarech u Bydžova, všude škodě pánům protivným, plené vsi a městečka. Odtud zaměřil do krajiny turnovské.[1])

Ve prvních dnech postních (okolo 10. března) padl Turnov — nejspíše bez valného odporu — do rukou táborských. Klášter s kostelem dány jsou v požeh a mniši zaplatili odpor svůj dosavadní hroznou smrtí na hranici. Město však zkázy nevzalo, ale ujato jest od husitů. Současně snad Táboři vzali mocně hrad Valdštejn.

Hrozný vojevoda pak táhl dále k Jablonné a k Žitavě, panství nad dobytým hradem zůstaviv jednomu z bratří **Valečovských**..[2])

---

[1]) DT. str. 15. píší mylně k r. 1421 o vzetí Turnova skrze Pražany. Zpráva o tom čerpána jest ze Starých letopisů a z kroniky Vavřince z Březové. Omyl způsoben byl jednak porušeným textem pramenů, jednak nedosti kritickým jich užitím.

V St. letopisech str. 45 čteme o výpravě Pražan na jaře r. 1421 do vých. Čech a dobytí Brodu Č.: »A tiem zhrozivše se jiná města totižto Kúřim, Nymburk, Kolín, Hora, Čáslav a Chrudim, dala sú se a smluvila, a která sú se zprotivila, ta jsú potom brzo dobyta, jakožto Jaromiř, Mýto, T u r n o v, Dvuor, Polička.

Potom po veliké noci Pražané — jeli — k Chrudimi, Maytu, k Poličce, k Jaromiři, k Dvoru, k T u r n o v u, k Litoměřicům.«

Ale v poznámce vydavatelově, kterouž spisovatel přehlédl, čteme že v některých variantech rukopisů na místě slova Turnov položeno je T r u t n o v, což samozřejmě správno jest, an starý letopisec tu jen města královská vyčítá.

Vavřinec z Březové (Pram. dějin českých V. 409) píše o Tábořích, že měli kláštery za peleše lotrovské a zbořili je — a tu jmenuje: m o n a s t e r i a, m e n d i c a n c i u m m o n a c h o r u m: i n T u r n o v i a u n u m. — Je pravda sice, že Vavřinec psal jen o letech 1420—1421, — ale kdo kroniku zná, ví, že psal autor mnohem p o z d ě j i, nežli se události staly. Na uvedeném pak místě o příbězích těch vyčítá jména klášterů ne chronologicky, ale souborně, všech najednou, ačkoli zašly v dobách od sebe časově značně rozdílných. Spojil tu tedy zkázu všech při vypravování o roce jediném.

Samozřejmo z toho, že r. 1421 husité u Turnova v ů b e c n e b y l i.

[1]) Tomek, Děj. Prahy, IV. 295.

[2]) O útoku na Hostinné píše St. letopisec, že byl v neděli masopustní, což připadalo na den 5. března. Dne 18. března odpovídal král Sigmund, an tehdáž v Krakově pobýval, Žitavským, jižto mu byli oznámili pohromy, Žižkou jim spůsobené. V dobu tu mezi 5. a 18. březnem sluší počístí dobytí Turnova.

Co Balbin a po něm DT. vypravuje o pádu Hostinného a smrti jeho velitele Zdeňka Černína, je holý výmysl zbožné fantasie, jejž vyvrátil Sedláček v Hradech V. Hostinného vůbec dobyto nebylo a Černín neznámého jména byl zabit v Mlázovicích.

- Markvart
  - Záviš
  - Havel 1175–1176
  - **Heřman** 1177—1189
    - Beneš, kastellan budyšínský
      - Beneš z Velešína
        - Jan z *Michalovic* † 1306 ψ Jana z Rožemb.
    - **Markvart** z Března 1297—1228 ψ Hostilka
      - **Havel** z *Lemberka* 1233–1253 ψ Zdislava z Křižanova
        - Havel z Jablonné 1254—1272
        - **Jaroslav** z Turnova 1272—1289
        - Zdislav ze Zvířetic
        - Beneš z Dětinic
      - **Jaroslav** z Hruštice 1234—1269
        - Vok z *Rotštejna* ψ Rychce
        - **Zdeněk** z *Valdštejna* 1278—1304
      - Vojslava
      - Markvart z Ostrého
        - Beneš z *Vartmberka*
    - Záviš
      - Zbislav z Bratřic 1223
        - Jan z Polné
          - Vikart
          - Záviš

Rozrod Markvarticů

Beneš 1306–1323	Jan na Boleslavi 1337 - 1351	Petr † 1368	**Jan na** Rohozci † 1425
	Jindřich na Velešíně	Jan Beneš Jindřich	Markéta
Havel Beran	Havel		
	Ješek	Katruše ψ Hynek Berka z Dubé	
	dcera, ψ N. ze Železnice		
Havel Ryba na Bradlci a Rohozci 1318 - 22	**Jaroslav** z Rohozce		
	Ctibor z Rohozce		
	Markvart z Jikve	? Miroslav	
Havel Houba na Sytovém	potomci		
Havel kanovník			
potomci			
potomci			
Jarek z Luhu	Vok		
	Markvart		
Vok			
Zdeněk	Jan	Ješek ψ Žofka	
Zdeněk na Turnově 1318	? **Zdeněk** 1335—1356	**Jindřich** 1362	
Heník			
Hynek na Veliši	Beneš, kněz	Zdeněk z Košťálova 1363–1388	Beneš z Libštátu
	Hynek na Lomnici 1338—1363	Jarek z Deblic	
Albrecht na Lomnici 1304—1322		Albrecht z Chotěšic 1375 - 1395	
	Jarek na Skále 1353–1364		
	Jan z Chlumce, Půta, Zdeněk		
Jan na Štěpanicích 1304	Heník z Vysokého 1354	Hynek	Heník na Vranově
		Zdeněk	Jan
Jan ze Stráže † 1316	Vaněk	**Jan** z **Ralska**	Jan † 1433 z Ralska
		Vaněk	Václav
	Ješek, Beneš		Petr
Beneš z Veselé	potomci		Beneš
Markvart z Kumburka	potomci		Vilém
Beneš z Kosti	Petr z Kosti		**Jindřich na Valdštejně**
	Markvart na Rohozci		

Soupis zvonů v okresním hejtmanství Holešovském.

Rudolf Janovský.

(Pokračování a dokončení.)

VI. Lukovec. *Farní chrám sv. Josefa.* Na věži visí tři zvony.

1. Velký zvon jest zvýši 66 *cm* a má 83 *cm* v průměru. Zakoupen byl nynějším farářem, konsist. radou P. Lihou odněkud z Rakous. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

✠ DVRCH DAS FEVR PIN ICH GFLOSSEN IOHANN LEOPOLD CAMMEN HAT MICH GEGOSSEN IN LINZ ANNO 1816.

Písmo jest velmi primitivní!

Uprostřed po stranách jsou čtyři obrazy: Krista na kříži, sv. Floriana, sv. Kryšpína a sv. Josefa.

2. Prostřední zvon má 47 *cm* výšky a 62 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

PER FRANCISCVM STANKE OLLOMUCII ANNO 1822.

Uprostřed jest po jedné straně obraz sv. Josefa, na protější straně jest nápis o dvou řádcích:

AEDI DEI SACRÆ POPVLIS SALVANDIS ERECTÆ HANCCE SVO DONIS FVSAM CHRISTO VOVENT

Za pouhý výmysl, nemající jádra, klademe i obšírnou zprávu Balbínovu (Bohemia sancta 156) o řádění Žižkovu v klášteře turnovském. Nemělo jí ani v DT. býti užito.

O dobytí Turnova máme vůbec jen jedinou, z míry stručnou zprávu ve St. letopisech 63 k r. 1424. »Léta téhož týž Žižka mnoho vsí i městeček v Čechách spálil jest a v Turnovském klášteře mnichy jest spálil.«

Ze suchých a skrovných těch slov těžko vyčerpati více, nežli pouhý skutek. Však, jestliže jsme odkázali všechno ostatní vypravování o zkáze Turnova do říše výmyslů, lze aspoň za to míti, že St. letopisec by byl více pověděl, kdyby se více bylo stalo. A ježto jediný pramen náš o obraně města mlčí, a pozdější poměry nijak o zkáze nesvědčí, možno usuzovati, že pohroma stihla pouze nenáviděné sídlo odpůrců kalicha, nikoli však i město, tím spíše, když v městě hned potom panují husité sami.

Neznamená tedy příchod Žižkův v dějinách Turnovských valnou epochu.

Kdy dobyto bylo města, přesně na den nezjistíme. Od Hostinného do Mlázovic je nejkratším směrem 3 míle, odtud do Smidar 2 míle. Pochody i dobývání obou míst mohly trvati nejméně den až dva. Od Smidar k Turnovu je přímo 5 mil, což za denní pochod lze vykonati. Tím posunuje se den dobytí města aspoň za 8. březen.

18. března věděl Sigmund o Žižkovi, že byl u Žitavy, ze Žitavy do Krakova je dobrých 50 mil, což jezdec i kdyby neustále dnem i nocí jel, s odpočinkem nutným stěží za 2 dny vykoná. Datována byla tedy zpráva Žitavských asi 16. nebo 15. března. A odečteme-li den — na cestu od Turnova do Žitavy, zbude nám pět dní bojů, a den mezi 8. a 13. březnem, jako čas dobytí města.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ SUB PATR. EXC. D. D. IOS. IOAN. COM. A SEILERN ECCL. LUCOV. CUI H. T. QVA CAP. ARC. FRANC. HAWRANECK PRÆFUIT.

3. Malý zvon má 29 *cm* výšky a 39 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

MICH GOSS CASPAR HOFFBAVER IN WIEN ANNO 1817.

Uprostřed jest po jedné straně kříž, na protější straně obraz P. Marie s Ježíškem.

VII. Mysločovice. *Farní chrám sv. Trojice.* Na věži visí tři zvony:

1. Velký zvon jest 67 *cm* zvýši a má 80 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

ANNO MDCCCXLIII, na protější straně: UNI TRINOQUE DOMINO

Uprostřed po straně jest obraz sv. Trojice.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ A LEOPOLDO FRANCISCO STANKE OLOMUCII FUSA 1843

2. Prostřední zvon má 61 *cm* výšky a 77 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

MICH HAT GEGOSSEN WOLFGANG STRAVB IN OLLMITZ 1809

Uprostřed po stranách jsou obrazy sv. Trojice a sv. Václava.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ HANC CAMPANAM ÆRE PROPRIO COMPARAVIT WENCESLAVS PROCHASKA PRO TVNC DECANVS ET PAROCHVS MISLOSCHOVICENSIS ET EANDEM IN HONOREM S. S. TRINITATIS WENCESLAI BENEDICI CVRAVIT

3. Nejmenší zvon má 51 *cm* výšky a 58 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ HÆC CAMPANA REFVSA FVIT ANNO 1809 A WOLFGANGO STRAVB IN OLMITZ

Uprostřed po jedné straně jest Kristus na kříži, na protější straně obraz sv. Josefa.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ IN HONOREM CHRISTI AGONIZANTIS SVB WENCESLAO PROCHASKA PRO TVNC DECANO ET PAROCHO MISLOSCHOVICENSIS ÆRE PAROCHIANORVM

Na obou starších zvonech jsou nápisy místy olejem a prachem zalepeny, místy pak hodně setřeny. Kopie legend vyžadovaly mnoho námahy!

VIII. Ruclavice. *Farní chrám sv. Václava.* Na věži visí tři zvony.

1. Velký zvon má 50 *cm* výšky a 65 *cm* v průměru. Uprostřed po straně jest obraz sv. Karla, před křížem klečícího.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

Z LÁSKY K BOHU A VLASTİ VĚNOVAL MİLENÉMU CHRÁMU FÁRNÍMU KAREL CHYTİL ROLNİK V RUCLAVICİCH L. P. 1873.

2. Prostřední zvon má 36 *cm* výšky a 48 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

⁓⁂ ŽEHNEJ BOŽE OBEC RUCLAWICE ⁂⁓ S. WÁCLAW

Uprostřed jest obraz sv. Václava, pod nímž jest nápis:

LITJ, W STRAUBA W HOLOM. 1854.

3. Malý zvonek má 23 *cm* výšky a 30 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ İN HONOREM S. S. NOMİNİS JESU ET MARİÆ A—O 1764.

Uprostřed po třech stranách jsou obrazy Bohorodičky, jména Ježíš (I H S) a Maria (monogram).

V malé vížce nad presbytářem jest zvonek s obrazem sv. Františka Seraf. a nápisem:

Věnovan chramu Páně od Cecilie Lužové v Rudslavicích. Zvon tento je litý za faráře: Františka Přikryla l. P. 1883. od Emila Webra v Brně.

Nemoha pro obtížný přístup a nedostatek času zvonek tento osobně prohlédnouti, použil jsem opisu legendy p. farářem pořízeného.

IX. Rymice. *Farní chrám ke cti sv. Bartoloměji.* Na věži visí tři zvony:

1. Velký zvon má 66 *cm* výšky a 92 *cm* v průměru.

Po jedné straně jest uprostřed obraz P. Marie a dole nad okrajem zvonu nápis:

☛ HÆC CAMPANA A FRANCISCO STANKE OLLOMUCII REFUSA EST ANNO 1821

Po druhé (protější) straně jest nahoře nápis:

☛ SANCTE BARTHOLOMÆE ORA PRO NOBIS

Uprostřed jest obraz sv. Bartoloměje, pod obrazem pak nápis:

☛ SUB LOC .· CAP .· IOANNE PRZECECHTIEL

2. Prostřední zvon má 31 *cm* výšky a 40 *cm* v průměru. Uprostřed po straně jest Kristus na kříži, pod křížem P. Maria a sv. Jan.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ A LEOPOLDO FRANCISCO STANKE OLOMUCII FUSA 1838

3. Nejmenší zvon jest zvýší 29 *cm* a má 38 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ A FULGURE ✢ ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE

Uprostřed jest obraz ?

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ PER FRANCISCVM STANKE OLLOMUCII ANNO 1821

X. Střebětice. *Farní chrám sv. Vendelína.* Na věži visí tři zvony.

1. Největší má 66 *cm* výšky a 80 *cm* v průměru.

Nahoře dola jest nápis o jednom řádku:

Fusa sub parocho Francisco Fuksa per Emilium Weber Brunae a. D. 1889.

Uprostřed po straně obraz svatých Cyrilla a Methoděje.

Na protější straně jest nápis:

SS. Cyrille et Methodii
orate pro nobis.

2. Prostřední zvon má 46 *cm* výšky a 62 *cm* v průměru. Pochází z bývalé, na témže místě stávavší kaple, a má nahoře dokola nápis o jednom řádku:

LYTEG KECZTI A CHWALE BOZI P ⌽ MARYE S ⌽ WACZLAWA A S ⌽ BARTHOLOMIEGE

Uprostřed po stranách jsou tři obrazy: Krista na kříži, sv. Václava (s nápisem na stuze: S. WENCESLAVS.) a P. Marie. Pod obrazem P. Marie jest nápis o pěti řádcích:

NAKLADEM
WACZLAWA CHITILA
BARTONIE MACHACZKA
DO DIEDINY TRZEBETITZ
1719

3. Malý zvon jest zvýši 49 *cm* a má 54 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis:

Fusa per E. Weber Brunae 1889.

Uprostřed jest po straně obraz sv. Josefa, na protější straně nápis:

St. Josephe
ora pro nobis!

XI. Štípa. *Farní chrám Narození Panny Marie.* Před 40 lety kostel shořel, při čemž staré zvony se roztopily. Po ohni pořízeny tři zvony:

1. Největší má 90 *cm* výšky a 105 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

✠ A. M. D. G. BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIAE STIPENSIS ET SANCTORUM HONOREM S. IOACHIM S. IOSEPHI ET S. ANNA

Uprostřed po stranách jsou čtyři obrazy: sv. Anny, P. Marie, sv. Joachima a sv. Josefa.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☞ SUB ILLUSTRISSIMO PATRONO DOMINO DOMINO IOSEPHO AUGUSTO COMITTE DE SEILERN PAROCHO FRANCISCO SALESIO IOANNE SKOPAL MORAVO STIPENSIS REFUSA A. WOLFGANGO STRAUB OLOMUCII A. 1858.

3. Prostřední zvon jest 75 *cm* zvýší a má 90 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

✠ A. M. D. G. BEATISSIMÆ V. MARIAE STIPENSIS ET S. FLORIANI S. FRANCISCI SALES HONOREM

Uprostřed po stranách jsou čtyři obrazy: svatých Františka, Floriana, P. Marie a sv.?

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ SUB ILLUSTRISSIMO PATRONO D. D. IOS AUGUSTO COMİTE DE SEİLERN PAROCHO FRANCİSCO SKOPAL REFUSA A WOLFG STRAUB A. 1858

3. Nejmenší zvon má 56 *cm* výšky a 73 *cm* v průměru Nahoře dokola má nápis o jednom řádku:

✛ A. M. D. G. BEATİSSİMAE V. MARİAE ET SANCTORUM CAROLİ LEOPOLDİ ET MAXMİLİANİ HONOREM.

Uprostřed po stranách jsou čtyři obrazy jmenovaných svatých.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

☛ SUB İLLUSTRİSSİMO PATRONO D // D // İOS // AUGUSTO COMİTE DE SEİLERN PAROCHO FRANCİSCO SAL // SKOPAL FUSA A WOLFG // STRAUB A // 1858 ❁

XII. Záhlinice. *Farní chrám Nanebevzetí Panny Marie.* Na věži visí tři zvony.

1. Velký zvon má 66 *cm* výšky a 85 *cm* v průměru.

Uprostřed po jedné straně jest obraz sv. Františka a Valerie pod obrazem nápis o dvou řádcích:

Sv. Františků a Valerie proste Boha za
vys. dům císaře našeho i za nás všecky!

Na protější straně obraz sv. Cyrilla a Metoděje, pod obrazem nápis o dvou řádcích:

Svatí Cyrille a Methoději apoštolé Slovanů! proste Boha
by chránil ode všeho zleho obec, národ i vlast naši!

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

K oslavě Boží! nákladem obce Záhlinic, zvon tento zhotoven od Vojt: Hillera vdovy a syna v Brně r. 1890.

2. Prostřední zvon, 313 liber těžký, má $52^1/_2$ *cm* výšky a 66 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

TROJEDNOMU BOHU KU CHVÁLE, A K UCTĚ
NANEBEVZATÉ BL. P. MARİE A SV. FLORİANA.

Uprostřed po jedné straně jest obraz Bohorodičky a pod ním nápis:

ORODUJ ZA NÁS SV. BOŽI RODİČKO!

Na protější straně jest obraz sv. Floriana, pod nímž je nápis:

PROS ZA NÁS SV. FLORİÁNE!

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

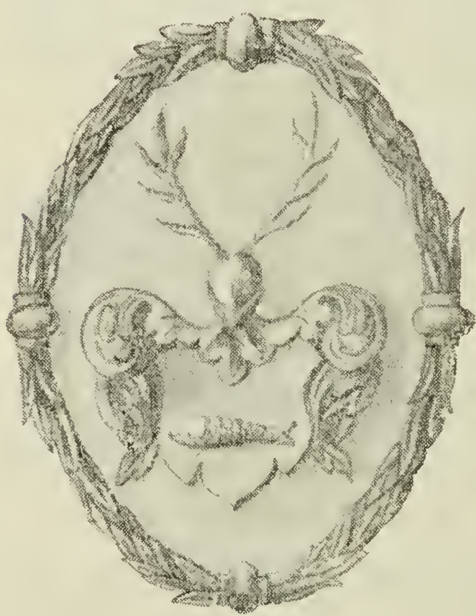
PRO DĚDİNU ZAHLİNİCE TEN ZVON NÁKLADEM OBCE LİL L. F. STANKE V OLOMOUCİ 1865.

3. Malý zvonek má 27 *cm* výšky a 32 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

☞ IN HO : S : BARBARA ET S : THOMAS FUSA W : ST.

Uprostřed po jedné straně jest obraz sv. Barbory a pod ním nápis : OLO 1781 , na protější straně jest obraz sv. Tomáše.

(W: ST. OLO = Wolfgangus Straub Olomucii.) Zvonek býval prý někdy ve dvoře Halenkovském, a daroval jej chrámu hrabě Jiří Stockau.

Obr. 18. Znak na zvoně z r. 1601. v Žeranovicích.
(½ skutečné velikosti.)

XIII. Žeranovice. *Farní chrám sv. Vavřince.* Roku 1893. uhodil do věže blesk, následkem čehož bylo ji třeba zbořiti. Zvony visí od té doby na trámech na hřbitově. Jelikož též kostel sesutím hrozil, byl v květnu roku 1897. zbořen a staví se právě nádherný větší chrám. Zvony recte zvonky jsvou tři; čtvrtý velký zvon byl 8. srpna 1898. přivezen.

1. Největší zvonek má 37 *cm* výšky a 48½ *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o jednom řádku:

GOSS MICH WOLFFGANG STRAVB IN OLMYTZ

Uprostřed jsou obrazy sv. Vavřince, sv. Josefa a umírajícího sv. Františka Xav.

Dole dokola jest nápis o jednom řádku:

S: LAVRENTIVS S: IOSEPHVS S: XAVERIVS SVNT DIVI PATRONI TEMPLI ZERANOVICENSIS

2. Prostřední zvonek má 31½ *cm* výšky a 39½ *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o dvou řádcích:

MEISTER ZĀCHĀRIĀS MILИER GOT ĀLEIИ DIE
EHRE 1·6·0·1 VERBV DOMINI IИETTERNVM

Uprostřed po straně jsou zkratky GMVR a pod nimi ve věnci znak: ve štítu ryba, nad štítem parohatá přilbice. Viz obr. 18.

3. Maličký zvonek má $20^1/_2$ *cm* výšky a 21 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis: IESV MARIA IOSEPH

4. Velký zvon, pocházející z kostela v Hulíně, daroval letos chrámu žeranovskému rodák žeranovský, dp. Josef Potůček, farář v Hulíně. Má 75 *cm* výšky a 84 *cm* v průměru. Nahoře dokola jest nápis o dvou řádcích:

İN HONOREM DEİ T · O · MAX · B · V · MARİÆ ET S · VENCESLAİ ECCLÆ HULİN · PATRONİ

COMPARATA A⁰ · 1631 · PAROCHO GEORG · KONECZNY ·

Bezprostředně pod druhým řádkem nápisu jest paprsky obklopená zkratka I H S (Jesus hominum Salvator).

Uprostřed po stranách zvonu jsou čtyři obrazy: sv. Pavla, Krista na kříži (pod křížem P. Maria a sv. Jan), sv. Petra a P. Marie.

* * *

Z popsaných tuto 49 zvonů ulito bylo 32 na Moravě, 2 v Dolních a 1 v Horních Rakousích. Při 11 zvonech původce vůbec udán není, na 2 zvonech jsou jména mistrů zvonařů bez udaje místa. Legenda jednoho zvonu jest úplně nečitelna.

Jakožto hlavní sídlo průmyslu zvonařského na Moravě poznáváme od nejstarších dob Olomouc. Teprve v novější době nacházíme dílny zvonařské též v Brně, dílny Olomucké však zanikají.

Co pak zvonařů se dotýče, hotovili zvony okresu Holešovského následující mistři:

I. Z Olomouce:
1. Mechperger Jiří.
2. Reimer Pavel.
3. Schwann Melichar.
4. Obletter Antonín.
5. Stanke František.
6. Stanke Leopold František.
7. Straub Volfgang (více následníků téhož jména zajisté).

II. Z Brna:
1. Hillera Vojtěcha vdova.
2. Hillera Vojtěcha vdova a syn.
3. Weber Emil.

III. Z Vídně: Hoffbauer Kašpar.

IV. Z Víd. Nového Města: Hilzer Ignác.

V. Z Lince: Cammen Jan Leopold.

VI. Bez udaje místa:
1. Natanael, zvonař.
2. Milner Zachariáš.

Máme však za to, že oba posledně jmenovaní též domácími, moravskými mistry byli. Mistr Natanael byl zajisté Českým Bratrem, a bylo by zajímavo pobyt jeho seznati.

Abychom zevrubně poznali, kolik který mistr z popsaných zvonů ulil, jakož i ve kterých letech a s jakou legendou, přikládáme přehlednou tabulku.

Název mistra	Celkový počet zvonů	Z těch bylo s legendou									
		českou	z roku	německou	z roku	latinskou	z roku	latinsko českou	z roku	latinsko německou	z roku
Mechperger Jiří	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1581
Reimer Pavel	2	—	—	—	—	1	1680	1	1688	—	—
Schwann Melichar	1	—	—	—	—	1	1752	—		—	—
Obletter Antonín	1	—	—	1	1805	—	—	—	—	—	—
Stanke František	3	—	—	—	—	2 1	1821 1822	—	—	—	—
Stanke Frant. Leopold	6	1 1	1838 1865	—	—	1 1 1	1837 1838 1843	—	—	1	1857
Straub Volfgang	12	1 1 — —	1854 1867 — —	— — — —	— — — —	1 1 3 3	1781 1809 1842 1858	— — — —	— — — —	1 1	z druhé pol. XVIII. stol. 1809
Hillera Vojt. vdova	2	2	1868	—	—	—	—	—	—	—	—
Hillera Vojt. vdova a syn	1	1	1890	—	—	—	—	—	—	—	—
Weber Emil	3	1	1883	—	—	2	1889	—	—	—	—
Hoffbauer Kašpar	1	—	—	1	1817	—	—	—	—	—	—
Hilzer Ignác	1	1	1871	—	—	—	—	—	—	—	—
Cammen Jan Leopold	1	—	—	1	1816	—	—	—	—	—	—
Natanael	1	1	1596	—	—	—	—	—	—	—	—
Milner Zachariáš	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1601
Původce neudán	11	1 1 1 1	1597 1719 1861 1873	1	bez letopočtu	1 1 1 2 1	1631 1 53 1692 z let čtyřicátých věku XIII. 1764	—	—	—	—
Legenda úplně otlučena. Snad z XV. století.	1	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
Součet zvonů .	49	14	—	4	—	24	—	1	—	5	—

Tolik o zvonech na Holešovsku a též i o zvonařích. Několik nových mistrů poznáme z okresu Bystřického.

K dějinám poddanství 17. a 18. století v Čechách.

Jos. Salaba.

(Pokračování a dokončení.)[1])

Že nelze říci nic obecně zjištěného ani o poměru úřednictva k poddaným, je patrno. Nacházíme tam také muže mírné a šlechetné [2]). Toliko zdálo by se, že tam, kde byl finanční stav spořádaný a úředníci náležitě placeni, že i lid byl méně obtěžován. Že však i tu vládla libovůle a děly se přehmaty, vysvitne z následujících ukázek.

Císař Josef II. zrušil, jak známo, zákonem ze dne 1. září 1781 tělesný trest u poddaných. Smýšlení panovníkovo bylo však obecně známo již dříve, než dosedl na trůn. A tak šlechta, napodobíc jej, nejednou jej předcházela příkladem. Kníže Josef I. ze Schwarzenberku zakázal již reskriptem [3]) ze dne 9. listopadu 1771 na Krumlově všeliké bití a týrání.

»Lieber Director! Nachdem es sich schon öfters zugetragen hat, dasz unsere Unterthanen von den Beamten mit Schlägen miszhandelt worden, so dasz darüber nicht nur die bittersten Klagen bey uns, sondern auch zu Zeiten beschwerliche Folgen entstanden seynd, wie dann erst kürzlich zu Worlik sich ein besonderes Unglück ergeben hat:

als haben wir zu Verhütung aller Ungelegenheit, zumal bey den jetzig critischen Zeitumstande für nöthig erachtet, derley Excesse ernstlich abzustellen. Wir wollen demnach denen Beamten alle ohnehin unzulässige Privatschlägerey und voreulige Bestrafung der Unterthanen aufs schärftste hiemit untersaget und verordnet haben, dasz sie vor sich kein Unterthann anderst, als mit Anlegung der Feuszeiszen bestrafen und, falls solches nicht verfangen wollte, den schuldigen bey dem vorgesetzten Directorialamt anbringen sollen, damit er nach Befund der Sache der Gebühr und herkömmlichen Ordnungs nach in der Amtscanzley gezüchtiget werden möge. Welches ihr also eueren Subalternen zur gehorsamsten Nachachtung in unseren Namen andeuten sollet. [4])«

Rozkaz tento pomohl jen potud, že tresty změněny. A tak již do 30. března 1782 d. d. Krumlov čteme dále [5]):

»Wohl edler und gestrenger ....! Es ist vorgekommen, dasz strafmässige Unterthanen von den Herrschaftsvorstehern mit Eselreiten bestraffet worden sind. Da nun aber eine derley Bestrafungsart patentmässig verbothen ist, als wollen S. Durchlaucht solche auch durchgehends abgeschaffet, mithin verordnet haben, dasz statt dieser Straffe nach Befund der Sache viel lieber eine Dominicalarbeit verhänget werden solle. Welches dem hochfürstlichen Auftrag vom 23. elabentis gemäsz zur nachachtlichen Wissenschaft ohnverhalte und übrigens mit vieler Consideration gebleibe.

Meines, hochgeehrten Herrn Wirtschaftsdirectoris

Dienstschuldigster Hartmann m. p.« [6])

---

[1]) Psáno na základě poznámek z urbářů a výtahů z listin panství Schwarzenberských, panství Bechyně, Kardaš. Řečice, Stráže, Pacova, Zelče, Černovic, Choustníka, Vlčic, statků Toužetína, Krušovic, Ruzína, Řepice, Dlouhé Vsi, Domoušic, Pozdně, měst Poběslavi, Sušice, Kašp. Hor, Pelhřimova, Česk. Budějovic, svobod. obcí na Sušicku, klášterů v Zl. Koruně a Třeboni.

[2]) Ku př. Theob. Siebert z Liliensteinu, vysoký úředník na Třeboni a pak Hluboké.

[3]) Kníž. archiv ve Mšeci, sub. II. 5 AU 1 a.

[4]) Orig. intimát s regest. in derso.

[5]) Tamže a téže formy.

[6]) Knížecí dvorní rada na Krumlově.

A již 25. srpna 1785 píše sama dvorní kancelář knížecí »wegen Unpäszlichkeit Seiner Durchlaucht« z Červeného Dvora u Č. Krumlova:

»Wir haben zwar schon öfters die gemässenste Befehle ergehen lassen, und sonsten auch in verschieden vorgekommenen Fällen geahndet, dasz kein Unterthann, wann er in einem Personalverbrechen oder Frevel betretten wird, am Gelde bestrafet, noch auch bei vornehmenden Verhören mit Schlägen zur Geständnusz [1]) gebracht werden solle Da aber seit einiger Zeit durch die eingekommenen Verhörs — und wochentlichen Verrichtungsanzeigen abermahlen hervorkömmt, dasz theills Herrschaftsvorstehern und Beamte von dieser Unserer gnädigsten Verordnung, welche sich lediglich auf das allerhöchste Gesatz von 1. September 1781 gründet, gänzlich abzugehen anfangen und die in Ausübung eines Schadens betrettene Unterthanen nur nach eigenen Gutdüncken, ohne vorher den zugefügten Schaden vorschriftsmässig untersuchen zu lassen, zum Ersatz und Strafe zu verurtheilen und beim Examiniren derbe Schläge anzuschafen, und sogar in denen Rechnungen des Ausdrucks: An Strafgeld eingehoben etc., da es doch an Schadenersatz heissen soll, sich zu gebrauchen pflegen:

alsz sehen Wir Uns in die Nothwendigkeit gesetzet, Unsere disfalls vorhin erlassene gnädigste Verordnungen mit dem Zusatze noch einmal generaliter zur erfrischen: dass, sobald ein solcher Fall vorkömmt und der Frevler eingebracht wird, dessen ausgeübte Thatthandlung protokolliret, seine hierüber beibringende Aüserung entgegengesetzt und der Schaden durch 2 Dorfsrichtern oder sonst geschwohrne Männer unpartheyrisch untersucht und dann der Thätter zu den billig anerkannten Ersatze in ihrer Gegenwarth verurtheillet werden solle.

Und weillen auch uiber dieses ein jedes Verbrechen seine Strafe nach sich ziehet, denen Obrigkeiten hingegen nicht benohmen ist, derlei Uibertretter, jedoch nur in den Fall mit leidlichen Arrest, einigen Karabatschstreichen, oder öffentlicher Arbeit bestrafen lassen zu können, wann das Facktum nicht eine Criminalsache, oder sonst ofenbare Stützigkeit ist, die dem königlichen Creyszamte angezeiget werden musz, so kann auch in Beiseyn gedacht zween Richtern eine angemässene, jedoch, soviell möglich, moderirte Strafe andiktiret, derlei Abhandlung aber gröstentheils an einem öffentlichen Amtstage vorgenohmen werden, welche dann, sowie der zu leisten anerkanndte Ersatz ordentlich zu protokolliren und das Protokoll von denin zur Untersuchung oder Beistand gewählten zwenn Richtern zu unterschreiben kommet weillen durch diese Ordnung in der Folge allen üblen Ausdeutungen vorgebogen und der Unterhann, wenn er wider alles Verhoffen seiner Zeit weithers klagbar werden sollte, des Ungonndes überzeigt wergen könne.

Wir hofen demnach, durch die so gestaltige Maaszregeln Unsere gnädigste Willensmeinung hinlänglich erkläret zu haben, und befehlen anbei ernstlich, dasz ihr euch insgesammt hiernach richten und die Unterhaltung derlei Protokolen mit Beobachtung der Gesätzen euch bestens angelegen seyn lassen sollet.

Was hingegen die Entwendung des Holzes anbelanget, hierwegen seynd ohnehin genugsame Weisungen gegeben worden und kömmt nur auf die Wachsamkeit der Jägern und Högern an damit sie jederzeit den Thätter hinlänglich überzeigen können. Wornach sie dann auch zur Beobachtung ihrer Pflichten zu erinnern seynd. [2])«

---

[1]) Že tímto způsobem hledělo se docíliti přiznání obviněného, dokazuje i kníž. orig. reskript z Krumlova ze dne 16. března 1754 (tamže a téže formy), týkající se lesních krádeží, tehdy velmi rozšířených a lesu škodlivých. Zde se navrhuje, aby lesní pokuty v penězích platili jen zámožní, po případě odcizené dříví vrátili. Chudí měli býti potaženi k aequivalentní práci dominikální »und zu Abdienung .... der sonstigen Geldbusz ..... mit Anhängung eines Zettels, darauf das Worth Holzdieb zu schreiben.«

[2]) Originál tamže na papíře s regest. něm. in dorso.

Tato instrukce, jejímž původcem byl nepochybně tehdejší první dvorní rádce knížete Jana, Leopold Plăch ze Seinsberku [1], doplněna od téhož již 24. února 1787 reskriptem [2]) daným z Vídně

»Damit Unseren Herrschaften wegen des Lösegeldes, welches von den beider Aeltern verwaisten Untertauen für nicht abgediente Waisenjahre abgenommen zu werden pfleget, über kurz oder lang nicht zur Schuldgeleget werden könne, finden Wir nötig, folgende Vorsichten vorzuschreiben:

1) Sind dergleichen Waisen nie ausdrüklich un geradezu zur Ablösung der dreijährligen Hofdienste mit barem Gelde, sondern allemal zur gesezmässigen Abdienung derselben in Natur anzuhalten.

Wenn sie nun dieses, entweder um ihr Glük durch eine Heurat zu befördern, oder ein anderes nüzliches Vorhaben auszufüren, nicht leisten können, werden sie selbst freiwillig und aus eigenem Antriebe ein mässiges Lösegeld der Herrschaft antragen.

2) Dieses Lösegeld soll in keinem Falle höher, als mit 1 f. r. 20 Kr. für ein Jahr abgeuommen werden.

3) Um noch sicherer zu gehen, ist jeder solcher Ablösungsfall ganz in der Kürze zu Protokoll zu nemen, welches nicht nur von dem betreffenden Waisen selbst, sondern auch von einem Richter oder Geschworenen unterfertiget und darum ausdrüklich angefüret werden musz, dasz der Untertann jahre . . . . und darum ausdrücklich angefüret werden musz, dasz der Untertann ungezudungen, freiwillig [3]) und zur Beförderung seines Besten den Ablösungsbetrag der Herrschaft angeboten und um dessen Anname statt der vorgeschriebenen Hofdienste gebeten habe.«

K tomuto připojujeme tři instrukce [4]), jež dobře prozrazují některé názory a neřesti našeho lidu tehdejší doby a zároveň způsob a výši trestů, jimiž se chtělo těmto vadám čeliti; byly to přestupky proti veřejné mravnosti a bezpečnosti majetku. První nařízení dáno bylo dne 8. září 1706, na Hluboké:

»Lieber Haubtmann! Demnach bey mir glaubwürdig angebracht worden, dosz bei meinen Herrschafften viele Weibs — von denen Manspersohnen darumben, überredet und zum Fall gebracht worden, weilen sie ihnen die Eheligung versprochen, hernach aber die Geschwächte mit lahren Worthen und etlichen Gulden Gélds abgefertiget und entweder denen Elteren zur Unterhaltung anheimbgeschicht, oder sonst in elenden Stand gesezt haben, und nun Ich dieses Laster, alsz welche zuweyllen auch wohl abscheuliche Kindermordt nach sich ziehet, soviel möglich, zu verhinderen und abzustellen gemeint bin: alsz werdet ihr denen gesambten Unterthanen alles Ernstes anzudeutten haben, dosz derjenige, so ins künfftig eine ledige Weibspersohn, es seye nun in Hofen, Mühlen, Schaffereyen, oder sonst anderen herrschafftlichen Gebäuden, auch Dorfschafften schwängeren werde, eo ipso ohne einige Auszred selbige zu heurathen geholten und verbunden seyn solle.

Dahingegen ist auch denen Weibsbildern nachtrücklich einzubinden, dosz sie vor derley Verführen sich hütten und niemanden, wan er auch die Ehr versprochen würde, einwilligen thuen gestalten, wan sie solche Winckelangelobung nit klar erweiszen könten, sie folglich keine Vertrettung finden, sondern von Jederman verachte und ihres Glücks beraubte Persohnen seyn müsten [5]).«

---

[1]) Byl to josefinista ve svém humanním působení zajisté dosud plně neoceněný, který se hlásil k tehdejším pokrokovým zásadám politickým a národohospodářským a stal se pak professorem dějin na vídenské universitě.

[2]) Tamže a téže formy.

[3]) V originále podtrženo. — Zasláno v opisu 7. března dalším panstvím.

[4]) Tamže sub. I. 5. B. P. 1a.

[5]) Souč. opis na papíře s něm. regestem in dorso.

Kus všedního života, který se tu podobá i našim poměrům.

Když nařízení toto, jež stejně čelilo i proti vyšším vrstvám, jež rády zde nápodobily pohlavní svobodomyslnost francouzské kultury, tehdy vševládné, poněkud vybledlo, obnoveno bylo reskriptem, daným na Krumlově, dne 26. ledna 1754:

»Lieber Würtschaftsdirector! Damit die des Jahrs öfters vorkommende Fornicationsbestrafungen einiger — massen zu Nutzen gebracht werden mögen, als werdet ihr solchemnach in casibus ordinariis, da keine besonders aggravirende Umstände, mithin kein schwereres delictum, zu eruiren ist, für den Thäter jedesmal eine speciale nutzbahre Arbeith, für die Zuhalterin aber, wann selbe spinnen kan, allzeit ein halbes Stückl Leinwanth von gröberer Sort, widrigens jedoch auf eine solche Strafarbeith einrathen, welche einigereyweisze der Herrschaft zum Nutzen gereichet. Deme ihr behörig nachzukommen[1]) wisset.«

Třetí instrukce [2]) stanoví jednání hejtmanů ve příčině krádeží, jež se v lidu velice rozmohly.

»Milý hejtmane[2])! Vám předešle známo a povědomo jest a každodejní skušenost přílišně to ukazuje, kterak krádeže a jiné neřesti na mejch panstvích tak se již vkořenily a rozmohly že na to zlé, jakožto trestuhodný vejstupek a oučinek více se nepatří a nepozoruje, nýbrž jako přirozená zlost a zla navyklost[3]) shovíváním a prohlídáním se passíruje odkudž pochází, že se zlí lidé tím méněji oštídají takovému hříchu se oddávati a páchati, ano jednu krádež s druhou stíhati a rozmnožovati, tak že zapotřebí bylo jedenkráte příklad ustanoviti a skrze zasloužené potrestání mnohé jiné od páchání takového zlého odvrátiti. Což na Hlubúckém panství dne 7l měsíce září skutečně se stalo, kdežto jedna rotta podobnejch zlodějův, kterýžto od několika let panský sejpky loupili a okrádali, někteří na veřejnej šibenici zvěšeni, jinší na několik let ad operas publicas aneb dominicas, to jest všelijakým potupným trestům, odsouzeni byli. Aby tehdy ta předsevzatá execuc aneb poprava poddaným tím lépeji povědoma a známa byla a oni napotom takového zlého se vystříhati hleděli a příklad náležitej z toho sobě vzali: pročež vůle má dokonalá a mínění v tom je, abyste na mejch vám na ten čas svěřenejch panstvích takovou předsevzatou executí netoliko oznámili a přednesli, ale taky k mysli jim přivedli a je napotom skrze přednešenou pohrůžku nápodobný a nevyhnutedlný pokuty od toho velmi tuze vkořeněného a skoro obyčejného zlého dokonce odnaučiti a odvrátiti hleděli.

Znajíce já o tom zprávu, že někteří hejtmani až posaváte se osmělili takové a nápodobné na mejch panstvích spáchané vejstupky a neřesti bez nejmenší mně o tom dané zprávy sami o sobě a o svej újmě trestati, pročež nemohu opomenouti nad takovým samomocným procedese aneb pokračování nemalou nelibost netoliko teď proukázati, ale podobně mocí tohoto mýho rescriptu vysvětliti, že jsem tak velkou moc žádnému z mejch hejtmanův až posaváte nepropučil a tím méněji kdy propustiti oumyslu jsem, s tím doložením, aby napotom všechny zběhlý casus aneb příhody, jakkoliv jmenované býti mohou, pořádně sepsané a prothocollirované a na to examina náležitý aneb otázky ustanovené a takové k decisí aneb mému samýmu rozsouzení dokonce odeslané byly

---

[1]) Orig. intimát téže formy.

[2]) Na rozkaz hejtmanův byla přeložena do češtiny a doručena rychtářům na všech panstvích, aby ji oznámili v hromadě lidu. Překlad je volný a tu a tam nevěrný, ač není právě nejhorší.

[3]) V originále, jenž německý: angebohrne Vnart und natürliche böse Neigung.«

A tak, pokudž by kterej hejtman proti tomu činil a pokračoval, takovej sám příčinu a věčí odpovídání na sebe uvede. Dle čehož se jedenkaždej, jak spraviti, svoje svědomí vyšetřiti a se od škody jak vystříhati, věděti bude. Dáno na Hlubokej dne 20. září, letha 1707.«[1])

Rozkaz tento dobře doličuje všemohoucnost těchto úředníků, kteří často překračovali hranice a ve skutečnosti nebyli obmezeni ani tímto nařízením. Na druhé straně vidíme však též druhý mravní (a tuším také hospodářský) stav našeho lidu, který zvyklý jsa hospodaření extensivnímu a nemaje na to[2]) dosti pozemků, byl tehdy v nejvyšší bídě hmotné a tím i mravní.

Jedenáctý archaeologický sjezd v Kyjevě.

Píše *P. Papáček.*

(Pokračování a dokončení.)

Vlastní práce sjezdové počaly 2 srpna (dle našeho kalendáře 14.) přednáškami, jichž bylo celkem 135 největší počet (t. 27) vykazovalo oddělení I (starožitnosti prvobytné); pak II. (starožitnosti historicko-geografické a ethnografické, t. 25). Přednášky konány byly dopoledne, odpoledne a večer; poněvadž bylo referátů mnoho, zasedala někdy i dvě oddělení najednou. Kromě toho konáno i několik sedění společných o věcech všeobecné zajímavosti. Pro každé zasedání volen byl zvláštní předseda z vynikajících učenců domácích i zahraničných. Z Čechů Dr. Niederle (jemuž hlavně ruský překlad jeho spisu »Lidstvo v době předhistorické«, vydaný pod redakcí znamenitého Anučina, získal známosť a vážnost v širších vrstvách na Rusi) byl čestným předsedou v zasedání I. oddělení, jímž zahájeny přednášky, dále Dři. Čelakovský, Píč a Polívka. Předmětem velikých ovaci byl zejména Dr. Čelakovský. Po přednášce každý z přítomných mohl sobě vyžádati slovo, činiti námitky a podávati doplňky. Práva tohoto bylo velmi hojně užíváno a nejednou stala se tím rozprava velice živou a zajímavou. Vniterná hodnota a důležitost jednotlivých referátů nebyla vždy stejna a to jak vzhledem k látce samé, tak i ku spracování jejímu. Nemůže býti účelem těchto řádků podati obsah všech přednášek; učiníme tak jen u nejdůležitějších, a to hlavně u takových, jež obsahem týkají se programmu našeho, postupujíce při tom dle jednotlivých oddělení. Rusové, jakožto hostitelé, všude dávali přednosť hostům a tak přednášky I. oddělení zahájil zástupce sarajevského Musea dr. Hörmann, jenž pojednal o starobosenských náhrobních kamenech ze stol. XIII. až XVI., při čemž předložil hojné obrazy a mapu rozšíření těchto i v ohledu jazykovém zajímavých památníků slovanských.*) Dr. Truhelka ve francouzské přednášce vylíčil výsledky prací archaeologických v Bosně a Hercegovině za posledních 10 let. Z množství nálezů (jen předhistorických památek má museum sarajevské již více než 20.000) viděti zajímavé vlivy řecké a italské,

---

[1]) Souč. jednod. opis na papíře s něm. regestem in dorso a tamže. Opis náš podán obvyklou transkripcí.

[2]) Dokazují pozemkové knihy a berní rolle. K tomu přispívaly časté válečné a vojenské svízele dob tehdejších a rostoucí daně, tak že poddaný opětně opouštěl své živnosti, prchal do lesů a oddával se tuláctví atd.

*) Týž přednášel kromě toho: Über das römische Castrum in Ma-

Předseda učeného komitétu V. B. Antonovič, jenž podnikl již dříve (a poslední dobou pro sjezd zvlášť) rozsáhlé rozkopávky v guberniích volynské a kyjevské a sestavil také archaeologickou mapu kyjevské a volynské gubernie, učinil několik velmi zajímavých referátů o výsledcích těchto svých prací (Rozkopky slovanských kurhanů (mohyl) v záp. Volyni, Kamenný věk v volyňské gubernii) *) O jiných rozkopkách v Rusku pojednal kromě toho V. J. Sizov (Dlouhé kurhany v smolenské gub.), A. J. Čerepnin (Kurhany rjazaňské), D. J. Evarnickij (Rozkopávky v okrese alexandrijském a chersonském), A. K. Žitějskij (Nálezy kamenné v poříčí Stryje), S. S. Gamčenko (Kurhany u města Miropolje v poříčí Sluči), sl. E. N Melniková (Rozkopávky kurhanů v rovenském, luckém a dubenském újezdě volynské gub.; o kostrách a hlavně dolichocephalních lebkách tu vykopaných podal anthropologická data A. M. Pokrovskij.) Patrný je tu opět zajímavý zjev, že objevují se i tu, jako jinde v slovanských zemích dlouholebci, jakožto předchůdci krátkolebců. N. F. Běljaševskij (popsal resultáty arch. exkurse k západnímu Bugu), A. A. Kopf (O starožitnostech lebedjanského okresu v charkovské gub); N. J. Veselovskij (Kamenné nástroje při nálezích římské doby; referent považuje nástroje ony za jakési amulety), M. J. Lilejev (Rozkopávky kurhanů u města Nežina), F. Pułaski (podal polsky zprávu o svých archaeologických nálezích v gubernii podolské), F. J. Knauer (Vykopávky v akkermanském okrese bessarabské gub.) a A. M. Pokrovskij (O lebkách kočovníků; shledává na nich patrný ráz mongolský).

V. A. Gorodcov pojednal o potřebě vypracovati nomenklaturu a stanoviti system při popisování předhistorických předmětů keramických. Navrhuje, by při tom brán byl zřetel na jakost hlíny, způsob pálení, na formu (vůbec a na profil) a konečně na ornament. J. A. Kulakovskij v přednášce o barvených kostrách pronesl mínění, že barvivem obloženo bylo tělo (nikoliv, jak vykládají jiní (ku př. i dr. Niederle v »Lidstvu«), že by barveny byly přímo kosti, masa schvalně zbavené. V. M. Vittyg v referátě o nedostatcích archaeologie v království polském, ukazuje vzhledem k množství památných předmětů na tomto territoriu se nalézajících, k potřebě zřízení Archaeologické společnosti a musea ve Varšavě. N. E. Brandenburg pojednal o aboriginech kyjevského kraje, za jichž pozůstatky pokládá mohyly se skrčenými kostrami, přičítaje jim stáří asi 2000 let.

V témž oddělení přednášel ještě Fr. Heger (Über einige fremde Formen in der praehistorischen Kultur des Kaukasus), P. N. Miljukov (Nekropol v Pateli v Makedonii) a A. A. Pogodin (O poměru Indoevropanů k Finům).

Dvě přednášky odbývaly se v Městském museu, kdež uloženy byly nálezy jich se týkající, učiněné výše již vzpomenutým naším krajanem panem V. V. Chvojkou. V první pojednal P. J. Armaševskij: O stanici paleolithického člověka v Kirillovské ulici v Kyjevě, kdež spolu s kostmi mamuta nalezeny různé nástroje kamenné, zuhelnatělé kosti a dříví a opálené valouny. Celý nález, z nejznamenitějších toho druhu, učiněný na prostoře asi 700 čtverečných sáhů (ruských) pokládal za jasné svědectví současnosti mamuta i člověka, ježto naplavení kostí jest vyloučeno. Mnohé kosti nesou na sobě zřejmé stopy lidské práce. Druhá přednáška A. M. Pokrovského a samého V. V. Chvojky týkala se nálezů učiněných tímto v Kyjevě, ale hlavně nedaleko Tripolje v okresu kyjevském. Objevy tyto, jež liší se ode všeho, co dosud v Rusi i jinde bylo známo, vzbudí jistě všestrannou pozornost v archeologických kruzích. Charakteristickou zvláštností jest nález horizontálních plošinek z několika vrstev pálené hlíny, obyčejně nevelikých (nalezena však i jedna 22 loket široká a 40 dlouhá), na nichž bývají stopy po proutí a barvě. Na plošinkách a kolem nich nalezeno mnoho různých nástrojů z kamene (i srpy dle výkladu Chvojkova), a kosti, nádob (charakteristické jsou zejména spojené nádoby beze dna, podoby velikých divadelních kukátek) a malých hliněných figurek, představujících ponejvíce ženy. Z kovů nalezena

---

*) V posledním společném zasedání členů podal neunavný V. B. Antonovič též podrobnou zprávu o všech výstavách za dobu sjezdu pořádaných.

jenom měď spracovaná v tvar malých seker. Zajímavá kultura tato jest asi nejstarší stopou slovanských praobyvatelů kraje kyjevského *)

Panu Chvojkovi dostalo se za práci jeho všeobecného uznání od členů sjezdu a vyslovováno stále přání, aby sbírky jeho na vždy pro městské Museum kyjevské byly získány.

V oddělení II. byly konány následující pro širší kruhy zajímavé přednášky: V. L. Ljaskoronského (O hradištích, dlouhých (hadovitých) valech a o kurhanech v poříčí řeky Suly. Zajímavé byly zejména popisy záhadných dlouhých valů, z nichž některé mají délku i 80 verst.) Pořadatel výstavky kartografické V. A. Kordt promluvil o historii kartografie ruské vůbec a přešel pak k systematickému popisu sebraných map. Kromě toho přednášeli ještě: V. J Ščerbin (Ukrajinská staroststva dle lustrací z XVIII. století a poslední stopy kozačiny v Ukrajině na pravém břehu Dněpru), P. J. Troickij (Starobylé město Lopasňa), A. J. Bunin (Kde stála města Lipeck, Vargol a j. vzpomenutá v letopisu k r 1283—84), N. P. Daškevič (O počátcích kozačiny), D. J. Evarnický (O záporožských sěčích), Ch. P. Jaščuržinskij Obřady a písně žnecké na Ukrajině), A. V. Polovcev (O kozácích ve službě francouzské r. 1646), F. D. Nikolajčik (O počátcích a vzrůstu Wiśniowieckých v Poltavsku), E. Sečinskij (Několik vysvětlivek k archaeol. mapě podolské gubernie), F. J. Knauer (O původu jména Rus), P. V. Golubovskij (O mapě černigovské gubernie do XVI. století), V. B. Antonovič (O poloze z letopisu známých míst Šumska a Peresopnice), J. A. Sikorskij (O stopách smíšení raçy v obyvatelstvu).

Referáty oddělení III. týkaly se po většině věcí ruských. Přednášel M. P. Istomin (O freskách XVII. a XVIII. století v chrámech jz. Ruska), J. D. Četyrkin (O některých jihoruských starožitnostech, jež dostaly se do Kalugy), E. R. von Stern (Význam nálezů keramických pro kulturní historii černomořské kolonisace), V. V. Suslov (Perioda úpadku staroruského stavitelství); V. N. Nikolajev (Referát o opravách [a nálezech při nich učiněných] veliké církve Kyjevsko-Pečerské Lavry), P A. Laškarev (O církevních památkách stavitelských města Černigova); značný interes vzbudila přednáška (polská) dra. Fr. Kopery. Polské umělecké památky v ruských sbírkách.

Oddělení IV. Českých věcí týkal se referát známého spisem svým »Padenije zemskago stroja v češskom gosudarstvě« (Úpadek zemského zřízení v českém státě) A. K. Jasinského, jenž promluvil o středověkém agrárním zřízení v Čechách, podrobněji pojednav o způsobu dělení pozemků a o mírách pozemkových a v jiné přednášce: O původu středověkých urbářů, při čemž dospěl k závěru, že urbáře vznikly samostatně (nikoliv působením staré římské katastrální praktiky, nýbrž pod vlivem podmínek sociálního života středověkého; A. M. Čerennin pojednal o kyjevské hřivně; polsky o prvotní hřivně v Polsce a jak se dělila přednášel V. M. Vittyg; S. K. Bogojeavlenskij (Sudebník [zákonník] cara Fedora Ivánoviče); N. E. Sěvernyj na základě nomenklatury geografické dokazoval (referát jeho přečetl D. J. Bagalej. podobně jako práci E. F. Rodakové z historie maloruského kraje v XVIII. st., týž podal i zprávy o jiných došlých sjezdu pojednáních), že aboriginy tulsko-kalužského kraje byl jakýsi kmen finský. D. P. Miller (Příspěvek k dějinám

---

*) Nemohu tu nezmíniti se o seznámení svém s p. Chvojkou. Bylo to při exkursi 11. (23.) srpna, o níž dále bude řečeno více, kdež nám ukazoval svoje nálezy. Účastníci pronášeli nejrozmanitější náhledy o národním příslušenství budovatelů plošinek atd. Zdálo se mi, že hledají něco, co vlastně jest zcela jasné. Všechno, co jsme viděli, ukazovalo zřejmě na lid usedlý, hospodářský (nalezeno i zrní); dnes žijí v krajích těchto Slované, o nichž nevíme, kdy se sem přistěhovali: nuže, zde jsou památky předků dnešních obyvatelů. Nepodařilo se mi na exkursi mluviti delší dobu s p. Chvojkou; za to druhého dne jsme si pohovořili. Položil mi pak přímou otázku: Čí, myslíte, že jsou to památky? Váhal jsem s odpovědí, neznaje jeho náhledu. Pak jsem pověděl: »Myslím, že Slovanů.« »Vidíte a to já říkám také,« s radostí vece p. Chvojka, »a už dlouho.«

vojenského zřízení v jižním Rusku v stol. XVIII. »Pikinerskija verbunki«), O. J. Levickij (Obvyklé formy uzavírání sňatků v jihozápadní Rusi v XVI. a XVII. st.), A. J. Bunin (Kde nalézala se »vrata« [jistá úžlabina] vzpomenutá v letopisu k r. 1268)., V. G. Ljaskoronskij (Nálezy římských mincí v středním Podněpří), G. V. Demčenko (Kdo byli tak zvaní »Přítomní lidé« v starém soudnictví).

V témž oddělení P. V. Golubovskij četl o »táboru« (vozové hradbě) užívané v jižním Rusku; ukázal, že nejstarší zprávy o tomto způsobu obrany v kraji řečeném pocházejí z XV. st. a mínil, že již před vpádem Tatarů byli s ní Rusové obeznámeni. Proti němu jiní (z Čechů dr. Kadlec), vyslovili mínění, že vozové hradby naučili se v jižním Rusku užívati od Čechů a prof. Antonovič ukázal přímo na knížete Feďka Ostrožského, jenž byl v Čechách a mohl tedy taktiku českou poznati, že snad on je zde zavedl. F. J. Titov přednášel o »zahraničných« klášteřích (tak v XVII. a XVIII. století říkalo se o klášteřích ležících v království polsko-litevském) kyjevské metropole, E. J. Sěcinskij o nejstarších kostelích v Podolí. Mnohé referáty týkaly se ruské ikonografie a škol malířských vůbec a některých zajímavých ikon zvlášť, vedle toho jednáno i o jiných věcech církevního umění (křížcích a pod.) a o různých vlivech, jež na ráz jejich působily. (Referáty M. J. Uspeňského a V. T. Georgijevského a V. N. Ščepkina). O. A. Fotinskij pojednal o pobratimstvu a církevním obřadu s ním spojeném, N. J. Troickij o archandělu Michaelovi (znak Kyjeva) v ruské ikonografii atd.

V oddělení VI. přednášeli A. J. Sobolevskij (Staré církevně-slovanské verše a jich význam pro historii jazyka), N. P. Daškevič (Nové příspěvky k životopisu Ilji Muromce na základě kyjevských zpráv XVI. a XVII. stol.), D. J. Abramovič na základě Pečerského Pateriku (životy svatých otců): o objemu a charakteristice literární činnosti Nestora Letopisce, N. V. Volkov (O nejstarších církevně slov. knihách s notami), P.V. Vladimirov (O vzájemném svazku apokryfické ikonografie, staré ruské literatury a národní slovesnosti), M. N. Speranskij (Slovansko-ruské překlady »Pčely«), P. A. Lavrov (Slovanský překlad Zonary a jeho poměr k přepracování chilandarského mnicha Grigorije), V. N. Ščepkin (Dialektické rozdělení jazyka staroslovanského a bulharského), A. S Rajevskij (O »Časoslově« bibliotheky Jaroslavského archierejského domu XIII. st.), J. M. Kamanin (Hlavní momenty v historii rozvoje jihoruského písma v XV.—XVIII. st.).

Referáty oddělení VII. B. V. Farmakovskij (Poslední vědecké práce Ruského arch. institutu v Cařihradě a byzantský rukopis s miniaturami, získaný tam institutem), V. R. Focht (O astrologických datech narození Caesara, Agrippy a Tiberia), J. A. Kulakovskij (K dějinám Bosporu (Kerče) v XI. a XII. století), V. P Buzeskul (O úspěších a hlavních směrech v oblasti řecké historie).

Oddělení VIII. F. D. Florinskij v přednášce své o původu a jménu moravských Valachů hájil slovanský původ této větve české. V rozpravě zahájené po přednášce dr. Polívka projevil souhlas s referentem.

Podivením naplnilo, myslím, nejednoho posluchače při té příležitosti mínění, pronesené Lamanským že prý v Moravě není kmenů ethnograficky ryzích. Samo pak jméno Morava jest prý keltického původu. V témž zasedání měl L. přednášeti o Allanech-Jassech v Multansku a v Uhrách. Místo přednášky otištěna byla v Izvěstích stať o Jasích-Allanech. V. N Zlatarskij odpovídá na otázku: »Kde hledati první bulharské sídelní město, že Přeslav byla residencí bulharských knížat teprve počínaje knížetem Borisem, kdežto původní stolici vidí v starobylém opevnění asi 5 km na sz. od Nového Pazaru, A. J. Sobolevskij v přednášce: Církevně-slovanské texty moravského původu, dokazoval o čtyřech staroslovanských památkách na základě některých slov z latiny přeložených původ jich moravský. L. Niederle přednášel o přesídlení Slovanů s severu hor Karpatských do Uher. Pokládaje za pravlast Slovanů kraj na sever od Karpat, domnívá se, že odtud již ve velmi dávné době stěhovali se na jih Karpat; má proto svědectví zejména v staré topografické nomenklatuře, v tom, že už velmi časně založeny na severu dvě říše (polská a ruská) a vážné svědectví vidí v popelnicových polích severního

Uherska; nálezy, které viděl v museu v Turčanském Sv. Martině, shodují se s památkami slezskými, moravskými i západohaličskými. Rozprava Niederlova vyvolala velmi čilý rozhovor, jehož súčastnili se Pogodin, Ilovajskij, Filevič, Miljukov a z Čechů Dr. Píč. Dr. K. Kadlec ukázal na potřebu, aby vydány byly v Rusku zprávy byzantských spisovatelů o Slovanech a mínil, že by věci této ujati se měla Akademie nauk.

Oddělení IX. L. Z. Mserianec (Vanské leksikalní elementy v armenském jazyku), A. S. Chachanov (Život o působení Antonia I., katholika (patriarchy) Grusie), B. A. Turajev (Koptické texty získané výpravou Bokovou do Egypta), N. J. Veselovskij (O posledním zpustošení města Samarkandu).

Oddělení XI. D. J. Samokvasov (Centralisace státních archivů v západní Evropě ve spojení s archivní reformou v Rusku), D. J. Bagalej (O potřebě zříditi centrální historický archiv v Charkově), O. J Levickij (Osudy úředních knih týkajících se Jihozápadního kraje a Malé Rusi) E. F. Šmurlo (O zřízení ruské archaeografické kommisse při Vatikánském archivu), D. V. Cvětajev (O varšavských archivech), A. N. Lvov (Ruské zákony o archivech), A. S. Rajevskij (O osudech kommisse archivní r. 1873 vládou zřízené), A. P. Voronov (Francouzský krajový archiv), D. J. Bagalej poukázal na důležitosť historických materialií jakožto pramene archaeologie. Pisatel těchto řádků upozornil při tom na důležitost místních názvů a národního podání pro archaeologii a podal některé ukázky z krajů dnes poněmčených, zmíniv se zároveň, že společnost naše zahájila všeobecné sbírání názvů místních. J. M. Kamanin (O zkoumání starých padělaných dokumentů),*) J. E. Šipovič (Letopis Vinnického kapuc. kláštera z let 1744 až 1862) G. N. Šmelev (Theorie a praxe seznamů archivních), L. M. Savelov (O archivech schůzí šlechtických deputovaných).

V společném zasedání vylíčil M. V. Dovnar-Zapolskij činnost guberniálních archivních kommissí za poslední tři léta a A. J. Markevič promluvil o zachraňování starých památek.**)

Hraběnka P. S. Uvarová pojednala o potřebě uvedení archaeologie na ruské university a to nejen archaeologie ruské, ale vůbec všech těch národů, kteří měli kdy vliv na rozvoj ruského umění. Návrh její, by v tom smyslu jednáno bylo s vládou, i aby vypracován byl program a rukojeti pro rozličná odvětví archaeologie přijat byl, rozumí se, s všeobecným souhlasem.

V posledním zasedání rady sjezdové podán byl přehled prací sjezdových, schváleny návrhy jednotlivých oddělení a usneseno:

1. podati Císařské akademii nauk zprávu o návrzích učiněných na sjezdu, by vydány byly v originále i překladech zprávy klassických a arabských spisovatelů týkající se Slovanů, 2. požádati vládu, by podniknuto bylo systematické kopání v staré Olbii, 3. vyjednávati s ruským vyslancem v Římě o zřízení archaeografické kommisse při Vatikánském archivu, 4. podati žádost k Jeho Veličenstvu o zavedení reformy v archivech, 5. proměniti charkovský historický archiv v centrální, 6. pečovati, by vydán byl co nejdříve cirkulář proti ničení důležitých archivalií, 7. by dostalo se archivním guberniálním učeným kommissím roční státní podpory po 1500 rub.; 8. by zřízena byla ve Varšavě sekce Moskevské archaeologické společnosti, 9. by zřízeny byly stolice archaeologie při universitách ruských; 10. přípravnému komitetu uloženo vypracovati pro příští (XII. sjezd) příslušné návrhy na zachování starožitností, 11. požádati Mosk. archaeol. společnost, by vzala na se vydání prací sjezdových (Trudů) a některé jiné. Konečně usneseno, že příští sjezd bude se konati v Charkově.

---

*) Podal též zevrubný obzor výstavky rukopisů a starých tisků při výstavce o XI. archaeologickém sjezdě pořádané.

**) O těchto ruských archivních kommissích, jakož i o zahájené akci na úpravu archivů ruských vůbec a o akci na zachránění památek povíme někdy ve zvláštním článku obšírněji. Jeť ledacos i pro nás zajímavo.

Velmi zajímavou částí programu sjezdového byly exkurse spojené s odbornými výklady. Tak 6 (18.) srpna vydalo asi 200 členů na Pečersk (čtvrť kyjevská), kdež vedeni prof. Zavitněvičem prohlíželi tamní památky zejména proslulou »Lavru« a její »peščery« (jeskyně), v nichž odpočívají kosti jmnichů, mezi nimi i Nestora Letopisce; potom většina hostů vypravila se, ač počasí bylo špatné, do starobylého kláštera Vydubeckého, kdež mile přivítal a pohostil je dobrý starý otec archimandrit Jevlagij. 15. (27.) srpna pod vedením neunavného V. B. Antonoviče prohlédnuty památky starého města. Počátek učiněn nejstarší památkou kyjevskou, zbytky tak zvané »zlaté brány« (zolotyja vorota).*) Průvodce, výborný znatel kyjevských památek, během tří hodin ukázal a vysvětlil účastníkům všechny důležité stavby a nakreslil jasnými rysy obraz dávného knížecího Kyjeva. Jiná četa účastníků sjezdových touže dobou, vedena N. J. Petrovem, prohlížela památky kyjevského Podolu a navštívila zejména starobylými freskami památný kostel Kirillský. 14. (26.) srpna podniknuta po parníku exkurse archaeologická do Kitajevské poustky (osamělý klášter asi 13 kilometrů od města vzdálený, kdež již od předešlého dne V. V. Chvojka s V. A. Gorodcov meškali, aby vykonali přípravné práce. Počasí bylo velmi nepříznivé a odměna poměrně malá. Rozkopáno šest kurhanů, v nichž nalezeno sedm koster z doby slovanské, avšak beze všech milodarů. Někteří účastníci prohlédli sobě i tamní peščery. Velice zajímavá byla exkurse uspořádaná 11. (23.) srpna známým přítelem a znalcem starožitností kyjevských B. J. Chanenkou pro užší kroužek zvlášť zvaných hostí (celkem 36 osob), mezi nimi hraběnka Uvarová s dcerami, předseda Císařské archaeologické kommisse hrabě A. A. Bobrinskij, Antonovič, Anučin, Samokvasov, a někteří dosud v Kyjevě meškající členové zahraniční.**)

Již o 7. hodině ranní za překrásného počasí vyjel parník »Běžica« dolů po Dněpru. Po malých nucených zastávkách (vjeli jsme trošičku na mělčinu a po druhé zase stála nám v cestě jiná loď právě na tom místě, kde pro plavbu parníků schopné koryto řeky Dněpru jest velice úzké) o jedné hodině přistanuli jsme asi 80 verst daleko od Kyjeva na pravém břehu Dněpru a vsedáme do připravených kočárů a po příkrých, v pravdě krkolomných cestách vyjíždíme do vesnice Grebenki zvané. Toť místa, kde učinil V. V. Chvojka znamenité své nálezy, o nichž výše byla učiněna zmínka. Udiveni prohlížíme již včerejšího dne pod vedením Chvojkovým vykopané jámy, nalezené nádoby a nářadí, chodíme po spečené půdě a znovu vsedáme do vozu. Na druhé straně vesnice rozkopány dva skytské kurhany, bohužel dosti chudé. Posilnivše se ve vsi Južki zvané u pohostinného statkáře J. A. Bajkovského, na jehož majetku kopání se dělo, vyjeli účastníci na třetí místo, kdež objevena stejná kultura, jako na místě prvním. Hraběnka Uvarová s prof. Antonovičem vlastníma rukama vyhrabali tu ze země velikou nádobu s originelním ornamentem. Provázeni statkářem a velmi ochotným okresním kommissařem vrátili se účastníci na parolodʼ, kdež podána večeře, jež zakončena šampanským a řadou přípitků. O jedné hodině s půlnoci přistáli jsme pod Kyjevem.

Na počest účastníků sjezdu pořádána byla i nejedna hostina; první 6. (18.) srpna uspořádali ruští členové sjezdu na počest zahraničných hostí v letních místnostech kyjevské kupecké společnosti, kdež kol 9 hodiny sešlo se více než 150 účastníků; zahraniční hosté v plném počtu. Přípitek stihal přípitek. Lamanskij připil všem hostům, Bulhar Šišmanov ukázal na potřebu vzájemných styků učenců slovanských. Hörmann v srbské řeči děkoval za laskavé přijetí a připil hraběnce Uvarové. Delší řeč, jejíž celé znění známo z denních listů a která se potkala s bouřlivým souhlasem, pronesl prof. Jaromír Čelakovský, klada důraz za poznání východní kultury vůbec a ruské zvlášť a na stále a stále rostoucí sbližování Slovanů na poli kulturním: připil bratrské vzájemnosti mezi učenci ruskými a českými i všemi slovanskými a skončil slovy: »Ať vzkvétá mohutná věda ruská na radost, čest a slávu všech Slo-

---

*) Na nejednom místě přesvědčili jsme se, že známá z Prahy »bestia triumphans« i v Kyjevě nejednu vzácnou kořist si vyhledala.

**) Podrobnější popis zajímavé exkurse, jíž měl jsem čest býti účastníkem, chystám na jiné místo. Zde tudíž jen krátce.

vanů.« Přípitkům nebylo konce. Za pozdní noci rozcházeli se účastníci odnášejíce si nejlepší vzpomínky.

14. (26.) srpna obecní zastupitelstvo Kyjevské uspořádalo v Château des fleurs členům sjezdu slavnostní snídani, jíž súčastnilo se okolo 250 lidí. Z Čechů zahraničných, myslím, už jen tři: dr. Polívka, sl. M. Wankelová a pisatel těchto řádků. Starosta města S. M. Solskij připil na zdraví císaře, a vší rodiny panovnické, po druhé za zdraví čestného předsedy velkoknížete Sergěje Alexandroviče. Hromové »urá« ozvalo se po zdravici a hudba zahrála »Bože, carja chrani«. Vzrušení vyvolal přípitek vídeňského docenta dra. Murka. Rusové s hosty zahraničnými ruce si tiskli a se líbali; slyšeti bylo hlasy »Do svidanija v Zolotoj Pragě« (na shledanou v Zlaté Praze). Velmi oživený byl i večírek u hraběnky Uvarové, k němuž pozváni byli všickni hosté zahraniční a vynikající ruští členové sjezdu. Všemožnou pozornost věnovali nám Čechům v Rusku usedlí Čechové, zejména továrník Červený, ředitel Petr a j., kteříž v paměť naši nesmazatelně se zapsali. Že ti, kdož dosud jen z děl svých aneb snad dopisů se znali, osobně se seznámili, že nejedno přátelství na celý život uzavřeno, nemusím ani připomínati. Mně nikdy — budiž mi tu dovolena malá osobní poznámka — nevymizí z paměti ruští soudruhové a spolunocleháři z kollegia Pavla Galagana,*) v němž byl jsem ubytován, zejména vždy veselý starý mládenec Chrysant Petrovič J., »děd« Semen Petrovič P. s věrným svým soudruhem Lavrem Jakovlevičem L., uhlazený Ivan Nikolajevič Ch., bodrý Štepan Dmitrijevič J., Fedor Danilovič N., milý přítel Sergěj Konstantinovič B. a j. a j. a vždy rád budu vzpomínati na setkání a seznámení s nejlepšími vědeckými pracovníky mohutného bratrského národa.

Myslím, že i ostatní hosté odnesli si vzpomínky nejlepší.

Sjezdem podníceny byly i některé vážné publikace: J. A. Kulakovskij vydal Mapu evropské Sarmatie podle Ptolemaia s textem vysvětlujícím. B. J. a V. J. Chanenkovi dvě skvostné publikace: Starožitnosti ruské. Kříže a obrazy a Starožitnosti přiděněprovské. Kamenný a bronzový věk. J. M. Kamanin Paleografický sborník (Material k historii jižněruského písma v XV.—XVIII. století a konečně V. A. Kordt: Mapy Ruska do poloviny XVII. století.

Konečně sluší podotknouti, že na sjezdu v Kyjevě smluveno svolati do Prahy v letech 1901 neb 1902 sjezd slovanských filologů, na němž jednalo by se o potřebách slovanské filologie, zejména o vydání kompendia slov. filologie, bibliografie, vědeckých slovníků církevně-slov. jazyka a vůbec všech slov. jazyků i slovníku všeslovanského, ethnografické mapy Slovanstva atd.

Sjezd uzavřen byl 19. (31.) srpna večer, za přítomnosti mnoha hostí, popečitelem kyjevského učebního okresu V. V. Veljaminovem-Zernovem, když byla předsedkyně podala přehlednou obšírnou zprávu o pracích sjezdových. Souhlasem upřímným provázelo shromáždění slova předsedkyně, když děkovala za vše předsedovi přípravného komitétu a spolu předsedovi učeného komitétu sjezdového V. B. Antonoviči a sekretářům sjezdovým V. K. Trutovskému a V. G. Ljaskoronskému. Řečí starosty města S. M. Solského, jenž přál plný úspěch a rozkvět archaeologickým pracím v Rusku, zakončena slavnostní schůze, po níž členové sjezdu shromáždili se v hostinci »Kontinentalu«, kdež na poctu neunavné předsedkyně uspořádali přátelský večírek.

Pro úplnost jen podotýkáme, že valná část účastníků dala se fotografovati, z obrázků sestaveno jednotné album. Se strany vládní setkal se sjezd všude s ochotou. Pro pohodlí členů zavedena i poštovní expositura v budově universitní.

* * *

Dodatek. Na stránce 110, 8. řádek horní, za slovo »telegram« jest dodati: České akademie a

---

*) Collegium Pavla Galagana jest soukromé učiliště, založené G. P. Galaganem na paměť jeho zemřelého syna Pavla. Jednu dobu bylo nás tam 25.

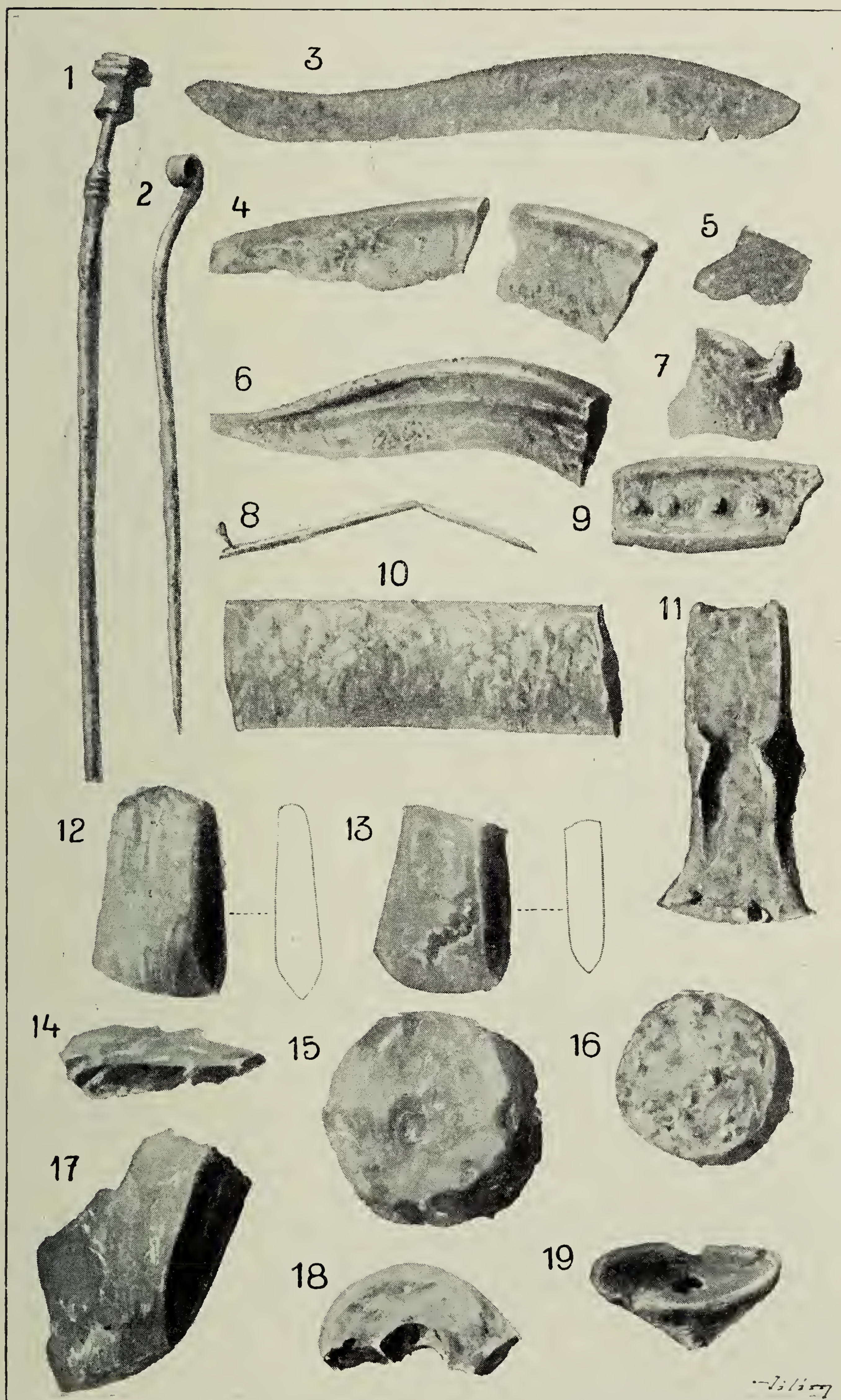
Literatura.

Výstava v Soběslavi 1898. Uspořádal a vydal Karel Lustig. Publikací musej. spolku v Soběslavi č. 2., 8°. Str. 175. Obsahuje: Referat o přípravách průběhu a výsledku místní výstavy a slavnostech při ní konané od 6.—16. srpna 1898, psaný reporterskou zevrubností. Em. Fryšová pojednává o národopisném oddělení. — F. Truhlář, O zařízení blatské světnice před sto lety. — Lustig, O retrospektivě a numismatice. — A. Bukovská otiskuje Ukázku lídových písní z krajiny soběslavské. — Jos. Pešek popsal školský oddíl. Pak následují ukázky prací učitelů statistických a diagramatických. Lustig a Fryšová referují o živnostech, —č, O včelařství. — Slavnostní řeč prof. Gust. Heše o Palackém. — Em. Fryšová napsala přehled dějin Soběslavských. — Jos. Lintner stati Škola Rožmberská v Soběslavi (Otisk ze Sborníku »Vlasti«) a Obraz z církev. dějin Soběslavských.

Starohrvatska prosvjeta. Glasilo hrvat. starinar. družtva u Kninu. Red. Fr. Radić. Knin. IV., 1898, 1.—4. Radić F., Hroty a mlaty Prvního musea charv. památek v Knině. — Nápis, který zmiňuje se o Pribimírovi, náměstsku krále Zvonimira (s obr.). — Preradović D., O Dobronji, hodnostáři charvatsko-byzantském. — Radić, Ploché hlavice sloupků v podvojných oknech starých charvatských zvonic. — Kaer P., O stećcích (starých náhrobcích). — Radić, Kytice akroteria z rozvalin basiliky P. Marie v Biskupiji. — Radić, Třetí typ starocharv. ostruh. — Dvé ostuk z Bratiškovce u Skradina. — Středověké kostely ve Stonu. — Dva nejstarší kostely zachované v Dubrovníku. Zlomky ozdobné architektonické i epigrafické slohu charv.-byzantského z kostela Matky Boží v Hradci Drnišském. — Erb Šubičův v Šibeniku. — Několik ozdob kovových s pasů, ostražních příponek a jiných spon oděvních u starých Charvatů. — Kostel sv. Jiří v Ponikvi na poloostrově Pelješci. — Rotunda Pokawe z Planic na ostrově Visu. — Rossi, Zlomek desky v kostele sv. Klary v Kotoru. — Zlomek kostelní ozdoby v Tivtu. — Marun, O velmi zajímavých starochorv. hrobech na hřbitově basiliky P. Marie. odkrytém v Biskupiji u Knina. Kaer P., Kostel sv. Jiří z Žestinji a starocharv. rod Crnotů. Zprávy a bibliografie.

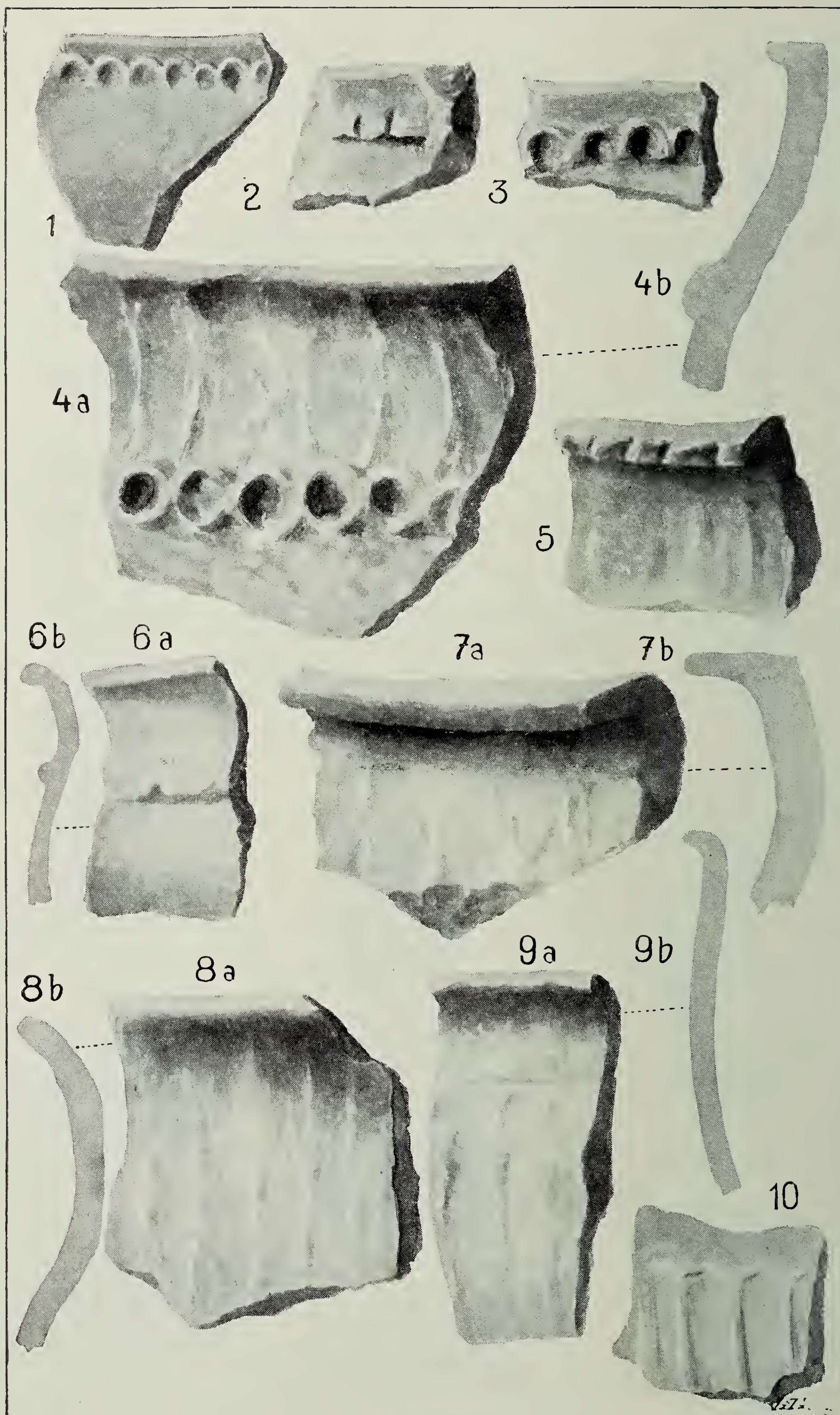
Vjesnik hrvatskoga arhaeološkoga družtva (u Zagrebu). Red. Dr. Jos. Brunšmid. Nové řady roč. 3. 1898. V. Klaić, Vývod knížat Nelipićů z rodu Svačićův. — F. Bulić: Náhrobní nápis charvatské královny Heleny v Saloně. — Laszowski Em.: Příspěvek k rodopisu vévod sv. Savy; charvatská větev vévod sv. Savy. — Jelić L.: Historicko-topografické črty z přímoří bělehradského v Dalmatii. — Hovorka ze Zderazu O.: O důležitosti a významu dalmatských mohyl. — Brunšmid J., Řecké nápisy ze svatyně božky Ma ve Vodenu v Macedonii. — Řecký nápis náhrobní z Kavadarci v Macedonii. — Pohřebiště popelnicové v Krupači u Krašiće v Charvatsku. — Římská vojen. diploma z Krnješevce. — Archeolog. zprávy z Dalmacie a Panonie. — Ivančan Lj., Výkopy na řím. hřbitově v Stenjevci u Záhřebu. — Tkalčić J., Seznam jmen svěcenců v záhřeb. biskuptství prostřed 14. stol.

Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne; wydawane staraniem komysyi antropologicznej akademii umiejętności w Krakowie. Tom. III. 1898. Olechnowicz Wł.: Crania polonica. — Ciechanowski S. i R. Urbanik: Materyały do geografii wola i matołectwa w Galicyi. — Brenstein M. E.: Wykopalisko na folwarku »Rajnie« w powiecie telszewskim na Żmujdzi. — Magierowski L.: Trwanie życia w okolici Jaćmierza na podstawie mećnyk z lot piędziesięciu (1845—95). — Wawrzeniecki: Poszukiwania archeologiczne w Lelowicach i Mieroszowie w gubernii Kieleckiej. — Talko-Hryncewicz J.: Materyały do paleoetnologii mogił Azyi wschodniej. — Demetrykiewicz Wł: Neolityczne groby szkieletów t. zw. siedzących w Przemyskiem i Krakowskiem. — Wykopaliska w Jadownikach mokrych i gorzowie, oraz inne ślady epoki la Tène w Galicyi zachodniej. — Anonim: Obszar języka litewskiego w gub, wileńskiej. — Stopka: Ma-

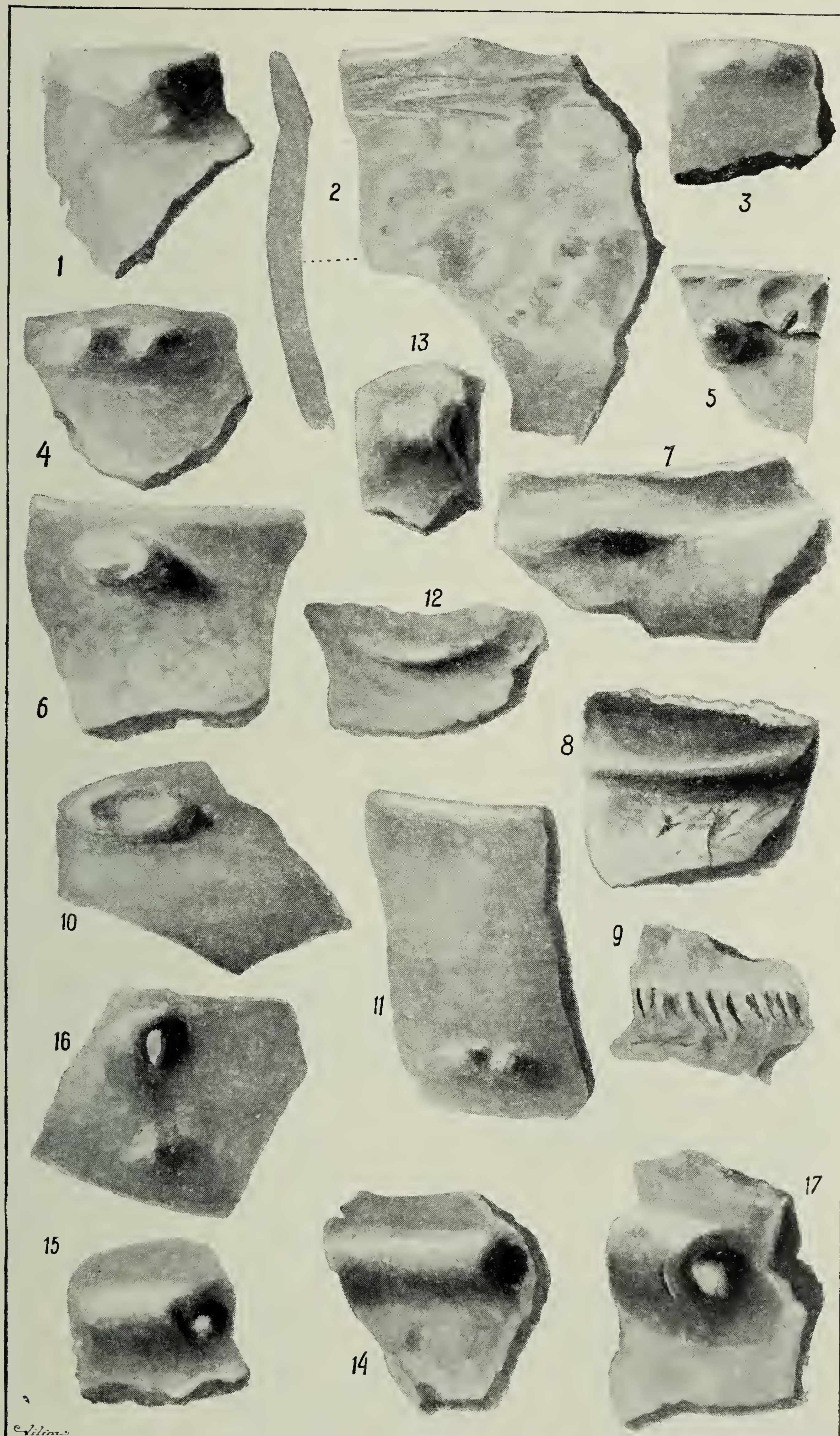
Předměty z nálezu Šáreckého.

(½ skutečné velikosti.)

Předměty z nálezu Šáreckého.

(1/2 skutečné velikosti.)

Předměty z nálezu Šáreckého.

($^{1}/_{2}$ skutečné velikosti.)

Předměty z nálezu Šáreckého.

($^1/_2$ skutečné velikosti)

teryały do etnografii Podhala. — Tetmajer Wł.: Gody i godnie święta czyli okres Świąt Bożego Narodzenia w Krakowskiem.

Nachrichten über deutsche Alterthumsfunde (Ergänzungsblätter zur Zeitschrift für Ethnologie. Red. Virchow und Voss. IX. 3.—6.). Vorgeschichtliches Gräberfeld bei Grubno. — Neue prähist. Gräberfelder bei Wachenheim und bei Rheindürkheim in Rheinhessen. — Steiubruch-Werkstätten auf dem Odilienberge im Elsass. — Die Schwedenschanze bei Trzek (Posen). — Alte Brunnenanlage einer Wendensiedelung bei Rostock in Meklenburg. — Die Schwedenschanze von Sokolniki bei Gultowy (Posen). — Gräber aus dem Ende dar Steinzeit in Pommern — Gräberfeld an den Porta Westfalica. — Skeletgrab der Völkerwanderung's-Zeit am Friedefeld. — Berichte über die Museen zu Trier und Bonn.

Slanský obzor. Ročenka musejn. a liter. spolku »Palacký« v Slaném. Roč. VII. 1899. Red. Ant. Ctibor. — Václ. Schmidt: Z archaeolog. výzkumů na Slanské Hoře. S 5 tab — Jos. Peters: Řády cechů slanských v stol. XVI. — JUDr. Jan Pohl: Zvony v Slanském okolí (vyobrazení některých legend a reliefů byla by vhodna). — Jindř. Fiala: Veřejná knihovna v Slaném. — JUDr. Jan Pohl: Tuklaty, zaniklá ves mezi Kolčí a Železnicemi. — Král. město Slaný (statistika). — Přítomný svazek, jako jeho předchůdci, obsahuje zajímavý material, důležitý pro místní historii. Doufáme, že mnozí čtenáři přijali by s povděkem občasná vyobrazení některých předmětů z musea, jichž viděli jsme několik, velice pěkných.

Věstník »Matice Opavské«. Číslo 8. (1899.) — Dr. Jos. Pospíšil: Krátký přehled předhistor památek Slezských. — J. Vyhlídal: »Z básnické dílny synků Slezských«. — A. Landsfeld: Městský archiv Těšínský. — Dr Ant. Kubíček: Dvě listiny Slezské. — V. Hauer: Hledání práva v 17. a 18. stol. na Paskovsku. — Školství Slezské. — »Věstník« dáván jest zdarma členům Matice; příspěvek roční činí zl. 2. — »Matice Opavská«, jež zvláště letos pociťuje značnou tíseň finanční, zasluhuje všemožné podpory s naší strany. Žádáme, aby hojně přihlašovali se za členy jednotlivci i korporace.

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolík. Turč. sv. Martin. Roč. IV., sv. 1. — P. Križko: Drievna mestská administrácia v Kremnici a v iných slobodných kráľovských mestách. — Jul. Botto: Miestopisné úryvky z Gemera. — A. Kmeť: Androdynamia u Zádušníka. — Týž: Floristické odrobinky. — Vršatský: Dakoľko povier, liekóv atď zo Solčian. — Andrej Klimo: L'udové zvyky a obyčaje. — Št. Mišík: Miestne mená vo Spiši. — L'ud. Ad. Reuss: O ústrojnosti nápevu »Nitra, milá Nitra!« — Fr. V. Sasinek: Záhada dějepisná. — Jan Kovalčík: Traja bratia. — Katalog numismatickej sbierky Mus. slov. spoločnosti v Turč. sv. Martine.

Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolík. Turč. sv. Martin. Roč. II., č. 3.—5. — Niekol'ko slov ku »Úprave, ako treba sbierať a zapisovať miestne názvy«. — Kritika. — Výžinkár: Artikule tovaryšov remesla súkennického v Trenčíně z r. 1590. — Krajčovič: Povery l'udu z Aššakerti (Nietranska stol.). — Joz. L'. Holuby: Prislovia a porekadla. — Rozličnosti. Pomník na Kriváni. — Konservovanie starožitností. — Št. Zoch: Dopis. — Št. Mišík: Slovanské a nemecké mená v spišských Tatrách. — Št. Krajčovič: Pozorovanie búrok v Aššakerti. — A. Klimo: L'udové zvyky a obyčaje. — Jul. Bodnar: Hra na chytačku. — Ján Kovalčík: Príslovia a porekadlá. — S. Hlaváč: Hádanky. — Rozličnosti.

Lud. Organ Towarzystwa ludoznawczego we Lwowie. Red. Dr. Ant. Kalina. Roč. V., sv. 3.—4. — J. Witart: Statystyka a etnografia. — Týž: Przyczynki kulturalne. J. Schnaider: Z kraju Huculów. (Kalendarz huculski.) — S. Udziela: O miastach zapadłych, kościołach, dzwonach i karczmach. — Dr. Allerhand: Zapiski ludoznawcze z życia Żydów. — Dr. Eljasz Radzikowski: Z folklorystiky słowackiej. — Jan Świętek: Sobótka. — R. Zawiliński: Przyczynek do twórczości ludu myślenickiego. — Dr. Nadmorski: Słowińcy i szczątki ich języka. — Józ. z Wiszenki: Niektáre wierzenia ludowe v Rudkach. — Jan Ptašnik: Podania i wierzenia Kaszub-

skie a nasze. — Týž: Trzy podania z powiatu bocheńskiego. – Jan Jakóbiec: Dyabeł w pojęciu ludowem. — Jan Świętek: Przyczynek do »Hagady«. — Dr. Alf. Landau: Uwagi do tego artykułu. — Podanie o Uryczu i Korczynie. — Rozmaitości. Rozbiary i sprawozdania.

Vjestnik kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva. Red. Dr. Ivan Bojničić Kninski. Roč. I. 1899., sv. 3.—4. — Klaič: Chorvatští bánové za času Arpadů. I.: Ban Bela (1144.–1158. a 1163.) II: Bánové před banem Belou a po něm až do r. 1225. — Magdić: Regesta nejdůležitějších zpráv archivu v Senji. I. Městský archiv. II. Archiv kapitolní. Šišić: Bartoloměj kníže z Modruše. — Jelić: Notářský archiv v Zadru. I. Registra Jindřichova z r. 1288.—1294., registra Creste de Tarallo (1289 až 1290). — Oddíl privilegií království Slavonského v král. zem. archivu. — Klaič: Listina o darování Senje králem Belou III. (IV.) knížeti z Modruše jest podvržena. — Různé zprávy.

Wiadomošci numizmatyczno-archaeologiczne. Krakov. Sv. IV., č. 2. a 3. — Jós. Zieliński: Rys hystoryczny medalierstwa w Polsce w XVI. a XVII. wieku. — Adam Chmiel: Pieczecie żydowskie. — Dr. Z. Zakrzewski: Przyczynek do znajomości solidów Bolesława Chrobrego. — Dwa nieopisane tolary z r. 1658? i 1661. — Adam Chmiel: Cechy miasta Kazimierza. Ludw. Żytyński: O kurhanach i mogilach na Wołyniu. — Wyjątky z korespondencyi Karola Beyera. — Sprawozdania.

Časopis Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. Red. Jar. Palliardi. Roč. XVI 1899. — V. Houdek: Hradní kaple Znojemská. Desatero o církevních památkách uměleckých. Dvojitá kaple Znojemská. — Jar. Palliardi: Hrob s kostrou v Hlubokých Mašůvkách. Nálezy z doby bronzů z Borotic na Znojemsku. – Mat. Václavek: Obrázky folkloristické z mor. Valašska, XI.—XIII. — In. Lad. Červinka: Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště. Denary údělných knížat moravských. — Frant. Faktor: Ze života hanáckého na Prostějovsku. — Dr. Jan V. Novák: Fr. L. Čelakovský a naše příslovnictví. — Dr. Mart. Kříž: O jeskyních Sloupských. — Telička: Lunulla z Němčic na Hané. — Různé zprávy. — Literatura. — Zprávy spolkové. — Roč. XVII., č. 1. — K. Absolon: Výzkum spodního patra jeskyň sloupských. (S 1 barvot. a 2 černými tab.) — Al. Procházka: Předhistorické sídliště u Opatovic na Vyškovsku a některé nálezy v okolí. (S tab.) — Fr. Lipska: Kostel ve Vískách. (Se 2 tab.) — Mat. Václavek: Obrázky folkloristické z mor. Valašska, XIV. — Různé zprávy. – Literatura. — Zprávy spolkové.

Cyrill Merhout: **Olšany u Prahy v první polovici XIV. věku.** — Vinohradské listy ze dne 7. října 1899.

— **Nový hrad u Kunratic,** tamže, 27. ledna 1900. — Drobné monografie na základě zpráv většinou neznámých z archivu král. hl. města Prahy.

Volné Směry. Umělecký měsíčník, vych. péčí spolku »Manesa« zapřely svůj program dosavadní a konvertovaly. Ústy p. Jar. Hilberta v sešitě Schweigrově brojí proti zastancům »Staré Prahy«, hlaholem vysokým velkých apoštolů budoucnosti. Zvídáme, že jsme šosáci, hlavy začoudlé čoudem pum p. Mrštíkových, milujeme hrad Pražský z téhož hlediska, jako přechováváme egyptské kočky. Pět šest doupat středověku zveme pýchou svého kostelního stavitelství, jsme sentimentální dobráci, zamilovaní do Židů — zpátečníci. Pan Hilbert chce míti Prahu novou, Prahu vzduchu, ruchu, ohromnosti, pokroku, představitelku demokratismu a práce! »Zžehni rodnou chalupu svoji a vyjdi do světa; tvým cílem budiž, království si dobýti«, jest heslem jeho. O výsledku osmělujeme se pochybovati.

Aug. Sedláček: **Klášter sv. Maří ve Svatém Poli.** Program c. k. gymnasia v Táboře r. 1899. — Nevelká rozsahem, ale obsažná nitrem monografie o klášteře cistercijském u Třebechovic, založeném r. 1149 z Hradiště nad Jizerou. Zanikl za válek husitských. Z pojednání vypisuje se všechna historie za květu jeho, i příběhy statku v dobách potomních. I jméno vlastně spisovatel znovu odkrývá, neboť zašlo v nepaměti, a jen ves sluje dosud Klášter.

Teplý Fr. Paměti starožitného města Milčína a jeho okolí. Sepsal F. T., kaplan milčínský. V Praze 1899 8⁰ Str. 210 a 5. Se 2 přílohami (rodopisnými) a 5 obr. — Jest knížka úctyhodné píle, psaná z pramenů místních i obecných, třeba leckde roztroušených, po přednosti archivních. Spracovány jsou kriticky. Do historie držitelů (pp. z Miličína — 1346, Rožmberkové — 1593, Španovští z Lisova, Kaplíř – 1620, Marradas, Avendana, Huerta — 1653, Pöttingové — 1681, Khuenburkové) synchronisticky vpleteny jsou přemnohé zprávy o osudech obce, vnitřních, o místopise, kostele, škole, hospodářství obecním, příbězích vojenských a svízelech, řemeslech, obyvatelstvu rodech a rodácích až do naší doby. Význam větší měla by kniha, kdyby nebyl obsah vypravován vše jedním proudem, bez odstavců a dělidel, ale rovnoměrně rozčleněn v oddíly a kapitoly, kdyby tisková úprava byla přehlednější, a nescházelo rejstříku.

Obrázková revue. Illustrovaný časopis pro zábavu a poučení. Red. Dr. Ant. Podlaha. Praha. Roč. I., seš. 1.—4. — Program nového listu jest zřejmý z titule, a zřejmo též, že při nynější literární hyperprodukci jest si redakce plně vědoma svého úkolu. Směr »Časopisu« nepřipouští, abychom obírali se obsahem, pokud nás nedotýká se. Přihlížejíce jen ku svým věcem jsme potěšeni, že redakce nezapomíná retrospektivy, jak svědčí řada reprodukovaných prací starších mistrů i umělců novodobých. Díla starších umělců jsou sice všeobecně známa, ne však vždy a každému jest přístupen originál. Lze proto očekávati, že s povděkem budou přijaty zdařilé reprodukce »Obrázkové revue«, z nichž jmenujeme: Sv. Josefa od Brandla, sv. Augustina od Tiepola, Würbsovu Staroměstskou radnici z r. 1838., podobiznu Prokofovu od Jahna, Pasoucí se stádo od Adriana van der Velde; z nových velice líbí se nám Chrám sv. Mikuláše na Menším městě Pražském od V. Strettiho, ač jest litovati, že není zachycena celá věž. Ukázkou středověkého umění jest vyobrazení pěkné, do kůže tlačené ozdoby na české vazbě ze XVII. stol. V rozsahu větším, než dosud bylo u nás obvyklo, jsou uveřejněvány zprávy literární, umělecké etc. z celého světa. Dosud vydané sešity »Obr. revue« svědčí o vybraném vkusu uměleckém. Administrace neměla by otiskovati kteréhosi inserátu. *Nemo.*

Bohdalec v Michli. Píše Jan Šlechta Křivoklátský. — S tímto názvem otištěn byl feuilleton ve »Vinohradských listech« 1899, č. 49. a 50. O Bohdalci jest známo mnoho dat již za válek husitských, u p. Š. počíná však historie teprve r. 1520, a suše tu vypočítán postup majitelů dvou vinic, jež prý rodily „proslulou révu Bohdaleckou«. Toto vytčení, místy nesprávné, jest u p. Š. celými dějinami Bohdalce. Rod Strnadů z *Tryskovic* důsledně p. Š. jmenuje z Tříškovic, ač jest každému, kdo dost málo obírá se dějinami, tento rod znám, a ví se, že jmenoval se podle Tryskovic, zaniklé osady u Třeboratic na Karlínsku. Manželku Simeona Anděla nazývá p. Š. jednou Evou, jindy Dorou. Novinou jmenuje spisovatel nově zoranou půdu, ač měl by věděti, zde že jest to nová vinice. Postup byl by úplnějším, kdyby nechyběl výčet roků, kdy který majitel zemřel; věc snadno lze nalézti podle některých rejstříků v archivu města Prahy. Vypravování končí směšným projevem, kdež vyvozováno jest, že naši předkové proto byli tak silni, poněvadž pili »révu Bohdaleckou«, atd. — Pan Šlechta, používaje ochoty redakce »Vinohr. listů«, otiskuje nyní častěji různé články »historické« o předměstských obcích pražských, jež vyhlédl si za cíl svého bádání; nepřestává však na historii, ale i pestře barvami maluje mapy historického vývoje některých obcí. Tak ku př. zrobil pro obec Smíchovskou mapu s nápisem „Smíchov za Albrechta Pfefferkorna, rytíře z Ottopachu a za rychtáře Smíchovského Václava Krejčího L. P. 1620«. Náležitě doložené odsouzení její v »Časopise« V., str. 26. a násl. dosvědčuje, jak věc se mu povedla. Nedávno pak vznikla prací páně Š. podobná mapa s nápisem »Dehnice, Podbabí a Šárka r. 1750. Spracováno za starosty Ant. Hrdličky, obec. radních: Denkra Jos., Frolíka Frant., Hendla Ant., Kaliny Frant., Prkna Frant., Valenty Václ., obecního výboru: Boudečky Frant., Červenky Václ., Ecksteina Jos., Hergetta Ant., Jalovce Frant., Klemprera Mich., Kratochvíla Václ., Luňáčka Jar., Müllera Vavř.,

Pancnera Jos., Zikmunda Jana, obec. tajemníka: Rennera Frant.« Jako ukázku důkladné práce uvádíme jen věc (známou každému výletníku), že p. Š. zapomněl na mapě naznačiti i jmenovati vrch Babu, z níž odvozeno jméno nynější Podbaby. Obec dejvická zaplatila za mapu zl. 150·—, honorář vskutku královský. Pan Š. pouští se i do umění. Jest jeho vynálezem, že známá socha na Pankráci nenáleží sv. Janovi z Nepomuka, nýbrž M. Janu Husi. Hovořil o soše často, dal poříditi její fotografii, a proti faktu, že socha náleží Janu z Nep., s nemalou odvahou napsal i článek »Historická pravda o soše M. Jana Husa v Nuslích u kostelíka sv. Pankracia náležející k čp. 67. a 68.« (»Vinohr. listy« 1900., č. 1.). Každý laik jediným pohledem na fotografii přesvědčí se, že baroková socha nikdy nemohla vzniknouti ku konci XV. stol. – jak výslovně tvrdí p. Š. —, tedy v době, kdy panovala u nás gothika! Panem Š. citované »písemné historické prameny« nikterak nedokazují, že jedná se o M. Jana Husa, nýbrž hovoří jen o »Janu«. Pan Š. již dovolí, že pochybovači nejen neumlknou, ale i s útrpným úsměvem i na dále budou baviti se jeho vývody historicko-uměleckými. Poukázavše povšechně k spolehlivosti prací páně Š., nemůžeme nediviti se odvaze, kterou jiného kárá slovy: — — »a proto nikdy nepřipustíme nikoho, kdo by pouze soudil bez pramenů těchto aneb tvorbu historickou si tvořil dle svého úsudku. Chybiti se může, ale ne v takovém křiklavém rozsahu«. (»Vinohr. listy« 1899., č. 52.) Domníváme se, že při psaní tohoto výroku ozval se v p. Š. silně hlas vlastního svědomí. Jest patrno, že p. Š. nevalně vyzná se v historii vůbec, i že neovládá ani nejnutnějších poznatků o umění, jak tomu nasvědčuje socha na Pankráci. Proto žasneme nad odvahou, že chystá se zpracovati a vydati »monumentální dílo, pojednávající o historicko-statistickém vývoji všech měst, městysů a obcí, které mají tvořiti »Budoucí velkou Prahu« (»Vinohr. listy« 1899., č. 49., 1900., č. 2.). Dosavadní práce nepodávají důkazů, že by pan Š. mohl činiti nároků na vážnost a spolehlivost jako historik. Účel těchto prací vysvítá zřejmě z pochvalných epithet, kterými poctívá obce, jež obral si za předmět svého bádání, i z nápisů map, kde více svědomitosti věnuje vyjmenování nynějších členů obec. představenstva, než dobré práci. Neobírali bychom se historiemi páně Š., jichž nelze uznati. Máme však na zřeteli, že z obecních peněz jsou vydávány slušné obnosy za práce nedokonalé. Jest si vřele přáti, aby obce nezapomínaly své minulosti a pořizovaly si dějiny; potřebí však, aby vždy zjednávaly si náležitých zpráv o způsobiloti a vůbec kvalitě svého kronikáře. Máme za povinnost varovati obecní zastupitelstva před ukvapeným vydáváním obecního jmění, sic mohla by ocitnouti se v značném rozporu s vyššími úřady dohlédacími. *A. B. Černý.*

Různé zprávy.

Nadšení! Poukazujíce ku dřívějším zpravám (viz »Časopis« str. 80. a 115.) oznamujeme, že Společnost dopisy z 8. listop. 1899. upomenula 33, musea a spolky musejní o zodpovědění dotazníku z 10. července 1899. Lhůta byla prodloužena do 15. prosince 1899. Žádaný material jednak zaslaly, jednak připověděly, či vůbec odpověděly, tyto korporace: Musejní spolek v Brně, v Chotěboři, v Jičíně a v Kostelci nad Orlicí; Museum král. města Nymburka, Museum města Náchoda, Městské histor. museum v Hradci Králové, mus. a liter. spolek »Palacký« ve Slaném, archaeol. sbor »Vocel« na Horách Kutných, Městské museum v Něm. Brodě, Musejní jednota v Kolíně, Kroužek přátel starožitností v Jevišovicích a Musejní společnost v Strakonicích, jež prý bude přeměněna v průmyslovou. O zvláštním porozumění pro akci, přijatou kutnohorským sjezdem, kde bylo důrazně žádáno, aby veškery reformy staly se na podkladě autonomním svědčí odpověď, došlá z * * *, datovaná 1. XI. 1899: »P. T. Městskému museu

našemu nedostalo se dotazníku a nereklamovali jsme jej, poněvadž jsme si vyzvání toho nepovšimli, jednak v téže době podávali jsme zprávu o našem museu, pokud to bylo možno, *ústřední* statistické kanceláři. S úctou veškerou * * *.« Konečný výsledek dotazníkové akce je neutěšený; na 51 dotaz došla 31 odpověď. Nejmenujeme zatím 20 korporací, jež celou věc úplně ignorovaly, aniž jak se slušelo, byly aspoň použily k odpovědi, třeba záporné, korresp. lístku, jejž přiložila Společnost všem upomínkám z 8 listopadu 1899. Podobá se, že některé spolky jsou jen proto, aby volily členy výboru, anebo konaly schůze s resolutními projevy, k jichž provedení ruky nepřiloží Lze pozorovati ze zpráv, jichž jsme sice nedostali, ale četli, že tu a tam jsou konány věci, jež nejsou vytčeny stanovami, aniž jakkoliv přimykají se k programu spolků vlastivědných, jako ku př. oslavování různých osob, méně sympatických, které neměly zhola žádných zájmů pro naši věc, atd.

A. B. Černý.

Smutný úkaz. V době, kdy vzrůstá ruch sběratelský a zájem pro zřizování museí, podivně působí překvapující zpráva časopisu »Stráže na Šumavě«, že v pokročilých Strakonicích, kde dojista je s dostatek vzdělané intelligence a nechybí ani opravdových přátel starožitností vůbec a památek českého umění lidového zvlášť — rozešla se dobrovolně »Musejní společnost« a další ještě bolestnější zpráva, že městská obec zrušila před nedávnem cenné městské museum zřízené, úsilovnou prací učitelstva a jiných celého okresu pracně a pěkně. Konečně nemluvím ani o »Musejní společuosti«, jakkoli měla dosti členů a nebylo tudíž příčiny ku poslednímu kroku tomu. Ale zrušiti městské museum v nynější době, k tomu se obec odvážiti nijak neměla. Byť ji snad i nutkaly okolnosti vážné (místnost, kustos, náklad a pod.) měla přece příznivější doby vyčkati a museum nechati tím, čím býti mohlo a mělo. Rozhodnutí, že sbírkami budou poděleny školy, nemůžeme ani věřiti, jakkoli je dle »Str. na Š.« pravdivo. Vždyť pro školu se z musea hodí málo co. leda, že bude v kabinetech uzavřeno? Zpráva ta zamrazila nás a každého přítele starožitností. Četní dárcové cenných předmětů těžce se loučili se starými památkami, dali je do musea pro poučení nejširších vrstev lidu, a teď? Appelujeme na pokrokové členy obecního zastupitelstva a jmenovitě na váženého starostu města, p. Petra Kartu, aby usnesení své odvolali a museum opětně zřídili!

K. V.

Protesty. Obávajíc se, aby zkáza pohledu, nastalá postavením domu p. Rožánkova pod Chotkovými sady, nebyla dovršena novým domem pí. Karlíkové, podala Společnost sboru ob. starších tento protest:

Slavný sbore obecních starších král. hl. města Prahy! Od dávných dob honosí se Praha čestným titutem hlavy království. K Praze, jež dávala podnět k dějinným událostem, upírají se od věků zraky všeho národa. Byla však Praha nejen středem politického a kulturního života v našem království, ale též centrem uměleckým. Svědectví toho lze stopovati na památných stavbách a jich výzdobě. Jest litovati, že mnohá z budov pamětihodných srovnána byla se zemí zbytečně, aniž postaráno o náhradu rovnocennou. Mizejí však bez příčiny i potřeby malebné pohledy na části Prahy, pohledy, jež vžily se v duši každého obyvatele, a zajistily Praze vynikající místo mezi nejkrásnějšími městy Evropy. Některým jednotlivcům jsou lhostejny veškery krásy; nelze ovšem jiného čekati tam, kde střetne se ideal s hmotou. Ukázkou těžkých takých hříchů jest i dům páně Rožánkův pod Chotkovými sady. Nelze pochopiti, kterak mohlo býti svoleno k této stavbě, jež nejen nevyniká architektonicky, ale kazí i značnou měrou pohled na Chotkovy sady. V šetrné úctě podepsaná Společnost byla překvapena zprávou, že vedle jmenovaného díla stavitelského, po zásluze odsouzeného veřejností, bude prý postaven dům nový téže výšky. Dbajíc svých úkolů Společnost koná povinnost svou, i podává slavnému sboru protest proti povolení zamýšlené stavby, kteráž by úplně dovršila zkázu pohledu na Chotkovy sady Společnost dovoluje si důtklivě žádati slavného sboru, aby, vůbec nepřipouštěje námitek, zamítl stížnost majitelčinu. Společnost očekává, že slavný sbor obecních starších král hl města Prahy v zájmu zachování krás mateře českých měst nepřipustí, aby nová stavba byla takto v té výšce provedena. Společnost

přátel starožitností českých v Praze, dne 4. listopadu 1899. Starosta: Jan Herain, jednatel: A. B. Černý.

Proti vrchnímu vedení na Karlově mostě podán následujíci protest:

Slavná rado král. hlav. města Prahy!

V »Nár. listech« ze dne 15. t m., č. 317., jest podána pod titulem »Z elektrických podniků obce pražské« zpráva o sedění slavné rady, konaném 14. t. m.; v něm bylo jednáno o přeměnu koňské dráhy na trati: Prašná brána — Malostranské náměstí, na dráhu elektrickou. Pan J. U. Dr. Vojt. Frič navrhl, aby v těchto místech nebylo stavěno dráhy elektrické, jednak proto, že ulice Celetná jest úzka, jednak, že by byl zdrátován Karlův most. Podle zmíněné zprávy zůstal však návrh u veliké menšině. Tohoto usnesení dotýká se dnešní list v úctě podepsané Společnosti. Společnost není povolána, aby uvažovala o tom, byla-li by vozba drahou elektrickou na prospěch osobní bezpečnosti v ulici úzké a velice frekventované, jako jest Celetná Stejně nepřísluší Společnosti usuzovati, bude-li projektovaná dráha hmotně prospěšna Menšímu městu Pražskému. Společnosti v úctě podepsané jedná se jen o to, aby novým projektem nebylo porušeno některé z rázovitých neb pamětihodných staveb, zvláště však, aby byl Karlův most ušetřen pochybné ozdoby, jakou jest vrchní vedení. Společnost nemůže zatajiti podivu nad prohlášením, učiněným v sedění slavné rady, »že vrchní vedení přes most není nic tak strašného.« Podobný výrok z úst odborníkových nejen staví do špatného světla zájem pro památku, na níž lpí všecek český národ celou duší, ale vzbuzuje i rozhořčení těch, v nichž neuhasl vkus a láska k minulosti. Kamenný most srostl s historií staré Prahy. Blahé paměti Karel Čtvrtý zbudováním mostu získal si vděk potomstva, jež pamětlivo jsouc snah Otce vlasti, později a značným nákladem ozdobilo jeho dílo vynikajícími výtvory předních umělců našich. Z Karlova mostu takřka dýší české dějiny. Po věky známý a stále půvabný pohled na Karlův most má býti teď zničen . . . Společnosti v úctě podepsané není sice neznámo, že prý vrchní vedení bude Karlovu mostu přizpůsobeno. Společnost jest však přesvědčena, že by použitím vrchního vedení kterakkoli přizpůsobeného byl zkažen všecek aesthetický význam velebné památky. Společnost má za povinnost protestovati proti jakémukoli vrchnímu vedení na Karlově mostě. Při nynější dokonalosti technické nebude dojista nesnadno upraviti celý projekt tak, aby dosavadní ráz Karlova mostu i pohled naň zůstal úplně nedotčen. Majíc na paměti, že v cizině, které by mělo býti následováno jen v dobrých věcech, při úpravě různých částí měst jest úzkostlivě šetřeno památek uměleckých, žádá v úctě podepsaná Společnost slavnou radu král. hlav. města Prahy, aby změnila své rozhodnutí v příčině vrchního vedení na Karlově mostě a nedopustila žádného porušení jeho rázu. Společnost přátel starožitností českých v Praze, dne 27. listopadu 1899. Starosta Jan Herain, jednatel: A. B Černý.

Společnost požádala I. a IV. tř. České akademie, Archaeol. sbor musea král. Českého, Manesa, Uměleckou besedu, Spolek architektů a inženýrů v král. Českém, Jednotu umělců výtvarných a Klub mladých, aby tuto akci podporovaly.

V městské radě byla věc projednávána 23. ledna 1900 podle rozvleklého elaborátu kanceláře elektr. podniků. V něm konstatován výsledek dobrozdání některých architektů. Sdílíme ovšem stanovisko, jež proti vrchnímu vedení zaujali pp. arch. Kříženecký a prof. Koula. Pan arch. Polívka obšírně vyvozuje, že by most přizpůsobeným vedením vrchním neutrpěl újmy buď žádné, či jen nepatrné. Přece tedy připouští, že by pohroma nastala.

Zbytečným výpočtem některých novot (od osvětlení olejem až do rekonstrukce věží), jež pozvolna nalezly místa na mostě, má býti obhájena oprávněnost elektrické dráhy, resp. vrchního vedení. Bude-li Karlův most stále krášlen nevítanými ozdobami, mladší generace za několik let nedovede si učiniti ani představy, jak dříve vypadal. Odmítáme rozhodně každé přizpůsobení, a divíme se, že p. arch. Polívka podjal se této nevděčné práce.

Dosti zábavným jest přiznání kanceláře elektr. podniků, že v »této práci a v těchto přípravách byla vyrušena zvednutím se takřka celé

veřejnosti proti zavedení vrchního vedení, a jen s velikým úsilím podařilo se otázku tuto aspoň na tak dlouho odložiti, až by kancelář mohla poukázati k tomu, jak si představuje vrchní vedení, i »aby je znázornila a přesvědčila ty, kteří mluvili proti tomuto systému, že řešení takové jest možné a že nebude ani z daleka tak hrozné, jak si kdo mylně představoval.« Nechceme, aby nám kdokoliv ukazoval nějaké kouzelné obrázky a lepil různé papírové disposice; žádáme důrazně, aby byl učiněn konec vandalismu, aby úplně netknuto zůstalo aspoň několik těch památek, jež dnes ještě stojí, a jež i s ochránci vydány jsou i pošklebku lidí — také prý intelligentních (?).

Kancelář elektr. podniků praví též, že by Staré město mělo »zastaralý dopravní prostředek (t. j koňskou dráhu), který zrušují a přeměnují jiná města a nemohou se dočkati té doby, kdy veškeré koňské dráhy přeměněny budou na pohon elektrický« Ale nejmenováno ani jediného z těch nedočkavých měst. Patrně kancelář elektr. podniků nebyla ani v Drážďanech, kde jsou přísně podle povahy čtvrtí města zastoupeny snad veškery prostředky kommunikační. Nelze ovšem u nás žádati, aby bylo následováno ciziny jen ve věcech dobrých — a bylo by obtížno voziti do Drážďan »naši« kancelář elektr. podniků s vedením vrchním i proudy spodními. Kancelář elektr. podniků »nemůže pochopiti«, že projekt vrchního vedení na Karlově mostě přivodil takový odpor. Nedivíme se; ne všichni jsou stejně nadáni. Některé pražské »kanceláře« vůbec chápou špatně, jak zřejmo ku př. ze zbořených domů č 931, 932, 933 na Starom. rynku, z architektonického monstra domu p. Rožánkova pod Chotkovými sady, z prelatury u sv. Mikuláše sbořené s rychlostí elektrickou, aniž by s touže rychlostí bylo postaráno aspoň o zastavení její plochy), z kostela sv Václava, Odkolkova mlýna atd. Nynější historie vrchního vedení: V menšině správní rady elektr. podniků zůstal návrh, aby na trati od Prášné brány až na náměstí Radeckého nebylo použito vrchního vedení V městské radě pak přijat 11 hlasy proti 10 návrh *Dra Kühna*, aby na Karlově mostě bylo provedeno vrchní vedení! Věc přijde ještě do sboru obecních starších . . .

A. B. Černý.

Nový Hrad u Kunratic upadl již tak v zapomenutí, že mnozí považují místo, na němž stojí nynější, nehrubě starý zámeček Kunratický, za hradiště jeho. Opravujeme tento mylný názor, dodávajíce, že N. H. stával na hoře, ležící naproti rokli, jež na opačné straně zakončena je restaurací »Zelenými domky«. Na úpatí dotčené hory je nový můstek přes potok Kunratický. Bohužel, že sami výletníci i tu nešetrností svou v lese, zabraňují si přístup ke všem pohodlným cestám, jimiž na hradiště snadno se dojde. Doporučujeme všem, kdož hledají v zdejším lese občerstvení, návštěvu někdejšího sídla Václava IV. († tu r. 1419, 16. srp.)

Výroční valná schůze Společnosti bude konána asi koncem února. Připomínáme, že valné schůzi mohou obcovati pouze členové (t. j. kdož zaplatili příspěvek za běžný rok) a že jest podle § 12. stanov nutno oznámiti volné návrhy nejméně 3 dny předem jednateli. Nedostatečnou nebo jednostrannou informací vzniká někdy bezúčelná debata; upozorňujeme k tomu, že členové mají právo (§ 7 e stanov) za příčinou správných informací nahlédati v přítomnosti jednatelově do zápisníku, do archivu i do sbírek.

Ze Společnosti přátel Starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladní za čas od 26. září do 31. prosince 1899. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé později uveřejníme příště. *Členem*

zakládajícím, s příspěvkem zl. 50·— jednou pro vždy, stalo se slavné ***Museum král. města Nymburka***. Za *přispívající* členy se zl. 2·— ročně přistoupili P. T. pp.: MUDr Ippen Vojt. v Hradci Králové; Kotrba Adolf, řiditel cukrovaru v Klobukách; JUDr. Perner Rud., zem. advokát; Vomáčka Rud., c. k. stav. rada. *Činnými* členy, se zl. 1·— ročně, stali se P. T. pp.: Andres G., pokladník cukrovaru ve Mšeném; Cihlář Václ., kaplan v Hostomicích; Čipera Dom., c. k. gymn. professor; Čuta Frant., kooperator na Hluboké; Elstner Jos., faktor knihtiskárny; Feder Václ., inženýr v Hoříně; Fidler V. ve Vršovicích; Houdek Vítězslav, c. k. odb. minist. rada ve Vídni, zl 1·— na 1899. a za publikace zl. 7·25; Jelínek Alois, vrchní úředník Anglobanky; Jozek Lad., řiditel hosp. školy v Č. Brodě, po zl 1·— na 1899.—1901; Kala J., zl. 1·— na 1899. a dar zl. —·30; Kamarýt Ant., učitel a spisovatel; Kaucký M. na Smíchově; Macek Václ., farář v Hluboké, po zl. 1·— na 1899. a 1900; Malý Václ., úředník cukrovaru ve Velimi; Procházka Štěpán, rolník v Řeporyjích; Richter Václ., rolník ve Zvoleněvsi; Rychlík Václ., továrník v Chrudimi; Salač Jos., c. k. gymn. professor v Rychnově n/Kn.; sbor učitelský dívčí školy v Strakonicích; Slovák Jindř., majitel knihtiskárny v Kroměříži, zl. 5·— za r. 1899.—1903; Škarda Jan, kaplan v Boskovicích; Tamchyna Emanuel, c. k. official berního úřadu v Litoměřicích; Tykal Jaroslav M., učitel na Žižkově; Vondráš C., kníž. inženýr. assistent na Hluboké; Voslář M., řiditel tkalc. školy v Humpolci; Wiesner Jos, techn. adjunkt cukrov. ve Zlonicích, zl. 1·— na rok 1900. Za publikace, vydané Společností, zaplatili P. T. pp.: Čermák Fr., farář u sv. Víta, zl. 1·—; Deport J. E., stavitel, zl. 1·—; Kremla Jan, odb. učitel v Kouřimi, zl. —·50; JUDr. Perner Rud., zem. advokát, zl. 7·—; Roztočil Fr., učitel v Čáslavi, zl. 1· ; Velinský Fr., jednatel Musea v Pardubicích, zl. 7·50. Ku prospěchu Společnosti darovali P. T. pp. a korporace: Společný rolnický cukrovar v Předměřicích, zl. 5·—; Společný cukrovar podřipský v Roudnici, zl. 10·—; Spolkový rolnický cukrovar ve Vinoři, zl. 5· ; Jeřábek Em., stavitel v Chrudimi, zl. 1·—; Jilina Václ., řiditel cukrovaru ve Vinoři, zl. 1·—; Motejl Fr., hosp správce v Tecích, zl. 3·—; Piskáček Jos., statkář v Ruzyni, zl. 1·20; Pštross Jindř., zl. —·30; prof. Dr. Řehoř Tom., řiditel paedagogia v Chrudimi, zl. 1·—; Sajbic V., účetní cukrov. v Klobukách, zl. 2·—; Studnička Ant., c. k. vrch. místodrž. inženýr, zl. 2·—; Svoboda z Finberka Jan V., spisovatel ve Skutči, zl. —·50; Šedivý Alois, účetní, zl. —·50; Tvrdý Václ., farář v Lukové, zl. —·30; Vorlíček Jindř, kníž. správce v Bílině, zl. 1·—; okresní výbor v Čáslavi zl. 2·—, na Kladně zl. 5·—, na Křivoklátě zl. 2·—, v Libochovicích zl. 5·—, v Litomyšli zl. 1·—, v Nepomuku zl. 1·—, v Sedlčanech zl. 5·—, Wagner Adolf, farář v Úhonicích, zl. ·50; První záložna na Vys. Mýtě, zl. 10·—.

Za veškery dary upřímně děkujeme a prosíme za další přízeň. Oznamujeme, že rozumíme vždy členy v Praze kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek zl. 1·— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 31. prosince 1899.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, Slezská tř. 38.

Ukazatel jmenný.

Sestavil *Cyril Merhout.*

*) Při jménech osob zemřelých připojil jsem pro pohodlí vyhledavatelů v tomto rejstříku data úmrtí, ovšem jen tam, kde mi to bylo povědomo. Toť jediný, nevelký rozdíl, kterým se rejstřík letošní od předchozích liší.

---

*) V textu chybou tiskaře Katen.

Ukazatel věcný.

ČASOPIS

SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ

ČESKÝCH V PRAZE.

REDAKTOR:

DR. J. V. ŠIMÁK.

ROČ. VIII.

1900.

NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

OBSAH.

Články.

Zprávy.

Literatura.

Plafond vévodské síně zámku Dobrovického.

F. Zuman.

V roce 1831 počalo se s přeměnou zámku v městě Dobrovici u Ml. Boleslavi na cukrovar, a když v letech šedesátých hříšné to dílo bylo dokonáno, zůstaly z bohaté výzdoby zámecké ušetřeny pouze 4 plafondy — vzácné to památky umělecké šestnáctého století. — Ty dostaly se potom rodu hrabat z Valdštejna a přeneseny byly do zámku Bělského, kde doposud nalézáme z nich tři uložené na sýpce.*)

Všechny stropy tyto pocházejí z doby, kdy uměnímilovným Jindřichem z Valdštejna přestavěna byla tvrz dobrovická v zámek; dobu udává nám nápis na stropě t. zv. »veliké síně« s letopočtem 1578. Když plafondy dobrovické v roce 1868 byly popisovány v Památkách archaeologických, tu vysloveno bylo přání, aby vyobrazení jich vydáno bylo; těší mne, že nyní — po 32 letech — mohu přání tomu vyhověti, byť jen částečně, otiskem vyobrazení detailů a schematu alespoň jednoho ze stropů těch — plafondu ze síně »vévodské.«

Strop tento jest 12·74 *m* dlouhý, 7·42 *m* široký, nečítaje v to římsu táhnoucí se podél zdi, která nesla strop. Nad rovinu základní vyčnívají římsa, bohatě přerušená, profilovaná, uprostřed konsolem vzdálená od kraje 1 metr, a střed tvaru kosočtvercového (viz profil). Zbývající plocha jest rozdělena lištami, vkusně profilovanými v pole, zdobená ornamentem malovaným na křídovém podkladě (viz celkový nákres).

Pole střední, vystupující nad niveau asi, o 27 *cm*, vyplněno jest řezbou; na rámci vine se pás listoví vinného, jehož stopky vycházejí v cípech z masek. Technika pásu toho, jehož stopky úplně plochu převýšují, jest dokonalá. Střed pak vyplňuje erb

*) Číníme uctivý dík J. Exc. panu Arnoštu hrab. z Waldsteina za povolení ku reprodukci plafondů, P. T. pánům: prof. Vojt. Peřinovi v Bělé u Bezděze za zdařilé jich fotografie, ústř. hrab. řiditeli V. Plachému a měst. radnímu Václ. Brožovi v Praze za ochotné služby, prokázané u získávání práva reprodukčního.

valdšteinský s fafrnochy a klenotem, komponovanými vkusně do kosočtvercového pole; žlutá a modrá tinktura erbu jest úplně zachována, kolmá boční stěna, kterou střední pole toto z plochy stropu vyniká, dekorována jest střídavě konsoly, hlavičkami a růžicemi (viz vyobrazení).

Ostatní čtyři pole kosočtvercová zdobena jsou renaissančními kartušemi, obklopenými ovocem a provedenými u vysokém reliefu. V kartuších umístěny jsou postavy čtyř evangelistů; nejlepším provedením vyniká levé pole, s postavou sv. Marka, na němž zvlášť oko upoutá mužská maska v dolením cípu. Též pole se sv. Lukášem sličně jest provedeno; nápadnou však drsností práce liší se pole s postavou sv. Jana (v pravo) a sv. Matouše (pod středním polem), což sobě vysvětlíme tím, že tato dvě pole podle skizz umělce komponujícího řezána byla lidmi méně zběhlými; dojista pracovalo na díle tak velikém několik řemeslníků. Pole tato též byla kolorována, což ovšem nyní už téměř zcela setřeno.

Pomáhači, zaklínači a zažehnávači v podání prostonárodním.

Jos. Košťál.

Jednotlivci nebo celá rodina mají od Boha »dar ducha«, dovedou hojiti neduhy i nemoci buďto slovem anebo léky, umějí předpovídati povětrnost někdy i věci budoucí. — Zažehnávati nemoci — jest umění tajné, které se nesmí prozrazovati, — proto bývá těžko dověděti se o něm. Ale před smrtí jest povinen každý zažehnávač poučiti pořádného člověka, a sice svěřuje umění to muž ženě, žena mužovi. [1])

Jak řečeno, bývá těžko dověděti se způsobu zaříkávání, poněvadž se někteří bojí úřadův a doktorů, jiní se obávají, že vyzradíce tajemství pozbudou výdělkův a jiní konečně věří v pověru, že vyjevením »zaříkávání« pozbudou moci své. — Starší osobě nemá se zaříkávadlo svěřiti, sice by tím pozbyl zaříkávač moci »někomu pomoci.« (Rozběřice.) — V Hradecku a Bydžovsku domnívá se zaříkávač, že musí vykonati nějaký čin nežli nabude moci tajemné. Než se pokusí nastávající zaříkávač poprvé ve svém živobytí zaříkávati, musí do sv. Jiří zamačkati prostředním prstem pravé ruky — krtka; do té doby považován je krtek za neškodného. — Podobná pověra jest v Táborsku. — V Berounsku jest tento způsob nabytí moci zaříkací: Když se někdo naučil zaříkávadlu a znamením

---

[1]) Grohmann: Aberglauben str. 150.

při něm konaným, aby dovedl pomoci, musí vyjíti ven z chaloupky, když měsíček »jde dolů« — a pronésti říkadlo:

»Vítám tě, měsíčku, dvourohý,
ať je má pomoc lidem do toho času,
až budeš třírohý.« [1])

V okolí pražském nabyl kolovrátkář hodnosti zaříkávací tím, že zamačkal do sv. Jiří tři odporné a za škodné považované tvory, — totiž krtka, lasičku a hada. Kdykoli postihl některé z jmenovaných zvířat, přidržel si je a »klobal« je prostředním prstem tak dlouho, až je umořil. — (Tamže) Zažehnávačky neopominou se obrátiti při zažehnávání obličejem k východu, odkud zdar a požehnání čekají. (Starý Bydžov.) — Když pomáhač zažehná, nesmí promluviti, ale bez pozdravení odchází. Také nesmí v tom stavení ničeho požívati, sice by jeho zažehnávání nebylo nic platno. Kdyby mu pak chtěli domácí něco dáti, nemá to pro ten den přijmouti; po druhé, když tam bez úmyslu přijde, smí dárek odnésti. — Kdyby si dal pomáhač jen jednou zaplatiti, hned by prý jen tolik uměl, jako obyčejný, ve školách vycvičený lékař. [2])

Někde také věří, že si musí budoucí zaříkávač »připraviti« ruce k zažehnávání, což se děje tímto způsobem: Před sv. Vítem rozemni tři jahody v ruce a to v tom směru, jak slunce jde, neb utrhni tři první květy hrachové, sbal je podobným způsobem (jak slunce jde) v kuličku a spolkni ji. (Nový Bydžov.) — Formule zaříkávací jsou k rozličným nemocem přitvořeny: Začíná se obyčejně jmenováním tří Božských osob, pak udělá zažehnávačka sobě a nemocnému tři kříže. Natírá-li nemocného vodou, začíná nejprve na pravé ruce, pak teprve na levé. Počítá-li zažehnávačka při zaříkání, děje se tak od 9 odčítáním až k 0. — Neduhy a bolesti posílá na skály a vrchy, do lesův, bažin, vody atd. při tom se dovolává Pána Ježíše, Panny Marie a svatých. — Na konec dělá zase kříž, jmenuje tři Božské osoby a končí slovem »Amen.«

Doba, kdy možno nejúčinněji zaříkávati nebo zažehnávati, řídí se dle přibývání neb ubývání měsíce.

Zažehnávati se má, když »jde měsíc dolů«, když jsou tři dni do úplňku nebo po úplňku; nemoci ubývá jako měsíce. — Vedle formulí zažehnávacích jest opatřen zažehnávač »kamenem.« Kámen, jehož zažehnávači užívají, jest buď »hromový«, který se nalezl na místě, kam »Boží posel« uhodil, aneb oblázek. Hromový kámen bývá obyčejně v rodině dědičným, poněvadž ho prý těžko nalézti; zažehnávají se jím všechny neduhy zvláště však »náhní kost.« Oblázek, — který má míti divotvornou moc, musí býti alespoň rok na stromě (obyčejně na hrušce), nesmí tam býti hozen naschvál a zároveň se nesmí věděti, kdo ho tam hodil. Na velký pátek se sejme se stromu, ale ne holou rukou, nýbrž bílým šátkem

---

[1]) Květy VII. str 337. J. Smola: Lékovadla či zaříkávadla.
[2]) K. Světlá: Kantůrčice str. 128.

zaobalenou; — potom se obalí do červeného sukna nebo jiné látky červené. — Když se látka ušpiní, má se vyměniti za čistou a sice vždy na velký pátek, jinak by kámen moci zázračné pozbyl. (Lužec.) — Někde si opatří zažehnávačka »kámen« takto: Při první bouřce v roce vezme kámen, — obyčejně podlouhlý oblázek — do šátku a hodí ho přes hlavu na strom. Po bouřce vezme ho se stromu zase do šátku, jinak by prý neměl moci zažehnávací. (Babice.) — Vedle kamene mívají zažehnávači také »umrlčí kost.« Na den Adama a Evy jdou ženy, které rány zažehnávají a nemoci zaříkávají, — v půlnoci na hřbitov, aby si »kosti umrlčí« přinesly. Cestou se mají stále modliti a nikam se neohlížeti, sice by chůze byla marnou. (Nový Bydžov.) K zažehnávání musí býti »kost« každým rokem — »nová.« — Místy věří, že také kůstka ze psa — na mršníku vzatá — pomáhá v některých nemocech, zvláště při zažehnávání »náhní kosti.« (Rozběřice.) — Kdo chce míti štěstí při zažehnávání, dej si posvětiti chléb a nos jej stále u sebe. (Starý Bydžov.) — »Vodu dělati« — má se naučiti mužský od ženské, ženská od mužského, aby měla účinek. (Neděliště.) — Zaříkávačka vykonavši svou úlohu, má si umýti ruce, aby nemoc anebo znamení, jež zažehnala, na jiného nepřenesla. Vodu, jíž se zažehnávalo, lijí buď na tři koly do plotu, nebo na místa, kudy se nechodí, aby jí někdo nepřekročil a nemoc si neodnesl. — Kdo které nemoci zažehnává, ty k posledku na sobě shledá a jimi obyčejně zahyne. (Rozběřice.)

Kdo zažehnával tesknotu, přejde naň; pak prý nemůže nikde spáti, jen na svazku provazů. [1]) Nevěří-li někdo zažehnávačce, tomu nepomůže; jest prý třeba úplné důvěry. (Nedělistě.) — Kdo kárá zažehnávačku, tomu řekne:

»Já bába, po Bohu,
pomohu, co mohu,
a to, co nemohu,
zanechám Pánu Bohu. [2])

Na »koření« chodí pomáhačky buďto před východem slunce za první rosy, nebo když jest měsíc v úplňku; někdy také za kruté bouřky právě o půl noci.

Některé byliny třeba utrhnouti v patřičnou chvíli, jak jim která planeta uděluje účinek a moc nad tělem lidským. [1])

---

[1]) Kar. Světlá: Kantůrčice str. 213.
[2]) Čas. Mus. 1853. str. 479.
[1]) K. Světlá: Kantůrčice str. 213.

Hospodářská instrukce Jeníkovská z r. 1659.

Dr. V. J. Nováček.

Statek Jeníkovský zdědil po tetě své Marii Majdaleně svob. paní z Golče roz. z Opsiniku († 1657) Jan Jetřich z Ledeburu, ze sestry její syn, a držel ho do roku 1677. Roku 1659 dal nový pán svým písařem obročním Janem Holubem Podmockým na základě starších zápisů sestaviti »Registra purkrechtní městečka Jeníkova a vsi Frydnavy«, jež nyní jsou soukromým majetkem pana Josefa Chvály, měšťana jeníkovského. Ke konci zapsána jest instrukce, kterou hlavně z té příčiny, že rukopis nachází se v nejistých rukou soukromníka, umínil jsem si uveřej niti tiskem. Panu Jos. Chválovi uctivě děkuji za laskavé svolení k přepsání té části rukopisu.

Tyto artikule lidem mají se čísti a oznamovati, jak se chovati mají.

Předně, aby se hleděli Pána Boha báti a přikázání jeho svatých ostříhati, v svátky, vzláště (sic) v svatou neděli aby rádi do kostela chodili, předně rychtářové též konšelové aby k tomu jak sousedy své tak i dítky své a čeládku měli a na sobě dobrý a pobožný život vedouce jiným příklad ukazovali.

Druhé, aby v svornosti a lásce křesťanské byli a zůstávali, jedni druhé k dobrému vždycky nabízeli, hromování, sacramentování, přísahání toho, aby žádným vymyšleným způsobem jak rychtářové. konšelé, aby se sami předně nedopouštěli, jiným ku příkladu byli, ani žádnému toho nepřehlídali a kdož by se toho čeho dopustil, aby takového každého dostatečně ztrestali a nemohli-li by sami, teda na vrchnost to vznesli, aby takový každý zlolejíce proti Pánu Bohu dostatečně trestán byl pro vejstrahu jiným.

Třetí, vrchnost svou dědičnou abyšte pro všecky časy v poctivosti měli, čím a jakými povinnostmi vrchnosti povinni jste buď stálými, anebo běžnými platy, robotami jakýmikoliv, to abyšte s dobrou chutí bez klení a rádi vykonávali, tak abyšte vrchnost vaši měli v sobě v lásce a přízni pro vše časy vždycky náchylnou.

Čtvrté, knězi a faráři svému každý z vás časně desátek, čím jest mu spravedlivě povinen, aby mu to dával a odvozoval, a jej v poctivosti, jakožto správce a pastýře duší vašich, pro všecky časy aby každý z vás měl.

Páté, abyšte to mezi sebou nařídili, v každé vsi aby dva byli a ve čtyrech nedělích aby chodili a do komínů dohlídali a saze z nich smejčiti poroučeli a jak by se v tom opatrně chovají (sic) a žádných konopí, lnu ani koudele v světnicích sušiti nedali, ani do stodol, do chlívu, do řezárny abyšte nedopouštěli choditi světlem bez luceren dobrejch a to pod skutečným trestáním na hrdle, kdož by se toho dopustil a od koho by oheň vyšel.

Dáleji všickni sousedé aby do chrámu Páně sami chodili každou neděl a čeládku svou aby též k tomu, když by poklidili, měli a přidrželi, též k posluhování večeře páně nejméně jednou roce (sic) přistupovali a chodili, dítek malých aby též jinam ke křtu svatému nenosili, a to vše pod pokutou propadení každej, kdo by se toho dopustil, prostice soli a vězení čtyry neděle.

Šesté, abyšte stavení opravovali a nespouštěli, jak krov, též také střechy a to časně, rychtářové předně sami s konšely, aby na sobě dobrej příklad dali a to pod skutečným trestáním k jiným dohlídali, a kteří by pak po

pěkným napomenutí rychtáře a konšelův nechtěli na to nic dbáti a kruntu svého nespravovali, tedy mají to na vrchnost vznésti, bude vrchnost věděti takového nedbalce jak dáti ztrestati.

Sedmé, abyšte sobě škod nečinili buď na vobilích (sic) na lukách a zahradách žádným vymyšleným spůsobem, též abyšte ploty, souhrady, příkopy časně každý od svého hradili tak, aby se žádnému škod skrze souhrady nečinilo a potom vady a jiné různice a nevole aby mezi vámi nepovstávaly, toho aby se žádný pod pokutou propadení prostice soli nedopouštěl.

Vosmé, abyšte se mimo možnost svou nedlužili a žádný bez dovolení vrchnosti své za žádného cizopanského poddaného aby nesliboval pod dostatečným trestáním, a jestli se kdo něco dluží, však přes 6 kop m více nic, to podle svolení svého aby vykonal a to při času a terminu uloženém aby dal a zaplatil, tak aby vrchnost neměla skrze to zaneprázdnění, a to pod skutečným trestáním, aby se toho žádný nedopouštěl.

Deváté, aby žádný z vás bez dovolení vrchnosti nedopouštěl žádnému na svý roli síti; pakli se toho kdo dopustí bez vědomí vrchnosti, bude mu to všeckno pobráno.

Desáté, aby žádný z vás v lesích panských bez vůle a vědomí vrchnosti žádného dříví k stavení ani k žádné jiné potřebě nesekal, v svých pak lesích žádný dříví aby neprodával a nepodlupoval, vzláště (sic) což by se k stavení hoditi mohlo, to se všechněm zapovídá, a hajní na to pozor obvzláštní (sic) ať mají; pakli by se toho kdo dopustil, bude od vrchnosti spokutován i dostatečně ztrestán.

Jedenácté, aby po kruntech panských s chrty ani žádnou jinou myslivostí jezditi, choditi nedopouštěli, a kdyby koho uhlídali, abyšte hned k němu šli a jeho se ptali, kdo by byl, že máte o tom od vrchnosti své poručení, kdyby se nechtěl oznámiti, teda abyšte mu psy anebo chrty pobrali a sobě osvědčili, a myslivce, kdyby který s ručnicí anebo rukávníkem po kruntech chodil, toho vemte a nahoru přiveďte.

Sami také žádných myslivostí po kruntech abyšte neprovozovali, a zajícův malých, když je na polích nacházíte a ani koroptví a vajec domů nebrali, kdož by se pak toho čeho přes toto vám poručení dopustil, bude skrze to každý skutečně ztrestán; abyšte vašim psům na předních nohách pazoury zutínali a jich do pole ani do lesů nebrali, nýbrž jako strážné při domích svých měli, a to pod skutečným též ztrestáním.

Dvanácté, co se berní JMtiCské dotýče všelijakých, ty abyšte vy rychtářové, když se vám věděti dá, od jiných k tomu je majíce vybírali, a to časně a od sebe odvozovali tu, kdež ste prve odevzdávali.

Třinácté, na cizopanská piva jinam píti aby nechodili a odjinad sobě domů předního ani zadního piva mimo panské pivo i tolikéž páleného ano i soli odjinud nebrali.

Vy konšelové a rychtářové a jiní všickni vožralství (sic), her, hromování, přísahání a jiného všeho zlého abyšte se nedopouštěli a jiným toho nepřehlídali, nýbrž skrze to každého trestati.

Čtrnácté, Vy hospodářové na domích šenkovních, zde i ve vsech, lotrův, povalečův a k . . . v těch žádných abyšte u sebe v domích netrpěli a jim průchodu žádného nedávali, a jich nefedrovali a rychtářové všickni na to pozor mějte.

A tak tyto všecky artikule vejš poznamenané abyšte je jeden každý z vás v své bedlivě (sic) paměti měli, a to pro uvarování všech pokut a trestání v týchž artikulích obsažených, a co ste pánu Bohu věčnému, tolikéž císaři, vrchnosti své dědičné a sami sobě, knězi a pastýřům duší vašich, čeládce [povinni] hleďte se v tom ve všem spravedlivě a náležitě chovati, aby mohl dobrý řád mezi vámi býti, a zlé aby se tupilo a dobré velebilo, čest a chvála věčného Pána Boha aby se rozmáhala tak, aby od nás všech Pán Bůh ctěn a veleben byl po všeckny časy. Amen.

Boží muka v krajině Jindřichohradecké.

L. Domečka.

V jižních Čechách Boží muka vyskytují se v hojném počtu, ale v některých krajinách, hlavně na Táborsku mizí úplně. Boží muka stávala tu již v 15. stol., neboť za válek husitských bývala od přívrženců kalicha pálena, lámána a porážena, jak svědčí »Popravčí kniha Rožmberská«. Tím snad částečně lze si vysvětliti, že hlavně na Táborsku jsou Boží muka dosti vzácná.

Tvarem svým Boží muka v jednotlivých krajinách jihočeských namnoze se od sebe liší. Jiná Boží muka shledáváme na př. v krajině Jindřichohradecké a jiná v krajině Novohradecké. Těmto podobná jsou Boží muka při hranicích v Dolních Rakousích a oněm v západní Moravě, kde statky své po několik století měli pánové, vládnoucí na Hradci Jindřichově. Ovšem výjimkou najdeme některá Boží muka sobě podobná nejen v sousedních krajinách, nýbrž i v krajinách značně od sebe vzdálených. Tak na př. nejedna renessanční Boží muka z českého jihu jsou podobná Božím mukám z českého severovýchodu.

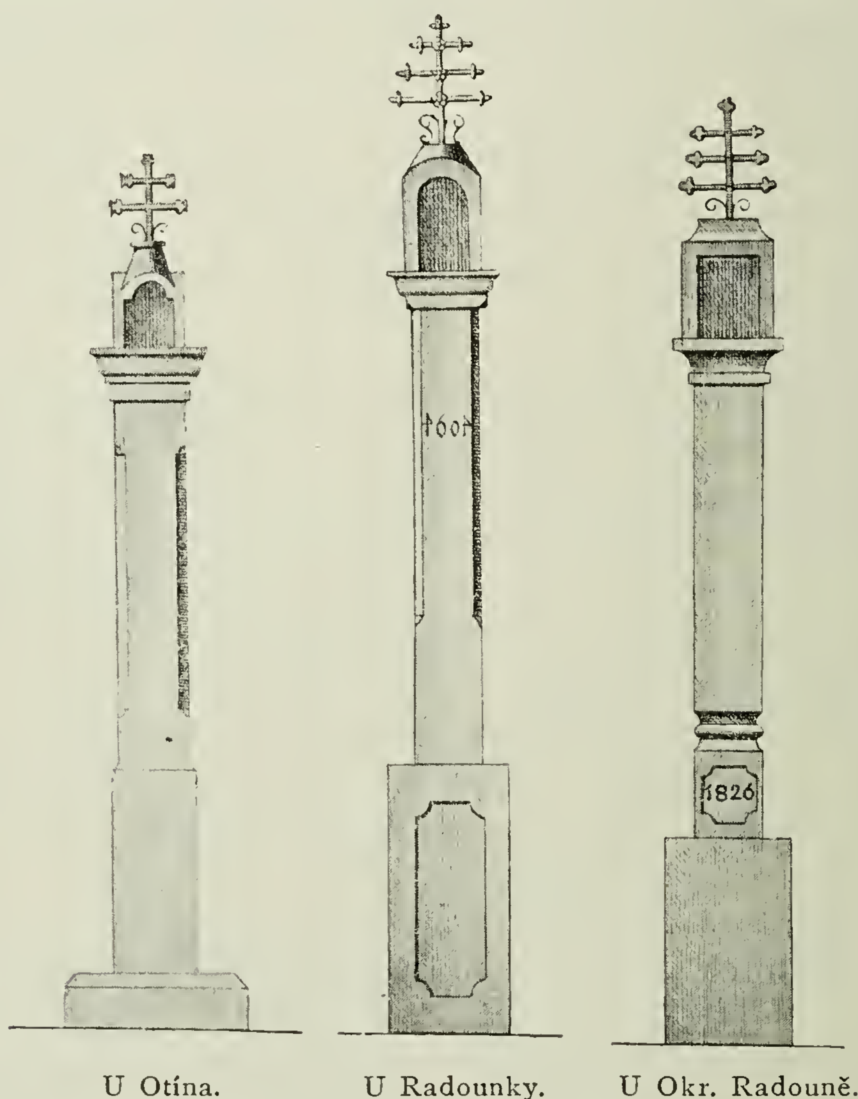
Boží muka zasluhovala by, aby byla vyobrazena a popsána. Jsou sice drobnou prací kamenickou, ale pro dějiny umění výtvarného nikoliv úplně nevýznamnou. Ponechávajíce jiným, aby o Božích mukách známých jim krajin jihočeských pojednali, zmíníme se krátce o Božích mukách na Jindřichohradecku.

V této krajině zachovalo se Božích muk tolik, jako málo kde jinde. A bývalo jich ještě více, ale vichřice povalila některá z nich, když železo, spojující jednotlivé kusy kamene, rezem bylo rozežráno. Našla-li se nějaká zbožná duše, které se zželelo Božích muk ležících v troskách, dala je znova postaviti; ale nenašla-li se, části Božích muk dlouho travou zarůstaly, až časem kámen z nich byl rozvezen a upotřeben k jiným účelům.

Boží muka na Jinřichohradecku stojí hlavně na rozcestích a u cest, a to většinou při okrajích polí. Jako dodnes staví jednotlivci ze zbožné mysli kříže, tak ve dřívějších dobách stavěli i Boží muka. A postavil-li si je někdo u svého pole, měl zajisté při tom úmysl, aby zbožným skutkem tím pro pole svá i pro sebe dosáhl požehnání nebes. Některá snad Boží muka na Jindřichohradecku postavena byla i na poděkování za odvrácení moru, jak jinde aspoň se dělo, ale zprávy o tom jsme nenalezli. Výjimku zvláštní činí Boží muka stojící nad jindřichohradeckým předměstím Nežáreckým při cestě do Buku. Jest to osmiboký kamenný sloup zvaný »Palice«, se čtverhrannou hlavicí, na jehož jedné straně vytesán jest meč. Sloup ten označuje totiž místo, kde děly se popravy mečem, ale před několika léty někdo na něj přidělati dal křížek a učinil z něho tak Boží muka, kterým tvarem svým ostatně zcela se podobá (str. 9. I.).

Boží muka na Jindřichohradecku jsou dnes většinou kamenná. Ve dřívějších dobách bývala asi též zděná a dřevěná. Dosud při staré cestě, která vedla z Jindř. Hradce ke Kardašově Řečici, za

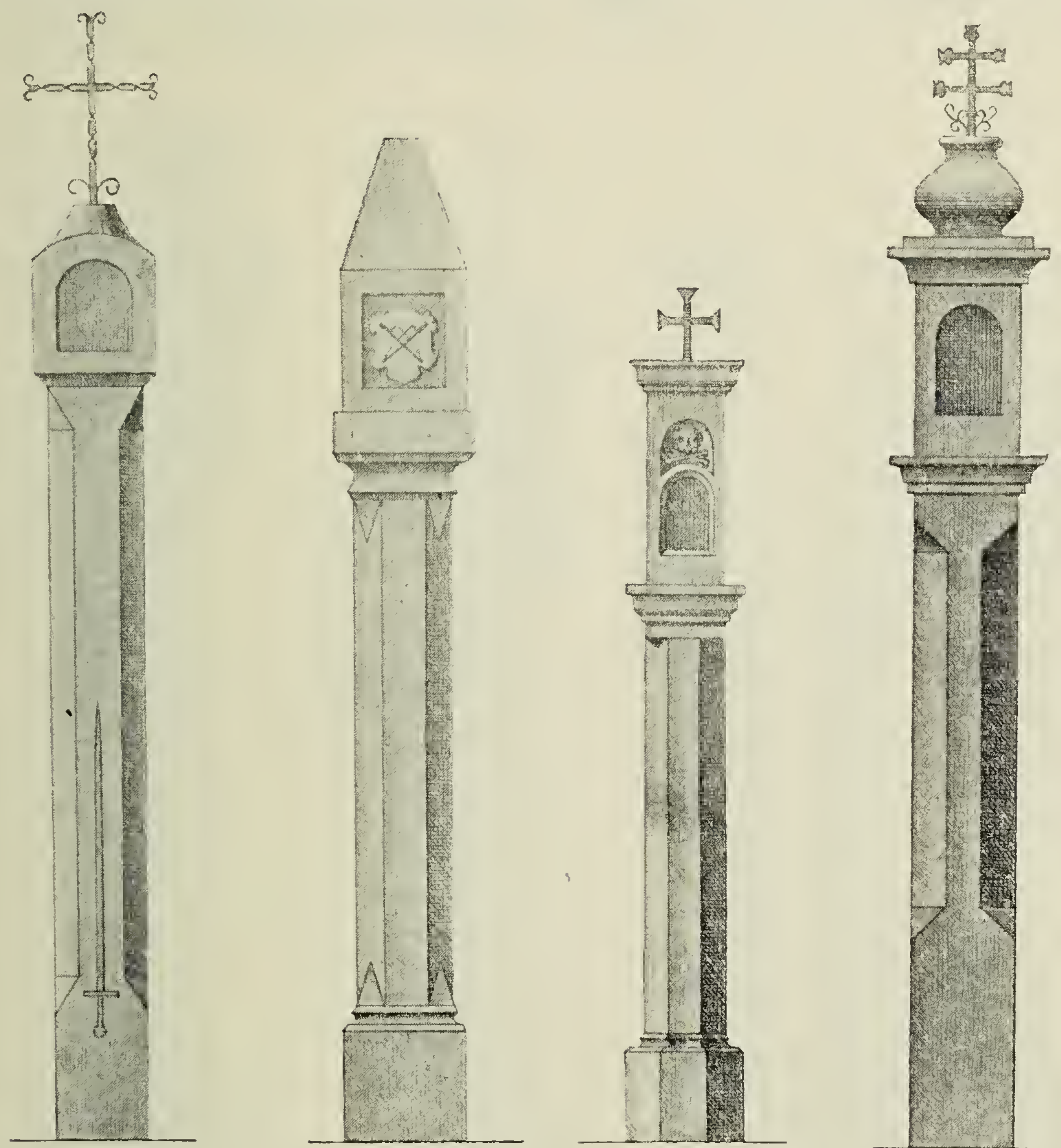
kostelem sv. Jakuba stojí zděný sloup z cihel o jedenácti hranách s kapličkou na vrchu, jež pokryta je stříškou cihlovou, a ve výklencích jejich jsou obrázky sv. Trojice, Panny Marie, sv. Barbory a sv. Michala. K těmto Božím mukám nepochybně vztahuje se zmínka v účtech chovaných v Jindřichohradeckém archivu, že r. 1660 vydáno bylo ke stavení Božích muk u sv. Jakuba 100 cihel zdicích. Dle těchto účtů dáno bylo l. 1607 tesaři od dělání Božích muk u kostela sv. Markety nedaleko Stráže 20 gr. Dřevěná Boží muka, nápodobená podle renessančních Božích muk, postavena byla v naší době v lesích Jemčinských. Jiných dřevěných Božích muk z krajiny Jindřichohradecké neznáme.

U Otína. U Radounky. U Okr. Radouně.

Nejvíce Božích muk v okolí Jindř. Hradce jest kamenných. Pocházejí z několika století, jak patrno ze slohu gotického, renessančního a barokového, ve kterých jsou provedena. Za nejstarší pokládáme Boží muka u Žíče (str. 11. I.), jež spadají do přechodní doby z románského slohu do gotického. Nasvědčují tomu jednak patníky drápkům podobné, jež prostředkují přechod od čtverhraného soklu k osmihrannému sloupu, a kaplička s výklenkem kruhovitě zakončeným; hlavu kryje vysoká sříznutá pyramida bez kříže. Do 14. nebo 15. stol. klademe Boží muka ze Strmilova (str. 11. III.), s osmibokým sloupem, kapličkou, v níž jsou gotické výklenky a kterou na vrchu zdobí nízký kamenný kříž, a se čtverhranným podstavcem, od něhož přechod ke sloupu prostředkují trojhranné patníčky.

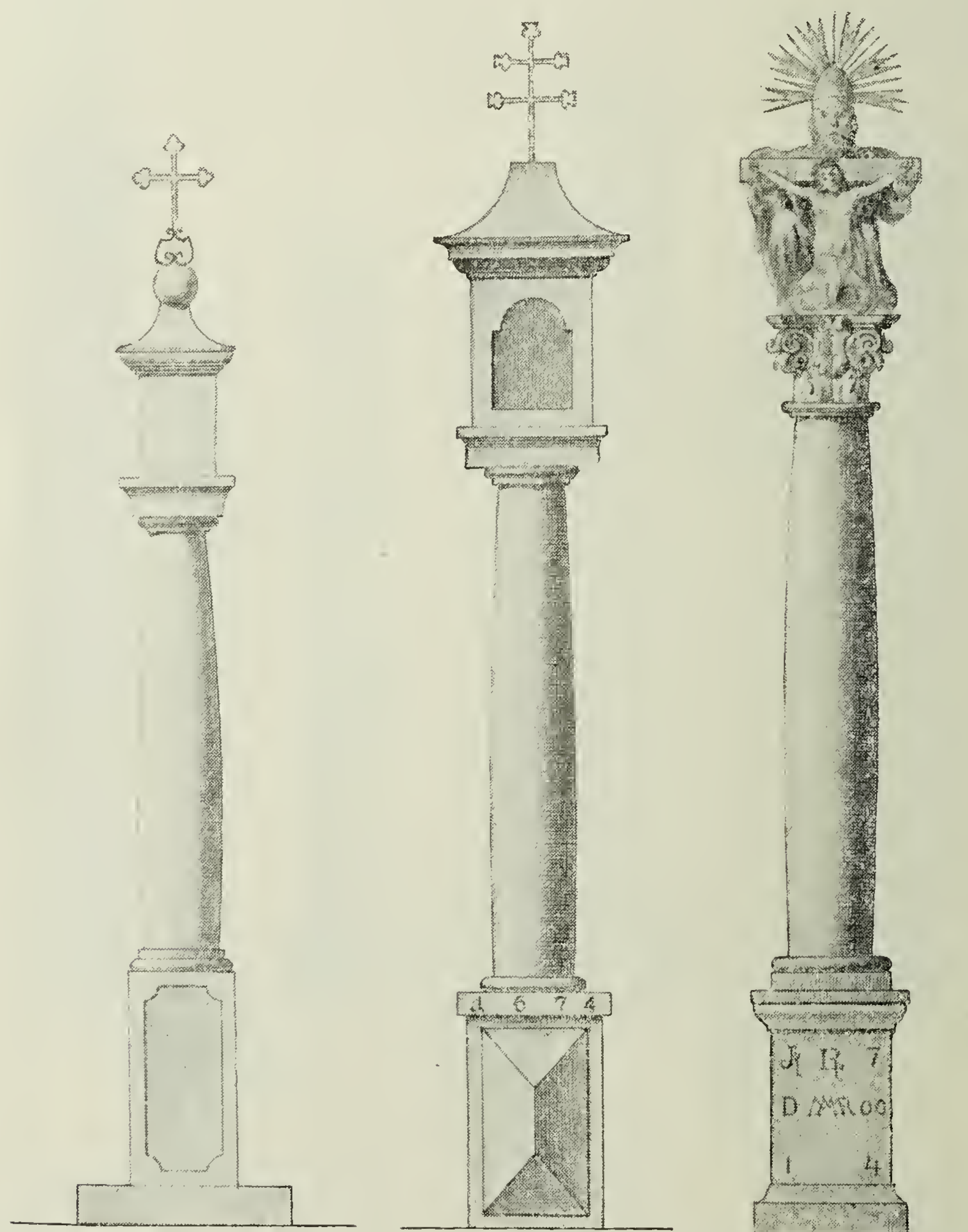
Z doby pozdní gotiky je v krajině Jindřichohradecké Božích muk několik, a snad tehda i Boží muka počala se prováděti místo ze dřeva hlavně z kamene, materiálu to daleko trvanlivějšího. V době té byl pánem na Jindř. Hradci Jindřich IV. z Hradce (zemř. 1507), velký přítel umění, jak svědčí dodnes památky stavitelské, kamenické a malířské, v Jindř. Hradci, Telči a na jiných jeho panstvích zachované.

Nad Nežáreckým předměstím. Za Vajgarem. U Radounky. U Rudolfova.

Takovou památkou kamenickou, provedenou některým mistrem za Jindřicha z Hradce v Jindř. Hradci usazeným, jsou zejména pěkná, vysoká Boží muka (str. 11. IV.), jež vypínají se na staré cestě od Jindř. Hradce ku Kardašové Řečici vedoucí. Na podstavci osmibokém, který vyrůstá ze čtverhranné základny, stojí sloup rovněž osmiboký s římsovitou hlavicí. Na ní spočívá čtyrboká kaplička, která má na stranách gotické výklenky, v rozích pak vysekány jsou malé polosloupky pokryté koulemi. Pouze na straně západní spatřuje se vykrojený štítek s pětilistou růží, znakem pánů z Hradce. Stříšku tvoří kužel, ozdobený dole čtyřmi hlavami, nahoře dvojramenným železným křížem a spirálkami.

Méně dovednému, snad venkovskému kamenníku přičítáme Boží muka u Hospříze (str. 11. II.). Boží muka u Hospříze sestávají ze čtverhranného podstavce, osmibokého sloupu římsovité hlavice a duté kapličky s vysokou střechou, kterou ukončuje kamenný kříž. Na jedné straně je do kapličky otvor plným obloukem uzavřený a v ní postaven je dřevěný křížek. Z venčí vymalovaná je sv. Trojice a archanděl Michael. Mezi podstavcem a sloupem jsou trojhranné patníčky jako u Božích muk ze Strmilova. Současná s Bo-

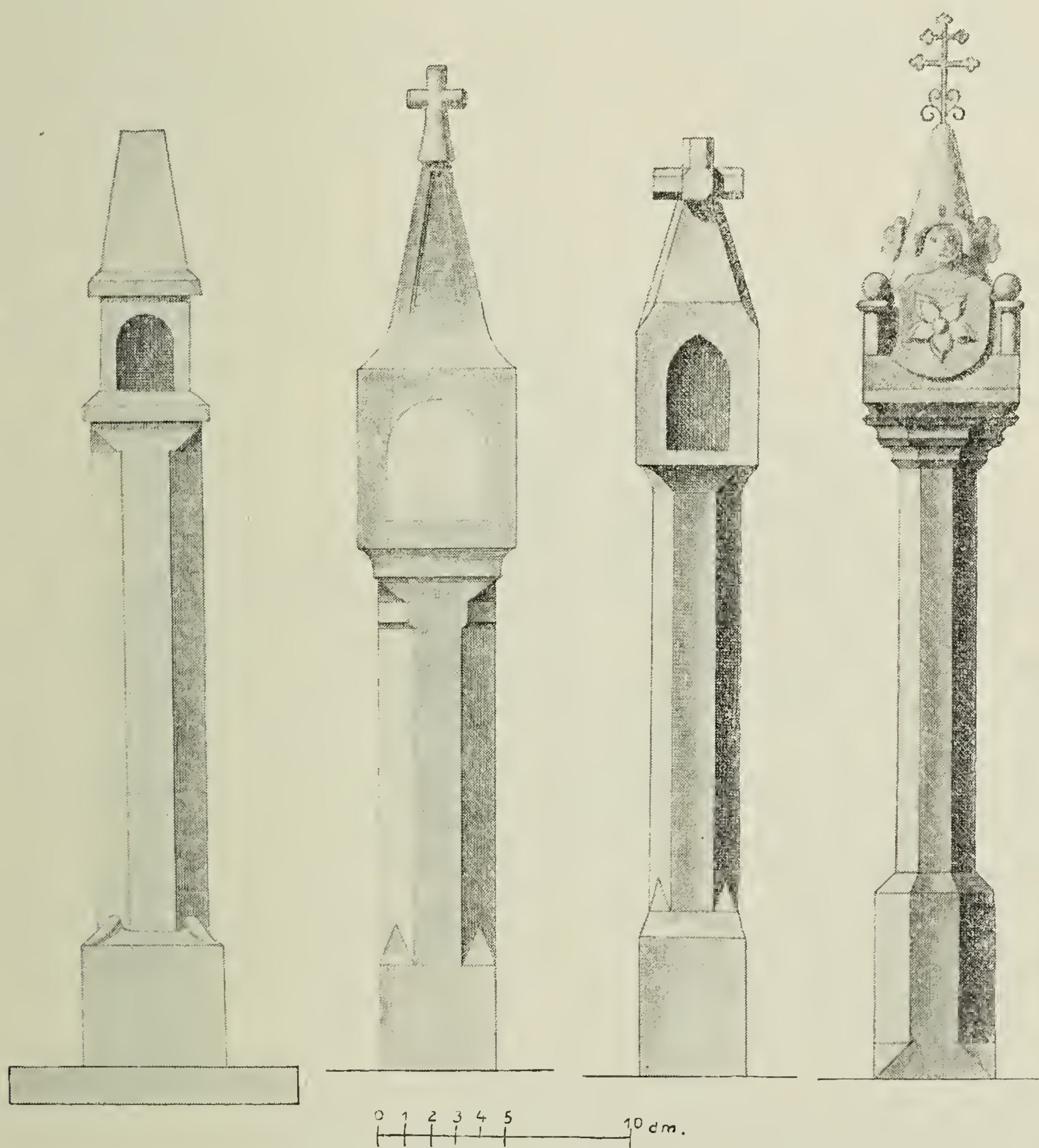
0 1 2 3 4 5 10 dm

U Radounky. U lesíčka. Za Vajgarem.

žími mukami od Hospříze jsou asi i Boží muka (str. 9. II.), stojící na cestě, která za Jindřichohradeckým rybníkem Vajgarem vede k Otínu. Přechod od čtverhranného podstavce k osmibokému sloupu činí trojhranné patníčky a podobně ku čtverhranné hlavici. Na kapličce vytesán je znak soukenický.

Gotika v jižních Čechách udržela se dlouho ještě v době, kdy renessance zvítězila. Shledáváme ji odumírající hlavně při stavbách

kostelních, v sochařství a malířství. Renessanci přinesli sem mistři vlaští, kteří v druhé polovici 16. stol prováděli velkolepé stavby na zámcích pánů z Hradce, z Rožmberka a z Landštejna. V Jindř. Hradci pracovali Vlachové při stavbách prováděných v zámku za Jáchyma, Adama a Jáchyma Oldřicha z Hradce a i za Viléma Slavaty. Krásné sloupové arkády na třetím nádvoří zámeckém jsou dílem Vlachů, kameníků Antonína Melana a Antonína Komety.

Ze Žíče. Z Hospříze. Ze Strmilova. Od Děbolína.

Ke konci 16. a v první polovici 17. stol. objevují se tu kameníci Křišťof Casolar a Antonín de Salla a nepochybně Vlachem byl i Ondřej Adita, který r. 1629 stal se v Jindř. Hradci měšťanem. Ale vedle Vlachů pracují i domácí stavitelé, kameníci, malíři a jiní řemeslníci, kteří přidržují se staré tradice a jen znenáhla podléhají novému směru uměleckému. Z domácích kameníků připomíná se r. 1532 v Jindř. Hradci mistr Volfgang, v druhé polovici 16. a první polovici 17. stol. Ondřej nebo Ondra, Jan nebo Honza chromý,

Filip Jakub Hans a Kilian Ludnitz, Petr Bort a Franz a mnozí neznámí kameníci působili tehda snad i na venkově.

Boží muka na Jindřichohradecku asi většinou tesali domácí kameníci, a proto ráz gotický u nich pozorovati lze až do druhé polovice 17. stol. Na některých z nich nalézá se letopočet, i usnadňují nám datování jiných, jim podobných. Tak na Božích mukách (str. 8. III.) u cesty, jež k Radounce vede od deštenské silnice, vytesán je rok 1601 a nápis Marcus Raus, u lesa Kuniferu 1637, a u Rudolfova 1666 (str. 9. IV.). Tato Boží muka a jim podobná mají podstavce čtverhranné a sloupy rovněž čtverhranné nebo většinou asi do $^2/_3$ v rozích sříznuté s římsovitými hlavicemi. Kapličky mají šířku sloupu neb jsou o málo jen širší a výklenky v nich obyčejně polokruhem uzavřeny. Stříškami se však od sebe liší. Tak na př. Boží muka u Rudolfova mají stříšku podobnou báni, u Radounky (str. 9. III.) kryje je pouhá římsa, na jiných u Radounky (str. 8. II.) a u Otína (str. 8. I.) vztyčen je komolý kužel. Kříže železné na vrchu, jichž Boží muka v starší době asi vesměs neměla, jsou pravidlem dvouramenné, ale objevují se i trojramenné.

Zatím renessance, vlašskými mistry do Čech přinesená, úplně zvítězila ve druhé polovici 17. stol. i v Jindř. Hradci. Starší kameníci domácí vymřeli a mladší patří již nové škole. Jeví se to i při menších pracích kamenických, jakými jsou právě Boží muka, ač trvalo to sto let, než při nich renesance gotiku úplně vytiskla.

Renesanční Boží muka nejen v okolí Jindř. Hradce, ale vůbec v jižních Čechách liší se od gotických 17. stol. celkem větší výškou a vkusným provedením. Mají čtverhranné podstavce a ponejvíce oblé sloupy, které bezděky upomínají na sloupy arkad v zámku Jindřichohradeckém. Kapličky jejich kryjí stříšky obyčejně po stranách vykrojené a na nich vztyčen je jednoramenný nebo dvouramenný křížek. Mezi Božími mukami, vyobrazenými p. Fr. Legem, ředitelem měšť. školy v Jindř. Hradci, jsou dvě renesanční. Jedna (str. 10. II.) pocházejí z roku 1674 a stojí pod Jindř. Hradcem u hájku při silnici, která vede odtud do Soběslavi, a druhá u Radounky (str. 10. I.).

Barokních Božích muk v krajině Jindřichohradecké mnoho se nenalézá, neboť v 18. stol., kdy barok v umění úplně zvítězil, stavěly se nejvíce kříže dřevěné a kamené. Nejdovedněji provedená barokní Boží muka z r. 1714 stojí při cestě vedoucí k Otínu za rybníkem Jindřichohradeckým Vajgarem (str. 10 III.). Na čtverhranném podstavci římsou krytém vztyčen je korinthský sloup, na jehož hlavici umístěno je sousoší sv. Trojice. Téhož roku, kdy tato Boží muka byla postavena, byl za měšťana v Hradci Král. přijat přistěhovalý sem Martin Aumüller, i jsou snad jeho dílem.

Nejmladšími Božími mukami v krajině Jindřichohradecké byla Boží muka u Okrouhlé Radouně (str. 8. III.) s vytesaným na nich letopočtem 1826, ale rok ten byl asi vytesán na nich při opravě a náležejí jistě původem svým do doby mnohem starší.

Turnov do válek husitských.

Dr. J. V. Šimák.

II.

Starý místopis turnovský vypsati jest věcí nesnadnou. Pomůcku dává jen poloha, mapa, zjištěná fakta až ze stol. 16. a 17. I lze souditi tu jenom dohadem, podporovaným analogií odjinud, i obecnou zkušeností, a pokusiti se pouze o nástin pravděpodobný, jaký asi vzhled mělo město v dobách předhusitských.*)

Turnov položen jest na konci planiny, táhnoucí se od východu k západu a zdvihající se mezi údolími řeky Jizery na severu a potoka Stebéňky na jihu. Obě vody spojují se nad městem. Úbočí zvedají se dosti příkře od vody, k sz. i kolmo, a též svah k západu, dnes vyrovnaný, byl do nedávných dob sráznější. Poloha tudíž sama přispívala k ochraně města.

A snad i vodu v úzkém úžlabí potoka mohli stavovati a tak podměstí na jihu zatápěti.

Ale větší bezpečnost skýtaly hradby. Po těch ovšem není památky, známe jen polohu bran ze 16. stol. Víme též dobu,

*) Vřelý dík měj p. arch. Sakař za plán a mapu, jež upravil podle mých náčrtků.

kdy vznikaly, neb r. 1509 dostaly obě poloviny městské svolení, aby mohly ohradu okolo sebe udělati. [1])

Ač text privilegia lze vykládati tak, jako by teprv tehdy městu dostalo se hradeb, domníváme se, že Turnov měl obezdění již dříve drahně časů. Nelze mysliti si, když hradby náležejí k podstatě města, když všecka okolní stará města, Dub, Bělá, Sobotka, Jičín hradby měla, když poloha místní nasvědčuje opevnění, že Turnovu by se nebylo dostalo bezpečné obrany zdí.

Za to máme, že první toto opevnění zajímalo plochu mnohem menší.

Prohlížíme-li ohrady v městech, která nejsou založena na úzkém, táhlém ostrohu (jako Bělá, N. Město nad Met., Dub, Boleslav Ml.), ale v rovině nebo na svahu návrší, (Č. Brod, Frydlant, Šluknov, Jablonná, Kamenice, Chrudim, Pardubice a pod.), kde zdi dosud se zachovaly neb aspoň stopy po nich, viděti, že pod hradbami na místě příkopů všude vznikly uličky, obíhající celé město, někdy prázdné, někdy již zastavené domy, vždy však bezejmenné; teprve doba naše křtí je. Půda jich bývá pravidelně níženji, než půda sousedních pozemků vnitř města.

A to vidíme z části též v Turnově, v t zv. uličkách, jež tudíž udávají nám domnělý směr starých zdí.

Jihovýchodní úhel města, kde ostroh příkrý vybíhá nad Stebni, valný díl nynějšího hřbitova, kostel P. Marie i náměstí Marianské zabíral klášter a hrad, jenž tu byl zároveň pevností. Obsahoval — tradice ještě se pamatuje! — svými pozemky až i nárožní dům č. 21. a celou stráň dolů až ke mlýnu na Stebéňce. [2])

Na místo dnešní ulice (Markovy), vedoucí až ke Stebéňce, byla jen krátká ulička ke klášteru. Dolu pak spadala pouhá stráň, kudy snad jen branka ve zdi a pěšina ke mlýnu vedla. — Domy pod klášterem vznikly většinou teprve v 17. a 18. stol.

Od kláštera zeď a příkop táhly se k západu, nad nynější uličkou (rozdíl půdy shora i dole dosud je patrn) k jižní bráně Jičínské, odtud dalšími uličkami v úhlu k západní bráně Hradištské, odtud (nad domy v ulici Nádražní) podle slepé uličky (za divadlem) vzhůru po straně severní k fortně (vedoucí k řece) pod věží kostelní. Tuto svahy terassovité a stoupání půdy nejzřejměji zachovaly vzhled opevnění. Všecky domky pod strání na pozemcích hradebních slují v 16. stol. »na gruntu«, kdežto protější již »na obci«. Věž chrámová ve svých dolních zdech je pravou baštou, od ní pak na sever kamenný podklad starých parkánů

---

[1]) Privilegium Johanky z Krajku Privilegia č. XXII.

[2]) Slujíť pozemky ty ještě v 17. stol. klášterskem. Dům č. 21. v dílčí ceduli z r. 1613 čítá se k panství Skalskému, ač půl města okolo byla svijanskou. t. j. starou rohozeckou. Poněvadž statky klášterní zabrala v XV. stol. a měla potom vrchnost skalská, je na jevě, že dům č. 21. dostal se jí jako příslušnost klášterní. — Klášteřiště ovšem novými stavbami, kostelem, hřbitovem všecko je rozrušeno; ale za hřbitovem dosud zbývá vysoký břeh v stráni, jejž lze míti za zbytek hradního valu.

dosavad je zachován, (ač ovšem i vyměněn) až k uličce stoupající od mlýna podkostelního k půlnoční bráně Svěrácké neb Svěrákovské.

Ale východní směr hradeb je doprosta neznám. Tu není uliček, jen cesty, a tudíž jen z pouhé hypothesy vésti lze čáru od brány svěrácké zahradami po zvýšeném břehu obloukem k vých. bráně Hruštické. O té bráně nelze prokazovati, že by druhdy bývala hloub v městě. Odtud neznámým směrem ohrada pojila se ke klášteru.

Hradby však sotva byly mohutny, jako snad v městech královských. Snad by bylo přece více zbylo — a přece od konce 16. stol. není o nich (krom o branách) ani zmínečky. Snad byly jen plaňkovými sruby, jež na místech celkem nepřístupných postačovaly, ale ohněm snadno za své vzaly.

V starém obezdění uprostřed byl čtverhranný rynk, tržiště. Na něm stály kotce pekařské i řeznické uprostřed až do 16. stol., kolem pak domy vzácnější bohatších sousedů.

Z rynku vybíhalo šestero ulic, čtyři menší v rozích, dvě hlavní uprostřed, (kudy vedla stará obchodní silnice od Hradiště k Hruštici a dále k Lomnici a do Polska), dolní Hluboká či Hradištská, horní Hruštická. Na severním rohu hluboké ulice a náměstí byl dům rychtářův, rychta s krčmou, centrum sousedského života, místo soudní i shromaždiště obce.

K jihu vedly zmíněná ulice Klášterská a ulice Jičínská, k severu ulice od kostela a Svěrákovská.

Z náměstí a ulice svěrákovské chodilo se uličkami na hřbitov, rozložený kolem farního chrámu. Na hřbitově byla škola (nyní děkanství), na sev. rohu ul. Svěrácké a uličky fara (nyní č. 85 a 86).

Domy jako všude bývaly celé dřevěné, z trámů roubené a šindelem kryté, nevelké, ale důkladné. Dláždění asi nebylo, půda ulic i rynku nerovná, hrbolatá, nečistá. Ulice do rynku byly vlastně v dolní části hluboké úvozy vzhůru příkře stoupající kudy vozy dosti těžko vyjížděly.

Ovšem byly i domky mimo hradby za branami a na podměstí. Pod klášterem byl mlýn často zmíněný, podklášterský. Polohy tu byly jen málo jiné. K jihozáp. odbočovala snad fortnička ve zdech a ulička ke Stebéňce »na novou hásku«, k haltýřům a sladovnám. Tu potok se rozdvojoval v rameno zašlé — nyní jen krátkou uličkou znatelné — skrze nynější zahrady k ulici Sobotecké, jež teklo nejspíš zase do Stebně. V poloze mezi č. 241 a 242 byl mlýn komperovský. — Mlýn na stoku Jizery a Stebeňky »shořalý« zajisté stával již v těch dobách.

Rovněž prastarý je mlýn podkostelní, na náhonu říčním, Malé Jizeře. Vedle mlýna stála lázeň (č. 165 a 164). Od lázně větvila se struha tekoucí po trávnících (panských) ulicí nyní Jizerní k mostu malému, kdež ústila do náhonu. Ale hned proti ní počínala struha jiná, která hnala vodu na mlýn mezi

mosty (nyní docela zašlý) a tekla zase dále do náhonu, činíc tu ostrov panský. Přes Hrubou Jizeru dále vede most hrubý.

Ale i Jizera po stoku obou ramen rozlévala se jinak. Stopy dřívějších řečišť za t. zv. pernou loukou pod mosty, dílem dosud jsou patrny, dílem zašly.

Tolik však patrno, že tekla kdysi napříč údolím blíže k městu, takže do Nudvojovic, dnes přístupných na pravém břehu, jezdili turnovští přes řeku, po mostě, jenž vzpomíná se ještě v r. 1493 — patrně kdesi proti hlubokém úvozu na stráni.

Pokračováním ulic rozbíhaly se cesty na všechny strany, k jihu z brány Jičínské vedla cesta přes Vrch Hůru k Valdštejnu a Jičínu, k severu pěšina k farnímu lesu a k Dolánkám, k západu z ulice Hradištské jednak ke hradu Chlumu, jednak k mostům a ke Hradišti. Za hrubým mostem pojila se cesta od Hodkovic a do Němec. Tu mezi mosty a městem bylo nejživěji, záhy vzniklo předměstí a obec židovská.

Jenštejn, hrad a městečko,

Cyrill Merhout.

Popis hradu.*)

Jižně od Brandýsa nad Labem v ploché krajině, nevynikající právě půvaby přírodními, rozkládá se městys Jenštejn. Jeho jedinou, ale znamenitou památkou jsou zbytky starého hradu, především hláska hradní, zvaná od lidu prostě baštou.

Městečko s hradem tvořilo kdysi nerozlučnou pevnou dvojici; obé povstalo asi současně. Již položení osady je zajímavo. Vybralť jí zakladatel místo, kde širá rovina prohýbá se náhle v úzké, táhlé úžlabí, takže osada úplně zabírá východ z údolí na pláň. Městečko založeno je do kruhu kolem tržiště, a na svém obvodu bylo veskrz oplоceno zadními zdmi selských dvorců, jako hradbou nějakou. Zvláštní to opevnění dosud trvá, takže není přístupu do vnitř osady, krom tam, kudy cesta z údolí vchází a kudy obec opouští, jako za starodávna. Opatření toho žádala potřeba, neboť přírodou Jenštejn se tří stran nic není chráněn.

---

*) Vyměření, popis a textová rekonstrukce hradu je společnou prací Merhouta, architekta Sakaře a dra Šimáka. Plány kreslil architekt Sakař. — Srov. A. Meissner: Historisch-malerische Darstellungen aus Böhmen. Prag 1798 I., — F. Heber: Böhmen's Burgen, Vesten und Bergschlösser. Prag 1845, III, str. 26—31.

Vřelými díky povinen jsem P. T. pánům: prof. Vavřinci Duškovi, B. Bernauovi, archiváři král. hlav. m. Prahy, prof. dru Čelakovskému a adjunktu dru. Teigemu, zem. archiváři Fr. Dvorskému, adjunktům dru V. Nováčkovi, J. Pažoutovi, H. Kollmanovi, kustodu doc. dru Č. Zíbrtovi, architektu Sakařovi.

Střední pole plafondu někdy dobrovického

z „vévodské síně“.

Znak valdštejnský.

Městys byl podhradím a první obranou zámku, skrovného sice rozlohou, ale opevněného, pokud dovolovaly okolnosti. Hrad strmí na severozápadním křídle osady, na pískovcovém skalisku, tvořícím bok údolí. Hradiště druhdy souviselo s okolní planinou, ale když budovali Jenštejn, odtrhli je od ostatního břehu příkopem, pracně vytesaným ve skále, hlubokým na 4 m., jenž objímá celý hrad obloukem k severu, z údolí do údolí.

Třetí ochranu panskému sídlu dávala voda. Na celé jižní straně příchod zamezován byl rybníkem, jehož mělký zbytek dosud čeří se pod skalou, napájen jsa z pramenů, tryskajících z podzemí. Druhý rybník leží výše na východním kraji mě-

Jenštejn r. 1795 (dle Hebera) se strany východní.

stečka, nemaje dnes patrného spojení s dolením. — Ale druhdy cizinec vídal vše jináče. Zachovala se níže na potoce, odtékajícím z rybníka, asi 500 m. pod hradem mocná hráze, přepínající na příč všechno údolí, vysoká dosud přes $1\frac{1}{2}$ sáhu. Druhdy ta hráze zdýmala starý veliký rybník, jenž od hradu až k ní se táhl. Hladina jeho, o mnoho vyšší, stoupala pak přes patu hradiště a zatopovala i příkop sám. — Hradiště po té bylo přístupno jen po vyšším skalisku od městečka. Ale spustil-li se i rybník horní, naběhla nádrž dole tak, že hrad byl potom vodou doprosta odloučen.

Ovšem příkop je poměrně příliš úzký, i nechránil hradu příliš se strany vyšších polí. I dost možná, že též pláň na sever hradu,

omezená opodál hlubokými úvozy, svrchu vyzděnými, byla schopna nějaké obrany, aspoň ploty.

Hrad měl klínovitou podobu třmenu, širší stranou obráceného k východu, a byl ze dvou oddělení. K východní čáře přiléhal přední hrad, dolní, vlastně jakési mezibraní; zadní díl, zúžující se jen k západu v ostrý roh, skládal vyšší hrad vlastní. V jižním úhlu, ale uvnitř hradeb zbudována byla mohutná věž, střehoucí obojí oddělení a přístup k nim.

Na východní straně skála pod samou věží spadá kolmo do příkopu, ale mimo věž již dole vystupuje, tvoříc přirozený stupeň na celou zbylou šířku hradiště, asi do prostřed jeho výšky.

Na tom odstavci nacházelo se dolní oddělení zámku, úzké a protáhlé, vnitř i vně sevřeno jsouc dvojí hradbou.

Ale k té první části hradu nepřijíždělo se jako bývalo u jiných hradů, s protějšího břehu zatočenou cestou a po mostech přes příkop, ale stoupalo se k němu prostě z dola z příkopu sama.

V dolním hradě stojí nyní dvě stavení, jižní, přilepené ke spodu věže, a severní, podélné, proti němu. Mezi nimi úzkou prostorou, po vysekaných stupních, jde se nyní vzhůru do hradu.

Tak přicházeli k sídlu svému i dávní držitelé: je cesta dnešní zřejmě obnovena hlouběji ze starých schodů, vyšlapaných, jichž konce na obou stranách jsou zřetelny. Jen nejdoleji u dna příkopu není starý ráz patrný.

Jižní domek je nový. Místo něho táhla se vysoká hradba od věže, sledujíc tvar skály, k stavení severnímu, a byla tu prolomena první branou. U věže zadní ční do značné výše, ale dále již zmizela naprosto i se základy ve skále.

Severní stavení, ač novější, stojí na starých základech, i je tvaru obdélného. Do vnitř přicházíme se schodiště užší stranou. Tu viděti úzkou chodbu na veskrz. Do příkopu hledí dvě světničky, do hradu dva tmavé sklepy, neširoké, zděné i tesané a klenuté. Do zadního lze přijíti jen podobnou šijí. — Vnější zeď stavení byla as pokračováním zevní hradby a povydána z čáry, aby svrchu mohli schody hájiti. — Dovnitř hradu budova otvírala se okny, z nichž jedno ještě roku 1795 bylo zachováno. Dnes pozůstal po něm jen pravý dolní roh venýře v kusu zdi, pěkně profilovaného obloukem a dvěma pravoúhlými ůstupky. Všecka ostatní vnitřní zeď jest nyní rozvalena, až na základy, a jen pokračování její, hradba mezi dolním a horním hradem, strmí dosud, lomíc se v tupém úhlu k věži. Tu má asi 1 m. hrubosti.

V hradbě té otvírá se brána druhá, z dola na horní hrad. Světlost její činí teď přes 2 metry, výška polokruhového nepravidelného klenutí 2·5 m., klenutí má osu ne rovnou, ale šikmou, súžujíc se na venek. Poněvadž není tu nikde kamenných venýřů, lze za to míti, že štukoví tesné bylo z brány vylámáno, a branka sama byla tedy užší.

Vstup nahoru je zajímavý. Práh brány leží v rovině dolního hradu, ale úroveň horní zdvihá se značně do výše, takže brána je položena vlastně dole.

Vstoupiltě zde chodec za branou do úzkého dvorku nebo sklepa, kde sotva mohl se zbrojí volně se obrátit; a odtud teprve po schodech vystupoval vzhůru do hradního nádvoří.

Bohužel dnešní host s někdejším hradem se neshledá, ba ani s celým hradištěm. Ruka lidská nešetříc dávné památky sbořila většinu zdí, ano vylámala i boky skaliska na kolik stop, takže rozloha hradiště zmenšila se asi na polovinu. Jen z obrysů příkopu a nepatrných zbytků zdiva lze odhadovati někdejší tvar půdy a rysy horního hradu.

Horní oddělení k západu zavíralo se klínovitě dvěma oblouky vysokých hradeb. Jižní zeď sbíhala se vně u věže s hradbou východní v úhel, do dnes zachovalý, ale další směr její lze stopovati jen podle kraje skály, vystupující nad rybníčkem, kde dnes je domek na přirozené terasse a 2 zahrádky.

Severní zeď zmizela úplně po celé délce i se skalami, takže nelze stanoviti, jak přiléhala k dolnímu hradu, a byla-li prosta, čili chránila které stavení. I západní roh zámku, kde obě zdi se potkávaly, stržen pak a skála sama vylámána o 3—4 metry.

Lze však souditi, že obě hradby vnější nestály všude na skalách, ale místem sáhaly ode dna příkopu, jakož viděti na zbytcích u věže. Jistě pak vyhnali je zedníci do znamenité výšky, jíž bylo potřebí, neboť hradiště nevystupuje nad okolní pole.

K jižní zdi družil se palác, příbytek páně, ale tak, že mezi ním a věží zůstala prostora asi 3 m. Bylo to stavení podlouhlé pod 2 patra, lomené v úhlu podle oblouku hradby, o třech odděleních. Před 50 lety zdvihalo se ještě první patro, i viděla se tu okna tesná a dvéře, kudy někdy chodili na dřevěné pavlače. Ze všeho paláce jeví se dnešních časů pouze vnitřní zdi sklepů dole při boku hradiště; jen na západní straně ční kus jediné zdi výše nad nádvoří, se zbytkem okna a omítkou.

Ze všeho hradu zbývá zachována kulatá mohutná hláska, nejpevnější a poslední útočiště na Jenštejně. Má v základech průměr skoro 10 m., hrubost zdí o málo méně nežli 3 m. Stavěli ji z pravidelných vrstev mocných kvádrů, hrubých, otesaných jen na krajích na způsob rustiky. V horní polovici ustupují zdi, takže vzniká tu ochoz, široký 64 cm., opora pro dřevěnou pavlač, ačli tu byla, neb otvory pro trámce nejsou patrny. Na vrchu věže byla končitá kamenná střecha.

Dole na věži je všude celistvá zeď. Teprve ve výši spatřujeme na záp. straně vchod, jak přicházelo se tam po visutém mostě z pavlače v druhém patře protějšího paláce. Branka goticky sklenutá obložena je pěkným štukovím, a ob ní viděti čtverhrannou prostoru, jak mostek do zdi zapadal. Mostek zvedal čeledín jediným řetězem přes kladku, nad to branku zavřel silnými dveřmi a zastrčil mocnou závorou.

Za brankou je malá předsíňka v hrubosti věže, z níž přímo vedly dvéře do prostředního oddělení, v pravo k točitému schodišti (o 45 stupních) též v mocnosti zdi, jdoucího do spodních a vrchních prostor.

Stupně dolů směřující, osvětleny byly skrovně úzkým okénkem. To však před mnoha lety chudí lidé, bydlící ve věži, vylámali za vchod, a z dola sem přistavěli schůdky; po těch trčí ve zdi ještě dva ohnilé trámy. — Vchodem, lomeným končitě a zavíraným druhdy též mocnou vrátní, schodiště končí do spodu hlásky.

Dolní oddělení věžní mělo nad sebou troje ponebí. Nejníže až v samých základech duje se džbánovité vězení, $6^1/_2$ m. hluboké, zhola tmavé. Nyní je z něho sklep, a obyvatelé domku pod věží prorazili si k němu chodbu — Strop byl a je z trámů, jenže dříve býval v něm otvor, kudy vězně spouštěli.

Druhé ponebí, též formy zvonovité tvoří nynější přízemek věžní. V něm vidíme okno, nyní rozšířené, a sedátko kamenné ve výklenku, co by člověk se posadil málo pohodlně. Stěna jest ovržena při spodu maltou. — Před kolika lety vylámali sem vchod nynější upravivše jej z nějakého výklenku, v němž se druhdy topívalo, jakž prozrazuje očazená dutina v jeho boku. Snad i tu bylo vězení, ale světlejší. I sem byl přístup jen otvorem ve stropě.

Třetí ponebí nemá za naší doby podlahy, ale dobře vidíme kde spočívala, na ústupku zdiva (38 cm.) kol celého obvodu. Od bývalé podlahy ke stropu měří se $2^3/_4$ m. Strop toho ponebí — a nyní všeho dolního oddělení — činí kamenná polokulovitá klenba. Do tohoto ponebí chodilo se zmíněnými schody shora; — k těm nyní vylézá se po žebříkových schodech.

V prostředním patře hlásky, ve čtvrtém ponebí, umístěna byla kaple. Okrouhlá svatyňka, vyplňující všechen prostor věžní, překvapí prostou sličností svou a dosti zachovanou podobou. Vchod (výš $2^1/_4$ m., 1 m. světl.) obložen jest ostěním, druhdy pěkně profilovaným, a mohl býti též z nitra zamčen závorou.

Průměr prostory činí $3^3/_4$ m. Svrchu zakončena jest kaple křížovou klenbou na 4 žebrech, která sbíhají se u válcovitém svorníku. V levé zdi viděti výklenek, asi pro skříně.

Skrovná oltářnice, otvírá se v síle zdiva v boku východním. Půdorys její ukazuje souměrný šestiuhelník, jehož nejdelší strana, 128 cm., činí zároveň světlost vítězného gothického oblouku.

Klenbičku tvoří šestipaprsková síť žeber, jichž průsek v okrouhlém svorníku pošinut jest ze středu k oblouku. Výšku změřili na 3·70 cm. Jediným uzoučkým okénkem (dnes dole vylámaným) v ose presbyteria, padá světlo ve hradní svatyni.

Točitým schodištěm vystupujeme od branky do horního patra, kde bývalo páté a šesté ponebí. Tu schodiště končí, osvětleno jsouc dvěma okénky.

Do vrchní prostory vchází se obloukem podobným jako dole. Podlaha je tu značně zvýšena rumem, spadaným shora. Tu jeví se proti dveřím výklenek s podvojným sedátkem a okénkem

pravoúhlým, na pravo v boku střílna špaletovaná, nahoře končitým obloučkem zavřená, dobře uchovaná, a konečně čtverhranatý slepý výklenek. V okenním výstupku viděti vřezy po trámcích.

Vzhůru pohlednouce, spatříme již krov, dosti chatrný, ale přece kryt, jenž chrání věži od nejhorší zhouby. Ve zdivu černají

Jenštein r. 1900. Pohled od jihozápadu. (Fotografie br. Šimáků.)

se též otvory pro stropnice posledního, šestého ponebí, jak podpíraly jeho podlahu. Nahoru ovšem mohlo se zas jen po žebříku.

Pokud okénko stačí, host v starém sídle panském potěší se pohledem na veselou dalekou rovinu, až k Řípu a k Bezdězům zaletí a zapomene chvilku na žalostnou spoustu, jíž všude krom věže znamenati.

* * *

V městečku u stavení proti hradu ukazují starý vinný sklep do skály tesaný, dnes potopený, jehož páni užívali. — Vypuštěním rybníka vystoupila ovšem pata skály, kudy dnes se pohodlně chodí, a za své vzaly haltéře, kde hradští ryby chovali. Jiné zdi, kteréž ukazují se při domcích mimo hrad, zejmena za rybníkem, jsou sice postaveny ze zdiva hradu, ale již z jeho mrtvoly, a jsou to jen ssutiny zahradních plotů.

2. Děje hradu.

Jenštejn (Jencenstejn) vystavěn byl od nějakého pána Jence kol polovice XIV. století. Asi r. 1368 nabyl ho Pavel, již r. 1351 notář komory královské*) z rodu, kterýž v erbu měl dvě červené supí hlavy se zlatými zobáky ve stříbrném poli. Ten stav se držitelem hradu, přijal jméno jeho za svůj praedikat a stal se tak zakladatelem rodu pánův z Jenštejna. Pavel byl bratr arcibiskupa Pražsk. Jana Očka z Vlašimi a k žádosti manželky své Markéty vystavěl v Praze v kostele sv. Haštala oltář stejnojmenné světici.**) Zemřel r. 1375, zanechav syny Martina, Jana, Pavla a Václava. První a nejstarší z nich Martin, vyskytuje se toliko v církevních příbězích kostela Míšeňského a sv. Haštalského.***) Za to Jan jest v dějinách vlasti naší osobou velice důležitou. Byl muž všestraně vzdělaný,†) ale zábav milovný, byl výborným lovcem a turnajů, tance a pod. vděčným přítelem. Pro tyto vlastnosti se hodil velmi dobře za společníka mladému králi. Ten jej také záhy učinil nejvyš. kancléřem říšsk. i zemsk. (1379—84). Ještě však v době, kdy zastával tento úřad, donutily Jana vážné příčiny k obratu v konání jeho povinností kněžských; počal si jich více všímati, ano stal se příliš horlivým kajicníkem. V komůrkách na svých hradech, jež ho úpravou svou stále na život posmrtný upomínaly, konal pokání způsobem tak přísným, že ho vlastní zpovědník k mírnění napomínati musil. Konečně dostal se ve spor s králem, an hlavně vášnivě hájil nedotknutelnost praerogativ církevních, i popudil proti sobě krále. Nejprvé utkal se s úřadníky královými, a to s Janem Čúchem ze Zásady. Ten na jeho statku Neratovickém jez na Labi vystavěl, jejž arcibiskup mu pak zbořiti kázal, začež byl také nějaký čas na Karlštejně vězněn (r. 1384); později vložil klatbu na král. podkomoří Zikmunda Hullera, když ten dal pro zločiny dva kleriky studenty přísně potrestati. Největší ovšem roz-

---

*) Tomek, Děj. Pr. II. 434.

**) Tamže II. 207. Lib. conf. II.

***) Lib. confir. IV. 49. Není vyloučena možnost, že tento Martin jest totožným s Martinem Vlašimským, jenž roku 1446 dům svůj někdy Názovský v Praze směnil za dům Marty, manželky Janka Řehoře v Berouně (Archiv m. Prahy č. 2103, str. 8b).

†) Podobně jako on i jeho bratři studovali na cizích universitách; známo, že r. 1381 psal svému příteli arcijahnu Gaetanskému v Apulii, že by do Bononie opět rád poslal své bratry na učení, kdyby tam nemoc nezuřila. (Tadra, Styky Čech s ciz. 110.)

tržku mezi králem a arcibiskupem způsobil spor o opatství Kladrubské, jež chtěl král v biskupství přeměniti. Když později král s Janem smířiti se chtěl, tu arcibiskup sám všecka smírná jednání řečí svou mařil. Později pak ujel do Říma, kdež na Václava IV. u papeže Bonifacia IX. žaloval. Papež potřebuje v důležitých jednáních českého krále, nemohl si ho rozhněvati a proto odmítal žaloby arcibiskupovy. Ten se pak vrátil do Čech a vzdal se r. 1396 arcibiskupství. *)

Třetí bratr Pavel byl pánem na Červené Hoře a Bradlci. Byl mužem nábožným a jmění kostelní hojně rozmnožoval. Zemřel asi r. 1420. Václav byl kanovníkem na Vyšehradě (1390) a v Praze (1380—1405) a proboštem u sv. Apolináře. Zemřel r. 1401. **)

Tito bratři prodali Jenštein. ***) Snad jej držel r. 1390 Zikmund Huller, již připomenutý. Ten stav se r. 1388 podkomořím královským, zneužíval přízně, jíž mu král v hojné míře prokazoval, a na úkor komory královské se obohacoval. Když konečně podvody jeho na světlo vyšly, byl roku 1405 v Praze popraven a statky jeho zdědil bratr Ondřej. Purkrabím hradním byl r. 1390 Pešík řeč. Bril. [1])

My však známe již r. 1402 jiného držitele hradu. Jest to Oldřich z Černčic a z Kácova, jenž měl v erbu v červeném poli dvě lekna stříbrná. V těch letech, co seděl na Jenštejně, měl též Talmberk a Černčice, později i jiná místa v Hradecku, kdež se jako přísný katolík připomíná ještě r. 1426. R. 1402 dne 26. ledna přikoupil ke statku Jenštejnskému od Hanzy z Vinoře, »louku se dnem, kteráž byla faráře z Vinoře, příležející k Jenštejnu a polovici obce nad touž lúkou, kteráž leží vedle mlýnu k Jenštejnu příslušejícímu« za 20 kop gr. †)

R. 1404 prodal hrad Ctiborovi Čepci z Libiše, jenž seděl na Bezně a později na Vinařicích (od r. 1411). Tento Ctibor prodal téhož roku »dědictví své pod Vřeskem, ††) rybník se dnem, což topí, nebo topiti bude moci i se vší zvolí, což k tomu přísluší a což více jest, že se nezatopuje«, někdy zdejšímu pánu Oldřichovi z Jenštejna a z Černčic. †††) 27. července r. 1407 potvrdil Ctibor svobody města Kostelce nad Labem. [2])

---

*) Pomůckou Palack. »Dějiny« a »Slovník nauč.«

**) Tom., Děj. Pr. V. 127. a 47. Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou 109, 110. — Arch. für. oester. Geschichte, sv. 55.

***) Tomu, že ho již r. 1391 nedrželi, nasvědčuje už to, že v listině z toho roku pocházející, kdež jmenují své zboží, uvádějí toliko: »A také na našich dluziech otložiti smí z našeho zbožie společného Litovice, Červenú Horu a vinici v Praze, ješto sluove Folman, i to což k tomu slušie, aby to prodáno bylo etc.« Arch. č.

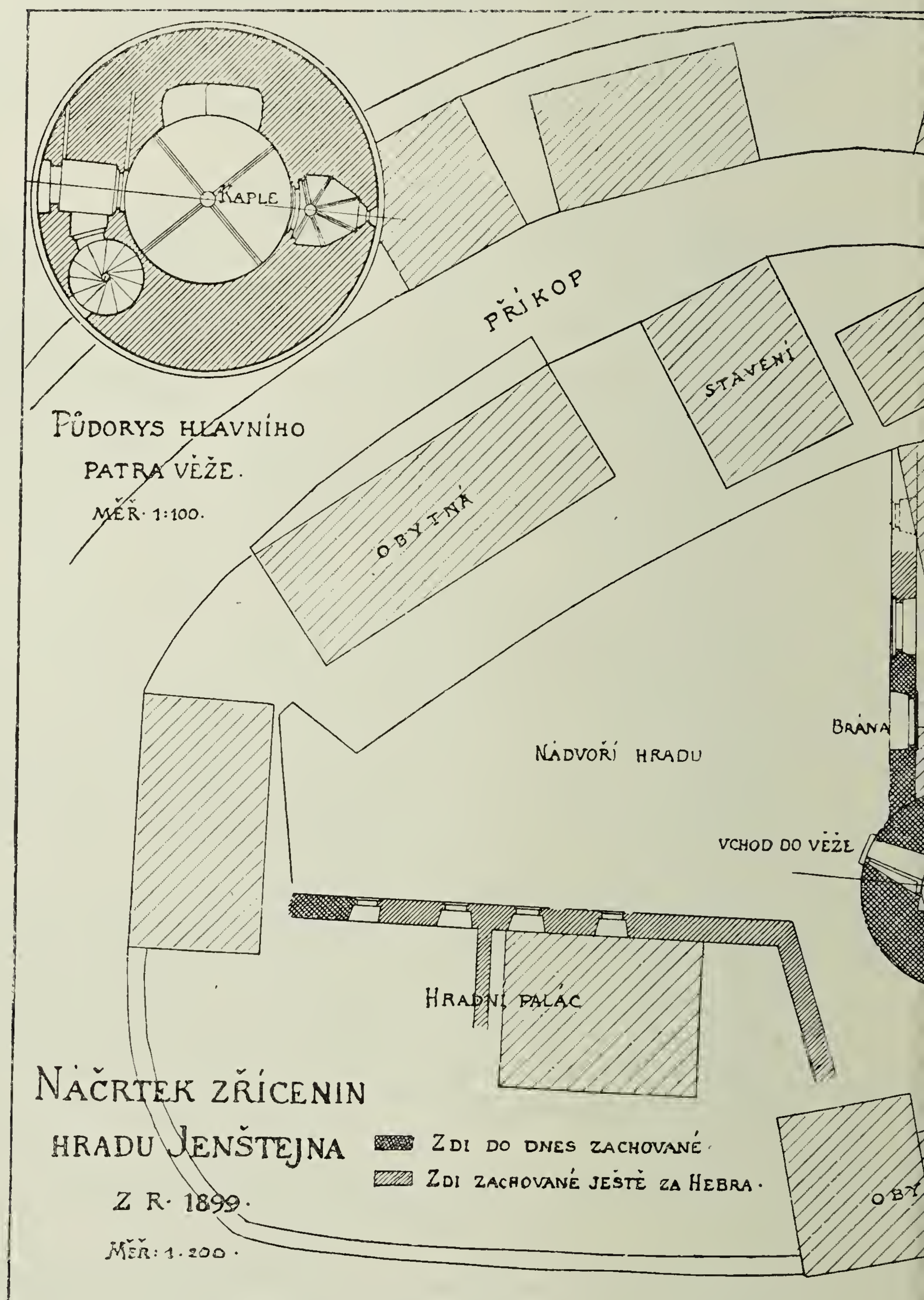
[1]) Tadra, Soudní akta konsistoře Pr. III. 364.

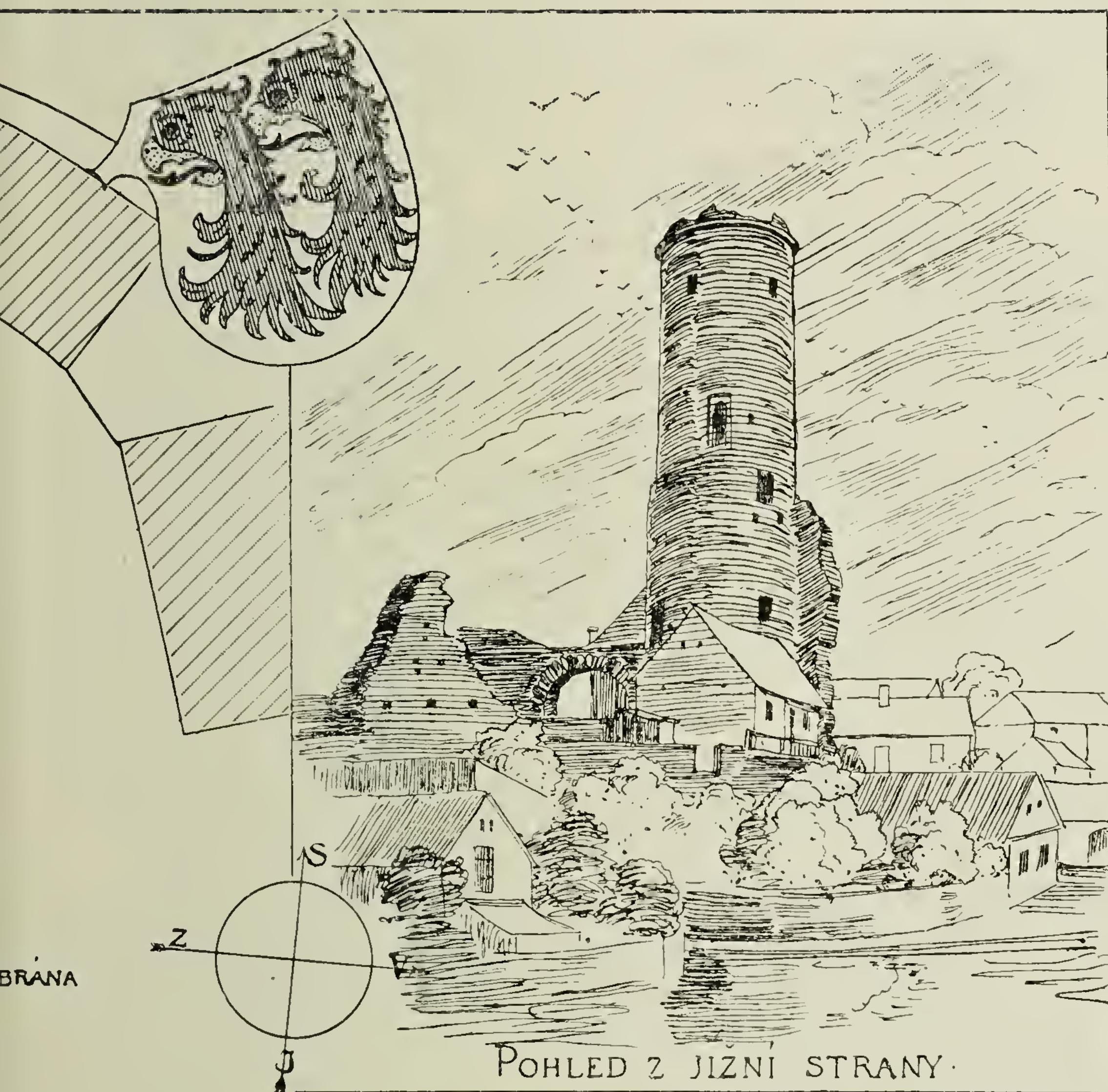
†) Reliq. tab. I. 253.

††) Vřesk, místo u Jenšt. neznámého položení, r. 1483 poplužní dvůr se znamenitým příslušenstvím.

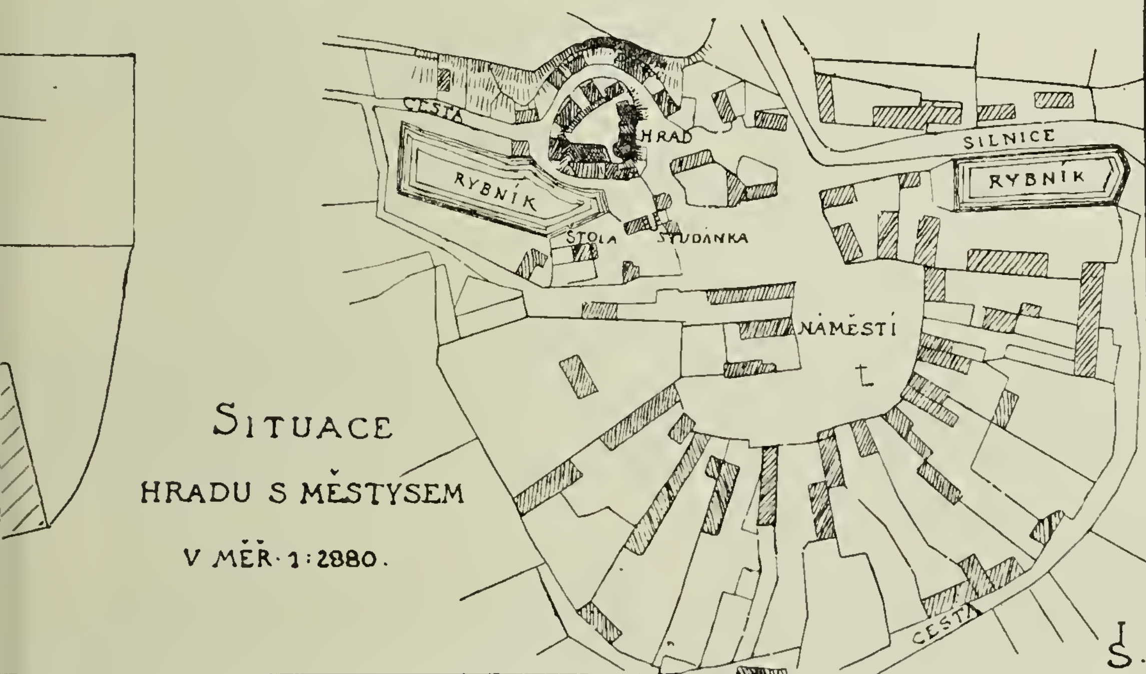
†††) Reliq. tab. II. 8. Papr., O st. pam. 153.

[2]) Vlasák, Bibl. místn. dějep. IV. 140.

KAPLE
PŘÍKOP
STAVENÍ
PŮDORYS HLAVNÍHO
PATRA VĚŽE.
MĚŘ. 1:100.
OBYTNÁ
BRÁNA
NÁDVOŘÍ HRADU
VCHOD DO VĚŽE
HRADNÍ PALÁC
NAČRTEK ZŘÍCENIN
HRADU JENŠTEJNA
Z R. 1899.
MĚŘ: 1.200.
ZDI DO DNES ZACHOVANÉ.
ZDI ZACHOVANÉ JEŠTĚ ZA HEBRA.

POHLED Z JIŽNÍ STRANY.

SITUACE
HRADU S MĚSTYSEM
V MĚŘ. 1:2880.

Roku 1414 stal se Jenštejn residencí Jindřicha Puše z Cách. Prokop Veliký, slavný vůdce Husitův, byl rodem synovec po sestře tohoto bohatého a bezdětého kupce, pána na Mochově, »kterýžto vzav jej sobě za syna, co výrostka pojal by s sebou na cestu do Francouz, Hispanie, Italie i do Jeruzalema, návrátiv pak se domův, na kněžství ho světiti dal.«*) Jindřich z Cách držel hrad až do r. 1419, kdy se ho ujal Beneš z Vartenberka,**) jenž držel také některá zboží v Boleslavsku. Sídlil hlavně na Děvíně, jejž obdržel od svých strýcův. Naposledy připomíná se roku 1458 a pak upadl v úplnou chudobu a tím i v zapomenutí.***)

Od r. 1430†) až do roku 1435 seděl na Jenštejně pan Aleš Škopek z Dubé, někdy na Dražicích, jenž v politických dějinách českých nemálo vynikal. Když po r. 1415 dravá pochodeň války naší vlast osvítila, stál pan Aleš mezi prvními, kteří se války činně účastnili. Po smrti Václava IV. (26. srp. 1419) přihlásil se jako přívrženec královny Žofie, dne 6. října 1419. R. 1420 táhl na pomoc obleženému hradu Pražskému, byl však i s jinými pány u Ovence krvavě poražen. Na sněmu Čáslavském přestoupil k podobojím, s nimiž prý v bitvě u Ústí hrdinně bojoval. Později stál při straně aristokratické, pod prapory pana Menharta z Hradce, začež mu Zikmund zapsal Labský Kostelec a vsi Zamachy a Vtelen.††)

Za pana Alše byl tu purkrabím Petřík Suda, jinou službu tu zastával Martin z Hradištka, jehož jméno bylo staroměstskému právu dosti známo, a komorníkem páně byl Anselm Kraslice. Těm někdy říkával pan Aleš, kterak jest dlužen paní Markétě řečené Židovce, měšťance Staroměstské, půl čtvrta sta kop grošů, kteréž jí chtěl zaplatiti, ale osudy, které jej i manželku jeho Skonku z Vartenberka v těch časích stihaly, překazily úmysl jeho. Markéta, jež kdysi nějaké dobrodiní Alšovi prokázala, psala mu o své peníze. On a jeho manželka odpověděli takto:

Poctivé paní Margretě, bydlem na Kokoříně!

Služba má napřed milá paní Margreto. A dávámť na vědomí, že nyní přepuštěním Pána Boha pro svú manželku byl jsem u veliké tesknosti, že jsem se málem smyslem nepominul, avšak jsem v tom na tě dobře pomněl o tvých dluzích, žeť jsem toho tak byl pojednal, nežby mě byly další tesk-

---

*) Palacký, Děj. n. Č. III. 6. 253.

**) Heber's, Burgen Böhmens III. 30. — Mikovec, Starožitnosti.

***) Sedláč., Hrady a zámky X. 210. — Nepřímo můžeme dohadovati, že Jenštein za časů krále Václava IV. patřil nějakému p. Vrbíkovi. Žádali tehdy lidé ze vsi Lémuz (kteráž byla příslušná k Jenšt.) na radě Staroměstské, aby jim uložila list purkrechtní vysazení jich vsi, čehož ve sporu se svým pánem Vrbíkem potřebovali. R. 1433 si však opět ten list na Staroměstské radě vyžádali. (Archiv m. Prahy 2099, str. 352[a].)

†) Paprocký, O stavu panském 312 a 315. Jak plyne z dalšího, jsou v některých monografiích se vyskytující data (1431–1434) pochybená. — Arch. č. II. 65. — Reliq tab. II. 233.

††) Děj. n. č. III. a 332. — Vlas. Místopis. bibl. IV. 122. — Sedl., Hrady X. čl. Dražice a Benátky. — Arch. č. III. 415.

nosti zašly, žeby ty byla dobře spravena, neb jsi pro mě a pro mu manželku mnoho činila i veliké nám libosti okazovala, pro něžto já myslím na to, abych mohl toho tobě dobrým nahrazovati Ale již děkuje Pánu Bohu, jsú mě ty tesknosti pominuly, jakž se jest manželka má polepšila.*) A novin takových jistých nevím ani o králi, ješto bych je mohl psáti k tvému utěšení, než jedno ty, jakž sami o tom lépe víte nežli já o Kuřích Vodách. A prosím tebe popracuj se mnu což muožeš bez tesknosti a tys více pracovala, jakož toho věřím i úfám. Dán na Ústí v sobotu před svatú Maří Magdalenu.

Aleš z Dubé, sed. na Ústí.

Přízeň má napřed milá paní Margretho. A rádať bych slyšala, by se dobře měla. Takéť dávám věděti, že sem se, děkujíc Pánu Bohu, dobře polepšila, ale bolest mi jest v oči vstúpila. Milá paní Margreto. Daj mi napsáno těch všech dluhóv summu, cožť jest tobě pán dlužen, nebť pán mienı́ to tak zjednati a opatřiti, ažby Pán Bůh nás obú v tej mieře neuchoval, aby ty toho jistotu měla a bezpečna tiem byla jako náš dobrý přítel. A cožť jest pak mého dluhu, to mi také daj zvláště na lístek napsáno. A teď posílám klíček od malé skříničky a prosímť tebe, což jest v ní, aby to z ní vyňala a někde schovala a tu skřínku aby mi poslala a měla-li by aksamítu rytého a čepec kterékoli barvy, prosím, aby mi jej poslala, nebť sem chtěla paní Hlaváčové s tú skřínkú poslati. Také ty peníze Ctiborovy, kdež je dáš Bohunkovi, daj mi věděti což jest jich. Datum in Ústí etc.

Skonka z Vartenberka.

Když přes tyto slibné odpovědi Markéta peněz nedostávala, stěžovala si u rady staroměstské. Ta potom vyslala konšely, totiž Tůmu soukenníka a Ondráčka od červených křížův k panu Janovi Smiřickému, aby vypověděl, co mu známo o tomto dluhu. Ten pak oznámil, že když přijel na Jenštejn k panu Alšovi, tu že si sem on (Aleš) také Markétu zavolati dal a řekl k němu: »Hleď pane Jene, mníte vy, bychť byl bohatý pán, byť nebylo této paní Margrety, kteráž jest mně založila půl čtvrtem stem kopami, bylť bych já dosti nuzný pán.« †)

Jak se zdá, páni konšelé odpověď vyslechli, vnesli ji do knih a dále se o věc nestarali. Markéta zatím zemřela, odkázavši dluh Alšův Janovi od stříbrné hvězdy a Důře od sv. Jindřicha. Když potom pan Aleš do těžké nemoci upadl, poslali Jan a Důra k němu na Jenštein mistra Křišťana, faráře od sv. Michala, ††) aby se o zapravení jejich dluhu přimluvil. Ten, přišed k pánovi, řekl mu: »Aj, teď ležíš na smrtedlné posteli a z té nemoci bojím se nevstaneš, opatř svou věc a dluhy, kterýmis lidem vinovat některak zřiď a zvláště ten dluh paní Markétin, kterýž jest ona jim (totiž Janovi a Důře) na tobě odkázala, jsi-li jim vinovat pověz a toho na své duši nezůstavuj.« Tehdy pan Aleš odpověděl: »Ovšem, jsem nebožce paní Markétě dlužen a vinovat, ale byť bylo půl šesta sta kop toho dluhu, jakož pan Janek s paní Důrou praví, neníť tolik,

---

*) = pozdravila (polepšila na zdraví).

†) Archiv m. Prahy 2099, 387a.

††) Mistr Křišťan z Prachatic, přítel Husův, v dějinách politických své doby nemálo vynikající, sepsal lékařské spisy »Herbář« a »Lékařské knihy«. † 5. září 1439. (Vlček, Děj. č. lit. I. 133.)

než jsem jí jen půl čtvrta sta kop dlužen a níc víc.« †) To bylo roku 1435. Za několik měsíců potom přiznal se Vaněk z Příbramě, že všecko své právo k dluhu, které od paní Markéty na panu Alši, jakož i na jeho statku Kostelci má, postupuje svrchudotčenému Jankovi od stříbrné hvězdy a Anně, choti jeho.*) Kdy pan Aleš opravdu zaplatil, nám známo není.

Kolem r. 1447 byl majetníkem hradu Jenštejna Jan z Liblic, na jehož zdejší panování se nám téměř žádných upomínek nezachovalo. R. 1440 vyskytuje se na sjezdu krajském v Nymburce. V neděli den sv. Ducha r. 1448 Vilém z Šumburka, první jistec, Děpolt z Ryžmberka, Jan z Liblic seděním na Jenštejně, Jindřich Mičan z Sulislavic a j. rukojmí zapisují dluh 200 zl. Zbyňkovi Zajíci z Hazenburka.**)

R. 1483. držel »Jenštain zámek, dvůr poplužní s popluž., ves, dvory kmetcí s pl. etc.« Václav Holec z Květnice a z Prahy. Držel také statek Vřesk, na němž měl jistý plat kněz Václav doktor z Plané kanovník, děkan a všecka kapitula kostela Vyšehradského. Kdyby Václav Holec platu toho tuto jmenovaným náležitě byl neodváděl, měli právo sáhnouti mu na jeho zboží Jenštejnské.***) R. 1502 seděl tu Bohuslav Ojíř z Očedělic, jenž se mezi roky 1498—1515 často připomíná, a jenž byl také držitelem Zahrádky a Zhoře Vysoké.

Neznámým způsobem dostal se hrad počátkem XVI. stol. do rukou Jana Zachaře z Plotišť, jenž umíraje 23. února 1521 odkázal »dědictví své Jenštain hrad, domov popluž. etc., item ves řečenú Lemúzy [2]) i což tu mám, item jiné vesnice všecky, někdy klášteru Vostrovu příslušející, se vším příslušenstvím etc.« panu Ladislavovi [1]) ze Šternberka na Bechyni. Ve kšaftu poznamenal Zachař tyto podmínky:

»Předkem paní Anně, manželce mé, aby věno bylo dáno její, totižto osm set kop na míšensko; item mistru Václavovi z Liběchova, tovaryši mému 200 kop gr. č., a k tomu koně z rejza plesnivého, na kterém jsem sám jezdil; item Václavovi od Pětikosteluov z Prahy, měštěnínu 100 kop gr. č.; item kuchařkám mým Káče a Anně 20ti kop gr. č.; item dále co najprv p. Planknarovi 250 kop gr. č, podle toho i jiné drobné dluhy Duchkovi kramáři, měštěnínu pražsk., což dí. Item za cihly a za vápno Modestovi 10 kop gr. č.; item na Malé Straně do vápenice u brány 10 kop gr. č.; it. Kapalínovi za cihly a za vápno 6 kop míš. a jiné drobné dluhy, kteréžto lidé dobří pamatovati budú, pán JMT (= Ladislav

†) Archiv města Prahy 2099, 426a.
*) Archiv m Prahy, č. 992, fol. 167b.
**) Paprocký, »Ost. pan.« 113.
***) Reliq. Tabul. II. 396.
[2]) Ves u Českého Brodu, ode dávna díl Jenšteinského příslušenství. Jmenovaný klášter měl ji tuším od kláštera Zderazského, jemuž ji r. 1227 odkázal hrabě Kojata. V XVII. st. patřila již k Černému Kostelci.
[1]) DZ III. F. 14 et 15. V originale napsáno jest »Laclavovi«, což mnohé svedlo, že čtli »Václavovi« (Heber, Mikovec a j.).

ze Štern.) zaplatí. A v tom ve všem, že jest tak vuole má, pečeť svú vlastní jsem přitiskl. VMt prosím, že to tak učiníte a ve dsky vložíte. Datum ex Hradec Regine supra Albea, a. s. 1520 f. III. ante Galli hora pomerediana.«

Ladislav ze Šternberka byl pán rozšafný a učený, a zastával v zemi důležité hodnosti. V létech 1507—1510 zastával úřad nejvyššího komorníka a hned na to povýšen byl na nejvyš. kancléře zemského. R. 1519 byl poslancem českým při volbě Karla V. v Mohuči. Jenštejn však nedržel dlouho, neboť zemřel téhož roku (1521) 18. listopadu (bezdětek) u vysokém stáři.

Po něm poroučel na Jenšteině Jan Litoborský z Chlumu, jenž byl v letech 1523--1525 nejvyšším písařem zemským, v letech 1530—1537 purkrabím kraje Hradeckého a později stal se podkomořím království Českého. Statky pozemskými byl bohat: držel Pecku, Hořice, Cerekvici, Sekeřice a j.

Dne 9. května r. 1526 prodal Litoborský »v Jenštaině hrad, dvůr popl. s popl., ves celou tudíž a dvory km. s pl., s dědinami, lukami, vrbinami, potoky, rybníky, haltéři, mlajnem, s krčmú, s vinicí, šafranicí, štěpnicí i se vší zvolí, s panstvím« Janovi Hrušovskému z Hrušova a jeho dědicům za 800 kop gr. pražsk.*) Ten zemřel dosti brzy po r. 1534, načež jmenované dědictví připadlo synům jeho Jetřichovi, Petrovi, Jiřímu, Jindřichovi a Bohuslavovi.**) Bratři majíce dosti statků jinde, jichž většinou zděděním nabyli, prodali hrad s příslušným zbožím r. 1538 Mikulášovi Rendlovi z Úšavy na Ondraži.***) Již před tím měl nový pán platy na Dětenicích a Sybřině, r. 1541 byl na sněmu zemském. Erb jeho zdobil štít červený, v němž bílé, zoubkované břevno bylo pošikem nakloněno od pravé strany k levé.

Jeho vláda na Jenštejně nebyla dlouhá, neboť již roku 1542 koupil od něho hrad v dluhu 1250 kop gr. Hynek Krabice z Veitmile, jenž byl r. 1537 od císaře Ferdinanda I. do stavu panského povýšen a jenž o 10 let později v povstání proti témuž panovníku nemalé účastenství měl.†) Sám byl mužem nadání znamenitého a moudrosti neobyčejné, což způsobilo, že stal se nejvyšším písařem zemským, ku kterémužto úřadu bylo třeba jen muže vzdělaného. Z péra jeho vyšlo »O rodu pánů z Veitmile a z Krabic«.

Pan Hynek prodal panství Jenštejnské ještě r. 1542 bratřím Václavu a Mikuláši Hřanům z Harasova.††) R. 1544 rozdělili se oba bratří o své zboží. Mikuláš podržel Ctěnice a Václav stal se samostatným držitelem Jenštejnského statku, k němuž tehdy patřila tvrz Ostrov, tvrzka a ves Šestajovice a vsi Radonice a Kři-

*) DZ VI. D 23.
**) Ibid.
***) DZ VIII. A. 15.
†) Tieftrunk, Odpor st. česk. 1547, 190, 275, 276, 284, 305.
††) ZD VII. A. 1.

venice. Ale dostav se r. 1558 v držení Potštejna, prodal brzy potom r. 1561 zámek, dvůr a ves Jenštejn Janovi Dobřichovskému z Dobřichova. Ten seděl dříve na Vodochodech a prodal hrad r. 1568 Ladislavovi staršímu z Lobkovic, jenž jej však nedostal v desky zemské. Když potom Dobřichovský v pokutu upadl a zemřel téhož roku 1583, byl statek Jenštejn bez ohledu na práva Ladislavova pobrán a připojen k panství Brandejsskému. V době mezi smrtí Dobřichovského a připojení k Brandejsu ujala se hradu strýně jeho Anna, choť Daniele Koutského z Kostelce.*) Dědicové Dobřichovského se o hrad ještě roku 1594 ucházeli.

(Ostatek příště.)

Štrouchové z Chlumku.

Rodopisný příspěvek. *Josef Čermák.*

Prameny: Velvarská pamětní kniha z r. 1455 a velvarská kniha ortelů z r. 1576 (obě nyní v zemském archivu v Praze). Paprocký, Diadoch, O stavu rytířském, 287. Rybičkův Genealogický materiál v archivu musea král. Českého. Mikovec, Lumír, roč. VIII. č. 31. Památky archaeologické II. str. 12. Naučný slovník. Sedláček, Hrady a zámky VIII. str. 152, 204, 211 a 275. Bílek, Dějiny konfiskací. Vacek, Paměti král. m. Velvar. Janda, Dějiny m. Budyně n. Ohří. Ottův Naučný slovník III. a j.

Děkanský chrám sv. Kateřiny ve Velvarech byl roku 1858 opravován a při bílení jeho byl objeven v jižní zdi v kostele mezi oltářem sv. Jana Nepom. a jižním hlavním vchodem náhrobek Albrechta Štroucha z Chlumku[1]), kdysi držitele Hospozína a posléze D. Kamenice u Velvar. Náhrobek, pokrytý staletou vrstvou vápna, byl nákladem některých měšťanů opraven a natřen barvami. Štít malován modře, erbovní znamení černou barvou a přikryvadla zlatou a červenou barvou.

Náhrobek úplně zachovalý je zhotoven z opuky, má do výšky 145 *cm*, do šířky 87 *cm* (dole, — nahoře jest asi o 2 *cm* užší než dole) a nese následující nápis:

Letha panie 1·5·9·5. w nedielij
po Swaty panie Markytie Uſſnul
geſt w panu Bohu Urozenij pa
Albrecht ſſtrauch z Chlumku tuto
tielo geho odpoczijwa oczjekawa

---

*) Tato Anna zplodila s manželem svým syna Vojtěcha Koutského, jenž se synem svým v povstání stavovském nemálo horliv byl. Syn jeho Vojtěch ml. z Jensteina připomíná se ještě r. 1654 stále přídomku toho užívaje. (Bíl. Děje konf. I. 299.)

[1]) Správné příjmení rodiny té je Štrouch z Chlumku; často užívané jméno Štrauch vzniklo chybným čtením starého pravopisu Sſtrauch. — (Redakce soudí naopak, neboť český výraz nic neznamená, kdežto německý Strauch dává smysl patrný.)

ge Budauzyho Wzkrzijſſenij a
tiela ſweho ſ wſſedmiemj wier
zijczijmj Oſlawenij a pro zaſluhu
gezijſſe Kryſta wieczneho
Spaſenij Amen.

Pod tím rodinný erb, v jehož štítu bazilišek a na otevřené přilbě týž bazilišek co klenot se spatřuje.

Náhrobek Albrechta Straucha z Chlumku.

V Budyni n. O. nalezá se podobný, dnes však již se rozpadající náhrobek Albrechtova bratra, Fridricha Š. z Ch. Náhrobek ten vystěhován byl ještě s jinými náhrobky do zdi hřbitova u P. Marie Sněžné, kde úplně vydán na pospas zhoubným vlivům povětrnosti rychle spěje k neodvratné zkáze. Opuka, z níž je zhotoven, zvětrala a za nedlouhou dobu nebude ani po nápisu ani po erbu památky. Na pobyt Fridrichův na Budyni upomíná nás dále erb jeho. jenž nalezá se mezí znaky na západni stěně velikého jižního sálu v zámku Budyňském.[2]) Barvy erbu Š. z Ch. určitě nám známy nejsou. Dle návrhu p. Vojtěcha rytíře Krále z Dobré vody jest jich erbem zlatý bazilišek na černém štítě.

[2]) Dr. Boh. Matějka, Popis hejtmanství Roudnického, str. 42, kdež však se nic bližšího o erbu Fridrichově neuvádí, zejména není-li snad v barvách proveden. — Zachoval-li se erb Š. z Ch. ještě někde jinde, než uvedeno — není původci toho článku známo.

Bazilišek heraldický, báječné zvíře, jest zvláštní podoba heraldického draka. Tento jest znám každému z obrazů svatého Jiří. Vedle této všeobecné podoby bývá drak s různými podstatnými změnami vyobrazován, a tak vznikají nová báječná zvířata, nová erbovní znamení, tak ku př. drak bez křídel — ještěr, drak bez noh — dračí had. Drak s kohoutí hlavou a v podobě kohouta jest bazilišek, jehož krásný vzor spatřujeme na náhrobku velvarském. Tu se bazilišek blíží velice vzezřením svým kohoutu, i křídla, rozpjatá sice na spůsob dračích, má kohoutí a nikoli netopýří, která jsou obvyklým příznakem draka. Toliko nízké nohy, poněkud táhlejší tělo a hlavně hrotitý ocas připomínají nám draka, vše ostatní však kohouta. [3])

Drak i jeho zvláštní podoby jsou v české heraldice řídkým zjevem. Z rodin, jež nosili draka na štítě, buďtež uvedeni:

Dražický z Kunvaldu. Erb jejich byl korunovaný zlatý drak v zeleném štítě a za klenot páví chochol. [4])

Obešlík z Lipultovic. Moravská rodina, jejíž erbem byl zelený drak v modrém poli s roztaženýma křídloma a vyplazeným jazykem a za klenot týž drak.

Trach z Březí. Slezský, dosud žijící rod, jenž nosí na stříbrném štítě modrého draka a téhož draka za klenot.

Baziliška nosili v Čechách na štítě vedle Štrouchů Panošové z Kreuzinfeldu, toliko za klenot na přilbě Vlčkové z Přečiny (barvy zelené) a Iglové z Hartenreytu.

Štrouchové z Chlumku byli rodinou vladyckou, jejíž praotcem snad je Petr Š. z Ch., v XV. století držitel tvrze Chvališovic na Hlubocku. Ten prodal od 15. února r. 1440 právo k požitkům rychtářství vodňanského, což byl obdržel za své služby od císaře Zikmunda. Jeho snad synem je Zikmund Š. z Ch., který jak se zdá r. 1487 prodal Makotřasy a byl asi předkem těch členů rodiny, kteří se v XVI. a XVII. věku na Podřipsku připomínají.

Od r. 1501 seděl na Hospozíně Hanuš Š. z Ch., jenž zemřel asi r. 1522. Po něm ujali Hospozín, tvrz, dvůr a ves synové jeho Bernart a Václav, kteří si vše r. 1552 v obnovené desky zemské vložili. Oba uvedení bratři přikoupili k svému zboží v pátek před sv. Janem Křtitelem r. 1543 od Ludvíka Rosenhaupta, poručníka nezletilých dítek po Jindřichu Rosenhauptovi ještě Račiněves. Bernart týž statek ujav věnoval na něm (r. 1549) nějaké peníze své manželce Mandaléně a seděl tu ještě r. 1561. Bernart držel též Podhořany a Miřovice, kde r. 1556 v úterý před sv. Filipem

---

[3]) Bazilišek Štrouchů jest také pro velkou podobnosť kohoutu nejen od lidu, nýbrž i od spisovatelů, kteří se zmiňují o erbu Štrouchů, takměř všeobecně považován za kohouta.

[4]) (Snad ve štítě černém. Srv. Město N. Benátky od L. Š. Pozn. red.) — Erb Dražických z Kunvaldu zachoval se z r. 1460 v zámku na Smečně po Anně Dražické, manželce Bořity z Martinic. (Pam. arch. I. str. 325., Heber's Böhmens Burgen V, str. 47., Sedláček, Hrady a zámky VIII. str. 142, kdež i vyobrazení uvedeného erbu.)

Levé pole plafondu někdy dobrovického

z „vévodské síně“.

Sv. Marek.

5 sedláků prodal Florianovi Griespekovi z Griespachu. Po Bernartovi zůstali synové Melichar, Fridrich, Karel a Albrecht, kteří se před r. 1581 o Hospozín a Račiněves rozdělili.

Melichar stal se držitelem Račiněvsi, kterouž prodal a to napřed (r. 1581) ves a potom r. (1582) tvrz a dvůr v Račiněvsi s podacím a loukou u Mnětěše Janovi Valkounovi z Adlaru, a držel potom (r. 1589) Třiliblici.

Fridrich držel Nížebohy, které r. 1578 v pondělí po svátku sv. Judy prodal bratrům Melicharovi, Karlovi a Albrechtovi, a koupil r. 1582 za 4000 kop grošů pražských od bratra Karla díl jeho na Hospozíně. Nedržel ho však dlouho, již roku 1583 prodal tento díl za stejné peníze Benigně Hrobčické z Hrobčice, která v ten čas také díl Albrechtův s polovicí tvrze a dvoru za 1500 kop grošů pražských přikoupila. Fridrich žil pak na Budyni, kdež dodnes, jak uvedeno, nalézá se jeho náhrobek a erb.

Karel ucházel se před r. 1583 o ruku bohaté měštky velvarské, Kateřiny Mydlářky. K sňatku však nedošlo a Karel soudil se pak s paní Kateřinou o dary, které si co snoubenci vzájemně byli darovali. [5]) R. 1589 připomíná se Karel seděním na Dolanech.

Albrecht koupil kolem r. 1587 D. Kamenici od Václava Pětipeského z Chýše a Egerberka a na Blahoticích a zemřel roku 1595. Jeho neb některého z jeho bratrů potomky byli Krištof Š. z Ch., jenž od Blažeje Griespeka z Griespachu, pána na Nelahozevsi koupil tvrz Mirešov a Jan Š. z Ch., jenž ujel po bitvě bělohorské ze země, pročež byl odsouzen při kommisi hrdelní všeho jmění a propadl vinicí pustou při vsi Vražkově. [6])

Na Kvíci na Slansku seděl Jan Š. z Ch. Velký Kvíc, tvrz, dvůr a ves koupil před r. 1528 buď od Jindřicha neb bratří jeho Jana a Volfa z Martinic. Po Janovi následoval syn jeho Vilém [7]), jenž se oženil se Zdinou z Vratišova a jí na Kvíci (r. 1547) 500 kop věnoval a r. 1556 najal si od Kateřiny Ebrzvínové z Hradiště, abatyše u sv. Ducha v Praze, co jí v Malém Kvíci náleželo. Kvíc postoupil r. 1579 Petrovi Vokovi Žďárskému ze Žďáru, jenž měl za manželku Annu Š. z Ch. Ta zemřela r. 1582 a pohřbena byla v kostele Kladenském.

---

[5]) » . . . jedna strana druhé, že jest z té víry a lásky sv. manželstv nemálo na zlatě, stříbře, prstenech zlatých, hotových penězích, hedvábných věcech, od vína, ovoce i jiných rozlicných všelikterakých věcech, jak obojí strany inventář to v sobě šíře obsahuje a zavírá, darovala a odsílala . . . .« povídá nám svrchu uvedená kniha ortelů z r. 1576, kdež se delší zmínka o zajímavém sporu tom činí.

[6]) Po tomto Janovi, pokud známo pisateli toho článku, se nikdo více z rodiny Š. z Ch. nepřipomíná.

[7]) O Vilémovi čteme v A. Schimonově dílku: Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien, na str. 166: »Strauch von Chlumek Wilhelm, Gutsbesitzer in Böhmen 1558. Adelstand.« Zde běží patrně tolik o potvrzení šlechtictví, ačli není tato zpráva vůbec chybnou.

O českých exulantech v Perně po r. 1621.

František Teplý.

Na choru krásné, kdysi marianské svatyně v saském městě Perně zvedá se zvláštní klenuté oddělení na straně západní, pro zádušní věci. Mezi těmi nalézá se slušný počet knih, většinou theologických, z nichž 18 exemplářů jest českých obsahu nábožného, a veliká bible v Plzni roku nenaznačeného tištěná. Neznámý majitel její zaznamenal úhledným písmem na prvém listě: »Letha Panie 1580 wstaupil sem do uczenj do Tuchomierzic a L. P. 1589 przissel sem do služby k panu Vilímowi Zagiczowi item do Tuchomierzic« a hned pod uvedená slova někdo jiný — patrně vystěhovalec — připojil významnou sentenci: Koho Bůh milosti zbawj, toho žádný nenaprawj.

Jiná (20.) kniha špalíčkovitého formátu obsahuje smíšeninu různých modliteb i písní s notami. Dle dedikace k nejmenovanému mecenáši »komponíroval ji námahavě« Tomáš, farář v Dubném u Českých Budějovic r. 1606.

V pokladu ukazuje se skvostný, gothický kalich, jejž, jak z německého věnování zřejmo, daroval kostelu r. 1638, 22. 3. Melchior Bastel, zlatník a exulant z Prahy.

O mnoho cennější a pro českou genealogii důležitější jsou knihy matriční, počínající r. 1585, úryvky též dříve. Z těch zase zajímají nás folianty II.—V. od r. 1620—1653. Perno na začátku XVII. století honosilo se pevným hradem (»Sonnenstein«) a čilým obchodem na řece Labi, což obojí při krásné, romantické poloze učinilo město místem bohatým a ve válečných bězích také jistým. Čechové sem zajížděli ode dávna, ba naši kupci měli v Perně svou hospodu u Jiříka či Jirky Čecha. Perenský statkář Mikuláš Henigke z Weissenfelsu obchodníky se clem i mejtem příliš neutiskoval snad zásluhou kněze Matouše Cantisia, později superintendenta, s nímž ve příjemném přátelství po kolik let žil. Není proto divu, že po bitvě na Bílé Hoře ti, kdož měli proč, přes hranice do nedalekého Perna se uchýlili vyčkat budoucích událostí. Tenkráte a najmě r. 1630—1632 povstala tu celá kolonie českých exulantův, z nichž přemnozí v Perně zbytky svého jmění protrávili a někteří své naděje na lepší obrat na věky pohřbili. Perenští k utečencům chovali se celkem vlídně a teprve, když nával jich byl takový, že i v sousedních vesnicích jako ve Bračnici (Bratschnitz), Bosni (Boszen), Kopytci (Kopitz), Kvíčnici (Kwitschnitz), Postanci, Zeheftě atd. jim příbytky vykazovati museli, požadovali větší nájemné a počínali si odmítavěji, obávajíce se, aby město přelidněno nebylo a hlad nepovstal.

Chceme rozvinouti v překladu chronologický přehled českých exulantů, jak v perenských matrikách jsou uvedeni. [1])

---

[1]) b. = baptizatus, p. = pater, m. = mater, l. = levantes či kmotři.

1622, 30. 3. l. Krištof Čech, Baltasar Kelbel z Čech, manželka Adama Rašína.*)

1624, 7. 10. b. Jiří p., Jiří Kernicher »von Koblach«, někdy farář v Braškovech v Čechách, m/N? l. Krištof Mexander, bývalý farář v Benešově v Čechách, Matěj Hrdina, Jiří Nestel, Michal Franěk; 11. 10. b. Eusebia p., Jan Berkovius, bývalý farář ve Svádově, m/N? l. Ambrož Pavel Vactenus, býv. farář v Schönwaldu v Č., Michal Macht, někdejší farář v »Selist«.

1625, 6. 6. b. Krištof p., Victorinus Felicitas, před tím farář v Jesenici [1]) l. Valter Čech, Jiří Donert z Litoměřic, Andres Šimeček, Oldřich Slepička též z Litoměřic. r. 1626, 4. 7. b. Krištof Sigmund Maria, syn téhož Felicity.

1626, 7. 9. b. Krištof p., Krištof Mexander, bývalý kazatel v Benešově.

1627, 24. 4. b. Bohuslav p., Václav Nisselius ze Strakonic, kdysi kněz kostela u sv. Vojtěcha v Praze, m./ Justina. l. urozený pán Jan Kamejtský ze Lstiboře, český rytíř. [2])

1628, 5. 1. b. Jan Kašpar p., pan Hendrych Brickner, obchodník hedvábím [3]) m/N? l. Melchior Kuněk, Václav Stoček, Adam Douša, Václav Blatič, Václav Košecký, Jiří Stormar všickni z Litoměřic. 14. 10. l. Martin Kozelek, Vít Cyprian, Liduška Lorenzova z Litoměřic a Václav Stemeisl ze Třebnice.

1629, 17. 6. l. Jan Erasmus Paradis, Haus Strapenhogen, bývalý, ranlékař z Litoměřic; 6. 7. Jan Kamejtský rytíř ze Lstiboře, uroz. pan Jan Krištof Kuneke z Čech. 17. 7. b., Kašpar p. pan Daniel Gunter »von Ztrakowa« (? z Trkova či ze Strakova). 15. 12. b., Karel Matyáš p., Matyáš Janda, někdy duchovní správce u sv. Michala v Novém městě pražském. 17. 12. b., Samuel Daniel p., Šimon Limus Slavětín z Čech.

(Ostatek příště.)

Literatura.

Dr. Fr. Piękosiński »Heraldyka Polska wieków średnich«. Krakov, nákl. Akad. um. 1899. vel. 8° str. 487.

Neunavný heraldik polský překvapil opět přátele této zajímavé vědy objemným dílem, v němž podává výsledky dlouholeté své práce. V úvodě oceňuje nejprv Dlugoše jako heraldika v jeho »Klejnotach królewstwa i rycerstwa polskiego« (Dlugoš jest mu hlavně historik, méně heraldik); na to uvádí jiné prameny, zvlášť bohatý novými objevy spis. prof. Dra Ulanovského

---

*) Kelbel z Geiszingu? Adam a Jan Rašín z Rýzmburku prodali r. 1624, 22. 5. statek Vinary na Jičínsku Albrechtu z Waldsteina; viz DZ. 143 A 21.

[1]) Braškovy, snad Prackovice, psáno jest »in Braskowih«, Bensen = Benešov, Schwaden = Svádov, Selist = Seesitz = Zezice všeckno na Litoměřicku. Jesenice = Jechonitz = Jechnitz u Žatce.

[2]) V Bílkových konfiskacích str. 228 čteme (časem) nesprávně: Jan Jiří Kamejtský ze Lstiboře odešel r. 1628 pro náboženství ze země, prodav statek Kamejk Heřmanu Černínovi.

[3]) Brickner z Bruckstеinu, stavu rytířského?

»Inscriptiones clenodiales ex libris indicialibus palatinatus Cracoviensis« (vyšel r. 1885.) a téhož »Materyały do historyi prawa i heraldyki polskiej« čerpané z archivů poznaňských, Kar. Potkańského (»Archiw Komisyi historicznej« díl. II. 1886,), bohaté prameny heraldické sebrané Stoslawem Łagunou a j. Dále vypisuje hmotné prameny heraldiky, pečeti, náhrobky, což jako u nás posud z veliké části nevyčerpáno, uvádí jak v Polsce pouze nejstarší syn dědil nezměněný znak otcovský, ostatní musili jej všelijakými přídatky změniti (jako v Anglii i u nás). Nahodile jen zmiňuje se o tom prof. M. Kolář (»O nejstarších pečetích šlechty české do r. 1300«).

Nejstarší znaky polské dle spis. vznikly z run, z prostých čar a rozmnožovaly se vzrůstem rodů buď přibíráním nových značek neb jich dělením, násobením a spojováním. Později teprv dle způsobu západního vešly v oblibu i obrazy zvířat, nástrojův a zbraní a j. V tom jest podstatný rozdíl mezi heraldikou polskou a českou. (Jiný značný rozdíl záleží, jak známo, v tom, že v Polště mnoho rodů užívá jediného znaku, v Čechách však má každý rod svůj zvláštní znak.)

V určení barev figur znakových vedle Dlugoše důležita jest t. zv. »rola marszałkowska (Mikuláše z Březí-Lanckoronského, maršálka královského z r. 1461) obsahující 65 znaků malovaných.

Následuje pak podrobný rozbor prací Dlugošových v heraldice polské, vývoj pojmenování znaků (dle obdoby se znaky domácími nazvány i znaky cizí, slezské a české zvláštními jmeny a tak najdeme v polské heraldice znaky: Sternberg, Biberstein, Kornic, Švambeg (má býti Švamberk — Labuť), Korcbog (Kurcpach, rod slezsko-český). Potom popisuje spis. v abecedním pořádku erby i u Dlugoše uvedené, kdo jich nejprve užíval a jak se erb vyvíjel. Vše doloženo přečetnými obrazci pečetí a změn znakových (723 obr.).

Zvlášť zajímavé jest, že četné znaky polské jsou tu s českými stejné. Obyčejně erbovní pověsti dokládají i, že znak přišel z Čech neb z Moravy. Tak erb Bělina (Byliny) — má tré palkov a pochází prý z Bílinska v Čechách a v Polště teprv r. 1431. se objevuje, erb Gozdava (dvojitá lilie) přichází u českych rodů Beřkovských s Šebířova, Skalských od Dubu a j.), Bogoria (2 hroty střel) u vladyk ze Sedlce a Vidovle, Grabie (hřbelec) u Boršů z Oseka, Kostků z Postupic a j., Junosza (beránek) u Závišů z Osenic, Dubanských z Duban, Kopaszyna (2 zakřivené kyje) srv. s mor. pp. Drahotuš, Korczak (tři břevna a klenot pes, neb i pes na štítě, za ním loďka a pod tím břevna) u Krčmů z Konipas, Kornic u mor.-slezs. Sobků, Klochů a j., Kotvica (prý čtyřnásobná kotev, úplně souhlasný s čtyřnásobnou »střelou« mor. pp. ze Švabenic), Kuczaba (kotouč od kopí, dle spis. mlýnský kámen, snad ještě dle starých tradic Paprockého) u Častolarů, Chanovských, Krabiců z Veitmile, již r. 1397 v Polště, Odrowaź (»zavinutá« střela, ač na českých pečetích z XIII. st. i na shodě s polskými není zavinutá, ale na luku stojící) přichází již r. 1380. na pečetích rodů polských s našimi Benešovici nikterak spřízněných; i klénot stejný (paví ocas proražený střelou), Oksza (bradatice), znak Vršovců, v Polště již r. 1320. u Jana Reje z Šumska r. 1437 (odtud hrab. Reyové, posud v Haliči usedlí, vymohli si titul: Vršovec-Sekerka-Rey (do nedávna vedl je Almanach Gothajský společně se Sekerky jako jich větev, nyní je oddělil ve zvláštní rod), znak Połukoza (hlava oslí) u čes. pp. ze Lnář, Frymburka, Kasejovic, v Polsku již r. 1370, Poraj (růže pětilistá) našich Vítkoviců, posud užívaná u pols. rodů Rosenberků-Lipinských a Gruščinských, na pečetích pols. již r. 1358, Prawdzic (lev za zdí vyskakující) u mor. pp. z Kokor, Rawa (panna na medvědu sedící) u nás Bravantských z Chobřan a Čertorejských z Čertorej, u rodů polských již 1334, Strzemieniowie (třmen) též u čes. pp. Rašínů, Jestřibských a Licků z Ryzmburka, Topacz (lépe Kopacz) (supí křídlo prvotně bez nohy) u Čabelických ze Soutic, posud u hrabat Niczkých v Uhrách, Warnia (rak) u nás Žižka z Trocnova a vlad. z Perče, Wieniawa (tuří hlava s kruhem), slavný znak Pernšteinů i v pověstech polských z Moravy přišlý, poprve na polské pečeti r. 1382 a j.

Následují pak znaky u Dlugoše neuvedené, ale na pečetích polských zachované, počtem 462, z nichž některé opět byly i v Čechách užívány jako Borek (větev dubová s dvěma listy) pp. z Písnice, Borowa (hák při ohni)

u nás Sokolů z Mor., Krokev u čes. Šárovců, Giejczewicz (půl psa) Chřepických z Modliškovic, Glajbicz (štika, ne kapr) stejný se znakem mor. Hechtů z Rosic. I s proslulým česko-mor. leknem se tu shledáváme (již r. 1388 u Ramolda Goryńského; erb drží dva andělé, nejstarší to nosiči štítu v heraldice polské). Dále přichází tu známý Odrowąź, ale s obměnou (opeřeným šípem na příč položeným, aby prý vznikl kříž — symbol křesťanství). Spis. totiž má znak Odrowąź za znak runový a po přijetí křesťanství dán prý do něho šíp příčný, aby pohanská runa oděla se křesťanským rouchem. Leč znak tento na nejstarší pečeti z r. 1286 v Čechách již užívaný nemá kříže a tato obměna i v Polště objevuje se až v XV. stol.! Jest vůbec nezbytno shledati a srovnati všecky pečeti jednoho rodu po druhém od XIII. do XVII. věku a vypsati pak řádný vývoj znaků veškeré šlechty české. Potom bude konec všem omylům a domněnkám!

Při znaku Pobędzie (noh s jesetrovým ocasem) znak nynéjších hrabat a svob. pp. Puttkamerů zajímavo jest, že jsou rodem slovanským, do Pomořan přestěhovalým, kdež úřad podkomořích zastávali, z čehož vzniklo — Puttkammer. Posud jest si tento rod vědom původu slovanskéko a jedna větev vyžádala si i názvu »Puttkamer-Vršovec« (po spřízněných Vršovcích-Sekerkách).

Za popisem 593 znaků a jich obměn upozorňuje spis. na nově objevená bohatá zřídla heraldiky polské v litevských a ruských archivech (i u nás bylo by třeba bohaté studnice vědecky probádati, ne pouze pro potěšení sbírky si dělati, (které obyčejně po smrti milovníka se rozpráší neb i zničí!), potom následuje vývoj 26 nejstaršlch znaků (pocházejí prý ze skandinavských run starší i mladší řady (z VIII. stol.), připojuje pak 70 znaků z XII. stol. na mincích slezských a z nálezu Vilenského zachovaných (zajímavé pro českou heraldiku zvlášť č. 5., nejstarší znak pp. z Drahotuš) č. 10., 11., 28 , 37. a 40. Na to objasňuje význam »roly marszalkowske« tím, že herold, maje povinnost znáti znaky všech rodů svého kraje (při turnajích a pod.) musil je míti přehledně sestavené. Nejstarší jest »rola« anglická z r. 1240 – 45 (s 220 znaky), německá z počátku XIV. st. (s 687 znaky), polská (ani česká) se nezachovaly, jen v Paříži v knihovně arsenalu v rkp. č. 4790 na třech listech zachováno 66 polských (a českých pp. ze Švamberka) znaků kolorovaných (vydáno v »Heroldu Polském«). Oddíl II. obsahuje znaky zemí a krajů polských, vývin a změny znaku Piastovcův (zbytek prvotního znaku Piastů — půl prstenu a přes něj střela vzhůru postavená, jest na prsou slezské orlice (přijaté r. 1227 od Piastovců), střela vypuštěna a půlprsten ozdoben trojlistem jetelovým), znak knížat Mazovských, Kujavských atd., erby kapitul Hnězdenské, Krakovské, Vratislavské a Lvovské. Připomíná pak spis pozoruhodné omyly heraldické za soudův o »nařknutí z chlopstva« i v aktách soudních se nacházející a zajímavě je vysvětluje. Po té dokazuje, že jen král polský (ne však veliký kníže litevský ani knížata slezská) měl právo povýšiti do stavu šlechtického, že šlechta ruská r. 1432 žádných znaků neužívala, jakož i že všechny znaky ruské pocházejí z Polsky. Končí pak veliké své dílo dodatky, které mezi tiskem se objevily a pojednáním o způsobu zobrazování znaků v díle tomto. K závěru připojen text »Klejnotów« Dlugošových a rejstřík. S plným uznáním velké píle p. spisovatelovy zakončujeme tyto řádky přáním, aby i heraldika česká v brzku se dočkala svého Piekosińského a želíme, že neuprosný osud zadržel v posledním okamžiku ruku, nad jiné povolanou — prof. Mart. Koláře — která podobné dílo již ku konci přiváděla.*)

A. Masák.

K. Buls: Estetika měst. Přel. Dr. Jan Podlipný V Praze 1900, nakladatel A. Storch Syn. — Karel Buls narodil se v Brusselu r. 1837. Absolvoval průmyslovou školu i akademii uměleckou; navrátiv se z cest po Francii a Italii převzal otcovu dílnu zlatnickou, již znamenitě zvelebil. Oddal se veřejné činnosti, v níž dosáhl zasloužených hodností občanských a stal se i přes odpor vlády r. 1881 starostou brusselským. V dějinách Brusselu bude Buls na věčné časy skvělým zjevem. Řídě se vždy rozumem, pietou k mi-

*) Vydá je Čes. akademie úpravou prof. Sedláčka.

nulosti a vkusem pracoval na zvelebení rodiště tak, že upoutal na se pozornost nejen Belgie, ale kulturních zemí vůbec. Dovedl přivésti v soulad starý ráz města s požadavky moderní úpravy. Literárním výsledkem těchto snah jest Estetika měst, kteráž, prosta bombastických hesel, mluví k čtenáři slovy vroucími, přesvědčivými. Souhlasíme se vším, co hlásá Buls. Přeškrtejte všude jméno Brussel, jež nahraďte Prahou. Takový a ne jiný dojem působí kniha. Praha svého Bulsa neměla a sotva se ho dočká. Překlad jest věnován »všem upřímným přátelům starobylých, uměleckých i památných budov i rázovitých našich památek, jakož i opravdovým ctitelům staré Prahy.« Vhodnějším snad bylo by věnování ne-li obecnímu zastupitelstvu aspoň těm, kdož rozhodli o sboření prelatury a domů č. 931.—933. I., anebo aspoň architektům, kteří nové stavby »přizpůsobují.« Ti všichni měli by si z překladatelovy předmluvy pamatovati: »Teplo, ano žár vlastenecký pro rodnou zem a město, pro vlastní lid, rod a ráz, zahřívající a osvěcující celou knížku, volá: jednejte také tak!«, jakož měli by i vždy dbáti závěru z auktorova konečného připomenutí: »Jen ať naše město zachová svůj místní ráz, ne snad úzkoprsým duchem místním (šosáctvím), nýbrž patriotismem, *hrdostí odkazů svých předků, synovskou úctou k památkám z minulosti*, v té míře, aby každý Belgičan (Čech) vstupuje do starobylé záštity, již vyznačuje zelený pás boulevardů (Petřína a Letné) pocítil tlouci srdce tak, jakoby vstupoval k otcovskému krbu « *Černý.*

Dr. Stanislaw Eljasz-Radzikowski: Styl zakopiański. Ve Lvově 1900. Dr. Eljasz-Radzikowski jest osvědčeným znalcem polské lidovědy; u nás není neznám. Psal do »Českého lidu« a jest v paměti i ze styků s Ed. Jelínkem a jinými pěstiteli slovanské vzájemnosti. Ve lvovském »Towarzystvu ludoznawczem« měl 15. února 1900. přednášku o slohu zakopanském, jež byla otištěna v »Ludu« 1900 sv. II. a teď vyšla i jako otisk zvláštní. Chudý titul skrývá bohatý a zajímavý děj. Až do let asi sedmdesátých byly polské Tatry skoro neznámy. Nikdo si jich nevšímal, ani lidu. Ba, zakořeněná bajka způsobila, že obyvatelé Tater byli stotožňováni s — Tatary; tomu napomáhala — jistě bez zlého úmyslu — i pěkná literatura (Goszczyński i Mickiewicz). Také ve jménech byl hledán původ tatarský, ku př. Marduła - Mard Ułła, Sabała-Sab Ałła a j. v. Podobné názory a nesmysly udržely se ještě i v knížkách r. 1880. Zdálo se, že vnikající nevítaná civilisace zcela zahladí svéráznost kraje i lidu — dosud nepoznanou. Ne div, ale bystrost některých způsobila opak. Byli to hlavně Stan. Witkiewicz a Wlad. Matlakowski, kteří přikročili k jádru věci a našli, co tušili: starou, pěknou kulturu, ne tatarskou, ale taterskou, polskou. Witkiewicz článkem »Drzwi chaty góralskiej w Zakopanem« r. 1888 ve »Wisle« upozornil na velkou ethnografickou cenu chat v Zakopaném, Matlakowski vydal nákladem Akademie umiejętności v Krakově velké illustrované dílo r. 1892 s názvem »Budownictwo ludowe na Podhalu.« Dr. Radzikowski případně označuje zdejší lid mikrokosmem dávného lidu polského, který zachoval staré tradice, nebyv dotčen novější civilisací. Svérázné stavby i ornamenty zakopanské vzbudily i pozornost cizinců, ale — jak bývá — nenašly porozumění u domácích lidí. Ku př. ředitel odborné školy pro zpracování dřeva v Zakopaném vyjádřil se, že to jest »chlopski motyw i zu byzantinisch«! Ale Zakopané navštívil i znamenitý brusselský starosta Buls, který vyslovil obavu, aby modely nezahladily svéráznost lidové tvorby. Nábytek zakopanský zalíbil se i arcikníželi Rudolfovi, který k němu upozornil ministerstvo. Stalo se pak působením ministerstva, že sloh zakopanský zůstal na tamní škole »úředně uznaným« — přes nelibost ředitelovu. Sloh zakopanský vešel v život, stal se i modou; již r. 1892 mělo Zakopané první dům, Zygm. Gnatovského, budovaný přesně slohově podle plánů Witkiewiczových. Není divu, že jako každá dobrá věc, hlavně slovanská, vzbudil sloh zakopanský někde i závist, i našel odpůrce, ku př. v Kovátsovi. Kdo chtěl by více zvěděti o Zakopaném, kup si spis Ed. Jelínka »Zakopané v polských Tatrách« s illustr. prof. W. Eljasze a St. Witkiewicze, jež vydal F. Šimáček v Praze. Spis Radzikowského ozdobují četné obrázky, jež důrazně obhajují sloh sám. Historie slohu zakopanského jest velice poučna a upomíná tak na mnohé u nás. *Černý.*

Lud. Organ Tovarzystva ludoznawczego we Lwowie. Red. Dr. Ant. Kalina. Roč. VI. seš. 1. a 2. -- Jan Witort: Filozofie pierwotna (Animizm). — Dr. Fr. Krček: Przyczynek do drugiego wydania »Księgi przysłów« S. Adalberga. — Bron. Gustawicz: O ludzie Podduklańskim w ogólnošci a Iwoniczanach w szczególności. Stef. Ramult: Kilka slóv o Slówieńcach pomorskich. — Jos. Schnaider: Z kraju Hucułów. — Bron. Kryczyński: Spiewy haiłkowe z Podhorzec. — Dr. St. Eljasz Radzikowski: Styl zakopiański. — Rozmaitości.

Časopis Matice moravské. Red. Vinc. Brandl a Fr. Bartoš. Brno. Roč. XXIII. — Články: JUDr. K. V. Adámek: Václav Fr. Hřib. — Fr. Bartoš: Příspěvky k textové kritice lidových písní. — Dr. Jos. Cvrček: Paměti o sborech bratrských na Moravě ze stol. XVI. -- Rud. Janovský: K dějinám řemesel v okr. hejtmanství Holešovském. — JUDr. H. Jireček: Vácslav Mladějovec z Mladějova, zemský písař moravský a nástupci jeho. — K. Kořínek: K sté ročnici narozenin Fr. Lad. Čelakovského. — Č. Kramoliš: Robota v okrese Bučovském před r. 1848. — Dr. Ant. Kubíček: Opavský žaltář. -- Jiří Malovaný: Skladba nářečí císařovského. — Dr. A. Podlaha: List z kroniky jesuitských kollejí moravských. - J. Salaba: Pověst o bílé paní v Čechách a na Moravě u pánů z Rožmberka a z Hradce. Umělecké a vědecké zprávy: Dr. B. Bretholz: Listina daná klášteru sv. Kláry ord. s. Franc. v Olomouci r. 1442. — V. Houdek: Stručný soupis histor. a uměl. památek na Moravě. — Fr. Vl. Jurek: List poslance k voličům r. 1848. — Dr. Fr. Kameníček: Zpěvník novokřtěnců. — V. L. Marzy: Ze zápisků farního archivu Jimramovského. — Fr. V. Peřinka: Farář Ondř. Panczner. »Series abbatum canoniae Lucenae« a její spisovatel. — Fr. Šilhavý: Obnova kostela sv. Bartoloměje v Opavě. — Jan V. Tvarůžek: Chvališov. Literatura. — Nová díla a časopisy. — Roč. XXIV. č. 1. — Jos. Bartocha: Jak za starých dob čeština znenáhla stala se jazykem jednacím (úředním, diplomatickým) v zemích koruny české. — F. Koudelka: Krasové potoky na Moravě. — V. Houdek: Kralický kostelíček a památnosti jeho. — Fr. J. Rypáček: K náboženským dějinám moravským za I. polovice 18. stol. — Dr. Jos. Cvrček: Z posledních dnů sboru bratrského v Kyjově. — Fr. Nosek: Práva horská na panství Hodonínsko-Pavlovském. — Jiří Malovaný: Skladba nářečí císařovského. — JUDr. K V. Adámek: Delikty návrhové dle osnov nového trestního zákona rak. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura. —

Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Red. Jar. Palliardi. Roč. XVII č. 2. běžné č. 66.) — K. Bulková-Wanklová: Po stopách slovanských na Rujaně. (Se 4 obr. a 1 tab.) — Dr. M. Kříž: O jeskyních Sloupských. (Se 4 tab.) — Dr. M. Remeš: Čertův kámen u Kopřivnice. — Různé zprávy. — Literatura. - Hovorna. Zprávy spolkové.

Museálnej slovenskej spoločnosti. Red A. Sokolík. Turč. sv. Martin. Roč. IV. sv. 2 — P Križko: Drievna mestská administrácia v Kremnici a v iných slobodných kráľovských mestách. - L'ud. Ad. Reuss: O ústrojnosti nápevu »Nitra milá, Nitra.« — Jul. Botto: Miestopisné úryvky z Gemera. II: Jelšava. - Št. Volf-Kňazolúcky: Obyčaje a povery z roľníckeho predmestia Štálov v Novej Bani Fr. V. Sasinek: Záhadné dejepisné otázky. (Slovanskí Gothovia). — Dr J. P., Bronzový hromadný nález na Hrádku pri Istebnom v oravskej stolici. Dr. St. Eljasz Radzikowski: Ešte raz »Miestne mená vo Spiši«. — Št. Mišík: Odpoveď p. Dr. Eljasz Radzikovskému na nové poznámky jeho o »miestnych menách vo Spiši.« — Št. Mišík: O pôvode mená »Ružbachy«.

Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí. Číslo 4. (1899.) Mat. Václavek: Hlas rumunský o původu a jméně Valachů. — Č. Kramoliš: Obecní úřad rožnovský před 100 lety. — J. Ország: Hlas rodáka Valašského ku článku »O původu a jméně Valachů.« — Bernard z Žerotína a »zřízení« jeho našim předkům daná. — E. Domluvil: Pojednání o domácích výrobách lidu valašského. — Dráhy, drážky, na drahách.

Oprava. V první části »Soupisu zvonů« (»Časopis« VII. 136) vloudila se do seznamu na str. 136. tisková chyba — »z let čtyřicátých věku **XIII**« — místo věku **XVIII**. Chyba tato, jakož i výtka pisatele, že moravské časo-

pisy vědecké zvonům, jakož i epigrafice vůbec pozornosti téměř pražádné nevěnují,« přiměly odb. minist. radu p. Vítězslava Houdka, v Časop. Muzea Olom. (čís. 66. str. 77.) k malé polemice. K uklidnění myslí dovoluji si však sděliti, že »Soupis zvonů« již r. 1897 byl zaslán redakci t. l., — tedy o celý rok dříve než vyzvání p. Houdkovo bylo uveřejněno. Nelze sice nikterak pochybovati o ochotě redakce Č. M. O., svého času však redakce jiných článků než archaeologických a národopisných neuveřejňovala. Příkrá poněkud hořejší slova napsal pisatel na základě vlastní zkušenosti! Tím myslím, jest výtka na pravou míru uvedena a spor ukončen.

V Holešově, v květnu 1900. Rudolf Janovský.

Různé zprávy.

Zkáza staré Prahy. Nezbude, než pořiditi k tomuto záhlaví výmluvnou kresbu, jež by stále připomínala úsilí, s nímž pracuje se o úplné vyhlazení starobylého rázu města Prahy. Do nedávna přemnozí byli spokojeni v starých domech, které přečkaly několik generací; ale teď zaslechli o assanaci a kommunikaci, a rázem není jim volno a zdrávo. — V »Nár. listech« odpol. čísle 107. z 19. dubna jest podána zpráva o schůzi Malostr. besedy, Obč. klubů z Malé Strany a Hradčan, konané 18. dubna, kde bylo za přítomnosti p. architekta O. Polívky výhradně jednáno o assanaci Menšího města pražského. Výsledkem rokování jest nezbytná resoluce, z níž doslovně otiskujeme tyto odstavce:

»3. Uznávajíc sice idealní snahy po zachování starého rázu Prahy, vyjadřuje přece své přesvědčení v tom smyslu, že snahy ty nelze uskutečniti na účet vlastníků starých malostranských domů, nýbrž pouze materielními obětmi celku, že tyto snahy esthetiky ve shodu se uvésti musí s ohledy praktické potřeby a nutnosti, jakými jsou zejména řádná kommunikace, ohledy zdravotní a jiné, které podmiňují nevyhnutelně zmodernisování Menšího města pražského, čímž jedině také lze pozvednouti tuto, hospodářsky stále upadající čtvrt města a vypomoci strádajícím tam třídám obchodním a živnostenským. Z ohledů těch jest nutné rozšíření ulic na hlavních liniích kommunikačních, vystavění malostranského nábřeží a mostu od Rudolfina na Malou stranu, úprava Kampy a zasypání Čertovky, zařízení drah k pohodlnému a rychlému spojení jednotlivých čtvrtí, zejména dráhy na Hradčany a j. — 4. pokládá odpírání stavebních čar a určení výšek rovinných z důvodů neexistence polohopisného plánu se strany stavebních instancí za zákonem neodůvodněné a vyzývá zastupitelstvo obecní, aby ve věci této zjednalo rychlou a radikální nápravu, aby tak existenční zájmy četných majitelů domů nebyly na dále ohrožovány!«

Resoluce byla schválena jednohlasně. *A zcela nikdo se při tom nezarděl?* Resolucí není vysloveno nic víc a nic méně, než úplná zkáza Malé strany. Uznání idealních snah po zachování starobylého rázu na začátku 3 odstavce je zbytečno a je profanní. Resolucí sami usvědčujete se, že nemáte pro věc porozumění, a nebudete ani nejposlednější instancí, s níž mohlo by býti jednáno o jakýchkoli idealních snahách. Každá debatta s Vámi je marna. Ale věci se shledají! Nezapomeňte, že před volbami někteří honem přispíšili si s prohlášením, že nejsou odpůrci toho starého rázu. — Řeči installační, jako všechny slavnostní, mívají obvykle význam jen platonický. Při installaci nového starosty Dra Srba pravil místodržitel mimo jiné: »Pěstiti vzdělání lidu v nejširším smyslu, pečovati o vzduch, vodu i světlo jakosti bezvadné, zlepšovati poměry obytné, dopravní i zdravotní, toť jsou úkoly, jež se stálým zřetelem k finančním silám obce musí býti řešeny a jež právě tak jako uspokojení aesthetických požadavků při všelikých novostavbách a láskyplné zachovávání ctihodných svědků hrdé minulosti města vyžadují na správě městské energii, činnost a porozumění v míře nejvyšší.« K tomu odpověděl starosta: »Těžká

a zodpovědná úloha při úpravě starobylých částí města, otázka zachování památek stavebních, neméně i šetření umělecky rázovitého slohu při nutných přestavbách může jen účinnou pomocí a radou našich architektů a umělců zdárně býti rozřešena.« Pokud týče se některých architektů, zajisté že starosta může spoléhati na jich účinnou podporu — tenkráte, bude-li jejich rad a znalosti vskutku dbáno. Ale pracovati do úmoru nejen bez uznání, ale někdy jen proto, aby byl po ruce beránek, kterýž by snímal různé hříchy assanační či kommunikační, je trudno. Některých architektů lépe však ani se neptati. Za poslední doby bylo konáno ohledání býv. kláštera Paulánského, staré mincovny, nad níž vznáší se také drak assanační. Bližší zprávu zatím úmyslně odkládáme, poznamenávajíce jen, že není nikterak nutno, aby průčelí bylo strženo. Nepřejeme si, aby bylo pokračováno v ničení staré Prahy. Prelatura u sv. Mikuláše zanechá v uměleckých dějinách Prahy na vždy nejčernější stín; při hřmotné resoluci malostranské doufáme, že nový starosta jejím zamítnutím osvědčí zájem pro minulost, vyslovený řečí installační. *Černý.*

Zákonná ochrana památek. Poslanec Karel Adámek a soudruzi učinil v 10. schůzi sněmu království Českého 9. dubna t. r. tento návrh:

Slavný sněme račiž se usnésti:

I. Zemskému výboru se ukládá, aby provedl potřebná šetření a učinil návrhy na organisování trvalé součinnosti samosprávných sborů (obecních a okresních) při ochraně památek uměleckých a historických a při řešení úkolů vlastivědných v království českém, a sice: 1. zřizováním památkových komisí okresních při samosprávných zastupitelstvech; 2. zřizováním a vedením okresních seznamů veškerých památek uměleckých a historických v obvodu okresu se nacházejících, jak nemovitých, tak movitých; 3. náležitým umístěním, uspořádáním a opatrováním archivův obecních a j.; 4. spolupůsobením při zachování a obnově památek stavebních; 5. spolupůsobením při zřizování a udržování museí odborných.

II. C. k. vláda se vyzývá, aby se všemožným urychlením učinila náležitá opatření na ochranu a zachování památek uměleckých a historických, zejména; 1. zákazem vývozu památek uměleckých a historických; 2. zabezpečením a řádným uspořádáním i doplňováním archivů veřejných a zamezením ničení archivů soukromých (býv. vrchnostenských a j.); 3. zákonnou úpravou ochrany památek stavebních a pod.; 4. zamezením pustošení a drancování nalezišť památek praehistorických a výhradou výzkumův a vykopávek těchto památek odborným a vědeckým korporacím; 5. zostřením kontroly obchodu se starožitnostmi, zejména přiměřenou změnou živnostenského řádu a zákonnou výhradou předkupního práva uměleckých a historických památek pro musea a odborné i vědecké společnosti.

Nevíme, po kolikáté již ocitla se ochrana památek na sněmu; před léty učiněné a náležitě zdůvodněné podání Společnosti projednala již i komise rozpočtová — ale dále věc nedošla. Poslanec K. Adámek byl čestným předsedou archaeolog. sjezdu kutnohorského r. 1898, i jsou mu dobře známy resoluce a návrhy přijaté i zamítnuté, i úkoly, uložené musejním spolkům. Obnovil-li teď požadavek na ochranu památek, byl si jistě vědom, jak a kde jest pojímána vážná práce, i že pathetickou řeč snáze lze pronésti, než pracovati bez hluku... Jsme Adámkovi za to upřímně povděčni a radostně uvítáme den, jenž našemu boji přinese žádoucí vítězství. *Černý.*

Přenesení ostatků Šafaříkových Na Karlínském evangel. hřbitově po těžkých útrapách nalezl r. 1861. klid věhlasný Pavel Jos. Šafařík. Hřbitov byl nyní zrušen i převzala měst rada pražská čestnou povinnost převezení jeho ostatků na hřbitov v Olšanech. Stalo se 13. června. Zmiňujeme se jen o průvodu a vytýkáme, že jeho uspořádání nebylo provedeno podle ustanoveného programu. Mnohé známé osoby neviděli jsme. Při nevlídném počasí těšila se nás přítomnost starců Dra. Riegra, přednášejícího V. V. Tomka a j. Valná většina našich členů, mladších i starších, nepřišla...

Černý.

Kde je vinník? Pan Max Dlouhý referoval v »Národních Listech« č. 53. ze 23. února t. r. o »Soupise« vydávaném Českou akademií,

kdež praví též: »Archaeologické komisi, jakožto orgánu veřejnou institucí a z veřejných fondů zřízenému, přísluší svatá povinnost, aby přetrhla hamižný egoismus jednotlivců, kteří, jsouce lásky k vlasti i národu prosti, do ciziny hanebný šachr se vzácnostmi uměleckými provozují. Doufejmež, že překaženo bude obchodování s českými uměleckými památkami, které dotud provozují ve stopách nedávno zemřelého pražského restauratéra všelicí lidé v Praze i na venkově, mnozí i titulem c. k. konservátora se honosící a spisy všeliké o archaeologických úlohách vydávající, kteří však o každé památce, jíž se dovtipují, ihned zpravuji zahraničné starožitníky a za škaredý osobní zisk ochuzují vlast svou.« — Zde jest obsaženo těžké obvinění, jež by p. auktor sotva asi vyřkl, kdyby neopíral se o určitá fakta. Konstatujeme, že nikdo nepospíšil si s opravou, nikdo nereagoval. Známo ovšem, že některé pěkné památky i celé sbírky z majetku jednotlivců, kteří věci rozuměli i bývali pracovníky na našem poli, ocitly se ve Vídni, kdež je dobře platí. Poznámka páně Dlouhého oživila v nás jakousi vzpomínku i prohlédli jsme dva dopisy, jež jen náhodou staly se naším majetkem. Z jednoho opisujeme větu: Též připojuji list Jana Táb(orského) z Klokotské hory, v druhém jedná se o Jansensově obrazu »Dido« . . . Jméno pisatele dopisů chceme smlčeti doufajíce, že se polepší a že nebude na díle v praxi prováděti nečestné obchody, proti nimž theoreticky káže.

Černý.

Nebezpečenství staré památce. Údolím sázavským z Čerčan k Sázavě staví se dráha. Trať po levém břehu běžící přeťala právě pod hradem Dubou zajímavé hradby někdejšího městečka Odrance, probouravši je na obou stranách. Nutno pověděti, že prolomení stalo se šetrně a nebylo zbořeno víc nežli nutno. Jest jen důtklivě žádati stavitele dráhy, aby při pěkné té šetrnosti setrvali, zejména aby zdí ssutin nebylo užito za material násypu.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Jedenáctá řádná valná schůze výroční byla konána 24. března t. r. ve dvoraně Umělecké besedy. Správnímu výboru jejímu jest upřímně děkovati za propůjčení místnosti. Schůzi řídil starosta, architekt Jan Herain. Uvítav přítomné, požádal zapisovatele za přečtení zápisu o minulé valné schůzi. Byl schválen bez námitek; taktéž schváleny výroční zprávy pokladníkova, jednatelova, správce sbírek i knihovníka, jež jsou podány níže. Ve volných návrzích dotazoval se p. JUDr. Jul. ryt. Nejedlý z Vysoké po vydání »Heraldiky«, p. Em. Neuman, učitel z Roztok, po popisu výzkumu levohradeckého. Vysvětlení podal jménem výboru jednatel. Usneseno z podstatných příčin »Heraldiku« nevydati. Jednání o popisu výzkumu levohradeckého trvá již 8 roků; nynější výbor, ač výzkum stal se před 10 léty, stále usiluje o konečné vyřízení věci. Jest konstatovati, že neuveřejněním popisu jest Společnost poškozována i hmotně, neboť odpadla vydatnější podpora okresního výboru v Karlíně. Popis byl slíben již na valné schůzi r. 1894, leč přes všechno naléhání nedostali jsme dosud rukopisu. Další zprávu o tom podáme v příštím čísle. Zpráva byla přijata na vědomí a oba dotazy odkázány výboru ku brzkému a konečnému vyřízení. Přikročeno k volbám. Skrutatory byli pp. Cyril Merhout a Alois Svoboda. Byli zvoleni: starostou Jan Herain, architekt; náměstkem starostovým Václav Brož, městský radní a majetník realit; pokladníkem Eduard Bufka, účetní Zemské banky; prvým jednatelem A. B. Černý; druhým jednatelem Pavel Papáček, učitel při měšť. škole v Nuslích; správcem sbírek i archivu M. U. C. Jos. A. Jíra, assistent Národop. musea českoslov; knihovníkem Ant. Masák, učitel; zapisovatelem JUC Frant. Zuman; přísedícím výboru Jos Sakař, architekt v Karlíně. Dozorci spolkovými zvoleni: Ad. Pecenka, c. k. místodrž. stav. rada; Jindř. Pštross,

hodinář a mechanik, a Eduard Sochor, architekt. Za náhradníky povoláni: MUDr. R. Čermák, Rud. Kříženecký, architekt a docent při české technice, K. C. Neumann, inženýr-chemik a Ant. Schiller, odb. učitel a typograf.

Zpráva jednatelova o činnosti roku 1899. V minulém roce bylo potřebí větší práce nejen naší, ale i přispění spolků příbuzných a veřejnosti vůbec. Za úkolem, přiděleným Společnosti sjezdem kutnohorským r. 1898, poslal výbor 10. července 51 korporacím a spolkům musejním dotazník o statistice jich a ochraně památek; žádal o zaslání materialu snadno dostupného do 31. července, ostatního do 30. září. Ohlášením v »Časopise« (VII. 80.) i v denních listech dána o tom zpráva korporacím, jimž by snad nedošlo dotazníku. Reklamacím bylo ihned vyhověno; 8. listopadu byly upomenuty spolky a musea, jež nepodaly žádných zpráv, a lhůta prodloužena do 15. prosince. Celkem došly odpovědi od 36 korporací.*) Věc, dojista důležitou, ignorovaly: Museum Kaunického a mus spolek »Včela Čáslavská« v Čáslavi, Městské museum v Novém Bydžově, v Domažlicích, na Vys. Mýtě, v Rakovníce a v Sušici, Okresní museum v Hlinsku, Archaeol. a musejní spolek v Hořicích, Společnost přátel staroslavné Budče v Zakolanech, Histor. a prům, museum pro záp. Čechy v Plzni, mus. spolek »Pelcl« v Rychnově nad Kn., mus. družstvo »Kašpar Šternberk« v Radnicích, Musejní spolek v Novém Strašecí a Vlastenecký musejní spolek v Olomouci. Nevšímavost těchto spolků nepřekáží provedení úkolu. Správní výbor jen lituje, že opozdění některých odpovědí způsobilo průtah u zpracování materialu. Výbor hleděl obmeziti činnost obchodníků starožitnostmi, jež jde na příkoř snahám spolků vlastivědných. Za ochotnou v tom podporu náleží díky p. Bedř. Kučerovi, účetnímu spořitelny táborské. Redakce »Jihočeských listů« v Č. Budějovicích k podobnému dotazu ze dne 6. prosince neodpověděla. Redakcím denních listů bylo posláno provolání o ochraně památek a obchodnících starožitnostmi, jež otiskly jedině »Národní listy« a »Radikální listy«. Zkušenosti poučují, že inseráty těchto obchodníků, zvláště vídeňských, nebývají bez úspěchu; upozornili jsme administraci »Nár. listů« na důsledky těchto inserátů, žádajíce, aby jich nepřijímala. Dopisem ze dne 4. února bylo přislíbeno vyhověti naší žádosti. Stálé mizení a zkáza náhrobkův i vůbec méně všímaných výtvarných památek přiměla výbor, že pečoval aspoň o spolehlivá jich vyobrazení; obnovil v »Časopise« dřívější žádost členům, aby pamatovali na Společnost fotografiemi, i usnesl se pořizovati nákladem Společnosti fotografiie hlavně těch památek, jež buď dosud nejsou zobrazeny, neb jen nedokonale. Budiž s povděkem vzpomenuto ochoty býv. jednatele p. Jos. Trmala, jenž uvolil se opatřovati vhodný material z tohoto oboru za svých cest po Čechách, a Klubu fotografů amatérů, že upozornil na tu snahu ve »Fotograf. obzoru«. Upřímných díků zaslouží si redaktor »Fotogr. obzoru« a člen p. Frant. Dvořák za četné fotografické práce, vykonané pro Společnost, jak i jinde časem uvedeme. Taktéž rada Národop. musea československého projevila ochotu vydati nám za některých podmínek fotografie a kresby, netýkající se programu musejního. Jednání není ještě skončeno. Starostův náměstek, p. Václ. Brož, jednak sám bedlivě všímal si památek, jednak ochotně k žádosti výboru konal některá šetření. Podal zprávu, že památný viklan u Kadova, svévolně byv vyšinut z těžiště, jest ohrožen, pak že na přehradí Zvíkova viděl množství pohozených střepů středověkých, ač kníže Schwarzenberg dává nalezené předměty ukládati do své sbírky. Po žádosti výboru připovědělo okresní zastupitelstvo v Blatné, že postará se o zabezpečení viklanu; ústřední kníž. správa na Zvíkově neodpověděla. Zprávu »Nových listů« o zavážení Jeleního příkopu na hradě pražském, jakož i jinou zprávu o zkáze některých památek v basilice sv. Jiří zástupce náš shledal nepodstatnou. Zavážení netýká se Jeleního příkopu, nýbrž pozemků Lumbovských; u sv. Jiří zmizely sice

---

*) Sluší výslovně poznamenati, že ku korporacím, jež zodpověděly dotazník, náleží též Musejní sbor pro okres Vlašimský, a že nižádného z pražských museí nebylo v naší akci zatím pojato.

mnohé a cenné kusy, ale již před léty (viz ku př. »Časopis« I. 1893 str. 20). Starostovu náměstku náleží upřímný dík nejen za tato šetření, ale i za mnohé intervence osobní pro Společnost, jež sice bývají účinnější písemných, ne však vždy jsou příjemny. Patronátní úřad v Uhřiněvsi byl požádán, aby při opravě kostela říčanského bylo dbáno původních plánův i aby nebylo porušeno některé památky. Z odpovědi shledali jsme, že oprava děje se s náležitou péčí. Vykonávaje důsledky resoluce, přijaté minulou valnou schůzí, přičiňoval se výbor s plnou rozhodností, aby bylo šetřeno rázu staré Prahy. Do universitní komisse pro zachování starobylého rázu Prahy byli vysláni jako naši zástupci pp starosta Jan Herain a architekt Ed. Sochor. Zamýšlená stavba pí. Karlíkové vedle domu Rožánkova pod Chotkovými sady přiměla výbor k důraznému protestu (viz »Časopis« VII. 153) na sbor obecních starších, aby pohled na sady a Hradčany nebyl zcela zkažen. Druhý protest městské radě (viz »Časopis« VII. 154) byl podán proti vrchnímu vedení elektrické dráhy na Karlově mostě. Výbor požádal Uměleckou besedu, Archaeol. sbor Musea král Českého, I. a IV. třídu České akademie, Manesa, Jednotu umělců výtvarných, Klub mladých a Spolek architektů a inženýrů v král. Českém aby podporovaly tuto akci. Sbořením domů č. 931.—933 I. byl značně pokažen ráz Staroměstského náměstí, aniž lze doufati, že zde zhouba skončí. Správní výbor uvažoval, kterak by příštím dobám zachoval trvalý, věrný obraz tohoto památného místa, i děkuje jedině obětovnosti dávného člena pp. Dra Jos. Teige a starosty, architekta Jana Heraina, že podjali se práce sice vděčné, než nemalé, uvolivše se sepsati dílo »Staroměstský rynk v Praze«. Část historickou píše Dr. Jos. Teige, popis historicko-umělecký Jan Herain. Dílo zaujme asi 30 archů a vyjde po sešitech. Dále pak usiluje výbor o získání otisků pečetí — z většiny neznámých — jež jsou přivěšeny ke stížnému listu českých pánů do Kostnice r. 1415. Museu král. Českého dostalo se sice darem pěkného fotogramu, ale pečeti nejsou zde dosti zřejmy. Požádali jsme dopisem 6. května universitní knihovnu v Edinburku, majitelku vzácné té památky, aby opatřila na náš náklad sádrové otisky pečetí Jsme povinni upřímnými díky panu prof. Dru V. E. Mourkovi, t. č. děkanu filosof. fakulty při české universitě, který nám byl ochotným prostředníkem, uživ i hojných styků svých v Anglii; než všecko snažení bylo marno, nedostalo se nám dosud ani odpovědi. V srpnu 1899 byl konán XI. sjezd ruských archaeologů v Kyjevě; Společnost děkuje druhému jednateli p. Pavlu Papáčkovi, že uvolil se býti jejím zástupcem po celou dobu sjezdu a podal věcný referát (viz »Časopis« VII. 107, 141). K zahájení sjezdu poslán z výboru pozdravný telegram. V červenci bylo provedeno dřívější usnesení o sbírání jmen pomístných. Vydali jsme zevrubný dotazník, jenž přiložen byl ke 2. číslu »Časopisu«, a rozeslán i všem jednatelům spolkův učitelských, sdružených v Ústř. spolku jednot učitelských, aby byl rozdán členům. Celkem bylo rozesláno na 4000 výtisků, na něž došlo do dnes 114 odpovědí, velmi různého zpracovaní. Vzdáváme upřímný dík všem, kdož vyhověli naší žádosti, taktéž redakcím učitelských listů za otiskování zpráv. K žádosti slč. Vil. Gautschovy, učitelky v Týně nad Vlt., byly dány pokyny, kterak by bylo lze zachovati rodný domek Puchmayerův, ač zdá se, že ušlechtilá snaha jest marna. Vysloven byl souhlas s návrhem komisse pro zřízení veřejné lidové čítárny v Praze. Činnost vnitřní jako obvykle spočívala ve členských schůzích a poučných výletech Výbor konal 13 schůzí; členských schůzí bylo 6 a přednášeli v nich pp.: Jan Herain 30. ledna »O staré Praze a zachování starobylého rázu její«; Dr Jos Teige 11. února »Křenový dům na Staroměstském rynku«; 17. března konána přátelská schůze na paměť 40tiletého působení prof. Dra Jana N. Woldřicha jako učitele a spisovatele, při níž přednášel doc. Dr. Jindř. Matiegka »O tělesné povaze člověka fossilního a předhistorickéko«; Jan Herain 26. dubna »Ze života pražských výtvarných umělců století XVI. a XVII.«; Frant. Škorpil 10. května »Z pravomocnosti kladenské«; Pavel Papáček 27. září »Archaeiog. drobnosti ze zápisků turistových (o památkách poznaných na Rusi). Veškero úsilí jednatelovo, aby přednášející byli jinými vystřídáni, zůstalo bez úspěchu;

mnohdy nedošlo ani odpovědi na dopis. Náhradou schůzí bylo 6 výletů. První, konaný na Karlštejn 1. června, lze řaditi k nejzdařilejším, jež Společnost kdy podnikla. Účast byla neobyčejně značná; mile překvapila nás přítomnost vzdálených členů pp. B. Bernaua z Plaňan a Frant. Durasa ze Slaného. S napjatou pozorností byl sledován výklad starostův p. Heraina, trvající déle $1^1/_4$ hodiny. Cílem výletu 21. června byl Levý Hradec, kdež opět vykládal p. starosta a p. Dr. Jos. Teige. Přítomný býv. člen výboru, p. prof. Jan Soukup, podal zprávu o výzkumu, jejž zde podnikla Společnost v r. 1889—1890. Dne 13. srpna uspořádán výlet na Mělník. Ač výslovně nepřáli jsme si uvítání, přece nás jménem sl. městské rady pozdravil starosta p. Alois Schrencker s p. tajemníkem K. Zamastilem, dbajíce i našeho pohodlí. Průvodcem po památkách mělnických byl nám p. tajemník Zamastil, oddav se nám po celý den. Ze vzdálenějších členů dostavili se na Mělník pp.: L. Domečka z Hradce Král. za Měst. histor. museum, Maxm. Lopata z Litoměřic a Jos. Zeman, správce cukrovaru ze Židovic. Za neméně značné účasti jako všechny výlety konán při velmi nepříznivém počasí 8. výlet na zříceniny Jenštejna, kde o historii hradu a jeho majitelů promluvil p. Cyril Merhout. Popis Jenštejna otiskuje se v »Časopise«. Dne 22. října byl konán výlet na Prosek u Vysočan, 3. prosince pak vycházka do basiliky sv. Jiří na král. hradě. Na obou místech obšírně vykládal p. architekt Jan Herain. Ze členů venkovských súčastnil se obou posledních vycházek p. Förster, důchodní z Peček. Převážné většině členů, jež nemůže býti účastna schůzí a vycházek, jest náhradou spolkový »Časopis«; ukončil VII. ročník. Přejeme si všichni stálého zdokonalování listu; kéž vzroste brzy i rozsahem. Pečlivá úprava části obrázkové jest hlavně zásluhou ochotných illustratorů pp. Vojt. ryt Krále z Dobré Vody a JUC. Frant. Zumana. Náklad na »Časopis« stoupá každým rokem, ale přese vše úsilí nedosáhli jsme dosud počtu 2000 členů. Někteří z pp. členů upřímně snažili se získati jiné; znovu budiž poukázáno k horlivosti pp. Václ. Schmidta, adjunkta, a Jana Sokola, účetního cukrovaru ve Zvoleněvsi, kteří stále přihlašují nové členy nejen z okolí, ale i z krajů vzdálenějších, i z poněmčilého území. Jednateli Měst. musea v Pardubicích panu Frant. Velinskému jest děkovati za účelné rozšiřování námi vydaného spisu »Hory Kunětické« dosud v počtu na 700 výtisků. Valná většina pp. členů platí ročně 1 zl., z něhož sotva lze uhraditi skutečná vydání; fond to zcela nedostatečný k větším pracem, neboť nutno míti na zřeteli, že vydávání »Časopisu« není hlavním úkolem Společnosti; její činnost jest určena mnohem šíře. Mimo některá okresní zastupitelstva se 5 zl. ročně čítá Společnost ke stálým příznivcům sl. Občanskou záložnu v Karlíně se 25 zl. a Občanskou záložnu na Smíchově se 10 zl. ročního příspěvku. Obnosem 500 zl. dostalo se Společnosti již po druhý rok zemské podpory od sněmu království Českého; při nepatrném jmění našem značí tato suma značný přírůstek pokladní. Uctivý dík náleží J. J. Jiřímu knížeti z Lobkovic, nejv. maršálku král. Českého, za přízeň, jíž schýlil se k naší žádosti. Členů čítala Společnost na konci roku 1899 úhrnem 1706; z nich bylo činných 1527, přispívajících 155, příznivců 22, zakládající 2, býv. jednatel p. Jos. Trmal a Museum král. města Nymburka. Úmrtím ztratila Společnost 4 členy; na prvém místě budiž vzpomenuto prof. Dra Jos. Emlera, pracovníka vysoce zasloužilého, odb. učitele Ant. Šolty v Chrudimi, odborníka zkušeného a nadšeného ctitele našich památek, PhDra Karla Plischke, býv. jednatele a spolupracovníka při Národop. výstavě českoslovanské. Nekrology viz v »Časopise« VII. 22., 28., 114. V roce zemřel i nedávný člen p. MUDr. Alois Pluhař, obv. lékař v Rožďalovicích. Na konci zprávy děkuji jménem výboru všem, kdož přispívali do »Časopisu« články či obrazy, přednášeli ve schůzích a na vycházkách, či podporovali Společnost hmotně, či získali členy, vůbec všem, kdo jakkoliv prospěli Společnosti, i těm, kdož aspoň měli vůli dobrou. O některých věcech nepatrných nezmiňuji se; o jiných bude promluveno za čas. Není lze ve zprávě uváděti vše, o co jsme usilovali. Naše tužby nesou se výše a jsme povinni spěti dál, necouvajíce před okamžitým neúspěchem a nečekajíce na pomoc cizí.

V Praze, 31. prosince 1899.

Jednatel *A. B. Černý.*

Zpráva pokladní za r. 1899.

Příjem:	Účet »Starom. rynku« zl.	kr.	Účet »Heraldiky« zl.	kr.	Běžný účet zl.	kr.
Zůstatek z r. 1898			410	51	271	14
Z usnesení výboru převeden honorář p. Vojt. ryt. Krále z Dobré Vody z účtu běžného na účet »Heraldiky«					200	—
Příspěvky členů					2032	42
Dary					255	02
Za prodané publikace					126	98
Zemská podpora					500	—
Úroky			9	50	31	09
Záloha běžného účtu	283	10				
	283	10	420	01	3416	65

Vydání:	Účet »Starom. rynku« zl.	kr.	Účet »Heraldiky« zl.	kr.	Běžný účet zl.	kr.
Z usnesení výboru převeden honorář p. Vojt. ryt. Krále z Dobré Vody z účtu běžného na účet »Heraldiky«			200	—		
Tiskárně Al. Wiesnera za »Časopis« roč. VII.					1138	25
» » » » zvláštní otisky . .					15	82
» » » » tiskopisy					54	32
Za reprodukce obrázků firmě Jana Vilíma . .					222	53
Dodatečně na výstavku nálezu podbabského .					33	68
Paušál administrační					180	—
Paušál redakční					185	—
Honorář za sestavení ukazatele k »Časopisu« VII.					20	—
Známky novinářské, poštovné a výlohy expediční					163	98
Nájemné za užívání místnosti v »Merkuru« . .					60	—
» » skříně při bytu jednatelově . . .					20	—
Novoročné, odměny, poselné atd.					43	91
Kancelářské potřeby					12	80
Za psaní listů agitačních, opisy, porta a doručné poukázek					186	05
Příspěvek p. P. Papáčkovi k sjezdu v Kyjevě					50	—
Za knihy, koupené pro knihovnu, a jich vazbu					40	28
Za koupené mince					6	—
Různá vydání					4	92
Za kopie plánů p. Jos. Vítkovi	15	—				
Za reprodukce illustrací firmě Jana Vilíma . .	225	—				
Za fotografie téže firmě	28	—				
Honorář za kresbu na obálku Lad. Novákovi	10	—				
Odměny zřízencům a posluhům	5	10				
Záloha poskytnutá na účet díla »Starom. rynk«					283	10
Zůstatek na r. 1900			220	01	696	01
	283	10	420	01	3416	65

V Praze, 1. ledna 1900.

Eduard Bufka,
t. č. pokladník.

Porovnáno s doklady příjmů a vydání a shledáno správným.

Adolf Pecenka, Jindřich Pštross, Eduard Sochor,
t. č. dozorcové spolkoví.

Zpráva o sbírkách Společnosti za rok 1899. V minulém roce darovali k archaeologickému oddílu našich dočasných sbírek P. T. pp.: V. Černý, c. k. pošt. assistent t. č. v Praze: 6 zlomků pazourkových, nalezených v Klimkovicích ve Slezsku; Bedř. Housa, hl. pokladník kr. hl. m. Prahy: kost zvířecí; K. Kulhánek, truhl. mistr na Smíchově: polovinu velké nádoby typu knovízského, zlomek hrnečku, střep okraje nádobky s úškem a úško, pochodící vesměs z polí »Vrchů« ve Lžovicích na Karlínsku; Leop. Novák, učitel při měšť. škole v Chlumci nad Cidlinou: 7 kusů zajímavých kachlů, nalezených při stavbě domu Sokolářova tamže, a jich fotografii; Fr. Páris, adv úředník v Praze: dva přesleny z hradiště Lštění nad Sázavou; Alois Svoboda, účetní v Praze: 4 pozdní nádoby vykopané při přestavbě domu Rottova na Malém rynku v Praze. — Skrovný oddíl numismatický byl rozhojněn dary, jež učinili P T. pp.: jednatel A. B. Černý 11 mincí stříbrných z nálezu u Slavče; V V. Martinek, obchodník v Strmilově: 4 stříbrné mince; knihovník Ant. Masák: měděnou minci Augusta III., krále polského. Z nálezu ve Slavči bylo zakoupeno od p. Ed. Moravce, říd. učitele, 175 stříbrných pfeniků, z nichž náleží dosud určené Fridrichu Rak., Albrechtu Rak., Ladislavu Pohrobkovi, městu Pasovu a Solnohradům. Do sbírky obrazů darovali pp.: B. Bernau, spisovatel v Plaňanech: vyobrazení náhrobku Mandaleny Cetenské z Cetna, Jana z Valdštejna, Jiříka Vančury z Řehnic a Anežky Kamýcké ze Sulevic; vdp. Kar. Müller, děkan v Kamenném Újezdě: fotografii gothického sanktuaria a obrazu Madonny na postranním oltáři v kostele tamním; Emanuel Neumann, učitel v Roztokách: 8 fotograf. desek předmětů národopisných i památek výtvarných z Čičovic, Ořecha, Řeporyjí, Stodůlek a Zadní Kopaniny; Erh. Sichrava, majitel domu v Praze: 8 snímků s desek, darovaných p. Neumannem, a fotografii zbořených domů č. 931.—933. na Starom. rynku. Fotografiemi obrazů, potřebných pro »Staroměstský rynk« i jinými vydatně rozhojnil naše sbírky člen, p. Frant. Dvořák, redaktor »Fotogr. obzoru«, připověděv i na dále Společnosti ochotné služby své. Ze sbírek Společnosti bylo darováno Museu král. hl. města Prahy z nálezu doby bronzové v Šárce u sv. Matěje: 2 kartony s úšky nádob, bronzová jehla s hlavicí (18·7 cm.), zlomky bronzových srpů, bronzová jehla (9 cm.), část ostří bronzového meče (10·4 cm. dl.), malá bronzová sekerka, 3 brousky čtyrhranné, podlouhlé, 6 kamenných koleček, půl přeslene (?) z opuky, 2 kousky pazourku, pazourková šipka a hliněný přeslen tvaru kloboukovitého. Mimo to bylo darováno témuž Museu ze starých sbírek Společnosti A) z věcí, jichž původ nemohl býti zjištěn: Několik celých kachlů i zlomků, jak gotických, tak pozdějších, polévaných i nepolévaných, úhrnem 39 kusů, střepy středověké, zlomek zámku od ručnice, hvězdice z ostruhy, šipka s tulejkou a přeslen. B) z věcí určených: 5 zlomků kachlových z Hrusic, část okraje pozdní mísy se značkou na dně, 4 střepy s vlnicí a j. ozdobou a část polévané dlaždice, vesměs z Ostrova u Davle; 11 kusů středověkých rýhovaných střepů s vlnicí, výhon parůžku a železný nožík z Uhelného trhu v Praze; část kování, zámeček, kus ozdobného hrdla nádoby, mosazný klíček, soška P. Marie z bílé hlíny, skleněná kule, vidlička a gothický klíč, vesměs z Můstku v Praze; kost a 3 střepy z konce doby předhistorické z Vyšehradu; 5 tuhovaných střepů, nalezených před proboštstvím na Vyšehradě r. 1888, zvonek a ozdoba, nalezená na Rejdišti. Mimo to darovány sem i zlomky kachlů, jež obdržela Společnost od pp. Leop. Nováka, učitele při měšť. škole v Chlumci nad Cidl. a Ant. Nemanského, přednosty stanice v Běchovicích. Jménem výboru děkuji upřímně všem P. T. dárcům a prosím, aby byli Společnosti i na dále pamětlivi.

Jos. A. Jíra,

V Praze 31. prosince 1899. t. č. správce sbírek.

Zpráva o knihovně Společnosti za rok 1899. Uplynulý rok dlužno počítati k nejpříznivějším pro knihovnu spolkovou. Byla rozhojněna nejen neobyčejným počtem spisův, ale ty vynikají i značnou cenou. Na předním místě stojí knihy došlé darem. Počet jich jest 60 v 78 svazcích, svědectví to stále rostoucí přízně k Společnosti. Bylo totiž v r. 1898 dárců 12, kteří da-

rovaly 24 spisy, kdežto v minulém roce bylo jich 31. Zvláštní přízní k Společnosti vyniká sl. Akademie umění v Krakově, která darovala opět objemný spis »Lud Bialoruski«, cenný spis prof. Piekosińského »Heraldyka polská wieków srednich«, sl. Česká akademie cís. Frant. Jos. I. darovala svůj spis: »Oslava stých narozenin Pav. Jos Šafaříka,« p. V. M. Kaškarov prostřednictvím druhého jednatele p. Pavla Papáčka daroval jím redigované důležité »Izvěstija kalužkoj učenoj archivnoj komissi«, Dr. Stanislav Eliasz Radzikowski svůj spis »Z folklorystyky Slowackiej«. Dále darovalo sl. Městské historické museum v Hradci Král. pojednání a zprávu za r. 1897, sl. kuratorium Měst. prům. musea v Plzni své zprávy za r. 1887. a 91. a stanovy, sl. Zemské museum pro Bosnu a Hercegovinu 1 spis, sl. Musejní spolek v Telči 1 spis, sl. ředitelství obec. gymnasia v Slaném 1 spis, sl. kuratorium Uměl.-prům. musea v Praze »Zprávu za r. 1898«, správa česk. prům. musea Náprstkova »Průvodce sbírkami«, p. architekt Rud. Kříženecký svůj spis »K. J. Dientzenhofer a článkování architektonické letohrádku hr. Michny a prelatury u sv. Mikuláše na St. Městě v Praze«, dp. Ed. Šittler a Dr. Ant. Podlaha svoje nákladné dílo »Album sv. Janské«, p. PhDr. Jos. Teige »Almanach kr. hl. města Prahy na rok 1899 a 1900«, jednatel Společnosti p. A B. Černý 6 vědeckých spisů historických. Dále daroval p. V. Černý, učitel ve Slavětíně 7 spisů, p. Jakub Vrbas, učitel, 1 spis, p Jindř. Vitásek 1 spis, p. J. V. Želízko 4 spisy, p. Fr. Škorpil, učitel, 1 spis, p. JUDr. Čeněk Pinsker 1 spis, p. Bedř. Tuček 15 spisů, p prof. Vavř. Dušek 1 spis, p. Cyril Merhaut 3 spisy, p. Dr. J. V. Šimák 1 spis, p. Tomáš Gössl 4 spisy, p. Ed. Homolka 1 spis, p. Hyn. Gross, knížecí úředník při archivu na Krumlově, 2 spisy, p. Ant. Materka, měst. kontrolor ve Vršovicích, 1 spis, p. JUDr. K. V. Adámek 2 spisy a p. redaktor Jan Hejret 1 spis.

Všem dárcům vzdává výbor nejvřelejší díky.

Darem jako pokračování dostalo se Společnosti od sl. Archaeologického sboru Musea král. Čes. »Památek arch. a místopisných«, od sl. Akademie umění v Krakově »Materyaly antropologiczno-archeologiczne«, od sl. Společnosti archeologické v Berlíně »Nachrichten über deusche Altertumsfunden«, od sl. mus. a liter. spolku »Palackého« v Slaném »Slánský Obzor« a od sl. Musejní společnosti pro okres Humpolecký »Zpráva za r. 1897«. Také těmto příznivcům buďtež vzdány upřímné díky.

Výměnou získala knihovna nově od sl. Zemského archivu chorv.-slavonsko-dalm. jeho »Vjestnik«, péčí jednatele p. Černého od sl. Společnosti musejní pro slezské starožitnosti ve Vratislavi její »Zeitschrift« (od počátku), mimo to »Časopis Slovenskej museálnej spoločnosti«, »Sborník Musejní společnosti« ve Valašském Meziříčí a od sl. řiditelství vyš. real. gymnasia v Táboře »Zprávy« od r. 1883.

Výměnou jako pokračování dostala knihovna: Časopis Matice Mor., Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, Glasnik zem. musea v Bosně a Hercegovině, Vjestnik chorv. archaeol. společnosti Starohrvatsku prosvjetu, »Lud« organ národopis. společnosti ve Lvově, »Wiadomosci numizmaticzno-archeologiczne«, Sborník Musejní sloven. spoločnosti, Český časopis historický, Sborník České společnosti zeměvědné, Věstník Národop. musea českoslovanského, Zprávy o činnosti musea českoslov., Method a Věstník českoslovanských museí a spolků archaeologických.

Koupí nově získáno důležité dílo Dra K. Chytila: »Vývoj miniaturního malířství českého za doby králů rodu Jagelonského«; odebírán dále: »Soupis uměleckých památek v král. Českém« a Čermákovy »Mince za panování rodu Habsburského«.

Koncem správního roku 1899 čítala knihovna 499 spisů v 761 svazku. Členům půjčeno 36 svazků a nově svázáno také 36 svazků.

V Praze, 31. prosince 1899. *Ant. Masák*, t. č. knihovník.

Z nedostatku místa odkládáme na příště výkaz nově přistoupilých členů a celou občasnou zprávu pokladní.

Mapa obce Turnovské.
S.
Z.
V.
J.
k Hodkovicům
U Vešecka
Obec Ohrazenice
Dalimeřice
Hrubá Jizera
Malá Jizera
Na Lukách
Obec Bukovina
les Farářství.
Do Myšiny.
Károvsko
do lesa Rohlin
Obec Bělá
Zelená cesta
Hruštice
V Benátkách
Cesta k Rotštejnu a Lomnici.
Stebénka
ke Chlomku a Loučkám
Nad Chlomkem (Vlkoviny)
Na Hrubé obci
Obec Mašov
Obec Modřice
k Hradišti
Staré řečiště
do Nudvojovic
Za černou loukou
Jizera
Libuňka
V Hamrech
Vrch Hůra
Obec Mašov
U Mašova
Cesta ke Všeni
Nová silnice k Jičínu
Stará cesta
Značky:
SM = Chrám sv. Mikuláše.
PM = " P. Marie na hřbitově
F = " františkánský
Sh.m. = mlýn shořalý.
Mm. = " malý podklášterský.
Pm. = " podkostelní.

Mapa
Horního Pojizeří
okolo r. 1400
Výklad značek:
Hrady panské
Tvrze k nimž přísluší zboží vladycké
Kostely
Kláštery
Města
Vsi
Zboží církevní jest podtrženo

Pravé pole plafondu někdy dobrovického.

Sv. Jan Ev.

Horní pole plafondu někdy dobrovického.

Sv. Lukáš.

Dolní pole plafondu někdy dobrovického.

Sv. Matouš.

MALBA NÁPLNĚ.

UKÁZKA
Z VÝZDOBY KOLMÉ PLOCHY STŘED. POLE

PRŮSEK LIŠTOU

Plafond vévodské síně zámku Dobrovického. Pohled na čtvrtinu stropu.

Tělesné ostatky Pavla Jos. Šafaříka.

Dr. *Jindřich Matiegka.*

Když přenášeny byly tělesné ostatky Pavla Jos. Šafaříka z tichého hřbitůvku karlínského na hřbitov olšanský, podrobil jsem lebku tohoto vynikajícího muže, ctěného od celého národa a zasloužilého pro celý slovanský svět,[1]) vyšetření kraniologickému.

Vlastní exhumace byla provedena 13. května 1900 o 7. hod. ranní; po ní bylo mi možno v době poměrně krátké před slavnostním převezením ostatků zjistiti nejhlavnější znaky a rozměry lebky, a opatřiti i několik fotografických snímků.

Ve krytbě zděné, ale zemí zanesené byly nalezeny již jen pouhé kosti a zbytky dřevěné rakve. Vlhká půda hřbitůvku, ležícího pod svahem Žižkova, umožňuje patrně vůbec rychlý rozklad organických látek.

Kostra byla ovšem dosti dobře zachovalá; na lebce samé jest pouze přední stěna dutin čelních po levé straně vmáčknuta a nosní kosti poněkud porouchány. Lebka měla obvyklou barvu zahnědlou a obsahovala něco málo vlhké hlíny.

Předem budiž všeobecně konstatováno, že lebka, jejíž ploché kosti jsou vesměs slabší, jeví tvary velmi ušlechtilé a zaokrouhlené a jest nápadně pravidelná. Nebylo možno zjistiti na ní nějaké odchylky.

Lebka nese všechny znaky lebky mužské; tuto povahu prozrazuje jak svou klenbou, tak svými oblouky nadočními a výčněly soscovitými i bodcovitými, silněji vyvinutými; čáry spánkové jsou naznačeny slaběji.

Ačkoliv lebka náleží muži šedesáti šesti let, nejeví zvláštní známky sešlosti věkem; kosti nejsou atrofické a švy jsou z velké části otevřeny; chrup jest velmi zachovalý, v přední části úplně. Pěkné zuby jsou sice silně ubroušeny, ale z 32 chybí jich pouze 6 (1 lícní a 5 třecích).

---

[1]) Srv. Časopis Spol. př. star. č. v Praze, III. 1895, str. 33, kde podána též podobizna, snímek rukopisu a obraz náhrobku.

Mozkovna podává, hledíme-li shora, obrys pravidelného oválu, v předu poněkud užšího než v zadní části. Klenba příční jeví pohledem ze zadu jako oblouk poměrně vysoký, jednoduchý. Při pohledu se strany jsou patrny vysoká klenba čela a temena, jakož i plné tvary týlu.

Obličej jest spíše nízký a zvláště také v dolní své části širší; očnice jsou vysoké, nos střední výšky; vůbec jest obličej jak v celku tak v jednotlivých částech velmi pravidelný, symmetrický a ušlechtilých tvarů; kostra obličejová odpovídá pak celkem typu, který nám podávají známé podobizny Šafaříkovy.

Lebka Šafaříkova z předu. (Fotografoval Dr. Boh. Matějka.)

Pokud se rozměrů týče, zajímá nás ovšem v první řadě obsah mozkovny (capacita). Měřil jsem ji vzhledem k okolnostem prosem a to dle methody odporučené Brokou pro křehké lebky.[2]) Nemám však jistoty, že veškerá vlhká hlína z lebky byla odstraněna; mimo to ulpěla při vyprazdňování dutiny lebeční část materiálu zkušebního na vlhké stěně lebeční, tak že získaná číslice znamená jen minimum skutečného obsahu lebky. Nicméně bylo vyplňovacího materiálu, opětně přeměřeného, celkem upotřebeno 1738 cm^3, tedy skoro o 200 cm^3 nad průměr. Tento značný obsah

[2]) Ovšem výhradně užívaje užší nálevky jeho, kterýmžto spůsobem se docílí podle mých zkušeností týchž výsledků, jako při obvyklém měření broky.

mozkový svědčí patrně o mozku mohutně vyvinutém. Váhu mozku můžeme dle methody Manouvrierovy odhadovati na 1512 *gr.*[3])

Z ostatních rozměrů, většinou zjištěných podle methody francouzské, uvádíme následující: největší délka mozkovny 188 *mm*, její šířka 154, výška 146, obvod horizontální 549, oblouk příční 320, podélní 380, šířka obličeje 145, výška oličeje 117, výška horního obličeje 69 (se zuby 79), šířka očnice (franc.) 40, výška 36, výška nosu 53, šířka 27 *mm.*

Lebka Šafaříkova se strany. (Fotografoval Dr. Boh. Matějka.)

Z rozměrů těch lze si vypočísti následující indexy: Index $d : š = 81·91$, $v : d = 77·66$, $v : š = 94·80$, obličejový 80·69, horního obličeje dle Virchowa 47·58, očnicový 90, nosní 50·94.

Podle toho jest tedy lebka mírný brachycefal (krátkolebec), při tom vysoká se širokým obličejem, vysokými očnicemi a středním nosem. Jest to dobrý typ lebky slovácké.

Celkový rozbor svědčí o lebce velmi pravidelné, vykazující vedle ušlechtilých tvarů značnou kapacitu mozkovny a odpovídající onomu velikému nadání a duchu, kterým Šafařík vynikal.

---

[3]) Weisbach udává pro Čechy váhu mozku dle své methody zjištěnou 1368·31 *gr*, pro Slováky 1310·74 *gr.*

Turnov do válek husitských.

Dr. J. V. Šimák.

II.

(Ostatek.)

Města třináctého století u nás bývala zakládána ne podle řádů slovanských, ale podle t. zv. práva zákupného, emfyteutického. Pán postoupil přistěhovalému obyvatelstvu pozemky v dědičný nájem, jenž odváděl se pode jménem úroku pololetně.

Právo zákupné přišlo k nám z Němec, kamž dostalo se prve ze zemí románských, i sluje též právem německým neb purkrechtním; osady, vysazené tím právem, lze poznati snadno podle rozdělení půdy.

Pozemky totiž nové obce rozděleny byly pravidelně v dlouhé, rovnoběžné lány stejné výměry. Lán (léhe, hobe, hufe, lat. mansus, laneus) značí původně to, co jedním pluhem lze zorati, pozemek, jenž stačí k výživě jedné rodiny. Lán činil jednotku katastrální, usedlost, jedinou právní osobu, i nemohl býti větší neb menší. Lány v různých obcích podle místa a osobností jsou rozdílny, v mezích však téže obce jsou tedy stejny. Bylo-li potřeba, lány se sčítaly nebo dělily; ale potom získaná výměra pozemku nikdy netvořila jednotku novou, ale buďto násobek nebo zlomek lánu původního.

Lán měřil se na jitra (jugerum, morgen). Jitro jest plocha, jižto jeden pluh zorá za dopoledne; neb den za stara čítal se jen do hodiny polední. Z lánu držitel platil obyčejně 1 kopu úroku. [1]) Vedle pozemků rozměřených zbyla ještě část půdy nerozdělené, obecní les nebo pastviny.

Rozdělení půdy je pro novou osadu právním skutkem prvního řádu. Na něm záleží práva, služebnosti, povinnosti sousedů k sobě na vzájem, k obci i k vrchnosti.

Je-li práce spojená s rozdělením pozemkův a s přijetím sousedských poměrů jednou hotova, není dojista proč měniti její výsledky, pokud slouží témuž účelu. Každá proměna přinesla by nepohodlí, ano škodu nejen jednotlivci, ale i celku. Účel usedlostí hospodářských byl až do nedávných dob týž, jako před věky, prostředky tytéž — měly by se měniti tedy základy?

Stavení, ploty, dvůr, náves, cesty, úvozy, meze přejímá držitel po držiteli; nemění bez potřeby, neboť nepřejímá majetek, věc prostou, ale i závazky k sousedům, jichž rušiti nesmí, leda s jich svolením, a to již je obtíží.

A tak i pole trvají přirozeně v témž rozsahu a mezích, jako po věky. Tím spíše, kdy podle rozměření půdy rozvrženy jsou i povinnosti a platy. Libovolné rušení starých měr mělo by v zápětí i zmatky finanční i právní.

---

[1]) Meitzen: Agrarwesen. Hufenverfassung. — Zoubek: O zakládání měst, str. 17. — Peisker: Knechtschaft in Böhmen. — Lippert: Socialgeschichte.

Tedy trvá staré rozdělení, dokud není závažných příčin měniti je. Ale pak nutno provésti proměnu ne v malém kousku, ale u velkém rozsahu, a je vždy událostí svrchovaně významnou, po níž jistě zůstanou zprávy neb stopy.

Nemáme-li však svědectví neb faktických známek pozdějších proměn, můžeme tedy souditi, že staré rozdělení zachovalo se aspoň v některých rysech až do časů novodobých.

A zase naopak: Souhlasí-li nynější rozdělení půdy se známým způsobem starých řádů, aspoň v hlavních kusech, a lze-li dokázati o odchylkách, kdy nebo jak vznikly, neb aspoň pravděpodobně je vysvětliti, možno nynější rozdělení pokládati za původní.

*

Sledujeme-li rozměření půdy obce turnovské, jak zachyceno jest na staré mapě katastrální, viděti zřejmě, že staré rozdělení namnoze dosud je zachováno.

Podle něho usuzujeme, že Turnov vysazen byl po právu zákupném, i vedeme všecky jiné důsledky, odtud plynoucí.

Bedlivým přihlédnutím k mapě snadno rozeznáme původní areal sousedských gruntů, podle toho, kde pozemky rozměřeny jsou v dlouhé pravidelné, pruty lánů; kde není soustavy lánové, jsou buď pozemky obecní, nebo plochy původně obecní a potom rozdrobené, nebo pozemky prvotně cizí, které druhdy k městu nenáležely.

Za cizí grunty, teprve později připojené k městu, klademe t. zv. Daliměřicko a Vesecko. Již polohou naprosto odchylnou od města, uprostřed mezi panstvím svijanským (Modřice) a rohozeckým (Ohrazenice) (prvotně jedinou državou), svědčí, že jsou to pozemky vrchnostenské, odprodané asi ode dvora v Daliměřicích a v zaniklém Vesci.

O cípu u Mašova máme doklady z poč. 17 stol., že byl panský. Rovněž louky mezi oběma Jizerami byly panské. R. 1509 dán jest ostrov mezi mosty Volfu kuchaři, aby z něho k městu platil, a tak snad i luka ostatní trhem neb dary.

T. zv část nad Chlomkem, se dvorem, jež slul někdy »Vlkoviny«, je asi zbytek državy samostatné nebo manské.

Tedy původní hranici gruntů sousedských činí na severozáp. náhon Jizery, od stoku Jizera sama (staré řečiště její dosud na mapě patrno, i lány, prvotně na levém, nyní však na pravém břehu.)

---

[1]) Dr. Pekař v referátě svém v Č. Čas. Hist. VI. 164. nesouhlasí s předpokladem, že již před založením města existoval Turnov jako vesnice. Obšírným listem soukromým mínění své šíře vyložil. O věcech těch není dosud možno rozhodovati. Předloni, kdy psal jsem historickou část nejstarších dějin turnovských, neměl jsem ještě spracovaný material topografický ani studií mapových, a tudíž předpoklad vzal jsem prostě z dosavadních theorií. Nyní, vykonav práci tu, nemám proč tajiti, že sám chýlím se ke zdání Pekařovu, že Turnov jako město založen byl na místě před tím neosazeném. Ovšem připouštím, že lze hájiti i možnosti první. Potřebí, aby obecní naše vědomosti v tom směru více se prohloubily.

Jdouce od jihu, vidíme první kus lánů sousedských (a_1 a_2 až b_1 b_2) jenž táhne se v dlouhém obdélníku od Jizery do kopce přes vrch Hůru, až ke hranici vedlejší obce Mašovské, v dolní poloze rovnoběžně se Stebéňkou a s obvodní čarou města. Úchylka od pravidelného obdélníka, (jímž prvotně plocha byla), zej. prohnutí, vysvětlí se okolností, že starým pluhem nebylo lze orati brázdy rovné, chýlilť se vždy v levo; vyrovnávání pak mělo následkem zas oblouk v pravo, takže linie brázdy měla podobu převráceného mělkého S. Na terrénu nerovném jest ovšem nepravidelnost větší. Svahy údolí stebeňského na východ města jsou rozděleny nestejně, ne v lány, ale v kusy. Mez nepravidelného rozdělení činí teprv cesta vedle cihelny a farních polí od města ke Hruštici. Díl tento je užší a zabíhá veň úzký jazyk z obce bělské (*h*).

V tomto omezení lze rozeznati dvojí skupinu:

a) jižní svah údolí, »na hrubé obci«, rozdrobený v kusy; jak jméno ukazuje, jsou to staré obecní pozemky, dílem dosavadní, dílem rozprodané sousedům v novější době, zej. na poč. 19. stol., kdy vznikalo předměstí Habermannstadt, nynější Durychov —

b) dolina při vodě a severní svahy, od hřbitova turnovského až ke vsi Chlomku, ohraničené Stebéňkou a silnicí hruštickou. Tato plocha je ze dvou oddílů; první, až k cestě k Benátkám, rozměřený na dlouhé, široké pruhy (*f*), druhý rovnoběžný, z kusů příčních (*g*). Skoro uprostřed délky nad nimi na stráni leží kostel hruštický.

Jsou to bezpochyby pozemky někdejší vsi Hruštice a snad i kláštera dominikánského. Jevíť se pruh ten rozměřením svým naprosto cizorodým kusem mezi grunty městskými, i není kam jinam položiti selské pozemky, které přece ležely někde blízko chrámu, a to podle obyčejného zvyku pod kostelem v dolině.

Za kostelem P. Marie měl i klášter požitky. Listinou z r. 1493. Jindřich z Valdštejna na Skalách propůjčuje louku klášterní za kostelem Matěji Halamovi; nevíme pohříchu, kde její polohu hledati.

Další záhon dlouhý, široký, vedle silnice k cestě od cihelny (e_1 e_2) jsou z větší části polnosti farní. Ale ty nenáležejí ke kostelu turnovskému, jenž vůbec nemá polí — nýbrž hruštickému. S kostelem ovšem připojeny byly od vrchnosti skalské po zániku vsi k obročí turnovskému.

Podobá se, že hruštickému záduší příslušel i klín onen bělský, neboť doplňuje se s hruštickými poli v pruh pravidelný, a že když ves zašla, ujala se ho za svůj podíl vrchnost rotštejnská.

Potom shledáme druhý kus gruntů městských v kratším obdélníku, od farských polí až k t. zv. »Zelené cestě«, od cesty vedoucí z města do lesa »farářství« až k východnímu obvodu obce (c_1 c_2 — d_1 d_2).

Za »Zelenou cestou« a pod cestou k »farářství«, jak ukazuje půda většinou ještě nerozměřená, jsou pole, palouky a lesy obecní, jež byly z dílu v dobách předhusitských farními

(o tom svědčí jméno farářství), potom panskými. Jak dostávaly se obci, o tom jdou přímé doklady ze zachovaných privilegií Jindřicha z Valdštejna.

Měříme-li obojí grunty sousedské, vydá kus jižní (a_1a_2—b_1b_2) 360.000 sáhů², severní (c_1c_2—d_1d_2) 120.000 sáhů² — ovšem číslem okrouhlým — sumou 480.000 sáhů². I jest poměr obou jako 3 : 1. Plocha vyměřená obsahuje souhrn původních lánů, i není poměr obou kusů dojista nahodilý. Ale počet lánů nelze zatím udati; podobá se, že jich bylo osm. Dala by pak výměra jižního dílu 6 lánů, druhého 2 lány.

Patrně tedy na městskou usedlost nepřipadal celý lán, ale jen zlomek, nejspíše $^1/_8$ nebo $^1/_{12}$ lánu. I viděti, že rolnictví nemohlo dáti obyvatelstvu výživu všechnu.

Počet lidí ve městě ve 14. stol. odhadujeme na 1200—1500 duší.[1])

Původní obyvatelstvo městské, ne-li všecko, aspoň z části bylo německé; brzy však se počešťovalo.

R. 1277 Walter, někdy měšťan turnovský, byl konšelem v Kolíně nad Labem.[2]) V letech 1316—1322 jmenují se měšťané Purkart (Burghart), Sypoto (Seiboth), Puthen, asi Němci, snad i Pešek, Beneš, Mařík, Heník, Prucek, (neb i Němci ve jménech svých přizpůsobovali se vlivu českému, i když neměnili národnosti,) dále Kub, Tomáš, Petr, Ondřej, Štěpan, o jichž národnosti nelze čeho říci, konečně Václav, Zdislav, Bohuslav, jez máme rozhodně za Čechy.[3])

Německé jméno má Perchta z Turnova, jež 15. července 1349 činí dar kostelu sv. Benedikta řádu rytířů německých v Praze[4]) a též Konrad, syn Herrmannův z Turnova, jenž byl domácím kaplanem polského krále Kazimíra a potom k jeho

---

[1]) Mohli bychom vypočítati z arealu počet lánů, kdybychom věděli, kolik korců měl lán turnovský, a jakou plochu zaujímal korec ve 13. století. Lán měl někde 84 korce, jinde 72, jinde 64. Ta míra 64 korců za pevnou stanovena byla r. 1400.

Tenkráte korec měl míti 3 provazce, provazec 52 loket. Ale v 16. stol. provazec měl již 72 lokte a korec 2 provazce — i nelze měrou pozdější pracovati pro čísla doby stará.

Měl-li provazec 52 lokte zdéli, provazec plošný 2704 loket² = 300 sáhů², tedy korec r. 1400 = 900 sáhů². Podle toho lán 84-korcový měl by 75.600 sáhů², lán 72 = 64.800 sáhů², lán 64 = 58.600 sáhů². — Potom výměra všechna dá

4800 : 756 = $6^1/_2$ (okrouhle) lánů
4800 : 648 = $7^3/_5$ » »
4800 : 586 = $8^1/_6$ » »

Přijmeme-li nejobyčejnější počet 64 korců, je počet lánů 8. Počet všech domů na místě ohražení v 16. století zhruba jde na 96, počítáme-li = $^8/_{96}$ = $^1/_{12}$ lánu na 1 dům, bylo-li domů prvotně méně o $^1/_3$, tedy $^1/_8$ — číslo jisté nelze ani pravděpodobně stanoviti.

Na dům čítám asi 10 duší = 1000; třetina podruhů a domkářů víc (poměr ze 16. stol.) dá 1500.

[2]) Regesta II. 463 — Vávra, Děj. Kolína I. 13.

[3]) Pozůstatky desk I. 56 65.

[4]) Dr. Teige: Listinné příspěvky k dějinám komendy Drobovické. V Čáslavi (Otisk musej. zprávy »Včely čásl.«), z archivu drážďanského.

přímluvě r. 1343 obdržel kanovnictví v Praze s podmínkou, aby tu přebýval osobně.[1])

R. 1372 byl konšelem Starého města Pražského Matěj z Turnova,[2]) jehož rodina držela dům zvaný »Turnovským« nyní na místě domů č. 324. a 325. v Poštovské ulici, mlýn na Vltavě a zboží vládycké v Jenči Vel. u Prahy. — Z rodu Turnovských nebo Turnauerů v Praze zvídáme ještě k r. 1384—99 o Karlovi,[3]) r. 1401 o nebož. Martinovi, jehož vdova Markéta t. r. vdána jest již za Jéchu,[4]) r. 1416 o Janovi; r. 1418 připomíná se Jindřich, r. 1429—1433 Martin.[5])

Z let 1381—1384 jsou zápisy o knězi Janovi z Turnova, faráři v Rožďalovicích.[6])

Sousedé turnovští měli časté styky s nedalekým Jičínem. R. 1377 Zdeněk z Turnova získal tu dům, ale hned jej prodal; r. 1380, 24. ledna Matěj Turnovský se ženou koupil krám soukennický tamže; r. 1395 Matěj Lahódka z Turnova ručil za některé obyvatele jičínské, začež jest mu postoupen díl statku v Čejkovicích, r. 1404 Anče z Turnova nabyla domu v Jičíně a hned postoupila ho Martinu rychtáři.[7])

R. 1407 Šimon Turnovský sedlačil ve Vysočanech u Prahy.[8]) — R. 1410 Tomáš z Turnova dosáhl bakalářství svobodných umění v universitě pražské.[9])

Ze všeho soupisu lze za to míti, že do válek husitských obyvatelstvo turnovské bylo již české, a Němci, ač-li se tu udrželi, čítali jen několik osob.

Město řídilo se ve věcech správních a soudních právem magdeburským, saským [10]) Správu vedl rychtář a městská rada.

Rychtář v době předhusitské byl první osoba v městě, zástupce vrchnosti a spolu stálá hlava města. Jemu náleželo dbáti, aby nikdo se nemstil za křivdy a škody, ale vyhledával spravedlnosti u práva. Náleželo mu předsednictví soudu městského, i exekutiva. —

Rychtářem býval obyčejně podnikatel vysazování městského a pak jeho dědici. V Turnově však ve 14. stol. rychta byla panská,

---

[1]) Tadra: Kulturní styky Čech s cizinou. V Pr. 97. str. 148 — Regesta IV. 483. 18. — Tomek Děj. P. V. str. 121.

[2]) Knihy erekční V. 631.

[3]) Desky dvorské XVIII, 139. — Pozůst. desk I. 501.

[4]) Knihy erekční V. 534.

[5]) Tomek: Základy místopisu pražského, Staré město 88, 119.

[6]) Archiv kapitulní XVI., 12b. — Tadra: Soudní akta konsistoře II. 284.

[7]) Ferd. Menčík: Soudní kniha města Jičína 1362—1407. — Jičín 1898. str. 138, 140, 159, 263, 309.

[8]) Pozůst. desk II. 40.

[9]) Monumenta Universitatis prag. II. 128.

[10]) Města severočeská, pokud známo, odvolávala se do Magdeburka. Boleslav Ml. k nižší instanci do Nymburka, též turnovští r. 1316—22, i v XV. stol. příluši do okršku úřadů nymburských. (Pozůst. desk, desky dvorské.

vrchnosti valdštejnské, a pán pronajímal ji, komu se mu líbilo. Ale r. 1335 pan Zdeněk z Valdštejna dal rychtu dědičně Ješkovi rychtáři. [1])

Z listiny darovací viděti, kterými výsadami a důchody rychta byla nadána. Rychtář jediný z obyvatel zbaven byl všech platův a úrokův, ani berně královské neplatil. Vycházel mu roční peníz 1 kopy bez 8 gr. z masného krámu, 8 gr. od pekařů; byl-li kdo odsouzen k pokutě, připadly $^{2}/_{3}$ pánu, $^{1}/_{13}$ rychtáři; za sročení ke smlouvě náleželo rychtáři rotné, taxa 1 gr., od přistěhovalých příjemné, 1 peníz, z prodajů mlýna 1 gr., z prodajů gruntů 2 gr.; zabavil-li komu koho, bral 1 gr., o posvícení klášterském perníku za 3 peníze od každého pernikáře, koření za 3 peníze od každého kramáře; o trzích z každého kusu dobytka přihnaného k prodeji 1 peníz vhonného.

Jiné rychtáře známe až z dob pohusitských, kdy hodnost úřadu toho pozbyla již moci a vzácnosti.

Městská rada složena byla ze 12 přísežných konšelů radních. Sedali podle vážnosti své ve čtyrech lavicích, každý z nich úřadoval jakožto purkmistr po čtyři neděle, načež předal úřad druhému. Purkmistr přijímal obecní peníze, choval u sebe pečeť městskou, svolával radu k zasedání, i řídil jednání. — Za 48 neděl všichni konšelé vystřídali se v hodnosti purkmistrovské; poslední čtyři neděle purkmistroval ten, kdo zasedl na křeslo nejdříve.

Ten býval vždy z osob předních, pokládán za prvního z konšel, nebyl-li právě v úřadu; hlasoval hned po purkmistrovi. Slul primas. Vedl obyčejně hospodářství obecní.

Krom rady městské byli 4 obecní konšelé (dílem ze staré rady, dílem ze sousedův). Úlohou jich bylo, ježto sousedé neměli kdy všímati si věcí obecních, jdouce po živnostech, aby obcovali seděním radním a přihlíželi potřebám městským.

Obnova rady i obecních dála se nepravidelně, ale obyčejně koncem ledna. Příslušela pánům, většinou však obnovovali úřad jich jménem purkrabové, a to obou vrchností vždy pospolu.

Když bylo rozhodovati o statku a důchodu, tu byli voláni obecní starší, jichž bylo voleno ze vší obce šest, a ti vydávali rozhodný hlas na místě vší obce.

U věcech zvláště důležitých konšelé svolávali celou obec pospolu.

Purkmistr měl k ruce písaře a servusa, rychtář biřice. Ku všelikým úkolům a komiss m obecním voleni úředníci z obce za předsednictví konšela.

O vnitřním řízení obce, o poměru pána a panských úředníků bývali k městu, v této době není zpráv.

Rovněž není jasné zmínky o tom, kterak rozdělena byla správa městská mezi oběma stranami, dokud město bylo rozděleno ve dvě půle.

---

[2]) Privilegia města Turnova, č. I.

Jen po obdobě z dob pozdějších lze souditi, že každá strana volívala si konšelů šest, a to tím řádem, že primas byl z dílu prvního, druhý konšel z druhého, třetí z prvního, čtvrtý z druhého atd. — Rovněž tak dělili se i obecní starší. Rokem příštím pořad se převrátil.

Město pečetilo voskem zeleným, ale každá strana měla pečet svou zvláštní. Též i řízení o soukromém majetku, platy etc. byly rozděleny; byla-li v čem která jednota, nesnadno pro ten čas udati.

Rozdělení gruntovní šlo před se tak, že rozhraním byla čára, jdouc od mostu malého ulicí Hlubokou, prostřed rynkem a ulicí Hruštickou. Severní půl byla valdštejnská, jižní rohozecká. [1])

Pramenem výživy obyvatelstva byl výtěžek z polí a luk; vedle toho podstata města nesla s sebou, že sousedé zaneprazdňovali se řemesly a živnostmi, kterýchž nutně potřebí k pohodlnému živobytí.

Přední živností městskou bylo sladovnictví a pivovarství. Chmelnice okolo města nezanikly ani v dobách našich. Sladovny byly na Trávnicích a při Stebni. Nemalé váhy o výbornosti várek turnovských je svědectví, že v Praze pivo turnovské spolu se svidnickým za první bylo kladeno. [2])

Řezníci prodávali zboží své v krámech masných. Kolik jich bylo, není známo. S jednoho krámu, který náležel k rychtě, r. 1335 vycházel plat 1 gr. týdně. [3])

Soukenníci turnovští r. 1396 dali klášteru plat roční $1^1/_2$ kopy na vsi Záhoří na Kozákově. [4])

Pekaři prodávali zboží v kobkách chlebních prostřed náměstí, z kobky rychtářské r. 1335 platilo se 8 gr. ročně. Mlynáři byli nájemci páně, nečítali se k městu. Výslovně připomínají se r. 1335 ještě perníkáři, později plátenníci; krom toho lze rozuměti, že měšťanstvo nemohlo se obejíti bez krejčích, ševců, kovářů atd., ač o nich zřejmé zprávy není.

Obchod veden byl v obci od starodávna, ano bylo tu středisko pražských cest z Polska a později i z Lužic a z Němec. Němci vozívali hlavně sůl a slanečky. R. 1393 král Václav zakazuje kupcům německým jezditi přes Frydlant a Turnov do Prahy, ježto tudy vyhýbali se staré silnici zemské na úkor Žitavským. [5]) Později r. 1424 Bočkovi z Kunstatu zabavili Němci na té cestě herynky. [6])

---

[1]) Rozdělení známe až ze 17. stol., na díl tehdy svijanský a rohozecký. Ale známe polohu rychty někdy valdštejnské i mlýna pod klášterem, kdysi panství rohozeckého. Viděti z toho, že dílem svijanským je ten, jenž v 14. stol. byl rohozeckým, a tedy novější rohozecký starým valdštejnským.

[2]) Tomek: Děj Pr. II. 528.

[3]) Privilegium č. I.

[4]) Knihy erekční XII. H 13.

[5]) Listina tištěna jest u Carpzowa, Annalecta Zitaviae, IV. str. 146. Srov. D. T. str. 8. pozn.

[6]) Hrady X 227.

Zboží jiné vozívali si Turnovští většinou z Prahy, o kramářích, kteří drobně prodávali, zřejmě mluví privilegium z r. 1335.

Starodávný byl též obchod solní, jejž až r. 1500 obec získala k užitku svému, obchod s dobytkem čtvernohým i pernatým (r. 1335), chmelem a slady (až 1509), s plátny, šenk vinní, jejž město dosáhlo za monopol brzo po válce.

Ve středu byl menší trh týdenní na rynku (r. 1503 »od starodávna«), kdež měšťané sedali prodávajíce. Z místa platilo se pánu tržné. Náležely k privilegiím městským i trhy veliké, jarmarky, na které však teprv r. 1497 Turnov dostal list královský.

Vším tím zřízením rozmnožoval se majetek občanů a blahobyt města se zmáhal. Bezpečnost a řád dávala městu ochrana páně i správa občanská; o duševní pak zájmy starala se církev.

Fara turnovská byla poměrně dosti nadána, ač nikoli nejvíce ze všech ostatních v dekanatě. Platí farář turnovský povinného desátku papežského 12 gr. ročně, právě tolik jako farář vesnický v sousední Hruštici.[1])

Dekanat slul sice Turnovským po místě největším, ale hodnost děkanská (nynější vikářská) nebyla spojena s farou turnovskou; zhusta byl duchovním dozorcem farář v některé vsi. Tomu pak říkalo se též děkan turnovský. K děkanově správě náležely farní osady: Turnov, Hruštice, Přepeře, Vlastibořice, Letařovice, Šezemice, Hodkovice, Chocnějovice, Bzí, Přáslavice, Jenišovice, Ľoukov, Loukovec, Brod, Držkov, Olešnice (Zlatá), Vysoké, Bozkov, Nudvojovice, Ruprechtice, Jablonec u Nisou, Rychnov nad Mohelkou, Louková, Semily.

Podací kostelní rozděleno bylo, jakž výš uvedeno, mezi obojí vrchnost. Obec tuším při tom neměla vlivu. Páni střídali se tak, že jednou kněze podala strana valdštejnská, podruhé držitel Rohozce, potřetí obě vrchnosti pospolu. Za presentaci kněz platil pánu 10 kop, duchovním úřadům taxy (r. 1427 $1/2$ kopy) načež farářem ze sousední osady některé býval v obročí své uváděn.

Prvním známým farářem v městě je Ctibor. Po jeho smrti podán jest od Zdeňka z Valdštejna r. 1357 v únoru k faře kněz Vojtěch, syn Markův z Podolí[2]); když umřel, vystřídal jej r. 1362, 18. říj. Dětřich, podaný obojími pány.[3]) Po něm stal se r. 1371, 27. říj. plebánem Jan Šindel z Nudvojovic, z rodu vládyckého v sousedství, jejž podal Henzlin z Turgova.[4]) Ten r. 1387 je zároveň děkanem turnovským.[5]) Kněz Šindel působil při kostele turnovském přes 20 let, skonal v létě r. 1392.[6])

---

[1]) Tomek Registra desátků papežských str. 82.
[2]) Knihy konfirmační I. 17.
[3]) tamže I. 185.
[4]) tamže II. 62.
[5]) Tadra, Soudní akta II. 418.
[6]) 3. dubna ještě žil. Tingl, Acta judiciaria 32.

Zatím však nastaly jiné poměry. I na Rohozci i na Valdštejně změnily se za dlouhého farářování děkanova vrchnosti, i přišlo v zapomenutí, jak kdo faráře turnovského má podávati. Proto když Jan Šindel sešel ze světa, k výkonu práva patronátního přihlásili se současně purkrabí královský na Rohozci, i Václav a Vilém, bratři z Vartmberka. Spor vznesen byl na soud arcibiskupský, a jednání trvalo po dvě léta. Konečně vyšlo na jevo, že tenkráte přísluší presentace pospolitá obojím pánům. Ježto však páni byli podávali kn. Petra z Úště, a král jiného, Mauricia, kaplana zámku rohozeckého, nezbylo než rozhodnouti losem. Z osudí vyšlo jméno Mauriciovo. R. 1394, 14. února dosazen jest tedy do Turnova.[1]) Mauricius tuším dočkal se ještě válek husitských.

Jako jiní kněží, kaplani a oltářníci turnovští (ačli nejsou jen rodáky zdejšími) připomínají se r. 1363 kn. Konrad, potom farář v Osečné,[2]) 1372 kn. Pavel, farář potom v Kytíně,[3]) 1376 kn. Jakub, jenž pronajímá si faru v Kruhu,[4]) 1384 kn. Hašek, jejž podávají do Teplic u Abersbachu,[5]) 1395 Martin, pak plebán v Rychnově nad Mohelkou,[6]) 1402 kn. Mikuláš, jenž najal si tehdá užitek kostelní od faráře v Kuřích Vodách na 1 rok za roční plat 8 kop gr. č. a r. 1403 faru v Svébořicích na 3 léta za 6 kop platu ročního,[7]) 1411 Kříž, potom farář v Kostelci u Dvora Kr,[8]) 1423 Valentin.[9])

Zmínky o faráři, an uvádí kněze k farám okolním, jsou z r. 1360 (do Přáslavic), 1362 (na Hruštici), (1363 tamže), 1384 (do Přáslavic).[10])

Uchvácením města a panství skrze Tábory vypuzen jest i farář pod jednou ze svého obročí, též i hruštický, a dosazen asi kněz husitský. Sice jmenováni byli r. 1424 kn. Jan Pelk, kaplan hradní na Troskách, a po jeho brzké smrti r. 1428 Jan plebán z Chlumu od obou vrchností; — ale instalace nebyla provedena v Turnově. Kn. Jana r. 1428 uvedli jen titularně k turnovskému obročí, v kostele dolnooujezdském pod Troskami, neboť nebylo bezpečného přístupu ke kostelu v Turnově.[11])

Husitství však tenkráte jen na čas ovládlo v Turnově. Ještě před koncem velké bouře Jindřich z Vartmberka ujal opět mocně Valdštejn i Turnov a kn. Jana přivedl zase k faře městské. Když pak farář zjednal si obročí v Týně nad Rovenskem r. 1434, týž

---

[1]) Tingl, Acta jud. 81, 88, 91, 94, 102, 103, 108, 110, 113; kn. konfirmační V. 181.
[2]) Kn. konfirmační I. b 27.
[3]) tamže II. 80.
[4]) Tadra, Soudní akta I. 169.
[5]) Kn. konfirm. III., IV. 166.
[6]) tamže V. 216.
[7]) Tadra, Soudní akta IV. 112, 226.
[8]) Kn. konfirm. VII. 29.
[9]) Výpis Rojkův akt soudních v archivu musejním.
[10]) Arch. praž. 2087 O 23.
[11]) Kn. konfirm. IX. 143.

patron dal kostel turnovský ve správu Petrovi kaplanu hradu Trosk, jenž r. 1435, 23. března jest potvrzen.[1]) I v Hruštici i v Přáslavicích byli tehdáž zase kněží katoličtí.

Fara byla dobrá, neboť kněží odtud nestěhovali se, jako jinde, ale dočkávali se smrti.

O jmění zádušním není povědomo nic jistého. Měl kněz taxy a poplatky za vykonávání svého úřadu, snad plat nějaký a dávky od obce, jako později. Též patronům bylo starati se o správce duchovního, a jistě nadali kostel. Náležely k němu pozemky dnes obecní: les farářství a snad i pole sousední.

Ale za proměny náboženské kostel byl jmění svého zbaven i ujala nepochybně grunty vrchnost, a potom postoupila obci a jednotě bratrské.

Také z darův a odkazů dosti kostelu se dostávalo, neboť předkové naši byli zbožni a štědři k církvi, ať katolíci, ať utrakvisté. Pohříchu není z té doby knih — a jen o jednom daru víme jistě, ovšem z doby pohusitské, kdy Anna z Turnova, choť pekaře Václava Koldy v Novém Městě Pražském odkázala kostelu svého rodiště 10 kop míš.[2])

Přibylo důchodů, a též i práce, když navždy osiřely kostely, Přáslavický, Hruštický, Nudvojovský, — a správa jich dostala se kněžím turnovským.

Klášter řádu kazatelského založen byl, jakž pověděno, okolo r. 1250 nejspíše hned s městem, nebo málo před tím při hradbách v sousedství hradu nebo snad v hradě samém.[3]) O rozsahu klášteřiště byla již zmínka v místopise.

O podobě kláštera a chrámu dnes nelze říci ničeho, ježto zbytky starých zdí vzaly dávno za své. Chrám Narození P. Marie ovšem staven byl slohem gothickým.

Podobá se, že byl trojlodní a měl 11 oltářů: P. Marie, sv. Prokopa, Martina, Valentina, Magdaleny, Kateřiny, Doroty, Alžběty, Barbory, sv. Kříže a Všech Svatých.[4])

Podle zákonů řádových dominikáni byli bratřími žebravými, i neměli míti statku, ani klášter sám. Ale potomní věk v té věci nedbal přísnosti. Již zakladatel Havel z Lemberka dal konventu užitky z mlýna podklášterského. Darování to stvrdil potom syn Havlův Jaroslav z Turnova, a na listu svědčil i Zdeněk z Valdštejna se svými bratry.[5])

Mnichům náležely pozemky u kláštera[6]), i dosti rozsáhlé zboží vzdálenější, nahoře na Jizeře, kteréhož dostalo se jim štědrostí

---

[1]) Kn. konfirmační X. 233, 244.
[2] Archiv pražský, kn. č. 2087, list O 23.
[3]) Seznam klášterů v kronice Hájkově: »tu kde zámek.«
[4]) Srv. další zprávu o odpustcích k r. 1380, str. 62.
[5]) Listina u Paprockého. »O stavu panském«, str. 227. – Vročení její opravil Aug. Sedláček: »Listy ze ztracených archivů panských«. Věstník král. čes. Spol. nauk 1892 str. 61.
[6]) Srv. poznámku na str. 54.

pánů z Valdštejna, neznámo které doby. Byly to vsi Vranové, Záblatí (zašlá), Leštné (nyní Lišné) a Sněhová (nyní Sněhov). Odlehlé statky ty spravoval obyčejně některý bratr hospodář, jenž přebýval na dvorci ve Vranovém. Když r. 1382 bratr Jan řečený Pilina nebo Pikna tu ve vsi zemřel, úředníci královští prohlásili zboží to za odumřelé, králi propadlé, i bylo potřebí nemalého úsilí sousedních pánů z Valdštejna, aby vsi byly uchovány řádu. [1])

Na klášter pamatovali i měšťané i vůkolní šlechtici, kteří za to hledali modliteb a posledního odpočinku v kryptách kostelních. R. 1353 Hynek z Valdštejna a z Lomnice, pán na (Hrubé) Skále, s manželkou svou Annou z Vartmberka listinou danou na Lomnici, 2. září zapsal bratřím dominikánům věčný plat roční devíti kop na vsi své Olanicích u Jičína, aby jim za to kupovány byly kutny a kápě. Listinu spečetil dárce a bratr jeho Jaroslav. [2])

R. 1394 Hašek Cidlina z Cidliny, vládyka z okolí jičínského, dal klášteru plat 2 kop na vsi Cidlině, aby za to čteny byly dvě mše za spásu duše jeho, jeho příbuzného Ješka Blížka a předků. Daru svědčily též pečeti Hynka z Valdštejna a Lomnice a Ješka z Doubravice; stvrzen pak byl r. 1410. [3]) — R. 1396, 31. ledna rozmnožili počet dobrodinců turnovští soukenníci, davše plat $1^1/_2$ kopy ze vsi Záhoří na Kozákově na mši ranní marianskou každého dne. [4]) — Téhož roku 27. května paní Kačna, vdova po Zdeňkovi z Valdštejna na Košťálově obětovala plat 4 kop na svém zboží za duši nebožtíkovu. — Konečně r. 1410 Mikuláš Bílý, soused jičínský, odkázal řádu plat 38 grošů na rozdělenou mezi bratry, na nějž list vydal klášteru 30. září vládyka Jan Žáček z Hrdoňovic, vykonavatel závěti. [5])

Součet všech známých důchodů klášterních na přímých penězích činil tedy počátkem XV. stol. sedmnácte kop 8 gr., sumu na tehdejší věk ne právě skrovnou.

Některé příjmy byly mnichům z almužen, jiné z kajicnosti poutníků, kteří tu vyprošovali si odpustků. R. 1380, 19. dubna olomoucký biskup Jan IX, na prosbu Markvarta z Vartmberka vydal z Frankfurta (kde právě pobýval) klášteru milostný list. Každému poutníku, kdo v kostele farním nebo klášteře turnovském vykoná pokání, o posvícení a o svátcích vytčených (již zmíněných sv. patronů), dostalo se čtyřicetidenních odpustků [6]) —

---

[1]) Desky dvorské XIII., 27. — Sedláček: Hrady X čte Pikna, ale lze čísti i Pilina. Záblatí je snad nynější Libentín.

[2]) Listina u Paprockého 228. — Rozbor její v pojednání mém: O ztracených pamětech kláštera dominikánského v Turnově, v časop. Methodu XXV. 1899. str. 25.

[3]) Knihy erekční VIII. 105.

[4]) Tamže XII. H 13.

[5]) Tamže VIII. J 7.

[6]) Listina u Paprockého str. 267; její vročení a rozbor ve článku: O ztrac. pamětech. – Jména světců zajisté nejsou volena nahodile beze vztahu ke klášteru; soudím, že jsou jmény zasvěcených oltářů. Bylo-li v kostele 11 oltářů, pak nestačila loď jediná.

jiné odpustky vyjednal konventu Beneš z Vartmberka o několik let později.[1])

Podobá se, že ve chrámě měli hrobku rodové fundatorů.[2])

Z mnichů známe r. 1382. zmíněného bratra Jana Piknu či Pilinu, převory r. 1394 Hanuše, 1396 Václava, 1410 Jana, pak r. 1423 bratra Jana Chrústa, jenž byl obviněn z kacířství, ale u soudu seznán pravověrným.[3])

Z bibliotheky zachovala se ještě do poč. 17. stol. zápisní kniha, snad jen missál, do něhož znamenány byly všeliké paměti o klášteře a dobrodincích jeho.

Klášter zašel, i mniši hrozně skončili r. 1424. Od těch dob očazené zdi klášterní trčely smutně v rozvalinách až do pozdních dob. Bratři kazatelé nikdy do Turnova se nevrátili. — Statky klášterní zabrala vrchnost skalská[4])

K institucím církevním náležela i farní škola. Ta byla v Turnově snad již od vzniku města; zprávy o ní jsou však skrovné. R. 1382 působil při ní rektor Jan[5]) a počátkem XV. věku snad Martin.[6]) Potom známe kantory až z konce toho století.

---

[1]) Nejasná zmínka u Paprockého str. 355. — Vysvětlení pravděpodobné ve zmíněném článku v Methodu.

[2]) O Hynkovi z Valdštejna zpráva pozdní nejistá u Rohna: Antiquitates circuitus boleslaviensis str. 115. — D T uvádějí z Paprockého i pohřeb Kateřiny z Vartmberka, manželky Petra z Rožmberka, ale nelze dokázati, že místo řečené cituje nápis náhrobku; spíše je to anniversarium, zápis k modlitbám v knize klášterní.

[3]) Doklady v darech — Rojkův výpisek z akt konsistorních v musejním archivu v Praze.

[4]) Hynek z Valdštejna, pán semilský, uchvátil hned asi po zkáze kláštera zboží jeho a vystavěl si tu hrad ve skalách Vranov, jenž brzy přezván i Skalami nad Jizerou. Ke hradu přikoupil později i valdštejnskou polovici Turnova. — O missale viz můj článek v Methodu.

[5]) Menčík: Soudní kniha m. Jičína str 176. — Jan slove rector scolarum, což by ukazovalo ke škole aspoň o dvou odděleních.

[6]) Patera: Korrespondence Dobrovského I. str. 187: »Sluzba ma vſtawyczna, myly towarzyſſy, a ſlyſſalt ſe(m), že ſye, daly buoh, dobrzye maſſ; tot ſrdecznye rad ſlyſſal ſem a za tot wzdy buoha proſſy, by my ſye dobrzye myel a kraſſnu a bohatu ſobye panu pogyal anebo wdowu nynye w tyto czaſſy. Proto nebt ſu naſſ ty wykleſſowe pohrzyechu k kobyle podobny uczynyly. A wyecze proſſymt, moy myly towarzyſſy, myſtrze Hawle, by my take byl pylen o nyekake sluzbye, gedyne, at by bylo blyz przy tobye, zet bych przy tobye rad blyzko byl a tobye poſluzyl, na cemz bych sye hodyl y twe myle. Hawel myſtr ſ welykym noſſem rad tepe zeny. (O)braczyſſ . . . . ſſoy. A ſ tyem bud mylemu buohu poruczen y geho myle matczye. A buoh day ſye dobrzye myt tak, yakozt bych ya przal. A ta gyſta twa mylelyczka ſ tyem ſynem ſ twym, gakoz gyegym dopomohl (!), tat ſye dobrzye ma y ſ tyem twym dyetetem; a geſtyt ten ſyn, daly buoh, pyekny a welmy ryczny pacholyczek, ale tebet geſte dobrzye nezna. Protoz zawytay k nam tyem spyess a wohledaſſ nayprwe matku, potom ſyna. Martyn z turnowa twoy ſluzebnyk a twoy myly towarzyſſ.

Jenštejn, hrad a městečko.

Cyrill Merhout.

(Ostatek.)

Poohlédněme se nyní poněkud po duchovních poměrech obyvatelstva jenštejnského. Jenštejn byl ode dávna přifařen k Dřevčicům, nejspíše již od svého založení (po r. 1360), neboť fara dřevčická připomíná se již r. 1384. R. 1397 dne 2. června ustanovil tu olomúcký biskup Mikuláš za faráře Jiřího z Kroměříže.*) Koncem století XVI. vedl tu duchovní správu (podobojí) spisovatel český Valentin Polon Poličský.

O desátcích, jež Jenštejnští musili faráři dřevčickému odváděti, dovídáme se z »Důchodů fary dřevčické« z r. 1584. Vyměřeny byly takto:

»Z Jenštaina, kteří klidí záduší z toho (dřevčického), mají platiti k faře obilí.

Sušík, 16 lánů, 26 kor. žit. a ječmene tolkýž dává.

Vaněk Sasíkův, 8 lánů, $^1/_2$ strych obilí žit.

Urban, 8 lánů, 8 str. žit., týž 8 str. ječ.

Říha, 8 lánů, $^1/_2$ str. žit.

Vilím, ? věrt. žita ? ječ.

Duchek, ? 16 str. žit., 16 ječ.

Rychtář, jeden lán, 2 str. žit., 2 ječ.

Vaněk Jaroš, ze dvú lánú bez věrtele 2 str. žit., 2 str. ječ.

Němec, z půl druhého lánu 16 str. žita, tolkýž ječ.

Jan, 26 lánů, 26 str. žita, 26 ječ.

Krčmář, den roboty v lese má sekati, nebo žíti má knězi.

Jan purkrabě Cingulinus má tři dvory sedlský v Jenštaině ke dvoru svému, kterýžto všech takových dědin užívá po nich a vosívá, kterýžto taky tomu psaní místa nedává, kdež i toto Jeho Milost pán, pan arcibiskup psaní pro něj učinil, že mne na pfaru do Dřevčic za pfaráře budoucího dává vedle jeho milosti císařskýho poručení sobě danýho, aby on na Collatury i jeho kněží podával, jakž ten list panu hejtmanu J. M. Martinovi poslán, aby ten kněz František, jakž od starodávna těch důchodův užíval pfarských, na ten zpuosob kněz jmenovaný ujal tu jmenovanú pfaru teď od sv. Jiří až do roka celého, ale že v tom překážku svrchu p. Jan činí, správě Brandejský chtíce v tom zmatek učiniti a takové platy jako svých dvorův, kterýchžto sedlsky užívá.« **)

Jak je ze zápisu posledního patrno, nebyl farář dřevčický s hradním purkrabím v dobré míře. Žaloval nejednou na farníky své u hejtmana brandýského a když žaloby jeho nic nespomáhaly, obrátil se k arcibiskupu pražskému, jenž tedy psaním chtěl nepořádkům přítrž učiniti. Než na tom nebylo dosti. Sami poddaní stěžovali si na faráře u hejtmana, žádajíce, aby byli od fary dřevčické odtrženi.

---

*) D Z VIII. F 17.

**) Archiv zemský. Opisy z archivu arcib.

Tak ku př. prosily snažně r. 1620 obce Jenštejn, Dřevčice a Popovice hejtmana Martina Mammingra z Lobes na Šestajovicích, aby se přimluvil u arcibiskupa o jich vymanění od faráře dřevčického; ba raději chtěli býti podřízeni vzdálenějšímu faráři svémyslickému.*) Žádost jejich zůstala však nevyřízena.

R. 1621 odváděli Jenštejnští faráři »žita sutého 12 str. 3 v., po $1^1/_2$ ββ gr. počítajíc, činí na penězích 19 ββ 7 g. $3^1/_2$ den. Ječmene sutého z Jenštaina platí z 2 str. 2 v., strych po 1 ββ 20 gr. počítajíc učiní na penězích 16 ββ 40 g. míš.« **)

* * *

Zmínili jsme se posledně, kterak byl Jenštejn r. 1583 k panství brandýskému připojen. Panství toto bylo královské již od r. 1547, kdy je Ferdinand I. v pokutě odňal Arnoštovi Krajířovi z Krajku. Císař Rudolf II. přicházel často do okolí brandýského, kdež hledal v rozsáhlých lesích osvěžení. O Jenštejně však z těch časův nemáme zpráv.

Nástupcem Rudolfovým na trůně českém byl Matyáš (1612 až 1619), jenž své panství brandýské taktéž zhusta navštěvoval.***)

V následujících dobách útrapami vlasti trpělo i panství brandýské, jež stavové hned po smrti králově (r. 1619) obsadili. Když pak po necelých dvou letech nastal osudný osmý listopad, stalo se okolí toto hrozným jevištěm, na němž prchající vojáci na domluvy důstojníků se v hloučky sráželi a pronásledovatelů svých vyčkávali. Záhy ukázali se tu císařští kozáci, proti nimž slabý odpor prchajících byl marný. Zůstalo jich tu devět praporců ležeti.

R. 1631 a 1632 tu ležící Sasové porazili před Brandýsem císařské, a Brandýs zůstal v jich ruce, až do doby, kdy Valdštejn ujal se vrchního velení. R. 1634 vládl tu švédský major Stallhans, jenž ještě téhož roku odtud byl vypuzen. Po pěti letech

*) Ibidem.

**) Ibid.

***) V Hebrových »Böhmen's Burgen und Vesten« a potom ve všech monografiích podle díla tohoto vzdělaných, jmenuje se v době povstání stavovského p. Ehrenfried z Berbisdorfa jako majitel Jenštejna. V monografii Práškově (Okr. Brand. str. 141) při popisování tvářnosti hradu dokonce čteme: »O zachovalosti jeho (hradu) svědčí zvláště okolnost, že Ehrenfried z Berbisdorfu své obyčejné sídlo na něm měl.« Tvrzení toto, neopírající se o prameny historické, je trochu smělé. Soudíme o věci takto. Pan Ehrenfried koupil r. 1617 od Sabiny Finkové z Pantenova statek Sluhy, jehož příslušenství odlehlejší části až k Jenštejnu přiléhaly. V Jenštejně měl dvorec snad s nějakým ještě zbožím p. Abraham Sixt z Ottersdorfu, jenž podobně jako Ehrenfried v povstání stavovském nemalé účastenství měl. Po katastrofě bělohorské byla zboží obou konfiskována a dle resoluce ze dne 27. března 1621 udělena kolleji jesuitské u sv. Klimenta v Starém m. Praž. Schaller, po něm Heber, Mikovec a j. dobře měli, tvrdíce, že zboží v Jenštejně bylo konfiskováno, ale chybu prvního, že totiž zboží ono náleželo Berbisdorfovi, důsledně opisovali, až teprve svědomitý a zcela autentický Bílek životopisem Berbisdorfovým v Děj. konfiskací na str. 11 věc správně osvětluje. Veškero pak zboží Jenštejnské, jmenovitě hrad, vyjma však dvorec, patřilo nepřetržitě od r. 1583 k panství brandýsskému.

(1639) Švédové pod J. Bannerem Brandýs opět navštívili a v okolí jeho tábor si zřídili. V okolí potom sváděli s císařskými časté půtky (2. června, v srpnu a j.), jež pro naše obyčejně smutně dopadaly. Když dne 20. března r. 1640 opouštělo vojsko švédské tuto krajinu, zpustošilo nejen Brandýs, nýbrž i okolí znamenitě.*)

A tenkrát asi Jenštejn požárem za své vzal. R. 1698 připomíná se jako hrad pustý.**)

Zub času neuprosně po staletí hlodal zdi jenštejnské. A jako krásná věž mu odolala, tak by byly i mocné zdi podnes mu odolaly. Než objevil se nepřítel horší — člověk! I tu vandalskou nešetrností útočeno bylo proti zdem hradským. Na věž sáhnouti se lidská ruka neodvážila. Chudina nalezla i pod rozbitým krytem věžním přístřeší. Když prof. A. G. Meissner hrad Jenštejn (asi r. 1798) navštívil, zůstávaly v dolejším oddělení věže čtyři rodiny. Žena, která zde tehdy bydlila, narodila se tu, vdala i stala se matkou dvou dítek. Táž žena vypravovala navštěvovateli, že její otec slyšel kdysi nahoře ve věži zvonit, ona však že se tu nebojí ničeho. Muž jistý, také tehdy tu bydlící, přenechal místo své ve věži jiné rodině za 10 zlatých. Věž byla obývána chudinou až do r. 1866, kdy mor vyhubil rodinu tu bydlící. Od těch čas se sem nenastěhoval již nikdo.

* * *

Ke konci uvádíme ještě zmínku o mlynáři Janovi ze mlýna pod Jenštejnem, kterýž podal r. 1567 svědectví o krádeži, jež se toho času v Dehtářích stala, takovéto: »Když jsem byl šenkýřem u nich (v Dehtářích), toužili mi toho, že jim pobrány nějaký šaty ložní, povlaky a choděcí šaty a v té míře vím, že žádný neušel z toho dvora, než tento Václav s Jírou tovaryšem svým; bylo jim to pobráno v neděli a oni ušli na outerý v noci. Budou tomu dvě létě, před dvěma nedělemi o vánocích; víc nevím. (Archiv m. Prahy 1049, 115[a]).

* * *

Kromě hradu byl v Jenštejně také dvorec, jenž v XVI. i XVII. století náležel jak rodinám měšťanským, tak také některým vladykám. Přídomek »z Jenštejna«, jenž dosti zhusta v době jmenované se vyskytuje, pochází nejspíše od tohoto dvorce. Tak ve druhé polovici XVI. st. je znám Kříž Chvalský z Jenštejna, jenž umíraje r. 1608 určil ze svého odkazu většinu peněz žákům, mendíkům a chudým z Prahy. Strýcem jeho byl dříve již vzpomenutý Vojtěch Koutský z Jenštejna.***) Téhož roku zavražděn byl od Havla Skočnodvorského Tobiaš Valentin z Jenšteina†),

---

*) Prášek, Okres Brandejský 27.
**) Sedl. Místop. Slov. 363.
***) Archiv m. Prahy 2205, 293[a].
†) Winter, Kult. obr. č. m. I. 511.

jenž r. 1603 byl prokuratorem v Mladé Boleslavi.*) Snad se dle něho psali také Čížkové z Jenštejna, berounská rodina, z níž Jindřich byl r. 1619 v Berouně rychtářem.**) Jisto jest, že patřil tento dvůr Abrahamovi Sixtovi z Ottersdorfu, měšťanu pražskému, jemuž byl pro účastenství ve vzpouře stavovské r. 1618 až 1620 odňat a udělen kolleji jesuitské u sv. Klimenta***) r. 1621. Ta však jej již po třech letech (1624) prodala Jiřímu Benediktu Beníkovi z Pettersdorfu, jenž ho r. 1629 prodal měšťanu Menšího města Pražského Štulmachrovi za 4000 ββ míš.†) Osada pod hradem byla ještě r. 1624 vesnicí; stala se bezpochyby teprve v XVIII. stol. městečkem, ale v XIX. st. již městského práva nepožívala.††)

3. Příspěvek ku genealogii pánů z Jenštejna.

Ve starých listinách a knihách, jež v různých archivech se chovají, často čteme jméno pánů z Jenštejna. Rod jejich, jenž byl větví proslulého rodu pánů z Vlašimě, nesl v erbu svém dvě červené supí hlavy se zlatými zobáky v poli stříbrném. Hned synové Pavla (I.) vyšinuli rod tento na důstojné místo, ačkoliv o dvou z nich, totiž o Martinovi a Václavovi, nemnoho je známo. O Janovi, arcibiskupovi pražském, netřeba tu slov šířiti, ani o Pavlovi (II.), jenž se psal ze Staré. Drželť také Červenou Horu a Bradlec, r. 1415 byl mezi pány, kteří psali dvořanům Zikmundovým, by se o propuštění Husa z Kostnice u krále přimlouvali. Sestra jeho Kateřina vdala se za Olbrama ze Škvorce a arcibiskup pražský téhož jména byl jejich syn. Z Janových potomků, které měl s Anežkou z Dubé (viz vývod), nejproslulejší byl Pavel. Nejenom v četných listinách a zápisech, nýbrž i v soudních registrech často jméno jeho čteme. Dovídáme se pak odtud o jeho soudech, zejména s Alšem z Šanova (r. 1465) a Závišem ze Sekyřic, s Janem Šumburkem (1475), s konšely novoměstskými (1480) a Václavem purkmistrem novoměstským (1481), s měšťany poličskými (1487), s mostskými (1491), s Vilémem z Martinic etc.

U dvora těšil se pan Pavel oblibě nemalé, a to hlavně pro své věrné služby; vždyť známo, že jako přívrženec Jiřího roku 1450 společně s Jindřichem z Ledče panu Oldřichovi z Rožmberka odpověděl. Proto mu také král zapsal r. 1469 dům jeden v Starém městě Pražském, kterýžto zápis tuto pokládáme [1]):

*) Pam. arch. IX. 672.
**) Skály ze Zhoře »Hist. č.« III. 313; Winter, Ze starodávného života 171
***) Bílek, Dějiny konf. I. 511.
†) Hebers, Burgen Böhmens III. 33.
††) Bílek, D. konf. I. 11.
†††) Sedláček, Místopisný slovník 363.
[1]) Archiv m. Prahy 2105, 286a.

»My Jiří z boží milosti král Český, markrabě Moravský, Lucemburský a Slezský vévoda a Lužický markrabě ɔc oznamujem tímto listem všem, že pro provinění Jana a Oldřicha Zajícův z Hasenburka, kterýmž proti nám provinili jsú [se], že jsúce poddaní naši nám jakožto králi Českému a pánu svému zprotivili jsú se, pro kterúžto věc duom jich, kterýž jsú měli na Starém městě pražském v osadě Svatojilské jim jsme odjali, neb ten duom i jiné věci jich podle práva na nás připadly jsú, a shledavše mnohověrné služby urozených Mikuláše z Landštejna, maršálka dvuoru našeho a najvyššího písaře desk zemských, a Pavla z Jenštejna věrných našich milých, kteréž nám činili jsú, činí a potom tím lépe aby mohli a měli činiti s dobrým rozmyslem a radú věrných našich mocí královskú ten duom svrchupsaný i to právo vysazení a osvobození, kteréž jmenovaní Zajíci na ten duom měli jsú, týmž Mikulášovi a Pavlovi dali jsme a tímto listem dáváme milostivě ke jmění, držení a požívání bez naší, budúcích našich králův Českých i všech jiných lidí všeliké překážky, dávajíc jim plnú moc i právo, aby oni ten duom mohli prodati, dáti, směniti, zastaviti i s tím domem učiniti, což by se jim zdálo užitečnějšího jako s svým vlastním dědictvím. Tomu na svědomí pečet naši královskú kázali sme př[i]věsiti k tomuto listu. Dán v Praze po Hodu Matky Buoží na nebe vzetí, letha od narození Syna Božího MCCCCLXIX, království našeho letha dvanáctého.« —

Pavel sídlil téměř neustále v Praze a byl tu také často jako rukojmí, aneb jiný v různých záležitostech účasten. Svědčíť o tom i jeho dopis v jisté dlužní záležitosti napsaný purkmistru Pražskému r. 1492 *):

»Slovutné opatrnosti pánuom panu purgmistru a raddě města Starého Pražského, pánuom a přáteluom milým!

Službu svú vzkazuji, slovutné opatrnosti páni a přátelé milí! Jakož mi píšete o ten duom paní Doroty Košinky, kterýž jest ona dlužníkuom v dluzích jich dala a mně mocně poručila, abych já jej zapsal i odevzdal, komuž by byl prodán, i ráčili ste toho dotknúti psaním svým, abych já dal k tomu povolení své k psaní jeho. I račtež věděti, že já tímto listem mocně přidávám svú dobrú vuoli, aby ten duom byl zapsán, komuž jest prodán.

Pavel z Jenštayna a na Skále.«

Týž Pavel připomíná se r. 1494 jako nebožtík. Před smrtí svou ještě odkázal jeden dům svůj své sestře M a c h n ě. Když tato zemřela r. 1494, dali její poručníci A r n o š t z Jenštejna a Vyšek z Blažtice její kšaft ztvrditi. Proti tomu však učinil odpor Jiřík z Přívor a jeho manželka Dorota z Košíně, nedávajíce hrubé víry tomu kšaftu, ačkoliv v něm tuším jsou jmenováni dědici Machnina

*) Archiv Pražský 2107, 23a.

domu, a chtěli se zmocniti i veškerých svrchků domových. Záležitost dostala se před městské právo a tam byla vyřízena spravedlivě dle žádosti Arnoštovy.*)

Syn tohoto Pavla, jmenující se opět Pavel (IV.), byl bohatý i od sousedů svých vážený. Jeden dům svůj prodal paní Elišce z Nežetic. R. 1512 vzdal mu Václav Sak ze Znančic svůj dům v ulici Charvatské, řečený u »Červených Zvonův«, na němž Pavel téhož roku vzdal své manželce Ludmile z Maličína 100 kop gr.**) Kromě toho obohatil se Pavel na Novém městě ještě domem, který mu r. 1521 odkázala paní Johana Berčinka z Dubé. Při tom mu také poručila zlatohlav, sukni aksamítovou, rukáv perlový, štuk kmentu, 2 košile pání a 30 kop gr.. kteréž měl Pavel dáti na ornáty pro kostel v Bosyni.***)

A mnohokráte jindy připomíná se Pavel v různých listinách i zápisech, jež prozrazují jeho styky s nejvyššími hodnostáři zemskými, u nichž byl nejen oblíben, nýbrž i vážen. Krátce před svou smrtí r. 1520 kšaftoval. Universální dědičkou učinil manželku svou paní Ludmilu z Maličína. Dům svůj odkázal dětem na rovný díl, jakož i 80 kop gr. č. Těž oznámil, že jest dlužen ženě po Jindřichu Prefátovi 4 kopy gr. č. a paní Mandalíně, která bydlí u p. Jana Saka $14^1/_2$ kop gr., načež má základ stříbrný pás pozlacený; Martinovi Šalomúnovi, suken kraječi dluhoval $1^1/_2$ kopy a 15 gr. č. Dluhy ty měla zaplatiti Ludmila ze svrchků domových.†) Zemřela r. 1537.††)

Pavel zůstavil syny Jana a Jiřího, z nichž Jan učinil poručníkem svého domu Jana Peřinku z Maličína.†††) — Bratru děda jeho Janovi z Jenštejna potvrdil císař Zikmund věno Margarety z Rychenburka, manželky Vaňka z Dubé, kteréž na něho co odúmrť spadlo.[1]) — Hynek z Jenštejna připomíná se r. 1474 a 1497. Téhož roku měl se souditi s Jiříkem z Jílovky, z čehož však sešlo, neboť se spolu v čas shodli. — Mikuláš z Jenštejna zdědil po svém otci Václavovi hrad Nístějku, odkudž se též Mikuláš Nístějka z Jenštejna psal. R. 1450 byl účasten volby Jiříka Poděbradského za správce zemského. R. 1459 umřel bezdětek. Jeho bratr Arnošt vedl po něm při o hrad Nístějku, který po smrti

---

*) Arch. m. Prahy 1128, 19.

**) Arch. praž. 2091, O 28.

***) Ibid. 2142, D 11.

†) Arch. m. Prahy 8, 50. — Rok 1520 není rokem úmrtí Pavlova, neboť týž připomíná se ještě roku 1525 při prodeji dvora v Bráníku (DZ 2 A 10). V knize archivu pražského č. 9, str. 95 čteme jeho jiný kšaft, který byl r. 1524, tedy později než svrchudotčený napsán, avšak později byl mřížkovitě přeškrtán, z čehož dohadujeme, že platnost byla zůstavena jedině kšaftu prvnímu. Jako vzpomínky kulturně historické viz, co o Ludmile podávám ve svém článku »Čarodějnictví lidu pražského v XVI. stol.« v Českém Lidu IX., 366 a sld.

††) Reliq. tabul. I. 251.

†††) Ibid. 2098, 15.

[1]) DD IV. p. 40.

Mikulášově na krále odúmrtně spadl a udělen byl Mainušovi z Hryzel. Sám pře, jejíž výsledek není znám, nebyl účasten, nýbrž zastupován byl Jiříkem z Křenice. Společně se strýcem Pavlem přivěsil pečeť na list, jímž všecko právo své Zikmund Kurcbach z Kvítkova převádí na pana Viléma z Pernštejna r. 1493. — O Anně z Jenštejna, sestře Pavlově, nemnoho jest známo. Zachovala se o ní upomínka toliko snad ve smlouvě svatební mezi ní a Matoušem, synem Zuzany Ludvíkové, měštky pražské. Ve smlouvě té bratr její Pavel slibuje jí dáti 100 kop gr. míš. proti jiným penězům se strany Matoušovy. Smlouva uzavřena r. 1514. *) — R. 1481 Bedřich z Šanova seděním v Hoštěnicích dává paní Heleně z Čestic, manželce urozeného pana Mikuláše z Jenštejna, svůj dům za kostelem sv. Mikuláše v Praze, v dluhu 76 kop gr. míšenských.**) V roce předcházejícím (1480) přel se týž Mikuláš s bratry Kalenici pro urážku, že jest »bezectný lhář nešlechetný.« Helena umřela r. 1490 již jako vdova.***). Dětí spolu neměli

Lucie z Jenštejna společně s Kateřinou Římkovnou koupila v Praze na Boršově dům, ležící mezi domem Velka Goliaše s jedné strany a Hrbka s druhé strany, r. 1440. †) — Z rodu Jenštejnských pánů pocházela též Apolena, jež provdala se za měštěnína pražského Jana Zájistu, s nímž společně v některých zápisech knih pražského archivu se pamatuje. R. 1548 veškeren svůj majetek movitý i nemovitý vzdala manželu svému, když i on podobně učinil. ††) Následujícího roku »Hanuš sklenář koupil sobě, Dorotě mateři své, Markétě sestře své a dětem jejím dům ležící za velikou kollejí na rohu, Zájistovský řečený, od Jana Zájistovského a Apoleny z Jenštejna, manželky jeho za 100 kop gr.« †††) Táž Apolena r. 1557 ve čtvrtek před svatým Sixtem v přítomnosti slovutných Jana Hada z Proseče a Havla od Měny testovala. Tehdy byl manžel její ještě živ. Peníze rozdělila takto:

Záduší a kostelu Matky Boží před Týnem . .	50	kop	míš.
Václavovi Mikulandovi, kožešníkovi a sousedu staroměstskému	50	»	»
Blažeji Kolárovi od Voháněk	100	»	»
Jakubovi z Varvažova	100	»	»
Jiříkovi Komedkovi z Rovin	50	»	»

*) Archiv města Prahy, 2141, 223b. Zprávy, jež nejsou v tomto přehledu citovány, vybrány jsou vesměs z Archivu českého.

**) Archiv m. Prahy 2106, 74b, 75a.

***) Archiv m. Pr. 2094, I 27a.

†) Archiv m. Prahy 90, 59b. Dům ten jest na místě domu v nynější Zlaté ulici vedle Dobřanských (laskavě mi sděleno p. drem J. Teigem.)

††) Archiv m. Prahy 2117, 145a.

†††) Ibid. 2117, 165a. Manželství Apolenino nebylo šťastné. Muž její hojně utrácel, tak že později ani společně nežili. R. 1550 konečně žádala, aby společný jich majetek byl rozdělen, ale páni konšelé nepřipustili k tomu, nechávajíce průchod zmíněnému statků vzdání. (Archiv praž. 2129, 244b).

Maryaně, schovance své, o níž neví, kdeby nyní
byla, jakož i Kateřině, dceři své . . . . 50 » »
Kdyžby se však žádná z dívek těchto o peníze ty nepřihlásila, mají přijíti na školu Tejnskou.*)

Vývod pánův z Jenštejna.

Jan Očko z Vlašimě arcibiskup *1300, †14. II. 1388	Pavel z Jenštejna 1351, †1375 ψ Markéta, dcera Jenklína	Michal z Vlašimě † c. 1386	Kateřina † j. 1368

Children of Pavel z Jenštejna:

Martin 1376—1422	Jan arcibiskup 1370—1396	Pavel 1371—1420	Václav probošt † 1401	Kateřina ψ Olbram ze Škvorce

Jan (syn Pavla) † po r. 1418 ψ Anežka z Dubé	Olbram (syn Kateřiny) arcibiskup 1396—1402	Václav	Pavel	Anna †1414 ψ Zdeněk z Bíškovic † 1396

Children of Jan and Anežka z Dubé:

Jan 1422—1463	Jindřich 1477	Václav (Nístějka) 1421—1466	Pavel — 1480 — ?	Čeněk	Machna † 1494

Mikuláš (syn Václava) † 1459	Arnošt (syn Václava) 1493	Pavel (syn Pavla) † 1525 (?) ψ Ludmila z Maličína † 1537	ψ Apolena (dcera Pavla) † 1557 Jan Zájista	Anna (dcera Pavla) ψ Matouš Ludvíkův 1514

Jan, Jiří (synové Pavla a Ludmily) r. 1524 a 1534.	Kateřina (dcera Apoleny a Jana Zájisty)

R. 1603 měl Jan Rakovnický alias Pilát z Jenštejna, měšťan Staroměstský, spor s panem Kašparem Loseliusem. Svědčíť o tom pan Daniel Kapr z Kapršteina: »Když jsem seděl v světnici u paní mateře, pachole přiběhlo pro mne, že se pan Kašpar Loselius vadí s pánem, abych šel dolů. Když jsem přišel k panu otci, tu pan Kašpar řekl: ‚Ještě pravím, že v hrdlo lžeš, hrome zvyjebený.' Pan otec zase jemu řekl: ‚Troupe zvyjebený, odkad jsi a kde jsi se tu vzal?' Pan Kašpar zase jemu řekl: ‚Netykej mi, však jsi se mnou stáda nepásal, jsem tak dobře v císařský povinosti jako i ty jsi.' S tím pan otec šel s panem Oldřichem; více jsem neslyšel.«**)

To jest nejspíše držitel jednoho ze dvorů v Jenštejně. Více zmínek jsme o něm v pramenech nenalezli.***)

---

*) Ibid. 2142, DD 2a, b.
**) Archiv m. Prahy 1064, 209.
***) Napsal paměti své doby, jež chová kollej OO Piaristů.

Boží muka na Humpolecku.

Jaroslav Mančal.

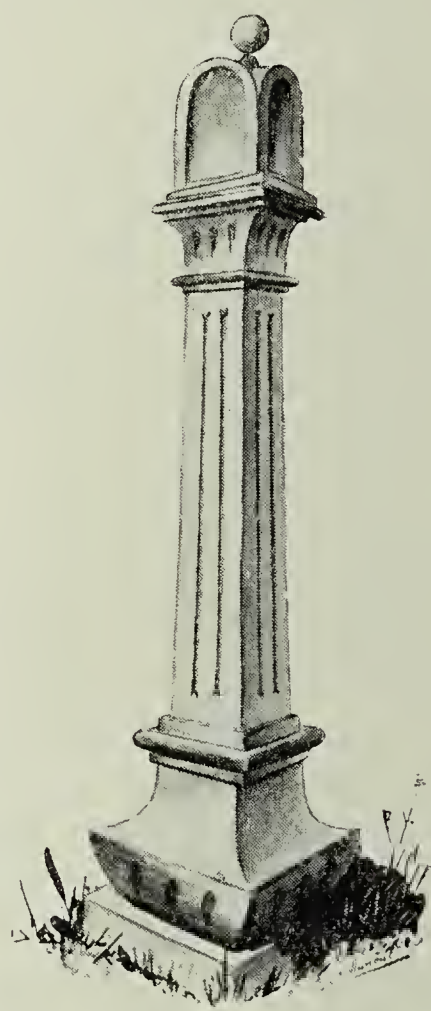
Lid český býval vždy upřímně nábožný. Do krve a kostí vnikalo jeho přesvědčení náboženské a stávalo se částí jeho charakteru národního. Kdykoli výklady náboženské byly mu podávány cestou mírnou, upřímně myšlenou, přesvědčující a umravňující, brzy stával se z něho nejhorlivější zastánce hlásané nauky.

U Herálce (*a*).

U Herálce (*b*).

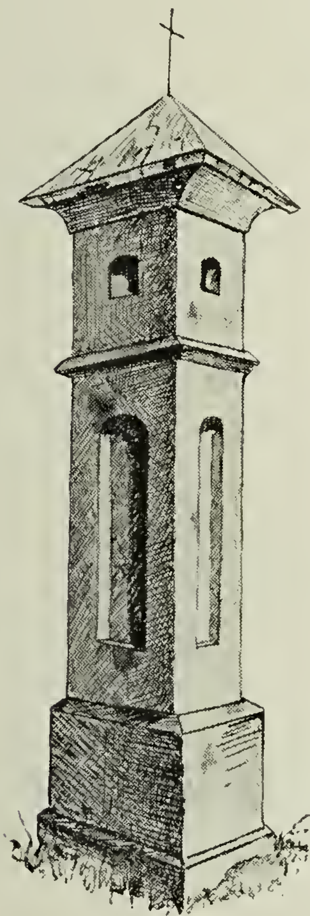
U Herálce (*c*).

Symboly víry své, boží muka, »moučka«*) stavěl lid s obzvláštní horlivostí. Ve východním kraji okresu Humpoleckého mají tyto pomníky lidové zbožnosti své časové fáse. Shledali jsme, že zde moučka kamenná měla svoji periodu asi od polovice 17. století do konce 18. Nejvíce jest jich ze 2. polovice 18. stol. Začátkem tohoto století počaly se tu stavěti jen kříže dřevěné a kapličky.

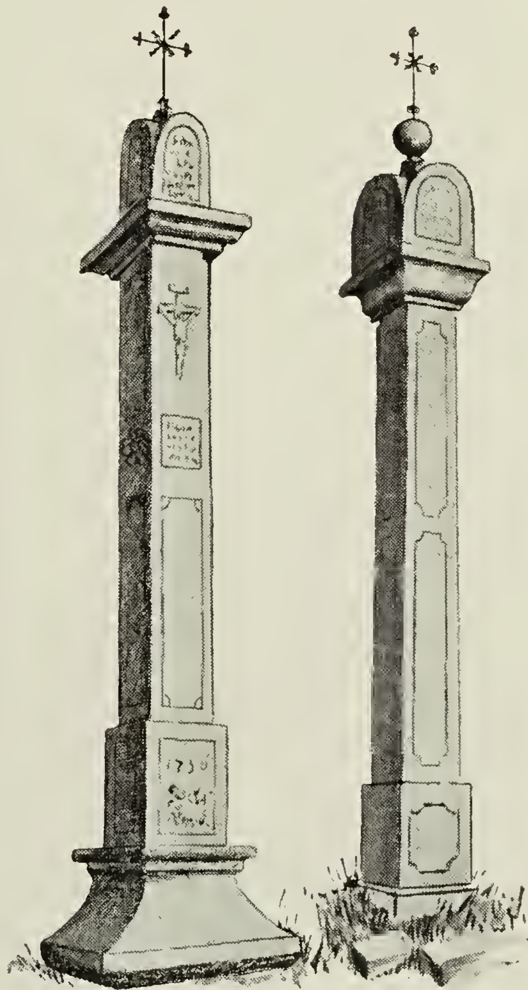
*) Moučka, zdrobnělé od muka. Zde výhradně lid užívá názvu zdrobnělého s přívlastkem »boží« nebo »svatý«.

Prohlédnuvše 15 božích muk zachovalých*) (13 ve východní části okresu Humpoleckého), seznali jsme, že nejstarší má letopočet 1631, tedy brzy po první reformaci. V Jaroměři jsou muka s letopočtem 1686. Všechna ostatní, která jsou datována, nesou letopočet od r. 1750.**)

Máme za to, že napřed stavěla se u nás moučka dřevěná; zda taková jako nyní, která lid jmenuje pouze kříži, nemůžeme již pověděti. Proto asi z té doby jen málo se jich datuje. Jest to i zcela přirozeno. V náhlém převratu náboženském (století 17.) pořizovala se muka (kříže) — symbol katolické víry — všude na

U Herálce *(d)*.

U pozemků Jak. Nováka ze Zbinoh.

veřejných místech. Že jich bylo mnoho a narychlo potřeba, stavěla se dřevěná. Lid zajisté po reformaci jen výminečně je stavěl. Stařena jedna, stěžujíc si na svět, pravila mně tato významně sem poukazující slova: »Říkávali starší: Dokavad se dávaly moučka měkký, dřevěný, bývali lidé měkčího srdce.«

---

*) Některá již jsou spřeražena nebo upotřebena i k jiným účelům.

**) Původ jich hledati dlužno v dobách starších Boleslav, kníže český, na žádost biskupa Vojtěcha rozkázal, aby na každé bráně města křesťanského znamení umučení božího namalováno nebo vytesáno bylo, a v každé vsi křesťanské aby totéž znamení na sloupě kamenném nebo dřevěném postaveno bylo. Od té doby udržovala se památka stavění mouček na vsích a místech veřejných. Dobou husitskou a potomní (Humpolecko bylo po 200 let v rukou vyznavačů pod obojí) byla asi fase ta přerušena, a obnovena opět a více rozšířena nově bujícím katolicismem po bitvě bělohorské.

V tomto století již se kamenná moučka nestavěla. Ani data jejich ani záznamy o svěcení křížů ve farních kronikách na to neukazují.

Moučka tato, o nichž šířeji chceme pojednati, jsou kamenné sloupy, na kterých buď obrazem, buď slovy připomínáno bylo utrpení a muka Spasitelova. Ale skoro všechny sloupy, jak později ukážeme, měly v přední straně hlubší výklenek pro umístění obrazu na plechu malovaného, jenž představoval umučení Páně, ve Skorkově sv. Floriana, v Jaroměři Pannu Marii. Na jednom místě našli jsme tu místo malby z kamene vytesanou polovypuklinu Krista na kříži. I nápisy sem se nesou. Na moučku na Sádkách u Větrného Jeníkova čteme v minuskuli gotické: »Oj pocestní, kteříž jdete cestou, pohleďte žalostně (?) sem překrutou bolest mou.« Na moučku u Herálce z r. 1631 mimo jiné: »O vy vssychnj kteri cestau gdete patřte Na bolestnesi tu bolest gako byla gest bolest Má. V. K. Ř. H. (Vít Krejčů Řezník Herálec.) Na druhé straně: »Tento sloup Božích muk původně l. P. 1631. nákladem † Víta Krejčova, řezníka v Heralci vyzdvižený, ale přendaváním porouchaný byl l. P. 1877. péčí duchovního pastýře k oslavě Božského Spasitele opraven a zde postaven. Pochválen buď P. J. K.«

Viděti, že stavěna byla muka na poděkování Bohu za uzdravení, zachránění nebo ze slibu. Také na silnici u Zahrádky (okr Ledečský) viděli jsme sloup s letopočtem a nápisem »ex voto« Na Božím moučku u Jaroměře z r. 1686 čte se na podstavci:

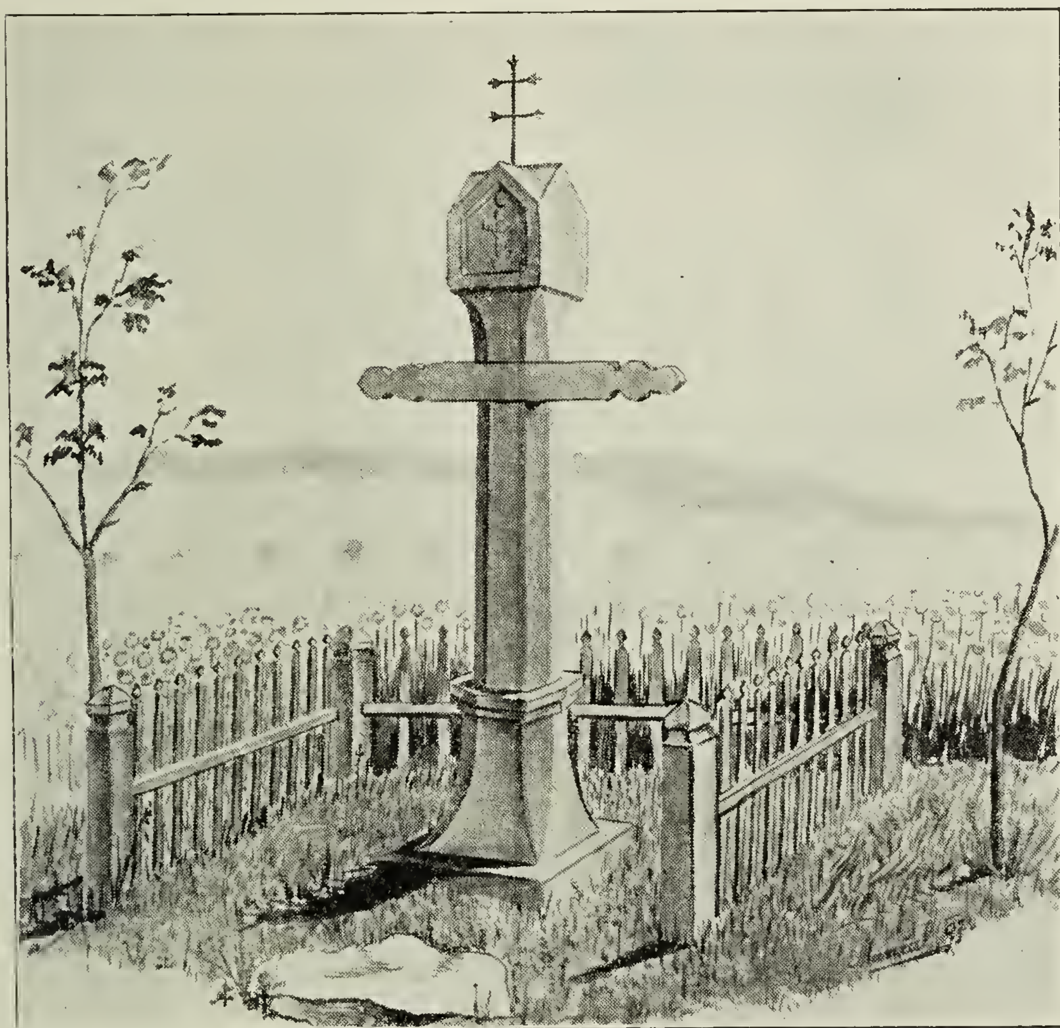
SLIB . MV
J . VICOИA
WAM . V
ROKV . V
KTEREM
KRZEST
ANE . TUR
CUM . BVD
IN . BRAL
I . S NACL
ADEM
P . E . S
S. A . B . S

U pěšiny z Herálce do Slavniče stojí muka, na nichž s tíží již se dá přečísti: Ke cti a chvále utrpení Pána Ježíše Krista ukřižovaného vystavěl . . . . 1777.

Moučka skládají se pravidelně z podstavce, dříku s hlavicí kapličky. Podstavcem bývá jednoduchý čtyřboký hranol (výška a šířka: 55—33, 38—34 *cm* a jinak), jehož horní základna seříznutím hran stává se někdy osmiúhelníkem, jindy nabývá hranol sprohýbáním ploch bočných souměrných tvarů, odpovídajících tíži

vrchního sloupu. Základem jeho jsou dva oblouny, z nichž horní jest dutý, spodní vydutý.

Někdy podstavec přikryt jest deskou v průměru širší než horní plocha podstavce. Bývá méně zdoben rýhami rovnoběžnými se hranami. V jednom případě shledali jsme jej ozdoben žlábkovitými rýhami, odpovídajícími ozdobám dříku a hlavice. Letopočet i jméno nakladatele stavby této pošinulo se tu až na patu, kdežto nejčastěji na podstavci je čteme. Ozdobnější podstavce mívají paty, nebo kladeny jsou na nízké desky, před nimiž upraveno bývalo primitivní klekátko.

U Krasoňova.

Dříky jsou rovněž čtyřboké, často vzhůru súžené. Poměry svými oku lahodí. Ozdobeny bývají obdélníky s rohy obloukovitě vykrojenými a to na třech čelných stranách. Přední strana bývá bohatší a nese často polovypukle vytesaný krucifix, zatknutý v srdci. Mimo to pravidelně jest zde nápis. Kde nalézají se dvě čelné strany (ke dvěma cestám), nesou obě nápisy. Jsou ovšem i moučka úplně bez nápisů. V Čejově nalezli jsme tu srdce, pod ním tři hřeby odstředivě položené a nad ním znak: Jesus hominum Salvator IHS. Nápisu ani letopočtu tu není, leč ještě na hořejším kamenném kříži I N R I (Jesus Nazarenus Rex Judaeorum). Prvý znak jest též na moučkách vedle Brodské silnice u Herálce, která rovněž nemají nápisu.

Tyto bývají v poli vytesány nepravidelnou minuskulí gotickou, k níž hojně měli řemeslníci vzorů po ruce. Avšak z pravidla bývá písmo již nečitelno, protože na větru a dešti lišejníky je rozhlodávají a ničí. Skoro 14 dní chodil jsem k moučkám na Sádka a několik hodin denně vyškraboval a četl jejich nápisy. Podařilo se to. Ne tak šťastným jsem byl u ostatních, nemoha jim také věnovati při svých výletech dostatek času.

Dřík jest přikryt nízkou hlavicí ne nepodobnou románské. (Rozměry jejich: 15—42·5, 21·5—43, 16—34, 15—34, 16·5—34 *cm.*)

Tato nese hlavní část muk — kapličku. Kaplička jest čtyřboká se čtyřmi štíty špičatými nebo obloukovitými. Jen v jednom případě (v Sudoměřích u Tábora) z r. 1809 měla štíty dva. Kaplička na moučku čejovském štítů nemá; jest to pouze hranol s kamenným křížkem na vrchní ploše.

Štíty mají výklenky, z nichž přední bývá nejhlubší a obsahoval, jak již bylo řečeno, obraz umučení Páně buď na plechu malovaný, buď vytesaný v kameni. Ostatní nesou citáty z písma: Ejhle Beránek snímá hříchy světa. — Ejhle Beránek přemoh svět a ďábla. — Ej já dívka Páně, staniž mi se podle slova tvého. — Blahoslavená Panno Maria Oroduj Za vssechno.

Některé kapličky změřili jsme ve výšce a šířce na 35—30, 35—35, 38—24, 45—27, 43—23, 34—16·5, 44—41 (35) *cm.* Vrchol božích muk ozdoben bývá železným kovaným křížkem jednoramenným nebo dvouramenným (obr. str. 72.), vetknutým někdy do kamenné koule — symbolu světa.

Na nejstarším sloupu z r. 1631 pozorovati jest zřejmě úpadek vkusu řemeslníkova. Jednotlivé části ani celek nelahodí poměrem rozměrů. (Obr. str. 72 *a.*) Do 17. století řadíme nedatovaná moučka od Krasoňova, předešlým slohově příbuzná. Mají však asi nad třetí čtvrtinou dříku slabé příční rameno. (Obr. str. 75.) Hrany obou dříků jsou hluboce seříznuty a kapličky proti nim zdají se býti příliš těžké. Starší moučka vykazují se štíty kapliček špičatými, pozdější obloukovitými. Dříky těchto bývají bohatěji zdobeny obdélníkovými poli nebo polovypuklinami (kříž, hvězdice). (Obr. str. 72.) Moučka u Herálce z r. 1762 mají všechny strany dříku, podstavce i hlavice vkusně žlábkovitémi rýhami oživené. (Obr. str. 72 *b.*)

V okolí Herálce nalezli jsme také zděná moučka, rozměry svými (45 *m* vys.) od předešlých valně se lišící. Podobají se kapličkám. Mají v hořejší čtvrtině čtyři malé, dole čtyři velké, mělké výklenky, určené asi pro obrazy. Klademe je do začátku tohoto století. (Obr. str. 72 *d.*)

Jen dvě ze shlédnutých mouček stojí u pěšiny, všechna ostatní na rozcestí nebo na křižovatce. Dvě z nich na křižovatce uprostřed návsi. Rozcestí a křižovatky považovány byly lidem za místa tajemná, místa zlých mocností. Proto asi tedy sem stavěli svatá moučka, aby byla v těchto nebezpečných místech lidu ochráncem. Sedlák Jakub Novák ze Zbinoh postavil jedna za humny svého statku, kde u rozcestí začínaly jeho pozemky (r. 1755), a druhá

u konce jich na rozcestí (1756). Obě moučka mimo letopočet a bohaté nápisy nesou jméno zakladatele. Zřejmo, že měla chrániti pozemky jeho. (Obr. str. 73.)

Že by stavěla se na místech, kde přišel člověk o život, nikde jsme se nedověděli ani nedočetli. Pověsti k nim zde se nevíží.*)

Paměti Českodubské z let 1584—1611.

Dr. *V. J. Nováček.*

V knize kšaftů založené r. 1553, která uložena jest v archivu města Českého Dubu, na posledních dvou listech zapsány jsou tyto paměti, psané rukou Jana Chudáka, písaře radního:

Leta Páně ɔc LXXXIV°, v outerý po navštívení Alžběty (1584, 3. července) urozený pán pan Jan Opprštorfer z Opprštorfu starší, svobodný pán z Dubu a Frydštejnu ɔc v hodin XI od všemohoucího pána Boha do nebeského království prostředkem smrti z tohoto světa povolán a pochován jest v Slézsku v městě znamenitém, Vopolí jenž sluje. Po smrti pak jeho urozený pán pan Vilím starší z Opprštorfu toto Dubské panství a Frydštejnské jest ujal téhož léta svrchu psaného v pondělí na den sv. Kyliana (8. července).

Leta Páně 1608, dvacátého prvního dne Aprilis, Matyáš arcikníže, JMti krále Českého Rudolfa II. voleného císaře římského vlastní bratr, přitáhl jest s množstvím lidem válečným a nejvíce národem uherským, chtíc korunu království uherského mocnou rukou dostati a králem uherským na žádost pánův Uhrův býti, do Čech, však jeho zlej oumysl jest božskou ochranou změněn, tak že žádného potejkání k dobývání koruny nebylo, nýbrž pokojný porovnání mezi pány českými a Matiášem jakožto budoucím králem uherským se jest stalo, a to takto, že 27 dne měsíce července korunu uherskou z Karlštejna přivezli a Matiášovi arciknížeti dobrovolně do rukou dodali. Kdež Matiáš ji dostavši byl tím upokojen a s tím z země český s svým lidem vytrhl.

Leta téhož 1608, dne dvacátýho sedmého měsíce června, to jest svatodušní outerý, umřel v slavném městě Pražským na Malý straně v domě svém urozený pán pan Zygmund Smiřický z Smiřic, pán náš dědičný, a pochován jest slavně 27. dne července, jakž na takového pána náleželo s velikým lkáním všech poddaných, na Kostelci nad Černými lesy. Byv stáří 49 let a několik měsícův, nedocházeje 50 let. Byli jsou k témuž pohřbu odtud z města Dubu sousedé do Prahy vysláni, osoby zejména tyto: Jan Vaňásek, Václav Shejbal, Matouš Tichý, Georgius Salvia, ty časy správce školní, s kantorem Danielem Bauriciusem Chrapp (sic).

Po smrti pak Zygmunda Smiřického v outerý téhož léta po sv. Petru v okovách (1608, 5. srpna) vysoce urozený pán pan Jaroslav, jakožto syn nejstarší, právem dědičným ujíti jest ráčil panství Dubské a Frydštejnské a což k tomu panství přináleží. Byvše obesláni tíž poddaní na zámek Dubský, JMti jsme poddanost a člověčenství slíbili. Téhož dne skrze urozeného pana Tobiáše Štefka z Koloděj vyhlášen jest urozený pán Jeronym Bukovský

---

*) Dle svědectví p. V. Schulze z Čes. Lidu VII. str. 177 o zločinném vyznání, zapsaném v knihách solných v městě Kostelci nad Černými lesy, pochovávala se u božích muk těla nekřtěňátek.

za nejpřednějšího regenta všech panství JMti páně. Při tom hned urozený pan Jan Tejnský z Blanska za ouředníka panství Dubského a Frydštejnského jest vyhlášen.

Potom leta Páně, když se psalo 161^, v outerý masopustní (23. února) v stav sv. manželstva vejš jmenovaný pán pan Jaroslav z Smiřic s urozenou pannou Alžbětou Zabskou (sic) vstoupil a veselí svadební v městě Menším Pražským v domě svým slavně učinil.

Leta když se psalo od narození syna Božího MDCXI v outerý masopustní (1611, 15. února) mezi hodinami 9. a 10. urozený pán pan Jaroslav Smiřický z Smiřic život svůj dokonal na zámku Skalách, a pochován jest slavně na Kostelci nad Černými lesy v kostele zámeckým téhož leta dne nedělního, právě na den památky sv. Trojice (29. května), kterejž v Pánu odpočívá a budoucí vzkříšení v naději dobré očekává.

Leta Páně 1611 v outerý masopustní (15 února) osvícené kníže pán pan Leopold do města Pražského na Malou stranu mimo naději Pražanův Oujezdem s množstvím lidem válečným přitáhl. Z čehož potom Pražané bitvu proti němu zdvihli a množství lidu jeho pobili. Oni pak se na statcích malostranských některých měšťanů pomstili, že jsou škod mnoho nadělali a peněz, klenotův mnoho, když jsou se z Malý strany časem nočním vykradli, pobrali. A do města Budiovic Českých přijevše se zašancovali. Ležíc Leopold v těch Budiovicích, dal se slyšeti s pohrůžkou, že do Prahy chce vtrhnouti a sobě Prahu i České království podmaniti. Chtíc v cestu tu JichMti páni páni directores a páni Pražané vkročiti a to zlo zastaviti, sou k JMti vysoce osvícenému pánu panu Matiášovi, arcikníželi domu Rakouského a z milosti boží králi uherskému, lekaty své vyslali a za pomoc JMti královské žádali, aby jim na retuňk s lidem přijeti ráčil. Což tak mínil, že neprodleně sám životně s mnohým lidem válečným dobře oděným přijel. S dovolením JMCísařské i knížat i vší říše podle důstojenství od arcibiskupa kroměříského (sic) na hradě Pražském v kostele sv. Víta v pondělí svatodušní (23. května) jest korunován. Dajž bůh, abychom pod ochranú jeho souc mohli zde po[ko]je časného užiti a spasení vykonati, po tejto pak smrtedlnosti casného (sic) pokoje dojíti.

Leta 1611, v středu den sv. Víta (15. června) JMt vysoce urozený pán pan Albrecht Václav Smiřický z Smiřic právem dědičným ráčil jest ujíti panství Dubské a Fridštejnské, jsouce ze všeho panství osoby ouřední obeslány, poddanost a člověčenství jsou slíbily.

Příspěvky rodopisné.

Jan Hille.

I.

Hrabě Václav H. Vratislav, sběratel erbovních pamětí.

Ve staré sbírce listin nalezl jsem dopis hraběte Václava Hynka Vratislava z Mitrovic, psaný v Kocomyšli dne 5. října r. 1684 »vysoce učenému a důstojnému panu Páteru převorovi« (bez udání jména kláštera), z kteréhožto psaní poznáváme, jak horlivě sbíral staré paměti erbovních rodin českých a jak opatrně při tom sobě počínal.

Zajímavý tento dopis, psaný dle způsobu XVII. století, uvádíme zde doslovně, novějším však pravopisem, by obsah jeho, místy temný, tím jasněji vynikl.

»V. M. se mými neznámými, však vždy žádostivě povinnými službami k stálé affektaci co nejpěkněji poroučejíce, že jste sobě oblíbiti ráčili tu práci na sebe vzíti a netoliko štíty mého pana strejce, ale i jinší památky rodův chvalitebně shledávati, nad tím se upřímně těším, nebo jistě pauci quos amavit Jupiter a kteří by si to na práci vzali, ačkoliv že my Čechové dosti vzácných rodův a paměti hodných činův máme, však žádný přece tu slávu české zemi a rodům neučinil, a kteří to tentírovali, jako i Paprocký tak confuse a perfunctorie to psali, že místy quid pro quo a černé za bílé, místy pak dokonce contrarium položili, erby větším dílem vypustili aneb jinší na díle i také docela položili, jakož i také Němci a knihaři normberští chtíce vědomost některých rodův míti česky a do jejich Wapfenbuch generale položiti, nám na místě nosu nebo troub nad erbem orličí křídlo položili, nepochybně tak, jak spraveni byli, a co jinší, vzácnější rody měli napsat, tehdy lecjakýchs měšťanů z Egru a patriciusů jméno připsali a erby posadili. Což přehlížejíce takovou knihu mně nemálo zamrzelo, jakoby žádná antiqua nobilitas v Čechách, leda ti noví a patriciusové nebyli: pročež per otium dal jsem se do vyhledávání všech rodův a erbův starožitných proprie českých a moravských, protože jedna řeč, dávné spolčení a téměř jako jeden pronárod jest. —

Vyhledal jsem jich, totiž starožitných rodův z těch, které při nejmenším 200 let v Čechách byly, jako páni Šlikové, z Egerberka, Brandšteinové a těm podobní, všech okolo 2000 erbův genuinis coloribus depictos, které všechny za sebou mám, a větší díl těch rodův již bylo zahynulo, mnozí starožitní v chudobě a v žebrotě zůstávajíce, svých erbův a barev jich ani nevědí.

I takové některým známým jsem sám erby jejich napravil a jak jej nositi neb rýti dáti mají, okázal a v tom jsem práci činil, kdy jsem byl u všech lidí v nenávisti a mne žádný u sebe rád neviděl, totiž tempore pestis, tak že jsem chvíli měl a od jinších zaneprázdněn nebyl. Jakož pak i tenkráte, totiž familiae nostrae statim ab origine genealogiam compendiose deduxi a dokazuji, kde kdo leží a odpočívá neb v deskách najíti se má, myslíce někdy aliquam chronicam familiae nostrae et per indirectum s rody českými doložiti, tisknouti dáti.

Sed quia propria laus sordet a při tom ta práce totum hominem requirat, post tempus pestis jsem tu mou práci praeter meas varias incomoditates et litigia poodložil a stěhujíce se před rokem na jinší statek omnia scripta mea i také haec genealogia ve dvou truhlách zatlučeny mám, tak že jsem se do nich ještě nepodíval, pročež že V. M. jsem tak dlouho odpovědi nedal a posavad ještě žádnou vědomost neodsílám, šetrně omluvenu býti žádám, i budu hledět to vyhledat. Musím asi 8 dní na to sobě vzíti, sed veritatem dicendo, až posavade o rodu Říčanském málo vyhledati jsem mohl nisi tantum per fragmenta, nebo nynější páni Říčanové všichni ani svého erbu dobře nevědí, taceo, aby viděli genealogiam, a to v tom svém erbu chybují, dají sobě malovat na-

hoře obě červená křídla jako páni z Talmberku, ježto jejich předkové jedno bílé a druhé červené křídlo nosili.

Myslím, že i u sv. Jakuba se to najde, utrum differentia linearum inter Kavka et Řičanský fuerit, nescio, nicméně ale páni Říčanové praví, že byl jeden rod a jeden erb, k čemuž já také směřuji a jináč se nedomnívám. Páni z Talmberka nápodobně in suis genealogiis nebyli curiosi a předešle také jináče se jmenovali, quae autem invenero haec fideliter transmittam. Zatím pak V. M. se co nejpěkněji poroučejíce, zůstávám V. M. k službám povinně žádostivý.

II.

Nápisy na náhrobnících.

V témže listáři nalezli jsme také seznam nápisů na náhrobních kamenech, týkajících se různých šlechtických rodin, jichž pořad tuto uvádíme:

I. V kostele Křečském (okres Pacovský) tyto:

1. Letha Panie 1599*) w pondieli ochtab wssech swatých urozený a stateczny rytirz pan Waczlaw Wytha z Zerzaweho a na Wlczowsi ziwot svuj w Panu dokonal a w tomto chramu dle manzelky a dczerek swych pochowan oczekawa weseleho z mrtwych wskrisseni.«

2. Letha 1599 w sobotu po swate Worssile**) urozená paní Mariana Wythowa***) z Drazowicz a na Wlczowsy ziwot swug w Panu dokonala a w tomto chramu dle manzela swyho a dczerek swych pochowana. Oczekawa radostneho z mrtwych wskrzisseni.

3. Letha 1599 urozena panna Alzbieta Wythowa z Zerzaweho w sobotu den swatyho Diwisse†): tez urozena panna Anna Wythowa z Zerzaweho v autery po swate Worssile††), sestry wlastní ziwoty swe w Panu dokonaly a w tomo chramu pochovany radostneho z mrtwych wskrzisseni oczekawaji.

Jinou rukou ještě připsáno:

4. Letha 1623 we czwrtek po swatym Giiji urozeny a stateczny rytirz pan Bohuslav nejstarssi Wytha z Zerzaweho na Chotovin a Lissowce zivot svuj w Panu dokonal a w tomto chramu dle pani Zoffie Lapaczkowny z Zerzaweho manzelky sve pochowan. Oczekawa weseleho z mrtwych wskrzisseni.

II. Seznam náhrobních kamenů v kostele Pičínském (okres Příbramský) připojuje k dopisu svému Václav Ferdinand Dubský

---

*) Jinou rukou po straně připsáno: »v pondělí po sv. Linhartu 8. dne listopadu.«

**) 23. dne října.

***) rozená Močidlanská.

†) 9. dne října.

††) 26. dne října.

z Vitiněvsi a praví dále, že v něm pánův Myškův ze Zlunic žádné památky vynalezti nemůže, leda že by někteří bez pohřebních kamenů v témž chrámu Páně pohřbeni byli (20. Martii 1685).

Na druhé stránce toho psaní jsou ty hrobovní nápisy vypsány: Letha 1515 † p. Kateřina z Michnic na Nocerich (sic.)

A. 1535. † urozena Anna Bechyňová z Přestavlk.
A. 1547. † urozený a statečný rytíř p. Jan Bechyně z Lažan na Pičíně, nejv. písař král. českého.
A. 1550. † urozená p. Markéta Bechyňová z Tříteže.
A. 1555. † uroz. vladyka p. Oldřich Bechyně z Lažan.
A. 1560. † paní Anna Bechyňová z Chlumu a na Pičíně.
A. 1561. † uroz. a stat. rytíř p. Petr Bechyně z Lažan, podkomoří král. Českého.
A. 1574. † urozená p. Joanna Muchková z Lažan.
A. 1579. † uroz. a stat. ryt. p. Václav Bechyně z Lažan a na Dušinkách Trhovych (sic).
A. 1581. † uroz. a stat. rytíř p. Hendrych Bechyně z Lažan.
A. 1592. † uroz. a stat. rytíř p. Petr Bechyně z Lažan.
A. 1597. † p. Juliana Ježovská z Lažan.
A. 1599. † p. Markyta Bechyňová z Kadova a na Dušníkách.
A. 1600. † uroz. a stat. rytíř p. Václav Bechyně z Lažan, na Dlouhé Lhotě a Pičíně, J. M. C. rada.
A. 1607. † urozený p. Martin Bechyně z Lažan.
A. 1608. † uroz. panna Johanna Bechyňová z Lažan.
A. 1625. † uroz. a stat. rytíř p. Václav starší Bechyně z Lažan, na Pičíně, Hluboši a Bukové, místosudí království Českého.
A. 1627. † uroz. a stat. rytíř David Bechyně z Lažan a na Pičíně spolu s Voršilou, manželkou svou, rozenou ze Stříteže.

Pozdější rukou připsáno: A. 1684. umřela paní Ludmila Chlumčanská z Přestavlk, manželka p. Václava Ferdinanda Dubskýho z Vitinovsi a na Pičíně.

III. Pan Václav Ferd. Dubský z Vitiněvsi popisuje ve svém dopisu ještě některé náhrobní kameny v kostele příbramském a praví:

A. 1686 die 17 Augusti transiens Przibramium steti in ecclesia S. Jacobi, ubi post abditas sepulchrales memorias ab aliquo inprudenter zeloto decano paulissimae nullae in tabellis remanserunt, inter quas:

»Leta 1547 v sobotu před smrtelnou neděli umřela urozená paní Johanka Rochcovna z Ottova, manželka urozeného pána Hynka Vamberskýho.«

»Leta 1551 umřel Alexander, Alena, Kateřina, Barbora, Dorota děti téhož pana Vamberského z Rohatec.«

(Erb té paní Rochcovny jest na způsob pánů Příchovských, totiž v červeném poli tři bílé husí krky s pysky červenými.)

»Leta 1555 v sobotu před na Nebevzetím Panny Marie umřel pan Zdeslav Vojíř z Učedělic.«

»Nad tím epitafiem jest tabulka skleněná a toliko čísti se může, že toho Zdeslava syn byl Jan Vojíř z Učedělic a manželku že měl z Myslína, vlastní jméno se nenachází pro ulomení.« —

III.

Náhrobní nápis posledního Švamberka.

(Dodatek k zprávě v 3. seš. VI. roč. Čas. spol. přátel star. str. 143.)

Jan Vilém ze Švamberka, pán na Boru, Chrasti, Újezdě a Kestřanech, zemřel dne 6. června r. 1651, a jeho manželka Johanka, rozená hraběnka Trčkova, zemřela téhož roku 5. října. Oba pochováni jsou v někdejším klášterním chrámu sv. Kříže v Písku, kdež jejich náhrobek s latinským nápisem dosud se spatřuje. Popis téhož náhrobku podán v Památkách archeologických v dílu III. str. 332.

Mezní smlouva obce Soběnova a Blanského z 15. století.

Sděluje *Hynek Gross.*

Otiskujeme listinu vrhající světlo na poměry hospodářství v 15. století a na společné užívání lesa a pastvišť a vyličující akt ohraničování a kladení mezníků. I po stránce filologické a topografické není beze zajímavosti. Soběnov jest osada česká a Blanský obec nyní německá blíže Kaplice na bývalém panství Novohradském.

Jan Rús z Čemin, purkrabí na Krumlově a Jan z Třebomyslic, písař Velešínský sprostředkují úmluvu mezi obcí Soběnovem a Blanským o stráň a pastviště nad řekou proti Hradišťské hoře a o lesík »u slívy«.

My Jan Rús z Čemin, té chvíle purkrabie na Krumlově, Jan z Třebomyslic, v ty časy písař zbožie Velešínského vyznáváme tiemto listem anebo zápisem všem, ktož jej uzří, anebo čtúc slyšeti budú, že sme učinili věčnú smúvu konečnú a umluvu mezi Soběnovskú obcí s jedné strany a mezi obcí z Blanského s druhé strany o tu stráň a pastviště, kteráž ležie nad řekú proti Hradišťské hoře takovýmto obyčejem, že sme jim s jich obú stranú dobrú vuolí meze prošli, a z každé obce byla vydána dva stará člověky; a vedle těch starých lidí projitie a ukázánie s obú stranú kázali sme jim mezníky saditi.

A ty meze jdú nahoru od řeky od lúže od toho kamene, jakož na něm tři kříže, a potom výš na třech kameních po kříži a jinde mezníci sázeni a najvýše, pokud mezníci jdú, kříž na kameni až tak daleko, ježto znáti záhony, ježto oráno bylo. A na tom, což jest oránie a záhony znáti, nemají Blanští Soběnovským překážeti a Soběnovští nemají promýcovati dále žádné role k dědinám. Než mají těch strání i těch pastvišť, což meze ukazují: v prostředce od vrchu i toho vrchu, ježto slove Vysoký, od stezky, jakož přes ten vrch jde. A což jest mimo stezku toho vrchu, to má Soběnovským býti. Než toho vrchu i toho prostředku, jakož Blanecké meze ukazují: od potóčku, ježto slove »Mysslikowecz«, kdež se schází ta dva potóčky, odtud jdú Blanecké meze na lípu na skále i na jiné dřevie až do potoku do té stružinky, kdež potóček do řeky padá, mají spolu požívati, [jakož mezníci sazeni s obú stranú ze obú vsí] pastvami i lesu sěkáním, ale však s takovúto vymienkú, každý k své potřebě páliti neb staviti aneb ploty hraditi, ale prodávati žádný z nich s obú stranú nemá.

Pakli ktokoli věk z nich z kteréžkoli věk strany byl usvědčen, že by co prodal, má pán jich z toho každého neposlušného pět kop vzieti beze všie milosti. A Soběnovští nemají jim překážeti na tú dvú lúčkú, kteráž v prostředce pastvišť ležie u řeky. Ale Blanští mají je tak ohraditi, aby jich dobytek mohl svobodně okolo choditi. A také Soběnovští mají požívati od těch mezníkóv sazených té straně nahoru podle řeky tak daleko, jakož sú od starodávna požívali.

A jestliže by která strana tuto smlúvu zrušila, tehdá má dáti dvacet kop, svému pánu desět kop a straně druhé, pánóm jich, desět kop a svú při aby ztratila, té stráně a pastvišť. A ty všickny smlúvy staly sú se s jich obú stranú dobrú volí, a při té smlúvě sú byli slovutné panoše: Bohuněk Žibřid z Mostkóv, Janek z Bohušic, Sigmund a Jan Bělehlavý, bratřie z Pořešína, Mikuláš z Holkova, Petr Višně z Větrně a obě obci z obú vsí, staří i mladí, i z jiných vsí mnoho dobrých lidí. A ta smlúva stala se jest a zapsána jest v panské kniehy sirotčí.

A tíž lidé, obě obci, z obú vsí z Blanského i z Soběnova svolili se dobrovolně před námi o ten lesék, ježto slove »u slívy«, aby jeho také spolu z obú vsí požívali sekáním lesu i pastvami od té slívy dolóv, jakož potóček jde a s druhé strany od též slívy, jakož mezníci sazeni a od poslednieho mezníka, ježto slove »u vrby«, opět dolóv, jakož potóček jde až odtud, kde se ta pobočky scházeta, a toho všeho prostředku mají spolu požívati.

A při té smlúvě byli jsú Zigmund Bieláhlava z Pořešína a Janek z Bohušic.

A tomu všemu na dalšie svědomie my nahořepsani Jan Rús z Čemin a Jan z Třebomyslíc své pečeti vlastnie přivěsili jsme k tomuto listu, sobě a svým budúcím bez škodě, jenž jest dán a psán leta od narozenie syna božieho tisicího čtyřstého, čtyřicátého šestého tu neděli před Božiem vstúpením.

(Pečeti utrženy. Dobře jinak zachovalý original v Blanském jest majetkem obce.)

Zmizelé nápisy v chrámu na Klášteře Hradišti.

Z pozůstalosti P. Gelasia Dobnera otiskuje dr. *J. V. Šimák.*

V množství historických zápisů, jež zůstavil po sobě otec české historie, nalezl jsem ve sv. 47. list foliový, psaný neznámým přítelem starožitností. Poznamenal tu Dobnerovi nápisy, které za jeho času v chrámu klášterském ještě se spatřovaly. Oběma vděčná buď vzpomínka, že uchovali nám zprávy o památkách, o nichž bychom jinak již nevěděli.

* * *

Fundator téhož chrámu Páně klášterského jest v tom kostele proti zákristii, kde bramorový(!) kámen leží, [s] nápisem a erbem:

Vmrzel Vrozeny Wladika Pan Girzik Labaunský z Labaunie a tuto geſt pochowan Panu Bohu Letha Panie 1509 (= 1569).

Podobně v prostřed kostela leží kámen, na kterém jsou dva klíče aneb erb s nápisem tímto:

Letta Panie 1582 w druhau w sobotu w Poſtie, w Panu Bohu dokonala žiwot ſwug Vrozena Panj Katerzina Bradtſka, Manželka

Vrozeneho Pana Jana Bradtſkeho Zlabaunie a tuto por̃zbena geſt oczekawa Blahostaweneho wzkrziſſenj.

Též vynachází se erb u velkého, oltáře na pravé straně na stěně zavěšený, okrouhlý na plátně malovaný:

Letta 1611 w sobotu Po Nedielij Maſopuſtnj 19 dne Mieſicze unora, Vrozenij a Statecznij Ritirz Pan Jaun Girzi Labouñskij Zlabaunie a na Klaſſterze Hradiſſti nad Gizerau Skrze Nenadale Zastrzelenj Z tohoto bidneho Swěta Seſſel.

Na zvonici velký zvon jest zlyt roku 1572 z nápisem okolo sebe takto: Letta Panie 1572 Slyt gest Tento Zwon ke czti Chwale Panu Bohu Wssemohauczimu od Petra w Mlade Boleslawi.

Na něm k straně polední nápis pod krucifixem a nad erbem: 1552 Giržik Labaunský Zlabaunie a Naklaſſterže-Hradiſſti dal gest mnie Slíti.

S druhé strany proti půlnoci jest erb, nad ním nápis takto: 1572 Elyſſka Raijchowa z Raijchu. To jest byla manželka nadjmenovaného Jiřího Labounského, jak vejšeji stojí.

Druhé zvony, dva malé, littera maius velmi starožitná, která [k] přečtení nejní.

V kostele zdeť nápisy: Předně nad varhanami erb 1.mo Girzik Labaunsky z labaunie ten gest ſundator klaſſterského koſtela.

2do Eliſſka Labaũska z Labaune, $1^{ní}$ manželka.

3to Eliſſka Labaũska z Raychu, $2^{há}$ manželka.

Syn po[d] těmi manžely:

$4^{tí}$ Jan Labaũsky Zlabaunie, 5 erb Salomena Labaũska z habarticz, $1^{ní}$ manželka.

6^{ty} Lidmila Labaunska z olbramowic, $2^{há}$ manželka.

7^{ni} erb k voltáři: Jan Girzj Labaunský z Labaunie.

Archivní památky města Smiřic nad Labem.

Jos. Zeman.

Smiřice nad Labem — druhdy sídlo Smiřických, Trčků z Lípy, Gallasů a Šternberků — chovají v radnici pranepatrný zbytek památek, po zkáze města dravým požárem 1639, jenž ztrávil dřevěnou radnici s četnými knihami.

Zbyly jen: 1. Gruntovní zápisy, *porovnání* a j. na 155 listech, z nichž nejstarší z r. 1644. Zvěčnělý farář zámecký ve Smiřicích P. Jan B. Mitiska všechny listy v knihu svázal a od dalšího rychlého ničení tak uchránil. Působí však rušivě, že mezi listy staré vsunul i listy se svými poznámkami historickými, ano dokonce i obrázky svatých a j. věci.

2. Stvrzení privilegií města Smiřic z r. 1696 Janem ze Šternberka o svobodném kšaftování, o solním obchodu, artikulů cechu ševcovského, krejčovského a řeznického. Stvrzení opatřeno jest visutou pečetí.

3. Listina, jíž r. 1634 Adam z Valdštejna, Petr Vok Švihovský Lad. Burian ze Šternberka, Hendrych Straka z Nedabylic, Jan Jezberovský a Ferdinand Robmhap stvrzují všechna privilegia Smiřických, udělená jim Rudolfem hrab. Trčkou z Lípy. (6 visutých pečetí.)

4. Vidimus z r. 1614 majestátu Rudolfa Trčky z Lípy vydaného 1613, vztahujícího se na kšafty a odúmrtí, jež mohli Smiřičtí konati svobodně, ale jen na gruntech Trčkovských.

5. Potvrzení privilegia trhového císařem Františkem II. z 20. října 1793 (německy).

6. Potvrzení privilegií trhových císařem Josefem II. z r. 1787.

7. Obnovení privilegiu o obchodě solním z r. 1661 za Antonína Pankráce Gallasa.

8. Rozsudky appelací pražských a ortele nad odsouzenými Smiřickými z r. *1725, 1727, 1731, 1732* a *1754.* *)

9. Darem pana Jos. Dušky dostalo se Smiřicům 26 listů a to 14 českých a 12 německých z let *1637—8.* Jsou to *svědomí*, *cedule řezané* a zápisy týkající se sporu o dvůr libníkovský. Všechny skoro jsou datovány na Opočně.

10. Neméně zajímava jest t. zv. »*kronika Mitiskova*«. Jan Bohaboj Mitiska jest muž, neznámý české veřejnosti, ale o své působiště v pravdě zasloužilý.

Narodil se 22. srpna 1804 v Chlumci nad Cidlinou. Po 6 let pobyl na gymnasii v Hradci Králové. Septimu a oktávu odbyl s výborným prospěchem v Litomyšli, potom konal studia bohoslovecká v Hradci Králové. Jako student učil se soukromě mluvnici české, polské a italské u profesora Antonína Reissiga a Petra Němečka. Napsal i slovník českopolský.

Po vysvěcení dostal jurisdikci za kaplana v rodném městě svém v Chlumci, kde kaplanoval do r. 1840. Po té ustanoven byl kooperatorem v Chotči u N. Paky, později v Libici u Poděbrad; na to v Novém Hradci a v Chocni. Z Chocně vrátil se do Nového Hradce, kde působil 13 let. Roku 1853 jmenován jest farářem v Ličně na panství Častolovickém. Tam přestál těžkou nemoc, pro kterou byl již odhodlán odebrati se na odpočinek. Nabyl však zdraví a sloužil ve Vojnově Městci a v Bystré u Lanškrouna. Konečně po mnohých místech dostal se do Smiřic r. 1857 a popřáno mu tu klidně působiti až do pozdních dnů, jako fundačnímu zámeckému knězi.

---

*) Vedle těchto písemných památek chová se tu corpus obecního práva, jehož konce spleteny jsou z dvaceti vodorovných a devíti svislých řemínků. Věnečky ukončující pletení jsou pobity žlutými hřebíčky.

Horlivý kněz měl v studiu historickém největší potěchu. Ale teprve v pozdním věku jal se i spisovati. Opisoval vše, co ho zajímalo z historie, ať se to týkalo přímo Smiřic a okolí nebo událostí světových. Činil si poznámky z Palackého, z Riegrova Slovníku, ze Sommrovy Topografie, ze Schallera a j. Pročítal zbytky archivu smiřického, farní knihy, doptával se starých pamětníkův a vše to vepsal v knihu, jejíž obsah jest tedy velice pestrý. Tu posloupnost majitelů panství, duchovních, rodokmeny Smiřických, zápisky o škole, faře, tu popravy, obchod solní a v tom životopis Jana Žižky a hrdinství Jelačičovo s erby a obrázky. S hlediska vědeckého je to kniha ovšem nekritická, ale přece nikoli bezcenná. Jmenovitě záznamy dějů, jichž byl osobně účasten, jsou cenny, ku př. živelní pohromy, válka 1866 a j.

Mnohé poznámky projevují ducha v pravdě vlasteneckého, jen zejména miloval působiště své. Odpor k nespravedlnosti a láska ke pravdě jej charakterisují. — Po 18 let vyučoval zdarma na škole smiřické a pomáhal službou církevní při děkanství holohlavském. Smiřice nebyly výnosny; štola žádná, plat chatrný, jmenovitě před r. 1860. Teprve tím rokem upravila vrchnost služné duchovního svého, dávajíc mu vedle peněz 6 věder piva, 12 m^3 tvrdého a 24 $\square^0$ měkkého dříví a byt. V 85. roce požehnaného věku svého založil nadaci k záduší zámeckého chrámu za účelem, aby byly »dvě mše slouženy za spásu duše jeho a rodičů jeho v den sv. Jana a v den úmrtní«. Za živobytí ještě dal si postaviti kryptu a náhrobek s nápisem: Jan B. Mitiska, zámecký farář a kronikář atd. Denně téměř bylo vídati typického stařičkého faráře procházkou přes táhlé městečko na hřbitov, kam uložen byl 7. března 1889. — Kroniku jeho správa města Smiřic chová u vděčné úctě v opatrování.

Dvě stará proroctví česká.

J. Kouba.

V ruk. universitní knihovny XVII. D 20, l. 345—346 zápsána jsou po jiných událostech z r. 1608 ad. dvě proroctví, sice známá, ale dosud netištěná. Podáváme je tuto jako příspěvek ke sbírce Menčíkově »Česká proroctví«, ve Vídni 1879. Ovšem sotva náleží do řady jich právem, jsouce spíše politickými letáky až z počátku 17. století.

Proroctví

doktora Kampa, kazatele českého v ležení vojenském, sepsané 1472.

Království České jest od Pána Boha všemohoucího před mnohými jinými národy a zeměmi k němu příslušejícími všelikými úrodami zemskými velice hojně opatřeno, jakž o tom znamení na obloze nebeské i planety vysvědčují.

Avšak když se od přikázání božího a víry křesťanské pod obojím způsobem odvrátí, tehdy Pán Bůh hrozné zlé věci skrz rozličné případnosti a trápení na ně dopustí, tak že jim krále odejme a jiného na to místo do země rozličným způsobem uvede, kterýžto velmi velice neslýchanými, neobyčejnými šacuňky, berněmi, kterýž (sic) od počátku světa nebyly, stěžovati a sužovati bude, všecky městské svobody, privilegia jim vezme, k sobě přivlastní, podmaní a obrátí. S tím králem pak národ neznámý, bezbožný, lehkomyslný, chlipný, sodomský, nevážlivý do země přijde, že Čechům ženy a dcery jejich zprzňovati bude. A budou takové ouzkosti a naříkání, že mnohý Čech raději bude smrt sobě vinšovati nežli živobytí. Budou tolikéž hrozné a strašlivé smrti, častí zázraci, zatmění na slunci i na měsíci, neslýchaná hromobití, povětří, zemětřesení, měst i lidu propadení, bouření na vodách, tak že těžkého obilí jedna míra platiti bude 2 kopy, že mnozí z nich hladem mříti budou, své vlastní krve požívati, pokrmy neslýchané, nebývalé užívati, z čehož nemoci těžké povstanou, také toho času leta neúrodná budou, že sotvě dvě osoby na lán dědiny budou se moci vychovati.

Tato pak znamení toho předejdou:

1. Všeliké zlé řeči a skutky protivné, odporné v České zemi se budou proslýchati.

2. Když masopust nejkratší bude, tehdáž v České zemi žalostivé a zarmucené časy povstanou.

3. Veliké drahoty povstanou a žádný nic pro svého bližního neučiní.

4. Zahrady, vinice štěpovati a domy pěkně stavěti budou.

5. V lakomství, pejše, cizoložstvu a jiných neřádech živi budou, tak že toho, kdo se s ním srovnati nebude chtíti, za proklatého odsoudí.

6. Pro religion a podobojí přijímací (sic) do achtu aneb kladby dávati budou.

7. Všickni ouředníci, správcové z glejchu vystoupí, obzvláště pak duchovní, kteříž s nevěstkami, kuběnami obcovati budou, a na jejich pejchu nepostačí jim důchody, poplatky, tak že musejí i světské důchody sobě přivlastňovati.

8. Nedaleko od Tábora jedna hora jmenem Planík, za ní dříví bude schnouti od vrchu až dolů tak jakoby spálené bylo.

9. Všelijací neslýchaní řemeslníci, obchodníci povstanou, nová práva, nádherné, potupné, nebývalé kroje v šatech ponesou.

10. Panstvo na větším díle poddaným svým popluží, dědiny odejme a vezme a z nich sobě rybníků nadělá, chléb jim oust jejich vydírati a bráti budou, z toho potomně povstanou veliké mordy, loupeže i od ohně zkázy, chtějíce poddaní nad svými pány se vymstíti.

11. Zima veliká jedna po druhé půjde, tepla žádného nebude, tak že lidé v kožiších žíti budou.

12. Přijde od půlnoci vojsko a položí se u Prahy na dědinách špitálských, kteréž se v ordnungk postaví až k hoře Planické; druhé vojsko od Vratislavě dobrý díl země přikryje, třetí od Tábora k poledni, čtvrté u Plzně se silně položí, všelijaké nástroje vojenské od mečův, voštipův a divných zbraní užívati budou.

13. Meč pak ten skrze Saskou zemi až k Rejnu Kolínu půjde, kdež také i Turek svůj konec vzíti má, kdež za několik dní bude potejkání, tak že i mnozí se rozběhnou a skrejvati se budou. Po té pak bitvě jednou, po druhé, po třetí i po čtvrté, v páté teprva vítězství obdrží a lid volený český a vostatkové se svolávati budou, jeden druhému těžkosti své vypravujíce a se objímajíce. Svodných pak kněží a pleševcův nebude více spatříno, nebo oni se všemi farami, kostely i nábytky budou zahlazeni, zkaženi a již po té bitvě víceji sobě dobrého psa vážiti budou než jednoho z nich, a kdyby který skrze ves šel a matka dítě své při prsích měla a je krmila, spatříc takového kněze, tehdy dítě své zavrže, by je měl ihned vlk udáviti neb vzíti, jiná opováží sobě, by chléb na lopatě měla a do peci sázela, opět jiná, by krávu dojila, toho se všeho zbaví a za ním se vší horlivostí poběhnou a jej honiti budou pro jejich veliké, falešné svody a učení. Kdo pak toho času dočká, ten by mohl sobě vinšovati, před časem raději dál nežli blíž odtud býti a na kolenách z Prahy vylézti a za některý čas jinde se skrýti a pobýti, až by ty neřesti a ty zlí časové pominuly. Když pak to všecko pomine, tehdy zase v zemi pokoj bude a Pán Bůh dá zase hojná a ourodná i šťastná, radostivá leta, po těch pak po všech hojných letech bude lid zase všecken v rozpustilosti, jakož kdy prve nikdá nebyl, již pak Pán Bůh v své slávě přijde a světa konec učiní.

Proroctví

Jakuba Hartmana z Durlachu 1528.

Jakož jsem až posavad a dotud o císaři Karlovi oznamoval i jak se jeho štěstí promění a on smrtí světa sejde, dám se do jiných císařův přítomných, jakož že po něm královati bude bratr jeho Ferdinand, o tom dobře vím, ano i že dobrotivý bude, zjevné jest, ale budeli jaké války vésti, nic se nesvede, aniž kdy zvítězí; můžeme o něm dobře psáti, že za času jeho Turek o několik mil drahně království své rozšíří. A po něm bude kralovati syn jeho jeden Maximilian, ten již bude pokojný a moudrý, však také nešťastný císař, ač chytrý a vtipný, ale za něho Turek ještě dáleji se podá, a k tomu císaři království říšské velice nachýlí, více nežli k jiným náchylné bylo, ale poněvadž on k nim bude srdce upřímného a pokrytce zavrhne, Bůh jakž v zjevení svatého Jana psáno stojí, tak že kořen i ratolesti jeho zlomí se, ten ačkoliv syny míti bude, nebudou však moci k slávě prvnější přijíti, jsouce ve všem, cožkoliv před sebou vezmou, nešťastni. Za téhož císaře vyskytne se nové učení, ale hned zas pomine, protože z studnice Ismaelovy

plyne lidské vymyšlení a domnění. Toho času země saská vzáctna bude, své ratolesti rozšiřujíc, vysoce se vznášeje, však mnohým tejně v nenávisti bude za příčinou mnohých proměn a pejchy, kteráž vzejde mezi panstvem. Potom císař bude syn jeho Rudolf, málo bude vlásti, aniž ho budou chtíti a za císaře chtíti míti, málo ho sobě vážíc, nešťastný bude a bez dědiců umře. Ten jest podle zjevení svatého Jana símě toho zahynouti, téhož rodu poslední císař, za jeho času země česká nakloněna bude k pádu, však zase povstane, k pozdvižení též za jeho času cizí hosti z Niderlandtu a Frankreychu utíkati budou a v englický zemi bude pozdvižení, nebo jich královna umře a mnozí páni po království dychtěti budou. Po skonání pak vysoce vznešeného domu rakouského jeden ze dvou starožitných rodů kurfirštův vysoce vzejde a maličký kvítek milostivě prokvětne, však tehdáž mnoho válek a krveprolití bude v zemích Německých a drahoty veliké všudy a mnoho v nich proměn nastane; a Čechové několik měsíců bez krále budou u velikém zaneprázdnění a jednomu bez koruny království vzdávají k spravování a Turek hned při smrti aneb brzy po jeho smrti na díle všecku zemi Uherskou sobě podmaní a k nám se přiblíží, ale i ten původem svého štěstí padne. Nebo ten čas těch nedbanlivých císařův dvouch všecko zlé všemu světu přinese, a někde bratři z domu rakouského budou chtíti o vyšší a větší věci se pokoušeti, obzvláště pak po smrti Rudolfově, a mnozí jim k tomu pomáhati budou, a kdybych já nebohý tak dlouho mohl živ býti, radil bych jim, aby přestávali na tom, čehož jim Pán Bůh zanechati ráčí, o více aby se nepokoušeli, aby tudy jich věci k neštěstí a pádu nezrostly svými pomocníky; nebo kdo z nich bude chtíti nejvýše lézti, nejtížeji upadne, však proto Bůh jich zanechá kořene v domě rakouském a prokvětnou, jenž říkati budou, in silentio et spe fortitudo nostra. Falckrabové v říši budou vznešeni vzáctni proti svým knížatům neb se pejchy varovati budou a přívativa, přátelská ke všem budou. (sic) Až potud vypsáno. čas by mi nepostačoval psáti.

Průmysl na panství Polenském a Přibyslavském r. 1636.*)

Ant. Tomíček.

Nejdůležitější odvětví průmyslové byly hutě a hamry železné, tehdy ještě v květu, kdežto doly stříbrné a měděné již zašly. — Dělily se na troje: díl držel pán ve vlastní správě, díl byl v užívání dědičném za stálý úrok a díl největší byl mistrům a hamerníkům najímán na půlletní vzájemnou výpověď.

*) Podle urbáře; viz Český Lid VII, 359.

I. Panské hamry byly troje, k tomu šest dýmaček a sedmery stoupy k opichání. Železa z nich, mimo vlastní potřebu, se prodávalo jinam průměrně za tisíc zlatých.

II. Huť na Ránsku a hamr Pořežín byl puštěn na stálý úrok. Mistr Endrle hamerník v Pořežíně měl k tomu i statek, z něhož neplatil, rovněž po něm mistr Melichar. — Úrok z Hutí na Ránsku poletně 16 zl. 1 d, z hamru Pořežína 7 zl. 1 kr. vynášel.

III. Najatých hamrů bylo šestero s následujícími povinnostmi:

1. Z hamru Polnického mistři Gregor a Lorenc platili dohromady o sv. Jiří 4 kopy, za libru zázvoru 20 gr., za radlici 9 gr. a za krojidlo 6 grošů; havelského úroku po 5 kopách 30 gr. každý.

2. Z hamru Kamenice mistr Kašpar Hamerník platil o sv. Jiří 4 kopy a vše ostatní jako z polnického se platilo.

3. Ze Šnakhamru mistr Zygl dával o sv. Jiří 5 kop 30 gr., za radlici 9 gr., za krojidlo 6 gr.; o sv. Havle 5 kop 30 gr. a za 2 krojidla 12 grošů.

4. Z hamru Figlovského mistr Beneš a mistr Janek platili o sv. Jiří po 4 kopách, za 2 libry zázvoru 40 gr., za 2 radlice 18, za 2 krojidla 12; o sv. Havle 5 kop 30 gr. každý.

5. Z hamru Přerostlého platil mistr Václav a mistr Samuel (po nich obou Jiřík Hošek) o sv. Jiří 8 kop, za 2 libry zázvoru 40 gr., za 2 radlice 18 a za 2 krojidla 12 grošů, o sv. Havle 21 kop každý. Musil býti velkých rozměrů.

6. Z hamru Freyndlovského platil místr Janek jako z Polnického se platilo. Z hamru Figlova (Fiklova), Freyndlova a Kamenice dovoleno bylo mistrům rudu jinam vyvážet, začež platili zvláště po 11 zlatých, z hamru Přerostlého taktéž vyváželi a platili 22 zlatých. Podle udání v zlatých vidno, že za stara buď nevyváželi, nebo, as nejspíše, za to zvláště nic neplatili.

Dále byly na panství dva pivovary: v zámku polenském a pod Borovou Rudnou. Vařilo se po 14 bečkách na výstav šenkýřům a dávalo se na jednu várku po 20 měrách sladu. Výtěžek z obou pivovárů čítán tehdy na 2100 zl. ročně. Pálené se ve 2 kotlích v zámku Polné páliti dalo, z jedné měřice sladu žitného, po 4 malých moravských a po 8 malých českých míra. Užitek byl 200 zl. ročně. Měšťané polenští a přibyslavští mohli páliti v 31 kotlích a platili z kotle po 6 zl. půlletně vrchnosti; poněvadž však užitek čítal se na 180 zlatých bylo páleno skutečně jen v 15 kotlích.

Panských mlýnů bylo na panství 9. Platu z nich bylo pololetně:

Z mlýna Horního při městě Polné (o 4 kolách) 120 zl., z Boru (3 kola) 100 zl., z mlýna u Přibyslavi (2 kola) 80 zl., z mlýna »Na louce« (1 kolo) nic, byl pustý, z mlýna Červeného (3 kola) 100 zl., z Pekelského (2 kola) 30 zl., z Borovského (1 kolo) 15 zl., z mlýna pod Bílkem (2 kola) 42 zl. a z mlýna pod Šumfeldem (1 kolo) 30 zlatých. Mimo to odváděli mlynáři ročně: z Horního 5 vepřů, z Boru 3, šicndorfský jednoho, z Červeného 4, z přibyslavského pekařského 2, mlýn borovský jednoho vepře nebo za každého 5 zl.

Stoupy byly u 6 mlýnů panských: v Horním, v Boru, v Šicndorfském, v Červeném, v Pekařském u Přibyslavi a v Borovském. V mlýně Pekelském a »Na louce« byly »stúpy pusté«.

Panská pila byla v mlýně Pekelském, pod Bílkem a v mlýně u Horní Věžnice.

Olejnice panská byla jedna. Olejníku platili lidé od jednoho záboje po $1\frac{1}{2}$ d. a on z toho polovici musil odváděti Užitek čistý čítán na 3 zl. ročně.

Mimo to bylo na panství ještě 17 mlýnů, 5 pil a 3 olejny selské, z nichž tehdy vrchnost žádného zisku, mimo obyčejný úrok, nebrala.

Cihelny byly dvě, u Polné a u Přibyslavi, ale málo prý se mimo vlastní spotřebu prodati mohlo. Proto se užitek ani zvláště nečítal.

Panské valchy byly dvě, obě u Polné, a platili polenští soukeníci od zválení postavu sukna po 18 kr. Čistý užitek počítán 500 zlatými ročně, zváleno bylo tudíž ročně okolo 2000 postavů, což svědčí o značném soukenickém průmyslu v Polné.

O vývoji znaku knížat ze Schwarzenberka.

Th. Antl a *Vojt. ryt Král z Dobré Vody.*

Rod knížat ze Schwarzenberka, jehož předky rod ze Seinsheimu, můžeme stopovati až na konec 12. století, užíval původně za znak štítu pětkráte rozpolceného stříbrem a modrou barvou.*) Vyskytují se pečeti též se štítem sedmkrát rozpolceným, ty však činí odchylku od pravidelnosti (v době do roku 1429).

Klenot nad přílbou byl půl mužíka bez rukou (pohana).

Člen rodu, Erkinger ze Seinsheimu, byl muž bojovný, súčastnil se též křižáckého tažení proti husitům, zejména bitvy u Domažlic; získal v Čechách všeliké zboží za služby prokázané králi Zikmundovi; Erkinger ze *S.* nabyl také zboží Schwarzenberského ve Švábsku, jehož obvod rozšířil a pak říši a císaři k lenu nabídl, začež povýšen byl dědičně do stavu svobodných pánů.

Od té doby rozmnožil znak z pěti na sedm rozpolcení, přidal ke starému klenotu (trupu mužskému) ještě klenot druhý, dvé rohů bůvolích, ozdobených pavími péry a psal se »Erkinger von Seinsheim zu Schwarzenberg.«

Dne 21. května 1566 na říšském sněmu, držaném v Augspurku, povýšil císař Maxmilian II. rod svob. pánů ze Schwarzen-

---

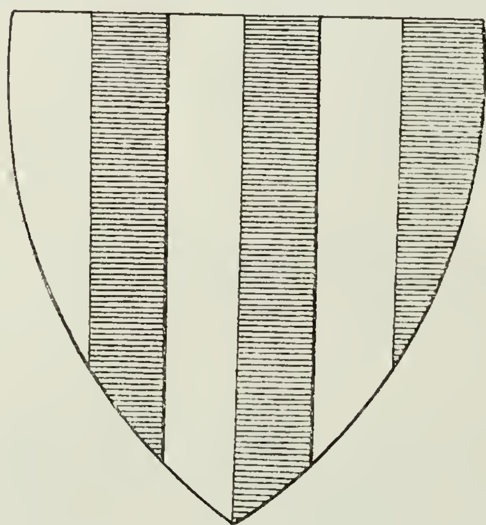
*) Nelze zde užíti názvu »modré koly neb břevna« na stříbr. štítě, poněvadž kůl nesmí dotýkati se okraje štítu, břevno pak značí vždy polohu vodorovnou. —

berka do stavu hrabat a panství jejich Schwarzenberg na hrabství; potvrdil a rozmnožil dále znak rodový:

Jest štít čtvrcený, v jehož prvním a čtvrtém poli viděti sedmnásobné rozpolcení, jak je zavedl Erkinger ze Seinsheimu, v druhém a třetím poli červeném, stříbrná věž s cimbuřím, otevřenou branou a nad ní tři střílny nad sebou, vše na třech černých kopcích.

Nad pravou otevřenou přilbou se stříbrnými a modrými pokrývkami ponechány za klenot dřívější bůvolí rohy, ozdobené pavími péry, mezi něž do prostředka postaven byl známý trup mužíka, kdežto druhá přilba se stříbrnými a červenými pokrývkami ozdobena byla stříbrnou labutí, chystající se k letu.

Za dobytí pevnosti Rábu z moci turecké dne 29. března 1598, Adolfem ze Schwarzenberka, syn Viléma II. byl za svůj hrdinný skutek majestátem císaře Rudolfa II, daným na hradě Pražském dne 5. června 1599, do stavu říšských hrabat povýšen a znak rodový polepšen a rozhojněn takto:

Znak rodu ze Seinsheimu.

V prvním a čtvrtém poli čtvrceného štítu ponecháno jest staré Seinsheimské stříbromodré rozpolcení, do druhého a třetího pole zlatého dána sťatá hlava Turka s chumáčem vlasů v týle, jemuž krkavec mající zlatou pásku kolem krku, drásá pravým spárem oko.

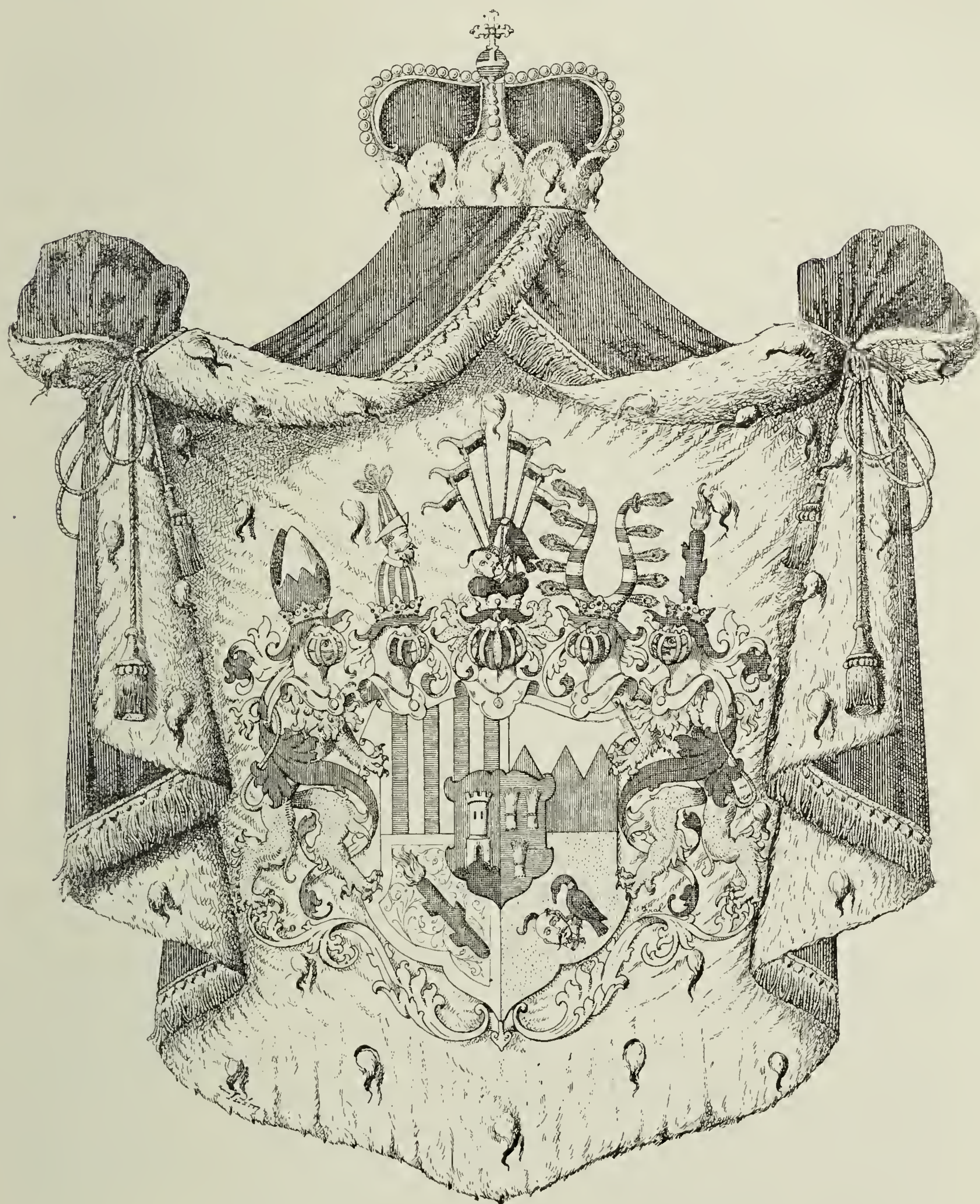
Nad štít postaveny tři otevřené, korunované přilby; první uprostřed, se zlatými a černými pokrývkami, měla za klenot hlavu Turka s krkavcem jako ve štítu, po obou stranách provázenou třemi zlatočernými praporečky, druhá pravá, se stříbrnými a modrými pokrývkami měla za klenot známé již bůvolí rohy, stříbrně a modře na příč pruhované, ozdobené pávími péry; třetí levá, přilba se stříbrnými a modrými pokrývkami, zdobena byla původním, prvotním klenotem v podobě mužíka stříbromodře pruhovaného, se špičatým kloboučkem, okrášleným pavími péry.

Po vymření rodu lantkrabí z Kleggau a hrabat ze Sulzu, jehož posledním členem byla Marie Anna, choť knížete Ferdinanda ze *Sch.* svolil císař Leopold I. majestátem, daným dne 8. února 1688,- ke spojení a následovnímu seskupenl znaků obou rodů:

V prvním poli čtvrceného štítu ponechán byl starý zn ak Seins heimský se sedmerým rozpolcením, stříbromodrým, do druhého pole stříbrného položeny tři červené hroty (starý znak hrabat ze Sulzu), do třetího stříbrného pole dána šikem černá hořící ostrev o třech sucích (z erbu po svob. pánech z Brandisa, spojeného potom do znaku Sulzského) a ve čtvrtém poli ponechána hlava Turka s krkavcem, jako před tím. Uprostřed hlavního štítu ležel štítek střední, rozpolcený, v jehož pravém červeném poli na černém trojvrší stála

stříbrná věž, výše již popsaná (za Schwarzenberg) a v levém modrém poli viděti bylo tré zlatých, obilních snopů (2:1) (za lantkrabství Kleggavské.)

Nad štítem viděti pět korunovaných přilbic s těmito klenoty:

Znak knížat ze Schwarzenberka větve Krumlovské. (Kreslil V Král z Dobré Vody.)

1. uprostřed na knížecí koruně jest popsaná již hlava Turka s havranem neb krkavcem mezi 6 zlatočernými praporky. Přikrývky jsou zlatočerné;

2. (první v pravo) má klenotem známého mužíka (Seinsheimského); přikrývky stříbrné a modré;

3. (první v levo) s pokrývkami stříbrnými a modrými nese jako klenot pár rohů bůvolích pruhovaných na příč stříbrně a modře, a ozdobených pavími péry;

4. (druhá v pravo) s pokrývkami stříbrnými a červenými, ozdobená infulí biskupskou, s třemi červenými špicemi jako ve štítu (po hrabatech ze Sulzu);

5. (druhá v pravo) s pokrývkami stříbrnými a černými, nese černou, hořící ostrev o třech sucích (po lantkrabích z Kleggau).

Za strážce štítu či znaku postaveni jsou dva zlatí lvi, jichž hlava trčí v krajních přilbách, které spolu nesou.

Celému znaku pozadím prostírá se nachový plášť, podšitý hranostajem, vyplývající z knížecí koruny.

Po vymření rodu knížat z Eggenberka, vévod Krumlovských, přešlo sice veškeré jmění i s titulem vévodským na sešvakřený knížecí rod Schwarzenberský, ale znak nebyl již měněn. Tak nosí erb svůj starší nebo první linie majoratní, Krumlovská. —

U druhé, mladší linie Orlické nastala částečná změna tím, že císař František I. za vojenské zásluhy známého vojevůdce knížete Karla ze Schwarzenberka dovolil, by do znaku svého, a to do středu mezi první a druhé pole prostředního štítu, vsunul znak domu Habsbursko-Lotrinského, v němž viděti uprostřed obnažený meč kolmo státi.[1])

O českých exulantech v Perně po r. 1621.

František Teplý.

1630, 24. 1. b., Pavel p., Michal Kelbel z Prahy l. Martin Kreyer, Jakub Moëller, Tomáš Hirsch, Vandíček, magister Jan Chocholius, všickni z Prahy sem přišli; 6. 5. l. uroz. pan Vilém Laypter ze Sutořice, cnostná a uroz. pí. Marta Magdalena Beřkovská (ze Šebířova), roz. Vostrovecká, uroz. pí. Magdalena Gersdorfova, roz. Kyšperská z Vřesovic; 12. 5. Michal Kelbel z Města Písku (viz 24. 1. t. r.); 15. 5. Benjamin p., Jiří Ranhofský z Prahy l. pan Mates Schlicka; 25. 5. b., Benjamin Daniel p., vysoce učený pan Jiří Zikmund Chotěbořenus, bývalý děkan z Litoměřic l. pan Jan Houska z Adlersberku; 29. 10. l. pan Victorinus Ferdinandi Domažlický z Eisendorfu, paní Jenička Kaucká z Weiszenberku; 8. 7. l. slečna Alžběta, dcera pana Jana Jiříka Kamejtského ze Lstiboře; 11. 8. b. Jakub p., Martin Strádal z Lobez l., Jiří rytíř Kamejtský, Jiří Blažil z Libochovan; 21. 8. paní Rosína, choť Řehoře Khecka.[2])

1631, 6. 1. dítě pana Musiky z Prahy na rukou držel pan Jiří Kamejtský a přisluhoval pan Daniel Radoletický, urozená paní

---

[1]) Částečně použito brožury Bergrovy: Histor. Entwicklung des Stammwappens der Fürsten zu Schwarzenberg.

[2]) ze Schwarzbachu.

Lidunka Sabatova; 10. 2. l. Anna Veselá, Alžběta Smolova z Prahy; 12. 4. l. paní Kateřina, manželka Jana Kauckého, Jiří Houska, Nitsche, Slepička Vundroš z Litoměřic; 16. 8. pan Adam Pfefferkorn;[1]) 12. 9. Václav Koucký, pan Tobiáš Boršovský; 17. 10. b., Kateřina p., Hans Berka »von Labasz«,[2]) l. Jiří rytíř Kamejtský, paní Apolonie Vančurova (z Řehnic?), paní Magdalena Volovská; 31. 11. l. Mistr Pavel Stránský Zapenus děcku Ondřeje Raise ze Slaného; 1. 12. magister Florian Vernelius Strakonický.

1632, . . l. pan Jindřich Vodňanský z Prahy; 19. 3. l. paní Anna, manželka Jiříka Bieberstejna, František Kochelius z Litoměřic; 20. 7. pan Hans Štěpán rytíř Kamejtský;[3]) 24. 8. pan Bartoloměj Dobřenský, pan Sigmund Dobera; 20. 9. pan Bořek Mateřovský, paní Baruška Henigova, Jiří Locika z Prahy.

1633, 5. 3. Vavřinec Kremützer z Milévska l.

» 13. 11. v pátek pokřtěn jest Vilém Otto, p. vysoce urozený pan Petr Kelbel z Geiszingu, exulant český[4]) m./ Sidonia, rozená Kaplířova ze Sulevic. Při křtu přítomni byli: jako hlavní pan kmotr vysoce urozený pan Vilém hrabě z Vchynic a Tetova, pán na Teplici, Doubravské hoře a Zahořanech v Čechách, Hausbachu v Budišíně, JMC. rada, s milostivou svou paní manželkou a syny Arnoštem i Oldřichem, pan Jan Záruba z Hustiřan s manželkou, pan Křínecký s manželkou a dceruškou, Jan z Roupova s manželkou, Jan Habart z Vřesovic s manželkou, Krištof Felix Slavata z Chlumu a Košumberka s paní, Jan Albrecht Slavata, Adam Vchynský a jeho syn Petr, též paní hraběnka z Millosime (? Millesimo!), tři Stubenbergovny, pán ze Žerotína a N . . (nečitelno) . . . ze stavu panského 27 osob. Z rytířského: pan Bohuslav a Bernard bratři z Elsnic a jejich manželky, Jiří Hochhauser[5]) s paní, Jiří Mladota ze Solopisk,[6]) pan Rabenhaupt, pan Štěpán Gerstorf[7]) s man-

---

[1]) Jiný Pfefferkorn z Ottobachu, Karel in exilio v Perně 29. Julii 1629 napsal Mladotovi (vide infra) rozmarné heslo: »Musika, pěkná panna, kůň zdárný — ty tři věci jsou z míry švarný.«

[2]) Nyní vzácný exemplář knihy: Die böhmischen Exulanten in Sachsen vom Christian Peschek.. Lipsko u S. Hirzela r. 1857 str. 133.. dojímavým způsobem líčí zánik starožitného rodu Berků z Dubé, z nichž Jakub († 1730) z lásky k Markétě Nestonově v městě Kampen naučil se ševcovině a odřekl se názvu šlechtického. Jeho potomci píší se jen Dubové.

[3]) Snad syn Jana Jiřího.

[4]) Syn Petra staršího Kelbla na Chlumci a Klíši († 1620) v Zatecku.

[5]) 1631, 30. 3. Bernard Hochhauser in exilio Pirnae měl za heslo: Trpím mile — čekám chvíle — čeho čekám — Bůh dá dočkám — věc Bohem souzenou nezmeškám.

[6]) Tento Jiří Mladota objížděl rodiny vyhnancův v Sasku i Bavořích roztroušené a dávaje si hesla jednotlivců do památníka zapisovati, stal se původcem knihy: »Liber de exulantibus«, která byla v Drážďanech v zemském archivu, odkudž prý v našem století se ztratila. Viz Čas. Č. M. 1856, 81.

[7]) Měl r. 1629, 7. 7. v hesle slova biblická: Spe fati melioris alor. Abraham Gersdorf pak r. 1630: Non aliis armis, prece (»modlitbou«) sed pugnemus inermes.

želkou, pan Albrecht Eusebius Beřkovský[1]) s manželkou (viz r. 1630), pan Lhotský, pan Rašín,[2]) pan Václav Velvetský Bejček z Nespečova a choť jeho, Jiří Stampach s matkou,[3]) pan Bohuslav Sekerka se svou paní, Hanuš Jindřich, Kauč s manželkou, Jiří Kamejtský z Elstiboře a choť jeho, Hanuš Selínský, pan z Binavy a Liebstadtu, paní Anna Radkovcova, paní Maruše Gerstorfova s dvěma slečinkami, paní Kateřina Belvicova s panem bratrem a téhož chotí, paní Maternova (z Květnice), dvě paní »Sirscholin« (sic), paní Šlivicova se slečínkou, paní »Rodosskowa«,[4]) slečna Barbora Sekerkova,[5]) slečna Judita Tejnská, . . celkem stavu rytířského osob 45. Ze stavu městského, pokud šlechtici jsou (»Bürgersstandes so do etliche auch geadlett«): pan Theodor Sixt z Ottersdorfu s paní, Jan Mostník »von Nischetze«,[6]) Zachariáš Světlík, Václav Písecký z Kranichfeldu, paní Anna Treitlerova z dceruškou tedy 7 osob. A tak při tom křtu sumatim 79 osob urozených posluhovalo«.[7])

1637, 8. 11. l. Baltasar Kelbel.

1638, 8. 7. l. Rudolf Kelbel z Geiszinku, Čech.

1643, 3. 2. l. Jiří Krásl (z Oberlautterbachu?) a jeho dcera Marie.

1647, 11. 11. b., Martin Josef. Otec jeho je prý nějaký český šlechtic, matka Alžběta. l. Martin, lodař z Čech.

Ještě stručněji zanášeny do matrik zápisy úmrtní exulantův:

1630 . . Max Čech, . . cizí Čech, . . služka česká z Prahy . . jeden starý exulant umřel.

1632, 21. 5. † Zikmund Dobřichovský a na to jeho dceruška: z Čech byli oba.

1633 . . umřelo dítě Samuela Martini, českého faráře (v Perně)[8]) . . . v sobotu nějaký voják z Čech exulans proboden jest . . 1638, 12. 2. »umřel nějaký český farář u pana Lantera«, 1652 † Michael Mönich, někdy farář »v Badroschen« v Čechách«.

Z ohlašních knih sluší zaznamenati:

1632, 25. 4. ohlásili se k manželství Jan Kalina, měšťan Starého

---

[1]) Heslo in exilio Pirnae 1629, 16. 9.: Naděje má jest Kristus Pán.

[2]) Buď Adam, či známý Sazima Rašín, posel švédský k Waldštýnovi.

[3]) »Constanter et intrepide«.

[4]) Asi Rodovská z Hustiřan, choť Jana Všemíra, jenž v Perně 1629, 15. 3. Mladotovi napsal heslo: Ač Bůh trápení a soužení dopouští, však v sebe doufajícího neopouští.

[5]) Bohuchval Sekerka ze Sedčic 1631, 5. 9. Pirnae: Trp, bys mohl, neškoď, bys mohl.

[6]) Jan Mostník z Nyštice, dříve syndikus litoměřický, zvolen již r. 1620 za dozorce (»rector fabricae«) pokladny pro chudé exulanty v Pirně zřízené.

[7]) O slavném křtu Kelblově sepsán a do matrik vložen zvláštní list jehož překlad uvádíme doslovně. Ostatní zápisy jsou velice kusé, až zdá se že tehdejší matrikář, jenž o domácích šířeji psal, Čechům nakloněn nebyl Rozepisovati se o příčinách toho, není úkolem těchto řádkův.

[8]) Samuel Martinius z Dražova zastával úřad kazatele českých emigrantů v Perně i jinde.

města Pražského s Lidunkou Kateřinou Bělinkovou, dcerou měšťana brandejského v Čechách.
1633, 25. 2. Petr Neumann ze Zahorčic v Čechách s Markýtou Martínkovou, . . Petr Čech s Kateřinou také Češkou, . . kýs kovář z Čech s Dorotou, dcerou po starém Pokorném z Litoměřic . . a to bylo za purkmistra perenského Wörbigka (! Vrbíka)«. —

Po roce 1647 nenacházíme v matrikách zápisův, ani svědectví z rodin české šlechty, ano i řídce Čechův vůbec, z nichž pak někteří v Perně se usadili stále, jak mnohá obchodní firma v ulicích tamějších jako ku př. Polej, Pulda, Lačka (t. j. Lacek), Böhme atd. podnes dosvědčuje.

Názvy poloh, rolí, luk a lesů z okolí březnického a mirovického.

F. V. Košta

Zajímavé jsou mnohé místní názvy poloh, jež si navykl lid jmenovati již od století, tak že přecházely z pokolení na pokolení a až na naše dny se udržely mezi lidem. Některé zápisy v bývalých zápisních knihách městských svědčí, že mnohá podobná jména již před stoletími v stavu nezměněném v užívání byla při rozličných prodejích a smlouvách, týkajících se pozemků.

Podávám jen stručný přehled jmen, užívaných v několika vesnicích na Březnicku a Mirovicku:

»Pod hradci«, — »háj« — »Krahulík« a »Pod homili« jsou vrchy u vesnic Horosedel a Letů.

»Pteč (Bedče)« jest vrch u Zbenic a »Bába« u Kozárovic. »Za stráží«, »Na božině« a »V Holubu« zovou se role na vrškách v okolí nestrašovickém.

»Pod hájem« a »V rohoznici« nazývají se pole a louky pod návrším »Chlumek« řečeným u Plíškovic. »Hůrka« zove se mírné površí u téže vesnice, na němž asi r. 1877. objeveny byly některé starožitnosti z pohanského pohřebiště, jako: úlomky z popelnic, bronzové jehlice, náramky a j. Pole v bezprostředním sousedství u »Hůrky« slovou »na opercích«. I na těchto pozemcích »operce« řečených byly nalezeny před lety mnohé úlomky nádob tuhových.

»Na vartě«, »V rampašce«, »Na šancích« jsou površí u Podčáp.

Další jména okolních pozemků jsou:

u Horosedel:

»Drahule« (vršek), »V brazích«, pole i louky v rovině. »V podílích«, »Pod záluhou«, »U kouta«, »U vohrad« (rovina). »Pod kožmany«. — »Na křivánčí« — »Pod šibenou«. — »V stoličkách«. »Na dehetníku«. — »V přísečně«. — »Na bejkovách«. »V keble« — »Na borkách« — »U skrejšova«. — »Na roudných«. —

U vesnice Nestrašovic:

»U lískovce«, »Na pohořelkách«, »Na hvížďalce«. »Na drbalce«, »V jezárkách«, »Na stránkách«, »Na nivách«. — »Na Pavlíkově«, »V katelích«, »Na klekorce«, »Na slemenných«, »U brůdku«, »Na salcích«, »Na lasovskejch«. — »Na struhách«, »V roznici«.

U Ostrovec:

»Na jasanech«, »V lipovcích«, »V zástruží«, »Na votokách«, (louky u řeky). »U jesenic«, »Na krči«, »Mezi hornym«, — »Na kosatince«, »Na hláškovně« (pole i louky). »V častym«. »Za vyštrkovem«. »Pod Třebešovem«. »Na landách«, »V jezbinách«, »V lůžkách«.

U Plíškovic:

»Na chrastci«, »Na včerazi« (površí). »V lištί«, »U ziple«, »V kalištích«, »Na závadí«. — »U šedivce«, — »V ruzíni«, »Na nivě«. — »U březiny« — a »V jamkách« (poblíže býv. potoka, kdež před věky se zlato rýžovalo; kopky rýžovnické již po mnoho let jsou rozkopány, leč název »v jamkách« a »u březiny« dosud nevymizel). Jinde shledáváme ještě tato jména:

»Na kazatelně« (jedna role na stráni, kol do kola lesem obklopená), »Na zhrbí«, »V lipnici«, »V řepici«, »Na sychrově« (jméno to úplně vymizelo).

Pomístné názvy z Nového Města na Moravě.*)

Jos. Brož.

Jméno obce: Nové Město na Moravě (v st. knihách »Nové Město blýž hradu Pernstegna«, německy Neustadtl [ve spisech a mapách]).

Náměstí a ulice: Husí rynk, Nové domy (ulice vzniklá v 16 stol.), Dolní náměstí, Malá ulička či »Hulička«, Žďárská ulice, Na blatinách, Na stínadlech, Postranní ul. či Svatojanská ulička (vulgo Zasranec), V »trni« (vzniklo ze slova v sanytrni [1. pád sanytrňa], kde bývala ledkovna).

Budovy v městě a jich jména: Farní kostel, při něm přístavek »Černá kaple«, snad od někdejšího vzezření, »Na malým kostelíčku«, býv. kostel podobojích, teď hřbitovní, »U Janíčka«, kaplička sv. Jana se studánkou ve Svatojanské uličce, obecník (obecní hostinec, dříve pivovar), — hrádek (panské obydlí ze 17. stol.), v něm hostinec zvaný »halina« od býv. nápisu Bierhalle, — »chalupa« (bývalé obydlí kata, za městem), — Humpolecký mlýn (na pozemcích, kde stával v 16. stol. dům s hospodářstvím šlecht. rodiny Humpoleckých z Rybenska), — Peklo, hospoda, jméno to

*) Ukázka z materialu, sebraného dotazníky SPSČ.

přichází již r. 1490 v měst. knihách, — Na špici (býv. hospoda), — Barcelovna (chalupa), — Korsika, pazderna, — Chládkova pazderna.

V r c h y a k o p c e : Šibenice (705 *m*), Beranice, Harusů kopec 742 *m* (dle majitele),*) — U tří křížů (675 *m*), starší název Kaplisko (stávala tam kaple na poděk. za odvrácení moru v 17. stol., teď tři kříže) — Šírů kopec (dle majitele Šíra).

S k á l y : Kaňova skála (dle majitele), Černá skála, Bílá skála.

P o t o k y : Bobrůvka (teče odtud městečkem Bobrovou a co řeka vlévá se do Svratky a Tišnova), Pohledecký potok, teče od od Pohledce vsi, u lidu slove Loučka neb Bezděčka (jest na něm Bezděkovský mlýn).

R y b n í k y : Černý rybník, Zichovec či Zichů rybník, — Kazmírovec rybník i mlýn dle Kazmíra, dříve Škrobovský mlýn, — Klečkovec**) (dle majitele v 17. stol.), — Cihelňák, býv. kdys při něm cihelna, — Michovské rybníky, to jest: Trnka, Křivka, Němec, Žabinec či Plameňák, na pozemcích zašlé vesnice Michov, jména mají prý dle jich majitelů sedláků, — Maršovský ryb. též Kněžů (u vsi Maršovic, patříval ku faře),***) — rybník »na Stežce«, — Němců, — V lísku, — Za horním dvorem, — Kubovské rybníčky, — Kuchyňský a Vavřínovský (již pusté), — Humpolecký ryb. vedle mlýna stejnojm.

S t u d á n k y : Hořká studánka, říká se o ní: kdo se z ní napije, vlka sní, — V ochozi.

P o l e : Nad panským sklepem, — na Nivě, — Nad pustým mlýnem, (či zkrátka »u Pusťáka«), — U Sádky (rybníčka), — Na pecně, — U hrobka (v místě, kde pochována v 18. st. rodina morem zemřelá), — Pernovka (prý je tam perná práce) v katastru slovou Zadní, — Ve Svárově, — U dobré vody, — V hranicích (při hranicích sousední obce), — Na Širovým kopci, — Na holoubce, — Pod šibenicí, — Cihelský, — U vlčích jam, — Na stráni, — Na

*) Část patří k N. Městu, část ku Radňovicům, rod Harusů byl v Radňovicích usedlý.

**) V Klečkovci je vodník. I ve mlýně provádí rejdy. Jedenkrát mlela v Klečkovým mlýně ženská X. a spala tam. V noci se mlýn zarazil, ona se zvedne, jde, otevře dvéře do mlejnice podívat se co se stalo. Mlynář ale na ni volá: zůstaňte tady, zůstaňte tady, šel sám a strašně tam zaklel. Na to hned mlýn v největším spěchu mlel dál.

***) O tomto rybníku Kněžů či Kněžovci sebral jsem v Maršovicích následující pověsti:

1. Po vesnici chodíval »mládeneček« v zeleném obleku. Z levého šosu u kabátu kapala mu voda. Zmizel v Kněžovci.

2. Několik osob vidělo v noci bílého koně, jemuž scházel dolní pysk. Šel zvolna po louce a pronásledován skočil do rybníka.

3. Na zábradlí (brlení) u rybníka sedával černý kocour s uhrančivýma očima.

4. Kdysi jel sedlák N. s prázdným vozem s kopečka nad rybníkem, pojednou vůz se zastavil. Švihal do koní, ti napínali všecky síly, ale vůz se nehnul. Připřáhl ještě pár koní, zavolal lidi, tlačili co, síly stačily, a přece nemohli ani hnouti s prázdným vozem, ač kola samotná dala se otočit. Sotva uhodila dvanáctá hodina, vůz se rozejel. »Seděl mu na něm hastrman,« vyložil stařeček, jenž mi pověst vypravoval.

Kaplisku (pod vrchem Kapliskem), — Na dolině, — Mezi cestami, — V rovinách, — V Maršovských dolních a horních polích (dle vsi), — V Bezděkovských (dle mlýna), — V Humpoleckých polích (dle mlýna), v Obecnici, — V lísku, — na Skalce, — u Kudle (1. p. Kudla), — U stínadel, (kde býv. popravčí místo).

Louky: Na panských lukách, na Kačinci, V mikšinách, Na troubkách (vodní trouby do měst. kašny), U pustýho mlýna.

Háje: V lísku, Klapačova borovinka (dle majitele Klapače).

Lesy: Ochoza, části její: Na pláňově, na Plačkovci*) (snad dle majitele Plačka?), V hrnečnici, Zátoky, U černé skály, U bílé skály, U hořké studánky, na Jakubce, Holíků les, Babákovy huščiny (houštiny), Zahradníků kout, (vedle pole Zahradníkova), Na Smekalce, U zabitýho, U dvou bratrů (dvě staré jedle), Michovy velké a malé (dle zaniklé vsi), V Kutlochu.

Zašlá osada: Ves Michovy (též Míchová) as 2 *km* j. v., osada zaniklá již někdy v 15. stol., polnosti, rybníky a lesy přivtěleny panství neb obci Novoměstské; jak zanikla, nikde se nepraví.

Archivní památky: Při obci nachází se:

Kniha na zápisy rol, lauk a gruntů, a též jiňších věcí (útrpné zápisy) od r. 1447.

Smlouvy svatební, od r. 1552.

Registra na puczivku J. M. Pánů, od r. 1564.

Kniha zápisů rol, luk a jiných věcí od r. 1547.

Kniha robot a platu k zámku N. Městu.

Rychtářská kniha od r. 1661.

Kniha purkrechtní od r. 1591.

Registra syrotčý od r. 1500.

Registrum rychet a vsí od r. 1566.

Kniha gruntovní od r. 1747. a kniha rychtářská od r. 1747.

Contributions-Buch der Stadt Neystadtl od r. 1708.

Mimo to mnohé cenné listiny a privilegia od pánů z Pernštejna.

Příspěvky k dějinám školským.

Instrukce školní daná městu Blatné od vrchnosti r. 1763.**)

Josef Siblík.

Poněvadž dobrá obec nejináč uvedena a zachována býti může, leč když prostředkem dobře zřízené školy a v ní moudrého a rozumného cvičení mládež mravnopočestně zvedena, a následovně

*) V Plačkovci zdržuje se hejkal, vidí-li člověka, volá naň: hej, hej! Kdysi se mu soused jeden ozval, hejkal skočil mu na záda a povříslem se zavěsil a musel ho nosit, až přišel někam pod okap, tu ztratil moc.

Jedenkrát šla tudy jedna ženská domů, zajíc ji přeběhl přes cestu do křoví, ona tam, šla ho hledat a nenašla. Byl to hejkal.

**) Archiv města Blatné: Památní školní kniha čís. 40.

křesťanští a nábožní obyvatelé, kteří taky obci, ano i obecnému dobrému užitečni býti mohou, se vychovávají, — proti tomu ale až posavade zkušenost ukázala, že větší díl sousedův mého poddaného města Blatné i také mezi radními osobami písma neznající a k jiným, měšťanovi přislušejícím jednáním, nedostateční nalezeni byli, tehdy moje schvální zření k tomu jsem obrátila, jak by tomu nedostatku spomoženo bylo, obzvláště kdežto ona obec u přítomných přetěžkých časích k vychování dostatečného a zkušeného lidu potřebné prostředky vynaleznouti v stavu není.

K tomu cíli a konci jsem tedy nejenom někdy bývalý Kocabovský dům koupila, jej ode vší městské povinnosti osvobodila, jej na školu oddala a mocí jiného Instrumentu jí městské obci se všemi v něm dotknutými výminkami darovala, ale i také aby školní ředitelové lepší vychování míti mohli, jsem fundací učinila, a jej od slavné konsistoře confirmírovati dala, tak aby nejenom školní rektor a cantor dobře živi býti mohli, ale i také oni dítky darmo učili a tak obyvatelé nic platiti nesměli, jakož i také z té fundací dříví pro školu, jak tento Instrument obšírněji vysvětluje, se opatřilo. Jsouce tedy rektor a cantor dobře placeni, spravedlnost vyžaduje, aby oni také proti tomu v učení bedlivi byli, protož

Článek I.

O povinnosti rektora a kantora.

Na vůli vrchnosti sice pozůstává, jak časy by se ukázaly, neb lepší se zdálo, rektora a kantora ustanoviti a ty užitky mezi nimi rozděliti, nebo jednomu celý užitek nechat, aby sobě pomocníka neb subcantora choval: jakož tehdy jak přítomně za pohodlnější uznávám, jenom rektora přijati; on ale samotný všecko jak sluší poříditi, postačiti nemůže, tehdy on rektor povinen bude sobě mládence takového chovati, který jak v cnostech, tak v umění, psaní, počtech a v latině, tak všeliké musice za schopného schválený jest, a protož za

1. Jak doufám, že on rektor v samospasitelné římsko-katolické víře dobře vyučený jest, on dle takové sv. víry život vésti, celé obci dobrým příkladem a svým jemu svěřeným školákům příklad dáti neopomine; tak také za

2. Oba dva, rektor a mládenec všech veřejných hospod navštěvování, jakožto věci nepříslušné se nanejvýš uvarují, tím méně v čas školní nějaké pití do školy nositi, aneb dokonce nějakého vyražení v kartách neb kostkách hledati se opováží. Ano nejenom takového života se varovati a se štítiti, ale též se vynasnaží, by mládeži neb obci k pohoršení nebyli, tím méně nějakého proklínání, pomlouvání neb klevetání se nedopustili, celému městu k dokonalému příkladu býti neopominou. Na větších slavnostech a svátcích, jakož jsou vejroční, Nejsvětější Panny Marie a svatých českých

patronův, při stolu božském spolu se schopnou mládeží přítomni býti a slovem ve všem jejich jednání rozvážlivě beze vší lehkosti pokračovati budou; na ten spůsob také za

3. Oni mládež ve všem tom, co jim tu předepsáno jest, mají povinnost vyučovati, a za

4. Pořádnost školní tuto zachovají: totiž od sv. Josefa až do sv. Václava ráno v 6 hodin školní vyučování s obyčejným modlením a milosti Ducha svatého vzýváním začnouti a v devět hodin též s poděkováním modlitbou skonati, odpoledne ale zase v jednu hodinu na ten spůsob začnou a ve čtyři hodiny dokonají.

Od sv. Václava ale až do sv. Josefa od sedmi hodin ráno až do desíti, a odpoledne od dvanácté hodiny až do tří ve škole přetrvati. V tom dvakrát trojhodinném čase budou dítky své odložené Lecti oběma dvěma říkati, rektor a mládenec naproti tomu jim zase jiné k učení odkládati. Mezi tím časem druhým školákům jejich písma a počty přehlížeti a opravovati. Též jim na ráno jiné k budoucí škole, aby děti doma nezahálely, předpisovati. Po skončení té tříhodinné školy bude před polednem jedna obzvláštní hodina ráno od deváté až do desáté a odpoledne od čtvrté až do páté hodiny; od sv. Václava ale ráno od desáté do jedenácté a odpoledne od tří až do čtvrté hodiny se držeti, v kteréžto hodině bude se mládež k tomu již dostatečná v musice, v latině cvičiti a vyučovati. A ty dvě obzvláštní hodiny se rectorovi za povinnost ukládají, jest jemu ale svobodno pro lepší vyučování takové prodloužiti, nikoliv ale ukrátiti aneb dokonce opustiti; neboť za

5. Žádný ani rector ani mládenec podle libosti své školní čas zameškati neb dokonce vypustiti a tudy nějaké nepořádnosti příčinu dáti se opovážiti nemá. Kdyby pak nevyhnutedlná příčina se nahodila, že by službu školní vynechati musel, bude rectora povinnost to panu děkanovi oznámiti a o dovolení žádati; v přítomnosti milostivé vrchnosti taková též o tom věděti musí. Aby ale to cvičení svůj vinšovaný oučinek mělo, tehdáž za

6. Chlapci a děvčata nebudou pomíchané, ale každé pohlaví obzvláště seděti a tak rozděleným dětem každému dle jeho schopnosti učení se vykáže a se s nimi také pilně a bedlivě pokračovati, aby v brzkém čase k psaní a počtům uvedeny byly, a když již píšou, předělá se jim každý měsíc jiný předpis, který podle pravého umění psaný jest a jejich písmo každodenně dvakrát, totiž ráno a odpoledne se přehlédne a napraví tak dlouho, až jeden každý žák neb děvče »slušnou ruku« nabyde. Napodobně s těmi, jenž se v počtech cvičí, se pokračuje. I nacházejíc se již ve škole žáci, kteří k musice schopni jsou, on rector ihned všecky zkoušeti bude a jak co vynajde, buď k diškantu neb altu vzíti a je s největší starostí bez meškání vyučí, pak i o to se starati bude, by spolu při učení fundamentu všechny na ten čas v musice obyčejné a slušné manýry do zvyku uvedl.

A jakož tuto zavázaný jest všechnu schopnou mládež k té musice pojíti, by tudy vždy více diskantistů a altistů míti mohl;

tak také jak brzy jeden neb druhý školák u vokální musice dokonale vyučený bude, jeho hned k jednomu neb k druhému instrumentu, ku kterému jeden neb druhý se nachyluje, bez meškání cvičiti a jeho ve všech klíčech k známosti připraviti má tak, aby ten, který v houslích zběhlý jest, v čas potřeby budoucně i basetlu se chopiti a v jednom i v druhém instrumentu přicházející přesazení hlasův, každý klíč znal a bráti mohl.

Napodobně činiti bude povinen s těmi, kteříž k latině schopni nalezeni budou, v tom nejméně jak v předešlém nejbedlivěji předcházeti a mládež k učení principií časně přidržovati, deklinaci, komparaci, konjugaci a argumenta předkládati bude, a jak dlouho taková mládež do školy chodí, on s ní v latině, i také až do poznání syntaxe, byť by taková dále študirovati nemohla neb nemínila, pokračovati bude. A v těch tedy věcech, totiž čtení, psaní, v počtech, v musice a v latině, i také v německém jazyku, v těch obzvláště před a odpolední hodině s výbornou bedlivostí mládež vyučovati a je tak gruntovně zakládati, aby dítky v zřízeném dotazování (o kterém dole) dostatečnou zkušenost nabytého umění ukázati mohly. Kterak ale na tom dosti není, by mládež v umění světských, ale také nejvíce v božských věcech, totižto aby k cíli, ku kterému stvořena jest, totiž k Bohu přijíti mohla a tudy k pravenému katolickému důvodu vychována byla, tedy bude za

7. V týhodni dvakrát, totiž ve středu a v sobotu ráno křesťanské naučení neb katechismus se držeti a k tomu celý školní čas (kromě že od žáků jejich říkání se vyslýchati a jim zase jiné bude ukládati) se vynaloží, a to s tou větší bedlivostí, by oni při již podotknutém vyzkoumání nějaké odpovídání na sebe neuvrhli.

A ačkoli pro další čas dvakrát do týhodne školní vacance, aneb tak nazvaný lusus, totiž ve středu a v sobotu odpoledne se dovoluje, mládež přece v sobotu odpoledne na nešpory, jakož i také každodenně na první mši svatou v dobrém pořádku a v tichosti ze školy do kostela, i také v nedělních a svátečních dnech uvedena býti má. A aby mládež k nábožnému zvyku tím více se připravila, tuto se milostivě poroučí: aby dítky ze školy vycházející u kříže »Missionis« jeden verš z některé nábožné písně zpívaly a jedenkrát »otče náš« a »zdrávas« se modlily, i také tu písničku, která v r. 1750 ode mne přepsána byla, častěji ve škole, aspoň dvakráte do týhodne, horlivě zpívaly, a tudy k dobrému zpěvu cvičeni, od darebných a bezbožných písniček odvráceny byly. Ano i když dítky ze školy vycházeti mají, vždycky jim rector dobré naučení, jak v čas, v kterém doma jsou, se chovati a v kterých cnostech obzvláště se cvičiti mají, je vyučí, a napotom pozor míti bude, zdali mládež v takových cnostech roste a nepřestane napomínat, dokad bohabojnou a dobře cnostnou mládež nespatří.

A aby všecky dítky do školy chodily, on rector sobě rejstříček neb tabulku založí, před začátkem každé školy po modlení dá přečíst tabulku, zdaž všecky dítky přítomny jsou, nepřítomné ale zaznamená, aby promeškání na dětech trestati, anebo kdyby ro-

diče v příčině neb (jak dále obšírněji následuje) nedbalí byli, kde patří, udati mohl. V příčině ale zmíněného trestání toto napomínání dáti chci, aby rector a mládenec v trestu mládeže rozdíl mezi křehkostí a zlostí učinil a v obojím trestání moudře a rozumně zacházel.

Mimo všeho na svrch dotčeného jest také slušná věc, by při chrámu Páně dobře spořádaný kůr zachován byl. K tomu cíli bude on rector za

8. Se vynasnažiti a dychtiti (neb tehdáž tak placený jest, že počestně živ býti může), aby dostatečné a dobré Musicalia dostal a s nimi chrám Páně zaopatřil, a tak nejenom ráno, ale i také při nešpořích figurální musiku způsobiti mohl. Poněvadž ale musikanti, ano i jinší zřídka na nešpory přicházejí, tedy on rector chlapce ostře k tomu míti bude, aby žádnou musiku kostelní nezameškali. Co se týče muzikantů, totiž měšťěnínové neb takoví městští lidé, kteří buď učedníky neb tovaryši se nazývají, takoví též povinni budou nepromĕnitelně se vždycky na kůru vynajíti. Kdyby ale dále tak činili, jak až posavade se stalo, taktéž tabulku míti bude, na které všichni muzikanti zapsáni budou, a kterýbykoliv zameškal, naznamená a příští den písemně purgmistru na cedulce zjeví, který na kruchtě nebyl, který takového nedbalce, jak níže následuje, trestati bude. Pokudžby ale příští neděli neb svátek zase se najíti nedal, bez meškání takového mému hospodářskému úřadu udá, který, jak též dole následuje, jej k lepšímu uvésti bude hleděti. Za

9. Až posavade zlý obyčej býval, že kostelní instrumenta sem a tam se roznášely, ano i také do hospod se půjčovaly; taková věc ale ke škodě chrámu Páně čelí.

Tak tu se přísně nakazuje, aby všechny instrumenta budoucně ve škole v jedné, schválně k tomu přichystané almaře schované a zavřené byly, ku každým službám Božím od žáků do kostela na kůr nešené a po dokonalých nešpořích od nich zas do školy odnešené a v řečené almaře zase zachované byly. A jakož stráž takových instrumentů rectorovi se tuto odkazuje, tak taky žádným způsobem se neopováží nikam, kamkoliv a dokonce do hospody půjčovati; neboť naproti nalezenému příběhu citelnou nelibkou stihán by byl. Právě ale dovoleno bude, takové však ale sprostější k školnímu cvičení potřebovati.

Tak jakož i on rector se vynasnaží v neděli a svátky s ostatními musikanty musikální cvičení do obyčeje přivésti, neboť takové cvičení v den nedělní neb sváteční k svěcení takových dní přísluší, aby tudy zahálce, opilství, tlachání, aneb zlořečení a proklínání zamezeno bylo. A jak v předešlém článku nařízeno se vynachází, že rector toho, který nešpory, neb kterýkoliv čas musiky v kostele zamešká, naznamenati a buď purgmistru neb mému hospodářskému direktorovi udati má, tak také, který by bez slušné příčiny při takovém cvičení přítomen nebyl, na rovný ten způsob naznamenati a oznámiti povinen bude. A poněvadž já fundaci učinila, která také od vysoce důstojné arcibiskupské pražské konsistoře schválena a ta-

kový Instrument v knihách městských vtělený jest, dle kterého já čtyři tisíce zlatých u milostivých stavů českých uložila a obligace na školní kasu předepsati dala, a takové již do kasy uložila, a tak rector hojnou službu má. Tak tedy on také všecky děti z města a panství darmo učiti bude, následovně žádný to nejmenší jemu platiti nebude. A protož všecky školy koutovní, kde neb skrz koho kolivěk by nějaké takové držány byly, se přísně zapovídají.

Článek 2.

O povinnosti rodičův.

Známo jest, a mně až posavade k nemalé nevůli, že častokráte vády, mrzutosti a hadrování se stává, a to z příčiny, že obyvatelé ve škole cvičeni nebyli a tam pravého křesťanství nenabyli a tudy v hanebné nerozumnosti zrostli.

Aby tedy pro budoucí časy pokojní, pobožní a Bohu milí obyvatelé býti a božské požehnání zde časně a v onom světě slávu věčnou dosáhnouti mohli, slovem dobře vycvičený lid nejenom v městě, ale i na celém panství Blatné spořádaný byl, tak za

10. Všecky děti obojího pohlaví rodiče jak městské, tak vesnické do školy posílati povinni budou, a budou rodiče děti tak dlouho ve škole muset nechati, dokud oni dobře v křesťanském naučení neb katechismu, v čtení, v psaní, v počtech, v musice a v latině aspoň do argumentu, i také v německém jazyku vycvičeni nebudou, proti čemuž žádná výmluva platiti nemá; neboť nyní takovou nemají, když darmo se děti učiti musejí a rodiče žádného vydání školního míti budoucně nebudou. A kdyby mimo to nicméně rodiče váhaví a nedbalí byli, magistrát neb můj úřad hospodářský podle níže vynacházející se instrukce pokračovati neopominou. Ano můj ouřad hospodářský toto mé vrchnostenské nařízení má: Žádným synkům, obzvláště městským žádné dovolení k ženění, neb k stavu manželskému dáti, leč v musice zběhlí písmo, počty a latinu i německy znající vynalezeni budou, ano, i takoví nikdy do magistrátu připuštěni býti nemají. A když již jeden neb druhý žák k řemeslu zrostlý do učení nějakého řemesla vkračuje, každý takový učedlník povinen bude, kdykoliv v kostele musika se dělá, tam také přítomen býti, což se také srozumívá na tovaryše. A měšťanové, kterýkoliv, i také radní, by jeden každý musikant vždycky na kruchtě se nechal vynajíti. Zle se také až posavade stalo, že když některý žák zasloužile ve škole trestán byl, rodiče a obyčejně matky s křikem do školy přiběhly a rectorovi nebo tehdáž cantorovi nedovoleným spůsobem potkaly a křiky ve škole k pohoršení mládeže spůsobily; protož tuto přísně se zapovídá, by žádný otec neb matka v takovém příběhu do školy vkročiti se nepokusili, neb sice rector takové opovážení oznámiti a takoví rodiče k přísnému trestu podrobeni budou, jakž o tom dole se více jednati bude.

Článek 3.

O povinnosti magistrátu.

Aby všecko to, co výš nařízeno jest, svůj vinšovaný oučinek dosáhlo, tak magistrát za

11. Hned po publikaci této instrukcí všecky děti, které se v městě vynacházejí a ke škole schopny jsou, sepsati dá, kdežto katalogus se učiní a rectorovi vydá, dle kterého on rector věděti moci bude, co a které děti ve škole se dáti vynajíti mají.

A pokudž on rector vynajde, že by všecky děti do školy dle katalogu nepřišly, oznámiti to purkmistru povinen bude, který bez ohledu osob i hnedky takové nedbalé rodiče dodrží, aby své dítky do školy poslali. Kdyby tomu ale purkmistr dosti činiti zanedbal, v tom příběhu on rector se ucházeti bude k mému úřadu hospodářskému, který dle níže předepsané instrukcí pokračovati neopomine.

Též podobně magistrát dodržeti bude rodiče, kteří by děti časně a dřív, nežli by dobře psáti, počty a musiku neuměly, ze školy vyráželi, neb ačkoliv já obcí v tom protivna býti nechci, aby časněji děti na řemeslo dali, nic však méně, mně jakožto vrchnosti na tom záleží, ano i povinnost moje vrchnostenská žádá, aby mládež k dobrému vedena byla; protož kdyby proti tomu jednáno bylo a magistrát v tom předepsanou pořádnost nezachoval, on rector též u mého hospodářského ouřadu pomoc a napravování pohledávati bude. Slovem na všem tom, co výš nařízeno jest, magistrát bedlivou ruku držeti povinen bude a jak by proti tomu něco činil neb zanedbal, v každém takovém příběhu rector u mého hospodářského úřadu pomoc a zachování všeho toho vyhledávati má.

O povinnosti mého hospodářského ouřadu.

Ačkoliv předešlá instrukce dosti obšírně ukazuje, kterak mládež k dobrému cvičení uvedena býti má; poněvadž ale zkušenost zjevuje, že až posavade ten můj dobrý oumysl proto vyplněn nebyl, poněvadž dle takové pokračováno nebylo: proto aby tedy budoucně to užitečné předsevzetí svůj slušný oučinek dosáhlo, žádný jinší prostředek jsem nevynalezla nežli mému ouřadu hospodářskému exekucí všeho nadepsaného svěřiti; protož za

12. Jakož výš nařízeno, že všecky děti městské sepsány býti mají, tak můj ouřad od magistratu catalogum sobě nechá dáti, aby v čas žaloby přísně přidržeti věděl, by beze vší výmluvy jejich děti do školy poslali. Ano kdyby dvakrát napomínáni přece nedbali, takoví rodiče i arrestem by donuceni býti museli. A slovem on ouřad všecko to, co výš vyměřeno se vynachází, bedlivý pozor míti a všecko v dobrém pořádku zachovati věděti bude. Ano i také vesnické poddané k tomu nabízeti a přidržovati bude, aby

též své děti, obzvláště z bližších vesnic do školy choditi nechali. On ouřad hospodářský dáleji to, co v článkách Nro 1., 2., 3, 4., 5., 6. a 8. nařízeno jest, v dobrém prospěchu zachová a jestli ouplně všechno podle článkův se koná a v skutek uvádí, aspoň za půl léta jednou to náležitě vyšetří

Učiníce já v článku 7. zmínku z vyskoumání schopnosti mládeže, tuto více se zřizuje:

Aby každý rok dvakráte, totiž před sv. Janem Křtitelem a v adventu dva komisaři od mého hospodářského úřadu vyšli, ctihodného pana děkana spolu s jeho duchovenstvem vyžádali a celou školní mládež skrze ostré vyzkoumání neb examen vyšetřili, co každý z mládeže umí a jak tak v umění, tak v cnostech vyrostli, anebo co podle jejich let uměti měli. A co tak tíž komisaři uznají, mně svědomitě zprávu písemnou učiniti neopominou. A přes to ouřad hospodářský v pohodlném čase jednou za rok společnou školní mládež na zámek povolati a k tomu ctihodného pana děkana s jeho duchovenstvem požádati dá, kdežto u přítomnosti celého duchovenstva, též celého mého ouřadu hospodářského táž mládež vyzkoumati se bude, co tak v článkách víry neb v křesťanském cvičení, jakož i všelikém umění, ano i v německém jazyku se naučili. A který školák v umění druhé převyšuje, ten a takový následovní zásluhu neb obdarování míti má, totiž:

který převyšuje v křesťanském cvičení	1	zl.
2. » » v musice	1	»
3. v počtech a latině	45	kr.
4. v písmu	45	»
5. v čtení	45	»
6. v německém jazyku	45	»

A jak napotom mně zpráva učiněna bude a já uznám, že rector v svém bedlivém cvičení svou pilnost vynaložil, také jemu něco mimo jeho ordinarní vyvržené služby nějaké obdarování uděliti neopominu, a jak

za 13. výš v 11. článku nařízeno jest, aby všecky děti městské sepsány byly, tak také můj ouřad všecky děti i jinší lidi z každé vesnice zvlášť sepsati dá a všecky ty konsignace ctihodnému panu děkanovi se vydají, z kterých páni duchovní katalogus učiní a po každém katechismu dá přečíst, kteří přítomni jsou, nepřítomné zaznamená a mému ouřadu odevzdá, který napomene takové bohaprázdné přidržeti, aby budoucně článků víry nezanechávali. Pokudž by ale i ouřad toho zameziti nemohl, bude jeho povinnost, mně to oznámiti, kdež já prostředky vyhledávati budu, takové svévolné lidi k bázni božské přivésti.

Zmínka také byla za

14. v článku 10. učiněna, jak se ti trestati mají, kteří ve škole na učení nebyli. Toto tehdy zde ustanovuji: že když městští synkové, kteří v běžícím roku skutečně ve škole jsou, neb býti mají, budoucím časem by se ženiti chtěli, každého takového můj hospo-

dářský vrchní vyšetří, zdaž dobře číst, psát, počty, musiku a argumenta umí. Pokudž by on vynašel, že by jen v jednom tom neznalý byl, jemu žádné dovolení k ženění dokonce dávati ani také žádný, který literátem by nebyl, budoucně do raddy naději míti nemá.

Konečně cokoliv v té instrukci nařízeno jest, můj ouřad k naplnění a vykonání uvede.

Kdežto já spolu ctihodného pana děkana, který též toto školní jednání na péči má, dožádám, by on buď sám, neb skrz své pány kaplany dohlížeti dal, aby tak, jak tuto nařízeno jest, ustavičně se jednalo.

Dáno v Praze dne 1. Januari Anno 1763.

Maria Alžběta hraběnka Sereni,
vdova,
rozená hraběnka z Valdšteinu.

Stížnost faráře bubovického z roku 1653.

Frant. Jos. Hykeš.

V archivu města Březnice uchována jsou »Práva městská« od mistra Pavla Kristiana z Koldína, a to ve vydání z roku 1701., vytištěném v Brně. K »Právům městským« v době nedávné přivázán byl opis díla vydaného v Praze roku 1708. Jest to: »Nové právo trpné a hrdelní pro království České, markrabství Moravské a knížectví Slezské« od Kašpara Jana Kupce z Bilenberku. Opis sdělán byl bezpochyby brzo po roce 1708.; avšak není celý, neboť byl napsán na prázdných zadních listech mnohem starší listiny z roku 1653., a to tak, že písař obrátil čisté listy do předu; tím stalo se, že původně popsané strany papíru jsou v knize nejzáze: popsáno jest vše, i mezera nad titulem původní listiny: »Puncta interrogatoria strany S^{ho} Mikuláše.« Tímto záhlavím jest opis výše jmenovaného díla přerušen.

Kostel svatého Mikuláše stával druhdy na náměstí v Březnici před nynějším kostelem svatého Ignáce.

Pisatel listiny, jejíž obsah níže doslovně podávám, ve stížnosti své líčí poslední osudy kostela sv. Mikuláše. Hlas kněze, hlas faráře, chránícího do poslední chvíle, byť i jen trosky filialního kostela, jeho duchovní správě svěřeného, vyzněl bezpochyby tenkráte na prázdno, ale nicméně do dnešního dne zůstává cenným pro dějiny místní a jest zároveň charakteristický pro tu dobu, ve které byl napsán.

Doslovný obsah stížnosti jest tento:

Puncta interrogatoria strany S^ho. Mikuláše.

1. Zdaliž není povědomo úřadu i obci Březnické, že kostel sv. Mikuláše v městě Březnici před 15 lety než jsou P. Patres v Březnici collegium stavěli, že jest byl od starodávna kostel farní filialní?

2. Zdaliž v tom kostele od starodávna až právě do příchodu do Březnice P. Paterův Societatis J. vždycky třetí neděli i častěji od P. farářův služby Boží jako v farním kostele se nevykonávaly?

3. Zdaliž zvony farní a krávy kostelní*) i jinší poklad zádušní farní k němu nenáležely, jak registra zádušní vypisují?

4. Zdaliž škola, kaple a poslední zeď neb štít kostela sv. Mikuláše bez potřeby a dobrovolně k zboření nepřišly?

5. Zdaliž zvony sv. Mikuláše mocně a kvaltem nejsou vzaty a na věž P. Paterův vtaženy a zavěšeny?

6. Zdaliž podnes živ není toho kvaltu svědek Daniel Tesař, který proto, že nechtěl zvony sv. Mikuláše spouštěti a na věž P. Paterův táhnouti, do vězení dán byl, dokud že zvony netáh(l)?

7. Zdaliž kalichy, ornaty, positiv a všecka oltářní paramenta a potřeby kostelní sv. Mikuláše do kostela P. Paterův vzato a pobráno není, kdež až podnes to zůstává?

8. Zdaliž často jmenovaný kostel pustej nestojí anebo raději opuštěnej, kterýž by se mohl a má ještě spravit?

9. Zdaliž některým z rady i obce není povědomo, že ten kostel zrušený (s) přídavky P. Paterům darován jest, kteří taky jej v své fundaci zapsanej mají?

10. Zdaliž někteří povědomost toho nemají, že něco peněz na ten kostel darováno jest, aby se dokonce nezbořil, ale zase obnovil?

11. Zdaliž mnohá mrtvá těla u sv. Mikuláše neodpočívají?

12. Zdaliž není tomu tak, že minulého roku = 1652 na den sv. Mikuláše ani mše svatá se tam nesloužila, ježto jiná léta to bejvalo? A tak dokonce se opouští starodávní filialní kostelové . . .

Zavírka.

Mohl bych více punktův přednésti, ale z těch ještě snad se vynajdou časem svým.

Aktum z fary bubovské 1. Februari A^O. 1653.

Kněz M. Ondřej Bindiš,
farář březnický, bubovský a tochovský.

---

*) »Železná kráva«. to jest závazek na věčné časy; záleží někdy v pravidelných dávkách peněžitých, častěji však bývá povinností pravidelně dodávati různé potřeby kostelní, na př.: svíčky, vosk, máslo a p.

Literatura.

Slanský obzor. Věstník mus. a lit. spolku »Palackého« ve Slaném. Red. Petr Hrubý. Roč. VIII., č. 1. a 2. — Dr. A. Krecar: Dějiny slanského gymnasia. — J. Peters: Veřejná čítárna. — Ferd. Velc: K dějinám Hospozína S 1 tab. (Část okna z kostela Hospozínského se znakem Chřepického z Modliškovic z r. 1675.) — Týž: K dějinám umělecké tvorby v Slaném. S 1 tab. (Gotická cínová křitelnice v Pozdni a baroční cínová křtitelnice ze Stochova) — Frant. Duras: Gruntovní zápisy města Muncifaje, nynějšího Smečna. — Zprávy atd. — Počínaje letoškem změnil »Sl. obzor« dřívější svou formu knihovou na časopis. Naše Společnost, vydávajíc zprvu ukončené zprávy, rozhodla se r. 1893. vydávati »Časopis«, aby styk s členstvem byl živější. Snad byly stejné pohnutky i ve Slaném. Z obsahu »Sl. obzoru« jest zřejmo, že činnost »Palackého« neobjímá jen město Slaný, nýbrž všecko Slansko. Bylo by očekávati, že celé Slansko ví o tiché a plodné práci mus. a lit. spolku »Palackého«. Ale není tomu tak. Prohlédnuvše seznam členů na obálce roč. VII. i VIII., shledali jsme k nemalému podivu, že mimo Slaný jsou členové »Palackého« jen v 10 osadách, kdežto ve více než padesáti místech okresu není člena ani jediného! Tak jeví se zájem pro domov a okolí nejbližší; jaký jest pro věci mimo obzor? »Sl. obzor« vychází čtyřikrát v roce a dostávají jej členové »Palackého« zdarma. Příspěvky členské (2 K ročně) přijímá JUDr. Mil. Stieber, adv. ve Slaném. *Černý.*

Český časopis historický. Vyd. Jar. Goll a Jos. Pekař. Praha, Roč. VI. č. 1. — Lub. Niederle: O počátcích dějin zemí českých. — Jar. Vlček: Z doby josefinské. — Jan Máchal: Jedenáctý sjezd archaeolog. v Kyjevě. — K. Kadlec: O potřebě vydati zprávy byzantských spisovatelův o Slovanech. — J. Šusta: Macchiavelli a Boccaccio na koncilu Tridentském. — V. Kratochvíl: Stavba dvorského a státního archivu ve Vídni — Fr. Mareš: Fotografování palimpsestů. — M. Dvořák: Knihovna Augustinianského kláštera v Roudnici — Zd. Nejedlý: Ant Boček a Frant. Jelínek. — Literatura. — Přehled časopisů. — Zprávy.

Časopis Matice moravské. Red. Vinc. Brandl a Fr. Bartoš. Brno. Roč. XXIV. č. 2. a 3. — Rud. Dvořák: Kdy asi Keltové zabrali sídla v Čechách a na Moravě. — Jos. Bartocha: Jak za starých dob čeština znenáhla stala se jazykem jednacím v zemích koruny České. — Jiří Malovaný: Skladba nářečí císařovského. — Mat. Václavek; Panství Vsacké r. 1776. — Dr. K. V. Adámek: Delikty návrhové dle osnov trest. zákona rak. — Dr. M. Kříž: Dějiny literatury o propasti Macoše. — Dr. Frant. Šujan: Počátky Brna a jeho jména. — Jos. Klvaňa: Krevní kniha městečka Boskovic. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura.

Sborník Musejní společnosti ve Val. Meziříčí. Roč. IV. č. 5. a 6. — Ferd. Pokorný: O původě jména »Hukvaldy«. — Mat. Václavek: Hr. Mik. Pasman z Panasu prodává panství Vsacké hr. Jiřímu Illešhazovi z Illešhazu r. 1652. — Ad. Bayer: O salašnictví na mor. Valašsku. — Fr. Prostějovský: Plťařství. — Č. Kramoliš: Správa obce Rožnovské v 17. a 18. stol.

Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva. Red. Dr. Ivan Bojničić Kninski. Roč. II. sv. 1. a 2. Záhřeb 1900. — Dr. Fr. Bučar: Rozšíření reformace v Hrvatsku v 16. stol. — M. Magdić: Řád krále Ferdinanda III. z r. 1640. pro město Senji. — Týž: Tři trhová privilegia pro Senji. — V. Klaić: Příspěvky k dějinám komitatu Vukova a osady Djakova ve středověku. — Dr. L. Jelić: Notářský archiv v Zadru. (Registra Creste de Tarallo.) — E. Laszowski: Příspěvky k dějinám města Kopřivnice v středověku. — Týž: Regesta některých listin ze XIV. století dle rukopisu františkána Felice Bartoli. — Týž: Deset původních listin klášterního archivu v Trsatu. Dr. M. Novák: Úprava platů duchovních v komitátu Požežském r. 1769. — V. Klaić: Admirálové hrvatského námořnictva v letech 1358—1413. — Různé zprávy.

Vjestnik Hrvatskoga arheološkoga društva. Red. Dr. Jos. Brunšmid. Sv. IV. Zagreb 1900. — Dr. Jos. Brunšmid: Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije. III. — Colonia Aelia Mursa — Gradine na Vuki izmedu Nuštra - i Gaboša — Naselbina bronsanoga doba kod Novoga grada na Savi — Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavonii. — Prethistorijske starine iz rumske okolice. — Prethistorijski predmeti želzjeznoga doba iz Šarengrada u srijemskoj županiji. — Stari novci iz potoka Medveščaka u Zagrebu. — Dr. O. Hovorka pl. Zderas: Narodne priče o životinjama na polutoku Pelješcu u Dalmacii — Plinius i narodna medicina u Dalmaciji. — Dr. J. Luka: Spomenici grada Nina. — V. Klaić: Ime i porijeklo Frankapana. — O knezu Novaku. — Z. Kolander: »Ex libris« zagrebačkoga biskupa Aleksandra Alagovića. – E. Laszowski: Podjeljenje plemstva po banu Nikoli g. 1346. — Šest biljažaka iz listina XIII. vijeka. — S. Osterman: Paleolitički čovjek i njegovi suvremenici iz diluvija u Krapini u Hrvatskoj. — J. Purić: Iskapanje u rimskom groblju u Stenjevcu. — M. Turković: Našašća ostanaka prethistorijskoga doba u kutjevačkoj okolici. Skupno našašće madžarskih novaca XV. i XVI. vjeka.

Starohrvatska prosvjeta. Red. Frano Radić. Knin. Roč. V. sv. 1. — Radić: Hrvatsko-bizantinski slog. — Týž: Nekoliko krvinskih uresa s pojasnih kajiša, ostružnog remena i drugih podveza u nošnji starih Hrvata. L. Marun: Popis naušnica (okosnica, mingjuša) »Prvoga muzeja hrv. spomenika« u Kninu. — Bibliografie.

Wiadomości numizmatyczno-archaeologiczne. Krakov. Roč. XI. č. 4., roč. XII. č. 1. — Józ. Zieliński: Rys historyczny medalierstna w Polsce w XVI. i XVII. wieku. — Dr. Z. Zakrzewski: Solid Mieczysława I. bez napisu. — Ad. Chmiel: Materyały sfragistyczne. – Fel. Kopera: Polskie Medale Padovana w zbiorach Esteńskich w Modenie. — L. Żytyński: O kurhanach, mogilach i wieku kamiennym na Wolyniu. — Wl. Luszczkiewicz: W sprawie rzeźb XIV. wieku w kościele P. Maryi w Krakowie i w katedrze gnieźnieńskiej. — Medal ks. Konstantego Wasila Ostrogskiego. — Sprawozdania.

Lud. Organ Towarzystwa ludoznawczego we Lwowie. Red. Dr. Ant. Kalina. Sv. VI. seš. 3. — J. Witort: Animizm. — B. Gustawicz: O ludzie Podduklańskim w ogólności a Ivoniczanach w szczólności. — J. Schnaider: Z kraju Hucułów. -- Z Pazdro: Proces o »perepiczkę«. — M. Gumplowicz: Polacy na Węgrzech. -- J. Magiera: Początek kowalstwa w Sułkowiczach. — Rozmaitości. — Rozbiory i sprawozdania.

Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Vydává antropolog. komise při Akademii nauk v Krakově. Sv. IV. 1900. Se 4 tab. a 28 obrazy v textu. — J. Talko-Hryncewicz: Przyczynek do poznania świata kurhanowego Ukrainy. — Týž: Materyały do paleoetnologii Azyi wschodniej. — N. Udzela: Trwanie życia w Janowie na zasadzie wykazu zmarlych w ciągu lat 110 (1785–1894). — L. Magierowski: Wzrost ludności w powiecie sanockim. — Wł. Demetrykiewicz: Korony bronzowe przedhistoryczne. — Týž: Poszukiwania archeologiczne w powiece trembowelskim. — L. Malinowski: Powieści ludu polskiego na Śląsku. — St. Cercha: Przebieczany, wieś w powiecie wielickim. — W. Pracki: Zagadki ludowe ze wsi Turowa gub. siedleckiej. - M. Kucz: Przysłowia ludowe z okolic Witebska, Mohylewa, Smoleńska i Orła. — S. Gonet: Opowiadania ludowe z okolic Andrychowa.

Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolík. Roč. II. č. 6. — Joz. L. Holuby: Príslovia a porekadlá. Joz. K. Pospech: Povery ľudu. (Z Radomy v šarišskej stolici). Verejne starožitnicke museá v Uhorsku. — Rozličnosti. — Roč. III. č. 1. — A. Klimo: Sv Ondrej. — P. Socháň: Navod na opisanie hrnčiarského priemyslu slovenského. Tajovský: Aký je ten druhý svět? (Z tajovských povier). — A. B-y: Povery ľudu. (Zvolensko-tekovské). — Ján Párička: Prostonárodné hry z Koštian. — Joz. L. Holuby: Príslovia a porekadla. -- Rozličnosti. Roč. III. č. 2. Turč. sv. Martin 1900. — Klenovske Oltárno. — J. Gr. Tajovský: Chlieb u Slovákov. -- A. P. Zaturecký: Sbierajme! — Týž: Prostonárodné hry z Koštian. — A. Klimo: Ľudové zvyky a povery v Jamníku. — J. K. Pospech: Zvyky a obyčaje zo Sáriša. — Zprávy.

Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums. Red. C. Mandyczewski, A. Mikulicz, Dr. J. Polek, C. A. Romstorfer. Roč. VII. Černovice 1899. — C A. Romstorfer: Hrad Neamțu a některé zbytky klášterů v okolí. — Dr. J. Polek: Lipovanci v Bukovině. III. Mravy a obyčeje. — Dr. R F. Kaindl: Menší příspěvky z dějin Bukoviny. — C. A Romstorfer: Zpráva o výzkumech na starém vojvodském zámku v Sučavě. Různé zprávy.

Vlaský dvůr v Kutné Hoře. Napsal dr. Eug. Muška. S titulní kresbou Zd. Braunerové. V Praze, 1900. Nákladem Hejdy a Tučka. — Nedávno dokončená úplná restaurace Vl. dvora není sice plně v souhlasu s historií a aesthetikou, ale přes to jest uznati s povděkem, že obec kutnohorská pečovala o tento svůj kamenný skvost svědomitě, s láskou k věci a nemalým nákladem. Obětovnost její kéž jest příkladem. Památka tak znamenité ceny historicko-umělecké a tak pro nás významná jako Vlaský dvůr, již za dlouhý čas jest předmětem studia odborníků, a podnítila četná pojednání. Škoda jen, že některé články jsou psány přesně odborně, jiné zase příliš stručně — a že valná jich většina jest rozptýlena v časopisech nedostupných. Práci Dra Mušky máme za velice potřebnu a záslužnu. Auktor měl na mysli poučení širších kruhů společenských. Hovoří o Vl. dvoru se stanoviska historického a uměleckého, podrobně, použiv všech prací dosavadních i materiálu archivního. Vypravování plyne lehce a srozumitelně. Spis, čítající 61 stran, má 4 obrázky v textě a 11 obrázkových příloh. Illustrace jsou velice pěkné a cena knížky sličně vypravené (80 kr.) jest dost mírna. Knihkupectví pp. Hejdy a Tučka, vydavši ji jako první svůj spis, uvedlo se v život sympaticky a čestně.

Černý.

Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky. Z několika jihomoravských dědin sebrala Augusta Šebestová. S obrázkem hodů v Kobylí. Věnováno památce Fr. Lad. Čelakovského. Nákladem Vlast. musejního spolku v Olomouci, 1900. Cena pro členy K 2·40, pro nečleny K 3·—. Pí. spisovatelka praví v předmluvě, že material zde obsažený chtěla původně zapsati na památku rodákům do pamětní knihy Kobylské; teprve na pobídku řid. Klvani odhodlala se vydati jej tiskem. Úryvky, otiskované kdysi v »Čase«, vzbuzovaly pozornost. Rádi byli bychom viděli, kdyby při jednotlivých kusech byla označena i osada, z níž čerpáno, tím spíše, poněvadž pí. auktorka sama v předmluvě konstatuje, že lid tam liší se krojem, nářečím a také individuálním rázem nejen od sousedních Slováků, ale i od ostatních hanáckých Slováků.

Kniha jest těžkého zrna a má pro lidovědu značnou cenu. Na 289 stranách slovníkového formatu jest shrnuta spousta důležitého materialu. Celek rozvržen v XVII. částí.

Na ukázku podáváme z oddílu I. (Ze života dítek) tyto kusy:

Pětiletá Mařenka mně žalovala: »Tá Majda mně včerá týdeň škrábla do oka, štrnáct dní sem s tým vyškrábnutým okem nemohla ven, za 15 roků se mě to teprv zhojilo.« —

Na ulici: »Chlapečku, nevíš, kde bývajú u Studýnků?« »Vedli Kubíků.« »A kde bývajú u Kubíků?« »No, vedli Studýnků.«

—

(Z dětských rozmluv.) »Jednú měsíček ujížďal za Hlineckých stodolů a drcl do hvězdičky a potom se skovál za mračno. A totok počkejte: Na tem měsíci bylo cosik jako andělíček, a to byl svatej David «

—

»Hrom to je takový železo ostrý, štyrhranatý, a to bije do mračen. Jednú se zablýsklo, a hrom spadl na našu stodolu.«

—

(Obecní děti.) Desetiletý hoch pod okny radnice. »Co tu děláš, chlapče, v té zimě, proč nejdeš domů?« »Dyť mně teprv toť na radnici pachtujú . . .«

—

Ničeho není upravováno, vše ponecháno tak, jak v lidu. Jak zřejmo z ukázek, není kniha souborem úvah, nýbrž pracnou snůškou poesie lidové. Bude vítána odborníky, pobaví i laiky. Upozorňujeme k ní své čtenáře. Gratulujeme pí. auktorce a Vlast. mus. spolku přejeme, aby při díle dosáhl zaslouženého úspěchu.

Černý.

Musejní sborník 1900. Vydal Musejní spolek v Soběslavi. (Publikací č. 3.) Red. Karel Lustig. - K. Lustig: Museum v Soběslavi. (Přehled jeho minulosti a výkaz sbírek. Museum sbírá teprve na třetí rok a za tu dobu vykazují jeho sbírky pěkný výsledek. Předměty z Ústí Sezimova i z Kozího Hrádku (str. 14.) náležejí spíše musei táborskému, nejen významem místním, ale i proto, že tam byly by po ruce návštěvníkům obou míst.) — Jos. Pešek: Děti v Soběslavi. (Auktor nazval svou práci kusem statistiky, národopisu i psychologického studia; v každém kuse lze nalézti zajímavosti.) Týž: Některé pověry na Soběslavsku. — J. John: Paměti o některých výzkumech archaeologických v okolí soběslavském. (Známí archaeologové byli upozorněni va valy v lese Svákovském, na pohanská pohřebiště (mohyly) u Radimovské myslivny a u střelnice v Zelči. Nepřišli. Teprve Dr. Woldřich, byv pozván r. 1895, pilně měřil a pátral. Obšírnou zprávu podal v »Pam. arch« 1896. Podle jeho úsudku pochodí valy Svákovské asi z V. stol. po Kr. a mohly býti zbudovány jen kmenem slovanským. Mohyly Radimovské i v Zelči klade do VI. až VIII. stol po Kr.) — E. Fryšová: Obyčeje Blatské. (Ukázky starších zvyků: vánoce, masopust, smrtná neděle, velikonoce, letnice, před sv. Filipem a Jakubem a před Janem Křt., posvícení, přástvy, svatba, pohřeb.) — Táž: Výstavnost statků Blatských. (Na objasněnou vloženo 11 typických obrázků. — K. Rozum: Ze zpěvů Blatských. (O, radost má! — U Dráchova na tom mostě. — Kde jest to městečko? — Dívka plachá. V tej Borkovskej hospodě; s nápěvy). — Jos. Lintner: Měšťanstvo v Soběslavi za doby Jagellonské. — Jos. Švehla: Z českých Pompejí. (Kolářova přednáška r. 1893. povzbudila auktora k bádání na Sezimově Ústí, nynějším Starém Táboře. Výzkumy rozptýlily mnohé domněnky. Nalezeno tu mnoho materialu keramického; na nádobách jsou zlomky nápisů v gotických minusculích. Tvary svědčí o dovednosti hrnčířů ústeckých; datování nálezů nutno posunouti aspoň o sto let dříve proti dosavadním tvrzením. Dříve bylo tu obvyklé v Čechách hospodářství: Nic nevědělo se o hrobce v Klášteřišti, objevené r. 1876; majitel pozemku vybral z ní cihly, ostatek asi rozházel. Z rozvalin ústeckých brali material stavební, zvláště pískovcové kameny, pěkně tesané, byly vozeny daleko. Materialu z rozvalin bylo užito i při stavbě říšské silnice. Zmizely kameny s okrasami; některé zazděny v boky domků, z jiných zrobena sedátka, pražce i roubení studní. V hamerském mlýně jsou lůžka kol z kostelních veřejí, v hostinci použito za dlažbu náhrobní desky . . .) — Soběslavský »Musejní sborník« doporučuje se obsahem i úpravou. Domníváme se, že jest určen také na prodej i měla by býti udána cena. *Černý.*

Různé zprávy.

Odhadní instrukce z poč. 16. stol. Instrukcí jak se dědiny a statkové zemští v tomto království Českém prodávati anebo kupovati mají. Jedna kopa rybničné násady za 4 kopy českých grošů. Ze mlýna co se kde platu dává, to se v běžném platu dává. Z krčmy v kraji po 100 *ß*. gr. č. V horách za 50 *ß*. gr. č. Podací kostelní za 500 *ß*. gr. č. Slepice v kraji po 2 gr. č. V horách po 1 gr. č. Vajec kopa za 4 gr. č. Jedna kopa stálého platu za 15 *ß*. gr. č. Běžného platu jedna kopa za $7^1/_2$ *ß*. gr. č. Lán drží 392 provazův. Za roboty žetí po 2 gr. č. Den roboty orné 8 gr. č. Strych pšenice po 20 gr. č. Strych žita po 15 gr. č. Ovsa po 7 gr. č. Lán dědiny v kraji za 100 *ß*. gr. č. V horách za 50 *ß* gr. č. Lán luk v kraji za 100 *ß*. gr. č. V horách za 50 *ß*. gr. č. Lán lesa v kraji za 60 *ß*. gr. č. V horách za 30 *ß*. gr. č. — Instrukcí tato vyňata jest z archivu města Náchoda a ačkoliv nemá žádného letopočtu, lze souditi, že pochází z prvních let XVI. věku, jelikož hned po ní následuje na témž listu majestát krále Ludvíka z roku 1523, jímž uděluje Janu Švikovi staršímu z Laukonos v Levíně Kladském právo, aby si při svém dvoře v Levíně krčmu směl zříditi. *J. K. Hraše.*

Stará zvonárna v Hradci Král. Roku 1898 v srpnu a září rozšiřován byl vjezd do Hradce Král. v Mýtské ulici a za příčinou tou byl zbourán zbytek býv. Slezské brány městské a odkopána část parkánu. Ve hlíně na parkán při stavbě pevnosti navezené bylo nalezeno množství většinou rozbitých tuhových kelímků, z nichž některé mají tvar trojhranný, forem na lití zvonů, koulí a kusy zvonoviny. Nejzajímavější nález však byla hliněná forma, jež představuje sv. Barboru, v pravé ruce držící kalich s hostií a levou tisknoucí prsa, s věží v pozadí. Ale nález ten byl i jinak důležitý, neboť podle něho bylo lze určiti, který zvonař pracoval ve zvonárně stávající u brány Slezské na okraji parkánu. Relief sv. Barbory, který formou zmíněnou byl lit, nalézá se totiž na umíráčku visícím na věži kostela Steženského vedle reliefů Panny Marie a sv. Kříže, s písmem I · H · S · a andělů jim se klanících. Zvon ten ulil dle německého nápisu v Hradci Král. roku 1779 Ignác Druck. Zvonař Pankrác Druck, nepochybně otec jeho, přistěhoval se do Hradce Král. v první čtvrtině 18. stol. Od něho a Ignáce Drucka slito bylo mnoho zvonů, zvláště v kraji Hradeckém a Chrudimském. Pracovali-li před Drucky ve zvonárně u Slezské brány již někteří z dřívějších vynikajících zvonařů Královéhradeckých, bude možno zjistiti teprve důkladnou prohlídkou starých měst. knih. Tolik je však jisto, že Ignác Druck lil tu naposledy zvony, neboť při stavbě pevnosti byla stará zvonárna zbořena. Zvonařství v Hradci Král. udrželo se až do r. 1876, kdy poslední zvonař Jos. Schneider zemřel. Zvony po stavbě pevnosti lily se nejprve v některých domech v městě a naposledy v domku zvonařem K. V. Paulem na Hrázce postaveném, jenž dodnes nazývá se »Zvonárnou«. *L. Domečka.*

Kadlub zvonařský nalezený v Hradci Králové.

Zašlá ves Lhota Německá u Kladna. Lhota Německá stávala na půdě obcí Rozdělova a Dobré na rozhraní okresu Kladenského a Unhošťského nedaleko Mrákav (též zašlé osady, nyní pouze myslivna). O této Lhotě jest v inventáři fary Kladenské z r. 1598 zpráva následující: »L. P. 1605 času zimního Prokop Sládek na Kašparově [1]) v městysi Kladně, že jest maršal [2]) v lesích nade vsí Německou Lhotou za Míčanovou loukou, mezi grunty Kladenskými a Buštěhradskými sťal a domů odvezl, za to pět ovcí pokuty J. M. pánu dáti měl, kteréžto ovce mládenci kantorovému k dobrému z nařízení J. M. právě jsou obráceny.« V r. 1618 byla osada ta navštívena morem a prořídlé obyvatelstvo v dalším běhu válečném osadu zcela opustilo. Ještě r. 1623 část vsi té náležela Oldřichu staršímu Bechyňovi z Lažan. [3]) Pátral jsem, proč Lhotu tuto nazývali »Německá«, a nalezl jsem konečně ve vrchnostenském archivu Kladenském následující: »Roku 1784 dne 17. Juni předstoupil na kancelář Kladenský Johann Hoswald, otec Tomáše Hoswalda ze vsi Rozdělova, též Jiřík Čermák ze vsi Česky Lhoty panství Křivoklátského« (dále jest dojednání svatební smlouvy). Lhota tato uvedena v Palackého Popise na str. 19 *b* a v Orthově Slovníku Čech na str. 354, v obou bez tohoto přídomku. Jiné osady téhož jména na panství Křivoklátském nebylo a není. *Fr. Škorpil.*

Klub »Za starou Prahu«. Historie zápasu jest známa s dostatek; teď častěji lze o ní dočísti se v novinách i ve spolcích bývá na programu — také po venkově. Největší rozruch způsobila páně Mrštíkova ohnivá »Bestia triumphans«; od její vydání lze sledovati pro starou Prahu zájem tím větší, čím

[1]) přidej krčmě. — [2]) mezník — strom. — [3]) Bílek »Konfiskace«.

méně věc zalíbila se těm, kteří měli by pro ni míti porozumění. Ušlechtilým ideám obránců staré Prahy byly mnohdy podkládány i jiné zámysly, ba naskytlo se i tvrzení, že prý chtějí zachovati kde který starý dům. Toho nikdo z hajitelů starého rázu nevyslovil; odmítáme s plným důrazem takovéto nadělení i tendenční smyšlénku. Za starý ráz Prahy a zachování její malebných pohledů vyslovili se vynikající znalci i korporace, nežádajíce nemožností. O tom lze přesvědčiti se z protestů, jichž ku př. jen naše Společnost podala několik. Zachování starobylého rázu jest považovati za velikou důležitost i potřebí, aby byla soustředěna práce, k tomu směřující. Proto někteří členové býv. universitní komise pojali myšlénku, aby byl založen nový spolek, kterýmž jest klub »Za starou Prahu«. Ustavující valná schůze byla konána 28. ledna t. r. za účasti osvědčených přátel historické Prahy. Klub bude všemi směry propagovati účel svého vzniku; bude pilně sledovati všecku změnu na tvářnosti města a neopomene učiniti potřebných kroků, octla-li by se stará Praha v nebezpečí. Tím směrem půjde i činnost vnitřní; pro obecenstvo budou pořádány poučné vycházky a schůze přednáškové. Mimo to pomýšlí klub vydávati srozumitelné letáky, obsahující vhodná pojednání z oboru činnosti spolkové. Na finanční zabezpečení tohoto úkolu jest založen Tonnerův fond, dosud ve výši asi na 400 K. Některé další úmysly mladého klubu zatím pomíjíme; ale těšíme se na jich uskutečnění a rádi k němu přispějeme podle svých sil. Nemyslíme, aby proto, že vznikl klub »Za starou Prahu«, snad ostatní korporace měly pustiti se zřetele starou Prahu a vše, co s ní souvisí; jest nevyhnutelno býti stále na stráži a pracovati ruku v ruce. Působnost klubu jest sice vymezena úzce, ale proto přece bude vyžadovati práce nad pomyšlení dotud, dokud činitelé, povolaní i nepovolaní, nepřijdou k jinému poznání. Není pro ně zrovna lichotivo, že v Praze, v kulturní Praze, teprve krajní nutnost zplodila spolek, který chce dbáti, aby zastavena byla konečně hýřící spousta. *Černý.*

Slavnost Dlabačova. V Cerhenicích na Kolínsku byl z podnětu Čtenářské besedy, hlavně p. Fr. Landy, nyní statkáře v Černuci, postaven pomník Janu Bohumíru Dlabačovi, knězi řádu Praemonstrátů na Strahově a spisovateli českému v dobách nejrannějšího našeho obrození (*17. VII. 1758, † 4. II. 1820). Prostý, ale vkusný pomník jest prací sochaře J. Černého v Hořicích. Náklad 400 K byl sehnán jedině v Cerhenicích a okolí, aniž (podle panujícího zvyku) bylo žádáno širší veřejnosti za přispění. Mohou Cerheničtí právem honositi se, že pomník postavili sami. Slavnost odhalení byla konána 19. srpna o 2 h. odp. za hojné účasti domácích i okolních. Řeč, věcnou a srozumitelnou, měl p. redaktor Jos. Miškovský z Česk. Brodu. Nemáme za zásluhu, ale za povinnost, že jedině za Společnost byli tu dva zástupci. Domnívali jsme se, že shledáme se s delegáty ještě několika korporací z Prahy — ale nepřišel nikdo; také nebylo posláno telegramu. A přece slavnost několikrát byla ohlášena denními listy. Zvláštních pozvání krom okolí, nebylo. Kdyby Dlabač jiného byl neučinil, již pracným »Künstler-Lexiconem« má plné nároky na uznání a vděčnost. Ale u nás modly bez zásluh bývají oslavovány — tichých, nadšených pracovníků se zapomíná.. *Černý.*

Kaple sv. Lazara na Novém městě Pražském. Nynější budova trestního soudu na Karlově náměstí již nestačí, i bude postavena nová. Odborníci, prohlédše plány, shledali, že nová budova nevyhovovala by potřebě a zdá se, že původce plánů nevalně rozuměl své věci, i že místo stavby ani neviděl. V této příčině podal Spolek architektů a inženýrů v král. Českém obšírný pamětní list ministerstvu spravedlnosti, vytknuv četné a značné nedostatky projektu. Projektantova neznalost Prahy jest patrna z toho, že nepomýšlel ani na zachování, či vhodné upotřebení starožitné kaple sv. Lazara. Proti její zkáze podala Společnost radě kr. hl. města Prahy tento protest:

»Slavná rado král. hlavního města Prahy! V obvodu Karlova náměstí, ulice Spálené a Lazarské má býti postavena nová erární budova pro c. k. trestní soud. Jak bylo shledáno z plánů vyložených u presidia c. k. vrchního zemského soudu, padla by zamýšlené stavbě za oběť kaple sv. Lazara, jež jest historickou i stavitelskou památkou z konce XII. století, tedy starší než Nové město

Pražské, založené roku 1348. Kaple sv. Lazara, byť spustošena, přece ještě vykazuje mnoho a zajímavých památek stavitelských různých dob i slohů. Nejstarší její část jest vynikající romanský portál se zazděným tympanonem, pocházející asi z konce XII. století, kdy byla kaple postavena v polích před Starým městem Pražským. Ostatní část budovy jeví většinou ráz XIV. století, čemuž nasvědčují staré fresky pod omítkou na vnitřní pravé straně kaple. Křížová klenba do kamenných žeber se znakem ve svorníku ukazuje dle tvarů na počátek XV. století, z kteréž doby jest i gotický sanktuář. Dvéře do předsíně z uličky od novoměstské radnice jsou renaissanční, z druhé polovinу XVI století, poslední okno jakož i přístavek (čili sinec) jsou tvarů barokních z počátku XVIII. století. Tomkův »Dějepis města Prahy« uvádí kapli již v historických pramenech při r. 1281., kdy zuřil v Praze a v okolí velký mor a těla morem zemřelých byla při kapli pohřbívána. Ač kaple v době odsvěcení r. 1784. pozbyla věže i utrpěla různými přestavbami, přece ještě dnes zasluhuje býti zachována jako starobylá památka ceny historické, stavitelské i umělecké. Kaple sv. Lazara náleží do skrovného počtu historických památek Pražských, nyní víc a více mizících, k nimž jest pohlížeti s láskou, jako k dílům slavných předků. Při dobré vůli jistě lze nalézti vhodný způsob, aby kaple sv. Lazara byla zachována a přiměřeně pojata v nový půdorys projektované budovy soudní. V úctě podepsaná Společnost z povinnosti své rozhodně odporuje nemístnému a barbarskému zničení kaple sv. Lazara; dovoluje si pak žádati slavnou radu král. hl. města Prahy, aby ráčila na příslušném místě podati tento rozklad a všemi silami opřela se tomuto těžko pochopitelnému pustošení staré Prahy. Společnost přátel starožitností českých v Praze, dne 5. srpna 1900. Starosta: Jan Herain; jednatel: A. B. Černý.

Starosta Společnosti, stavitel Jan Herain, podal ještě zvláštní rozklad svůj jako konservator.

Podřipské museum. V starobylém městě Roudnici brzy vstoupí v život musejní spolek, který bude míti za účel spravovati sbírky podřipského musea. Neúnavnou činností nynějšího starosty města, říšského a zemského poslance, p. Ervína Špindlera, bylo sebráno za předešlých let, kdy týž byl tajemníkem okresu Roudnického, velmi značné množství cenných předmětů starožitných, knih, obrazů, rukopisů, součástí krojových, mincí a jiných předmětů význačných pro Podřipsko, tak že nový spolek bude míti hojnost práce s urovnáním jich. — Dosud utvoření musea vadil naprostý nedostatek místností; sbírky tyto jsou uloženy prozatímně ve skrovné místnosti u okresního výboru; nyní však obec Roudnická vystaví na náměstí u radnice nový dům a tu pamatováno také na místnost pro museum. Stavba bude provedena letošního roku a pak možno přikročiti k systematickému urovnání sbírek, jež budou zajisté ozdobou i chloubou našeho města. Z předmětů musejních dlužno uvésti jako vynikající vzácný rukopis český na pergaménu z r. 1418, pěkný výtisk bible české z r. 1488., ozdobený dřevoryty, hromadné nálezy bronzové, starožitnosti z kosti, jantaru, veliké množství listin z věku patnáctého až sedmnáctého, sbírku mincí, čítající mnoho set kusů, mezi nimiž překrásné brakteaty z nálezu loužeckého a zlaté mince české; také sbírka medaillií čítá mnoho kusů, namnoze velmi vzácných. — Knihovna obsahuje četné staré tisky české z XV. a XVI. století, městský archiv byl bohužel z nedbanlivosti a nevědomosti za předešlých dob úplně zničen, zachovalť se z něho jen něco málo listin kusých, nedůležitých. Poradní schůze k ustavení musejního spolku byla konána 12. července 1900. za účasti dosti hojné a za předsednictví p. Ervína Špindlera bylo usneseno jednomyslně, založiti spolek »Podřipské museum v Roudnici n/L.« Návrh stanov, dle kterého ve správě spolku mají s virilním hlasem zasedati zástupci okresu, města a osady, byl schválen po nepatrných změnách. Zastupitelstvo okresní i obecní přijalo již závazky ze stanov plynoucí a jakmile dojde souhlas i osadního zastupitelstva, budou stanovy ihned k povolení předloženy. Zařízením spolku, uspořádáním a vyložením sbírek bude zajisté značně povzbuzen zájem všeho občanstva pro naše památky a lze doufati, že pak mnohé cenné věci, které nalézají se dnes leckde v zákoutí, budou vyhledány by nalezly stálého uložení ve sbírkách musejních. *Michálek.*

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladní za čas od 1. ledna do 31. července 1900. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé později uveřejníme příště.

Příznivcem Společnosti stal se s příspěvkem K 10.— ročně pan architekt Kamil Hilbert, stavitel dómu sv. Víta; zároveň zaplatil za dřívější publikace K 22.—.

Za členy přispívající se 4 K ročně přistoupili: P. T. slč. Vilma Gautschová, učitelka v Týně nad Vltavou, a pp.: Gross Hynek, adjunkt kníž. ústř. archivu v Č. Krumlově; Hrnčíř Ign., inženýr továrny v Karlíně, Kašpar C., inženýr Zemědělské rady; Nýdrle Ant., ředitel lihovarnické školy; Pštross K., majitel realit (zaplatil zároveň za publikace K 8·—); Růzha Fr., kníž. Lobkovický správce.

Činnými členy s příspěvkem 2 K ročně stali se P. T.: Vzděl. a podp. beseda »Barák« v Hostivaři za 1900 a 1901; Basler Jan, c. k. vrch. fin. rada v Plzni; Budínský Boh. ve Vimperku; Černý Karel Jarom., professor při c. k. vyšší reálce; Eliáš Arnošt, maj. domu na Kr. Vinohradech; Fendrich G., civ. geometr v Šťáhlavech; Forst Jos., obchodník na Kr. Vinohradech; beseda »Julius Grégr«; Hnilica František, správce školy v Kněževsi; Hojdar M., starosta obce v Dříteni; Hubáček Jos., c. k. berní adjunkt na Kr. Vinohradech; Hudeček Fr., faktor knihtiskárny; Janeš Al., kooperator v Březnici; Jelen Jos., majetník knihtiskárny na Mělníce, 2 K na 1900 a dar 1 K; Kaizl Bedř., c. k. berní kontrolor v Chlumci nad Cidlinou; Klenka Vil., kontrolor hl. měst. pokladny; Knies Jan, správce školy v Roxendorfě; Kolbaba Ant., c. k. vrch. fin. komisař v Plzni; Krása Jos., c. k. berní adjunkt v Pelhřimově; Kubišta Ant., okr. dozorce; MUC. Kučera Frant. v Slavětíně; JUDr. Langkramer Václ., advokát; Malý K., vrchní úředník; Marschall K., c. k. berní na Král. Vinohradech; Novák Václ., městský důchodní kontrolor v Táboře; Paleček Jan, c. k. vrch. fin. komisař v Plzni; pí. Popelka-Billianová M., spisovatelka; Porš K. v Janově Dolu, K 2 — na 1900, za publikace K 16.12; Prossnitz A., zástupce továrny, za r. 1900 a 1901; Pštros M., úředník buštěhradské dráhy; Rohan Václav, rolník v Nouměřicích; Sequens František, učitel při měšť. škole v Kročehlavech; Sluka a Jiránek, majetníci knihtiskárny v Turnově, za 1899 a 1900; Soukup Frant., hostinský; JUDr. Stejskal Rud., advokát v Duchcově; Storek Frant., rolník v Sakách; Štulík Jos., říd. učitel ve Zvoli; Šulc Jos., učitel v Machově; Švehla Jos., učitel v St. Táboře; Tallowitz Ferd., velkoobchodník; Tichý B., hosp. správce v Libochovicích; Tichý Josef, stavitel v Karlíně; Träger Šeb., cestující; Václavek Ant., správce velkostatku na Hrubém Rohozci; Vlasák Jos., rolník v Knovízi; Vohnout Karel; Všetečka Em., hosp. adjunkt v Cholticích; Zeiner Em. K., ředitel měšť. školy v Ústí n. Orl.

Za publikace, vydané Společností, zaplatili P. T. pp.: Funda Frant., statkář ve Všechlapech, K 1.10 a dar K —.90; Jizba Em., pokladník Pražské úvěrní banky, 20 K; JUDr Kreiml Gust., c. k. notář v Libochovicích, K 6.—; Martinek V. V. v Strmilově, 1 K; Pelc Jos., c. k. okr. zvěrolékař v Žamberku, K 2.—; Pokorný Václ., c. k. horní rada na Břez. Horách, K 1.20; JUDr. Pštross Ad., advokát v Berouně, K 16.10; Stára Jos., statkář v Radonicích, K 6·—; Velinský Frant., měst. pokladník v Pardubicích, K 154.60; Vlk Jos.. magistr. official, K 2.—.

K účelům Společnosti darovali P. T. pp.: Bíba Vinc., c. k. okresní komisař ve Vídni, K 2.—, za publikace K 2.—; Bucifal Jos., správce pom. úřadů Zemské banky 2 K; Správní rada cukrovaru v Uhříněvsi 10 K; Geringer K., farář na Modré Hůrce, K —.50; Gerl Wolfgang, c. k. nad-

dozorce fin. stráže v Kunraticích, 1 K; Ginz Jos. v Černém Kostelci 1 K; Hainz Arnošt, hl. pokladník, 2 K; Hejna Fr., c. k. soudní vykonavatel na Hluboké, 1 K; Hubínek Ot., továrník v Libni, 2 K; Kliment V., monteur na Žižkově, 1 K; Kořínek Frant., úředník cukrovaru ve Svijanech, 1 K; Kosina J., monteur v Karlíně, 1 K; Koudelka Frant., úředník banky Slavie, K 2.50; Malec Aug., skladník, 1 K; Merz Ant., správce spořitelny v Lounech, 2 K; Kuratorium Musea kr. hl. města Prahy 100 K; Polák Vil., c. k. respicient fin. str. v Doudlebecb, 1 K; JUDr. Pštross Ad., advokát v Berouně, 2 K; Roštlapil Břet., inženýr c. k. st. drah, 1 K; Sochor Ed., architekt, 2 K; tělocvičná jednota »Sokol« v Duchcově 1 K; Stiiler A. O., c. k techn. fin. kontrolor v Bašnicích, K –.40; Šimon Jan, řídící učitel v. v. na Malé Skále, 1 K; Šupich Jos., inženýr v Něm. Brodě, 2 K; Tschakert Jindř., c. k. finanční rada v Plzni, 2 K; Wagner Václav, říd. učitel v Hostouni, 1 K; Wolff Cel., pokladník záložny na Kladně, 1 K; Volf J. V., říd. učitel v Hrošce, 1 K; Votruba Jos., c. k. berní v Manetíně, 2 K; okresní výbor v Jaroměři 10 K, v Karlíně 10 K, v Roudnici n. L. 50 K, na Zbraslavi 20 K; Malostranská záložna v Praze 30 K; Občanská záložna v Karlíně 50 K, na Smíchově 20 K; Zuber R. na Žižkově 1 K.

Na vydání díla „Staroměstský rynk v Praze" darovali P. T. pp.: Jan B. ryt. Nebeský z Vojkovic, velkostatkář a poslanec v Nymburce, K 200·—; Jan V. ryt. Diviš Čistecký ze Šerlinku, ředitel cukrovaru v Přelouči, K 100·—; Václav Diviš Čistecký ze Šerlinku, přednosta dráhy v Pardubicích, K 100·—; Václav Brož, městský radní v Praze, K 100·—; Václav ryt. Písecký z Kranichfeldu, komisař c. k. státních dráh v Praze, K 100·—; Ferd. H. Diviš, úředník Zemské banky král. Českého, K 60.—; správní rada akciového cukrovaru v Přelouči, K 60·—; Karel C. Neumann, inženýr-chemik v Praze, K 50·—; Rudolf Koukola, architekt v Praze, K 20·—; Musejní spolek v Pardubicích, K 20·—; Bedř. Bernau, správce cukrovaru a spisovatel v Plaňanech, K 10·—; Václav Pokorný, c. k. horní rada na Březových Horách, K 10·—; Frant. Tichna, stavitel v Praze. K 10·—.

Správní výbor Společnosti vzdává štědrým dárcům upřímné díky a prosí všech P. T. členů, aby dílo nejen doporučovali k předplacení v kruzích svých známých, ale aby též u obcí, okresních zastupitelstev, českých ústavů peněžních a závodů průmyslových přimlouvali se za hmotnou podporu.

Výkaz všech P. T. příznivců, kteří darují na vydání díla **aspoň 10 K,** bude zatím uveřejňován **na obálce každého sešitu** »Rynku« a bude pojat i **do díla po ukončení.**

Na 10 sešitů předplatili několik výtisků (v závorce uveden vždy dar na vydání díla) P. T.: Knihovna král. hlavního města Prahy, 3 výtisky; JU. & Ph. Dr. Jos. Teige, adjunkt měst. archivu, 5 výtisků; Jos. Trmal, účetní, 4 výtisky.

Na 10 sešitů předplatili P. T. pp.: prof. dr. Ed. Albert, c. k. dvorní rada ve Vídni; Vil. Amort, akademický sochař; MUDr. Václav Baur, obvodní lékař v Holicích; Josef Bernat, probošt na Mělníku; Bedřich Bernau, spisovatel v Plaňanech; Občanská beseda v Libušíně; Jos. Beutl, ředitel cukrovaru v Ruzyni; H. Boreš, c. k. místodržitelský účetní revident; Jan Brauner, c. k. respicient finanční stráže v Berouně; Boh. Bulík; Jos. Bušek, továrník v Turnově; Ctirad B. Čejka, soukromník na Král. Vinohradech; Fr. Čermák, farář u sv. Víta; Boh. Čerych, továrník v Černožicích; Jan E. Deport, stavitel; K. Diviš, odb. učitel na Horách Kutných; Frant. Duras, fotograf ve Slaném; prof. dr. Boh. Eiselt (4 K); Frant. X. Ekert, farář u M. Boží Sněžné; Vojt. Fähnrich, katecheta na Kr. Vinohradech; Jan Felcmann, ředitel cukrovaru v. v. na Smíchově; Frant. Fiala, vrch. zem. inženýr (4 K); Ed. Fidler, pokladník cukrovaru v Ruzyni; Ed. Fišer v Lomnici nad Popelkou; Václ. Freyn, ředitel cukrovaru v Záboři (4 K); K. F. Führich, velkoobchodník; Volfgang Gerl, c. k. naddozorce finanční stráže v Kunnersdorfě; prof. dr. Jar. Goll na Smíchově; Ferd. Gýra, typograf; Frant. Havlík, c. k. místo-

državitelský účetní revident; Jan Hruška, pokladník Měst. pojišťovny; Otom. Hubínek, továrník v Libni; Ant. Hulík, cukrmistr v Bohušovicích; dr. K. Chytil, ředitel Uměl. prům. musea; Ant. Janda, učitel v Budyni; V. Jauris, statkář v Dol. Měcholupech; Jos. Jíreš, farář v Bítozevsi; Václav Jiřina, ředitel cukrovaru ve Vinoři; Em. Jizba, pokladník banky; klub »Za Starou Prahu«; Josef Kneisl, měst. účetní official na Žižkově; městská knihovna v Pardubicích; knihovna Mořice knížete z Lobkovic na Roudnici; prof. B. Konvalinka v Hradci Králové; Frant. Košťál, úředník buštěhr. dráhy; R. Koukola, architekt; P. Dom. Kozler, provisor u sv. Markéty; R. Králka, lékárník v Třebechovicích; JUDr. K. Krška, c. k. náměstek stát. zástupce v Brně; Václav Kubart, c. k. vrchní berní inspektor na Horách Kutných; Jan Kučera, první techn. adjunkt cukrovaru ve Vysočanech; Jos. Květoň, učitel v v.; Joz. Lexa, inženýr na Kr. Vinohradech (4 K); Ad. Lučan, kupec v Pacově; R. Mikš, peněžník; F. Motejl, hosp. správce v Telcích; Průmyslové museum pro východní Čechy v Chrudimi (4 K); Museum král. města Nymburka (4 K); Histor.-archaeol. museum král. města Plzně (4 K); Jan Musil, ředitel velkostatku v Štěpánově; JUDr Jul. ryt. Nejedlý z Vysoké, zemský advokát; Leop. Nejedlý, ředitel škol na Kr. Vinohradech; Dr. M. Nevole, majetník chemické laboratoře; Boh. Novotný, c. k. stav. adjunkt; M. Novotný, účetní spořitelny v Postoloprtech; musejní a liter. spolek »Palacký« v Slaném; Alois Pelz, velkoobchodník; pí. Olga Pikhartová, choť c. k. soudního tajemníka; Václav Pokorný, c. k. horní rada na Březových Horách; F. J. Poupě, inženýr-chemik; Musejní sbor pro okres Vlašimský ve Vlašimi; Jan Sedláček, vrchní inženýr na Hluboké; K. Sekera, lékárník v Lounech (4 K); Jindřich Schrotz na Smíchově; Jindřich Schück, majitel domu; MUDr. Václav Smrž, obvodní lékař na Peruci; Eug. Sak, kaplan v Milevsku; Čtenářský spolek ve Vlašimi; Musejní spolek v Pardubicích; Jan Stejskal, majitel pivovaru na Smíchově; Ad. Sterzl, adm. příruči cukrovaru ve Vys Mýtě; V. Sýkora, ředitel cukrovaru v Zákolanech; J. V. Šesták, ředitel cukrovaru v Brodku; Jos. Škola, ředitel cukrovaru v Bečvarech; Ant. Švehla, mlynář v Hostivaři; JUDr. M. Talíř, c. k. univ. professor; JUDr Jul. Taussig, advokát v Benešově (4 K); Ant. Tebich, stavitel v Brně; Frant Tichna, stavitel; Frant. Tischer, kn. arcib. archivář; Jos. Tomíček, c. k. poštovní official v Litomyšli; P. Alip Jos. Tonder, provincial; Josef Tuša, monteur na Smíchově; Mich. Urbánek, stavitel a architekt na Vsetíně; městský úřad na Smíchově; Ad. Wagner, farář v Úhonicích; Václav Wagner, řídící učitel v Hostouni; Frant. Veselý, komisař c. k. finanční stráže v Semilech; Vítězslav Veselý, majitel dvora Čertous; Boh Vítek, říd. učitel v Kadově; P. K. Št. Vodička, knihovník kláštera na Č. Krumlově; Mat. Voslař, ředitel měšťanských škol v Humpolci; Vrat. Votrubec, c. k. professor na Kr. Vinohradech; JUDr. Vojt. Zadina, advokát v Poděbradech; Jos. Záruba, c. k. hejtman zem. obrany v Plzni.

Na pět sešitů předplatili P. T. Řemeslnická beseda v Kolíně; pp. Vinc. Bíba, c. k. okresní komisař ve Vídni; Gust. Brdičko, účetní cukrovaru v Havrani (2 K); Rud. ryt. Brechler z Troskovic, zemědělský inspektor; Václav Brož, městský radní; prof. Boh. Brýdl v Chrudimi; Karel Cirps; Boh. Čámský, stavitel a městský inženýr na Smíchově; MUDr. Rudolf Čermák, sek. lékař všeobecné nemocnice; prof. Dom. Čipera; František Čuta, kooperator na Hluboké; JUDr Jar. Demel, koncip. fin. prokuratury; B. Dvořák, architekt v Pardubicích (2 K); Vojtěch Flum, katecheta; Jan Förster, důchodní velkostatku v Pečkách; Ant. Frecr, kaplan ve Slaném; Vít Grus, pokladník městské spořitelny v Pardubicích; Stanislav Halaš v Kašově; prof. Tom. Halík ve Dvoře Králové (2 K); Fr. Hejna, c k. soudní vykonavatel na Hluboké; Aug. šl. Hemerka ze Stanmíru, statkář ve Slaném (2 K); Jan D. Herold, vrchni inženýr; Kamil Hilbert, architekt a stavitel dómu sv. Víta (2 K); pí. Barb. Hoblová, choť c. k. professora v Ml Boleslavi; Václav Holeyšovský ze Slavětína; Em. E. Homolka, houslař na Kr. Vinohradech; Jan Homolka, kontrolor kn. arc. hl. pokladny (2 K); JUDr. Kar. Hostaš, advokát v Klatovech; Jan N. Hrdý, farář v Josefs-

thalu; Václ. Hrudka, katecheta; Ant. Hulán, stavitel (2 K); K. Chaura, obchodník; Jan Janata, obchodník v Zl. Olešnici; prof. Al. Jirásek, spisovatel; V. Kabeláč, lékárník a okr. starosta v Něm. Brodě (2 K); M. Kašpar, c. k. naddozorce fin. stráže v Königswaldě; MUC. Lad. Klička (2 K); Ad. Kocourek, statkář v Pcherách; Antonín Kočí, kontrolor kníž. důchodu v Roudnici n. L.; Jan Kosina, monteur v Karlíně; F. Č. Koudelka, úředník banky (2 K); pí. Božena Koutníková, choť báňského assistenta v Mostě; prof. Dr. Jos. Král (2 K); Tom. Kratochvíl, div. řiditel n. o v Rakovníku; Jan Kremla, odb. učitel v Kouřimi; Ant. Kroupa, úředník plynárny na Smíchově; V. Kukaň, úředník; Jos. Kuber, c. k. vrch. inženýr; Bedřich Kučera, účetní městské spořitelny v Táboře; Jul. Lisec, rolník v Šlapanicích; Václav Macek, farář na Hluboké; Aug. Malec; Fr. Martinec, učitel v Ruprechticích; prof. Jos. Martinovský v Kolíně; JUC. Fr. Mašek, obecní tajemník ve Vysočanech; Městské museum v Soběslavi; Městské museum v České Třebové; Jaroslav ryt. Nebeský z Wojkowicz v Nymburce; Jan Nejedlý, vrchní kontrolor dráhy v Železném Brodě; Jos. Neumann, inspektor c. k. státních drah; prof. Karel Novotný; Bohdan Paděra, řiditel cukrovaru v Trmici; Jan Paleček, c. k. finanční komisař v Plzni; P. Papáček, učitel při měšťanské škole v Nuslích; Franěk Páris, adv. úředník; Ot. Pavlásek, c. k. finanční komisař; Ad. Pernecker, inženýr (2 K); Ot. Pertlík, učitel při měšťanské škole v Nuslích; Frant. Pettrich, technický revident městské účtárny pražské n. o. v Třebenicích; Vil. Polák, c. k. respicient finanční stráže v Doudlebech; Jos. Pressler, úředník továrny v Tejnce; JUDr. Ad. Pštross, advokát v Berouně; místní školní rada ve Zvoleňovsi; Lad. Ratolíska, chemik cukrov. ve Vinoři; Jindřich Reeger, úředník na Kr. Vinohradech; Břetislav Roštlapil, inženýr na Smíchově; Růžička, úředník fy. Jos. Kasýk; Stanisl. Růžička, technik; prof. Dr. Tom. Řehoř, řiditel paedagogia v Chrudimi; Václav Sajbic, účetní cukrovaru v Kloboukách (2 K); prof. Jos. Smolík; Jan Sokol, účetní cukrovaru ve Zvoleněvsi; Alois Sonnenwend, inženýr státní dráhy v Hrobech (2 K); Jindřich svob. pán Spens-Booden, vrch. zem. stav. rada a odb. přednosta; Alois Starosta v Prachaticích; A O. Stiller, c. k. techn. fin. kontrolor v Bašnicích; Cyrill A. Straka, kaplan v Radonicích (2 K); Alois Svoboda; Frant. Sýkora; Alois Šeferna, městský pokladník ve Vršovicích; Jos. Šimek, řiditel c. k. paedagogia na Horách Kutných; Jos. Šnobl, tesařský mistr na Křivoklátě; Jos. Šorm, kaplan v Jaroměři; Frant. Štědrý, farář v Slavětíně (4 K); prof. Josef Štěpánek v Karlíně; prof. K. Tipmann, docent universitní; Jindřich Tschakert, c. k. finanč. rada v Plzni; Ferd. svob. pán Tunkl z Brníčka a Zábřeha, c. k. podplukovník ve Strassu; Vil. Tupý, obchodník v Čelakovicích; Gust. Verich, kaplan u sv. Jindřicha; MUC. Frant. Vít; Vojtěch Vlk, statkář v Humnech; prof. Josef Vycpálek v Táboře; K. Zajíček, stárek; Jos. Zeman, správce cukrovaru v Židovicích; Rud. Zuber na Žižkově; obec Zvoleněves; Vil. Zvonař, učitel na Kladně.

Za veškeré dary upřímně děkujeme a prosíme za další přízeň. Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznameno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek K 2·— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

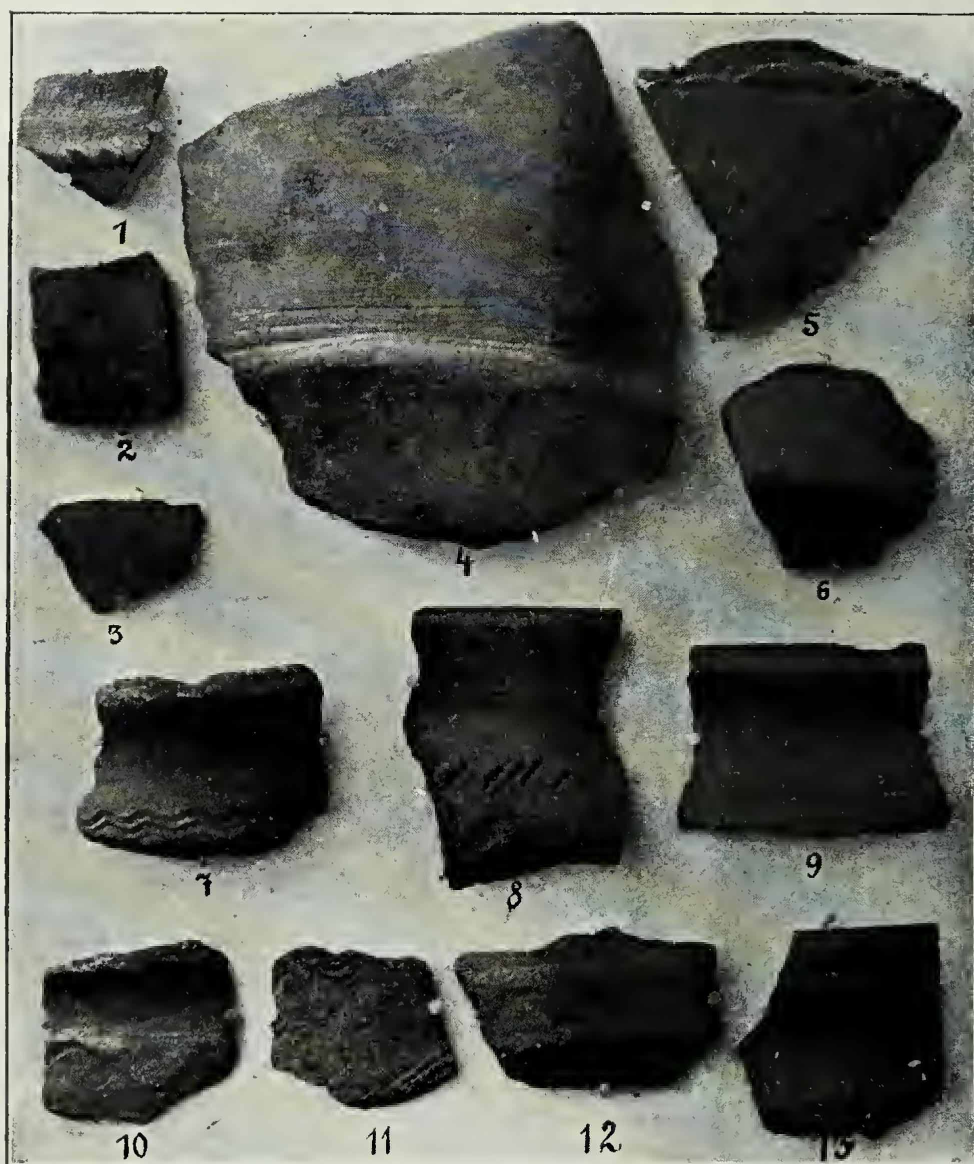
V Praze, dne 31. července 1900.

A. B. Černý, t. č. jednatel. *Ed. Bufka*, t. č. pokladník.

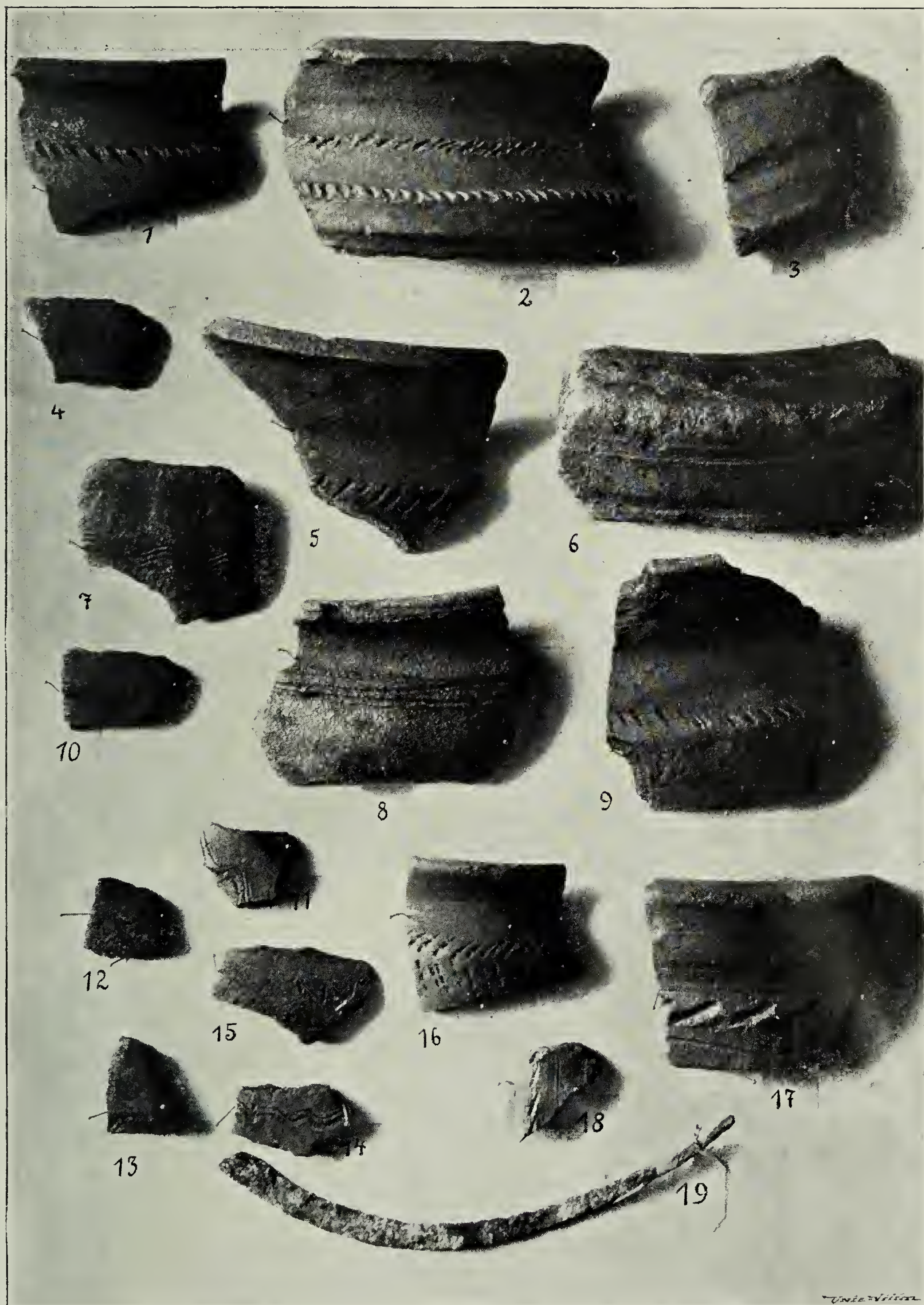
Král. Vinohrady, **Slezská tř. 38.**

Tab. I. Prácheň.

Tab. II. Nálezy z valu na Práchni.

Tab. III. Nálezy z valu na Práchni.

vznikl podlouhlý rozsáhlý ostrov, stinným parkem porostlý. Poznenáhlu zatáčí se řeka tato kolem Práchně poněkud na severovýchod a pak od Horažďovic, kde se již její ramena spojují opět v řeku jednu, spěje k jihovýchodu.

Již na první pohled, když staneme na Práchni, neujde naší pozornosti, jakmile se po okolí poněkud jen zběžně rozhlédneme, že máme před sebou vedle zbytků hradu historického též zbytky slovanského hradiště, prastarého, týmž způsobem zbudovaného jako jiná naše hradiště, na různých místech v Čechách hojná. (Tab. I.)

Budiž mi dovoleno, bych předem podal několik stručných dat o historii Práchně, jichž však poměrně velmi málo se zachovalo v archivárních dokladech. [1])

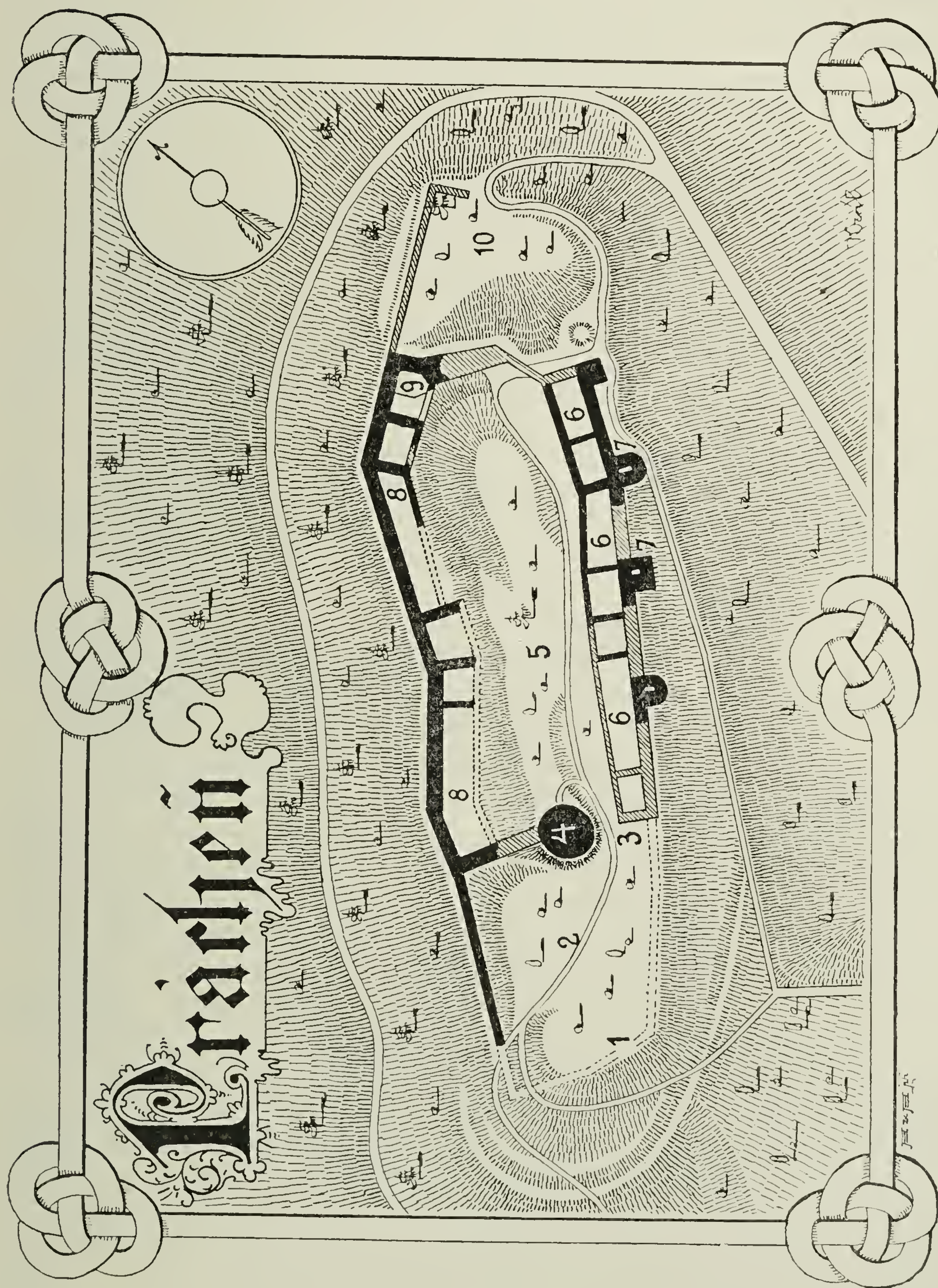
Zbudování původního hradu na Práchni sahá, jak hojné tradice nasvědčují, daleko do doby předkřesťanské, kdy okolní krajina byla již hustě zalidněna a po březích Otavy se zlato ryžovalo. Zbytky starých ryžovišť nalézáme do dnes v okolí rozšířené. Založení hradu Práchně připisuje pověst Bořivoji I., který prý ku konci IX. století hrad tento vystavěl. Prácheň uvádí se jako hrad župní soujmenné župy prácheňské. Zjištěných dat o Práchni a Prácheňsku dostává se nám teprve za doby panování Břetislava II. (1034—1055), jenž prý zde rád a často dlíval. Daroval klášteru Břevnovskému u Prahy roku 1045 »Prácheňský újezd«, jejž nadal zde 18 vesnicemi. Župa prácheňská rozkládala se od řeky Volyňky podle Otavy a jejich přítokův až na nejvyšší šumavské pozadí, hraničíc k severozápadu se župou klatovskou, k severu s bozenskou a k východu se župou volyňskou, a tuto svou krajinu až do XIII. století zaujímala. Původní hrad na Práchni, jako staroslovanské hrady vůbec, byl nejspíše dřevěný, k valům a příkopům použito balvanů žulových a rulových.[2]) V době pozdější, dle tehdejšího spůsobu, pozměněno bylo dřevěné opevnění jeho ve zdi kamenné. Zajímavo jest, že na temeni Práchně stojí malý kostel, zasvěcený sv. Vojtěchu, spolu se hřbitovem, kamž pohřbívá několik blízkých obcí své zemřelé. V místech těchto, podle pověsti stával asi onen kostelík sv. Klimenta, jejž dal zde Bořivoj postaviti záhy po uvedení křesťanství do Čech. Byl prý to devátý kostel v Čechách té doby. Vedle toho vypravují pověsti, že r. 942 kníže Boleslav I. poslal do krajiny zdejší všechen poddaný lid, který nechtěl víry křesťanské přijmouti, aby zde ryžoval zlato, z něhož si kníže vymínil desátek. Nynější kostelík jest zbudován v době již mnohem pozdější, prvotně stával tu kostel asi jen dřevěný. Obraz sv. Klimenta, jenž se zde nalézal, uložen jest nyní v museu horažďovickém. O původním kostelíku na Práchni zmiňuje

---

[1]) Jako pramenů použil jsem některých zpráv A. Sedláčka (»Hrady a zámky«), J. J. Toužimského (»Šumava« v díle »Čechy«, J. V. Hory (Památník pěveckého spolku »Práchně« v Horažďovicích, 1887).

[2]) Viz o tom obšírnější pojednání v Niederlově knize »Lidstvo v době předhistorické«.

se Sedláček následovně: »Prácheň pochází z doby prastaré; tomu i nasvědčuje posvěcení sv. Klimentu, což obyčejně na prastarý původ kostela ukazuje. Pro nedostatek pamětí však nemůžeme říci, kdy asi se to stalo a jaké osudy knížecí hrad, kterýž okolo

kostela stával, míval. Jen tolik jest jisto, že na hradě sídlívali úředníci královi, kteří odtud řídili Prácheňský kraj a v něm popravu vykonávali«. Z další historie a popisu Práchně uvádí Sedláček mezi jiným ještě toto: »Kostelík tento stával uvnitř knížecího hradu

jako jeho farní kostel. Když pak hrad opuštěn byl a po letech zase hrad na Práchni po způsobu západním postaven, zůstal farní kostel mimo ohradu, kterou zaujata severní polovice bývalého hradiště. Ačkoliv však celé hradiště novým hradem nezastaveno, přec tento zaujal místo asi 170 *m* dlouhé a 38 *m* široké. Hrad byl tudíž dosti prostranný. Na tuto stranu ke kapli oddělen jest příkopem a náspem teprve ve XIV. století zdělaným, nyní však spláchlým a velmi sníženým. Po zvoditém mostě přicházelo se k první bráně, jež stávala tam, kudy vede sem od kostelíka pohodlná pěšina. Skrze tuto bránu, po níž není památky, vcházelo se do malého předhradí, kde se kromě kusu hradeb nic nespatřuje. Od hradu vlastního děleno bylo předhradí hrubou zdí a mohutnou věží okrouhlou, která stávala na strmé skalce. Z věže této, která chránila druhou bránu pod ní umístěnou, zbyl jen spodek 2 *m* vysoký a ve vnitřku rumem zasutý. Také z druhé brány nezbylo ani památky a bez překážky se přijde do nádvoří velmi dlouhého, kteréž na dvou stranách dlouhými řadami světnic, komor a sklepů zavřeno bylo. Na tu stranu k Horažďovicům se rozeznává patrně sedm větších a menších oddělení, v nichž bývalé snad konice, obilnice, spižírny a pod. Venkovskou jich zdí jest hrubá hradba, která jest tu čtyřmi baštami sesílena. Tato strana jest ze všech nejvíce malebná, poněvadž ostatní části, vysokých zdí nemajíce, ukazují ráz jednotvárnosti.«

Toužimský, rozepisuje se o Práchni, uvádí následovní: »Prácheňské témě tvoří výběžek s rovnou plochou 160 *m* délky a ne zcela 40 *m* šířky, jenž na tři strany příkře vystupuje a čtvrtou se širším sedlem souvisí. Na vrcholu tom stával asi původní Vyšehrad prácheňský a kolkolem něho, místo lesů, rozkládala se opevněná župní osada s podhradím. Ale z nejstarší doby té skorem nižádné památky se nezachovaly. Jen střepiny popelnic na úpatí v polích vyorávané svědčí, že za dávných dob v místech těch planuly ohně, v nichž spalována byla mrtvá těla pohanských Čechův a v popelnicích ukládán tu popel jejich k věčnému odpočinku. Po mohylách není stopy. Snad ještě onen val většinou jedlemi porostlý, s příkopem již téměř vyplněným, jenž vrchol prácheňský kruhovitě obemyká a kterýž stopovati možno až ke sráznému západnímu svahu, jest také svědkem doby té. Jako sušická krajina měla svůj Svatobor, tak prácheňská své Svatopole, jež do dnes zachovalo své jméno a o němž kolují báje podobné svatoborským.«

Svatopole nazývá se nyní vesnice na jihovýchod od Horažďovic. Co týká se stanovení místa bývalého pohřebiště, zdali se nacházelo, jak podání nám vypravuje, v oněch místech, kde stojí nynější panský dvůr, u východního úpatí Práchně, těžko jest nám hodnověrně potvrditi. Co v polích nalezeno, jsou jen střepy, na nádoby celé se nikdy nepřišlo a jiných dokladů po ruce není. Snad později bude lze o věci té určitěji promluviti, až bude možno širší okolí Práchně a Horažďovic podrobiti důkladnějšímu prozkoumání. Že by se zde v blízkosti nějaké pohřebiště mohlo nalézati, jest

velice pravděpodobno. Niederle píše u věci této následovně: »Můžeme bez rozpaků soudit, že snad na všech starých hradištích, na nichž se nalézá nyní kostelík s křesťanským hřbitovem, nalézal se původně hřbitov z posledních dob pohanských.« Jako doklady, že pod kostely křesťanskými a kolem nich nalezly se tyto hroby, uvádí Niederle: Kouřim, Chrudim, Ječovice, Hrádek ve skalách Prachovských, Ujezd, Hrázsko, Tetín, Budeč, Tasnovice, Křešťovice, Osice, Řeporyje a j.[1])

Další osudy Práchně souvisí již úzce s dějinami Horažďovic. Ty byly v dobách tehdejších ještě vesnicí, a to z nejstarších osad v Čechách. Tolik ještě dlužno dodati, že v podhradí Práchně jako u jiných hradů usídlil se lid, jenž zde živnosti své provozoval, z kteréžto osady vznikla napotomní ves Prácheň, nyní zaniklá, ač se ještě ve zprávách archivních r. 1441 vyskytuje.

Jak již výše podotknuto, popsané a vyobrazené zde předměty z Práchně pocházejí ze severovýchodního svahu vrchu, sklánějícího se k Otavě, z valu, na němž dosud stojí zdivo bývalého hradu. (Tab. I.)

Jak z vyobrazených oněch střepů vidno, převládá v ozdobě jich jednoduchá i několikanásobná vlnovka, charakteristický to ornament nádob tak zvaného typu valového či hradištného, jež vyskytuje se hojně na hradištích, obývaných lidem slovanským.

Střepy pocházejí z nádob ponejvíce tlustostěnných, zhotovených většinou na kruhu hrnčířském, více méně vypálených, z materiálu hrubého; zvláště písek křemenný jest zjevný.

Mezi těmito hojnými střepy vyskytují se též i některé střepy středověké, jež bylo nutno odděliti.

Šlo by zajisté do nekonečna, kdybych zde měl uvésti veškerá hradiska v Čechách, na Moravě a jinde, s jichž nálezy jeví analogii předměty z Práchně, jež jsou opětně novým dokladem k předhistorii jižních Čech, dosud poměrně málo známé. Snad se dá více později objasniti, až dostane se nám dovolení, bychom mohli valy na Práchni řádně prokopati a prozkoumati.

Místa tato náleží k velkostatku horažďovickému, jehož majitelem jest kníže Kinský.

Za zajímavo pokládám, abych k věci dodal ještě toto:

Pan konservator Ludvík Šnajdr, jemuž jsem zaslal fotografie některých střepů ku porovnání, sdělil se mnou v přátelském listě o nálezech práchenských, že se shodují ve všem s nálezy jeho na všech našich slovanských hradištích v Budči, Libici, Licku u Kolína, na Chlomku u Ml. Boleslavi, Tetíně, Vyšehradě, Hradisku nad Cidlinou, Vlastislavi, i s nálezy ze svrchní vrstvy předhistorického hradiště v Lipně nade Mží, aneb v přístavcích hradišť takových (v nižší části hradiště Šáreckého), jakož i z četných osad s hradišti prvnějšími současných v krajině

---

[1]) Příspěvky k anthropologii zemí českých. I. Praha 1891.

královéhradecké, zejména z osady Vlkovské, Předměřické a Lochenické.

Na nálezy z hradiště u Lipna (za Plzní) pan Šnajdr zvláště upozorňuje, ježto pokládá naleziště toto za velmi důležité pro předhistorii jihozápadních Čech. Na hradišti tomto nachází se mocná kulturní vrstva, obsahující ve spodní části své střepy, které se shodují úplně s keramikou z mohyl vlčských; pod samým povrchem objevují se střepy nádob na kruhu hrnčířském točených a vlnovkou zdobených.

Střepy z Práchně mimo toho shodují se též poněkud s nálezy z blízkého Hradiště nad Volyňkou u Strakonic, jihovýchodně od Horažďovic (které ovšem jsou původu staršího), jež důkladně prozkoumal a popsal Woldřich, ponejvíce ve zprávách Anthropologické společnosti ve Vídni; některé z těchto střepů popsal jsem též v »Časopise Společnosti přátel starožitností českých«.[1]) Dále jeví některé z nich podobnost též s oněmi nálezy z Hradce nad Volyňkou u Nemetic, rovněž na jihovýchod od Horažďovic, jež jsem též ve výše uvedeném časopise vyobrazil a popsal.[2])

Pan Šnajdr zařaďuje některé střepy z tohoto posledního naleziště do doby před osazením jihozápadních Čech Slovany.

Níže vyobrazené nálezy z Práchně jsou tyto:

Předměty hliněné.

(Tab. II.)

Č. 1. Střep nádoby, 8 *mm* silný, do světla pálený, zdobený příčnými zářezy kol hrdla.

Č. 2. Střep 7 *mm* silný, pálený do červena, zdobený nepravidelnými vlnovkami.

Č. 3. Střep 6 *mm* silný, do tmava pálený, zdobený sotva znatelnou, několikanásobnou vlnovkou.

Č. 4. Střep 9 *mm* silný, pocházející z nějaké větší nádoby, do černa pálený, tuhovaný.

Č. 5. Střep 7 *mm* silný, do světla pálený, zdobený jednoduchou čárou.

Č. 6. Střep 6 *mm* silný, do tmava pálený, se zbytkem dna, nějaké malé kotlíkovité nádoby, bez ozdoby.

Č. 7. Střep 6 *mm* silný, do tmava pálený, zdobený několikanásobnou pravidelnou vlnovkou, z nádoby vyhrnutého okraje.

Č. 8. Střep 5 *mm* silný, do tmava pálený, tuhovaný, zdobený vpíchanými čerchanými body, z nádoby okraje vyhrnutého.

---

[1]) Výsledek letošního výzkumu předhistorického na Hradišti u Strakonic. R. V. č. 4. 1897.

[2]) Předhistorické nálezy na Hradci u Nemetic nad Volyňkou. R. VII. č. 1. 1899.

Č. 9. Střep 6 *mm* silný, do světla pálený, zdobený nepravidelnou vlnovkou, z nádoby okraje vyhrnutého.

Č. 10. Střep 5 *mm* silný, do světla pálený, zdobený vlnovkou.

Č. 11. Střep 5 *mm* silný, do červena pálený, s nepatrnými stopami vlnitého ornamentu.

Č. 12. Střep 6 *mm* silný, do černa pálený, tuhovaný, s přimíšením uhelného prachu v hlíně.

Č. 13. Střep 6 *mm* silný, do světla pálený, s nepatrnými stopami po zdobení.

(Tab. III.)

Č. 1. Střep 8 *mm* silný, do tmava pálený, zdobený šikmým příčnými zářezy, z nádoby okraje vyhrnutého; do hlíny přimícháno písku křemenitého.

Č. 2. Střep 12 *mm* silný, do černa pálený, tuhovaný, z větší nádoby zhotovené z hrubé hlíny, okraje vyhrnutého, zdobený dvěma řadami příčných, šikmých zářezů kolem hrdla.

Č. 3. Střep nestejné tloušťky, do tmava pálený, s jednoduchou ozdobou.

Č. 4. Střep 5 *mm* silný, do tmava pálený, zdobený několikanásobnou tenkou vlnovkou.

Č. 5. Střep 10 *mm* silný, do tmava pálený, tuhovaný, z nádoby vyhrnutého okraje, zdobený příčnými zářezy.

Č 6. Střep z okraje nějaké větší kotlíkovité nádoby, do černa pálený, tuhovaný.

Č. 7. Střep 7 *mm* silný, do černa pálený, zdobený několikanásobnou pravidelnou vlnovkou.

Č. 8. Střep 8 *mm* silný, do tmava pálený, z nádoby okraje vyhrnutého, zdobený několika jednoduchými nepravidelnými čarami kol hrdla.

Č. 9. Střep 10 *mm* silný, do černa pálený, tuhovaný, z nádoby vyhrnutého okraje, zdobený příčnými zářezy.

Č. 10. Střep 6 *mm* silný, do tmava pálený, zdobený dvěma vodorovnými čarami.

Č. 11. Střep 8 *mm* silný, do světla pálený, zdobený trojnásobnou vlnovkou.

Č. 12. Střep 4 *mm* silný, do tmava pálený, zdobený čerchanými, šikmými přímkami.

Č. 13. Střep 10 *mm* silný, do černa pálený, tuhovaný, zdobený vlnovkou.

Č. 14. Střep 10 *mm* silný, do světla pálený, zdobený vlnovkou.

Č. 15. Střep 8 *mm* silný, do červena pálený, zdobený vlnovkou.

Č. 16. Střep 8 *mm* silný, do černa pálený, tuhovaný, z nádoby okraje vyhrnutého, zdobený ornamentem sestaveným z přímek čerchaných.

Č. 17. Střep nestejné síly, tuhovaný, z nějaké nádoby kotlovitého tvaru, s okrajem tlustým, zdobený hlubšími příčnými zářezy, pod nimiž se táhne slabá vlnitá čára.

Č. 18. Střep 8 *mm* silný, do světla pálený, zdobený příčnými zářezy.

Vedle toho nalézáme v museu horažďovickém množství střepů a den z velkých nádob, tvaru kotlovitého, jichž stěny jsou průměrně 15 *mm* silné. Dle těchto střepů a den, jež jsou všechny bez ozdob, lze souditi, že některé nádobky měly 30 *cm* v průměru.

Předměty železné.

Dosud nalezen byl na Práchni pouze předmět jediný. Jest to nejspíše část železného srpu (Tab. III. obr. 19), jež se zhusta vyskytují v nálezech na našich hradištích.

II. Nálezy z hradebního příkopu u Otavy.

Při mé návštěvě na Práchni neušla mé pozornosti řada předmětů, jež nalezeny byly před několika lety v Horažďovicích, a to v hradebním příkopu při samém levém břehu řeky Otavy, kde nyní stojí domek p. Daniela Mayera.

Jsou to většinou střepy, vedle několika větších kusů nádob a zbytků asi tří neúplných nástrojů železných. Zajímavé tyto věci, jež jsem nechal ofotografovati, pocházejí ovšem z doby již pozdní, nejspíše z nějaké kulturní jámy ze XIII.—XIV. století, jak soudí též konservator pan Kliment Čermák, jenž byl svého času o předmětech těch panem uč. Vydrou písemně zpraven.

Střepin nalézalo prý se v dotýčném příkopu velké množství, vybírány byly pouze ony, jež byly zdobeny.

Předměty ty, ač již z doby pozdější nálezů prácheňských, mají přece pro archaeologii jižních Čech nemalou důležitost.

Ze sbírek musea horažďovického vybral jsem jenom předměty nejzajímavější k vyobrazení. Předměty (tab. IV.) pod čísly 1, 4, 10, 13, 14, 15 pocházejí z doby starší, ostatní však, s vytlačenými drobnými ozdobami, vyskytují se dle všeho až později. U těchto zajímavo jest, že jsou některé zdobeny též vlnovkou, což jest důkazem, že ornamentu tohoto bylo i v pozdějších dobách dlouho a zhusta užíváno a oblibováno.

Veškeré mnou vyobrazené a výše uvedené předměty jsou tyto:

a) Z doby starší:

Obr. č. 1. Část malé nádoby vyhrnutého okraje, 4 *mm* silné, barvy šedé; na hraně okraje a na vnitřní stěně zdobena jest jednoduchou vlnovkou.

Č. 4. Neúplná černá nádobka s vyhrnutým okrajem, stěn 5 *mm* silných, průměru 13 *cm* a výšky 6 *cm*; zdobena jest na vnější straně dna mřížkovaným čtyřúhelníkem, ohraničeným kruhem.

Č. 10. Střep 10 *mm* silný, tuhovaný, zdobený několika jednoduchými čarami.

Č. 13. Střep z okraje větší nádoby kotlíkovité, tlustostěnné, z hlíny hrubé, nestejné síly stěn, do černa pálený. tuhovaný, zdobený několika zářezy, s jednoduchou čarou kolem hrdla.

Č. 14. Střep z okraje nádoby rovněž kotlíkovitého tvaru, z hlíny hrubé, do červena pálený, tlustých stěn nestejné síly, zdobený dvěma hrubými čarami kolem hrdla a jednoduchou vlnitou čárou.

Č. 15. Část dna velké nádoby kotlovitého tvaru, do černa pálené, mající průměr 30 *cm* a tloušťku stěn 15 *mm*.

b) Střepy z doby mladší.

Ostatní tyto vyobrazené střepy pocházejí z nádob vesměs již krajů vyhrnutých, tenkostěnných (průměrná síla stěn 3 *mm*). Barvy jsou světlošedé, z jemné hlíny zhotoveny a na vnější straně černé, jakoby tuhovány. Ozdobeny jsou drobnými ornamenty, pozůstávajícími z čar a teček vtlačených.

III. Bronzový palstáv od Hejné.

Jako doklad existence doby bronzové na Horažďovicku chová zdejší museum jediný bronzový palstáv, jenž byl před časem nalezen při kácení lesa u vesnice Hejné, jihozápadně od Horažďovic.

Palstáv tento jest 14 *cm* dlouhý, jemně pracovaný, známého tvaru bronzových seker ohrnutých okrajů, které i jinde v Čechách se vyskytují. Z jižních Čech popsáno jest z různých nalezišť několik podobných palstávů již Woldřichem.[1]) Zvláště co do podoby jest palstáv od Hejné úplně shodný s palstávy, pocházejícími od Kestřan a Rathschlagu u Schwarzbachu.

Tvar i velikost palstávu od Hejné shoduje se též nápadně s některými vyobrazenými a popsanými palstávy v nejnovější práci Hoernesově.[2])

Jak mně též p. učitel Vydra sdělil, nachází prý se v městském museu v Č. Budějovicích řada bronzů a popelnic, jež byly před léty nalezeny v cihelně na panství velkostatku Střelohoštic, jihovýchodně od Horažďovic. Nálezy ty byly prý sem darovány dřívějším majitelem Gustavem Obstem. Myslím, že se zde jedná o nálezy, jež nejspíše pocházejí z mohyl rázu hallstattského, náležejících do skupiny hrobů jihočeských a které ponejvíce též popsal Woldřich.

Střelohoštické mohyly uvádí též mezi jinými jihočeskými i Dr. Niederle.[3])

---

[1]) Beiträge zur Urgeschichte Böhmens. (Mittheil. d. Anthrop. Gesellschaft, Wien 1883.)

[2]) Bronzen aus Wien und Umgebung im k. k. naturhistorischen Hofmuseum und die Bronzezeit Niederösterreich im Allgemeinen. (Mittheilungen d. Anthrop. Gesellschaft. Wien 1900.)

[3]) Lidstvo v době předhistorické. Str. 471.

Děkanství skutečské.

Sepsal JUDr. *K. V. Adámek.*

Fara ve Skuči [1]) byla povýšena na děkanství r. 1655 na žádost Leop. Bohusl. Ferd. Berky z Dubé za tehdejšího arcibiskupa pražského, kardinála hraběte Arnošta z Harrachů. Však o tom na kruchtě děkanského kostela za varhany ve zdi byl na mramoru zhotoven nápis pamětní: »D. O. M. A. Sub auspicio Eminentissimi et Reverendissimi Ernesti Divina miseratione S. R. Ecclesiae titularis S Praxedis Presbiteri Cardinalis Harrach, Archiepiscopi Pragensis, Principis, legati nati, S. C. M. intimi Consiliarii, Regni Bohemiae Primatis, nec non Ordinis Crucigerorum cum rubra stella per Bohemiam, Moraviam, Silesiam et Poloniam Supremi ac generalis Magistri, Promotore Illustrissimo DD Bohuslao Ferdinando Leopoldo Berka S. Romani Imperii Comitis de Duba et Lippa etc., Domini haereditarii in Richmburg, Rosic et Slatinan etc., haec ecclesia olim parochialis in decanalem erecta. Admodum Reverendo ac Doctissimo Domino Do Paulo Theophilo Proxa, AALL et Philfiae Magistro, Sac. Sctae Theologiae Candidato, Decano Scutcensi installatio facta die 13. Augusti anno 1656.«

Listina errekční byla dána dne 12. června tohoto roku.

Bývalý tamní farář Pavel Bohumil Proxa byl prvním děkanem skutečským od r. 1656 až do r. 1661. Byl muž učený a, jak o něm Berghauer praví, vynikal vědomostmi, kazatelstvím, vírou pevnou a příkladným životem. Za svého pobytu ve Skuči dal některé obrazy malovati, a též o vůkolní filiální kostely pečoval. V kostele peráleckém sv. Jana Křt. býval na epištolní straně oltář sv. Václava, po němž v rámu dole zůstal [2]) nápis: »Tento oltář jest vyzdvižen za dvojí cti hodného a vysoceváženého kněze Magstra Pavla Theofila Proxy, ke cti a chvále sv. Václava dne 14. Septembris leta 1653.« Proxa dostal se v šedesátých letech XVII. století na Moravu; pobyv pak později v Brandýse, byl povolán do Prahy, kdež dosáhl 4. srpna 1674 důstojenství kanovnického i žil pak na Hradčanech až do své smrti (2. ledna 1693).

Po Proxovi zastával nějaký čas úřad děkanský ve Skuči kněz Jan Sedlecký, jenž tu ani rok nepobyl. neboť v témž roce, v kterémž Proxa ze Skuče přišel, uvádí se tu Maximilián Fr. Cukr z Tamfeldu. Pocházel ze starého rodu šlechtického. Mysli byl světské. Nalezli jsme na to doklad v jednom inventáři, v němž se čte poznámka tohoto znění: »V roce 1672 pan pater Cukr z Tamfeldu odňal na modro barvenou podšívku od antipendyum.

---

[1]) O farářích a kostelech skutečských viz mou stať »Z letopisů Skutče utrakvistické« v »Památníku na slavnosti ve Skutči« 1894, K Adámka Chrudimsko 23, 70 a sld., Památky archaeologické a místopisné I. 169, IX. 421, Sommer, Königreich Böhmen V. díl, 245 str. — Podobizny děkanův skutečských jsou chovány na děkanství tamním

[2]) Památky archaeologické a místopisné I. 168.

Item i druhou bílou podšívku od druhého antipendyum odníti dal pan pater týž a dal nadělati škarpatlí a kabátků dětem na komedii.« V konání svých povinností nemohl přímo sloužiti za vzor. Druhdy věru více úřadu panského než duchovního si hleděl a na újmu svého úřadu děkanského záležitostmi vrchnostenskými se zabýval. Bylť současně inspektorem panství rychmburského. Nejspíše maje zápletku pro farní pole, kteréž občanům z užívání bral, resignoval Cukr v listopadu r. 166? na děkanství skutečské a odešel do Prahy. Vypravuje se, že utiskováním lidu chudšího způsobil pobouření lidu, takže musel ze Skuče utéci do lesův u Rychmburka a tu v mlýnci, v krajině divoké a málo schůdné postaveném, se před rozzlobeným lidem ukrývati. Dosud jeden mlýn u Rychmburka sluje Cukrovým mlýnem. — Tuto ještě pokládáme zprávu ze žluté knihy skutečské, že u přítomnosti jeho, ten čas děkana skutečského, stalo se vyměření staré míry dle nařízení kardinála z Harrachů za prymatora Jana Holého, purkmistra Nykodyma Kašky, pak Mikuláše Filečka, Martina Pražana, Jana Černohorského, Michala Kašky, Jana Spurného, Václava Kalyše písaře radního, Matouše Vančury obecního a starších kostelníků Mikuláše Drahoše a Martina Procházky.

Pak stal se děkanem Fr. Ondřej Řehák, jenž býval dříve (r. 1663) na Vyšehradě.

Tou dobou (23. února 1669) byli sepsáni sousedé ve Skuči, kterým se role zádušní, z nichž děkanovi plat a ourok při sv. Jiří vycházeti mají, vytkla.[3]) Léta 1670 dne 1. září stala se smlouva celá a dokonalá o spravení a pobíjení věže »na horním kostele u na nebe vzetí Panenky Marije v městě Skuči« s tesaři Janem Šárovským a Václavem Hromádkou, kteříž měli všechen starý šindel s věže oloupati a »co by koliv od námětků, latí a trámců shnilého bylo, vše čerstvým dřívím zase vynapraviti a náležitě všechnu věž novým šindelem pobíti a potáhnouti, a to vše na pochválení učiniti«, vše za 16 rýn. zl. 21 kr.[4])

Po Řehákovi přišel do Skuče[5]) kněz Tomáš Bernard Jan Jelínek. O něm Josef Jireček píše, že »básněmi latinskými dobyl sobě titulu básníka věnčeného.« Ze spisů Jelínkových jmenujeme: »Počet nejdokonalejší a nejsv Trojice v jednotě a jednoty v Trojici, při šťastném a veselém na vrch dědičný Richumburský vstoupení a příjezdu v. uroz. p. Fr. Ant. Berkovi hraběti Hovoru z Dubé a Lipé . . . jakož i spolu p. Loisae hraběnce Berkové rozené Montekukulové« (tištěno u Jana Arnolta v Litomyšli r. 1673); »Florimunda Remunda historia o počátku, zrůstu, zkáze všelikého kacířstva těchto věkův, nyní v českém jazyku vydaná od kněze Magistra Tom. Jelínka, poëta laureato, faráře města Dačic«, l. 1680

---

[3]) Žlutá kniha skutečská 168.

[4]) Žlutá kniha skutečská 149.

[5]) Jos. Jireček v Rukojeti I. 313 píše, že byl Jelínek r. 1673 farářem na Rychmburce. Není o tom dokladů, že by tehdy vůbec farář v Rychmburce byl. O Jelínkovi viz též Jos. Jungmanna Historii literatury.

(rukopis). Ve Skuči byl Jelínek již r. 1673. Téhož roku byla skoncována sváda o pole kterési, jež již za Cukra byla vedena.

Když Jelínek byl děkanem, přináležely k duchovní správě skutečské tyto kolatury: skutečská (Skuteč, Žďárec, Račice, Leštinka, Malinné, Mokrejšov, Skutéčko, Prasetín, s 959 »odrostlými, ku svátosti schopnými« obyvateli), filiální kolatury perálecká (s 271 odrostlými), lažanská (s 282), ranská (s 311), štěpánovská (s 193), janovičská (s 206), řestocká (se 113 odrostlými obyvateli). Časem se obvod tento zmenšil.

Po odchodu děkana Jelínka do Dačic byl zveden na jeho místo dne 10. července 1680 Jan Vojtěch Kaplánek, kněz křížovnického řádu s červenou hvězdou. Pobyl tu do října r. 1681, načež byl povolán do Chrasti a později pak stal se kdesi na Loketsku proboštem.

Od října 1681 až do srpna 1686 byl děkanem Jan Jak. Ant. Bukovský, pozdější arciděkan Krumlovský.

Další děkan Samuel A. J. Jedlička, jenž r. 1682 absolvoval bohosloví, byl instalován r. 1686 ve Skuči, kdež pobyl do 25. listopadu 1699, načež odebral se do Náchoda. Skonal, byv raněn mrtvicí. Za skutečského pobytu spravoval též kolaturu ranskou.

Porozhledneme se poněkud po děkanství skutečském. Průvodcem jest nám »Consignatio beneficii curati decanatus skutzensis« ze dne 4. listopadu 1686, Jedličkou sepsaná.

Kostel děkanský Nanebevzetí Panny Marie uvádí se tu jakožto »dobře starým spůsobem« postavený, však potřebami velmi skrovně opatřený. Totéž platí o filiálním kostele sv. Jakuba Většího na Ranně. Důchody těmto kostelům plynoucí nebyly valné; jen některé železné krávy, z nichž byl roční výnos as 25 zl. tehdejších. Jiných důchodů kromě »almužny« nebylo. Z toho někdy s vědomím děkanovým, někdy s vědomím písaře důchodního, jenž pořádal roční počty všech na panství stojících kostelů, se náklady činily. Z pokladny na hradě Rychmburku tehdy uschovávané mohly býti peníze brány jen se svolením páně. Děkan stýská si na patrona tehdejšího, že neplní slib, jenž při zřízení děkanství byl dán v ten smysl, že patroni budou odvádět děkanovi ročně 40 zl. Děkan měl ročně z fundace 6 sudů piva, a od věřících k výše uvedeným dvěma kostelům příslušících, též desátky (decimas siligineas).

Kromě těchto dvou kostelů spravoval děkan ještě kostely v Lažanech, Štěpánově, Janovičkách, Řestokách, Perálci a Pusté Kamenici. O tom posledním připomíná se v konsignaci, že jest velmi sešlý, takže jeho zdi hrozí zřícením. Důchody těchto kostelů nebyly jiné, než obou prve jmenovaných (železné krávy a almužna). Z administrace jejich měl děkan jisté plodiny ročně, v Janovičkách 4 kopy a na místě oběda 10 grošů bílých, dále pak ještě 20 grošů bílých (item in peregrinatione, quae fit in patrocinio eius): z Perálce rovněž ročně 4 kopy »et in dedicatione loco prandii« 10 gr. bílých, v Lažanech 5 kop a 10 gr. bílých, v Řestokách desátek obilní a 10 gr. bílých, na Štěpánově 10 gr. bílých, v Pusté Kame-

nici z jednoho pole od starodávna plynul plat 1 kopy. Děkan dokládá: »Sunt praeterea certi agri et prata, quae nescio quo iure, dum in D^no requiescens Dnus Gelinek Decanatum Skutzensem teneret, a Decanatu abalienata sunt, et his modo cives utuntur, ex illis solvunt annue 8 fß.«

Prvým děkanem v století XVIII. byl ve Skuči kněz učený Antonín Václav Hynek Norbert Matheides ze Závětic (1699—1737). U věcech víry nebyl snášenlivý, ve vykonávání svých povinností byl horlivý. Nařizoval odevzdávání knih na děkanství, aby schváleny býti mohly. Sám s jezovity pátral po domech po knihách kacířských. I za jeho doby byli někteří z bludařství a pro přechovávání kacířských knih stíháni a trestáni, tak r. 1710 Václav Veselý a syn jeho, u nichž děkan nalezl 11 knih bludařských, r. 1731 Pavel Koudelka, jenž však z vězení se vymanil, a spolu s rodinou svou a havíři železné rudy Jiřím Bodlákem a Janem Bodlákem, oběma z Pusté Kamenice, a Tomášem Sádovským z České Rybné a Alžbětou Kopistovou do Žitavy se stěhoval, ale jen sám tam bez soudruhů unikl. A tak bylo by lze uvésti ještě mnohé jiné případy.

Matheides staral se také o úpravu kostelní, postavil děkanství a učinil nadaci na druhého kaplana. Za něho vystřídali se ve Skuči kaplani P. Václav Herman, Henrych de Mercy, Karel Zahrádecký, Jiří Jos. Strnad, Jiří Moravec, Václav Kříž, David Ferd. z Khölsperku, Václ. Herm. Oheim, Krištof Štěpánek. Patronem byl tehdy Štěpán Kinský.

Při kostele děkanském kladli své mrtvé kromě Skutečských též venkované ze Žďárce, Račic, Malinného, Leštinky, Skutíčka, Mokrejšova a z Dolního a Horního Prasetína. Kolik desátků z těchto osad bylo dáváno, oznamuje proventus decimarum beneficii Skutecensis in siligine:

	modios	quadran. modii	16 pars modii	3 pars quadr.
ex civitate Skutcz	21	3		$2^1/_4$
ex pago Žďarecz	7	—	—	2
ex pago Raczicz	8	—	—	—
ex pago Maliny	2	3	2	—
ex Lesstinka	3	1	—	2
ex Skuticžko	7	—	2	—
ex Prasetin Superiore et Inferiore	6	1	2	2
ex Mokregssow	1	1	—	—

Z některých polí platili sousedé skutečtí 8 kop ročního platu. Pogrošného scházelo se ve Skuči ročně v 8 kopách, ve vesnicích, vyjma Prasetín, po 3 kopách, z Prasetína Dolního a Horního 26 gr. Jiné dávky byly letníky, koleda [6]) a v postě vejce.

[6]) V účtech obce skutečské připomínají se dary zeleného čtvrtka duchovenstvu (na př. r. 1657 p. děkanovi dali beránce, P. Eliášovi půlku telecí). Viz mou stať »Z obecního hospodářství skutečského« (v »Jitřence« 1888 str. 90 a 207.)

V »specificatio proventuum fixorum anuorum decani in Skutcz in pecunia« (z téže doby jako zmíněný »proventus decimarum« pochodící) jest zaznamenáno: »Lacticinia, quid importent, specificare non possum, quia illa adhuc non recepi, neque ullam certam informationem, quantum inferant, habeo, verum quotquot vaccae in territorio meo numerantur, tot grossos |: uti informatus sum :| suscipiendos habeo.«

K děkanství skutečskému bylo v těch časích asi 40 korců polí, na nichž se osívalo, též i louky některé byly a s těch se klidilo 18 až 20 vozů sena. U děkanství byla zelinářská zahrada.

Dokud se ve Skuči vařila piva, dostával kněz z každé várky určitou míru nápoje toho. Když však vrchnost pivovarské právo obci odňala, dáváno pivo toto z panského, a kromě toho dostával děkan každoročně 6 sudů piva z fundace Berkovské, o níž se níže zmíníme. V Lažanech byl určen od vrchnosti jeden sedlák, jenž tyto nápoje na skutečské děkanství musel dovážet.

Děkan skutečský měl též dostávati 40 zl. ročně, jak to při zřízení děkanství bylo patronem slíbeno, pak ještě nějaké koledy vrchnostenské. Z Krouny, Voldříše a Kladna, ačkoliv tyto osady v právomoc děkanovu nepatřily, dostával slepice, z Krouny 42, z Voldříše 8 a z Kladna 14.

Z Ranny, kdež byl filiální kostel spolu se hřbitovem, na kterýž kladli své mrtvé Ranští, Voldřetičtí, Pokřikovští a Vojtěchovští, byl dáván desátek. Praví se v »proventus decimarum«: »Ranna dat 12 modios, Woldržeticze 5 mod., 3 quad. 1 tertia pars q., Pokřikow 12 m., 1 q. m. 2 t. p. q., Wogtěchow 13 m. 1 q. m. 2 t. p. q., Woldržiss 4 m. 1 q. m. 2 t. p. q.« Kromě toho děkan skutečský dostával z této kollatury ročně 2 kopy 17 gs 1 d, a »in dedicatione pro prandio« 10 gs a užíval tu při Ranně nějaké louky a pole. Obydlí při kostele bylo prosté. Bylo v něm unicum cubiculum.

K štěpánovskému kostelu pochovávali kromě Štěpanovských též z Nové vsi, Bělé a Radimě. Ze Štěpánova dávali 2 t. q., z Radimě 17 m, z Bělé 4 m. 2 q., z Nové vsi nic. V specifikaci proventuum se dokládá: »Ab ecclesia Štěpanowiensi dantur, quando Divina ibi celebrant, 2 gallinae et medius quadrans avenae.«

Z Lažan, kdež jest kostel sv. Václava, a z přifařených obcí uvádí se v desátcích jen z Daletic 1 quadrans, ze Zbožnova, Lešan a Rychmburka nic. Z této kolatury bylo peněžitých platů ročních vybíráno úhrnem 5 kop a »in dedicatione pro prandio« 10 gs Z Rychmburka měl též 2 beránky a 4 kapry, a kromě toho bylo z každého lovu rybničného na děkanství skutečské 2 kapry a několik jiných ryb dáváno.

Děkan měl na tři krále žehnati budovy vrchnostenské, zejména hrad a pivovar.

Z dvora daletického a bělského dostával děkan 5 korců a 2 věrtele. Dokud bývaly na místě těchto dvorů dvě vesnice (fuerant ibi prius 2 pagi), dávali tamní venkované letníky, ale vrchnost po zrušení vesnic těchto nedávala náhradu za ně.

Z Řestok bylo desátku 8 korců 1 věrt. Od kostela Janovického scházely se ročně 4 kopy, in dedicatione pro prandio 10 gr., item in festo titulari Annunciationis B. V. Mariae 20 gr. Příslušné osady Janovičky, Lhota, Doly, Rabouň, Dolany, Chlum, Brdo a Zhoř neplatily desátků. Taktéž se dálo z Perálce, Miřetína, Rybného, Kutřína, Střítež a Hluboké. Od kostela Peráleckého bylo ročních peněžních platů 4 kopy, in dedicatione pro prandio 10 gr. a, kdykoliv se tu mše sloužila, dávány 2 slepice.

O Pusté Kamenici, v níž byl kostel sv. Anny, čteme ve specifikaci proventuum, že in dedicatione dantur 26 aviculae, item, quando Divina ibi peraguntur, datur prandium. Víme pak z některých poznámek, že venkované, místo aby pro kněze poslali povoz, platili při filiálních kostelích určitý poplatek. Při Pusté Kamenici, z níž též dávali nějaký oves, známe ještě zápis, že děkan měl odtamtud ročně 1 zl. 10 kr. tehdejších z pole a jiné dávky (inde accipit 1 fl. 10 kr. ex agro per annum; dum ibi celebrant Divina, prandium aut pro hoc 35 kr., maiores rustici dant fasciculum lini, minores medium, item quisque 2 turdos, in aliqua antiqua charta inveni 12 turdos). Tím končíme výčet příjmů děkanství skutečského.

Krátce před smrtí svou odebral se děkan Matheides na odpočinek. Zemřel 9. července 1738. Do Skuče dostal se plzeňský rodák Fr. Jan Bartoň.

Bartoň byl asi od r. 1730 farářem v Charvatcích na Zlonicku. Odtud kázal r. 1731 a 1732 v klášterním chrámě v Doksanech a 1734 při installaci Fab. Čechury na faru ve Vraném. Tato tři kázání byla tištěna. Do Skuče se dostal Bartoň r. 1737. Vydal ještě některá kázání. Jungmann (v Historii literatury, str. 308) uvádí tyto práce Bartoňovy: Catulus leonis rugiens Lev řvoucí (v Praze 1731). Coelum novum (v Praze 1732). Vinice v krvi vštípená . . . na den installací d. c. h. p. Pavla Fab. Čechury (v Litomyšli r. 1734 tištěno). Fidelis et prudens dispensator . . . Věrný a opatrný vladař (v Praze 1736). Kazatel podivný, protože stoletý . . . t. krev Ježíše . . . Salvatora Chrudimského . . . z obrazu jeho v městě Chrudimi z nevážnosti švédské r. 1648 vylitá (v Praze r. 1748).

Bartoň byl děkanem skutečským do r. 1749, načež stal se kanovníkem na hradě Pražském. Za jeho pobytu ve Skuči byla sešlá kaple v Janovičkách rozbourána a v nynější podobě přestavěna (r. 1741) a Bartoněm (r. 1746) ke cti Zvěstování P. Marie vysvěcena. V pronásledování nekatolíků se pokračovalo. Tak byl potrestán Václav Khel, protože tvrdil, že není očistec, Jan Hubenka z Voldřetic pro půjčování knih kacířských, Václav Ondráček pro řeči o papežovi a čtení katechismu Lutherova, a jiní.

O Bartoňovi se vypravuje, že byl horlivým ctitelem P. Marie. Měli na tamním děkanství její starodávní obraz. Za děkana Proxy kaplan jeho (minorita), navrátiv se jednou z vyjížďky po kolatuře, sebral pistole, jež si k sedlu pro svou bezpečnost upevňoval, a řekl

děkanovi: »Oč, že kulí z pistole ruku na tom obraze namalovanou prostřelím.« Nedbaje napomínání děkanových, vypálil ránu na obraz, trefil, ale, položiv se večer zdráv, ráno pak vstávaje ucítil bolesti v ruce a druhého dne ucítil, že i druhou ruku má seschlou a umrtvenou. Uchýlil se do kláštera své řehole a přes $2^1/_2$ roku v tomto zbědovaném stavu žil. Řeholníci ošetřovali jej a modlili se za jeho uzdravení. Tu on jednou v noci měl vidění. Zjevila prý se mu P. Maria a oznámila mu, že, bude-li ve skutečském kostele před jejím obrazem prosit za smilování, nabude předešlého zdraví. A tato rada prý se splnila. Byl pak zmíněný obraz Panny Marie Pasovské, jejž byl zatím Matheides s přivolením konsistoře na postranním oltáři v kostele děkanském umístil, pokládán za zázračný. Záhy processí začala docházeti do Skuče. Děkan Bartoň hodlal obraz na příhodnější místo přeložiti. Této žádosti jeho ku konsistoři podané bylo vyhověno listem daným v arcibiskupské kanceláři 24. června 1737, aby obraz (však beze všech slavností) vhodněji umístil. Zavěsil jej nedaleko hlavního oltáře, i ustanovil se, že jeho nákres s písničkou příhodnou tiskem vydá. Roku 1742 s konsistoří vyjednával, ale, jak pořídil, nevíme. Bezpochyby příznivě.

Již jako kanovník metropole pražské založil Bartoň r. 1762 nadaci studentskou pro své přátelstvo, pak pro chudé synky plzeňské a posléze pro jiné chlapce chudé a pilné.

Za Bartoně umenšil se obvod působnosti skutečských děkanů. Byla zřízena nová fara v Krouně, k níž byl připojen kostel pustokamenický. Prvním farářem krounským byl Jan Felix Chuchelský z Nestajova, rodák chrudimský, jenž pak po pobytu v Chocni dostal se do Skuče. Byl děkanem od r. 1749 do r. 1782, a čestným kanovníkem vyšehradským a prvním vikářem skutečským. Vedl život skvělý, pohostinstvím proslul. Na děkanství skutečském choval u sebe svoji máteř, dochoval ji smrti (zemřela 20. února 1750). I jiní příbuzní žili u něho. I za něho byli někteří viněni z kacířství, trestáni pro čtení knih bludařských a pro šíření zásad učení církve římskokatolické odporujících. Arcibiskupská kancelář pobádala. Svědčí o tom její list ze dne 18. prosince 1760 psaný, jímž mu píše, že, poněvadž prý jacísi lidé jazyka a původu slovanského z Uher do Čech častěji v roce přicházejí a pod záminkou vyřizování svých záležitostí knihy kacířské české i německé nově tiskem vydané do království vnášejí, lid proti radě katolické církve navádějí, knihy ty roztrušují po mlýnech a samotách a k evangelické sektě připoutávají, posílá se popis jejich a vyslovuje se přání, by byli chytáni a vězněni. I mohli bychom dosti ještě i za Chuchelského jmenovati osob, které pro své přesvědčení náboženské byly stíhány a pro čtení knih kacířských pronásledovány. Však zmiňme se o podniku, v té době ve Skuči založeném.

V těch časích někteří sousedé skutečtí »z pouhé lásky k blížnímu a všem věrným dušem ku pomoci« ustanovili mezi sebou »přátelstvo, věrnou úmluvu aneb confederaci živých a mrtvých«, davše ji pod ochranu nejsvětějších pěti osob: Ježíše, Marie, Josefa,

Joachyma a Anny jakožto mocných štítův a pomocníkův všech umírajících.« Konsistoř schválila 13. dubna 1764 stanovy společnosti této.

Při děkanském kostele byla (r. 1768) tato nadání: 1. osecké, 1. srpna 1710 pannou Kateřinou Oseckou zřízené (jistina 300 fr., tehdejších peněz à 5%) na 30 mší ročně; 2. smetalovské 29. září 1724 skutečským měšťanem Jiřím Smetalem zřízené (50 zl. à 6%) na 5 mší; 3. mattheidesovské 15. května 1739 děkanem Norbertem Mattheidesem na vydržování kaplana (4000 fr.) na 104 mše roční; 4. vrtáčkovská fundace 27. března 1753 od skutečského měštěnína Daniela Vrtáčka zřízená (100 fr. à 5%) na 8 mší ročně; 5 zástěrovská fundace 22. dubna 1753 od Václava Zástěry, měšťana skutečského (50 fr. à 5%) na 4 mše; 6. procházkovská 22 prosince 1747 Antonínem Procházkou (40 fr. à 5%) na 3 mše; 7. wolfowská 22. prosince 1761 od panny Doroty Wolfovy (100 fr. à 6%) na 10 mší; 8. spilkovská 15. července 1766 od skutečského měšťana Jana Spilky (50 fr. à 5%) na 4 mše; 9. fundace hrabat Berků, dle níž děkan musí v každý pátek sloužiti mši (ročně 52), začež vrchnost dává mu ročně 6 sudů piva. Fundaci 10. založila výše řečená konfederace.

Nástupcem Chuchelského stal se Tadyáš Prokop Saník sv. teologie licentiát. Některé památní knihy píšou jej Schanik. Pocházel z Nového Města nad Metují, byl kaplanem ve Skuči, v Hlinsku, pak farářem svrateckým. Ze Svratky dostal se do Skuče, kdež byl děkanem do své smrti. Zemřel 24. dubna 1794 ve stáří 59 let, byv 34 léta knězem. Za něho bylo zřízeno biskupství královéhradecké, k němuž byly roku 1784 přivtěleny kraje chrudimský a čáslavský. Když pak r. 1785 bylo provedeno nové uspořádání far, byl obvod kolatury skutečské umenšen, zvláště zřízením fary na Ranné. Před r. 1785 příslušelo k dekanátu skutečskému 1 město, 24 vesnice a 3 samoty, po tomto roce, po odpadnutí 12 vesnic a 2 samot k farám ranské a lužské a k administratuře rychmburské, zbylo pouze město Skuč, vesnice Skutéčko, Leštinka, Prasetín, Mokrejšov, Malinné, Žďárec, Račice, Lažany, Lhota, Štěpánov, Zbožnov a Nová ves, panský dvůr v Daleticích s krčmou v Dolívce a ovčín v Bezděčí. Z nového v témž roce konaného vyměřování zemského vysvítá, že k děkanství skutečskému patřilo 50 měr a 1 věrtel polí, k štěpánovskému kostelu 28 m. 2 v. $1\frac{1}{2}$ čtv. Luk děkanských bylo 14 m. 1 v. 1 čt., pastvin u Skuče 8 m. 3 v. 2 čtvr., zahrad u města Skuče 3 v. 1 čtv.; u filiálního kostela v Janovičkách 1 m. 2 v. $\frac{3}{4}$ čtv., v Ranně 2 v. $3\frac{1}{2}$ čtv. Luk bylo u Ranny 25 m. 3 v. $3\frac{3}{4}$ čtv., polí 52 m. 2 v. $3\frac{1}{2}$ čtv. Při děkanství byl malý rybník měřící 3 v., u Ranny rybník ve výměře 1 m. 1 v. Na Ranně, kdež v těch časích byl zřízen farář, z náboženského fondu vydržovaný, bylo poblíž kostela obydelní stavení se stodolou, chlévy pro hovězí dobytek (et stabulo pro bobus et vaccis, cujus reparatio ab immemorabili tempore incumbit ecclesiae). Byla tu též zahrada, jejíž ohrada pořizovala se z drv farního lesa. A tu ohradu okolo

stavení a zahrady měly opravovati obce Ranná a Hivel, Vojtěchov Pokřikov, Voldřetice, Oflenda, Mrákotín a Holetín, ale tu část která souvisela se zahradou statku Zelenkova, měl majitel statku sám farským dřívím opravovati. Z jmenovaných osad bývali někdy povinni děkanům robotou, pozůstávající v zorání pole, zasetí osevu děkanem daného, žatvě, sklizni a odvezení do rannské stodoly, jakož i v sekání trávy, sušení, sklizni a odvezení sena s louky »Robotky« do téže stodoly.

Podle katalogu kněžstva z r. 1776 byli za děkana Chuchelského kaplany Jan Dobrý a Karel Štěpánek.

Karel Štěpánek byl z Vostřešan, působil ve Skuči asi 14 let, nežli obdržel faru svrateckou, z níž pak na sv. Jana Křt. r. 1794 se přestěhoval na děkanství skutečské. [7]) Od 1. května 1792 byl administratorem vikářství skutečského. Stal se pak biskupským vikářem a konsistorním radou. Skonal 6. října 1811 v stáří 66 let.

Uprázdněné místo bylo obsazeno skutečským rodákem Antonínem F. Tomáškem, bratrem hudebního skladatele Václava Tomáška. Otec jejich Jakub s manželkou svou Kateřinou měl ve Skuči obchod. Syn Antonín dán byl záhy v mládí do Rokytnice, by se utvrdil v němčině, a pak do Prahy. I dostal se na Bílou Horu, kdež po 3 leta pobyl, uče se soukromě pod dohlídkou tamního faráře Fr. Vanglera. Byli tam tehdy i jeho krajané, Matěj Prokop, rodák hlinecký, pak kaplan skutečský, posléze farář rannský († 5. ledna 1811 v Krouně) a skutečský rodák Josef Rybička, pozdější farář mikulovický. Po smrti Vanglera odešel Tomášek do cisterciáckého kláštera ve Žďáru, pak dokončil studia v Olomúci. Po vysvěcení působil r. 1777 v Žumberce, pak (1786) na lokalii v Modletíně. Filip hrabě Kinský, byv za urážku generála Sačinského stihán, skrýval se nejprv na Čachnově a v Hlinsku, pak u Modletína, kdež jej Tomášek přichránil. Tomášek po 7 letech dostal se na faru bojanovskou (do r. 1811). Léta příštího byl již děkanem v rodišti. Filip Kinský z vděčnosti za ochranu svou na Modletíně mu jím poskytnutou prý Tomáška presentoval na děkanství, kdež tento pak 13 let působil. Tomášek zemřel 4. ledna r. 1824 v 71. roce svého věku.

Setkáváme se pak na děkanství skutečském s bývalým administratorem hlineckým Janem Křt Horníkem, rodákem jičínským,

---

[7]) Děkan Štěpánek pořídil 27. března 1810 inventář kovového náčiní a nádobí děkanského kostela. Byly tam: 1. stříbrná docela pozlacená monstrance, vážící 4 lb. 7 l. rak. váhy, 2. měděná pozlacená malá monstrance, 3. pozlacený stříbrný kali h od děkana Matheidesa s patenou (29$^1/_4$ l. vážící), 4. stříbrný pozlacený kalich s patenou (25$^1/_2$ lotu), 5. kalich stříbrný zlacený (1 lb. 1$^1/_4$ lotu), 6. měděné pozlacené ciborium, 7. stříbrné, částečně pozlacené ostensorium s reliquiemi od děkana Fr. Bartoně (23$^3/_4$ lotu), 8. měděný špatně pozlacený pacifikál, 9. mešní konvičky s podnosem (1 lb. 7 lotů), 10. stříbrná kaditelnice (1lb. 11 lotů), 11. loďka (naviol) 15$^1/_4$ l., 12. mosazná kaditelnice nepotřebná, 13. mosazná loďka nepotřebná, 14. stříbrná schránka na sv. oleje (1$^1/_2$ l.), 15. schránka pro sv. křížmo (7$^1/_2$ l.), 16. malé 2 stříbrné pozlacené pateny pro sanctissimo k návštěvě nemocných (8 lotů).

kaplanem chroustovickým. Horník dostal se z Chroustovic za faráře do Krouny, pak za administratora do Hlinska, kdež řídil správu duchovní za skutečného faráře Jana Ranga v Praze přebývajícího. Horník zemřel 10. prosince 1831 v stáří 62 let.

Karel Křepinský stal se děkanem. Byl z Červené Řečice na Táborsku (* 1782), ale již v mládí jeho přistěhoval se jeho otec za sládka na Rychmburk. Tu, pak na Ranně a ve Svratce, nějaký čas také v Hlinsku a konečně (od 10. května 1832) ve Skuči působil Karel Křepinský. Za jeho děkanování přestalo se klásti na hřbitově kolem děkanského kostela se rozkládajícím. Nový hřbitov za městem byl r. 1834 za assistence kaplanův Josefa Kopeckého a Václava Kučery vysvěcen. Za Křepinského byla také (21. července 1831) vysvěcena kaple sv. Anny u Štěpánova.

Po smrti Křepinského († 4. listopadu 1842) byl uveden v úřad děkana skutečského hořický rodák Václav Šimek, jenž býval dříve ve Skuči kaplanem, pak administratorem rychmburským, posléze farářem svrateckým. Za jeho pobytu ve Skuči byla bleskem zapálena průčelní věž děkanského kostela a shořela, takže nově musela býti pokryta (r. 1852). Zemřel 16. října 1860 na odpočinku v Chrudimi.

Josef Kopecký, rodák poličský, býval kaplanem za děkanů Horníka a Křepinského, pak působil v Krouně a v Uhersku, pak stal se děkanem ve Skuči.

Jej vystřídal rodák radimský, někdejší kaplan hlinecký a skutečský, Josef Kvapil († 20. ledna 1900 ve věku 84 let), za něhož kostel byl uvnitř opraven, vymalován a zvláště v presbyteři fresky obnoveny.[8]) Jím končíme řadu děkanů skutečských.

---

[8]) Zajímavou památkou v děkanském kostele skutečském jest kamenná kazatelna, v století XVI. zbudovaná, jež ozdobena jest čtyrmi polovypuklými postavami evangelistů s jejich odznaky. Dole pod postavami jsou jména: S. MATHEVS. S. MARKVS. S. LVKAS. S. IOHANES. Zábradlí schodiště kazatelny, jež položeno jest v presbyteři od vchodu sakristie, jest ozdobeno polovypuklým obrazem Obrácení sv. Pavla na víru. Pod hořejším okrajem kazatelny v pásu nad postavami evangelistů vine se nápis, jenž pak i pásem pod hořejším okrajem zábradlí schodiště pokračuje. Zní: DEVTERO 18 A Rzekl Buh k Mogžissowi: Proroka gim wzbudim z Prostrzedka Bratři gegich podobného tobě a wložim Slowa má w Vsta a budeť mluwiti k nim wssecko, což mu přikáži. Kdožby pak nechtěl siisseti Slow geho, kteréž mluwiti bude we Gmenu mém, pak budu mstitel.« Kazatelna má stříšku a spočívá na sloupu, v jehož popředí jest vytesán Mojžíš, jenž drží v pravici desku s desaterem přikázání o zem opřenou. Za jeho hlavou čte se: »Mluwil lidu Israelskému Mogžiš.« — U kazatelny stojí starobylá křtitelnice cínová na třech nohách, jež nahoře přilehají hlavami vousáčů ks kotli a dole končí zvířecími tříprstými tlapami. Některé ozdoby, jež bývaly na vnější straně kotle, byly patrně v době protireformační otlučeny. Nápis minuskulový zní: tysyczyho pyetystyho osmnaczty (ho) letha bozyho.

Kaple sv. Lazara na Novém městě Pražském.

Dr. Jos. Teige a *Jan Herain.*

Severně od bývalé novoměstské radnice stojí při úzké uličce Lazarské kaple sv. Lazara (viz obr. 1.) od roku 1788 zrušená, s bývalým špitálním stavením č. p. 7., do něhož hlavní vchod otvírá se ze Spálené ulice přes velký dvůr, někdejší to špitální hřbitov.

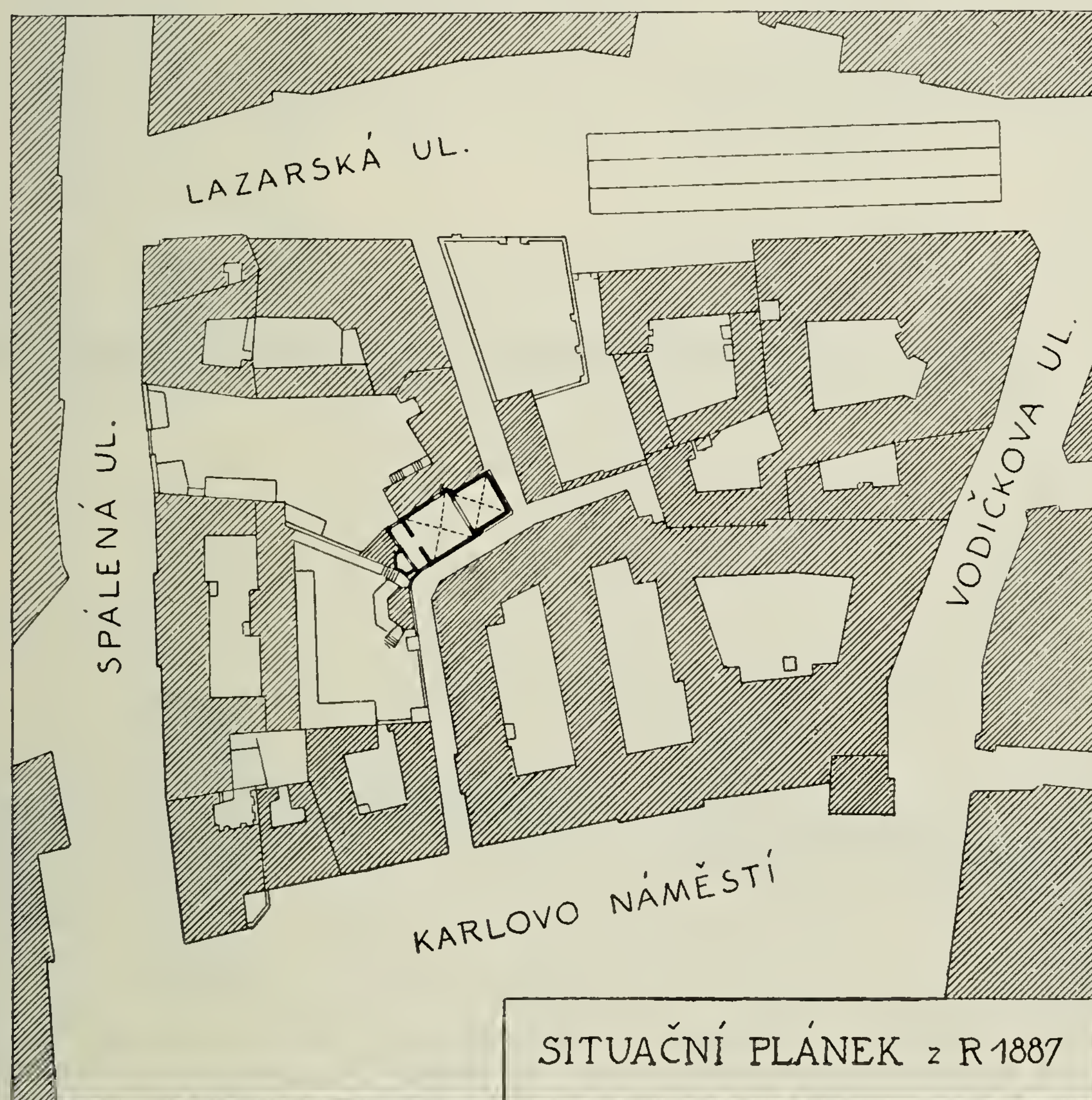
Hrozné události děkujeme první své vědomosti o kapli svatého Lazara.* Řádění braniborské (1280), za kterého nebyly pole vzdělávány, lidé prchali do hor a lesů, přivolalo hosta nad jiné strašlivějšího — hlad. V letopisech toho času zachovaly se nám o něm zprávy přežalostivé, z nichž souditi se dá, že právě ve hlavním městě způsobil nejstrašlivější výjevy. Nejprvé naplnila se Praha množstvím chudých lidí, dílem domácích, dílem ještě více příchozích odjinud, kteří z hladu žebrali po domích. Měšťané brzy nestačili dávati almužny, sousedů samých mnoho přicházelo na mizinu, tak že musili prodávati dražší věci své, neb dokonce o všecko přišedše přinuceni jsou dáti se na žebrotu. Zámožnější pro drahotu potrav propouštěli jen poněkud zbytečnou čeládku a množili i tím počet lidu zápasícího s hladem. Žebráci začali brzy bráti lidem v domích hrnce od ohně a krásti dle příležitosti. Nyní byly jim ve městě domy zavřeny a zvláště nedopouštěno žádnému nikdež noclehu ze strachu před oloupením. Množství žebráků léhalo odtud přes noc na ulicích, obkládajíce se, když nastala krutá zima, hnojem. Místo obyčejných potrav lidských pokoušeli se mnozí zahnati hlad travou nebo senem, jiní jedli mrchy koňů, psů a jiného dobytka, ano odřezávali viselce ze šibenic a krmili se jich masem. Ku hladu a mrazu přidružil se konečně i mor, jenž zachvacoval hladové i syté bez rozdílu. Kněží nepostačovali k zaopatřování umírajících, ani hřbitovy Pražské k pochovávání mrtvých. Konšelé a starší měšťanstva Pražského dali k rychlejšímu odstranění nákazy z ulic a domů kopati šachty, do nichž házela se mrtvá těla napořád. Bylo jich osm; vešlo se do každé okolo tisíc mrtvých. Jedna byla u sv. Petra na Poříčí, do níž vhozeno jest dva tisíce těl, dvě u kostela sv. Lazara, dvě u sv. Jana na Bojišti čili na Rybníčku, dvě pod Vyšehradem ve Psářích, jedna na Malé Straně u sv. Jana v Oboře blíž zdí měst-

---

*) Správní výbor Společnosti děkuje upřímně P. T. pánům: Frant. Dvořákovi, redaktoru Fotogr. obzoru, za fotografie, podle nichž byly pořízeny (mimo č. 1. a 12.) veškery ilustrace, J. U. C. Frant Zumanovi za pečlivý nákres celkového pohledu (č. 1., architektu Janu Skorkovskému za půdorys, řez podélný i situační plánek, prof Janu Koulovi za ochotné svolení ku fotografii tympanonu a Dru Boh. Matějkovi za péči o touž věc.

ských.« [1]) Umírání trvalo nepřetržitě až do žní roku 1282, které byly bohaté a konec učinily bídám zemským.

Tehdá tedy, na počátku panování krále Václava, stával již kostelík sv. Lazara. Kdy a kým byl založen, nevíme. Stál asi ještě na půdě, kterou »jako újezd sv. Martina« daroval r. 1178 kapitule Vyšehradské a která před tím náležela matce jeho Adelhaidě († 1140). [2]) Újezd tento zasahoval až do nynějšího Starého Města, od kterého byl odříznut, když král Václav I. kolem r. 1235 vystavěl hradby Staroměstské. Zbytek před hradbami na půdě později Novoměstské tvořil dvůr se sladovnou s řadou městišť a

domků porůznu stojících, což vše v první polovici XIV. stol. bylo již v držení měšťanů Staroměstských. Na straně jižní odtud vznikl za Přemysla Otokara II. hřbitov židovský (zahrada židovská,) nyní Vladislavova ul., zaujímající místo mezi Spálenou ulicí a Širokou až k masným krámům. Byly tedy ony jámy morové vykopány v krajině »za židy«.

Kostelík sv. Lazara byl jistě již od počátku špitální (domus leprosorum), spojený s dvorem a hřbitovem. Dějiny jeho jsou nám však skoro docela neznámy. Čas vyhladil všechny stopy a dnes

---

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy I. str. 199.
[2]) Regesta I. str. 162 č 366.

dovedeme pověděti o něm jen něco málo. Jako u jiných špitálů, bylo zde zajisté též zvláštní bratrstvo špitální.[3])

V bouřích husitských špitál zašel a kostelík přišel do vlastnictví cechu řezníků Novoměstských, kteří zde v sousedství měli své masné krámy. Tyto — v počtu 100 — zřízeny byly hned při založení Nového Města a stály ve dvou dílech rozděleny uličkou. Jeden z nich stál do nedávna a jest v dobré paměti všech, druhý oddíl sahal pak až k ulici Spálené.

Při nedostatku zpráv nemůžeme říci, kdy řezníci převzali kostel sv. Lazara. Trh, dle kterého řezníci r. 1561 zakoupili od Jirčanského faráře Duchka za 8 kop míš. sousední jeden dům za stálé obydlí duchovního správce, v knihách smluv trhových zapsán není.[4]) Zde sídlil jako správce kněz pod obojí a sice v letech dvadcátých XVI. stol. kaplan Pavel[5]), r. 1526 senior Václav[6]) a r. 1534 Bohuslav.

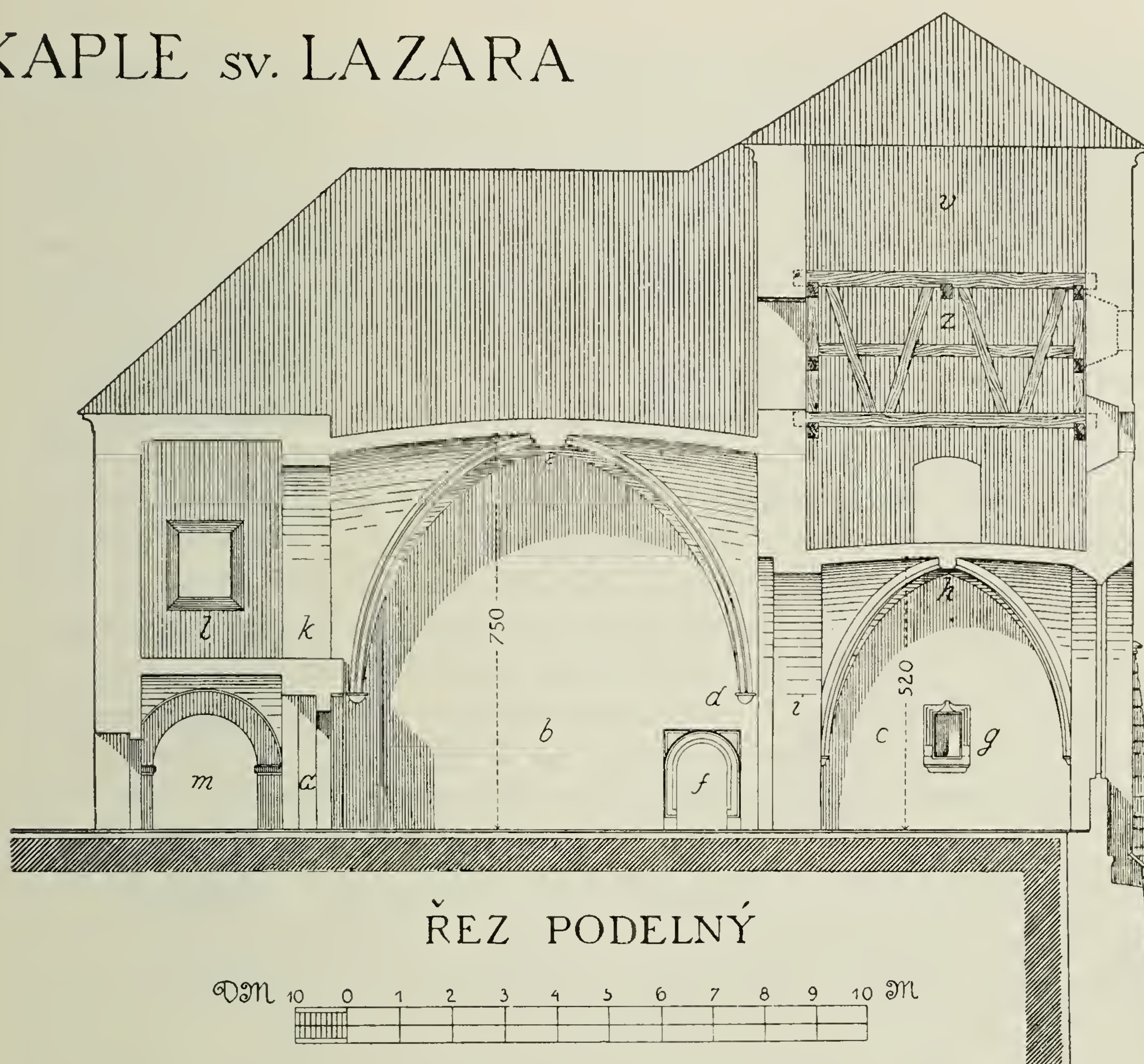
[3]) Že by kostel sv. Lazara byl v XIV. stol. farním, nemůže se soudit ze slov: »Nos frater Nicolaus prior, plebanus ecclesie s. Lazari, Johannes senior etc totusque conventus fratrum monasterii Sderaziensis«, jak čteme ve Summa Gerhardi (č. 86). Ve formulářích v příčině jmen, která zde byla věcí vedlejší, nedbáno vždy přísné pravdy.

[4]) Trh ten uvádí Schaller, Beschreibung der kön. Haupt- und Residenzstadt Prag IV. (1797) str 152, dle rukopisu »Privilegia, smlouvy a zápisové pořádku řeznického v Novém Městě.«

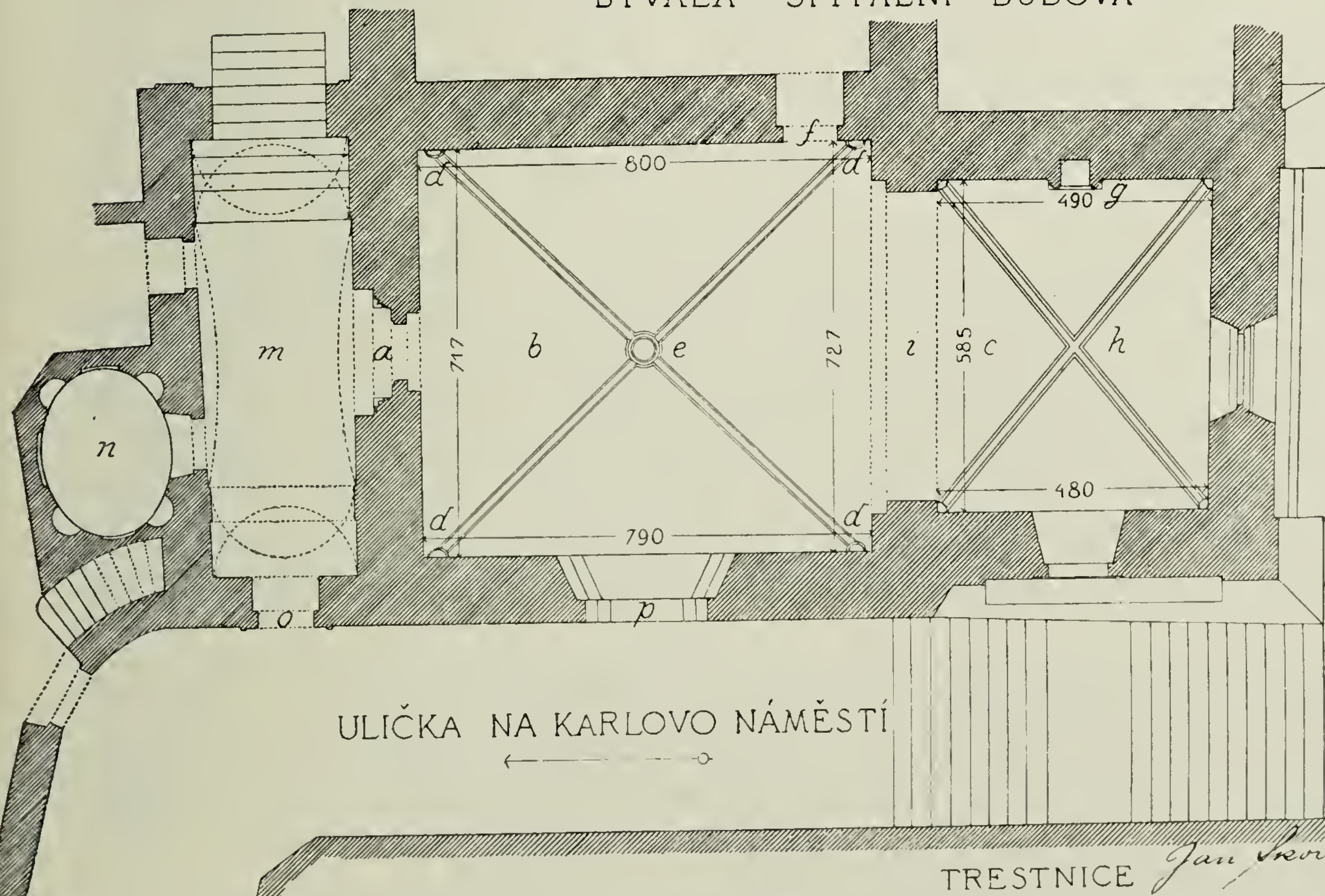
[5]) Z jeho kšaftu z r. 1526 uvedeno budiž: »Ve jméno božie amen. Já kněz Pavel, tehdáž u pánuov řezníkuov kaplan u sv. Lazara, znaje se v nemoci a nemocen strach smrti, protož toto zřízenie a poručenstvie s dobrým rozmyslem a s dobrú pamětí dobrovolně činím svú vlastní rukú, aby po mé smrti žádné nesnáze nebylo ani jaký soud by povstati mohl v statek muoj, kteréhož mi pán buoh popřieti ráčil z své dobroty. Neb k tomu žádný žádného nemá práva a nápadu po ničemž, než což mezi chudé přátely z dobré vuole žádnému nikda nezavázaný i jednoho peníze, o kterémž takto řiedím a vuoli poslední pozuostavuji: Najprvé knězi Šimonovi bratru ujčenému, jenž nynie jest v Pacově, 10 k. m., ač jestli živ; pakli by nebyl, to porúčiem poctivému knězi Ondřejovi u sv. Vojtěcha faráři s pannú Kateřinú, aby to na chudé obrátili. Martě Hynkové ujčině v Pelhřimově 5 k. m., ač jest živa. — It. dětem bratra mého Kašpara — 10 k. m. v Pelhřimově. Item do Mýta Vysokého dětem bratra Matěje aneb Mácha 10 k. m. Item Duchkovi v Zbuzanech sestřenci 3 k. a bratru jeho v Pelhřimově, přijmí Holému, 2 k. gr. — Kniehy pak všecky ty svěřuji — knězi Ondřejovi, faráři u sv Vojtěcha v Smradařích, aby je rozdělil mezi kněží, jako jsem jemu sepsané dal. — A to se dálo léta M°V°XXVI ve čtvrtek po Veliké Noci. (2142 fol. L 1.)

[6]) Snad totožný s kaplanem Václavem, jehož kšaft z roku 1530 čte se takto: »Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice amen. Já kněz Václav toho času kaplan u sv. Lazara na Novém Městě Pr., znamenaje nedostatek i věku i zdraví svého etc. toto poručenství a úmysl vuole své poslední o statku svém oznamuji. Item najprve poručníky ustanovuji tyto osoby: ctihodného pana administratora mistra Václavovic z Třebouně, kaplana kaply české Betlíma, a poctivého kněze faráře od sv. Vojtěcha z Smradař, jichž sem se k tomu dožadal a jim nad jiné lidi věřím, zvláště jmenovanému panu administrátoru, že se při tom poručenství věrně podle vuole mé a svěření zachovají a zachová. Item pánuom řezníkuom k záduší kaply sv. Lazara poroučím 5 kop gr. č. a na víno, ty aby jmenovaní poručníci z statečka mého jim vydali. Item na milosrdné skutky chudým odkazuji 6 k. m., 6 k. č. It. Anně kuchařce, která mi věrně sloužila po všecka léta ochranující mne v mých ne-

KAPLE sv. LAZARA

ŘEZ PODELNÝ

MĚŘENO V PROSINCI 1900.

PŮDORYS

Z konce 15. století uvedeno budiž ještě, že r. 1496 odkázal Jan Mřeněk na zvon 5 kop gr. (2095 f. A. 15.)

Správu záduší vedl vždy některý starší cechu řeznického. Jeden z nich, Vít Hájek, praví o tom ve své poslední vůli z roku 1503 takto: »Item oznamuji, že mám u sebe peněz zádušních k sv. Lazaru XVIII kop gr. č a 12 kop gr. m. a což jsem vydal vopravy téhož zádušie sv. Lazara, jako na kalich, na ornáty, na mšál, to vše promiejiem. A přitom také oznamuji, že pokudž mi v paměti, že by k témuž záduší sv. Lazara měli dáti skrze kšaftovnie odkázánie it. Šturmova dcera za Mřenka 5 kop, Čáslavský, poručník Ruožkuov 5 kop, Bendová 10 kop, Bartoš zvonař 10 kop, Jakub pod šatlavú za Víta 2 k., Pruoša Tobiášuov 4 k., vše míšenské, jakož kšaftové to šíře oznámie. (2095 fol D. 1.)

Sem darovali r. 1573 řezníci kancionál dosud chovaný v pražské universitní knihovně. Zpráva architekta Ant. Bauma[7]) zní o něm: Český rukopis na papíru o 513 stranách z r. 1573. Některé malby jsou dobré, ale nedbale provedené, jiné jsou hrubé. Iniciálky jsou barevné lapidárky, versálky švabach. Ku konci rukopisu jest napsáno:

Ku kapli sv. Lazara v Novém Městě Pražském dokonán
ve středu den přenesení sv. Ludmily. Nákladem pánů
starších i všeho cechu poctivého řemesla řeznického.
1574.

Na to vyjmenováni jsou všichni starší a cechovní písař. Rukopis jest poškozen. Iniciálka R má po straně ornament, dole obraz květné neděle. V iniciálce D král David; po straně ornament a znak (Vít Červenka); doleji pozdravení andělské. V iniciálce P český lev; znak (Ondřej Buršter); doleji umučení sv. Petra. Jinde stětí sv. Jana s nadpisem: To vše nákladem Jana Chladomře. Při iniciálce W znak se lvem (Jan Hadomec), doleji křest Páně. Jinde Kristus v očistci, cechovní znak a pod ním Adam s Evou. V iniciálce D sv. Trojice, po straně Šimon Lisey a dole nicejské koncilium Při apokalyptickém obrázku znak (Matěj Sokol).[8])

Roku 1564 postoupili řezníci jakožto patronové kostelní kus hřbitova sousedce své Martě Přísahové z pivováru »u Přísahů«. Zápis v knize smluv trhových novoměstských (č. 2194 fol. 208')[9]) zní o tom takto: »Jakož jsou páni starší poctivého řemesla řeznického kus krchova od záduší sv. Lazara k vydání světnice a ke

---

dostatcích, poroučím všecky svrchky mé — Item mám v Hradci v Králové v městě na faře truhlu knih, ty ať sú rozděleny na tři strany. Vo první ať se rozdělí kněz Jan, arciděkan Hradecký, s knězem Jiříkem Haltířkem, farářem dvorským. A ty pány faráře ředitele činím těch knih, aby druhú stranu prodali a za ty peníze koupili sukna chudým. Třetí pak stranu ať rozdají kněžím chudým, kteří by se chtěli učiti —. (2095 fol. B 5'.)

[7]) Památky archaeologické XV. 146.

[8]) Sign XVII. A 39.

[9]) V arch. kr hl. m. Prahy.

vzdělání z té světnice i z pivováru na týž krchov voken přidali, jakž na tom místě stavení již dávno udělané vykonáno jest, kteréhožto přidaného kusu a na něm stavení ona Marta Přísahová s dědici svými a budoucími držiteli téhož domu »u Přísahů« užívati má —. Za kteréžto přidání má a povinni budou při každé památce Moudrosti boží každého roku k témuž záduší sv. Lazara $1^1/_2$ libry vosku na světlo dávati.

Pivovár, který se tuto míní, jest dům nyní č. 3, o kterém níže mluvíme. Z domů obecních výše nad uličkou první, »u Šerychů« zvaný, část domu č. 2., obec Novoměstská roku 1649 nabyla následující směnnou smlouvou: »Leta Páně 1649, 25. dne měsíce Augusti v přítomnosti slovutné a mnoho vzáctné poctivosti pana Václava Augustína Kavky, JMC pana rychtáře, pana Matěje Vojtěcha Millera z Mildenbergku, ouřad JMC purgkmistrský držícího, pana Daniele Nathaniele Kunštata z Kryxfeldu, radního a na ten čas viceprimátora, a pana Kryštofa Pachty z Rájova, písaře radního, vše měšťanův Nov. m. Pr. stala se smlouva dobrovolná celá a dokonalá směna trhová o domy mezi slovutné poctivosti pány úřadníky úřadu šestipanského Nov. M. Pr. na místě a k ruce celé obce téhož Nov. M. Pr. z jedné a slovutným panem Janem Šerým z Letovčice, též měštěnínem Nov. M. Pr., i na místě dětí jeho z strany druhé a to taková, že týž pan Jan Šerý postoupil jest a směnou touto postupuje z předu psaným pánům úředníkům šestipanským na místě a k ruce obce Nov. M. Pr. dům svůj na rohu uličky, kudy se jde k sv. Lazaru, vedle domu obecního »u Šullarů« řečeného, — s sladovnou, průchodištěm —. Naproti čemuž páni úředníci šestipanští na místě a k ruce obce N. M. Pr. — odevzdali jsou a touto směnou odevzdávají dům obecní, slove »u Pekelských«, mezi domy Jana Paul Šustera a »Červeným polem« v Žitné ulici. — K kterémužto domu zavázali jsou se — 250 zl. rýn. — přidati. — Actum — 31. Augusti anno 1649. (2204 fol. 410.)

Prodávající Melichar Šerý z Letovčic s manželkou svojí Salomenou koupil pivovár r. 1604 od gremia sladovnického (starších nákladníkův piv vaření) za 1500 kop míš., kteří sami nabyli jej za 500 kop gr. českých r. 1586 od dědiců Evy matky po Václavu Kyndulovi, totiž od Jana Kohouta z Lichtenfeldu, Jiříka Nysle a Jindřicha Tichého. Tehdá říkalo se zde »u tří hvězd«. V trhové smlouvě [10]) z r. 1571 koupil tento pivovár Kyndule »s třima stoly, stolicemi, což jich jest, dřívím hvozdovým, chmelem, sudy, kádcemi, trukami« od Jana Hvězdáře, syna a dědice po někdy Uršile Hvězdářce za 1050 kop míš. Dům pak mezi tímto pivovárem a radnicí náležel v první polovici 16. století Martinovi Divišovskému z Prošovic, který jej odkázal pastorku svému Matyáši Pechancovi z Královic na Slušticích. Ten sice zapsal jej r. 1550 své ženě Regině, [11]) daroval však přes to r. 1565 bratru svému Burjánovi. Tehdá

---

[10]) 2199 fol. 184; 2197 fol. 324 a 2195 fol. 27.
[11]) 2193 fol. 94.

nazývaly se oba domy vedle radnice, které koupí nabyla za 125 kop gr. č. Uršula hvězdářka, »u trakařů«. Syn její Jan Hvězdář a vnuk Symeon Hvězdář, měšťan města Lipníku na Moravě, postoupili jej v 100 kopách grošů českých bratru Symeonovu Vilémovi Hvězdáři a ten prodal r. 1575 tento dům »s průchodem a volným průjezdem« konváři Pavlovi Malovcovi a manželce jeho Zuzaně za 250 kop gr. č. Vdova téhož Zuzana a syn jeho Jan patrně nově vystavěný dům prodali za dvojnásobnou cenu r. 1592 Jindřichu Tichému a manželce jeho Kateřině.[12]) Kšaftem této Kateřiny vdovy stal se tu pak domácím pánem Jan Folimanský, který dům prodal za 1200 kop gr. míš r. 1602 Wolfovi Zahrádkovi, ten zase za tutéž cenu r. 1610 Izaiášovi Šullerovi, od kterého konečně nabyla jej obec r. 1616 za 1700 kop gr.[13])

Hned vedle »Šullerovského« domu nalézal se městský pivovár »u Šerychů« zvaný. I ten zakoupila obec r. 1641 od úřadu nejvyššího purkrabství Pražského za 200 zl. rýn.[14]) Purkrabství mělo jej od r. 1577.

První dům nárožní (č. p. 3) pod uličkou byl rovněž pivovár, který náležel výše uvedené Martě Přísahové a jmenoval se tehda »u Přísahů«. Před tím říkali tam »Selikovic dům« dle řezníka Václava Selíka, který jej prodal r. 1543 sladovníku Havlovi z Košíř a manželce jeho Martě za 225 kop gr. č. V XVII. stol. přešel od-

---

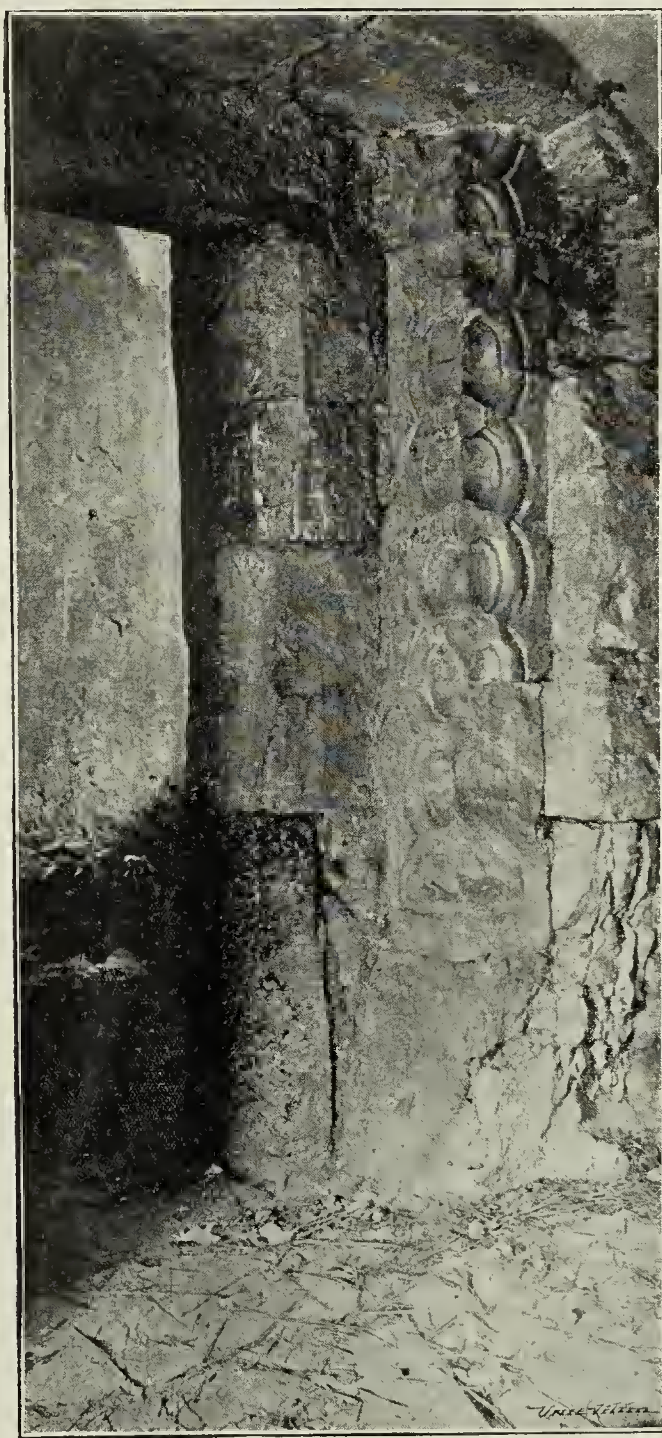
[12]) 2194 fol. 239; 2196 fol. 15', 16' a 2143 fol. 127.

[13]) 2199 fol. 126'; 2200 fol. 146' a 2201 fol. 163.

[14]) Leta Páně tisícího šestistýho čtyřidcátého prvního v sobotu den sv. Reginy panny, to jest 7. měsíce září JMti vysoce urozený hrabě a pán, pan Jaroslav Bořita sv. Římské říše hrabě z Martinic, vladař domu Smečenského, pán na Smečně, Slaném, Prunnersdorfu a Plánici, JMŘím kého císaře, Uherského a Českého krále tajná rada, komorník, nejvyšší purkrabí Pražský a přední místodržící v království Českém, ráčil jest se skrze Ondřeje Pottoka, hejtmana a plnomocníka svého, v místě radním k tomu před panem purgmistrem a pány Nového Města Pražského dobrovolně ohlásiti a přiznati, že jest s jistým vědomím a milostivým povolením, i také z obzvláštního poručení JMC jakožto krále Českého, pána nás všech nejmilostivčjšího, ten pivovár na Spálený ulici blíže kostela sv. Lazara, v Novém Městě Pražském ležící, se vším jeho příslušenstvím, který jest někdy vysoce urozený pán. pan Vilím z Rožumberka a na Českém Krumlově, správce a vladař domu Rožumberskýho a tehdáž nejvyšší purgkrabí Pražský, k vystavování z něho piv na grunty téhož úřadu nejvyššího purgkrabství Pražského za své vlastní peníze koupiti dal a várku užitečnou, kteréž prve nikda se neužívalo, nákladem svým vyzdvihl, o čemž se ve dskách zemských v kvaternu sněmův obecních červeném letha Páně 1577 v pondělí po Hromnicích pod literou Q. 20. i také v kvaternu relatí fialovým téhož leta 1577 v pondělí po sv. Matěji ap. Páně E. 19. zmínka učiněná nachází, již nyní zase i s pánví a káděmi i jinými potřebami k tomu přináležejícími prodati ráčil týmž panu purgkmistru a radě i vši obci téhož Nového Města Pražského — za summu 2000 rýn. zl. — Jakž jest předešle týž pivovár dskami zemskými se řídil a dosavád k témuž úřadu nejvyššího purgkrabství Pražského dědičně náležel, tak již po tomto dědičném prodaji na relati JMti král. pánův místodržících z týchž desek zemských docela vyňat a vymazán jsouce, hned také na obzvláštní JMti poručení zase právu městskému vtělen a týmž pánům Novoměstským do jich knih městských vložen a vepsán jest (2203 fol. 461').

úmrtím na obec, od které jej zakoupil za 115 kop míš., tedy ve stavu velice sešlém, Jan Němců.[15])

Druhý dům směrem ku Spálené ulici náležel v polovici 16. stol. kováři Prokopovi Myškovi, který jej prodal r. 1565 Mikuláši Hřebíčkovi. Později (1572) měli jej Petrkovský s chotí Kateřinou Valentovou. Ti prodali jej r. 1573 rychtaři městskému Janu Přímě̌nskému z Přibenic. Snad sňatkem dostal se dům tento brzy potom Krystině Talavaškové, která jej prodala za 70 kop gr. č. koláři Janu Borůvkovi, ten pak rovněž koláři Martinovi Benešovi za 110 kop č. a od něho koupil jej r. 1623 Václav Vyšehradský za 130 kop gr. č.[16])

Obr. 4. Pravá strana romanského portálu.

Rohový dům do Spálené ulice (č. pop. 5) zval se dříve »na hřebínku«. Z majitelů jmenujeme Pavla Břekovského (1543), Jiříka Klábu (před r. 1573), Martina Valcháře, který jej prodal r. 1576 Mikulášovi Milnarovi z Hřebínku za 75 kop gr. č.[17]) — Dům č. pop. 6 sestává z dřívějších dvou domů a náležel kdysi hraběti Václavu Strakovi z Nedabylic, pak Alžbětě z Vlkanova a Františce z Löwenehru. Od Marie Anny ze Stremic nabyl jej r. 1783 Jansv. pán Schönowitz z Ungerswerthu a Adlerslöwen za 7700 zl.[18])

Tolik uvésti jsme chtěli o domech, které nyní bourány jsou, aby učinily místo velké budově soudní. Z druhé strany radnice Novoměstské do ulice Vodičkovy vynikal rohový dům »u Helmů«, mezi kterýmž a radnicí byly dva domy (č. pop. 12), z nichž první náležel v 16. stol. Zikmundovi Mazalovi ševci, který jej r. 1555 zároveň s druhým sousedním domem dal synu svému Jaku-

---

[15]) 2192 fol. 228' a 2203 fol. 458.

[16]) 2194 fol. 231; 2195 fol. 115', 166'; 2197 fol. 409; 2200 fol. 157'; 2202 fol. 81.

[17]) 2196 fol. 116; 2197 fol. 345'.

[18]) Schaller l. c. str. 276.

bovi. Jeho dcera Zuzana s manželem Janem Hlavou prodali jej r. 1584 Václavovi Špačkovi (dům »podle nového stavení rathouzního«).[19]) Druhý dům vedle Helmů, náležející rovněž jmenovanému Mazalovi, prodán byl jeho sirotky r. 1577 za 100 kop gr. č. Vítovi Svobodovi. Dále dostal se trhem r. 1579 za $117^{1}/_{2}$ kopy gr. č. mlynáři Matouši Cendelínovi, 1580 za tutéž cenu krejčímu Petru Stříbrnému, 1598 za 245 kop gr. č. Janu Volešovskému, 1604 za 425 kop gr. č. Janu Slavíkovi a téhož roku ještě za 490 kop gr. č. Jakubu Fialkovi.[20])

Nárožní dům »u Helmů« nazývá se dle šrotýře Jana Helma, který jej zakoupil roku 1435. Sňatkem dostal se v první polovici 16. století v držení slavného mistra Václava Medka z Krymlova, professora mathematiky na universitě pražské. Poručníci sirotků po něm pozůstalých Ondřej Sutter a Mikuláš Růže z Vorlična chtěli jej prodati Řehořovi Lidlovi z Lidlova, však nejstarší dcera Medkova Eliška vkročila v trh a ujala jej sama v sumě 500 kop gr. č. Konečně koupil jej týž Lidl od Elišky z Krymlova za 600 kop gr. č. ještě téhož roku 1578, ale prodal jej po šesti letech (1584) cechu řeznickému za 850 kop gr. č.[21])

Při domě »u Helmů« na straně proti krámům zřízena byla v XV. stol. porážka (šlachtata), o které se mluví poprvé r. 1459.[22]) Řezníci Novoměstští koupili ji r. 1462 od Štěpána Helma, syna uvedeného již Jana.

Nyní vraťme se ke kostelíčku sv. Lazara.

Ještě ze století XVI. máme o něm zprávu. Jednalo se totiž r. 1581 o zakoupení stálé stolice v kostele za cenu 50 kop gr. č. Smlouva tato, zapsaná v knize smluv obligačních (č. 2223 fol. 74), zní takto:

Adam Vršovský v přítomnosti starších poctivého pořádku řeznického v Novém městě Pražském stoje osobně v raddě oznámil a přiznal se, že jest se dožádal týchž pánuov staršich i všeho pořádku řeznického, aby stolici svou po někdy Dorotě Norgové pozůstalou do kaply svatého Lazara v místo náležité vstaviti dopustili a té stolici aby dědicové a přátelé jeho posloucháním v ní slova buožího na časy budúcí požívati mohli a proti tomu on Adam Vršovský k témuž záduší sv. Lazara odkazuje a dává, aby po smrti jeho z statku po něm pozůstalého vydáno bylo padesáte kop gr. č., a tu sumu ujišťuje a zapisuje na domě svém, v němž bydlí na Konském trhu řečeném u Norguov s touto při tom výminkou: Jestližeby ten duom před smrtí svou pro dobré své prodal anebo profrejmarčil a tu sumu L kop gr č. na jiném grunthu, buď domu, vinici, poli nebo zahradě ujistil, tehdy starší téhož pořádku nynější i budúcí na tom přestati mají a závadu s toho domu svésti a zápis tento propustiti. Druhé, bylliby mocný držitel po smrti jeho statku po něm pozůstalého, na čem by táž suma ujištěna byla a uznáno bylo, že s to slušně býti může, tehdy aby hned v plném roce ode dne smrti jeho těch padesáte kop gr. č. vyplnil; pakliby uznáno bylo, že by s to býti nemohl

[19]) 2193 fol. 265 a 2197 fol. 200.
[20]) 2196 fol. 181', 337, 462; 2198 fol. 190'; 2199 fol. 183' a 216.
[21]) 2196 fol. 279 a 306' a 2197 fol 229.
[22]) Tomek VIII., 151.

a škodu statečku svému učiniti musil, tomu aby žádná těžkost činěna nebyla, než od něho těch L kop gr. č. ročně po X kopách gr. č. aby bráno bylo. Třetí aby těch L kop gr. č. na žádnú peněžitú lichvu půjčováno nebylo, ale aby za ně nějaký plat pro dobré téhož záduší koupen byl; a pakliby nic koupeno nebylo a měly ležeti a někdeří mladí mistři byliliby potřební a uznáno bylo od starších, že mrhači nejsou, tehdy proti jistému ujištění aby jim po X, XX a nejvíce XXX kopách míšenských k živnosti propůjčováno bylo a z každých X kop m. aby nic více placeno nebylo, toliko po dvú librách vosku do roka na pomoc světla tu k svatému Lazaru. Což jsou páni starší téhož pořádku řeznického přijali a to tak pro odplatu pána Buoha všemohúcího opatrovati připověděli. Relator toho z raddy pan Jan Příhoda. Actum in consilio feria VI. post dominicam Exaudi anno ɔc LXXVII. domino Wito Wodiczka magistro civium.

Jan Kostečka, starší z přísežných řezníkuov i na místě jiných starších a všeho pořádku poctivého řeznického, osobně v raddě stoje i při knihách v přítomnosti JMti Cské pana rychtáře p. Ondřeje Poříckého oznámil, že mají jisté snešení a srovnání s panem rychtářem, jak jim takových padesáte kop grošuov č. od pana rychtáře a odkud dáno, vykázáno a vyplněno býti má, protož tento vrchní zápis jes propustil a ovšem propouští. Relator toho z raddy p. Jan Příhoda. Actum in consilio feria V. post sancti Georgii anno ɔc LXXXI. magistro civium domino Georgio a Radkowa.

Reformace katolická po bitvě bělohorské zasáhla ovšem i náš kostelík. »R. 1641 požádali starší řeznického cechu novoměstskou kollej jesuitskou, aby v kostele sv. Lazara pro hojnější rozšíření cti a slávy boží a ku poctivosti rodičky boží pod slavným titulem jejího zvěstování konána a slavena byla česká kongregace, kteréžto žádosti rektor P. Martin Bouda rád vyhověl. Počátečná slavnost této náboženské družiny Novoměstských řezníků konána u sv. Lazara dne 6. října 1641 u přítomnosti Novoměstské rady i všech řezníků, jimž P. Bouda vydal revers, že kostel zůstane i nadál v jejich držení a kollej že nebude se při něm domáhati žádných jiných práv.«[23])

R. 1704 založil zde švédský kněz Jan František Jogeus fundaci, dle které se v kapli Lazarské pětkráte v témdni čísti měla o půl jedenácté mše svatá a to za odměnu úroků z kapitálu 3000 zl. První administrátor, který této fundace užíval, byl Jan Vojticius. Arcibiskupská konsistoř dala o tom Novoměstskému magistrátu oznámení tímto psaním:

Urození a stateční vladykové, též slovutné a mnoho vzácné poctivosti.

Páni a přátelé nám milí. Z příležejícího vejpisu obšírněji vyrozumí, jakou tak licenti dvojí cti hodnému knězi Janovi Vojticiusovi, by při chrámu páně neb v kapli svatého Lazara v Novým městě Pražském blíž masných krámův ležící tu od nebožtíka patera Jana Františka Jogezuasa světského kněze učiněnou fundací vykonávati a mše svaté každého dne a to vždycky v půljedenácté hodiny na polovičném orloji čísti mohl, což my pánům pro jich vědomost tuto oznamujíce, zůstáváme jim při ostatku stálou otcovskou láskou naší každého času dobře nakloněni. Dáno v kancelláři arcibiskupské Pražské dne 17. Juli anno 1705.

---

[23]) Ekert v Posvátných místech II. str. 466 dle listin Novoměstských Jesuitů na faře sv. Vojtěcha.

Nejdůstojnějšího vysoce osvíceného knížete pána, pana Jozefa arcibiskupa Pražského (tit.) in spiritualibus vicarius generalis et officialis ɔc a celá arcibiskupská konsistoř Pražská.

W. Mayer vice officialis.
F. J. Zumhand assessor et cancellarius.[24])

Neo Pragensi magistratui.

K tomu sluší uvésti, že v kostelíku stálo pět oltářů a to hlavní s obrazem Lazara od andělů do lůna Abrahamova neseného, oltář sv. Magdaleny a Marty, sv. Anny, sv. Jana Nep. a sv. Michala.

V tento čas měla nastati v osudech naší svatyně důležitá změna. Kněžna Eleonora Mannsfeldová měla ve Vídni zpovědníkem kněze z řádu Trinitářů Jana z Kříže, rodem Španěla. Provdavši se za knížete Karla Mannsfelda, požádala jenerálního komisaře téhož řádu, aby kněz Jan, jenž byl jeho tajemníkem, směl s ní odebrati se do Čech na zámek Dobříšský (1703). Zde seznámil se se známým spisovatelem, křižovníkem Janem Beckovským, který jakož i jiní křižovníci radili Janovi, aby snažil se o uvedení svého řádu též do Prahy. A když i někteří novoměstští Pražané, mezi nimi sám purkmistr Matouš Lhoták ze Lhoty jej k tomu horlivě nabádali a podporu hmotnou slibovali, podal kněz Jan z Kříže dne 18. ledna 1704 ku Novoměstskému magistrátu žádost, aby Trinitárům postoupen byl kostel sv. Lazara. Avšak pro jisté obtíže nebylo žádosti této magistrátem vyhověno. Jan z Kříže neustál, podalť potom podobnou žádost k císaři Leopoldu I. a ten vlastnoručním listem ze dne 2. května 1705 nařídil, aby řád Trinitárů do Prahy k sv. Lazaru byl uveden. Nyní běželo o koupi několika domů, ale magistrát zpěčoval se proti této koupi a tudíž nastala nová nesnáze. [25]) Brzy na to uvedeni byli Trinitáři do kláštera P. Marie v Slupi.

A tak zůstalo u sv. Lazara vše při starém.

Snad přímo po P. Noviciusovi stal se zde administratorem Matěj Václav Bačina, po kterém pověřen úřadem tím kněz Jakub Handschuh. Praesentaci vykonal magistrát Novoměstský tímto přípisem:

Vysoce důstojní, urození a stateční, vysoce učení páni, páni milostiví, nám otcovsky naklonění.

Vašim Milostem poslušně netajíme, že jest před některým dnem dvojí cti hodný kněz Matěj Václav Bačina kterýžto v chrámu páně neb kapli svatého Lazara pod naší správou stojící, blíž masných krámův ležící tu od neb. Jana Františka Zoseuza světského kněze učiněnou fundati vykonával, z toho časného života prostředkem smrti do věčnosti se odebral, na jehož místo my zase ad hoc beneficium ad altare dvojí cti hodného kněze Jakuba Handtschucha jsme sobě vyvolili, Vaše Mti poslušně žádajíce, že teď připomenutému P. Handtschuchovi dovolení, by on v nadřečený kapli sv. Lazara dotčenou fundati vykonávati a mši svatou každý den o desátý hodině na polovičným orloji čísti mohl, uděliti sobě oblíbiti ráčíte, při čemž k další milosti a otcovské náklonnosti se poručena činíce zůstáváme Vašim Mtem

synovsky poslušní purgkmistr a radda kr Nového města Pražského. [26])

Datum 10. Januarii anno 1749.

---

[24]) 327 fol. 164.
[25]) Ekert l. c. II. str. 75.
[26]) 340 fol. 283.

Obr. 6. Pohled od vchodu z hlavní lodi do presbytéře.

Handschuh r. 1753 resignoval.[27]) Nástupcem na to stal se P. František Jelínek, který praesentován byl 9. ledna t. r.

Zvláštním osudu řízením stalo se, že kaple původně špitální, při konci svém ještě jednou sloužiti měla dobročinnosti. Zřídilť zde

[27]) 340 fol. 378. O fundaci této podá á podrobnějších zpráv následující podání magistrátu Novoměstského arcibiskupské konsistoři:

»In folge der an uns beliebig erlassenen zuschrieft ist die beschaffenheit der bei dem nahe denen Neustädter fleischbänken gelegenen kirche S. Lazari

r. 1842 dr. Edv. Kratzmann pro děti nemocnici (obr. 12.), kterou po dvou letech nástupce jeho dr. Jos. Löschner přenesl do nové budovy na Karlově náměstí.[28])

Kostel sv. Lazara stížen byl za císaře Josefa II. týmž osudem, jako celé množství jiných svatých míst. Rozkazem z r. 1788 nařízeno, aby byl zavřen a prodán na to r. 1791 se stavením č. 7 společenstvu řezníků za 500 zl. rýn., od kterých zase místo to zakoupil za 84.700 zl. stát r. 1886, aby odpomohl nedostatku místa při sousedním c. k. zemském co trestním soudu. *J. T.*

---

errichteten Jogeusischen frommen stieftung gründlich untersuchet und befunden worden, welcher gestalten nicht ohne dass bei einsetzung des ersten administratoris P. Joannis Wogticii die confirmation dahin ergangen, dass der herr P. administrator vor die allwochentlich zu lesen habenden fünf heiligen messen 150 f. r., benebst aber auf die wohnung 10 f. r. und zur beischaffung des weins, lichter und anderer nothwendigkeiten 20 f. r., mithin das gantze von denen zu dieser stieftung gewiedmeten 3000 f. jahrlich abfallendes interesse genüszen solle. Dargegen ist aus der von dem amtman der Jogeusischen fundation behobenen hier sub lit A beischlüssigen auskunft zu entnehmen gewesen, dass der herr P. administrator dermahlen nur von 2500 f. r. das interesse genüssen, von denen übrigen 500 f. hingegen die fleischerzunft den abfallenden zins nehmen thete. In wessen anbetracht man sogleich eine commission veranlasset und die fleischerzunft, ohngeacht selbe schon ehehin uns die hier sub lit. B. beiliegende auskunft schriftlich erstattet, annoch über diesen passum mündlich vernommen mit der vorstellung, weilen sie die auf die wohnung, wein, lichter und andere nothwendigkeiten gewiedmete 30 f. r. genüsseten, dass sie auch hoc ipso den wein zu denen heiligen messen beizuschaffen schuldig wären, worüber aber uns zur antwort ertheilet worden, dass alle vorherige herren patres administratores sich selbst den wein ohne aller wiederrede beigeschaffet, welches sonder zweifel aus einer von denen vorfahreren getroffenen convention herrühren müssete, maszen mit denen 30 f. ihnen weder die wohnung gebürlich bezahlet wird, zu geschweigen, dass dieses quantum zur beischaff ng deren lichter und anderen nothwendigkeiten erkläcklich sein solte, bevorab da ehehin von dem nahe der kirchen befündlichen gebau keine contribution gezahlet worden, dermahlen aber nomine extraordinarii gegen 24 f. r. jährlich bezahlet werden müsseten, wessen allen ohngeachtet haben wir es doch schon so weit gebracht, dass die fleischhackere pro futuro den wein beizuschaffen nicht wären abgeneigt gewesen, weilen aber der herr P. administrator mit ihnen in keine gute einverständnis sich versetzen will, so hat sich die sach wiederum gäntzlich zerschlagen und haben die fleischhackere endlich sich dahin erkläret, dass sie zufrieden sein, damit in zukunft das interesse von denen übrigen 500 f. r. dem herrn P. administratori zufallen möchte, jedoch solle derselbe auch in conformitate primariae institutionis nicht nur mit einer anderwärtiger wohnung sich versehen, sondern auch den wein, lichter und andere der capellennothwendigkeiten selbst beizuschaffen gehalten sein. Nun ist hieraus von selbsten klar abzunehmen, dass die fleischhauere zu allen willig und erbitig sein, dahingegen der herr P. administrator durch diese missverständnis sich selbsten einen merklichen schaden gefüget. Unsern erachtens wäre viel besser einen gütlichen vergleich zu treffen als die sach der rechtlichen entscheidung überlassen, womit zu väterlichen hulden uns empfehlen und gebleiben

Euer hochwürden und gnaden

söhnlich gehorsame.

Signatum die 10. 7bris 1764. (450 fol. 259 *b*).

[28]) Zapova Praha (1868) str. 219.

Obr. 1. Kaple sv. Lazara se strany jihovýchodní.

Dle skutečnosti kreslil Fr. Zuman.

Obr. 2. Tympanon nad romanským portálem.

Obr. 3. Zbytek lasturovitého románského portálu.

Státní správa c. k. trestního soudu, umístěná v bývalé novoměstské radnici č. p. 2, zakoupila sousední budovy při novoměstské radnici, aby byly rozšířeny místnosti c. k. trestního soudu a postavena nová porotní síň.

Nedávno byly zakoupeny domy č. p. 3, 4, 5, 6, 8, 9 i odsvěcená špitalní kaple a budova č. 7.

Dne 3. prosince 1900 započalo se s bouráním budov a dne 11. prosince s bouráním kaple Svatolazarské.

Nic nepomohly protesty proti zamýšlenému bourání kaple sv. Lazara, podané Společností přátel starožitností českých v Praze (5. srpna 1900), Spolkem architektů a inženýrů v král. Českém a (6. srpna 1900) konservatorem Janem Herainem ke stavební komisi. Nebylo vyhověno přáním, aby kaple byla zachována k bohoslužebným výkonům samé trestnice. Slavná rada král. hlav. města Prahy sice jevila z počátku ochotu přispěti k záchraně této starožitné stavitelské památky, avšak při stavební komisi změnila své mínění, nekladla již překážek, ano dala ochotné svolení, aby kaple byla sbořena. Ba našlo se u obce Pražské ve spisech 14 let staré dobrozdání architekta a c. k. konservatora Jos. Mockra, kterým Mocker doporučuje, aby kaple *jako bezcenná památka* byla rozbořena; stačí prý úplně, když některé cennější články její budou uloženy do městského musea.

Obr. 7. Konsola pod žebrem kleneb v hlavní lodi.

Nemohla naše Společnost více vykonati, než vykonala. I nezbývá nám nyní nežli napsati nekrolog bývalé špitalní kaple svatého Lazara.

Svatyňka byla budována (soudě podle zbytku románského portálu o lasturovité podobě obr. 3. a 4.) koncem XII. století, postavena jsouc v polích před pozdějším obvodem Starého města Pražského, než ještě (r. 1235) bylo obezděno. Nové město Pražské tehdy ovšem ještě nestálo.

Stavba původně románská dostala ve XIV. neb XV. století gotická okna do presbytéře. Snad po nějakém ohni v druhé polovici XV. století zřízena byla i jiná klenba v hlavní lodi i v presby-

téři, jakož i sanktuář, dnes již porouchaný. Na konci XVI. věku zdili renaissanční vchod do sínce na straně jižní z uličky proti radnici. Koncem XVI. neb počátkem XVII. století obdrželo nitro krásnou kamennou kazatelnu s vypouklým reliefem, představujícím výjev z moru. Konečně počátkem XVIII. století jest přistavena malá elipsovitá kaplice u sínce při vchodu do kaple i prolomeno široké barokní okno v hlavní lodi na straně jižní.

V které době byly zahlazeny staré freskové obrazy, malované v době gotické na jižní zdi v presbytéři i v hlavní lodi, jež vystupují zpod vrstev omítky, není nám známo.

Roku 1864 byl z tympanonu románského portálu vylomen kamenný relief románský, zobrazující Vzkříšení Lazarovo, i byl uložen do Musea král. Českého.

Vysoký dřevěný kříž, čnící přes hradbu do ulice Spálené, stával asi ještě před deseti lety u vchodu do dvora, jako poslední upomínka na někdejší hřbitov lazarský.

Po zrušení používalo se kaple za dílnu rozličných řemeslníků neb za skladiště. V té době byla spustošena nejvíce, poškozen portál, okna, dvéře, sanktuarium a žebra klenbová i zbytky cenných fresk, ba kopali a hledali pod dlažbou kaple, zda by se zde čeho cenného nenašlo.

Kaple sv. Lazara (viz půdorys) skládá se z lodi čtvercové (*b*) a z presbytéře, též čtvercové (*c*), na východ položené; mezi prostorami vznáší se vítězný oblouk (*i*), klenutý slohem gotickým.

Byla-li hlavní loď a presbytéř klenuty v románské době od svého založení, či měly dřevěný strop tabulový, není známo; dnešn· však klenby hlavní lodi i presbytéře jsou z konce XV. stol. (Obr. 5.—7.) Soudíme tak z tvarů obou kamenných žeber křížových (*d, h*), především pak ze svorníku (*e*), v němž nalézá se znak řeznický.

V téže době, co kamenná žebra, jest tesáno i kamenné ostění sanktuáře, silně potlučené (*g*). Gotické okno v čele presbytéře, zbavené kamenných kružeb, i vítězný oblouk jsou možná z konce XV. věku, ač není vyloučeno, že pamatují i XIV. století.

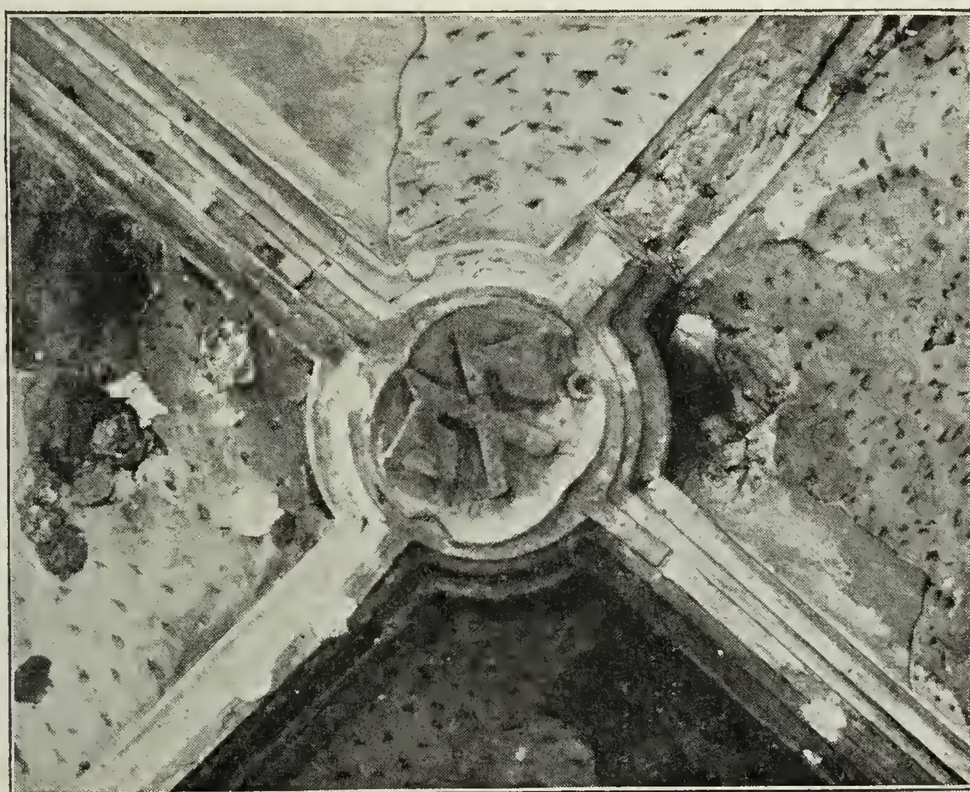
Jižní okno hlavní lodi (*p*) jest tvarů barokních a pochází z počátku XVIII. století. (Obr. 9.) Tehdy byla přistavena kaplička s oltářem sv. Michala (*n*). Sínec (*m*) stál jistě již v XVI. století, neboť postranní dvéře (*o*) vedoucí do něho z uličky od Novoměstské radnice, mají kamenné lemování s římsou, pod níž jest potlučený vypouklý nápis v kameni s porouchaným erbem; vše nese ráz renaissanční z konce XVI. stol. (Obr. 10.)

Klenba sínce (*m*) jest ploché české klenutí z XVIII. věku. Jeho zbudováním bylo velmi poškozeno tympanon románského portalu (*a*).

Když byl sínec (*m*) v XVIII. století klenut, sbourali část zdi nahoře nad románským portálem (jak vidíme z připojeného řezu *b*), i povstala tak nad síncem kruchta pro varhany a pro bratrstvo literátské. Literáti chovali dosti pěkný kancionál z konce XVI. stol.

Hlavní přístup do kaple sv. Lazara otvíral se vždycky ze dvora špitálu č. 7. tam, kde jsou do dnes schody, ovšem z novější doby; pro kněze však míval zvláštní vchod přímo z budovy špitální, prolomený dveřmi na severní straně v koutě hlavní lodi, které trvaly ještě r. 1900 zazděny.

Ulička Lazarská, která leží na východní straně přímo při kapli, bývala dříve vzdálenější asi deset metrů na východ a to ještě počátkem XIX. století. Stálť špitální kostel s této strany v zahradě. Asi v letech 1820—1840 byla od bývalých huntýřských krámů řezníků Novoměstských stará ulička i kus zahrady od kaple zakoupena a nová ulička posunuta zpět přímo k východní zdi kaple. Staré mapy a plány Nového města Pražského o tom svědčí. Když pak asi před čtyřmi roky byly zrušeny huntýřské krámy a na jich

Obr. 8. Střed křížové klenby v hlavní lodi (ve svorníku znak řeznický z druhé polovice XV. století,)

místo postaven nový třípatrový dům řeznického cechu novoměstského (nyní v Lazarské ulici č. 11 st.), tu ulička Lazarská, která měla velký spád — odkopána téměř o 2 *m* hlouběji — a rozdíl vyrovnán schody v uličce při pravém rohu presbytéře. Ovšem zároveň bylo třeba východní stranu vyvstalých zdí presbytéře podchytiti a podezdíti.

Nad presbytéří stávala vysoká zděná věž (jak vidíme *v* na připojeném řezu a pohledu), dnes jest kryta jen nízkou střechou; ale z rytiny Sadelerovy z r. 1606 seznáváme, že střecha věže bývala vysoká a špičatá.

Podle Prodromu gloriae Pragenae od Jana Flor. Hammerschmieda z r. 1723 str. 358 visely na věži dva zvony; menší od zvonaře Matěje Špice z r. 1545, větší od novoměstského zvonaře Daniela Tapinea z r. 1606.

Dřevěné lešení zvonice nalézá se ještě dosud ve věži.

Počátkem XVIII. století kaple sv. Lazara měla pět oltářů. Na hlavním oltáři byl obraz chudého Lazara, neseného anděly do lůna Abrahamova; druhý oltář byl zasvěcen sv. Maří a Martě, sestrám Lazara, vzkříšeného přítele Kristova; třetí oltář nesl jméno sv. Anny, čtvrtý sv. Jana Nep. a pátý ke cti sv. Michala umístili v přistavené kapličce *n* u sínce *m*; ježto nad kapličkou byla nízká věž, říkalo se oltáři sv. Michala také oltář pod věží.

Není nám známo, kam poděly se oltáře a zvony po zrušení kaple; kancionál jest v universitní knihovně pražské.

Nejzajímavějším článkem kaple sv. Lazara jest románský lasturovitý portál z opuky (obr. 3. a 4.), ovšem že valně již potlučený; klenbou síně v XVIII. století bylo tympanon nad portálem zazděno. Známe podobný románský portál v Plané (u Tachova) na předměstí sv. Petra, v bývalé kapli sv. Petra, nynější — stodole.

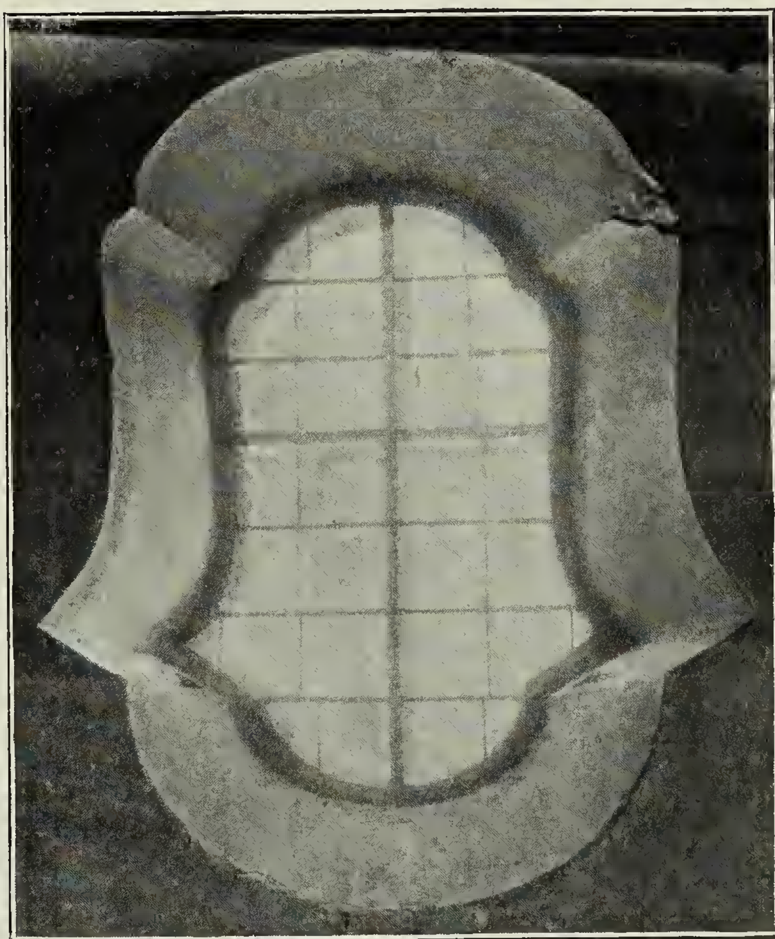
Jiná cenná část jest dojista románské tympanon, které bývalo ve vrchním závěru oblouku portálového (obr. 2.). Dosud neznáme starší památky z umění stavitelského na Novém městě pražském; směle můžeme vřaditi tuto plastickou výzdobu mezi naše nejstarší a nejskvostnější památky pražské z doby románské.

Zmíněné tympanon jest tesáno z bělohorské opuky; původního tvaru půlkruhového však nyní nemá, neboť když v XVIII. století klenuli síň, vsadili část zdi do tympanonu, čímž bylo v horní části půlkruhu uraženo. Plastický výjev tympanonu představuje Krista pravou rukou žehnajícího, an káže mrtvému Lazaru vstáti z hrobu po levé straně stojí Marta, sestra Lazarova. Hlavu Kristovu obklopuje obvyklá svatá zář s křížem; Lazar již povstal a sedí v hrobě, maje obě ruce vztaženy ku Kristu, kdežto sestra jeho Marta, přinesši Kristovi zprávu o úmrtí Lazarově, levou rukou ukazuje Lazarovi Krista, od něhož očekává pomoci pro bratra.

Hrob je vytesán do kamene, v pozadí viděti odvalený vrchní kámen s hrobu; způsob ten pohřbívání byl na východě tehdy obvyklý, ukázek jeho v Italii a v zemích bývalé Panonie nalézáme dosti mnoho v musejích. Koncepce i provedení reliefu jest celkem naivní jako veškery práce z této doby. Spodní část tympanonu má sice porouchaný, ale krásný ornament románský, v jehož spleteninách vidíme ptáka orla.

Do r. 1864 bylo tympanon ještě zazděno na původním místě nad portálem; dosud na Kr. Vinohradech žijící stavitel, pan Karel Hartig, sdělil s námi, že tympanon r. 1864 vyboural za tou příčinou, aby mohlo býti uloženo v Museu král. Českého. V »Památkách archaeolog.« díle VI. str. 78 a 156 nalézáme zprávu, kde ve schůzi archaeologického sboru předseda J. E. Vocel podává 28. května 1864 zprávu o tympanonu, a ve schůzi konané 22. října 1864 oznamuje, že bylo již Museu odevzdáno. V denních zprávách »Národních Listů« ze dne 19. dubna 1864 s názvem »Starožitnost«

jest oznámeno, že archaeolog p. A. Schmitt v těchto dnech odkryl v kapli sv Lazara, náležející bývalému řeznickému pořádku, portál slohu románského. Obzvláště vyvinuty nalézají se na něm trameň kulatého oblouku a pole oblouku (tympanon), jež bylo dosud úplně zakryto klenbou novější stavby. Nyní, již odkryto, jeví v polovypuklé práci Spasitele, žehnajícího z hrobu vstalému Lazaru, jemuž po boku stojí sestra Marie ('). Dolejšek obloukového pole je ozdoben figurami zvířat, ornamenty etc Některé dějepisné zprávy o kapli svatého Lazara obsahují i »Národní Listy« ze dne 1. dubna 1864. Originál tympanonu jest tou dobou uložen v bývalém retrospektivním oddělení na výstavišti v Král. Oboře, kdež pořízena i fotografie k našemu obrázku. Pokládáme-li románský relief tympanonu za velmi cennou památku výtvarného umění z počátku XII. stol., neméně ceníme si vypouklého reliefu z části kazatelny (obr. 11.), stávající někdy v kapli sv. Lazara. V červeném pískovci vytesán vypouklý relief, představující výjev z moru, který v řadách lidstva děsně řádí jako uštknutí zmije, nešetře žádného věku; vidíme na zemi již poražená těla lidská, zápasící se smrtí. Muž, ležící v pravo, mladá žena, sedící na levo, brání se zhoubnému moru, který jest znázorněn hadem ovinutým na rukách osob a v prsa zakousnutým, kdežto prostřední, ležící osoba již dokonává. Uprostřed výjevu nejvýše v oblacích vznáší se sv. Lazar, biskup Massilský (Marseille ve Francii), patron kaple; k němu, jako k patronu proti moru, vzhůru hledí mladá žena s rukama vzpiatýma úpěnlivě pomoci žádajíc. V pozadí jest viděti kněze přisluhujícího umírajícímu s velebnou svátostí. Víra v pomoc jest zobrazena malým andělem držícím v pravé ruce kříž proti velkému okřídlenému andělu smrti, který pravou rukou zasouvá meč do pochvy na znamení, že neoslyšel dovolávané se pomoci u patrona proti moru, sv. Lazara. Jaký symbol má andělíček v levo od biskupa sv. Lazara s knihou v ruce, na níž jsou tyto značky:

Obr. 9. Barokní okno v jižní straně hlavní lodi.

V · I ·
C · D ·
3

není nám známo. Zesnulý upřímný přítel našich památek, konservator Moric Lüssner, podávaje o reliefu zprávu v »Památkách archaeol.« díle XIV. str. 474 domnívá se, že písmeny jsou zkratkem modlitby: V(aletudinem) neb V(itam) I(nfelicibus) neb I(nfirmis) C(oncede) neb C(onserva) D(omine). Co však znamenala by číslice 3, kteréž patrně nepostřehl?

Modellace těl jednotlivých osob jest provedena neobyčejně podrobně a správně, což poukazuje na práci vynikajícího umělce sochaře; veliká škoda, že některé části postav jsou zuráženy nejspíše v době nedávné, soudě podle lomu kamene. Umělec, vytvořivší tento překrásný vypouklý relief kazatelny, není nám znám, taktéž doba jejího zhotovení; ale dle slohu a rázu soudíme na konec XVI neb začátek XVII. stol.

Kazatelna byla nejspíše záhy po zrušení a odsvěcení kaple sv. Lazara r. 1788 vyvržena z kaple a jinam zavežena, potom však zase ocitla se na dvoře č. 7 u samé kaple, kde byla již v letech šedesátých (kdy tu byla kamenická dílna Jos. Uzla), a povalovala se na dvoře až do nedávné doby před sbouráním. Společnost přátel starožitností českých v Praze docílila, že tato památka bude dána do Městského musea Pražského.

Kaple zasvěcena byla sv. Lazaru, biskupu v Massilii (nynější Marseille v jižní Francii), bratru sv. Maří Magd. a Marty (viz Hammerschmiedův Prodromus gloriae Pragenae str. 358). Podle legend byl to týž Lazar, jehož Kristus mrtvého vzkřísil, když již čtvrtý den odpočíval v hrobě. Tento Lazar stal se pak horlivým křesťanem a vyznavačem Kristovým. V době pronásledování křesťanů, nastalého r. 63 po Kr., opustil Lazar podle podání Palestinu a se sestrami Martou a Maří, pak Marií Jakubovou, sv. Salomenou a sv. Maximem uchýlil se do Massilie (Marseille), kde hlásal víru Kristovu a působil jako první biskup po 50 let.

Výjev vzkříšení Lazarova v tympanonu nasvědčuje, že tomuto světci byla kaple zasvěcena; proto nalézáme téhož světce jako biskupa ve vypouklém reliefu kazatelny, an též byl uctíván jako ochrance proti moru.

Hlavní oltář v kapli sv. Lazara představoval sice malomocného Lazara, jejž andělé nesou do lůna Abrahamova, ale ten jest zcela rozdílná osoba od vzkříšeného Lazara, pozdějšího biskupa.

Podle Lazara malomocného bylv stavěny v první době křížáckých válek v Evropě špitály před městy pro ubožáky stížené malomocenstvím, nemocí, která hlavně na východě ale též i v Evropě tehdy ještě silně řádila; z toho odvozeno jméno takých špitálů »lazaret«, což pak v XVII., XVIII. i XIX. století převedeno na špitály vojenské na bojištích, jež taktéž jmenují se »lazarety«, a též i špitály, zřizované za doby morové, kam bývají dáváni nemocní, postižení ranou morovou.

* * *

Pokusili jsme se vylíčiti v krátkosti dějiny kaple sv. Lazara na Novém městě Pražském a připojenými výkresy i obrazy dle fotografií prokázati historickou a uměleckou hodnotu celku i jednotlivých částí výtvarných. Jest očekávati, že při boření kaple naskytnou se některé věci zajímavé, o nichž podáme zprávu v příštím ročníku »Časopisu«.

Patrno, že není bezcennou ledajakou stavbou, ale ctihodnou památkou nemalého významu dějinného i uměleckého.

Obr. 12. Dětská nemocnice u sv. Lazara.
V předu nemocnice, vzadu věž radnice Novoměstské, uprostřed kaple sv. Lazara.
(Dle fotografie obrazu z r. 1842—1844.)

Kdyby byla provedena restaurace kaple, totiž: románský portál odkryt, opraven a doplněn, tympanon zasazen opět nade vchod, kazatelna s vypouklým reliefem postavena a doplněna, vsazeny v okna gotické kružby, dokomponován potlučený sanktuář s mřížkou, kdyby staré fresky nástěnné byly odkryty a obnoveny, věž postavena opět na střechu kaple a kdyby v duchu doby a slohu byly upraveny uvnitř i zvenčí některé nevýznamné části — mohli jsme míti o neskrovnou starou památku víc ke cti královské Prahy a staročeského umění.

Jinde, kde jest větší smysl pro staré památky, než u nás, bylo by se našlo více porozumění — u nás bourá se teď památka za památkou a kdy bude boření konce, bůh milý ví.

Příští věk, jenž snad lépe bude rozuměti památkám, trpce bude litovati jedné z nejstarších svatyň Nového města, **neporozuměním a chladností odsouzené.**

V Praze, o štědrém dni 1900. *J. H.*

Pomístné názvy z okolí Hradištka u Štěchovic n. V.

Stanislav Klíma.

Hradištko

(pol. kat. obec Hradištko, okres Král. Vinohrady).

Pole. Na hrádcích (též Na hrádku, kde dosud jsou valy snad předhistorického hradiště), Na souhradech, Na vejminku, Na pervidle, Na hřebeně, Pod skalou, V obci, U vody, Nad Šlemínem, U Mandátu (dle hostince Mandátu o samotě u Vltavy vystavěného, s přívozem ke Sv. Kiliánu, kde prý Žižka roku 1422 vydal jakýsi mandát, týkající se zboření kláštera na Ostrově u Davle; vrch na levém břehu Vltavy nad Sv Kiliánem u osady Hvozdnice jmenuje se také Žižkov), Na hřebínku, Na plazích, U staré cihelny, Nad Pikovicemi, Na čtvrtích, U doubí, Na rovinách, Na sekance (skála, v níž je vysekaná cesta), Na kamení, Nade vsí, Ve vokloně, U velké louky, Na havířce, V kopanině, V klíčích.

Louky. U Šlemína (údolí a dle něho nazvána i osada Šlemín, část místní obce hradištské, jež také v 6. pádě se užívá s předložkou *u*: kde jsi byl? U Šlemína), U cihelny, U dubů, Za stájema, Na předním a zadním palouku, Za ovčínem, Ve štěpnici, Na průhoně, Nad potokem, V dolině, U kotve, U štěpu.

Pikovice

(pol. kat. obec Hradištko).

Pole. Na skalkách, U vody, Na rovinách, Na hlíně, Na ladách, V koucích, Pod malým a velkým vrchem, Na kamení, V dolcích, V horninách, V březíčku.

Louky. Na průhoně, V náklí (= ve vrbí), Na holym kopci, Na palouku, Na břehách, Ve špehýrce, U kříže, Na suti, U špehýrky (= potok), V zavěračkách.

Brunšov

(pol. kat. obec Hradištko).

Pole. Na široké mezi, V dražkách, V říčnom, Pod drážkama Na ovčičkách, U babyky (= strom), Na plazích, U potůčku, U louže, U cihelny, V dolcích, Nad Šlemínem, V Americe, U turkoviny.

Louky. U olší, U Šlemína, Na ostrůvku.

Třepsín

(pol. kat. obec Krňany, okres Benešov).

Pole. Na závisti, V ouhořích, Na chlumech, V dobřinách, Na hlinkách, U dubí, V kobylích drahách, V hliništi, Za křížem, U hůrky, V Kšínech, Na bukách, U klínek, Na place, Na bondáči, Na hranečníku (hranice třepsínsko-hradištské), U silnice (silnice zde není), Pod polma, Na borečku, V loučinách.

Louky. Na zelenom place, U kříže, U paloučku, Na průhonech, V dolcích, Na křižatkách, Na zadních průhonech, Ve vobcinách, V kšínech, Na hlinkách.

Lesy.

(Panství kláštera Strahovského).

V kobylích drahách, U obrázku, V haberně, V dubí, V čihadle, V křižatkách, V jezevčinách, V dobřinách, V knězolesí, V hranečníku, Ve špehýrce, Ve vohradě, V hůrkách, Ve smrčí, U černého lesa, V dušně, V Americe, V turkovině, Na bukách, Na chlumech (= vrch), V černém lese, Na havraně, V kšínech, V parádním mejtě, V močidlech, V relpánu (= modřín), Na Malém a Velkém Medníku (= vrch 445 *m*), Na plazích, V Žižkaperku, U pánovy cesty, U stolečku.

Sz. od Hradištka blíže skalního ostrohu nad stokem Sázavy a Vltavy naproti Davli jest nejspíše předhistorické hradiště, z něhož se dosud zachovaly valy nasypané od Vltavy až k Sázavě, na hřebeně horském. Nejlépe jsou viděti od Davle, dáme li se převézti »na sekance« přes Vltavu a cestou kolem Sázavy a potom v pravo po skále vyjdeme nahoru. Jdeme-li dále, spatříme 30 dolíků v řadě v mladém boroví souměrně v zemi vyhloubených čtvercovitě i kruhovitě o průměru as 8 *m* a hlubokých as 3 *m*. Nejspíše jsou to zbytky základů bývalých dřevěných srubů. Avšak také možno, že povstaly vykopáním pařezů velikých dubů, avšak zasypané šachty to asi nejsou. Na levo od cesty jest tak zv. pískovna, kde se kope písek a kde nalézá se asi $1/2$ *m* v zemi mnoho koster lidských, valně již zetlelých. Kostry jsou položeny v natažené poloze a po rakvích není ani stopy ani jiné předměty se zde nenašly. Kromě železného nože a železné malé kule nejspíše z doby pozdější. Snad je to pohanské pohřebiště, neboť aby zde kostry zbyly po nějaké bitvě, poloha koster nepotvrzuje. Avšak z moru roku 1735. asi nepocházejí, ježto mrtvoly tenkráte jen na Ostrově v počtu asi 192 byly pochovány. Lid říká zde polím směrem k Hradištku »na hrádcích »(též »na hrádku«). Cesta před Hradištkem sluje »na souhradech«.

Nejzajímavější jest cesta za valy a hradním prostorem se zmíněnými již dolíky od Vltavy se táhnoucí k Sázavě, po obou stranách

valy obehnaná, nyní ovšem křovím zarostlá. Valy ty chránily hradiště zároveň směrem k Hradištku. Z valů těch mnoho kamene odvezeno bylo na stavby do Hradiška. Dle pověsti v Hajkově kronice (list 55.) bylo hradiště založeno Mstibojem, bratrem knížete Hostivíta, a mělo jméno Mstibín roku 874. Hradiště bylo prý zrušeno již před r. 999., kdy byl vystavěn klášter na Ostrově u Davle. Vystavěl ho z rozkazu Boleslava II. mnich Lambert z Altaichu v diecési Pasovské. O zboření hradiště si lid vypravuje: Jednou prý navštívil svatý Václav Štěcha, zakladatele Štěchovic, a vraceje se cestou podél Vltavy domů, spatřil na skále »na sekance« ohně, kolem nichž lidé tančili a pohřeb mrtvých tak oslavovali. Rozezlen nad tímto ještě pohanským zvykem poslal prý svatý Václav své lidi na sekanku, kteří hradiště dobyli. Na Ostrově u Davle potom založen klášter, aby v krajině té křesťanství šířil a utvrzoval. Ale zdá se, že hradiště stálo ještě dlouho po vystavění kláštera Ostrovského.

Ve skále pod sekankou nad Vltavou, která zde sluje »Klášterská«, je díra, v níž prý bývaly stáje pro koně. Z parníku při jízdě z Davle do Štěchovic je viděti, ale přístupna je ztěžka jen od »Mandátu« zdola. Jindy prý řeka netekla »Klášterskou«, nýbrž »Kiliánskou«, pročež ke stájům byl snazší přístup, ačkoliv cesta ze sekanky skalami dolů je pozdějšího původu. Vysekána byla asi v minulém století, aby robotou povinné osady Sázava a Měchenice měly do Hradištka bližší cestu. Koleje jsou dosud znatelné, ale dnes jest tu jízda vozem nemožna. Stopy staré cesty k Sázavě jest na severní stráni znáti, ale dnes se tu ztěží i pěšky sejde. Pod cestou na sekance jsou nejspíše nějaké sklepy, neboť zde půda pod nohami duní. Možno, že stáje ty sloužily též za vězení, ježto se našly tam před nějakou dobou dva železné kruhy.

Mimo hradiště jsou u Hradištka jižně v lese »na buku« nad Vltavou dvě štoly ve skále nad sebou vodorovně vedoucí, z nichž jest dolní dosud asi na 10 *m* přístupná. Jsou dosud dřevy vyroubené, ale místy sesuté. Nad nimi v lese jest zasypaná šachta o průměru asi 10 *m*. Dolováno prý zde bylo na zlato v dobách starších, ježto skály zde protkány jsou prý žílou zlatou stejného původu jako u Jílového. Jílovští patrně asi zde hledali zlatou žílu, když se jim u Jílového ztratila, a když ničeho nenašli, zanechali dolování.

Literatura.

Der Adel der Böhmischen Kronländer. Sepsal August šl. Doerr. Praha 1900. V komisi Fr. Řivnáče, tiskem »Unie«. Str. 372. — Objemný spis tento, věnovaný jménu horlivému genealogu českému, Janovi sv. p. Dobřenskému, obsahuje mimo předmluvu, ve které vysvětlen původ spisu, a dodatek k ní, povýšení jak do stavu šlechtického v zemích koruny české vůbec, tak i do vyšších stupňů šlechtických, která se stala v l. 1527—1811, pokud se

nachází v knihách šlechtického archivu ministerstva vnitra ve Vídni a dílem i v místodržitelském archivu v Praze. Spisovatel v předmluvě lituje nedostatku kritického slovníku o šlechtě česko-mor.-slezské (jest částečně nahrazen důkladnými články obou »Naučných Slovníků« Kobrova i Ottova, ač k úplnosti potřebí ještě mnohé práce) a vysvětluje pak původ svého spisu. Bádaje k soukromé své potřebě v šlechtickém archivu minist. vnitra, shromáždil si tak množství dokladů přímo ze zřídla a těmi doplňuje ve 2174 případech i opravuje dílo Ant Schimona z roku 1859 »Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien« stejného obsahu. Připomíná však, že ani tu nejsou ještě obsažena všechna povýšení vůbec udělená Dále vykládá potřebu uspořádati všechen bohatý materiál šlechty se dotýkající k snadnému opatření dokladů potřebných k dosažení různých výhod stavovských (fideikomisů, přijetí do řádů šlechtických, titulů, nadací, obnovení zaniklého šlechtictví a j.). Leč práce tato podnes v zemích koruny české neprovedena. Matriky šlechtické r. 1779 v Haliči zavedené u nás také nezaloženy, ano nedošlo ani k uveřejnění látky v letech 1828 – 48 sebrané, prý z nedostatku nákladu. Po 40 let nikdo se o věc nestaral, tak že i bohatý pramen upadl v zapomenutí, až prof. Dr. Jar. Čelakovský roku 1890 ve svém pojednání o domácí i cizí registratuře pozornost naň zase obrátil. Poněvadž dílo toto předvádí jen data povýšení a legitimace rodů, jedná se v něm vedle správných těchto dat jen o přesná jména a přídomky rodové. V té příčině uznává sám spisovatel, že jsou v knihách šlechtického archivu četné chyby v psaní jmen, ale ponechává jich. Lépe by však bylo, kdyby aspoň v závorkách byl uvedl jména správná, aby neodborníci nebyli mýleni a přečetné zkomoleniny nezahnízdily se i v českých spisech topografických a genealogických. Ovšem připomíná spisovatel, že se snažil odpomoci tomu připojeným obšírným rejstříkem, ale v něm jsou tytéž chyby, tak že nápravy dosaženo nebylo. Tak hned na 1. řádce vlastního díla uvádí se Bartoš (psáno Barthoss) Krzencziessa von Smardi (str. 9), v němž poznáváme Poláka Bartoše Křentěše ze Smart, jíž u Paprockého (Zrc. mor. fol. 305 b) uvedeného; místo Kašpara (Caspar) Schidlok von Z dlauwitz (str. 11) má býti zajisté Šídlák z Šídlovic, místo Knoblach von Leitomeritz (str. 12) má býti Knobloch z Litoměřic, za Burian von Sskudel (str. 13) mělo by státi Svitkovský ze Škudl, místo Strakonicky von Zrobczitz (str. 13) (čti Strakonický z Robčic), místo Petrzekowitz v. Polkowitz (str. 14) Petřek z Polkovic, místo Jan v. Chlaštiow (14) má býti bezp. J. z Chlistova, místo Petr Weleský (14) má býti Velecký, místo J. Kytlitz v Rudulez (14) J. Kytlice (též Kytle) z Rudolce, místo Polzar v. Sparaczow (14) Polcar z Paračova, m. Blažej v. Stepanow (14) (Blažek ze Štěpánova), Mincz v. Larussitz (15) (Minc ze Zárušic), Zmysslowský (15) (Smyslovský), Lhotka v. Zmyslovo (15) Lhotka ze Smyslova), Slatinanský v. Ptinin (19) (Slatiňanský z Protívína), Zlabeczky v. Ostroměrž (19) (Žlabecký z Ostromíře, dle spisov. povýšen do stavu šlecht. 12. 1. 1542, ale s přídomkem z O. již 1522 purkrabím na Rohozci (Sedláček, Hrady X. str. 200), Jak. Rutika (20) v. Kanzenbach (z Katzenbachu) (Rutík), v. Radobřitz (20) (z Radbořic), Strzybský (21 a 57) (Stříbrský), W. Odolen (21) (přídomek schází, snad z Malých Hlušic), Paul Kerunek v. Lom (22) (list erbovní pag. 13 a opět 23, Kerunk z Lomu). Kerunkové z L. jsou stará vladycká rodina severočeská a nepotřebovali ovšem erbovního listu, ale tento Pavel byl buď syn z levého boku (nač by ukazovalo, že nedostal starého štítu K. z L. stříbrného s červeným břevnem, nýbrž pás černý na stříbrném štítě) nebo byl vzdálený příbuzný a posud nešlechtic. M. v. Hartunk (22) (z Hartunkova), J. Dyscla v. Bodlak (22) (Distel z Bodláku), Simon Odera (23) (Eder ze Šťávnice), Crussinius (23) Althomysthenus (Krušina Vysokomýtský (Altomythenus), Zybržyda (23) (Žibřid), Brzenyk (25) (Břeněk), Hazuk (25) (Hazuka), Sswika (25) (Švík), Kytel (26) (Kytle), Jaksch v. Tisau (26) (Jakeš z Tisové), Flanius (27) (Flavius), Chmela v. Wřsowisst (!) (28), správně 55 (Chmel z Vršovic), v. Mokelnitz (28) (z Mohelnice), Kříž v. Auzditz (30) (snad z Úžic), Netoryn (31) (Nestorin), v. Držewitz (31) (z Dřevíče), Wabruss v. Linitz! (32) (Vavrouš z Limuz, na str. 44 sice již Vavrouš ale zase v. Limitz), Chaustinský (33) (Choustnický), Chliwenský v. Ryhlerstein (33) (přidej čs. z Ryzenska jak i na str. 38), Ffld (33) (Flda), Czerný v. Winarz (34) (z Vinoře), Gelnik v. Koldin

(34) (Jelínek z Koldína), Wodnianský v. Radek (36) (z Radkova), Krssinak (37) (Kršňák), Kubat (37) (Kabát), Jelenek (38) (Jelínek), Skorziowský (39) (Skočovský), Belejowský (39) Bílejovský), v. Wietžna 40) (z Větčína), z Diewich hradu (40) (z Dívčího hradu, v. Egraustowitz (!) (40) (z Chroustovic), Lepnitzký (40) (Lipnický), Barlik (40) (Bártík), Hulek v. Požienitz (42) (Hůlka z Počernic), Howoržiowský (43) (Hovorčovský), v. Blohotitz (43) (z Blahotic), v. Wlcznitz (43) (z Vlčince), Keynyt (!) (44 (Krynyt), Rwažiowský v. Rwažiow (44 (Rváčovský z Rváčova), Sleczlowský (47 (Šleglovský), Custos (48) (Kustoš), Cziesticzký (48, pag 338) (Čechtický, jak i dole 346), Wonzciat (49) Vončata) Sosk (49) (Sobek), v. Sumosch (50) (ze Sumýše), v. Tuleschniz (50) (z Tulešic, Dolin v. Kerska (50) (Dolín z Rýnska), Hawr (50) (Harar), Schlakowsky (50) (Slavkovský), v. Prachow (51) (z Prachové), Plzak v. Divihodoku (!) (51) (snad z Děvíhoboku?), v. Wltaw (52) (z Vltavy), Dudith v. Horžehowitz (53) (Dudic z Hojčechovic), v. Letowczicz (53) (z Letovic, Zalužsky v. Wostrowsky (!) (56) (Zálužský z Vostroskal), Swiczek (56) (Svíčka), Reginowicz v. Reginow (57) (Rejnovec z Rejnova), Cziulik v. Rutwas (57) (Čulík z Rutnaru), Hynk v. Welinow (59 (Hynek z Velenova), Reta (59) (Ret, v. Neamiečžiz (59) (z Nouměřic, v. Bitez (59) (z Bykance), Wokrausliczky (60) (Okrouhlický), Chotsky (65) (Lhotský), Kočžyna v. Kočžinot (!) (66) (Kocín z Kocínetu, Skrcziczkowsky (66) (Skřikovský), Greymar (67) (Grejnár), Lebly (acc.) (67) (Lebl), Paworin v. Paworin (69) (Bavorynský z Bavoryně), v. Lowess (71) (z Lovoše), Czibiczky (72) (Cibuský), Lekescha (73) (Lekeš). Kantorowicz v. Horžimaržicz (73) (Kantor v. Hořiměřic), v. Wražiow (74) (z Uračova), Chytwa (74) (Chytra), Ssaltys (74) (Šultýs), v. Lischitz (74) (z Lysic), Reyssowiczky (75) (Reyšvický), v. Traskowecz (75) (z Troskovce), v. Genežicz (76) (z Jenšic), Czinwicze (76) (Čenvič), Czab (77) (Kába), Mokacz (77) (Vokáč), v. Chotaunic (78) (z Chotouně), Schobl (80) (Šnobl), Rudsky (80) (Zrucký), v. Demschitz (80) (z Dobšic), Lehowsky (81) (Lehomský), v Paubin (82) (z Boubína), v. Newerži (85) (z Veveří), v. Tulbingstein (90) (z Tolenšteina), Jesky (94) (Ježek), v. der Lippe (95) (z Lípy), v. Rumburg (95) (z Kumburka), de Sara (95) (ze Žďáru), Nezamský (98) (Nečanský), Dobržickv (98) (Dobříšský), Franz (100) (Frant., není příjmení) z Kravné Skály (102) (z Krvavé Skály), Hozeczky (103) (Horecký), Wolf (109 není příjmení), též Habart (109), Jarotzky v. Juruschin (110) (Jarotický z Jarošína), Grossaucha (111) (Gross Zauche), Swendl (116) (Švantle, Raczick (117) (Racek), Jakortowský (118) (Jakardovský), Berckna (!) (121) (Berka), Kaiakowsky (123) (Kokovský), Staut v. Hemersdorf (125) (Štán, Stang), v. Wingerský (134 a 199) (Vengerský-Uherský), Gersberowský (136) (Jezberovský), Carl (136 jest příjmení Karel ze Svárova), v. Lewenburg (138 (z Levenberka), v. Hoschin (138) (z Gašína-Jašín), Weltzekh (140) (Vlček), Skerbenský v. Herzischize (!) (142) (Skrbenský z Hříště), Tschernin (143) (Černín), Protozius (144) (Pretorius), v. Poschitz (163) (z Pěšic), Kwietan (166) (Květoň), v Radicz (167 a 249) (z Radče), Budowský (167) (Bludovský), v. Bukoweck (174) (z Bukovce), v. Burkau (179) (z Březí – Birkau), v. Schack und Radobeyl (180) (Žák z Radobyle), Benada (190) (Beneda), v. Chobinin (198) (z Chobyně), v. Mudrach (198) (Mudroch) v. Smeskal (200) (Zmeškal), v. Dobruský (201) (z Dobrušky), Kleinabisch (207) (Klein Obisch), Wratel (211) (Vratislav), v. Mezihursch (232) (z Mezihoří), v. Lasička (!) (z Laziska), v. Zemschitz (251) (ze Semčic), v. Bukuwský (272) (z Bukůvky), v. Strassnzky (277) (Strážnický), Wobolecky (291) bezp. Humpolecký), Brodský (291) (Bradský), Kot (295) (Kotva) a j. Přes to vše nezmenšujeme však zásluhu p. spisovatelovu ani dík náš za velikou píli, kterou dílem tímto podal důležitý příspěvek k českému rodopisu a četné rody české, zvlášť erbovní, z hrobu zapomenutí znova na světlo vynesl. Ovšem mimo jméno a dobu povýšení jest potřebí i dějin rodu od jeho počátku až do vymření neb zániku, po případě znovuvzkříšení a tato obrovská práce stále ještě čeká na své pracovníky v důkladném a kritickém »Slovníku šlechty koruny české«. *A. Masák.*

Listář král. věnného města Chrudimi. Část I. Privilegia městská a listy králů českých. Sebral Karel Lábler. Chrudim, 1900, 64 str., cena K 1·—. Právě jmenovaná kniha je X. číslem publikací musea chrudimského, jež tím

zahajuje vydávání pramenů pro historii městskou. Vítáme knihu tuto jakožto příspěvek pro dějiny vůbec a pro dějiny Chrudimi zvlášť důležitý, litujíce jen, že pan vydavatel nepostavil se na stanovisko přísně vědecké, že nepodal texty tak, jak v publikacích podobných jedině jest správno Postrádáme hlavně podrobnější zprávy o listinách samých, postrádáme srovnání textů chrudimských s jinými, jinde chovanými; kde zachován originál aneb aspoň opis originálu (viz čís. II), měl býti uveden vedle opisu doma chovaného; s transkripcí českých textů také nemůžeme souhlasiti. Vydavatel sám v úvodě ji omlouvá tím, »že listář určen jest pro širší obecenstvo, a že ti, kdož by se o některou z listin zajímali, opatří si diplomaticky věrný opis z (sic) originálu.« Ale to jest právě chyba! K čemu vydávati »listář«, nemá-li nahraditi badateli obtížné zaopatřování opisu listin? Jako zvláštnost vytýkáme, že nakladatelem listáře, obsahujícího 53 čísla, jest chrudimská spořitelna. Na další svazky listáře jsme žádostivi. *x.*

J. L Červinka: **Sbírka pravěkých starožitností.** Uherské Hradiště 1900. Známý moravský archaeolog podává tu na 20 stranách popis starožitností moravských, jež sám během desíti let získal pro své sbírky. Nálezy srovnány jsou podle jednotlivých období, k některým připojeny jsou obrazy a to jednak v textu, jednak na 12 zvláštních tabulích. Jiný obrázek podává celkový pohled na sbírku páně Červinkovu. Knížkou svojí skládá spisovatel jakési účty z činnosti badatelské a činí výsledky svého bádání přístupny širší veřejnosti. Celkem nasbíral a vykopal na 600 kusů kamenných, 200 kostěných, přes 500 bronzových zbraní a nástrojů, přes 350 popelnic, nádob pohrobních a pod., množství zbraní a nástrojů železných, pazourkových, na 200 mincí římských a gallských, takže sbírka jeho čítá již přes 4000 čísel. Úvodem k popisu (stránka 5.—14.) jest zajímavý výklad o praehistorii české. Spisovatel patří k těm, kdož nepřísahají na německou vědu a vyvozuje samostatně na základě vlastního badání. Nemůžeme tu široce o věci se zmiňovati, ale doporučujíce knihu jeho čtenářstvu, upozorňujeme pouze, že tak zv. pole popelnicová přisvojuje Slovanům, čímž ovšem příchod praotců našich do těchto vlastí posunuje — a jistě oprávněně — o několik set let před stol. V., v kterémž dle staršího názoru sídla svá v této zemi zaujali. *—áč—*

Cechovní zřízení na Hlinecku v XVII. a XVIII. věku. Napsal JUDr. K. V. Adámek. Praha 1899. Nákladem král. české společnosti nauk. Str. 79. Cena ?. Kniha dělí se na dvě části. V prvé (str. 1.—20.), po úvodě, ve kterém krátce promluveno o vývoji cechů na Hlinecku (nejstarobylejším byl cech hrnčířů, kteří řídili se řádem, jejž roku 1488 král Vladislav II. dal hrnčířům novoměstským), jedná se nejprve o učedlnících, pak o tovaryších, mistřích, o práci a stycích cechovních a o správě cechů. Veškerny statě plny jsou za, jímavých podrobností, poskytujíce pěknou příležitost nahlédnouti do života oné třídy našich lidí, jejíž význam a způsob života svobodou řemesla a dnešním rozvojem průmyslu továrnického tak valně se pozměnil. V druhé části (strana 21.—72.) otištěno celkem 16 různých řádů, jednak v celku (většinou), jednak u výtazích. Nejedno z těch nařízení hrdých na svůj stav řemeslníků zdá se nám zvláštní, nejedno kruté, nad nejedním se usmíváme, mnohé ještě dnes, aby platilo, upřímně bychom si žádali. Kniha jest velmi cenným příspěvkem ke kulturním dějinám českým. Upotřebení její usnadňuje podrobný ukazatel věcný i jmen (na 6 stranách). *P. Papáček.*

Soupis lidových památek v království Českém. I. *Lid na Hlinecku.* Podává Dr. K. V. Adámek Praha 1900. Cena ?. Ohromným, skoro 400 stran čítajícím svazkem, zahajuje třetí odbor (lidovědný) Archaeologické komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění nový sborník, jenž má jaksi doplňovati sborníky odboru I. a II. (předhistorického a historického). Praesidium komise (pp. Hlávka, předseda, Dr. Píč, referent arch. kom. a Dr. Zíbrt) nazývá v úvodě práci páně Adámkovu »pečlivě a vzorně sestavenou monografií« a chce, »aby pokládána byla za příklad, jak asi celkem ostatní díly budou sestavovány« Pokud dle objemu I. knihy možno souditi, zdá se, že »Soupisu lidových památek« vyměřeno pole širší než publikacím odboru předhistorického a historického, příliš omezeným

na vnitřní hodnotu jednotlivých svazků, pokud osobou a schopností spisovatele samého jest podmíněna, ani nehledíc. Jest, myslím, štěstím, že prvým dílem nového podniku jest práce osvědčeného pracovníka v národopisu českém. Po práci důkladné neosmělí se tak snadno někdo předstoupiti před forum veřejnosti s dílem ledajakým. Ovšem jest přirozeno, že nebude a nemůže býti žeň sběratele lidopisných památek všude stejná; okresy kol velkých měst aneb ty, v nichž rozvojem průmyslu, zejména továrnického, valná část lidu opustila zemědělství, neposkytnou nikdy tolik, co tiché okresy zemědělské a kraje následkem své polohy a nedostatku spojovacích prostředků jaksi osamocené. Tím nechci však říci, že by oněm lidopisně chudším neměla býti stejná pozornost věnována, naopak myslím, že právě tam sluší brzy ruku k dílu přiložiti, aby zachránilo se aspoň to, co posud zachrániti možno. Při té příležitosti ukazuji, jakož jsem už i jinde učinil, na potřebu, všímati si krajin dnes poněmčených; jsem přesvědčen, že pilné jejich probádání přineslo by nové doklady toho, jaká bezměrná to smělost. hlásají-li dnes někteří »učenci«, že větší část, ne-li všechna půda těchto krajů ode dávna — dle některých od doby přetajemných Markomanů — jest sídlem Němců. Vůbec mám za to, že důkladné studium zejména našich staveb selských a pilné jich srovnávání vespolek a se stavbami v krajích sousedních důkladně opraví názory prof. Dra. Aug. Meitzena, jež, bohužel, mnozí našinci jako tak mnohé jiné učení německé vědy a lživědy přijali za své a hájí, jasný úsudek vlastní zbytečně sami sobě zatemňujíce a národu svému tak staleté dějiny a starobylost kultury sami upírajíce. Kéž Soupis »podá, soustředí a zachová věkům budoucím — slova paně Adámkova v úvodu — bohatý materiál o svérázné starobylé kultuře národa českého, jak se jevila a zachovala v nejširších jeho vrstvách, v lidu v království českém obývaj cím.« Nepouštějíce se do podrobností, čemuž úzký rámec časopisu našeho ani nedovoluje, chceme tu krátce aspoň obsah práce p. Adámkovy naznačiti. Spisovatel omezil se v tomto svazku pouze na vylíčení bytu a života lidu; popis a vylíčení památek lidového umění výtvarného a slovesného, uveřejnění písní a tanců, pohádek, pověstí a různých pamětí, popis a zobrazení krojů, nádobí, nábytku, obrazů, maleb knižních a závěrečné úvahy o národopisných poměrech krajiny této, v nichž by i k četbě lidové bylo přihlédnuto. což vše, dle programu lidovědným referentem vypracovaného a v proslovu k »Soupisu« uveřejněného, ve sborníky má býti pojato, ponechává na dobu pozdější. Pojednav v kapitole I. o bytu (stavbách, obcích) lidu, v druhých kapitolách stopuje a popisuje člověka od »Vesny až po Moranu«. Tak v II. mluví o narození a dětství, v III. o mládeži, v IV. o chase, v V. o svatbě, v VI. o rodině a sousedstvu, v VII. (nejrozsáhlejší) o hospodářství, v VIII. o nemocích, v IX. o smrti a v X. o životě pohrobním a vybájeném. Toť jsou ovšem jen záhlaví kapitol. Není však takořka stránečky života lidského, jíž by knížka se nedotýkala. (O bohatství materiálu lidovědného, jenž v knize uložen, nejlepší svědectví podává obsáhlý ukazatel. [32 dvousloupcových stran!]) Popisy jednotlivých stránek života tvoří vždy uzavřený celek; není tu holé, nesouvislé vyčítání fakt; tím stala se kniha zajímavější a stravitelna i nejširším kruhům čtenářů. Do textu vloženo jest 53 vyobrazení památek stavitelství lidového. Půdorysy některých stavení jsou však příliš drobné. *P. Papáček.*

Zpráva o činnosti kuratoria Městského musea v Táboře za r. 1899. — S půdorysem hradu Kozího. — Na 13 stranách podává tu pan Jos. Švehla »Zprávu o vykopávání ve zříceninách Kozího r. 1899«. Hrad Kozí byl téměř po čtvrt století znám více jen podle jména a podle tradice; zbytky jeho byly zavaleny, o hradě nebylo téměř ani potuchy. »Po celé vyvýšenině jenom několik hromad kamení, mechem a křovím porostlých, se rozkládalo« — jak uvedeno ve zprávě na str. 4. Staly se sice různé pokusy na vybavení zřícenin z rumiště, ale nevedly k cíli. Bylo kopáno jen proto, aby bylo kopáno, bez programu a bez náležitého dohledu. K řádné práci přikročilo teprve Museum města Tábora roku 1899, pověřivši zdatného pracovníka p. Jos. Švehlu výzkumem na Kozím. Výsledek je neočekávaný: nalezena tu 3 spáleniště, rozbité dlaždice, cihly, 4 oštěpů, asi 20 hrotů šípových, pěkný zámek, ozdobné

závěsy ku dveřím, 2 nože, srp, sklo, stříbrný kroužek, 63 husitské haléře, část měděného massivního oblouku osmihranného ve váze 5 70 kg.; všecko nádobí, soudě podle získaného značného množství střepů, jest jednoducho, nevkusno; pouze dvé má nápisy v gotických tvarech. U východní strany paláce bylo nalezeno ve vrstvě nejspodnější asi 15 kusů pěkně tesaných kvádrů, v nichž rozpoznány sloupky a kružby okenní, postranice i kružby ze dveří. Přičiněním p. Švehlovým dnes již zřícenina nabývá žádoucí podoby; roku 1899 bylo na předhradí odkryto smetiště, obydlí a násep, na hradě pak vjezd a dvůr; palác již dříve. Doporučujeme zprávu bedlivé pozornosti všech. Nepopíratelná cena její spočívá v tom, že některé domněnky uvádí na pravou míru a vyvrací nesprávná tvrzení. Za zdárný výsledek jest děkovati úsilovné práci a porozumění páně Švehlovu. Není pochyby, že Kozí nabude želané tvářnosti, bude-li Museum města Tábora náležitě hmotně podepřeno.

Černý.

Věstník musejní a průmyslové jednoty v Prostějově za rok 1899. Roč. I. 8°. — Ig. Streck: Vznik a působení jednoty. — I. L. Červinka: Archaeologický výzkum na Prostějovsku. — Jos Slavíček: Seznam sbírek musejních. — Jednota byla původně založena jako průmyslová r. 1883; teprve r. 1893 bylo usneseno rozšířiti působnost i na činnost museální. První ročník »Věstníka« má 126 stran; lví podíl — 72 strany — zabírá pojednání p. Červinkovo, doložené 34 obrazy v textu a 8 tabulkami. Auktor jest pracovníkem osvědčeným i zkušeným; o tom plnou měrou svědčí i tento článek. Přátelům praehistorie, zvláště laikům, jistě přijde velice vhod úvod do praehistorické archaeologie i karakteristika jednotlivých období, kterouž spisovatel předeslal stručně, ale věcně a srozumitelně.

Slanský Obzor. Věstník mus. a lit. spolku »Palackého« ve Slaném. Red. Petr Hrubý. Roč. VIII. č. 3. a 4. — Ferd. Velc: K dějinám umělecké tvorby ve Slaném. — Dr. Ant. Krecar: Dějiny Slanského gymnasia. — Fr. Duras: Gruntovní zápisy města Muncifaje, nynějšího Smečna. — Týž: Bakovská sgrafitta. S vyobr. (Pěkný kus umění z doby renaissanční; jest si vřele přáti, aby věc byla restaurována.) — Statistika města Slaného. — Ant. Frecr: Paměť některých událostí městských z XIX. století.

Český časopis historický. Vyd. Jar. Goll a Jos. Pekař. Praha. Roč. VI. č. 2.—4. — G. Friedrich: Český diplomatář a jeho program. — K. Krofta: Z Vatikánu. — B. Matějka: Příspěvky k dějinám středověké architektury v Čechách. — L. Niederle: O počátcích dějin zemí českých. — Jos Pekař: K sporu o zádruhu staroslovanskou. — Týž: O tak zv. mapách základních — Jar. Vlček: Z doby josefinské. Jar. Goll: Kosmas II. 8. — A. L. Krejčík: Palaeografie a paprsky Roentgenovy. — K. Krofta: Kněz Jakub, stoupenec Matěje z Janova. — Literatura. — Přehled časopisů — Zprávy.

Časopis Matice Moravské. Red. Vinc. Brandl a Frant. Bartoš. Brno. Roč. XXIV. seš. 4. — Vinc. Prasek: Jméno Velehrad. — F. V. Peřinka: Opat Šebestian Freytag z Čepiroh. — Jos. Klvaňa: Krevní kniha městečka Bojkovic. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura.

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolík. Turč. sv. Martin. Roč. V. sv. 1. — Georgii Ribay Sexcenta et octo Adagia slavica. — P. Socháň: Vývin keramiky a slovenská majolika. — Jul. Botto: Miestopisne úryvky z Gemera. III.: Muraň a hrad Muraň. — R. Zaymus: Upozornenie na dejepisne, náboženské a prírodné pamätihodné veci v stolici trenčianskej. — Fr. V. Sasinek: Starobylý nápis rimanský. — Janko Páričkа: Zvyky a obyčaje v Košťanoch. — Dr. J. Petrikovich: L'udová liečba v Turci. — Joz. L. Holuby: »Rozmlúvání mládence se smrtí«.

Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolík. Turč. sv. Martin. Roč. III. č. 3-5. — Ešte slovo o klenovskom Oltárnom. — A. P. Záturecký: Porekadla a úslovia. — Týž: Poznámky pre pp. sberateľov príslovi atd. — Jan Párička: Prostonárodné hry z Koštian. — S. Hlaváč: Povery ľudu. (Z Trenčianska.) — Rozličnosti. (O predhistorických tkáčskych závažiach. Predhistorická osada pri Šenkvicách. Vaďovce. Turčín-Poničan. Straniak. — Z ludovej etymologie. — Jánošíkovo piero. — L'anovo.) — St. Kianička:

Peniaze Petra Pokyho. — Oblík. — Ferd. Menčík: Prosba obcí Zohoru, Gajaru a Malých Levár k Štefanovi Bočkajovi za ochranu. - Sam. Kupčok: Pukanec a jeho chotár. — Karnerovské jasky. – A. Klíma: Chválenie a pálenie Jána v Liptovskom Jamníku. — A. Halaša: Príslovia a porekadlá. — Z cirkevného archívu

Lud. Organ Towarzystwa ludoznawczego we Lwowie. Red. Dr. Ant. Kalina Roč. VI. seš. 4. – J. Witort: Animizm. — Bron. Gustawicz: O ludzie Podduklańskim w ogólności, a Iwoniczanach w szczególności. — Joz. Schnaider: Z kraju Hucołów. — Maxm. Gumplowicz: Polacy na Węgrzech. II. — Dr. A. Kalina: Ludoznawstwo na III. zjeździe historyków polskich w Krakowie. — Wł. Semkowicz: Dwa przyczynki do historyi wierzeń ludowych. — Rozmaitości. – Rozbiory i sprawozdania.

Starohrvatska prosvjeta. Red. Franc Radić. Knin. Roč. V. seš. 2. — F. Radić: Nova svjetlost na pitanje o »Admiralima ratne mornarice hrvatske« godine 1358—1413. — Týž: Izvješće XII. medjunarodnom kongresu kršćanskih arheologa u Rimu. — O. L. Marun: Popis naušnica »Prvoga muzeja hrvatskih spomenika« u Kninu. — Izvješće XII. glavne skupštine »Hrvatskog starinarskog družtva« u Kninu. – Bibliografie. — Razne viesti.

Vjestnik kr hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva. Red. Dr. Ivan Bojničić-Kninski Záhřeb. 1900. Roč. II. sv. 3. a 4. — Dr. Isidor Kršnjavi: Příspěvky k »Historii Salonitana« od Tomáše, arcidiakona v Spalatě — E. Laszowski: Příspěvky k dějinám města Kopřivnice v středověku. Dr. M Wertner: Saracén »Heyza« a jeho rodina. — Dr. Fr. Bučar: Rozšíření reformace v Hrvatsku a Slavonii — J. Janković: Selské povstání u Křiževce a v jeneralatě varaždínském roku 1755. — Vj. Celestin: Proces proti selce a »čarodějnici« Anně Pankovićové z Čepína r. 1748. — Různé zprávy. — Literatura.

Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne. Krakov. Roč. XII. č. 2—4. — Wł. Łuszczkiewicz: W sprawie rzezb XIV. wieku w kościele Nejsw. P. Maryi w Krakowie i w katedrze gnieźnieńskiej. — Dr. Z. Zakrszewski: Groby przedhistoryczne w Kleszczewie. — Fel. Kopera: Monety rzymskie znalezione na naszych ziemiach. — Týž: Drzeworyty Hansa Baldunga Griena w ruszaie krakowskim z roku 1510. – Dr Fr Piekosiński: Nieznamy memoryał rady miasta Krakowa z roku 1489 przedłożony królowi w sprawie bicia monety. — Týž: Jana Karola Ślepowron Dachnowskiego Sumaryusz herbarza szlachty prusko-polskiej. L Lepszy: Władysław Łuszczkiewicz (nekrolog). — Týž: Kultura epoki jagiellońskiej w świetle wystawy zabytków v 500 letnią rocznicę odrodzenia unywersytetu Jagiellońskiego. Wal Kostrzębski O denarach Słowian zwanych Wendyjskiemi. — Joz. Zieliński: Uwagi o medalu roboty Dadlera i Höhna błędnie uważanym za medal pokoju Oliwskiego. Fr. Bujak: Najstarszy opis ziemi świętej polskiego pochodzenia. — Sprawozdania

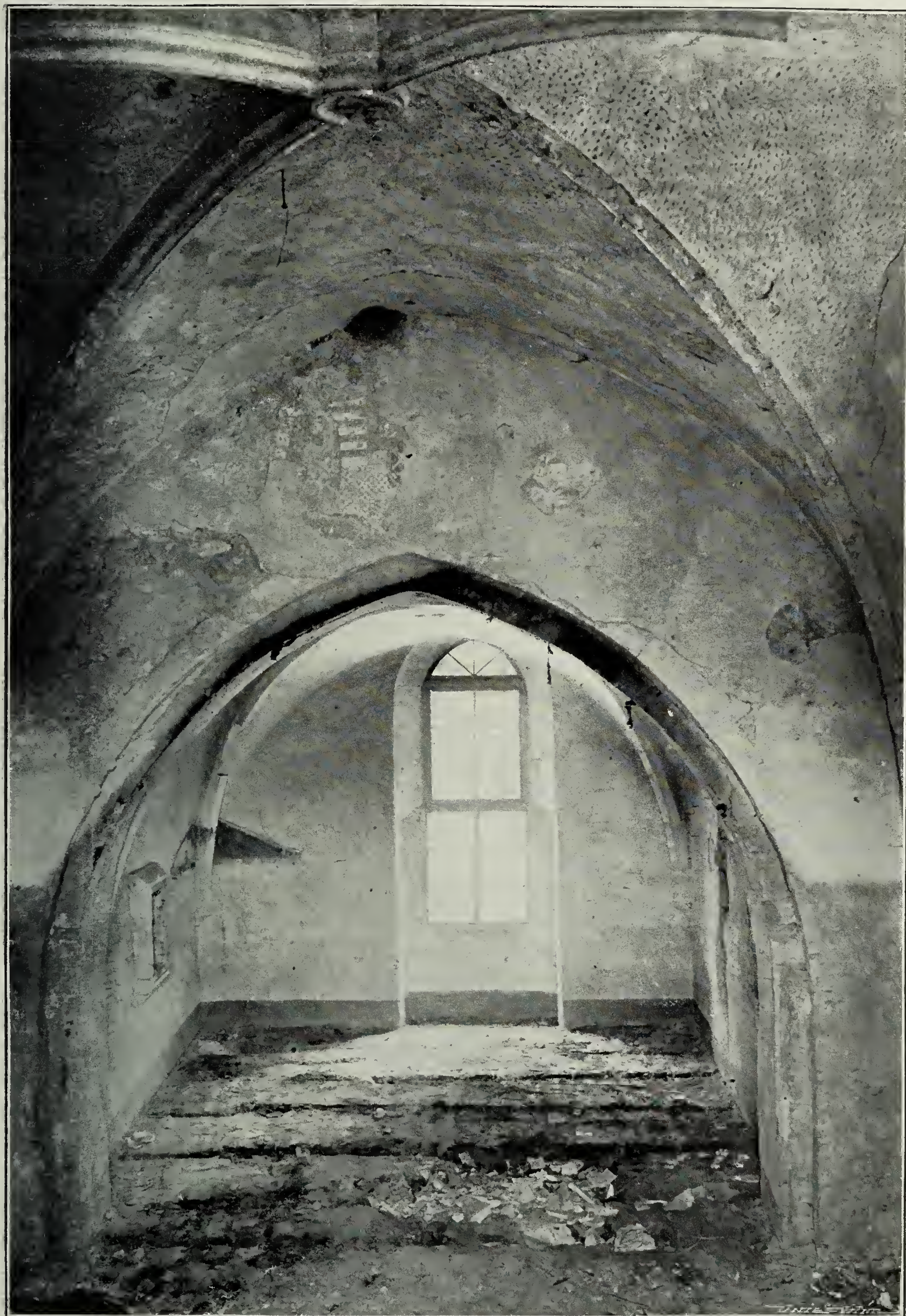

Různé zprávy.

Zlabecko (chybně Zlatečko) čítá Palacký v Popise (603) k osadám zašlým na panství Českodubském. Náleželo však k Frydštejnu. Zprávy o něm jsou v registrech frydštejnských z r. 1547 (DZ 52 F 12), ve vkladu do desk z téhož roku (13 G 18) a v trhovém zápise z r. 1556 (DZ 12 H 25). – Potom Zlabecko se nevyskýtá. Ale nezašlo, což objeví se tímto vývodem. V registrech frydštejnských r. 1547 řadí se mezi Radimovici a Půlečným, aniž psáno, jeli ves či dvůr. Osedlý je tu jediný Vondřej Zlabecký, platě ročně úroku 1 kopu a 4 slepice: avšak v registrech spojeného panství Dubu a Frydštejna z r. 1567 (v archivu sychrovském) na témže místě mezi Radimovici a Půlečným zapsali dvůr Štveřín; na něm sedí Mikuláš Vlčepolský. platě 1 kopu úroku a některé roboty. — Patrně při vsi Čtveříně, náležité k panství Skalskému, potom

Obr. 10. Jižní vchod do since (z druhé polovice XVI. stol.).

Obr. 5 Pohled s chóru do hlavní lodi a presbytéře.

Obr. 11. Vypouklý relief z části kazatelny

(zhotoven z červeného pískovce).

Svijanskému byl dvůr Zlabecko (tak jako dvůr Sychrov ve vsi Svojkově), náležitý k panství Frydštejnskému, potom Dubskému. V druhé polovici však 16. věku vešlo v obyčej nazývati dvůr jménem vsi, až původní jméno se zapomenulo. Dvůr snad vznikl na místě vsi. — Objasněním tím vysvětlíme, že nepřipomíná se dvoru r. 1456, když přece ves celá Čtveřín kupována byla ke Skalám, a že část vsi (totiž rozprodané popluží dvorové) až do r. 1838 slušela k Dubu. — Zlabecko držel od panství asi Václav Zlabecký z Ostromíře, jenž r. 1536—42 připomíná se v Boleslavi Ml. (Rozpr. spol. star. r. 1892 str. 52), r. 1583 Petr Rozín z Javorníka. (Rkp. Gerštorf. knih. v Budišíně, č. 20 f. 24, sdělil dr. V. J Nováček). Dr. J. V. Šimák.

Následujte. C. k. okresní soud v Karlíně daroval s povolením ministerstva městskému archivu pražskému 79 knih pozemkových, z nichž důležité a kulturně zajímavé jsou zejména ty, kteréž patřily dříve křižovníkům s červ. hvězdou. Darovaly již tedy všechny soudy při městě Praze, totiž Vinohradský, Smíchovský i Karlínský své památné knihy archivům; první dva archivu zemskému. O knihách Karlínských píši obšírný referát, v němž podám i několik zajímavých ukázek zápisných. Kéž by i venkovské soudy odhodlaly se již své knihy darovati mezi bezpečné stěny archivní! *Mht.*

Zkáza kostela v Týnci nad Sázavou. Sestavuje si soupis památek historických na Jílovsku a v západním Posázaví, přišel jsem i k starobylému, románskému kostelíku v Týnci; nemaje v úmyslu popisovati to, co již několikráte dobře bylo popsáno, podávám jen několik poznámek o nynějším stavu kostelíka. Povšechně mohu udati, že památná stavba jest dnes nesmírně sešlá, čehož náprava je nutna ze dvou příčin. Předně proto, aby chatrnost nebyla příčinou smrti lidí, bydlících pod kostelíkem, v případě jeho sesutí a po druhé proto, aby byla zachována památka, jakýchž z těch časův dávných u nás nemnoho. Kostelík je rotunda, jež však byla značně pozměněna tím, že apsida byla zvenčí později přivedena výše lodi. Pozdní stavivo snadno lze rozeznati nepravidelností, jakož i jiným druhem stavebního materialu. Při tom románské okno v apsidě a jiná v lodi samé, zazděna. Ve vnitř pak obdivuje se každý sličné pravidelnosti tvarů, hrozně znetvořenou hlubokými a velikými děrami, jež tu do zdi učinili, aby tu kdysi rozmanité stroje mlecí byly dobře umístěny. Až do nedávna užívali rotundy jako chlévka, teď tu věší prádlo a po zemi mají rozloženo rozmanité haraburdí. Ve zdech jsou místy trhliny, všude pak hojnost špíny. V XVIII. stol. bylo rotundy použito za hradní kapli, z něhož zbyla mohutná věž, v níž na ten čas lze rozeznati 5 ponebí. Podlahy v prvém a druhém patře jsou doposud zachovány, jich polohu ve 3. a 4. určují otvory pro stropnice. Stav věže pro množství nemalých trhlin ve zdech je skutečně politování hodný. Nepřím toho, že oprava této památky stála by mnoho, neboť i v základech čeká lecos na opravovatele. Musilo by však i několik přiléhajících baráčků býti odstraněno a okolí dalo by se pak snadno upraviti v příjemný sad. Prostorných místností, mohlo by se pak, nebyl-li by kostel vrácen svému účelu, užíti za sály. Pakliby kostelík byl obnoven, musí být věže užito ovšem jinak. Týnec patří k panství Konopištskému a jako díl zboží tak vynikajícího a výborně spravovaného, bude snad i na ni vzpomenuto. Oprava její bude zajisté provázena uznáním vrstevníků i vděčností potomstva. — V Kostelci u Křížků, dne 16. listopadu 1900.

Cyrill Merhout.

Deputat hejtmana Mělnického r. 1429. Starodávného měšťanského titulu »opatrný« si měšťané Mělničtí na počátku války husitské jistě spravedlivě zasloužili. Sotva že uslyšeli, kterakým způsobem Beroun a jiná města byla na husitství obrácena, padlo jim i blaho jejich města tížeji na srdce a nevyčkávajíce ani příchodu Žižkova a Pražanův, poddali se jim. Ano, byli i ochotni poslouchati hejtmanův, které jim Pražané sami ustanoví. Prvním takovým byl Jan Smiřický ze Smiřic. Když stanovili Pražané za hejtmana Jana Řítku z Bezdědic, vložili si do knihy č. 2099 str. 152^b tento zápis:

Janek z Bezdědic řečený Řítka, když se jesti ku požádánie pánuov purgmistrův, konšelnov a tudíž i starších z obce Starého a Nového měst Pražských v hajtmanstvie na Mělníce uvázal a uveden, tu jen jemu pozuostaveni nábytci a věci vdolepsané pod takovúto výmluvú: Jestližeby se panu Jankovi v tom

hajtmanství nelíbilo obývati a nebo pánům svrchupsaným a obci jeho v tom hajtmanství nezdálo se míti, tehda mají sobě dáti napřed puol léta věděti a tak jesti umluveno. A na postupení toho hajtmanství pan Janek svrchupsaný bude míti svrchupsaným pánům a obci postúpiti se všemi věcmi dolepsanými, nižádných škod nepočítaje Pakliby kterých věcí dolepsaných nepostúpil a nebo nemohl míti, tehda za ty věci, co by dobrými lidmi bylo šacováno má a slíbil jest penězi hotovými odbýti beze všech nesnází. A tato úmluva stala se jest před opatrnými pány: Hedviku krajčím, Sigmundem z Cotenčic konšely, Janem Velvarem a Vaňkem Rakem obecnými, Váchu kožešníkem, Benešem Cukmanským a Kulhánkem, obecnými měšťany Starého a Nového měst Pražských Jíru a Lašákem konšely, Škodu a Bartošem, obecnými města Mělnického.

Actum anno dom. M° IIII° XXIX Sabbato post festum st Martini.
Spíže zuostavená panu Jankovi svrchupsanému
na počátku uvázání jeho.

Najprv hrachu XXVIII str. Item ovsa XLV str. Item vína XXV poluvozů (sic) plných. Item vozův VI. Item pluhy tři. It. koní VI. It. pánev pivná. It. dva kotly veliká. It. malých kotlíkův V. It. mísy cínové čtyři It. rožny dva, rošt, medenice jedna. It. v Hoříně vepřky dva, obilé it. ječmene ozimého a jarého stohy dva toho pokládáme tři sta str. It. mláceného ječmene XXX str. It. pšenice mlácené a nemlácené L str. Item nemláceného ovsa pol třetího sta str. to šafář sám hádá. It. plemenných sviní šest a tré menších. It. tři str. ječného semene. It. chmele LXXX strichův. It. postupujem žita satého na ozim sto a deset str. It. pšenice XXIX str. It. ječmene XXX str.

Úroka svatohavelského nevybraného
zůstalo XXXVI. kop gr.

Pan Janek svrchupsaný zastúpil jest XL kop gr. dluhu, když se ještě uvazoval v hajtmanstvie páně Vaňkova Pivora, kterýmž jest byl viuorat osobám vdolepsaným.

Paulovi XXX gr. Jindřichovi malému XL gr. Vaňkovi Kusému 1 kopu gr. It. témuž Vaňkovi za samostříl, kterýž jest ztratil $^1/_2$ kop gr. It. vosskomi (sic) starému XXIII. gr. It. Jindřichovi z Mladé za kuoň VIII. kop. Item Radroi za kuoň V kop. It. Pexovi kopu. It. Zubovi XX gr. It. Jakubkovi V. gr. It. Starostovi z Hořína kopu. It. Brožovi starému $^1/_2$ kopy. It. Mikulášovi rychtářovi pět kopu. It. Petříkovi kovářovi 1. kopu.

Z archivu města Prahy sděluje *C. Merhout.*

Přátelům české heraldiky. Od r. 1894 vydává naše Společnost ve svém »Časopise« přílohu se znaky starých rodů zemí koruny české. Příloha došla značné obliby u členů Společnosti, kteří se zájmem ji sledovali a nelibě nesli její omeškání neb vynechání. Podepsaný, přejav popis dalších znakův, jest si vědom, že posavadní způsob, ačkoli také přispívá k pěstování heraldiky, a po čase, ovšem delším, utvoří dobrou sbírku znaků nejdůležitějších českých rodů, přece nemůže býti zván pravým pěstováním heraldiky a že vyhoví účelu svému jen tenkrát, bude-li přinášeti nejen hotové zcela vyvinuté znaky, ale celý jejich vývoj od nejstarších dob až do vymření rodu, po případě až na naše časy. Neboť na tomto vývoji řádně zobrazeném pozná se teprv nejen pravá podoba znakův, ale i opraví se též chyby, které během věků do nich se vloudily. K tomu cíli ovšem jest potřebí sebrati všechny znaky, kdekoli a na čemkoli se zachovaly. Nejstarší znaky šlechty české počínaje stoletím XIII. zachovaly se buď v kameni vytesané (nad branami hradů, dveřmi, v síních, svornících, oknech, v kostelích co znaky zakladatelů a dobrodinců) neb i malované (a potom arci tím cennější) na skle nebo dřevě, také vyšité jako ozdoba rodinná na rouchách, korouhvích a j. Také v památkách rukopisných, zvlášť náboženských, dosti se jich zachovalo. Velmi bohatým pramenem heraldiky jsou i četné náhrobky, rodinné tabule i obrazy votivní, pokud po četných pohromách netečností, nevědomostí i zlovůlí přece až na naše doby se udržely. K těmto památkám druží se a bohatstvím je převyšují pečeti rodové, které, byvše sebrány, podávají nejvěrnější, nejpodrobnější

i nejzajímavější vývoj znaků české šlechty. Těchto pečetí zachovalo se veliké množství jak ve sbírkách veřejných tak i soukromých na př. v zems. museu (méně originalů, veliké množství otisků ze XVI.—XVII. stol., však nicméně cenných), při dskách zemských, v archivu místodržitelském, v zemském archivu, v Třeboňském archivu, Roudnickém knížat z Lobkovic, v archivech klášterních a kněžských řádů, ve zbytcích archivů městských i u soukromníků, kteří pečeti sbírají ze záliby. Avšak tyto poklady leží posud bez užitku a přece nebude sporu o tom, že vyčerpání jich jest jediná cesta k tomu, aby dostala heraldika (a genealogie) česká pevné základy, aby se ukázalo, jak na základě vzorů západních svým způsobem vyvíjela a v čem liší se od heraldiky západo- a středoevropské. Tím dokonale osvětlí se i zajímavé rozdíly a zase překvapující shoda s heraldikou polskou Proto jest nezbytně potřebí, aby společnou, úsilovnou prací bylo podniknuto dílo sice veliké ale důležité a již nezbytné: Sebrání (buď cestou fotografickou neb dobrými výkresy, přesnými do nejmenších podrobností) všech památek heraldických zachovaných, ať na kameni, kovu, dřevě, skle nebo pergameně, jakož i popsání, sestavení a srovnání (dle rodů i chronologicky) všech zachovaných pečetí, které v tak velikém počtu bez užitku posud leží v archivech a sbírkách veřejných i soukromých. Přihlížeje k tomu, jak potřebno jest počíti již toto dílo, any přemnohé památky věkem i horším ještě působením k nenahraditelné ztrátě v zkázu upadají, usnesl se k návrhu nížepsaného správní výbor Společnosti, aby aspoň jedna část památek těchto se, když ne zachránila, aspoň obrazem zachovala a dává již na druhý rok svým nákladem fotografovati náhrobky české šlechty. Avšak to jest jen malá část veliké práce a i ta díti se může skrovnými prostředky Společnosti jen v malém rozsahu. I obrací se podepsaný nejen ku všem P. T. členům Společnosti, aby neváhali spolupůsobiti při tomto obsáhlém díle buď popisy památek jim přístupných, neb zasíláním správných výkresů, po případě (ovšem nejvítanějšími) fotografiemi výše jmenovaných památek Zvláště pak žádám snažně pp. majitelů sbírek pečetí, aby laskavě zasílali Společnosti otisky nejen starších, ale všech. Neb každý věk má své zvláštnosti zajímavé, které nabudou pravé ceny v společném zobrazení Hodlá tudíž podepsaný znakovou přílohu uspořádati tak, aby při každém rodu předcházely všecky posud zachované pečeti (pokud rozlišují se od sebe) a obrazy znaků na starých výtvarných památkách zachované, po té pak aby teprv následoval jako posud znak rodu ustálený. Tím oživí se zájem pro heraldiku českou, posud tak málo pěstovanou, v míře nemalé a poklady v nitru archivů i sbírek soukromých chované využitkují se ku prospěchu pravé vědy. Veškery výkresy, fotografie, obrazy a otisky buďtež laskavě zasílány jednateli Společnosti A. B. Černému (Praha, I. Perštýn č. 6.).

A. Mašák.

Vypsání ceny z Turkovy nadace. Z nadání, založeného při Museu království Českého z odkazu zvěčnělého architekta p. Aloisa Turka, vypisují se dvě ceny po 800 korunách za vědecké práce v posledních třech letech tiskem vyšlé aneb v rukopise chované, a to: jedna za nejlepší práci z oboru přírodovědeckého a druhá za nejlepší práci historickou, jimiž by přírodovědecký výzkum Čech neb studium dějin českých platně byly obohaceny. Práce ty musejí býti sepsány v jazyku českém. Za práci, za kterou autor obdržel obyčejný honorář spisovatelský, může se nadace uděliti, nikoli však za takovou, která obdržela již nějakou zvláštní cenu. Odměněná práce zůstane majetkem spisovatele, i může jí dle své vůle naložiti, musí však při vydání tiskem 5 výtisků věnovati bezplatně bibliotéce Musea království Českého. Práce o tyto ceny se ucházející buďtež podány správnímu výboru Musea království Českého do dne 15. května r. 1901. —

Kaple sv. Lazara na Novém městě Pražském v době, kdy podáváme tuto zprávu, již není . . . Společnost podala k městské radě 5. srpna 1900 protest proti její zničení (viz str. 116.), žádajíc, aby byl předložen na příslušném místě; stalo-li se tak, nevíme. Ale ze zprávy o komisi stavební, konané 7. listopadu 1900, lze seznati, že byla kaple obětována, aspoň nebylo o ní zmínky. Proto ještě v poslední chvíli požádala Společnost starostu, p. Dra Vlad. Srba, za intervenci tímto přípisem:

Slovutný Pane!

Podáním ze dne 5. srpna 1900 žádala v úctě podepsaná Společnost slavnou radu král. hlav. města Prahy, aby opřela se sboření kaple sv. Lazara na Novém městě pražském. Podle souhlasných zpráv v denních listech byl ve schůzi slavné rady dne 2. října t. r. za znalecký uznán úsudek, jejž před čtrnácti roky (r. 1886) podal zesnulý architekt Jos. Mocker. Podle tohoto úsudku neměla by kaple sv. Lazara ceny ani historické, ani umělecké; o tento výrok se opírajíc usnesla se slavná rada doporučiti vládě, aby v městském museu byly uchovány jednotlivé, dosud dobře zachované části kaple: ostění hlavního vchodu, svorníky, konsoly, a žebra s případnými nákresy — kdyby celá kaple nemohla býti zachována. Nehodlajíc uvedený posudek podrobně rozebírati, prohlašuje v úctě podepsaná Společnost, že jest neoprávněným v příčině ceny historické, i že jest ukvapeným o ceně umělecké. Historická cena kaple jest zcela dokázána, o ceně umělecké pak lze ještě dnes přesvědčiti se z jednotlivých detailů. Jest jisto, že kapli sv. Lazara lze při dobré vůli nejen zachovati, ale i upraviti bez přílišných nákladů k účelnému užívání jako kaple vězeňské. Společnosti není známo, kterak bylo naloženo s její protestem; dnes k nemalému podivu shledává, že zkoušení plánů a udělení povolení ku stavbě dělo se dne 7 listopadu 1900 bez jakékoliv zmínky o kapli sv. La ara. Majíc obavu, že snad také tato památka bude smetena s povrchu staré Prahy, dovoluje si žádati Vás, slovutný pane, jako starostu král. hlavního města Prahy, abyste z úřadní moci Své uložil zástupcům obce při komisi, aby zachování kaple sv. Lazara i přiměřené upravení její, jež by odpovídalo náležitě požadavkům historicko-uměleckým, učinili podmínkou ku započetí s bořením budov na místě budoucího paláce justičního. Nastupuje čestný úřad Svůj, prohlásil Jste, že »těžká a zodpovědná úloha při úpravě starobylých částí města, otázka zachování památek stavebních, neméně i šetření umělecky rázovitého slohu při nutných přestavbách může jen účinnou pomocí a radou našich architektů a umělců zdárně býti rozřešena« — Pamětliva těchto slov spoléhá v úctě podepsaná Společnost, že ráčíte vyhověti její žádosti, směřující na zachování staré historické i umělecké památky. Za Společnost přátel starožitností českých v Praze, dne 8. listopadu 1900: starosta Jan Herain, jednatel A. B. Černý.

Protest ze dne 5. srpna byl vyřízen již dne 27. listopadu 1900 tímto přípisem slavné městské rady:

Rada král. hl.
města Prahy.

Č. j. 173.490 ref. I. A. —

V Praze, dne 27. listopadu 1900.

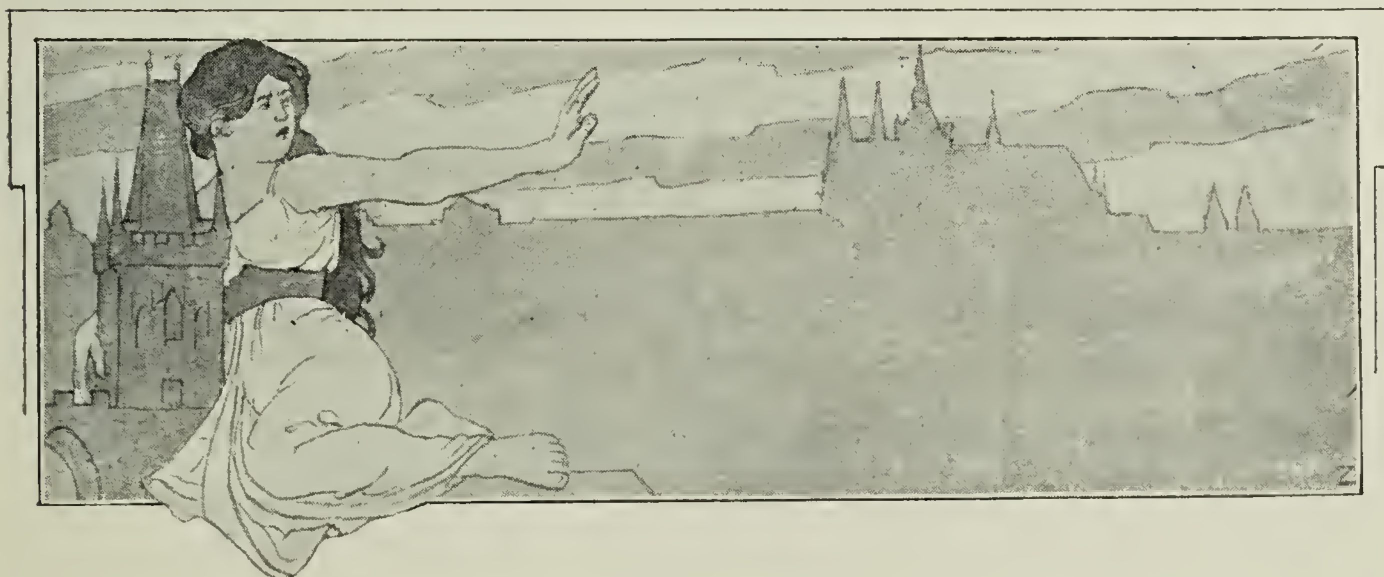
K podání ctěné společnosti přátel starožitností českých v Praze ze dne 5. srpna t. r. týkajícímu se zachování bývalé špitální kaple sv. Lazara na Novém městě v Praze, sděluje rada městská, že se nepodařilo při jednání dotyčném o projektu nové budovy c. k. trestního soudu v Praze, aby kaple tato byla zachována.

Ostatně sděleno bylo radě městské dobrozdání zemřelého architekta a c. k. konservatora p. J. Mockra a ústřední komise pro zachování historických památek, dle něhož kaple tato jako celek vynikající umělecké ceny *nemá*, a podařilo se radě městské na to aspoň vymoci na c. k. eráru, že všechny jednotlivé cenné neb památné předměty a součásti při bourání kaple této budou do městského musea odevzdány.

O čemž ctěné společnosti přátel starožitností českých v Praze vědět dáváme.

Starosta:
Dr. Srb.

Obec Pražská, z počátku souhlasíc se zachováním kaple, změnila své stanovisko a nekladla překážek jejímu sboření. Ústup svůj neváhala zastříti dobrozdáním, jež před *14 léty* podal architekt Jos. Mocker. Není s podivem, že bylo vyhledáno staré dobrozdání — vždyť jest kapli nepříznivo; snáze nalezitelné příznivé posudky z doby novější (ku př. z r. 1900) byl by ovšem hledal zase jen ten, komu osud památek není lhostejným. Budiž prominuto, že z naléhavé nutnosti tenkráte odchylujeme se od všeobecně platné zásady »de mortuis nil, nisi bene«. Nemalá vina tu spadá na architekta Jos. Mockra. Nebyl oprávněn posuzovati *historickou* cenu kaple, jí nerozuměje; také jeho názor o ceně její umělecké prýští odtud, že kaple neznal nebo jen povrchně, a že o znamenitých detailech jejích (tympanonu a kazatelně) vůbec nevěděl Nedáváme unášeti se přeludy; každý nepředpojatý o nesprávnosti dobrozdání Mockrova přesvědčí se článkem o kapli v tomto čísle, pevně podepřeným zprávami historickými i obrazy podle fotografií. Zapomíná se, že Mocker souhlasil se sbořením kostela sv. Karla při české technice i kostela sv. Václava u býv. trestnice. Známo jest šíře, že Mockrem provedená oprava Karlštejna taktéž není šťastna. Historii nestudoval, aniž měl vyšších cílů historicko-uměleckých. Od dalších poznámek upouštíme jedině proto, že jest mrtev. — Při stavební komisi (7. listopadu 1900) slíbili zástupci eráru zástupcům Prahy, že ihned vstoupí se ve vyjednávání s pražskými architekty za příčinou účinného, harmonického vyšetření façad, odpovídajícího charakteru pražské architektoniky — a již 18. listopadu dočetli jsme se, že ministerstvo svěřilo provedení stavby p. Alfonsu Wertmüllerovi v Karlíně. Ale o architektonické úpravě stavby nepronikla do veřejnosti ještě zpráva. Ve výkazu účastníků při komisi 7. listopadu 1900 postrádáme konservatora, určeného pro pravý břeh Vltavy, p stav. radu Wiehla, v jehož okres kaple sv. Lazara náleží. Víme jen, že souhlasil se zachováním kaple; či nebyl pozván? Divíme se, že i centrální komise pro zachování a udržování památek také vyslovila se proti kapli. Neměla dbáti úsudku zastaralého, ale pečovati o náhled novější. Ve schůzi městské rady 2. října 1900 bylo poukazováno na nutnost obrany proti výtkám, jež dějí se obci z nezachovávání starobylého rázu atd. Veřejnost jest prý zpravena jen stranně, neznajíc všelikých překážek, jež se naskýtají. Tomu odporujeme. Veřejnost vidí, co se děje, a to snad dostačí. Nechceme nemožností. Ale nebylo splněno ani jediného z požadavků, činěných zastanci staré Prahy. Znovu připomínáme prelaturu u sv. Mikuláše, domy č. 931-933. na Starom. rynku, starý židovský hřbitov, nyní kapli sv. Lazara. Nezapomínáme ani úsilí svého proti zhyždění Karlova mostu vrchním vedením, jež podařilo se nám i jiným oddáliti — nevíme ovšem, na jak dlouho . . . Ve schůzi ob. starších 12. listopadu 1900 upozornil člen sboru (učitel!) na *špatný stav* ulice na Slupi, jež prý činí *dojem staré Prahy!* Jeť patrně ta stará Praha něčím *hrozným.* Vidíme, že není ani dobré vůle, ani porozumění. Boj za starou Prahu utuchne, poznáme-li snahu o nápravu. Ale toho není, i zůstaneme ve zbrani. *A. B. Černý.*

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladní za čas od 1. srpna do 31. prosince 1900. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé později uveřejníme příště.

Za členy *přispívající* se 4 K ročně přistoupili: P. T. JUDr. Baštář K., advokát v Jaroměři; MUDr. Bísek J. v Sázavě; Čapek Frant. Mil., c. k. poštovní assistent v Č. Budějovicích, K 4·— na 1900 a dar K 1·—; MUDr. Freygang K. v Trh. Kamenici; Dr. Harlas F. X, assistent Musea kr. hl. m. Prahy; Horák K., c. k. berní inspektor v Sušici; JUDr. Hrbek Jaroslav, advokát v Kolíně; Hrubý Alois, soukromník v Jilemnici; Chadt J. Ev., kníž. polesný v Modré; Kalous K., kníž. úředník v Rosicích; JUDr. Lederer L., advokát v Jaroměři; Moravec Jan, c. k. soudní adjunkt v Poličce; Nejedlý L. v Nov. Bydžově; Podhajský Jos., architekt a professor; Pošepný Jos., stavitel v Jilemnici; Radimský J. A., továrník v Nové Pace; Wallburg-Ulrich Gust., vrchní účetní cukrovaru v Pardubicích; Vavřík Jan, měst. tajemník v Pardubicích; Vojáček K, c. k. okr. hejtman v Žamberku. —

Činnými členy s ročním příspěvkem 2 K stali se P. T.: August Jos., řídící učitel v Kejích; Bareš Alois, měst. techn. assistent na Smíchově; Beran Rud., ředitel měšťanské školy v Dol. Hamru; Berka Alois, hostinský v Požárech; Borovička Miloš v Nových Benátkách, za 1900 a 1901 po K 2 —, za publikace K 1·66; Bubeníček Jindř., akad. malíř; Cajthaml Jos, pekař ve Zvíkovci; Čenský Boh., farář v Kostelci u Křížku; Černoch Vinc., kooperator v Cholině; Čerych Oldř., továrník v Josefově; Ciňovský Ant., ředitel kníž. cukrovaru na Vlkavě; JUDr. Drábek Jarosl., adv. koncipient v Mor. Ostravě; Dufek Jos., účetní velkostatku v Sázavě; Fencl Ferd., měst. hosp. assistent na Smíchově; JUDr. Figar Jan, advokát ve Chrudimi; Goldschmid Jos., rytec, K 2 za 1900, za publikace K 2·—; Horký Frant., truhlář; Hromas Jos., stavitel v Neveklově; Karpaš K., c. k. pošt. správce v Jilemnici; Alois Kašpar, carský státní rada a gymn. professor v. v., po K 2·— za 1900 a 1901; Kavka Frant., soukromník v Čerhenicích; Klecanský Jan, inženýr a stavitel; Kořán Václav, knížecí lesní ve Střemech; Košatka Josef, lesní v H. Požárech; Kramattová Fil, učitelka; Kreibich K., mag. official; Kučera Bedř., účetní spořitelny města Tábora, za 1900 a 1901; Landa K., rolník ve Vinařicích na 1901; Lír Frant., rolník ve Vinařicích, na 1901; Lustig Rud., magistr. účetní akcesista; Macák Jan, magistr. úředník v Praze; Dr. Muška Eug.., c k. professor na Kr. Vino hradech, za 1901; Novák A. na Vamberku; Novotný Frant., ředitel c. k. řemesl. školy v Jaroměři; Odbor Zemské jednoty soukr. úředníků v král. Českém na Vys. Mýtě; Okrsek učitelský v Dobrém; Pařízek Lad. v Dobrušce; Patík Ad., hodinář; MUDr. Paul Vojt., lékař v Jaroměři; Paulus Vinc., ředitel škol v Chrasti; Petrus Alois, bankovní úřadník; Petříček Jos., chemik cukrov. ve Vrdech; Píša Hugo, majitel dvorů v Správčicích, po K 2·— na 1900 a 1901; Procházka Jos., obchodník v Bělé u Bezděze; Pubal František, farář ve Sluhách; Rudiš Ferd., kr. č. zemský inženýr; Rudolf Václav, měst. tajemník v Ml. Boleslavi; Sander Frant., architekt; Schaumann Emil, telegr. mistr c. k. st. drah ve Veselí; Schwippel A., kníž. účetní v Dobrovici; tělocv. jednota »Sokol« v Ml Boleslavi; Soukup Jos., c. k. professor; Spolek posluchačů architektury při české technice; Stránský Rudolf, kaplan ve Vinoři; Svítek Václ., c. k. pošt. official; Šebele Frant., c. k. rada zem. soudu v Bělé u Bezděze; Šimůnek Jos., magistr. sekretář; Šlégl Ad., říd. učitel v Měčíně; Švestka Vlad., učitel; Tacheci Vítězsl. Jan, assistent plynárny na Smíchově; Thanabauer Ant., adjunkt c. k. techn. fin. kontroly na Smíchově; Ferd. hrabě z Thunů v Salcburku, na 1901; Trolda Emil v Žamberku; Vedral Alois, vlakvedoucí

v Zásmukách; V l k Vojt., rolník v Humnech, na 1901; Občanská záložna v Jilemnici; Zázvorka Boh., strojvedoucí v Pečkách; Zelenka Petr, učitel ve Volšanech; Zukriegel Boh., majetník mechan. závodu.

K účelům Společnosti darovali P. T. pp.: Čihák V. K., obchodník v Poděbradech, K 1·—; prof. J. R. Demel K 1·—; Dr. Jar. Demel K 1·—; prof. Vavř. Dušek K 1·—; Duštíra Jos., kaplan v Ouněticích, K 1·—; Kouřímský Q., lékárník ve Vyš. Brodě, K 4· ; Jos. Lyer, professor v Lounech, K 2·—; Myslbek Jos. V., c. k. professor, K 2·—; Nehyba Jos., řiditel cukrov. v Rožďalovicích, K 1·— Porš K. A., rolník v Janově Dole K—·50; správní rada Společného cukrovarech podřipského v Roudnici, K 20·—; Sádlo V. v Bystřanech K 2·—; Stiler A. O., c. k. techn. finanč. kontrolor v Bašnicích, K —·50; Svoboda Alois K 2·—; Wagner Václ., říd. učitel v Hostouni, K 1·—.

Za publikace, vydané Společností, zaplatili P. T. pp.: JUC. Čermák Jos., auskultant c. k. krajského soudu v Č. Budějovicích, K 4·—; Ježek Václav, okr. tajemník, Chrudim, K —·4 ; Kavka Jos., soukromník v Říčanech, K. 4·—; Scheybal Jos.,c. k. poštmistr v Jablonném, K 10·98; Straka C. A., kaplan v Radonicích, K 4·—; Frant. Velinský, měst. pokladník v Pardubicích, K 25·50; Vodňanský Jos., arciv. kontrolor na Konopišti, K. 2·—.

Na vydání díla »Staroměstský rynk v Praze« darovali P. T.: Obec král. horního města Kladna K 50·—; rada král. města Klatov K 50·—; Občanská záložna v Kouřimi K 20·—; společný rolnický cukrovar v Předměřicích, K 10·—;

Správní výbor Společnosti vzdává štědrým dárcům upřímné díky a prosí všech P. T. členů, aby dílo nejen doporučovali k předplacení v kruzích svých známých, ale aby též u obcí, okresních zastupitelstev, českých ústavů peněžních a závodů průmyslových přimlouvali se za hmotnou podporu.

Výkaz všech P. t. příznivců, kteří darují na vydání díla **aspoň 10 K**, bude zatím uveřejňován **na obálce každého sešitu** »Rynku« a bude pojat **i do díla po ukončení.**

Na 10 sešitů předplatila sl. správní rada spolkového rolnického cukrovaru v Uhříněvsi 5 výtisků. — Dále předplatili na 10 sešitů (v závorce uveden vždy dar) P. T. pp.: Adamec Ant., regens biskup. semináře v Brně (4 K); Čtenářská beseda v Pacově; Bukovanský Jos., hostinský v Bystřici; Bartoš Václ. professor při c k. st. prům. škole; společný rolnický cukrovar v Předměřicích; Funda Frant., statkář ve Všechlapech (4 K); Hrbáček Frant., prefekt kn. arcib. semináře v Kroměříži; Kudlicz Josef, továrník; Klecanský Jan, inženýr a stavitel; JUDr. Kudrna Ot., advokát v Netolicích; Lego Ant., farář v Jesenici; Lipka Fr., mag. pharm. v Boskovicích; Mareš Adolf; Píša H., majitel dvorů ve Správčicích; městská rada v Bakově, v Ml. Boleslavi (2 K), v Něm. Brodě, v Domažlicích (2 K), v Hradci Králové (2 K), v Chrudimi (2 K), v Jaroměři (2 K), v Jičíně (2 K), v Králové Městci, na Mělníku (2 K), na Příbrami, v Táboře (2 K); Schulz Jindř., pokladník továrny; Šimáně Jos., účetní továrny; MUDr. Frant. Tichý v Českém Brodě; Společná továrna na cukr ve Velvareh; Vlk Josef, mag. official; Walleský Rich., lékárník v Humpolci; Občanská záložna v Pardubicích.

Na 5 sešitů předplatili P. T. pp: Adamec Lev, dozorce c. k. fin stráže v Machově; Cechner Antonín, architekt a professor v Hořicích; Drašar Frant., učitel v Běcharech; MUDr. Freygang K. v Trhové Kamenici; Horký Frant., truhlář; Houdek Vítězsl., c. k. odb. ministerský rada ve Vídni (předplaceno 8 K); Houser Fr., odborný učitel (2 K; Hrnčíř Ign., inženýr v Karlíně; JUDr. Jeřábek Lub, c. k. soudní adjnnkt: Kazivras Karel v Bělé u Bezděze; Městská veřejná knihovna v Litomyšli (2 K); Köpl K., řiditel c. k. místodrž. archivu; Kořán Václ., kníž. lesní ve Střemech; Košák Frant., katecheta v Plzni; Jos. Krčmář, úředník severoz.

dráhy; Krondl Frant., farář na Poleni; Křiženecký R., architekt; JUDr. Langkramer Václ., advokát (2 K); Lhotský Jos., děkan v Týně nad Vltavou; Lutz Leop. pokladník měst. spořitelny na Mělníku; prof. Jos. Lyer v Lounech (2 K); Marschall K., c. k. berní na Kr. Vinohradech; Masák Ant., učitel; Masák Karel revident c. k. st. drah ve Vídni; Merhout C., učitel v Kostelci u Křížku; Mildorf Ant., nájemce dvora v Libušíně; MUDr. Nečas Jaromír, měst okr. lékař; Novák Lad., akad. malíř; Papež Józa, obchodník; Patík Adolf, hodinář; Bedř. Paul, inženýr v Králově Dvoře (2 K); Růzha Frant., kníž. správce; Růžička Jar., assistent pharm. na Kr. Vinohradech; MUDr. Studnička Jar., odborný lékař; Truhlář Jos., rada c. k. zem. soudu v Poděbradech; JUDr. Valenta Lad., zem. advokát; Vondráček Pavel, farář v Hodušíně; Zíma Vojtěch, nájemce dvora v Osluchově.

Za veškeré dary upřímně děkujeme a prosíme za další přízeň. Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek K 2·— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 31. prosince 1900.

A. B. Černý, t. č. jednatel. *Ed. Bufka*, t. č. pokladník.
Král. Vinohrady, **Slezská tř. 38.**

Opravy hrubších omylů.

Na str. 1. řádku 14. zdola čti: *bohatě profilovaná, přerušená* místo: bohatě přerušená, profilovaná.

Na str. 36. řádku 32. zdola čti: *podkov* místo palkov; na str. 37. ř. 15. zdola čti: *šlechta ruská až do r. 1432.*

Na str. 39. ř. 20. zdola čti: *Časopis* Museálnej slovenskej spoločnosti.

Na str. 41. v řádku 8. zdola jest v *některých* výtiscích chybné datum 13. června; správné jest 13. *května;* tamže na ř. 5. zdola čti: *těšila nás* místo: těšila se nás.

Na str. 45. ř. 16. shora čti: *8. září výlet* místo: 8. výlet.

V rodopise Markvarticů v roč. VII. str. 126. buď vypuštěno u jména Beneše, syna Heřmanova: kastellán budišínský.

Ukazatel jmenný.

Sestavil *Cyril Merhout.*

Ukazatel věcný.

Mzerab?

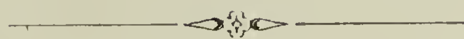
ČASOPIS

SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH V PRAZE.

REDAKTOR:

DR. J. V. ŠIMÁK.

ROČ. IX.

1901.

NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze,
knihtiskaře České akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění.

OBSAH.

Články.

Zprávy z museí.

Různé zprávy.

Ze zemské komise umělecko-historické, 54. — Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze (výroční zpráva za rok 1900), 55. — Proti zkáze staré Prahy a Karlova mostu, 102. — Bestia triumphans kostelní, 104. — Protesty: proti zkáze Karlova mostu vrch. vedením dráhy elektrické a proti porušení aesthetického významu Prašné brány a jejího okolí, 147—149. — Mezní znamení, 183. — Pařízkův obraz Nového hradu, 184.

Literatura.

Bersohn Mat.: Księgozbiór katedry płockiej, 142, 180. — Týž: O iluminovanych rękopisech polskich, 142. — Časopis Matice Moravské, 100, 181. — Časopis Moravského musea zemského, 100. — Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti, 181. — Časopis Vlast. muzejního spolku v Olomouci, 144. — Český časopis historický, 100, 180. — Čermák Kl. a Bedř. Skrbek: Mince král. Českého za panování rodu Habsburského od r. 1526, 101. — Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums, 183. — Lud, 182. — Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne, 144. — Nachrichten über deutsche Alterthumsfunde, 183. — Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti, 181. — Musejní sborník, vyd. Mus. spolkem v Soběslavi, 144. — Národopisný sborník českoslovanský, 143. — Věstník (Poděbradský) 181. — Věstník Matice Opavské, 101, 181. — Wiadomości numizmatyczno archeologiczne, 182. — Vjesnik Hrvatskoga arheol. družtva, 182. — Vjestnik kral. hrv.-slav.-dalmat.-zem. arkiva, 182. — Druhá zpráva Musejního spolku v Telči, 144.

Tab. I. Vlastní podobizna Jana Táborského ve věku 70 let.

Z rukopisu Zprávy fotografoval Frant. Dvořák.

Jan Táborský z Klokotské Hory a jeho zpráva o orloji Staroměstském.

Dr. *Jos. Teige.*

Ač tento vynikající muž žil v době pohnuté, v níž zpraveni jsme o mnohých a mnohých podrobnostech, ač v archivech pražských — žilť v Praze přes 40 let — z jeho doby nahromaděny jsou spousty knih úředních i jednotlivých dokumentů, jsou přece zprávy o něm velmi skrovné, a opětovné probírání těchto pramenů nevynáší na světlo mnoho nového. Dnes po 30 letech v podstatě neumíme pověděti o Táborském o mnoho více, než kolik sebral Jireček ve své Rukojeti. Život jeho plynul v pozdější době klidným tokem, a Táborský měl málo příležitostí zabývati se úřady, ač po nějaký čas sám byl úředníkem. Tím ovšem vzácnější jest nám to, co o něm dochováno, i vykonáváme jen akt povinné piety, předvádíme-li život jeho zde znovu obecenstvu českému. Sloužiž to i k oslavě jeho v čas 400leté památky jeho narození.

O jeho mládí pověděti umíme jen málo, co jako zmínkou připomíná ve Zprávě o orloji. Podpisuje ji r. 1570 a praví o sobě, že je 70 let. (Tab. I.) Připadá tedy narození jeho na první hranici XVI věku. Pocházel z Tábora. Zda z Klokotské Hory u Tábora nevíme; souditi možno pouze z jeho praedikátu. Tu však sluš, uvésti, že tento praedikát dostal i komorník při deskách zemských Jan Pardubský, o kterém nic nevíme, že by pocházel odtamtud.

Neznáme jména rodičů Táborského, aniž víme, kolik měl sourozenců. Jen jmenují se — jak níže uvedeme — sestra jeho *Rejna* (Regina) v Praze a pak bratr *Samuel*, sukna krojič, měšťan táborský, s dcerou svou *Salomenou.*

V mládí svém přišel Táborský na nějaký čas do Prahy. Poslouchaltě zde r. 1519 výklady astronomické universitního professora Pavla z Příbramě. Pak na dlouhý čas není o něm zprav. [1]) Až r. 1543 objevuje se s manželkou svou *Kateřinou* jako kupec domu na Poříčí podle domu Matouše Kliky, získal jej od Mikuláše Zvoníka a manželky jeho Elšky za 35 kop. Dům ležel v ulic, Kaňhovské, neboť o sousedu jeho tkadlci Janu Patočkovi praví sei

[1]) Jireček uvádí podle veršů Táborského, že po nějaký čas byl varhaníkem na Mělníce a že usadil se r. 1528 v Praze.

že koupil dům vedle J. Táborského knihaře za domem u Skalských od Jana Maryna a při prodeji zase r. 1548 Magdaleně z Valdštejna, vdově po Piramovi Kapounovi z Svojkova, popisuje se, že leží mezi domem J. Táborského, textuov písaře, a Šimona mydláře na Poříčí v ulici Kaňhovské. (2192 fol. 316[1], 239 a 481). Kupuje dům, musil býti Táborský měšťanem na Novém městě. V seznamech však není přesně vyznačen. Již roku 1534 uvádí se tu jakýsi Jan Táborský bez bližšího označení o jeho zaměstnání Ale oba jeho rukojmí jsou sládci. Jistě však možno za identického s naš m míti J. T., který přijímá měšťanství r. 1537. [2]) Tu rovněž není označeno jeho zaměstnání Rukojmí jsou tu Petr písař a Vávra mydlář (554 fol. 48[1]).

Zaměstnáním Táborského bylo opisování knih, hlavně kancionalů, graduálů a pod. Říkali mu písař textuov, písař knih. Vyznání byl sotva katolického, ač u podobojích neoblíben byl. Měl mnohé potýčky, které vedly brzy k prudkým výstupům. Již r. 1541 vytýkala mu konsistoř utrakvistická, že mění text při opisování církevních modliteb. »Kněz Pavel farář sv. Havla obvinil z toho Joannesa Táborského, že kacířské věci píše a že to uznává býti blud a heresii, neb jak jest od starodávna církev svatá zřídila, aby třikrát bylo zpíváno Kyrie eleyson a Christe eleyson též, a on to proměnil jináč, kdež takto napsal: Christe in coelis obtinens dexteram patris eleyson; a potom opět: Kyrie ergo dignare tu Christe pro nobis orare etc. říkali: Christe ora pro nobis, že toho není, než vím já, že interpellat, intercedit spiritus sanctus etc A jinde: Ego orabo patrem etc. Arianus tak smejšlel, že Kristus menší jest otce. I tady ještě zfalšoval prózy de beata virgine i kancí a Mělnickým je psal a ještě píše «

»Proti tomu Joannes Táborský zase mluvil, že kněz farář nazval pána Krišta pravdou, kacířstvím a mne kacířem horlivě, zlobivě, že bych měl psáti kacířství. Já jsem psal jako řemeslník jim k libosti, co jsou chtěli. Než to pravím, že jsem já nikdá nic kacířského nepsal, ani próz ani kancí nefalšoval, než jaký jsou mi dali exemplář, z toho jsem psal i notoval« [3])

V osudné době r. 1546 a 1547, zdá se, Táborský stál na straně Ferdinandově a nikoli při těch, kdo hájili svobodu země

---

[2]) Tehdá zároveň kupuje dům na Novém městě — bez označení stavu — u sv. Klimenta podle samé školy od kněze Marka, syna někdy Martina Krumpéře, za 45 kop. (2191 fol 467[a]). Z téhož roku 1437 zapsána jest zpráva o svádě Kateřiny písařky s Anežkou Vaňkovou. Poněvadž manželky Petra písaře i Jana malíře a písaře taktéž jmenovaly se Kateřina, nemožno říci, která tu míněna. Pře skončila prohlášením Vaňkové před pány v radě městské, že ji Kateřinu má za dobrou, jakož ji pan purgmistr a páni mají (164 fol. 122[b].) Rovněž neurčito jest, vztahuje-li se i následující zpráva na našeho Táborského, ač tak se zdá, kterou bychom ostatně neuměli objasniti: Petr illuminator připověděl se k těm všem penězuom, kteréž náleží bráti Janovi Táborskému z domu Jehňatkovského od Václava Žlutického, z příčiny, že maje ku právu dostati pod závazkem cti své a víry, to jest dosti neučinil. (555 fol. 2.)

[3]) Borový, Jednání a dopisy konsistoře katolické a utrakvistické I. č. 292 str. 168.

proti tomutu králi. Neboť těžko jinak vykládati kratičkou následující zprávu, která vrhá tak špatné světlo na veřejné postavení Táborského. Ba bude asi třeba vyznati, že snad dopustil se v odboji prorady na věci české a stal se udavačem svých spoluobčanů u vítězného krále. Upad následkem toho v opovržení ve své obci, rozhodl se Táborský přestěhovati se do Starého Města, kde snad měl něco přátel. Proto žádal na radě Novoměstské, aby mu vydali list zachovací. A tu o tom zaznamenáno v protokole radním [4]) z tohoto roku: Jan Táborský žádal odpovědi na žádost svú s strany listu zachovacího ku pánuom Staroměstským. Dictum per dominum Martinum Diwiss, že by na tom listu mohl přestati, kterýž jest prve dán, neb kdyby nyní měl dán tobě list, nevíme, jak by platen byl. Neb kdyby tak moudrý nebyl a souseduov nespisoval a nepozdvihoval a o statky nás, i některých o hrdla, nepřipravil, mohl by toho užíti.«

Na Starém městě byl Táborský přece za měšťana přijat r. 1548. Oznámil se jako písař knih, při čemž rukojmí zaň stáli Jan Černohorský z domu Jednorožcova na staroměstském rynku a Pavel Brožek (534 fol. 25) a koupil si zde hned dům u sv. Havla od Jana Gabriela z Veleslavína za 50 kop. gr. Sousedy měl podkomořího Jiřího Gerstorfa z Gerstorfu a řezníka Hanuše. Brzy na to (1549) však prodal onen dům na Novém městě za touž cenu, za kterou jej koupil, Kateřině Čížkové a dceři její Saloméně (2117 fol. 154 a 2193 f. 23[1]). V ten čas ovdověv znovu se oženil. Náhodou i tato druhá žena jmenovala se *Kateřina.*

S první manželkou měl Táborský dítky. Nevíme však kolik; až na dceru *Markytu* neznáme, co se s nimi dělo. Ale žil s nimi v nevůli. Tak alespoň vidí se z následujícího dokumentu, kterým Táborský dal veškerý statek svůj nové ženě Tam praví se: Jan Táborskaj, písař knih, s oje osobně v radě vzdal jest a zápisem tímto dobrovolně vzdává duom svuoj a krám hrstnický, u sv. Havla ležicí, i jiný všechen statek svuoj, Kateřině, manželce své, tak a na ten způsosb: Jestliže by po jeho smrti děti jeho s první manželkou splozené, nač se potahovati chtěly a právem na ní nastupovaly, aby každému z nich 1 kopu gr. č. vydati povinna byla a více nic, leč by kterému ze své dobré vuole co vajše přidati chtěla. A to proto, že je odděluje tou summou, že se k němu neposlušně chovají. — (Actum in consilio fer. II .post Dionisii anno — XLIX°; 2117 f. 191.). Ale časem se poměry rodinné přece poněkud zlepšily, neboť r. 1563 dcera jeho Markyta, provdaná za Jiříka Bíbu v Soběslavi,

---

[4]) Rukopis archivu městského č. 1420 fol. B 37[1]). Do času pobytu na Nov. M. spadají ještě tyto krátké zápisy, které zde k vůli úplnosti podáváme: 1546. Jan Táborský, písař textuov, připovídá se na všecek statek Kateřiny Prchalky pro VIII k. m. za suol jemu povinných. 1546. Vilém Prchal — oznámil, že jest odevzdal — IV. k. gr. č. J. Táborskému, písaři textuov — na těch penězích XV. k. gr. č. Martina Kodeta, jircháře. – (2218 f. 25[1]). 1548 J. T. písař knih a Jan Vejvoda truhlář připovídají se na dům a na všecek statek pozemský po Janovi Podmoklovi truhláři pro 3½ k. 20 gr. m. pro rukojemství za něho jim povinných. (555 fol. 56[1] a 59[1]).

kvituje, že přijala s manželem svým 5 kop gr. č. a svrškův za druhých 5 k. »A to že přijímají od něho, jakožto otce svého za všecku svou spravedlnost a za oddíl.«

V ten čas kolem r. 1550 dostal již praedikát z Klokotské Hory i znak. V kancionále kostela sv. Vítského z r. 1551 na hradě Pražském, kde se sám portretoval, jest již podepsán s praedikátem i označen znakem. Popisujeť Vocel tuto první jeho známou nám práci takto: »Kancionál sv. Vítský jest pergamenový kodex Na prvním listu spatřuje se vyobrazení písaře knihy Jana Táborského a illuminátora, malíře Fabiána, klečících jeden za druhým ve stínu zeleného křoví v popředí hornaté krajiny. První je muž přistárlý, maje řídké kníry a líce i bradu krátkými vousy porostlé. Ruce jeho jsou sepjaté a oko pozdviženo k spasiteli světa, jehož obraz se v oblacích nad krajinou vznáší. Oblečen jest Táborský na našem obraze v dlouhý řasnatý plášť barvy fialové (obr.1.). Nad ním čtou se slova: Joannes Taborsky de Monte Klokotino, scriptor huius libri. Před ním pak stojí štít na čtyry pole, dvě černá a dvě bílá, rozdělený, žádných heraldických znaků a ozdob nemající.«[5])

Podrobnějších zpráv o tomto vyznamenání nemáme. Snad bylo odměnou za neblahé služby z roku 1547. Po několika letech znak — 1556 — přijat byl do stavu vladyckého, když byl jeho erb ještě polepšen. Známe jej — a laskavý čtenář jej vidí na obr. 2. — z některých kancionálův a jmenovitě ze Zprávy o orloji. Jest to štít taktéž na čtvero rozdělený, jehož horní pravá a dolní levá čtvrť jsou barvy bíle, ostatní dvě čtvrti barvy černé; tu kdež štít rozčtvrcen, leží červený kříž jetelovitý, jehož horní část pokryta jest zlatou korunou lupenovitou; v pravé dolní čtvrti viděti jest bílou holubici s červeným zobákem a pazoury k levé straně obracenou, v levé pak dolní čtvrti černého hada dvakrát zatočeného s korunkou na hlavě; nad štítem leží kolčí helm, okolo něhož fafrnochy potažené bílou, červenou a černou barvou dolů visí; nad helmem sedí holubice, vyznačená tím vším způsobem jako dole v štítu. Táborský na svém erbu nemálo si zakládal a v několika kancionálech čteme o něm tuto báseň:

Ctného užitku ctná práce docházi,
Jakož pak vskutku teď se to nachází.
Ctný pán, římský král, ctný dar tomu jest dal,
Ctné knihy jenž psal.
Dajž mu věčný král ctných darův svých množství,
Zvlášt by obdržel přešťastné vítězství
Nad všemi lstnými nepřátely s svými syny slavnými,
Mou tím darem ctným práci okrášliti,
Mne rač pokorným srdcem obdařiti.
Jakž obsahuje, ten erb vysvědčuje, ctnosti zdržuje:

---

[5]) Správní výbor Společnosti upřímně děkuje vdp. Th. Dru *Frant. Kráslovi,* prelátu scholastiku u sv. Víta, za povolení ku fotografii obrazu z kancionalu v metropolitní knihovně a p. *Frant. Dvořákovi,* redaktoru »Fotogr. obzoru« za zdařilé fotografie ostatní. Na obraze ovšem spatřuje se v erbu známka holubice jako na štítě pozdějším.

Obr. 1. Vlastní podobizna malíře Fabiana Pulera a Jana Táborského z Klokotské Hory.
Fotografie podle kancionalu z r 1551. u sv. Víta.

Pokoru černost a bělost čistotu,
Lásku červenost, stálost rovná zlatu,
Kříž trpělivost, holubice prostost, had opatrnost.
V ničemž nemáme jiném se chlubiti,
Než v kříži Páně, opatrni býti
Jakžto hadové a jak holubice sprostnost majíce.
Toť jsou ty ctnosti, v nichž žádá rytířství
Věčné radosti po časném vítězství,
Toť koruna ta vyznamená zlatá a ctnosti svatá.

Ještě než dostalo se Táborskému takového polepšení znaku, povolán byl 1553 radou městskou k úloze, která nijak nesouvisela s hlavním jeho povoláním, k opravení orloje staroměstského. O tom, co známo jest, uvádíme níže.

V tento čas, r. 1555 koupil Táborský s chotí svou a dcerou z druhého manželství Mandalenou ještě druhý dům od Pavla Karla a manželky jeho Doroty za 150 kop č. Ležel v Celetné ulici u Prašné brány (tehdá »Nové brány.«). Sousedy měl nejdříve Jindřicha Křepelku a po něm a po zámečníku Šťastném zámečníka Šimona Brodského, kteréhož oceniti jest teprve úlohou bádání příštích. Zde v Celetné ulici Táborský též bydlel a umřel. Ale naproti tomu prodal prvnější svůj dům již po roce (1556) a to Jakubu Bíravskému a manž. jeho Anně za 60 kop. (2117, 347, 364[1]).

Do této doby vyšly z dílny Táborského — kancionál chrudimský (1530), dva svatovítské (1541 a 1551) a čáslavský (1557).

V dílně jeho zaměstnáni byli Vavřinec Bílý, Matěj Pecka a Adam Kazibaba.[6])

---

[6]) Od prvního z nich, *V. Bílého*, pochází kancionál Žlutický takto podepsaný:

Rukou učedníka mého,
Vavřince přijmím Bílého
Tyto knihy notovány,
Psány, šťastně dokonány.
1558.

To je zároveň jediná zpráva o něm. Ne mnoho více víme o druhém písaři *Matějovi Peckovi*, žijícím na Star M. Pr. Od něho pochází kancionál Klatovský o 300 listech pergamenových (srov. Pam. arch. a místop. I. str. 188—9.), kde se Pecka podepsal takto:

Kniha v Praze u Jana Táborského
rukou Matěje Pecky Klatovského
tato patnáctistého leta psána
šedesátého šťastně dokonána.

K vůli úplnosti uvedeme zde dvě skromné zprávy o něm: 1545. Jakož jest rozepře a nesnáz vznikla mezi Petrem Peckou a Matějem otčimem jeho o díl, kterýž se ještě — tajž Petr pravil míti na něm Matějovi, kdež pak o to všecko — smluvení takto: že za touž spravedlnost jeho Petra všicknu — on Matěj má jemu dáti X kop gr č. (100 fol. 75[1]). — 1549 v úterý po sv. Martě stala se smlúva — mezi Adamem Peckou, jakožto mocným poručníkem na místě Matěje Pecky, otce svého, z strany jedné a Annou, manželkou téhož M. Pecky z strany druhé —: Jakož jest týž Adam P· na místě otce svého podle zápisu a odevzdání společného z dílu jemu náležitého jí Anně Peckové před — pány obvinil, tu — my — takto mezi stranami vypovídáme, že ona Anna P. Matějovi, manželu svému, z jeho ze všeho statku na díl jeho vydati

Mimo domy — jak již oznámeno — držel Táborský i krám hrstnický při kostele sv. Havla před domem Barbory Hlásné na rohu vedle krámu Kamarytového koupený r. 1544 za 40 kop. (2152 fol. F. 43 [1].) a měl naději, že přijde ještě ke třetímu domu a to na Novém městě v Růžové ulici, Neboť tu roku 1553 vdova Eva od »oslův« odkázala mu jej s výměnkem bytu. »A při tom toto jest přimíněno, jest-li by ona Eva jim jmenovaným manželům (Táborským) tu summu jich, kterouž by na placení toho domu aneb na opravu vynaložili, zcela dala a navrátila, tehdy ihned povinni budou jí Evě tento zápis zcela propustiti.« (2193 fol. 190.) To se také asi stalo, neb nikde nenalezli jsme, že by Táborský neb jeho vdova dům ten měli.

---

má 150 k. 12½ gr. m. — a to z těch peněz, kteréž jest vyzdvihla za duom a za vinici. — A což ještě za týž grund pozuostává, to — na rovný díl on Matěj anebo syn jeho Adam — vyzdvihovati mají. A co se svrchkuov dotýče, z těch ze všech ona Anna jemu Matějovi vydati má dva koflíky menší stříbrné, šaty chodící jeho, — cínového nádobí polovici. (ib. fol. 243 [1].).

Nejznamenitější z pomocníků Táborského byl *Adam Kazibaba*, z jehož ruky vyšel r. 1568 kancionál Rybářovský psaný pro kostel sv. Kříže Většího v Praze, nyní chovaný ve dvorní knihovně vídeňské, rovněž ohromného objemu jako kancionál Kutnohorský i Čáslavský, však méně zdobený (srov. Pam. arch. a místop. VI, 16.). Podepsal se tu písař takto: Tento graduál český dokonán jest tu středu před památkou slavnou vstoupení pána Krista na nebe skrze mne Adama Kazibabu z Kosmáčova 1568. Sit laus deo. Dle zprávy Rybičkovy nepsal Kazibaba veškerou knihu, ale jen první část. Do stavu šlechtického povýšen byl r. 1554 ve čtvrtek před sv. Matoušem (20. září) zároveň s přítelem svým Ondřejem Montanem, písařem úřadu purkrabského (Doerr, Der Adel der böhm. Kronländer str. 19.).

Znak jeho se vypisuje: Štít modré barvy, v němž jest u spodku plot o pěti kolích, přes který vyskakuje levou nohou půl danělka zvířete červené barvy, majícího na hlavě jeden roh žlutý s čtyřmi parůžky; nad štítem leží kolčí helm, na němž přikryvadla po pravé straně modrou a žlutou, po levé pak červenou a modrou barvou potažené dolu visí, nad tím nade vším jedno křídlo orličí, jehož první polovice červené a druhá žluté barvy vzhůru stojí, a uprostřed téhož křídla pošikem štrych modré barvy naskrz se vidí. (Majestáty kr. Ferd. I. z r. 1554 F 28.)

Od otce svého Jana zdědil Adam Kazibaba dům v ulici Soukennické podle domu Adama Sosnovce v ceně 30½ k. gr. č. a blízko koupil si i dům druhý naproti bráně Vodrané, vedoucí do Dlouhé třídy, podle domu Plačkovic r. 1567 od mlynáře Bartoloměje za 50 k. gr. č., který přestavěl a prodal r. 1573 za 250 kop 12½ gr Mikuláši Dačickému a manželce jeho Marjáně (2192 f. 17 [1]; 2194 f. 412 [1]; 2195 f. 211).

Poslední zprávu dal o sobě Kazibaba ve čtvrtek po památce sv. Marka r. 1575 a v pondělí sv. Jana Kř. 27. června téhož roku jmenuje se jeho žena Kateřina vdovou. Svůj kšaft ze dne 28. dubna 1575 napsal takto: Já Adam Kazibaba z Kosmáčova jsa navštíven od pána Boha nemocí — požádal sem Jiříka Březského z Grejfenberku Pavla Trubače a Petra Kuřátku sousedy své a tu před nimi vuoli svou sem oznámil a to takovou: K čemužkoli mám spravedlnost, buď málo nebo mnoho, duom svůj —, též na domě pana Mikuláše Dačického peníze gruntovní —, též zahradu, kterouž mám za Poříčskou branou proti sv. Pavlu, to všecko Kateřině, manželce své odkazuji a poroučím, aby to opatrujíc užívala, jakž se jí dobře líbiti bude. Tomu na svědomí pečetí svou vlastní tuto mou dobrou vuoli dal sem zapečetiti. Stalo se ve čtvrtek po památce sv. Marka l. 1575. Prohlášen byl pak kšaft na úřadě po smrti Adamově v pondělí po památce sv. Jana Křtitele čili 27. června 1575. (2208 fol. 111.)

Ještě jiný dům měl Táborskému připadnouti. Vzdalať mu jej, jako darování pro případ smrti, r. 1560 Markéta Stará. Byl to dům v kuchyních u sv. Linharta, který Markéta byla koupila téhož r. 1560 od ostružníka Jana Koruny za 37 k. gr. č. Příčiny vzdání toho neznáme, ani proč se zase r. 1567 Táborský toho všeho zřekl. Nato prodala jej Markéta Jiříkovi Voborníkovi a manž. jeho Anně za 45 kop. č., který tyto peníze skutečně zaplatil a prodal r. 1572 nožíři Janu Tichému za tutéž cenu. Voborník zemřel r. 1576, neb tehdy počíná kvitovati peníze gruntovní jeho žena Anna.

Z akt universitní knihovny podal slovutný dějepisec života našich předků prof. dr. Winter ještě další zprávu,[7]) jak chtěl Táborský dům zakoupiti a to blízko sv. Havla mezi malými domky. Sděluje, že četl v rukopise cís. knihovny — v kterém? — »že v pondělí den sv. Zikmunda l. p. 1569 pan Jan Táborský koupil dům s krámem při zdi krchovní u sv. Havla, dům »kterajžto někdy držal Jiřík Voborník.« Koupil ho od Anny Švamberkovy za 100 k., ale že zapisuje ho po smrti své sestře svojí Rejně. Z domu toho bylo platiti ke kostelu sv. Havla suchých dní po 7 gr. m. čtyřikrát za rok. Ale nedržel domu toho dlouho. Smlouvou přátelskou v kratičkém čase téhož roku pustil týž zápis svůj panu Janovi Pardubskému z Klokotské Hory, strejci svému, a hned koupil domek v témž okolí o něco dražší. V zápise datovaném ten čtvrtek před sv. Servatiem r. 1569 čteme, že Jan Táborský z K. H: »koupil dům za školou sv. Havla vedle samých dveří kostelních a to samému sobě k dědičnému vládnutí, však po smrti své Rajně pasířce, sestře své, že týž dům dává a zapisuje s povolením Kateřiny, manželky své —« i koupil jej od Doroty Čechtické, sklenářky vdovy za 120 k. m. — R. 1573 již jest sestra Táborského držitelkyní domu.« O tom všem avšak nenacházíme nic v knihách trhových, ač by to tam býti mělo.

O sestře Táborského *Regině pasířce* jistě víme, že měla dům na Novém městě v Pasířské ulici a to mezi domy Václava prachaře a Kašpara Nonačela, který prodala r. 1569 malíři Pavlu Čulíkovi za $52\frac{1}{2}$ k. č. (2104 f. 166°.). P. prof. Winter našel ve zmíněném rukopise univer. knihovny i její poslední vůli. V ní odkázala záduší sv. Havla 10 k. a o domě svém na Star. m. nedoplaceném nařídila, aby byl postoupen Martě hrstnici v tom trhu, jakž sama držela, však aby dluhy zapravila, a co by přes dluhy přebývalo, aby Justině dceři její dodáno bylo. To diktovala ve středu nazejtří památky mistra Jana z Husince r. 1574 a téhož roku i zemřela. Hrstnice Marta však domu neujala »pro hodné příčiny«, alebrž »takové právo paní Markytě Hroznové postoupila«. Hroznová dům vzala a dceři nebožky Rejny pasířky, Justině z Sudoměři, dostalo se jen 30 kop m.

Ještě o jedné příbuzné Táborského v Praze víme a zároveň se dovídáme z ní, že měl v Táboře bratra Samuela, kráječe sukna. Zpráva ta zní: My purgmistr a rada Starého Města Pražského

---

[7]) Pam. arch. XVI str. 555.

známo činíme tímto našim listem obecně přede všemi, kdež čtěn neb čtúcí slyšán bude, kterak Salomena, dcera někdy Samuele, sukna krojiče, měštěnína města Hradiště hory Tábor, bytem u Jana Táborského z K. H., strýce svého, učinila kšaft a své poslední vuole poručenství ve čtvrtek před sv. Linhardem léta Páně MDLXII v přítomnosti Wolfa Štrauba a Jana Vlka, souseduov přísežných, jenž k žádosti její z našeho povolení a rozkázání s písařem našim k tomu byli jsú vysláni, a toho jejího poručenství takové před nimi učinila oznámení, takže ona Salomena, jsúci paměti dobré a svobody rozumu zdravého užívající, vuoli svú poslední oznámila jest před nimi takovúto: Že spravedlivost svú všecku, kteráž jí koli v městě Táboru po někdy Samuelovi otci jejím, tolikéž také i po někdy Anně, sestře její, náleží, na čem byla, odkazuje a mocně po své

Obr. 2. Znak Jana Táborského z Klokotské Hory.
Z rukopisu Zprávy fotografoval Frant. Dvořák.

smrti poroučí a dává Kateřině, svrchupsaného Jana Táborského manželce, tetě své, a Mandaleně, dceři její a sestře své tetěné na rovný mezi ně podíl. K jichžto před námi vuole poslední nadepsané Salomeny o spravedlivosti její uznání a vysvědčení, a toho všeho, což se svrchu píše na potvrzení a svědomí pečeť naši dali jsme a rozkázali přitisknúti k tomuto listu kšaftnímu v pondělí po slavnosti sv. Tří králův l. p. MDLXIII. (2142 fol. Ee. 20.).

O manželkách Táborského, jak výše řečeno obou Kateřinách, nevíme z kterého byly rodu. O druhé z nich máme zprávu, že byla dobrého srdce, jak čteme v staroměstské knize trhové v následujícím zápise: Regina pozuostalá vdova po někdy Janovi Vohnoutovi rybáři stojící osobně v radě oznámila jest, kterak času předešlého z příhody a dopuštění božího ruku jest zlámala a v té bolesti ležecí a nemaje, kdo by jí opatroval a pohodlí činil, i prosila jest Kateřiny hstrnice, manželky Jana Táborského z Klokotské hory,

aby jí k sobě přijmula. Což jest ona Kateřina hrstnice lítostí nad ní a milosrdenstvím jsúcí hnuta učinila, — do domu jest ji přijala, jí opatrovala a na své stravě ji chovala — chovati míní do její smrti. Za kteréžto dobrodiní Regina nemaje se Kateřině čím jiným odplatiti, přiznala se jest, ač málo statečku má, toliko něco na svrchcích a ne mnoho na hotových penězích, cožkoli po ní zuostane, to vše při Kateřině hrstnici zanechává (1560).[8])

Pohledněmež nyní i k jiným událostem života našeho umělce. Zajímavější jest následující ortel soudní, jediný o Táborském, zachovaný, který zasluhuje býti úplně uveden. Zní: V té při mezi Janem Táborským z Klokotské Hory puovodem z jedné a Mikulášem krajčím v domě u košíkuov obeslaným z strany druhé, tu kdež on Jan vinil jej Mikuláše z toho, že ten pátek po sv. Pavlu na víru křestanskú obracení nyní minulém, když on Jan šel po klekání do kostela, tento Mikuláš stoje za rohem v domu, kterýž slove duom králové, na něj Jana vyskočil a jej zsekal a zranil i zamordovati chtěl, ježto na něj Mikuláše žádné péče Jan neměl; poněvadž pak toho se mimo řád a právo dopustil, žádá proti němu Mikulášovi o tom podle práva za spravedlivé opatření.

Proti tomu od Mikuláše krajčího obeslaného skrze přítele mluveno, aby on na něho Jana Táborského státi, jej sekati a raniti měl i také zamordovati chtěl, tomu krátce odpírá, poroučeje se k uvážení.

Na to Jan Táborský puovod svědomí proti takovému Mikuláše odporu podle práva veda čísti dal a k tomu mluviti poručil, že žalobu svú provozuje. Nebo předkem se to z svědomí nachází, kterak on Mikuláš za rohem domu králový stál a na něho Jana, když šel tudy, vyskočiv jemu štus dal, až pochopy k Templu na druhú stranu bral. I tu hned kordu dobyv na něj sekal a jej zranil i zamordovati chtěl. A ti svědkové srovnávají se o času i o místě, kdy se to a kde stalo; o času, že jest ráno přede dnem to bylo, kteréhož on Mikuláš šetřil, aby to ještě za tmy vykonal, že by spatřín byti nemohl. Místo pak také obral, aby snadně utekl, jakož pak to místo na patero jest rozchodné a on uličkou tou mimo Templi utíkal. I jest právo kapitola LXX., artikul XII., rozdíl VI., kteréž čísti dal, že utíkání následuje skutku a nikterakž se nezdá od skutku odděleno býti. Dále také i coniecturae ex antecedentibus, to jest domnění po předešlých příčinách, se vysvědčují, že k němu Janovi zlou vůli on Mikuláš měl, jako s ním s strany Anny, jeho Mikuláše švagryně činiti měl, že jej za takovou příčinou k těžkosti přivésti chtěl, ale nemoha té zlé vůle tu vykonati i tuto ji musil tím vykonati. K tomu i ti potahové jsou, že tím vinen býti musí, že jest zbledl, když o ranění jeho Jana zmínka byla. Ano také před panem purgmistrem Adamem Horkým toho času, když po vznešení Janovém toho na něj pro něho Mikuláše poslal, tehdy před panem purgmistrem správu činil a oznámil, že

---

[8]) Ruk. č. 2117 f 459 l. Táborský však zápis takový r 1564 propustil.

jest toho dne ven z domu svého nebyl, než na rybném trhu, táhna se v tom na paměť jeho pana Adama Horkého. Nebo se tuto ve svědcech nachází, že jest i na rathauze byl a jaký strach, též zblednutí při něm bylo, což svědkové vysvědčují.

A tak ta domnění následují skutku, který se tu stal.

Vejše také i ten potah jest, že on Mikuláš chodil přede dnem a před světlem od svých tovaryšův as na puol hodiny. A když jest Jan za ujištění ku právu jeho tovaryšův pro svědomí žádal, aby jemu neušli, ale svědomí podle práva vydali, i tu on Mikuláš za ně nechtěl než do západu slunce připověděti, ježto kdyby se v něčem necítil, byl by za ně i dále slíbil pro své pohodlí. Až potom tepruva do neděle připověděl, však hned v sobotu je sobě proti němu Janovi k svědomí vedl, obávaje se, aby na něj se toho neproneslo.

I z těch takových potahuov a domnění on Mikuláš tím skutkem, jakž právo kapitola LXX., artykul XII., rozdíl IX. ukazuje, jest vinen a žádá on Jan vedle toho svého průvodu proti němu za spravedlivé od práva opatření.

Zase od Mikuláše krajčího obeslaného skrze přítele jeho k tomu mluveno: Slyšel jest pruovody a svědky Jana Táborského, kterýchž proti němu dráhný počet vedl, ale však jimi žaloby své on Jan netoliko zouplna a zcela, ani na díle proti němu neprovozuje, nebo žádný svědek toho nesvědčí, aby Mikuláš na něho Jana státi, vyskočiti a jej sekati i raniti měl, kromě jeden, kterýž jest jeho Januov náchlebník, a tak ku právu postačiti nemuože. Druhé kdež v svém svědomí toho dokládá, že jest ho dobře znal, že jest on Mikuláš krajčí, i pročež potom ráno toho dne přišel k domu jeho Mikuláše ten svědek a tloukl ptaje se, doma-li jest Mikuláš, jakž kuchařka to vysvědčuje. I kdyby ho dobře znal a že tu byl, tehdy by se tu jí neptal, doma-li jest. Ale nemusil jest znáti, kdo jest to byl. A tak to jeho svědomí platné není.

Jiní pak svědkové jeho Janoví se nesrovnávají i nic jemu Mikulášovi na škodu nejsou jako i ti, kteří vysvědčují, že jest bledý byl. Nebo kdy jest on červený a kdo ho jinačejšího kdy než bledého viděl? I z čehož jest Jan Táborský jej Mikuláše obvinil při právě, toho nic na něho nepokazuje, než toliko domnění jakás jsou. A právo jest kapitola první artikul XXVI., kteréž čteno, že kdož nic neukazuje, také nic neobdržuje domněním. Ale on Mikuláš svými svědky, kteříž jsou přečteni, to odvozuje, že toho času, jakž Jan v žalobě své jmenoval, doma jest byl a ven z domu přede dnem nechodil i vokenice, když světlo bylo, otvíral a při svíčce s tovaryši dělal. I vidí se, že jemu Janovi ničím podle svého dostatečného odvodu povinen není a tak tím vězením on Mikuláš od jeho Jana ztěžován býti neměl. Poroučí k spravedlivému podle práva uvážení.

Opět proti tomu Jan Táborský puovod přítele svého mluviti dal: Za příčinou tou Mikuláš svědka toho Janova, kterýž jest toho nejsvědomitější, chtěl by zrušiti, že by čeledín jeho byl. A sám

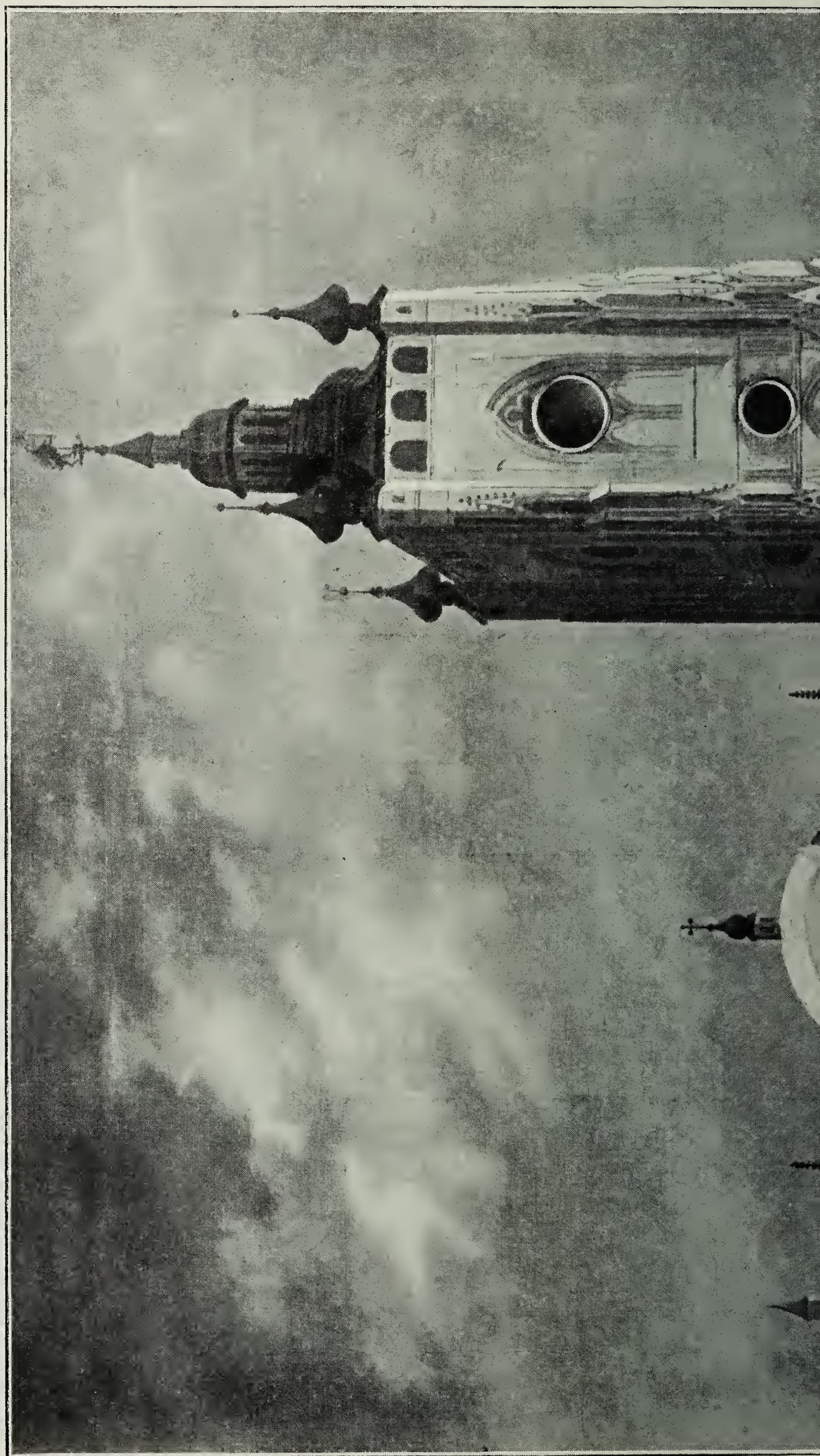
také svú toliko čeleď k svědomí vedl. I čehož by on užíti chtěl, proč by i druhému to postačiti nemělo? Však pak i v některých příhodách služebníci svědkové bývají a soudcové je vážiti mají, jakž o tom právo jest kapitola LXVIII., artykul první, rozdíl XII, kteréž čísti a dále mluviti poručil. Poněvadž pak toto ráno se stalo před světlem a on utíkal, že také v té příčině jeho Matěje Pecky svědomí podle práva postačiti muože a má. Nebo i jiní svědkové jemu napomáhají. Protož se vidí jemu Janovi, že dostatečně svú žalobu provozuje a on Mikuláš nic zase neodvozuje. Žádá vedle svého pruovodu o tom za spravedlivé od práva proti němu opatření.

K těm řečem od Mikuláše krajčího obeslaného mluveno: Domlúvá se Jan Táborský, strana puovodní, proti němu toho, že jest svú čeládku k svědomí sobě vedl. I když jest jiných v domě jeho, zvláště přede dnem nebylo než čeládka jeho. Takéť jest jiných míti nemohl než čeleď svú, kteráž doma byla i tak je vésti musil. Ač jest se pak nesvolil odvozovati, však proto pěti svědky provozuje svú nevinu. A právo jest kapitola LXVIII. artikul XXXVIII., že žalobník má provésti čas a den etc., ale nic toho se tuto od něho Jana proti němu Mikulášovi neprovozuje. A ti svědkové Janoví se nesrovnávají, jiní toto a jiní jiné svědčí. Protož jemu on Mikuláš povinovat není a věří, že od té žaloby osvobozen i jí prázden bude.

Naposledy Jan Táborský od sebe promluviti poručil, že on těch svědkuov, jak strana druhá vykládá, již dále vykládati nic nechce, než poněvadž to provozuje, že on Mikuláš ho zsekal a zranil, ano i jistá domnění jsou, a mnoho těch vejtržností a sekání i morduov nočních v těchto městech se sbíhá a věděti se mnohdykrát nemuože, od koho se to děje, protož připouští to právu, aby toho všeho spravedlivě považieno bylo.

S tím se strany k spravedlivému uvážení a právu opatření poručili.

Tu pan purgmistr a rada slyšíce žalobu, odpor a stran mluvení —, toho všeho s pilností a bedlivě považivše, v právo města tohoto nahlídše, takto o tom nalezají a svým ortelem mezi stranami podle práva vypovídají: Poněvadž Jan Táborský z K. H. obviniv Mikuláše krajčího z toho, že by on Mikuláš na něho Jana v pátek po sv. Pavlu na víru křestanskú obrácení léta tohoto 1560, když on Jan šel ráno po klekání do kostela, státi a jeho zsekati i zraniti měl, toho jest podle práva na něho Mikuláše nepokázal, nébrž to se jest z pruovoduov obojí strany ku právu vedených našlo a vyhledalo, že on Mikuláš té chvíle a hodiny, když on Jan Táborský byl zsekán a zraněn, doma jest byl a toho jitra z domu svého až ve dne jest nevycházel, i z těch příčin dává se jemu Mikulášovi proti němu Janovi Táborskému za právo, tak že on Mikuláš jemu Janovi tou žalobou povinovat není. Actum in consilio fer. IIII. postridie visitacionis Elisabethe a Maria Virgine et pridie Procopii 1560. (990 f. 269.).

Tab. II. Bývalé zatímní průčelí
chrámu sv. Vítského v Praze podle olejomalby V. Markovského z prvé třetiny XIX. století.
(Original jest majetkem Městského musea v Praze.)

Tab. III. Návrh na fresku
pro západní průčelí chrámu sv. Víta podle tužkové kresby
Jos. Hagera r. 1771.

(Original jest majetkem knihovny kláštera na Strahově.)

Bývalé zatímní průčelí chrámu sv. Vítského v Praze.

Dr. *F. X. Jiřík.*

Z pražských památek stavitelských, jejichž celková podoba během XIX. st. značně se změnila, zaujímá přední místo chrám sv. Vítský, poněvadž obnovou a dokončováním jeho změnila se zároveň také veleznámá a charakteristická silhoueta hradčanská, jak vidíme ji na starých vyobrazeních. Největší změny při chrámu samém doznal pohled se strany západní, kde po 300 let zakončovalo nehotovou stavbu provisorní průčelí a jakkoliv odstraněním tohoto průčelí a staveb nalézajících se před ním, nepřišly na zmar žádné umělecké památky, nepostrádá přece pohled na ně se stanoviska vývoje stavby chrámové své zajímavosti a to tím spíše, že strana tato nevábila malíře a kreslíře tou měrou jako strana východní a jižní, takže mezi četnými pohledy na chrám, pohled se strany západní dosti zřídka se vyskýtá.

Takovýto pohled, provedený dle olejové malby V. Markovského z prvé třetiny XIX. st. podává připojená reprodukce. [1]) Před vlastním chrámem spatřujeme tu především malou desetibokou kapli sv. Vojtěcha ze špičatě vybíhající střechou. (Tab. II.) Kaple tato, která v půdorysu blížila se oválu, postavena byla po velkém požáru roku 1541 a byla v letech 60tých XVIII. st. na zevní straně různými allegoriemi, devisami a pod. ozdobena; podoba její, jak na obraze ji spatřujeme, pochodí z r. 1673, z doby, kdy cís. Leopold I. učinil svůj pokus o dostavění chrámu. [2]) Zbořena byla teprve roku 1880.

Z vypravování Hájka z Libočan a po něm z líčení Beckovského jest známo, jakou pohromou byl pro nedostavěný chrám požár r. 1541.,[3]) kdy nedokončený dóm stal se na polo zříceninou; poněvadž pak zničena byla požárem také dřevěná stavba, která sloužíc jaksi za provisorní loď, zároveň zakrývala chor, [4]) bylo nutno chor uzavříti prozatímní zdí. Architekti Bonifác Wohlmuth a Hanuš Tirol, jimž cís. Ferdinand I. opravu svěřil, snažili se takto zachrániti a udržeti, co zachrániti se dalo. Prozatímní zeď provedena byla z cihel a měřila 134 stopy výšky a 95 stop šířky počítaje v to i dvě zazděná okna; střední část zdi před vlastním chorem byla 48 stop široká.

U příležitosti kanonisace sv. Jana Nep. roku 1729 ozdobena byla tato obrovská stěna velkou freskou, kterou provedl architekt

---

[1]) Original jest majetkem Uměl. prům. musea v Praze.

[2]) Dr. Legis-Glückselig, Der Prager Dom zu St. Veit. Prag 1855, p. 104.

[3]) Hájkova zpráva o požáru tištěna na Malé Straně v domě Bartoloměje Netolickýho r. 1541 a byla opětně vytištěna od Sam. Adama z Veleslavína r 1614. Výkladem opatřil ji Adolf Fischer, bibliothekář na Strahově v Klarově Libuši roč III. (1844). Vylíčení Beckovského jest v jeho díle Entwurf der St. Veits-Kirche, Prag 1721.

[4]) Ve svém vylíčení požáru praví Hájek z Libočan, že ve stavbě té konala se obyčejně kázání nad hrobem sv. Vojtěcha.

a malíř Jan Ferdinand Schor, potomní professor na české stavovské škole ingenieurské. Freska představovala říši nebeskou se zvláštním vyznačením sv. patronů českých. [1])

Podrobnější popis její podává dr. Legis - Glückselig; [2]) na středním poli byla sv. Trojice v glorii, pod níž malováni byli sv. patronové čeští v různých dobře rozvržených skupinách; bronzové paprsky vycházející z nejhořejšího oblouku činily prý velmi dobrý dojem. Nejdoleji byla galerie, na níž sedělo několik geniů. Na zazděných oknech (v levo) vymalován byl prospekt chrámu, jak jevil se skrze dva oblouky na druhé straně.

Za obležení Prahy od Prusů r. 1757, kdy dle spolehlivých zpráv vrženo bylo na chrám s nevyrovnatelným barbarstvím asi 22.000 bomb, byla tato freska tak poškozena, že při opětné opravě po skončení války za cís. Marie Terezie i k jejímu obnovení bylo přikročeno. Schaller, jenž fresku po jejím obnovení popisuje, [3]) udává výšku její na 75 stop; praví, že v pravo malována byla architektura a postavy Čechů v národních krojích, v levo pak sv. patronové čeští v glorii; dole cís. Marie Terezie, obětující korunu a žezlo s podpisem: AVstrIae pIetas hoC propILaeVM DeCorI restItVIt a konečně český lev. Chronogram udává jakožto rok obnovy 1771. K popisu tomuto udává Schaller, že freska provedena byla od Schora r. 1729 a že r. 1772 od malířů Jos. Hagera a Václ. Kramolína byla »opět zřízena«, jak svědčí nápisy *Anno MDCCLXXII Josephus Hager pinxit* a *Wenc. F. Kramolin nat. Nimburg pinxit 1771.* Již z tohoto popisu Schallerova vychází na jevo, že freska Schorova byla asi podstatně jinaká než tato zde popsaná, poněvadž Schor nemohl roku 1729 malovati Marii Terezii jako císařovnu, obětující korunu a žezlo. Dá se tedy souditi, že toto opětné zřízení bylo vlastně pořízení fresky nové. Pozdější zprávy o tom nejsou také dosti jasné; tak zpráva z r. 1823 mluví o obnovení [4]) a Schiessler [5]) roku 1833 zmiňuje se o tom, že oba uvedení malíři fresku »opět zřídili«. Naproti tomu přičítá dr. Legis [6]) fresku novou Hagerovi a Kramolínovi a k tomu připojuje se i Ambros, [7]) pravě, že na místě Schorovy fresky malovali v letech 1771 a 1772 Václ. Kramolín a Josef Hager opět nějakou rozvláčnou allegorii«. S tím souhlasí konečně i to co praví Pelzel, [8]) že byla totiž freska Schorova za obležení pruského úplně zničena; k tomu dodává Pelzel, že byla sice od té doby nově malována, ale že tím freska předešlá daleko nebyla nahrazena.

---

[1]) Ambros, Der Dom zu Prag. Prag. 1858.
[2]) l. c. p. 52.
[3]) Beschreibung der kgl. Haupt- und Residenzstadt Prag. Prag. 1794. I. 97.
[4]) A. W. Griesels Neustes Gemälde von Prag. Prag 1823.
[5]) Neues Gemälde der kgl. Hauptstadt Prag. Prag 1833.
[6]) Topographischer Grundriss von Prag. Prag 1835.
[7]) l. c.
[8]) Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler. Prag. 1775. II. 153.

Podrobnější zprávu o nové fresce zaznamenal dr. Legis-Glückselig,[1]) jenž praví, že r. 1771 maloval Václav Kramolín střední stěnu a r. 1772 Jos. Hager stěnu na pravo, nově, na čerstvě nanesené maltě. Kramolín volil apotheosu cís. Marie Terezie, Hager pak ideálný prospekt, o němž dr. Legis Glückselig praví, že působil jako divadelní dekorace; dále uvádí také nápisy malířů (jako u Schallera), o nichž praví, že té doby byly ještě čitelny.

Hlavní, střední část fresky provedl tudíž Kramolín, ale zachoval se zajímavý doklad, že i Hager pokusil se r. 1771 o rozřešení této úlohy; jest to tušový návrh této fresky, podepsaný a datovaný Hagerem 1771, jenž chová se v knihovně kláštera na Strahově v Praze. (Tab. III.) Návrh ten, jenž připojen je zde ve zmenšené reprodukci, nebyl k provedení přijat, začež svěřeno bylo Hagerovi roku následujícího vymalování postranního architektonického průhledu na pilíře a oblouky při choru. Srovnáme-li konečně uvedené popisy staré i nové fresky, jakož i stopy její na obraze Markovského a návrh Hagerův, shledáme, že při fresce nové podrženy byly v podstatě disposice a myšlénka fresky Schorovy a že Kramolín a Hager přepracovavše ideu Schorovu, každý ve své části fresku nově vymalovali.

Na obraze Markovského zachovala se konečně ještě jedna zajímavá věc; spatřujeme tu totiž bezprostředně pod věží zbytky stavby z r. 1673, kdy cís. Leopold a arcibiskup. Math. Ferdinand Zaubek z Bielenberku pokusili se o dostavění chrámu, kterýžto pokus překažen byl však v samých počátcích jednak smrtí arcibiskupovou († 1675), jednak válkou s Turky a obležením Vídně (1683) a později válkou o španělskou posloupnost, čímž uchráněn byl chrám znešvaření, které mu hrozilo; nejednalo se totiž ani o vlastní slohové dostavění jako spíše o přistavění nového samostatného chrámu sv. Vojtěcha ve slohu barokním. Základní kámen položil sám cís. Leopold I. způsobem slavnostním [2]) a bylo vskutku provedeno několik vysokých, překlenutých pilířů, jak spatřujeme je na obraze. Dle zprávy Ambrosovy [3]) súžovaly tyto neforemné hrubé massy zdí, travou jsouce zarostlé a napolo zřícené, předvoří chrámové do r. 1842, kdy dne 4. července byly odstraněny. Hledíme-li k této stavbě Leopoldově, znázorňuje připojený obraz zatímního průčelí stav jeho v letech 1673—1842.

---

[1]) l. c. p. 52.

[2]) Slavnost tuto vypisuje Pešina z Čechorodu v Cod. Memorab. Capit. Prag., který Berghauer ve svém Protomartyru I. 123 otiskl.

[3]) l. c. p. 108.

Z památek jindřichohradeckých.

Dr. *Jos. Novák.*

Náhrobní deska Magdaleny z Gleichenu z červeného mramoru jest nyní připevněna skobami k evangelijní stěně presbyteria v znamenité kapli sv. Mikuláše při starobylém kostele sv. Jana Křtitele v Jindř. Hradci. (Tab. IV.) Jest 2·35 *m* dlouhá, 1·17 šir. a 15 *cm* tlustá. Na šikmo stesaných hranách jest vytesán nápis v gotické minuskuli:

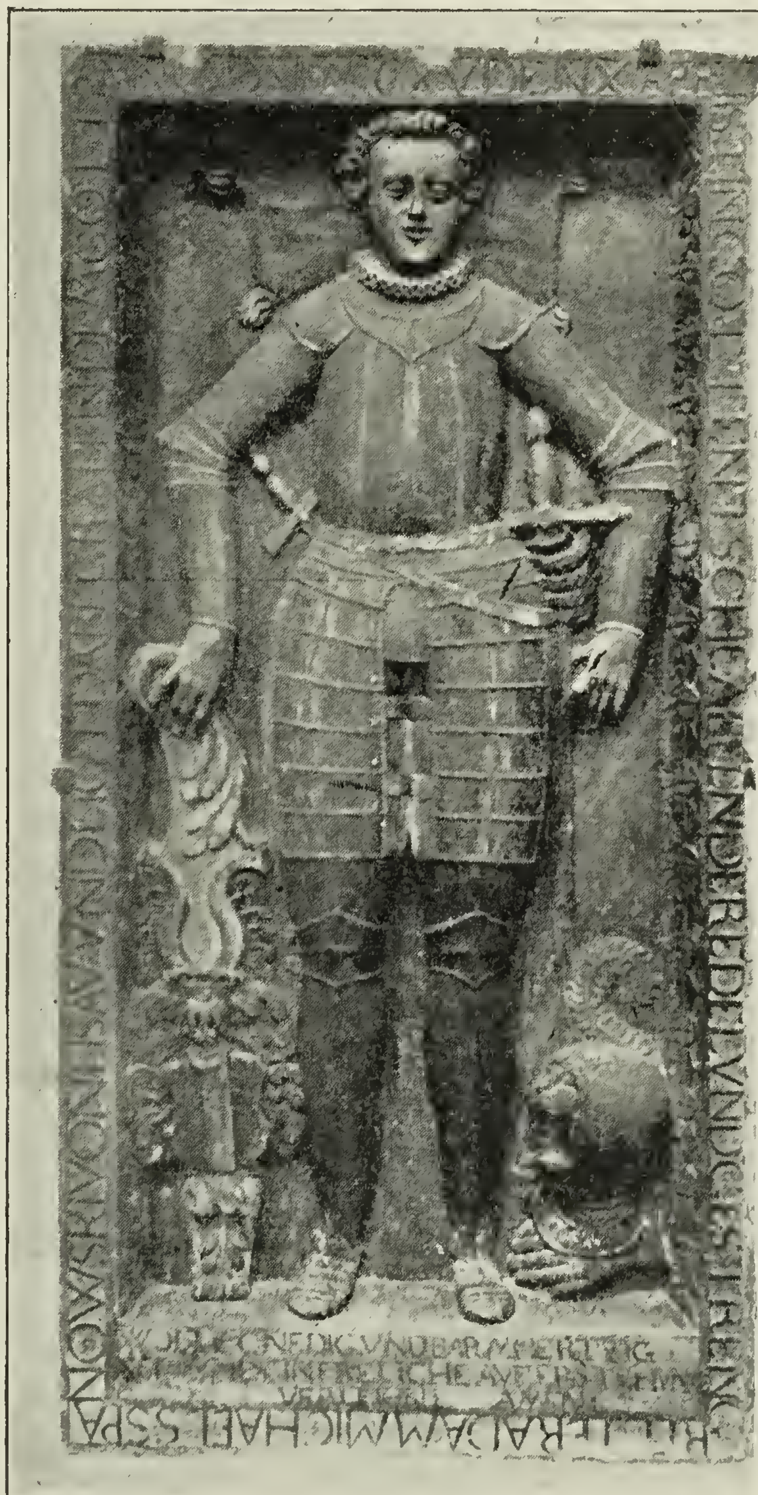
Anno dni mcccc xcii feria iiii · die · s · sigismudi · ob · magfica · dna · dna · magdalea comssa de gleichen · magfici · dni · dni · henrici · de · nowadomo · supmi · camerarij · regni · boeie · cothoralis

t. j. Anno domini 1492 feria 4. die sancti Sigismundi obiit magnifica domina domina Magdalena comitissa de Gleichen magnifici domini domini Henrici de Novadomo supremi camerarii regni Bohemiae conthoralis. (Léta Páně 1492 ve čtvrtek v den sv. Sigmunda zemřela urozená paní pí. Magdalena hraběnka z Gleichen urozeného pána p. Jindřicha z Hradce, nejvyššího komorníka království Českého, manželka.)

Svrchní strana desky náhrobní ozdobena jest jemně vytesaným znakem nebožčiným, na němž zvláště lev a hluboko vyřezané a podvrtané lupeny jsou pozoru hodny. Podél obou stran delších vedeny jsou pozdně gotické sukovité proutky. Od každého nad nádherným klenotem znaku odštěpuje se proutek, aby prohýbaje se po způsobu pozdně gotických oblouků proťal se s protějším a utvořil oblouk lomený, tak zv. oslí hřbet. Proutky ještě dvakrát se propletše, rozcházejí se pod svrchní hranou desky s touto rovnoběžně, aby se proťaly s podélnými pruty v rozích desky. Tak pořízen jaksi vkusný rámec celé svrchní strany desky i znaku. Prázdný pak prostor v horních rozích nad oblouky důmyslně vyplněn dvěma štítonoši, držícími štítky tvaru v 15. st. obvyklého, na nichž rozděleny jsou součástky znaku nebožčina manžela Jindřicha IV. z Hradce. Poněvadž poděliti bylo 2 štítky, vytesáno ze 4 součástek znaku Jindřichova na každém štítku po dvou a to tak, že každá součástka dvakrát se opakuje, na levém starší součástky znaku: pětilistá růže a korunovaná lilie, na pravém částky později přibylé: věneček a kotva.

Umělec osvědčil se nejen šťastnou invencí a komposicí, ale též mistrovským provedením podrobností. Vizme, jak vyvaroval se při štítonoších souměrně posazených jednotvárného opakování týchž motivův a parallelismu. Každý štítonoš má jiný typ tváři, jinak upravený vlas, jinou čepici, jinam hledí. Každý jinak jest usazen i jinou obuví opatřen a na jiných místech svůj štítek drží. Nejpodobnější zdají se ruce, ale jen se zdají. Levé mají prsty zcela jinak položeny, ježto jeden přidržuje štít ze zpodu, druhý však ze strany. Tím také u onoho paže jest napjatější, u tohoto skrčenější, jakž to také zdařile sochař naznačil řasami rukávů.

Jemné propracování řas, prstův i obličejů svědčí, že o desce nepracoval obyčejný kamenník, nýbrž znamenitý sochař. Přeškoda, že nezachovaly se v zámeckém archivu účty z té doby, aby možno bylo dopátrati se jména jeho. Že aspoň v Čechách žil, dosvědčuje typ zejména pravého štítonoše a kroj. Srv. dudáka z roku 1480 a sedláky z r. 1490 ve Wintrových Děj. kroje v zemích českých obr. 44. a 46. Poněkud podobny jsou čepice v Bibli Kutnohorské z roku 1489 na str. 24., 448.

Obr. 3. Náhrobní kámen Adama Michala ryt Španovského z Lisova.

Magdalena hraběnka z Gleichena (v Duryňsku) byla třetí manželkou Jindřicha IV. z Hradce od r. 1486 do 1492. Jindřich IV. byl jeden z nejpřednějších a nejráznějších pánů českých, houževnatým odpůrcem Jiříka Poděbradského a po jeho smrti z počátku též Vladislava II. Později však s králem se smířil a hlavní zásluhu měl o to, že zvolen byl za krále uherského. Stav se nejv. komorníkem, Jindřich předsedával místo krále sněmu zemskému do roku 1487, kdy čestný ten úkol připadl nejvyššímu purkrabí. Této hodnosti došel teprve po smrti Magdaleny z Gleichenu roku 1503. [1]) Ač býval protivníkem krále Jiřího, byl Čechem upřímným, neb on toho dovedl, že český jazyk zaveden byl u desk zemských a u všech vyšších soudů. [2]) O jeho pak uměnímilovnosti svědčí nejen tato deska náhrobní i jiné památky v Jindř. Hradci,

[1]) Důkladný nástin jeho činnosti sepsal Jan Cori, Jindřich IV. z Hradce, vydal Fr. Tischer ml. v J. Hradci r. 1894.

[2]) Fr. Rull, Monografie J. Hradce str. 54.

zejména v zámku.[1]) Obraz Magdaleny z Gleichenu na fresce v kapličce malé zámku j. hradeckého.[2])

Náhrobní kámen Adama Míchala rytíře Španovského z Lisova. Připevněn jest ve výklenku lodi kostela sv. janského nedaleko kazatelny, kteréž ustoupil r. 1708 oltář, vyzdvižený r. 1650 vdovou Španovskou, bezpochyby Dorotou, po Jách. Václ. Albrechtovi Španovském z Lisova, roku 1638 v J. Hradci zemřelém. Jest 1·93 *m* dlouhý a 0·97 široký. Z obdélné prohlubiny, nad níž na 10 *cm* okraj kolkolem vystupuje, vytesána jest ve vysokém reliefu postava mladistvého nebožtíka v úplné zbroji rytířské. Toliko hlava a ruce jsou neobrněny. Zajímavá přílba v podobě hlavy lví s rozevřenou tlamou leží na rukavicích vedle levé nohy. Při pravém boku zavěšena na pase dýka, při levém visí v jakémsi koši, z 5 řemínků utvořeném, meč s dlouhou příčkou, jejž přidržují 2 prsty levé ruky. Pravá ruka drží vrchol ozdobného štítku, na němž vytesán pečlivě znak Španovských z Lisova: zlatý štít přepůlený kolmo pruhem černým. (Obr. 3.)

Náhrobní kámen jest omalován. Pozadí jest červené, podhlavnička šedě zelená. Obličej s pootevřenýma očima má přirozenou barvu živého, krátké kučery jsou černé, skládané mírné okruží bílé. Zbroj i přílba jest zelenavě bronzována, ozdobné proužky, kraje, nýty a šarnýry pozlaceny. Řemeny černé, ale přesky, jakož i jílce pozlaceny. Štítek jest bronzovaný, rohy a péra klenotu černá, lupeny tmavě zelené, přílba bronzována, koruna pozlacena. Všude malováno na podkladě červeném.

Při podélných stranách činí přechod z plochy pozadí k vyvýšenému okraji, který jako rám celou postavu objímá, jakési kyma, ozdobené pečlivě vytesanými lupeny slohovanými, kteréž jsou střídavě zlaté a zelené. Nápis, na okraji vytesaný, jsa pozlacen zřetelně odstupuje od půdy šedozelené Zní: ANNO DNI MDCXV DEN XI APRIL · IST IN GOTT · ENTSCHLAFFEN DER EDL · VND GESTRENG · RITTER ADAM MICHAEL · SSPANOWSKI · VON LISAV; VND LIGT DA BEGRABEN · DEM GOTT Ukončení na podstavci mladistvého rytíře: WOLLE GNEDIG, VND, BARMHERTZIG, SEIN VND EIN FRELICHE AVFERSTEHVNG VERLEIHN · AMEN.

Kdo tento Adam Michal Španovský byl, nevíme. Snad byl syn Oldřicha Španovského, jenž vypodoben jest na sousedním náhrobku. Otec neb oba rodiče miláčku, záhy zemřelému, postavili pomník s větším než obyčejně nákladem.

Náhrobní kámen Oldřicha Španovského z Lisova. (Obr. 4.) Jest 1·69 *m* dlouhý a 0 92 široký. Ač pojetí náhrobku jest celkem podobno, přece jest v některých jednotlivostech odchylno. Náhrobek jest celkem jednodušší, také není malován, ale jest v některém ohledu

---

[1]) O nich v Zámku j. hradeckém od dra. J. Nováka str. 43—61.
[2]) Jos. Nováka Soupis památek uměl. a histor. okresu j. hradeckého a novobystřického str. 58 obr. 31.

umělejší. Řidší krátký vlas nezakrývá uší, které jsou dosti dobře, aspoň pokud se týče vnějšího boltce, vytesány. Čelo starého muže přirozeně vyklenuté, má dobře naznačeny rýhy nad nosem mezi obočím. Oči, patrně ochozené — neboť dle všeho náhrobník byl zapuštěn v dlažbě kostela — nemožno s jistotou posouditi, ale zdá se, že víčka přirozeněji byla napodobena než na náhrobku Adamově, kdežto na tomto zase zdařile podána svraštělá část horních víček pod obočím. Nos, ač má špičku uraženou, jest podařenější než poněkud hranatý, širokohřbetý jeho souseda. Jest něco přes 6 *cm* dl., kdežto Adamův 5·5 *cm*. Tváře jsou pěkněji zaobleny proti hranatým poněkud Adamovým. Knír a dlouhá brada jsou dobře podány. Na bradě a lících byly, jak se zdá, praménky jen mělkými zářezy naznačeny. Ústa nemodelována tak, jako bezvousého Adama, nýbrž naznačena rýhou jen málo prohnutou, jejíž délka má se ku šířce a výšce obličeji, jako 5 : 15 : 20 *cm*, kdežto ústa Adamova jako 4 : 11 : 17·5.

Již když jen tyto poměry srovnáme a uvážíme-li, že postava Adamova jest vyšší Oldřichovy 1·58 : 1·42 *m*, seznáme, že hlava Adamova jest nepoměrně malá. Totéž pozorujeme na hrudi, kterouž Adam nejen má poměrně krátkou (34 *cm*) proti Oldřichově (36), ale i proti životu nepoměrně úzkou (26 : 37). Starší Oldřich jeví poměry přirozenější a, jakkoli výška celé jeho postavy jest skrovnější než Adamovy, zdá se býti štíhlejším. Poměr šířky jeho prsou a života jest 25 : 29.

Ruce Adamovy zase naproti tomu jsou na hřbetě a na vnější straně prstův s lepší znalostí a jemněji propracovány, než Oldřichovy. Vizme jen klouby jejich i jakýsi volnější jich pohyb i jakousi eleganci, s kterou jen 2 prsty přidržují meč; kdežto levice Oldřichova celou dlaní k meči přiléhá a prsty pravice, ovšem pevněji štít znakový držíce, jsou těsně u sebe. Ale kdežto Oldřichovy prsty zase svým zaokrouhlením přírodě více se blíží, jsou Adamovy po stranách až k zadní stěně vytesány v plochách rovných, tak že hřbety prstů s těmi plochami činí ostré hrany. Kamenník nevymodeloval jich úplně z obavy, aby snadno nebyly přeraženy neb uraženy.

Znakový štít Oldřichův podoby kartušovité jest jednodušší jakož i jeho helm s hledím. I brnění jeho jest celkem až na podpažníky prostší, ale svými odchylkami na nábedrnících a myškách i na plátech stehenních zajímavé. [1])

Oldřich zemřel v době, když shrnované okruží vycházelo z mody. Máť místo něho límec.

Srovnání obou náhrobků dokazuje očividně, že, ač jen asi dobou 8 let od sebe jsou vzdáleny, nevyšly z jedněch rukou. Tvůrce náhrobku Oldřichova měl patrně náhrobek Adamův za vzor.

---

[1]) Že tehdáž v době zániku vlastního rytířstva přece ještě páni opatřovali si úplnou zbroj, toho doklady máme z r. 1599 v Hlavním počtu panství hradeckého. T. r. zhotovena zbroj pro Jáchyma Oldřicha z Hradce a jeho dvořana Vratislava z Mitrovic. Viz Jos. Nováka Zámek j. hradecký str. 106.

Bylo mu od pozůstalých po Oldřichovi uloženo vytesati podobný stejně komponovaný, ale jednodušší. Že přece ve všech téměř jednotlivostech (i v podání polštáře a rukavic) počínal si samostatně a při tom že vytvořil postavu co do proporcí těla správnější, to dokazuje, že byl skutečným umělcem a že tento rytíř nebyl prvním jeho dílem sochařským. Ale ovšem pro tvrdost žuly propracoval jednotlivosti jen povrchněji, než tvůrce náhrobku Adamova, jenž měl materiál poddajnější, t. velmi měkký pískovec. Tím se také vysvětluje, proč náhrobek jest omalován.

Náhrobek Oldřichův mohl vytesati nejpřednější té doby kamenník jindř.-hradecký, Vlach Kryštof Casolar z Barmu.[1]) V Hradci, pokud dosud známo, vyskýtá se poprvé roku 1591. T. r. koupil za 440 kop. m. od Anny Martinové Vodákovy dům vedle Jakuba zámečníka z jedné a proti bráně Nežárské z druhé strany, za kterýž poslední vejrunk teprve r. 1616 položil. R. 1623 Casolar ještě žil. Pokládán byl za katolického a věrného člověka.[2]) Několikrát byl purkmistrem. R. 1614 zapsána jeho smlouva svatební s Annou, manželkou jeho. V různicích s Vilémem Slavatou byl obviňován z odboje a též v Daliborce vězněn r. 1615.[3]) Práce jeho, pokud o nich víme, byly ovšem vlastně jen kamennické: koule na štítě Nového stavení v zámku j.-hradeckém z r. 1591, kamennická práce v kostele sv. Trojice z r. 1606, schody se zábradlím a sloupky k radnici z r. 1610,[4]) oprava tehdejší kamenné kašny na rynku r. 1610, křtitelnice pro kostel sv. janský z r. 1619, ze kteréž patka, bohatě profilovaná, zachována jest v museu městském. Jemu přisuzuji také kašnu rozkošskou s mnohými znaky.[5]) Jenom v rozích patky křtitelnice vidíme jakousi práci sochařskou, totiž hlavičky Kristovy z opuky vyřezané. Ústa a vousy jsou podobně pracovány jako na podobě Oldřichově. Jinak však zejména v provedení nosu jsou rozdíly.

Umělecký cit projevil také tvůrce náhrobku Adamova. Mimo to však snahu o originálnost a půvab jakýsi. Ale zdá se, že přece dotud prováděl jen díla po přednosti dekorativní, ač jemná; k zobrazení postavy lidské zřídka asi příležitost se mu naskytla, tudíž oko nezbystřilo se pro správné proporce těla lidského ani pro výraz tváři, určitou osobnost charakterisující. Jména jeho neznáme.

Jako náhrobek Oldřicha Španovského celý jest prostší, tak i nápis na obrubě. Jest vryt a částečně ochozen. Zní: Anno 1623 den 31. August (?) ...... der Edll Gestrenge Herr Ulrich Spanowsky von Tissau. (Hodnost, snad na zpodní obrubě označená, jest nečitelna) Dessen Sell Gott gnnedig Sein Welle. Amen.

Oldřich Španovský nebo též Špaňovský[1]) byl dle všeho syn Anny Španovské z Tovaru, neboť po ní držel a doplácel od

[1]) Kniha městská v Mus. měst. f. 1307.

[2]) Manual radní r. 1607 f. 109 tamtéž.

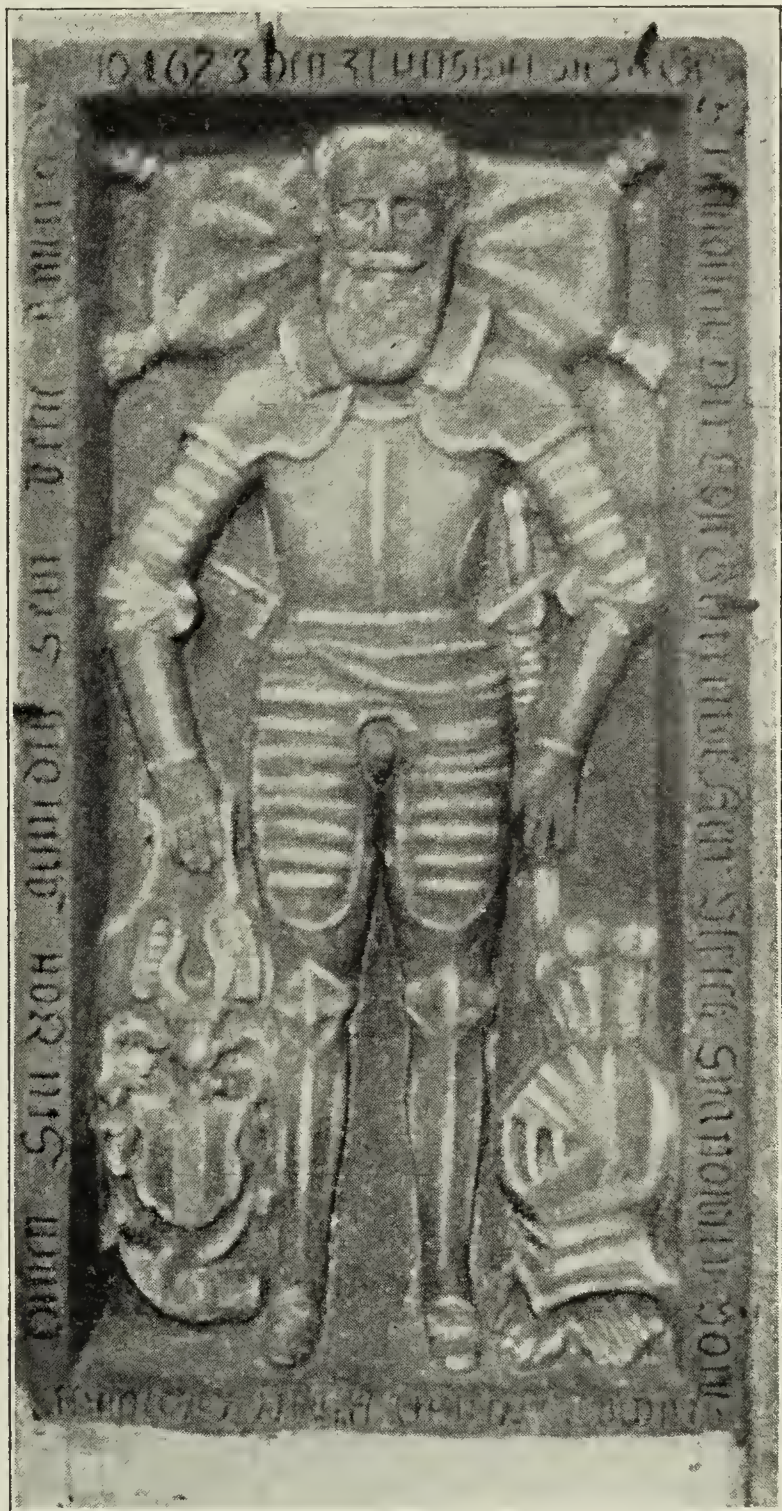
[3]) Rull, Monografie J. Hradce 75 n.

[4]) Viděti jest je na starém vyobrazení radnice v Mus. měst., reprodukovaném v Soupise památek okresu j.-hradeckého a bystřického.

[5]) Jos. Novák, Zámek j.-hradecký str. 82.

[6]) Sspaniowsky psán v Knize městské z r. 1604 v ukazateli lit. A.

r. 1594—1618 dům vedle domu Václ. Hartle z jedné a vedle domu Jana zámečníka z druhé strany, [1]) kterýž od Alžběty postříhačky koupila r. 1586 za 600 kop míš., přestěhovavši se asi do Hradce z Pacova, když polovice zámku Pacova, jejím synům náležející, prodána r. 1584 Míchalovi Špaňovskému z Lisova, nejv. písaři král. Českého. [2]) Podle toho byl otec jeho Jan, jenž zemřel r. 1583. [3]) Tento Oldřich byl protektorem tvůrce pověstné studny zámecké Andresa, jehož se ujímal se skrovným ovšem úspěchem, když r. 1615 souzen byl pro násilnictví. [4]) R. 1622 byl mezi kommissaři, jménem Viléma Slavaty prohlášujícími tresty těm, kteří odbojem proti vrchnosti se provinili, i celé obci. Jsa nejstarší z kommissarů předsedal exekuci, veda jednání česky. [5]) Poněvadž všichni Španovští do té doby byli Češi [6]) a skoro všecky dopisy jejich v zám. archivu j.-hradeckém jsou české, jest s podivením, že nápisy na obou náhrobcích jsou německé. Oblibovala si snad Oldřichova manželka (dle Sedláčka Kateřina z Lipovic) němčinu? Ženat byl aspoň již r. 1596, neboť t. r. poslal dvakrát »skrze paní svou« vejrunku po 20 kop.m. na splacení domu hradeckého. [7]) Mohl tedy Adam Michal býti jeho syn.

Obr. 4. Náhrobní kámen Oldřicha Španovského z Lisova.

---

[1]) Je to nepochybně nynější dům Kadlasův na náměstí č. 58, staré čís. 25, kteréž ještě na zač. 19 st. v účtech městských (v zám arch.) nazývá se domem Španovským. — [2]) Sedláček, Hrady IV, 208.

[3]) Tamtéž 209. Nebyl by tedy na tomto místě u Sedláčka správný rok úmrtí 1609. — [4]) Manual radní v Mus. měst. f. 22 b.

[5]) Jan Orth, Nástin historicko-kulturního obrazu J Hradce od r. 1618 až do sklonku 18. století, str 6 nn.

[6]) Sedláček, m. uv. IV. 207—209. — [7]) Kn. městská f. 907.

Některé památky z Rakovnicka.

Bedřich Knorre.

Od Rakovníka k sz., malou hodinku vzdálena, v mírném úžlabí, jež potok protéká a na jehož obou svazích dále lesy šumí, rozkládá se dědina Olešná. Nejnápadnější její budovou jest zámek, slušné barokové stavby, zajímavý zvláště nástěnnou malbou jednoho pokoje, kde znázorněna Olešná, jak asi před 150 lety vyhlížela — tehdy ještě středisko pěkného panství a sídlo vrchnosti.

Od zámku k západu shlédneme kostelík, zdáli nijak nevynikající, neb nedostává se mu věže. Chrámek sám, půdorysu kříže orientovaného, s průčelím prostým, z před. století pochodícím, jako i celé vnitřní zařízení, mizí totiž skoro zcela ve stínu košatých stromův. Mimo náhrobky, jejichž popis tuto podáváme, neměl chrám, v před. století restaurovaný, zvláštních zajímavostí starších.

R. 1836 objeveny byly v dlažbě chrámové pod lavicemi náhrobky členův vladycké rodiny Šlovských z Šlovic, kteří pocházejíce z vísky nad Berounkou blíž Tejřova položené, právě 100 let (as 1529.—1631.) na statku olešenském vládli. Byly dotud skryty pod prkny, na dlažbě položenými, ale nebývalo tak vždy, jak poškození náhrobkův ošlapáním zřejmě dosvědčuje. Na straně evangelní byly tyto tři:

1. Náhrobek tvaru obdélníku, 185 *cm* vys., 96 *cm* šir., jako všechny ostatní z červeného (slivenecského) mramoru, silurského původu, zhotovený, málo poškozený. Písmo, po všech krajích jdoucí, jest gotská minuskule nevalné úhlednosti:

Leta MDXXXVIII W auteri po Swate Katerzině Vmrzela Vrozena Panij Marige Betka (?), Manželka Vrozeneho Pa͞a Kristofa Sslowskeho z Sslowicz A na Wolessny a tuto odpocziwa.

Všechny náhrobky objevené zazděny jsou t. r. 1836 do umrčí komory v jz. rohu hřbitova kostelík obklopujícího. Tento jest u dveří po pravé straně první v zdi severní, dolejší příčný nápis nátěrem valně utrpěl na čitelnosti.

Střed kamene vyplňuje velký znak: pták klidně sedící na šikmé ostrvi, v pravo hledě. V klenotu týž pták s křídlem zdviženým. Přikryvadly jsou prosté ozdoby listové.

2. Kámen 194 *cm* dl., 104 *cm* šir., obdélník. Jest dobře zachován, jen nos postavy zobrazené a prsa utrpěla. Umístěn jest na levo v západní stěně komory. Renaissanční rám, opis obsahující, obklopuje vnitřek prohloubený s postavou rytíře plnovousého v plném brnění. Pravice spočívá na přilbě, jež zase stojí na obdélníkové desce s erbem Šlovských nad pravým chodidlem rytířovým Levice drží těžký meč. Písmo jest pěkná minuskule gotská:

Leta paně Mdlxxiii, 24 dne miesyce srpna vmrzel Vrozený Wladyka, Pan Jan Sslowský z Sslowic a na Wolessne, gelio

milosti Cysarzské Rada, w Komorze Krá[ti] Czeského, a tuto tělo gehio odpoczin̂ Pan Buh smilug se n̄d gehio Dussij –:–
I

3. Nyní zazděn v rohu jihozáp. malý kámen (99 *cm* dl., 68·5 š.) ve výšce 110 *cm* od dlažby, místy značně poškozený, zvláště na okraji. Pravý roh hoření odražen docela, jest připojen však. Nápis gotskou minuskulí hlásá:

Letha 1606 v ...... Kryštoff Ferdinand, Syn Vrozeneho a Statecznehio Rytirze Pana Jana Sslowskyho z Sslowicz a na Wolessny a tuto odpocziwa w Krystu Pánu .... M.

Obraz představuje dítě v dlouhém rouše na zemi sahajícím, s hlavou obnaženou, s rukama na prsou, v nich kvítek. U pravé nohy erb Šlovský na desce téměř čtvercového tvaru, silně vyšlapaný. Na desce stojí hodiny přesýpací a lebka. Za hlavou záclony.

Strana epištolní měla tyto kameny:

1. Náhrobek, jehož hořejší hrana na způsob lichoběžníka jest uříznuta, s rámem, v němž opis gotckou minuskulí:

Leta MDxcuu Vrozený a Stateczny Pan Girzi Sslowski z Sslowic a na wolessni z starzi 18 Let zamordowany tuto pochowa̅ gest a w P. B. odpočiwa očiekawage Blahoslaweneho wskrzissenij : u

Uprostřed, skoro celou dolejší polovici zaujímaje, jest erb Šlovských. Nad ním deska vejčitá, kolmo stojící, s ozdobami do kola na způsob rámu. Na desce nápis got. minuskulí:

Pohled człowie-
cze czti sobie
Odpocziwam w tomto
hrobie. Po teto praczy
wezdegssi. Czekage sla-
wy milegssi. Kteraž to-
bude konecznie Dana-
sprawedliwim wieczmie.
Tý chczessli dil mit w ra
dosti, Wierž a žiw
bud w pobožno
sti.

Šířka kamene obnáší 90 *cm*, výška 179·5 *cm*. Jest dobře zachován, zazděn v severní zdi, v koutě sz.

2. Malý kámen (88·5 *cm* dl., 65 *cm*), tvaru obdélného, zazděn ve výši 115 *cm* od dlažby, v rohu jv. ve zdi jižní. Postava představuje dívku s vlasy rozpuštěnými bez pokryvky. V rukou na prsou složených má týž kvítek jako hoch zmíněný pod č. 3. evang Za postavou záclony. U pravé nohy štít Šlovský (patrně), zcela vyšlapaný na desce tvaru obdélníka. Vůbec náhrobek tento ve všech částech značně poškozen. Nápis praví:

Letha 1610 Vmrzela na Nedjeli, genz Slowe Oculi Panna .... neho a Staterzneho Rytierze Pana .... Sslowského z Sslowik a na Wolessny a tuto odpocziwa.

3. Největší všech náhrobkův, 211 *cm* vys., 94 *cm* šir., zazděn u samé země, tak že dolení část nápisu utrpěla nátěrem stěny. Jinak není příliš vyšlapán. Obraz rytíře plnovouského, jehož vlasy kadeří se nad boltci ušními. Kol hlavy má záclony. Pravá ruka spočívá na přilbě, jež zase stojí na desce obdélníkové s erbem Šlovských. Mečem jest opásán. Nápis v got. minuskuli oznamuje:

...... w Sobotu w Noczy na Nedjelj Slowe Reminisczere Vsnul w Panu Vrozený a Staterzny Rytirz Pan Krystoff Sslowsky z Sslowicz a na Wolessny. Magicz Let Wieku Swého Starzj 85, a tuto Oczekawage Blahoslaweného a Radostneho od z mrtwych Wskrzjssenij.

Patrně památník Kryštofa, syna Janova, jenž zemřel r. 1610.

Na rod Šlovských mimo tyto památníky upomínaly při kostele olešenském ještě dva zvony, z nichž však na ten čas jediný jen pozůstává, kdežto druhý, snad puklý, přelit byl, jak souditi lze z nápisův a doby zhotovení.

Zvonice jest nízká vížka nad východním vchodem do hřbitova. Visí tu celkem 3 zvony:

1. Největší jest 5 centův těžký, zasvěcen sv. Martinu biskupovi a má na severní straně tento nápis got. minuskulí, písmena začáteční lapidární latinská, v 10 řádkách:

Vrozený pan Girzij a pan Kryštof bratrzij wlastní Sslowssti z Sslowic a na Wolessne, Synowe a diedicowe po dobre pamieti vrozenem pa^{n} Janowi Sslowskem z Sslowic etc. na onen czas ge^{o} mi^{ti} Cysarzske raddie, dalij tyto dwa Zwony udielati k Osadie S^{o} Martina do Wolessný pro pamatku tehoz pana Otce jich, tecz (! sic!) take swau, gehozto tielo w temz kostele pochowano odpoczijwa. pan Buh racz dati jemu ij nam wssectniem (sic!) wesele z mrtwijch wstani a przygiti k zywotu wiecnemu. stalo se Leta 1574

Na straně jižní jest nápis:

Jan Sslowský
z Sslowic

Dorota Sslowska
z Chmelic

pod tím znaky příslušné ve vejčitých medaillonech. (Druhý znak má kohouta v štítu i v klenotu.)

Nad nápisy jest ovruba z listův akantových, dolů obrácených a nad ní řada reliefů ze života lidského v celých postavách, ovšem drobných. Výška zvonu jest 58 *cm*, průměr 74 *cm*.

2. Prostřední zvon sv. Petru zasvěcený, 3 centy těžký, má tento nápis podélný, od strany severní k západu jdoucí, latinkou velkou:

PETER ERNEST GRAFF
VON MOLLARTH

Mezi dvěma věnci jest dále:

GOSS MICH NICOLAVS LÖW IN PRAG ANNO 1718

velkou latinkou.

Medaillon sv. Petra jest na straně severní. Zvon váží 3 centy, rozměry jeho jsou 43 a 57 *cm.*

3. Malý zvon nemá nápisu, zasvěcen jest Spasiteli a sv. panně Barboře. Na sev. straně má relief Marie Panny a u ní klečí světice. Váží 1 cent, průměr jeho jest 36 *cm*, výška 27 *cm.*

Farní kniha pamětní, z níž tuto vedle autopsie s laskavým dovolením důst. p. faráře Svatoše jest čerpáno, soudí, že byl as zvon tento slit současně se zvonem velkým, jehož nápis o dvou zvonech se zmiňuje, ale možno též, že prostřední zvon, jenž ostatně právě jest puklý, již jednou ze starého byl přelit.

Ve vížce chrámové visí malý zvonek sanktusový, k němuž není přístupu.

Než podívejme se již jinam!

V údolí potoka Rakovnického, za $^5/_4$ hod. k západu od okresního města, dojdeme městečka S e n o m a t.

Chrámek zdejší jest svatyňka jednoduchá, prosté gothské stavby, podobná velice kostelíku sv. Jiljí před Rakovníkem na silnici k Senomatům a asi z téže doby pocházející. Zvonice jest dřevěná, stojí k sz. od orientovaného chrámu. Na ní visí dva zvony, jejichž popis tuto podáváme. Připomenouti dlužno, že patronem tohoto chrámu jest městská obec Rakovnická.

Veliký zvon 81·5 *cm* vys, 104 *cm* v průměru.

Na vých. straně reliefy: odznak Kristův, andělé a pod. Pod tím sv. Vavřinec. Pak 4řádkový nápis lat. majuskulí s chronogrammem:

☛ pro Deo InfInIte perfeCto eXIsto et bar-thoLoMaeVs VoCor.

Pod ním rak (znak města Rakovníka). Dolejší ozdoba perličková, a při okraji samém 8 křížkův rovnoměrně rozložených.

Strana záp. má kříž s Ukřižovaným, pod nímž stojí P. Maria s mečem v srdci. Jako napřed i na této straně uvádí ruka nápis ve třech obloukových řádkách lat. majuskulí s chronogrammem:

☛ a fVLgVre granDIne et teMpestate L Ibera nos saLVator noster IesV ChrIste.

Kolkolem v rovné ovrubě nápis:

JOHANN GEORG KÜHNER GOSS MICH IN DER KÔNIG LICHEN KLEINEN STADT PRAG. ANNO 1774. Pták.

Menší zvon, výška 50 *cm*, průměr 62·5 *cm*.
Na okraji dolením má 8 křížkův stejné podoby jako velký zvon. Hořejšek zase zdobí hlavičky andělův. Na východní straně relief světce a světice proti sobě stojících Na západní straně svatý Vavřinec. Pod tím nápis latinskou majuskulí:

JOHANN GEORG KÜHNER GOSS MICH IN PRAG. 1774.

Hřbitovní kostel sv. Vavřince postaven byl obcí as na rozhraní stol. 16. a 17. Prostá to stavba orientovaná s věží na záp. průčelí. Ta jest dole otevřena zcela, kryta cibulovitou bání. Na severním pilíři, nad nímž se věž zdvihá, do vnitř (obrácen proti dveřím chrámovým) zazděn jest náhrobek 2 *m* vys. a 98 *cm* šir., jenž dříve byl v podlaze chrámové před oltářem. Nápis jeho umístěn jest ve zvláštním rámu kol do kola jdoucím, písmeny natřeny jsou nyní červeně, na půdě stříbřitě bronzované. Písmo jest gotská minuskule:

Leta 1617 Vmrzela Vrozena Panij Anna Hohauzarowa Rozena S Krasneho Dworů w středu před S Martinem mezi 1 a 2 hodinaů Na nocz Mage wěků Sweho 48 let ziwot swug w. Krystů panu dokonala A przi tomto chrame gest pochowana Oczekawagice weseleho Z mrtwích wstanij: —

Dole, ve zvláštním rámě, jehož rohy zdobí čtyry hlavy andělíčkův pod společnými přikryvadly, jsou dva erby: jeden tři krokve (^), v klenotu půl obrněnce s točenicí na hlavě a palcátem v ruce. Druhý (herald. v levo) má půl pravou orlice v pravo hledící, kdežto v levé polovici znaku jsou dva šikmé pruhy vzhůru jdoucí. Klenotem jest člun, z něhož vyvstávají nad sebou tři páry pštrosích per.

Znaky nyní natřeny jsou hnědě, půda kol nich stříbrnou bronzí. Náhrobek jest pěkně zachován.

* * *

Ze Senomat jest as $1/2$ hodinky do Šanova, původiště Šanovcův ze Šanova. Filialní kostelík má pěknou polohu, nacházeje se na návrší, jižně ode vsi, k západu od bývalé tvrze zdejší. Ve hřbitovní zdi k západu jest náhrobek z červeného českého mramoru, jehož spodek (3 řádky nápisu) již v zemi se nachází. Nápis jeho v got. minuskuli toto vypravuje:

Letha 1606 w ſtrzedu po s ffrantišku to gest 5 octob: Vmrzel Woldrzich Krystoff z Hrobrzicze vrozeneho a Staterzneho Rytirze

Pana Jana Starssiho Hrobcziczkeho z Hrobczi . . . *) na Petrowiczich a Prziczine syn zplozeny od Urozeny Pani Katerziny z Komarowa etz: = gemuz Pan Buh racz milostiw beyti amen:

Nad nápisem, umístěným v rámu zvláštním, jest v ovrubě skoro ovalu horizontalně položeného v jediném štítě v pravo erb Hrobčických (dva hadi se křižující v štítě i klenotu) a v levo Komárovských (noha obrněná v pravo obrácená, rovněž na štítě i v klenotu).

Primitivní kazatelna dřevěná, čtyrrohá, má nápisy ve všech čtyrech polích švabachem, černě natřené.

Zvony visí ve věži dva. Větší má na severní straně nápis lat. majuskulí:

⁑ MICH NICOLAVS COSS ⁑ LÖW IN PRAG.
ZV DIR MARIA IN HIMEL

LAS ERSHALLEN	Obraz	MEIN GETIMEL
DICH ZV LOBEN	Nanebevzetí	OHNE END
SCHAETLICHS WETER	M. P.	VON HIER WEND.

Pod tím orlík.

Na jižním okraji jsou dole dva řádky s nápisem:

IHRO EXELLENZ JOHANN JOSEPH GRAFF VON WALDSTEIN SHANOWER KIRCHEN GEHÖRIG.

Pod tím: ANNO 1724.

Nad tímto nápisem jsou tři postavy zobrazeny, prostřední klečící. Pod nápisem jsou dva orlíci zobrazeni.

Menší zvon má na severní stranu nápis:

I : C : L : ANNO 1740.

Obraz sv. Vojtěcha. Na druhé straně jest obraz sv. Jana Nepomuckého.

Zvon umíráček v sanktusové vížce umístěný není ovšem přístupen.

---

*) nečitelno.

Zápisy kláštera sv. Anny jinak sv. Vavřince v Starém městě Pražském.

Theodor Antl.

Zpráva a registrum hlavní úrokuov, kteříž sě platie při svatém Martinu z vinic i z chmelnic pannám kláštera sv. Anny léta božieho MºVᶜXVIIIº.

Nad Kantorkou: Jiřík z Lechova ze 2 str. 20 gr., Václav Stankuov ze 2 str. 20 gr., Jilek z Opatovic 2 str. 20 gr., Michal ze Smíchova 2 str. 20 gr., Calta 2 str. 20 gr.

Berúnská: Daniel kožišník 7 str. 70 gr., Mathúš postřihač 5 str. 1 věrt. 52½ gr., Petr Škaredek 3½ str. 1 věrt. 37 gr. 4 den., Havel kožišník 3 str. 30 gr., Pavel z Podskalí 2 str. 20 gr.

Skřínky: pani Zvířetická 8 str 80 gr., Tobiáš 13 str. 2 kopy 20 gr., Jakub Daniel 8 str. 80 gr., Červenka 2 str. 20 gr., Beneš Drkolna 3 str. ½ kopy, Eliáš Malý 3 str. ½ kopy Voškrd 3 str. ½ kopy.

Za Skřínkami: Ludmila Mikšová 7½ str. 75 gr., Martin z Radlic 4 str. 40 gr., Vondra pekař 6 str. 1 kopa, Václav Babička 3 str. ½ kopy.

Vysoká: Jan Jirsa 6 str. 1 kopa, Jan Opice 5 str. 50 gr., Kadanská ½ kopy 6 gr., Jiřík Hruška 2½ str. 25 gr., Mikeš ze Zahrad 2½ str. 25 gr., Petřík 11½ str. 1 k. 25 gr., Zikmundová Černá 12 str. 2 k., Jan Adam 4 str. 40 gr.

Homolka: Jan Jirsa 11 str. 1½ k. 20 gr.

Radlické: Daniel Rauš 10 str. 1½ k., Matěj kovář ½ k., Hrozen starý 4 str. 45 gr., Václav Dryzna 7 str. 75 gr., Konvová 5 str. 50 gr, Jan Zajisto 15 str. 2½ k., Václav Skopec ½ k. 2 gr. Václav Čejka 6 str. 1 k., Kulíšek 4 str. 40 gr., týž z kusu štěpnice 5 gr., Kokeš 1½ str. 1 věrt. 18 gr. 2 den., Cepřih 20 gr. Jan od puol kola 3 str. ½ k., Vaněk pivovarský 3 str. ½ k.

Nad Radlicemi: Vácha kovář 3 str. ½ k., Skřemenec 8 str. 2 k., Duchek vinař 3 str. ½ k., Jan mlynář 2 str. 32 gr. týž 2 str. 30 gr., Makeška 2 str. 20 gr., Matěj písař 3½ k. 15 gr. Martin švec 1½ k. 25 gr., Šimek z Radlic ½ k., Kadanská 87 gr., Jíra Lounský ½ k., Šimek zedník 1 str. 9 gr., Hrba z Radlic 6 str. 40 gr., Stněk 3 /2 str. 35 gr., Morava 8 str., 1 věrt. 80 gr., Duchek Hladký 4 str. 17 gr. 4 d, Ivonek 17 gr. 4 d, Jakub Šrámek 5 gr., Ondráček 1½ str. 15 gr., Uhrová 1½ str. 15 gr panna převora 20 g, Pavel mlynář a Jan tesař 4 str. 40 gr., Huňatý 9 gr., Jan Kruota od Staňka 2 str. 20 gr., Srb z Radlic ½ k.

Vodovka: Karlová a Tichnová 3½ str. 40 gr., Lukeš Tich.na 5 gr.

Pod Věnečkem: Koranda 2½ str. 20 gr., Hrdina 4 grá, Matěj pekař 20 gr., Mikuláš z Rakús 4 str. 20 gr., Martin zámečník 15 gr., Parúbek 20 gr., Pavel rukavičník 40 gr, Jan Slovák 20 gr., Brožek z Malé Strany 9½ str. 1½ k. 5 gr.

---

*) Zprávy tyto jsou čerpány z kníž. Schwarzenbergského arch. v Praze na Hradčanech (V Au N 3 *a* a *b*).

V háji u Radlic: Vavřinec od zlé Kačky $1^1/_2$ str. 15 gr., Jana kožišnice, Petr Košťál, Mikulandová, Srbová, Jíra forman, Pytelnovin, Šimon Tlačísvět, Tomek, Hronek, Augustin jirchář, Jan Jarmark, Jilek z Opatovic, Václav z Radlic, Václav Babička, Jan Tichna, šenkéř od Vilémuov, Petr Plzeňský; summa, 18 míst, platí 6 kop 8 gr.

U Hárovníkova: Jan Jirsa z chmelnice 10 gr., Mělníček z vinice 20 gr., Kolovecká z vinice 20 gr., Kostelecká 20 gr., Tichna 16 gr., Kule z chmelnice 15 gr., Matějíčková z chmelnice 10 gr., Urban z chmelnice 8 gr., Makeška z lúky 10 gr., Kruota z chmelnice 5 gr., Hubáček z chmelnice 10 gr., Závorka z chmelnice 8 gr., Vaněk Šetelka z chmelnice 14 gr., Křížová 4 gr., Valentová z chmelnice 20 gr., Jan Zajisto 40 gr., Vaněk z Purkrabova 24 gr., Urban z vinice 30 gr., Kuba Šrámek z chmelnice 15 gr., Myslík z chmelnice 15 gr., Jan od puol kola z chmelnice 20 gr., Němeček z kusu 4 gr.

Summa summarum všech míst 120 a platí dohromady 67 kop 3 gr. 3 den. míš.

1577, 15. ledna.

Jiřík Karban z Volšan koupil sobě a své manželce Ludmile vinici pod 6 strychů »v Skřínkách«, ležící vedle Ondřeje Pořického a Vavřince Řeřába, od Blažeje mlynáře z Šerlinku za 200 k. míš. a 1 kopu míš. ročního úroku do kláštera sv. Anny.

1577, 16. března.

Jiří Karban z Volšan koupil vinici v »Skřínkách« pod 8 str. míry od Václava Holečka za 210 kop míš. a roční úrok 1 kopu 20 gr.

1589, 23. září.

Pani Kateřina Sixtová, dcera pani Kateřiny vdovy po dobré paměti panu Sixtovi z Ottrsdorfu, koupila sobě a p. Janovi z Ottrsdorfu vinici půl třetího strychu míry držící nad Radlicemi vedle Jiříka Drvoštěpa ležící od Jiříka Polinářského za 100 kop. míš. Z té se má platiti každoročně úroku do kláštera sv. Anny 32 gr. ma

1590, 7. března.

Anna někdy Pavla Němečka a již Matouše Macka manželka, bytem u Svinské brány, doznala, stojíc osobně při úřadě, že zapisuje 2 strychy vinice u Radlic jmenovanému manželi Matoušovi.

1590, 27. března.

Bartoloměj Mačovský, měštěnín Nového města Pražského, koupil sobě a své manželce Dorotě chmelnici za Radlicemi od Martina Karbana za 36 kop m. a roční úrok 10 gr. m.

1591, 9. ledna.

Havel mlynář, bytem v zahradách u sv. Jakuba, koupil sobě a své manželce Dorotě zahradu 2 strychy míry držící na beroun-

ských horách k Radlicům jdouce vedle Alexandra Dvorského ležící od pani Ludmily Pacovské z Růženýho za 60 kop m. a roční úrok 20 gr. m.

1591, 1. dubna.

Brychta rychtář z Radlic koupil sobě a své manželce Markétě vinici pod 2 strychy »na Věnečku« vedle Jana Durmala ležící od Jana Oryusa, měšténína Menšího města Pražského za 58 kop m. a roční úrok 20 gr.

1591, 30. dubna.

Pan Jiřík Košetický z Horek, depositor desk zemských, koupil chmelnici a při ní loučku od Jakuba Tymera za 150 k. m. a roční úrok 15 gr. m.

1593, 11. března.

Matěj Kršovský koupil sobě a své ženě Evě cíp chmelničky »v Hliništích« vedle pana Vavřince Břekovce ležící od Pavla Kalousa za 12 k. m. a roční úrok 11 gr. m.

1593, 2. srpna.

Prokop Pion řezník koupil sobě a své manželce Marianě vinici pod 4 strychy »na Kantůrkách« vedle Víta Vohanky a Václava Burše ležící od Vavřince zvoníka za 30 kop míš. a roční úrok 30 gr. m.

1595, 31. května.

Jiřík Svačina, měštěnín Nového města Pražského, koupil sobě a své manželce Barboře zahradu pod 2 strychy za vodou za Smíchovem vedle Anny Kopidlánské ležící od Mikuláše Karlovského za 15 k. m. a roční úrok 20 gr. m.

1595, 3. července.

Jan Kunc koupil vinici pod 3 str. a 3 věrtele »na Věnečku« od panny Anastazie z Sulvova převory a panny Kateřiny Vencelikové subpřevory za 40 k. m. a roční úrok 40 gr. m.

1595, 17. července.

Michal Veydl, měštěnín Nového města Pražského, koupil sobě a své manželce Ludmile vinici pod 5 str. »Panenská« řečenou »nad Hliništěm Nožičkovic k Zlíchovu jdouc« vedle Vojtěcha Alše a Jana Lečanského ležící od Václava Haduše a jeho manželky Anny za 140 k. m. a 1 k. ročního úroku do kláštera.

1595, 22. září.

Václav krejčí ze vsi Smíchova koupil sobě a své manželce Mandaléně vinici pod $1\frac{1}{2}$ str. »na Věnečku« vedle pana Víta Flavina a pani Kateřiny Sixtové ležící od Erharta Volfa za 80 k. m. a roční úrok 22 gr. m.

1595, 15. listopadu.

Brychta z Radlic koupil sobě a své manželce Markétě vinici pod 14 str. a k tomu kus chmelnice cožkoliv míry nad Radlicemi

vedle Jana Duchka a Martina Brože z Radlic od Jana Ornyusa za 213 k. m. a roční úrok 1 k. 42 gr. 2 d m.

1596, 12. ledna.

Matouš Durmal ze zahrad u sv. Jakuba koupil sobě a své manželce Kateřině vinici pod 6 str. »na Věnečku« od Jana Mělnického a jeho ženy Anny za 250 k. m a roční úrok 1 k. m.

1596, 6. srpna.

Jan Zahradník z Chudobic koupil sobě a svým dědicům vinici pod dva strychy »v Skřínkách« směrem k Radlicům, vedle Ludmily Švikové z jedné a Brichty z Radlic ze strany druhé od vdovy po Fridrichovi Fišlovi za 46 kop míš. Má platiti každoročně do kláštera sv. Anny úroku 20 gr m.

1596, 4. října.

Bartoloměj Kníže, měštěnín Nového města Pražského, koupil sobě a své manželce Kateřině pole »na Věnečku« vedle Jana Kunce ležící od Mikuláše Choda za 60 kop míš. Roční úrok do kláštera sv. Anny 42 gr. míš.

1596, 12. října.

Tobiáš Mělnický, měštěnín Nového města Pražského, koupil sobě a své manželce Zuzaně vinici »na Věnečku« pod dva strychy vedle Jana Vartovského a cesty kudy se k Radlicím jde ležící od Jindřicha Tichého za 220 kop míš. Každoroční úrok do kláštera 20 gr. míš.

1597, 17. ledna.

Brychta z Radlic koupil sobě a své manželce Markétě pole a chmelnici půl druhého strychu míry držící, ležící podle Martina Brožového od Jana Duchka za 42 kop m. Roční úrok 15 gr. m.

1597, 23. července.

Jan z Altendorfu, starší kanovník a kantor kůru kostela hradu Pražského a děkan kostela sv. Petra na Vyšehradě, koupil sobě, Jakubovi z Altendorfu, bratru svému a Dorotě, jeho manželce, vinici čtyry strychy míry držící nad Hliništěmi za branou Kartouskou ležící od Vojtěcha Alše za 325 kop míš. Z té vinice má každoročně platiti ourok panně převoře do kláštera sv. Anny 40 gr. míš.

1597, 30. září.

Jan Duchek z Radlic koupil sobě a své manželce Anně pole půl čtvrta strychu míry držící »za Kantůrkou vedle Voháňkovic« ležící od Jana Prostějovského za 65 kop míš. Úroku do kláštera sv. Anny má platiti každoročně 35 gr. míš.

1597, 15. října.

Jan Poděbradský, měštěnín Starého města Pražského, koupil sobě a své manželce Saloméně vinici s štěpnicí sedm strychův

míry držící s lisem a vším příslušenstvím »pod Věnečkem« nad Kropáčkovic polem vedle cesty s jedné a sirotkův po panu doktorovi Matoušovi z Aulechova se strany druhé ležící od Daniele Lopackého za 350 kop míš. Úrok roční do kláštera 40 gr. míš.

1597, 17. října.

Havel Jeptiška koupil sobě a své manželce Anně vinici pod dva strychy »v Skřínkách« vedle Jeronýma Albrechta a Jana mladšího Příměnskýho ležící od Jana staršího Příměnskýho za 40 k. m. Úrok roční 20 gr. míš.

1597, 17. října.

Matouš Durmal ze Zahrádky koupil sobě a své manželce Kateřině pole pod dva strychy »na Věnečku« od Václava Holuba, měštěnína Nového města Pražského za 30 kop míš. Roční úrok 20 gr. m.

1598, 19. října.

Vejpověď mezi důstojnou a nábožnou pannou Kateřinou Lipenskou z Velikého Lipna převorou i na místě všeho konventu kláštera svaté Anny jinak svatého Vavřince v Starém městě Pražském, jakožto zastupující Jana Kunce z jedné a paní Dorotou Nejedlou z Skalska z strany druhé.

Poněvadž právo městský pod literou L. 9. to v sobě patrně obsahuje a zavírá, jest-li žeby kteří držitelé gruntův platy jisté na týchž gruntech pánu toho gruntu po napomenutí do tří let pořád zběhlých dáti zanedbávali aneb ovšem nechtěli, aby pán gruntův v ty a takový grunty mocí práva se uvázati a je k ruce své ujíti aneb jiným je pod plat pronajíti mohl; z průvodův pak a akt k této při vedených to se patrně našlo a vyhledalo, když jest se žádný gruntu viničného »na věnečku« ležícího, tři strychy míry a tři věrtele držícího, po někdy panu Tobiášovi Nejedlým z Vysoké pozůstalého, ujíti a plat do kláštera svaté Anny jinak svatého Vavřince v Starém městě Pražském, jmenovitě 40 gr. míš. každoročně vycházející za sedm let pořád zběhlých odvozovati nechtěl, že Václav Luňák a Václav Svačina na místě a k ruce důstojné a nábožné panny Anastazie z Sulvova, toho času dotčeného kláštera převory, i na místě všeho konventu jakožto od ní zřízení plnomocníci vydouc touž vinici, an k spuštění přichází, pro neplacení svrchu dotčeného platu do též vinice právem ouřadu Jeho Mti. císařské pergkmistrského se zvedli a zmocnili, kterémužto zvodu a zmocnění jak od pani Doroty z Skalska vdovy, tak ani od sirotkův po témž panu Tobiášovi Nejedlém z Vysoké pozůstalých, léta svá dospělá majících, kteříž se jiného statku po otci jejich jim náležitého ujímali, pana Krištofa Betengle z Nayenpergku a pani Evu z Volšan, manželku jeho, jakožto mocné otcovské poručníky, statek po dobré paměti pani Martě Nejedlé z Volšan, matce jejich, jim odkázaný přijavše, z něho knihami Nového města Pražského kvitovali i také dům u Strnadův řečený prodávali v času

právním, odpíráno není. A tak týž zvod a zmocnění k svému utvrzení právnímu jest přišel. Nicméně prodavši dotčená panna převora i na místě všeho konventu svrchupsaného kláštera túž vinici Janovi Kuncovi, tolikéž často psaná pani Dorota z Skalska ani dotčení sirotci majíce léta svá dospělá a jsouce při právě přítomni, takového prodaje té vinice sou v času právním nenaříkali, dni a roku podle práva projíti dali. Pročež Jan Kunc tu vinici, jsouc jí v pokojném držení a užívání více nežli den a rok, jest sobě zdědil a často psaní sirotci právo své již promlčevše, pani Dorotě ho odevzdávati nemohli. Z těch ze všech příčin dává se Janovi Živnústkovi a Janovi Brodskýmu kantorovi, plnomocníkům důstojné a nábožné panny Kateřiny Lipenské z Velikého Lipna převory i na místě všeho konventu kláštera svaté Anny jinak svatého Vavřince v Starém městě Pražském, jakožto zastupující Jana Kunce proti pani Dorotě Nejedlé z Skalska za právo, tak že ona pani Dorota podle žádosti své toho zvodu a zmocnění do též vinice užíti nemá; nýbrž on Jan Kunc podle trhu, koupení a zápisu neporušeného při též vinici se zůstavuje podle práva. Actum feria 2. postridie sancti Lucae Evangelistae, 19. Octobris anno domini 1598. — Tento ortel od Jeho Mti. Cís. Jich Mtí. pánův rad nad appelacemi na hradě Pražském zřízených jest confirmován a při své váze zůstaven, poněvadž v něm co za právo vypovědíno jest. Jehož datum na hradě Pražském v pondělí po památce svatého Řehoře 15. Martii léta páně 1599.

1599, 23. prosince.

Jakož jest důstojná a nábožná panna Kateřina Lipenská z Velikého Lipna převora kláštera svaté Anny zvedena a zmocněna do chmelnice a lesa u Radlic, kteréž jest někdy pan Šebestián Agricola z Horšova v nepořádném držení zůstával, pravíc se dotčená panna převora k témuž lesu a chmelnici právo a spravedlnost míti, jakožto po oumrtí po témž panu Šebestiánovi Agricolovi z Horšova k svrchu psanému klášteru a konventu připadlou, kdežto k snažné žádosti Daniele Agricoly z Horšova, syna po panu Šebestiánovi pozůstalého a na přímluvu JMC. perkmistra a některých dobrých lidí často psaná panna převora od takového zvodu a zmocnění do též chmelnice a lesu dobrovolně jest upustila a jemu Danielovi Agrikolovi z Horšova takovou chmelnici a les zapisuje k dědičnému vládnutí za odměnu 50 k. m. a roční úrok 48 gr. m. Relátorové toho k úřadu JMC. perkmistrskému: Florián Roudnický z Greifenfelzu písař úřadní a Jan Mouník Boleslavský.

1600, 3. ledna.

Pan Jan Budynský z Vyšetína, měštěnín Starého města Pražského, koupil sobě a své manželce Anně chmelnici u Radlic a nad ní les dubový od Daniele Agrikoly z Horšova za 103 kopy míš. a roční úrok 48 gr. míš. do kláštera.

1600, 19. března.

Matěj Brzobohatý stoje osobně při úřadě pergkmistrském přiznal se: jakož jest zveden a zmocněn ouřadem tímto podle kšaftu někdy Mandalény Hvězdovy ve vinici »na Věnečku« vedle Doroty Vovsovic a Jana Mělnického oboustraně ležící, 5 strychů míry držící, do kteréž jest někdy Mandaléna Hvězdová pro dluh 85 kop míš. i pro škody ku právu i jinak vynaložené, jí od Jana Vartovského z Varty povinné, tolikéž úřadem tímto zvedena a zmocněna byla a ji týmž zvodem držela, že tu a takovou vinici postupuje Dorotě Vovsové, perníkářce a měštce Nového města Pražského, k dědičnému požívání v summě 30 kop míš. Z níž ourok do kláštera sv. Anny 1 kopu míš. každoročně platiti má.

1600, 23. listopadu.

Jiřík Fridl, měštěnín Starého města Pražského, koupil sobě vinici osm strychů míry držící, nad Radlicemi vedle pani Judity z Kouby ležící, od Bartoloměje Rycha a Pavla Chudoby, poručníkův Václava sirotka po Václavovi Volkovi pozůstalého za 170 kop míš. Roční úrok z ní 1 kopa 20 gr. míš.

1600, 22. prosince.

Pan Jan Diblík z Votína koupil pro sebe a svou manželku Kateřinu vinici s štěpnicí a dva lesy »na Věnečku« vedle pani Kateřiny Sixtovy a Nikodéma Kmentovýho ležící od Štěpána číhaře a Kateřiny jeho manželky za 100 kop míš. a 1 kopu 44 gr. míš. ročního úroku do kláštera.

1601, 18. dubna.

Pan Jiří Hajdelius z Raznštejna, prubíř zemský a kanclíř Starého města Pražského, koupil sobě a své manželce Kateřině vinici se štěpnicí pod 7 strychů s lisem a vším příslušenstvím »na Věnečku« nad Kropáčkovic polem vedle cesty a sirotků po p. doktorovi Matoušovi z Tulechova ležící od Salomény někdy Jana Poděbradského a již Jana Eberharta Kugvalera manželky za 400 k. m. a roční úrok 40 gr. m.

1620, 26. října.

Daniel Karolides z Karlsperka, měštěnín Nového města Pražského, koupil sobě a své manželce Ludmile vinici se zahradou »na Věnečku« mezi vinicemi Jana Benata a sirotků po někdy panu Jiřím Hajdeliusovi z Raznštejna ležící, od pana Jana Chrysostoma z Himlštejna za 1000 kop m. Roční úrok do kláštera svaté Anny 20 gr.

O hlineckých horách.

Příspěvek národopisný od Dr *K. V. Adámka.**)

Jest zajisté přirozeno, že v krajinách, jež leží v ústraní od živého ruchu obchodního a dopravního, více se naskytá materiálu pro toho, kdo chce život národa poznati v jeho původnosti a samobytnosti, nežli v krajinách hojnými a dokonalými prostředky dopravními obdařených, nežli v krajinách s hojnými středisky obchodními. Tak i u nás, kdybys pozoroval v okolí Pardubic a pak zase poblíže vrchoviště řeky Chrudimky, seznal bys za krátko, že tuto mnohé ještě jsou zvyky a obyčeje, o kterých na dolním toku jejím nemají ani potuchy.

Nejprve tedy o některých výročních zvycích.

Smutný advent se svými roráty dobíhá konce svého, vždy rychleji blíží se svátky v roce celém nejveselejší — vánoce. Děti i starší připravují pastýře betlemské, palmy košaté i hojně bravu a skotu pro Betlem hned v adventních nedělích, od nichž k štědrému večeru jest beztoho jako s hráze do rybníka. Bohatí pořizují Betlemy na stupňovitých podstavcích, chudí spokojí se s Betlemem, jejž si do mechu svých oken umístí.

Již Betlem stojí; veliká hvězda nad ním oznamuje splnění proroctví. Jest štědrý den, den horečných příprav a celodenního postu, k němuž se i děti přidržují. Nespokojence malé utěšují zlatým prasátkem.

Sotva se rozloží soumrak krajinou, smazují děti poslední z čárek, jimiž si již kdysi o sv. Mikuláši na odveří označili počet dnů, jež do štědrého večera nutně uplynouti musí. Zasedá se k večeři. Jako v jiných končinách, tak i zde v štědrý den rozmanitým více méně nahodilým úkazům zvláštní pozornost se věnuje a z nich na budoucnost se usuzuje. Především bývá všímáno si toho, zdaž jest viděti stíny všech večeřících. Dále z ořechů se hádá, též i z hvězdy jaderní, jež povstane příčným překrojením jablka. Lití olova málo kdy se zde provádí, za to však pouští se ve velké míse vodou naplněné skořápky se svíčkami. Jak se povečeří, odejdou děti v některých městských domech do sousední jizby, aby odtamtud hlídaly anděla dary roznášejícího. Co zatím rodiče v seknici dary připravují, krátí si děti chvíli pozorováním nebe hvězdného, pátrajíce po bělavém mráčku. Kde se objeví, tam jistě již anděl. Nebo se mezi sebou škádlí, vyzývajíce se, aby do komína pohlédly, jím že jistě anděla uvidí.

Nebudu líčiti veselí a radost, jež zavládne ve chvíli nejbližší, jak i v té nejposlednější chatě v ten večer zastaví se štěstí a spokojenost; půjdu raději otevřít pastouškům, kteří nedočkavě ve sněhu

---

*) Přednesena byla tato stať ve schůzi Společnosti přátel starožitností českých v Praze dne 21. května 1889. Podrobnější obraz života lidu na Hlinecku viz ve spise Dr. K. V. Adámka »Lid na Hlinecku.« (Soupis lidových památek v království Českém. I. díl).

přešlapujíce, již boucháním na dveře na svou přítomnost upozornili. Již vcházejí v hrubých halenách pod širokými klobouky a s batěnami (holemi). Anděl je provází. Obejdou nám několikrát po světnici a zpívají:

Co to znamená medle novýho
neviděli jsme nebe jasnýho,
měsíc překrásně svítí,
musí to cosi býti.
Anděl v oblacích krásně se vznáší,
všemu stvoření radost přináší.
Sláva na vysostech Bohu
a na zemi pokoj lidu.

Pastušky, kteří se mezi tím posadili neb na zemi rozložili, budí anděl:

Gloria in excelsis deo!
Probuďte se, pastýři ospalý,
neboť sem od Boha poslaný.

Načež pastýř jeden, probíraje se ze spaní, volá na druhé:

Vzhůru pastuši,
Kubo, Matuši,
ty klímo!

Oni odpovídají: Proč na nás voláš,
spáti nám nedáš,
jda mimo.

Pastýř prvý: Zhůru, bratři milí,
tu půlnoční chvíli.
Anjel zpívá gloria.
V Betlemě se svítí,
musí tam cos býti,
běž tam, Kubo, nebo půjdu já.

Pastýř druhý: V Betlemě na seně —
něco leží, zdá se mně.
Volá na mně krásná panna,
vezmu nohy na ramena,
udělám tam hop, hop, hop.
Běž honem, kde je Prokop.

Pastýři se zdvihají a pak se různě shánějí:

Kde je Ferda, malej kluk,
hned bych se zlostí rozpuk.
Nech to stádo, nech to státi,
samo se tu bude pásti.

Celý výstup končí závěrečným zpěvem:

Děťátku jsme zazpívali,
do jesliček je vložili.
Hajej, dítě, s Kristem Pánem
až na věky věkův, amen.

Hospodář udělí jim dárek. Někdy též chodí s pastoušky Sádoch, jenž jest význačným velikou knihou, v níž, po židovsku obraceje, hledá dobu Příští Mesiášova. Jindy připojuje se k třem králům. Jemu dává se na šňupavý tabák do jeho pyksly. Bez toho v ní jiného nemívá než saze.

Půlnoční zakončuje posvátný ten večer, nastává Boží hod.

Z dalších dnů vánočních nejhlučnější je sv. Štěpána. Od rána obcházejí děti koledou po domích a rozmanité koledy zpívají. Nejobvyklejší koledou jest u nás:

Koleda, koleda, Štěpáne!
Co to neseš ve džbáně?
Já to nesu koledu,
upad jsem s ní na ledu.
Psi se na mně sběhli,
koledu mně snědli.
Já jsem malý koledníček,
přišel jsem k vám o troníček,
troníček mně dejte,
nic se mně nesmějte.

Někdy pak dodává koledník:

Budete-li se mně smáti,
musíte mi krejcar dáti.

Začínává se též:

Koleda, koleda, dědku!
Máte-li co k snědku?

Druhdy též zaslechneš píseň, která se táhne k celému příběhu narození Kristova. Tak na př.:

Pochválen buď Ježíš Kristus,
milej Matěji,
až na věky věkův, amen,
bratře Ondřeji.
Já do Betlema běžím,
co se tam stalo, nevím.
Vrať se se mnou,
milej bratře,
něco ti povím.
Naši hoši v noci pásli,
blíže Betlema,

velká jasnost o půlnoci
jak ve dne byla.
Andělský hlas slyšeli,
do Betlema běželi.
Že se Kristus Pán narodil,
právě mluvějí.

S domácími přicházívají též drátaři, nosíce na ukázanou v chudých skřínkách chudé Betlemy a zpívajíce písně kolední, jakými Slovač v ten čas se rozléhá. Zapamatoval jsem si od jednoho z nich tuto píseň:

Dajže nám, Bože,
ten den veselý
a ponejprve
hospodárovi
a potom, potom
aj hospodyňce
a potom, potom
všeckej čeládce.
Byla to matka
to Ježíšova,
co Josefovi
se zaslíbila.
Svatý Josefe,
slibujem tobě,
nezapomínej
Panny Marie.
Panna Maria
je panna čistá,
co porodila
Ježíše Krista.

K ostatním dnům nepojí se žádný zvláštní zvyk.

Od vánoc k Sylvestru jen několik málo dnů a pak již začne zase nový rok. Hned z rána vyhrává v osadách hudba, jdouc dům od domu, na oslavu nového roku, jenž, aby šťastný a veselý byl, všichni si přejí. Dnes již zavítají do papírových Betlemů tři králové od východu. Do příbytků přicházejí pak hoši za tři krále přistrojení. Druhdy již na Boží hod chodívají. Hlavní obchůzka se ovšem koná až dne 6. ledna.

Na tři krále dne znamenitě přibývá, ač pořekadlo tvrdí, že na nový rok o slepičí krok a na tři krále o skok. Jiní praví, že na tři krále o hodinu dále (dne přibude). Na tento den z rána, někde hned též u vigilii svátku královského, kropí se stavení svěcenou vodou a na dvéře svěcená křída píše C + M + B. Hned dopoledne přicházejí tři králové. Na hlavě třpytí se jim zlaté stříbrem vroubené koruny, šaty samá zlatá porta. Městští koledníci mívají i kabát olemovaný širokými portami ze zlatého papíru, jindy vše spraví dva barevné šátky, jež si přes ramena svážou. U venkovských chodívají králové v bílém rubáši po kolena sahajícím a barevným šátkem podpásaném. V rukou mívají hole červeným a bílým papírem polepené. Vážně a majestátně pod korunami vkračujíce do příbytků, prozpěvují:

My tři krále, my jdeme k vám,
štěstí, zdraví vinšujem vám,
štěstí, zdraví, dlouhá léta,
my jsme k vám přišli z daleka.
Daleká jest cesta naše,
do Betlema mysl naše.

Do Betlema pospícháme,
ještě peněz málo máme.
Král Herodes kouká z okna,
vidí tři krále z daleka.
»Co ty, černý, co ty vzadu
vystrkuješ na nás bradu?«
»Já uznávám, že jsem černý,
že jsem z mouřenínské zemi.«
»Slunce jest toho příčina,
že jest má tvář opálená.«
»Kdybys byl k slunci nechodil,
byl bys se nebyl opálil.«
»Slunce jest drahé kamení
pro Kristovo narození.«
Končí: Ať nás nežhe věčný plamen,
uchovej nás, Kriste. Amen!

Obdržel jsem jednu koledu tříkrálovou, již v 1850 letech v okolí rychmburském zpívali. Zní:

My tři krále, my jdeme k vám.
Hospodin Pán požehnej vám.
Požehnej vám štěstí, zdraví
a uděl zdar, pokoj pravý,
pokoj pravý, jejž Kristus sám
s nebes ráčil přinésti nám.
Přišliť jsme sem v počestnosti
z dalekých cest a v rychlosti
aj přímo v Herodesův hrad,
tam zříno na nás odevšad.
I Herodes na pavlánu
oulisník sám se naklonil
a vlídným slovem promluvil:
»Ctní, milí mudrcové, jak se zdáte,
vítejte nám! Kamž pak se ubíráte?«
»Do Galileje v Judskou zem,
tam bychom byli známi všem.«
Herodes: »O milí mudrcové, u mne prodlívejte,
pokrmu, vína, všeho hojnost mějte,
i sena, ovsa, co jen libo vám,
obroku zdarma všeho dám.
Králové: »O ne, námť ještě jíti dále,
abychom našli světa, nebes krále;
to děťátko, jež nese naše hříchy
na potlačení světské pýchy.
Myť přišli sem přes hory zdaleka
vidouce hvězdu, ó tať naše útěcha,
nad pastevnou se skvíti jasně
a v jesličkách děťátko krásné,

jemužto Maria a Josef zpívají
a andělové je ostříhají.
Tuť dary naše odvíráme,
kadidlo, myrhu, zlato podáváme,
a všecky světské skvostnosti
i plné srdce vroucnosti.
A hle při nebeské té záři
vidíme, jeden z nás kterak se tváří,
že černé lidské plémě —
král mouřenínské země!«

Král Baltazar: »Já přicházím od západu
ze zámoří a z daleka,
černou maje drsnou bradu,
však ať se žádný neleká
mých šípů ani luků,
ni velbloudů a pluků,
neboť jen slunce toho příčina,
že jest má tvář opálená.
Mé srdce čisté jest
a jako pevnou páskou
objímá bližního
co bratra vřelou láskou.«

Herodes: »Jsi-li ty král,
pán mouřenínských říší,
podej mi pravici
na přízeň naší bližší.«

Král Baltazar: »Pravici mou?
Tu já ti nepodám.
Tvé srdce kypí zradou,
to v očích tobě znám.«

Králové: »Herodes chtěl nás oklamati,
a zval, abychom se k němu vrátili,
však Bůh nám anjelem dal zvěstovati,
čemuž jsme hned uvěřili,
že hodlá zhubit Herodes děťátko,
spanilé božské nemluvňátko.«

Král Kašpar: »Herodes smejšlel ve své pýše:
‚Co po kom? Jáť jsem králem, má jest říše!
To dítě jest mi v cestě na svém místě,
pročež je zavraždím — a to zajistě!‘
Avšak smrt ošklivá jej zachvátila,
od pacholátka vše zlé odvrátila.«

Králové: »Svatí tři králové domu se ubírají
a dalekou, obtížnou cestu mají.
Však zlato jejich? Hubený hle prázdný váček!
O rač jim poskytnouti každý jen za máček.
Požehnání Boží zkvítej všemu domu.
Pán Bůh zažeň strasti, bídy, nemoce.

V královském zaznívejž »Alleluja!« sboru,
dnes i každý den rok po roce.«

Přestávše nejvyšší zimu při dni Jména Ježíšova, kdy jest kamnům nejblíže jíti a býti, zvolna blížíme se jaru, jehož první hlasatelé již o Hromicích se i u nás objevují. Míním skřivany, kteří musí o Hromicích vrznout, kdyby měli zmrznout.

Jako o vánocích mají hospodáři rádi sníh, neboť jest úrodný pak rok, jak svědčí pořekadlo: »zelené vánoce, bílá velkonoc,« »bílé vánoce, tmavé stodoly; tmavé vánoce, světlé stodoly,« tak rmoutí se o Hromicích, chumelí-li se a mete-li se, neboť metelice na Hromice umetá cesty, však podmetá píci.

Z únorových svátků dlužno připomenouti den sv. Doroty. Na tento den chodí děvče v bílých šatech, s věnečkem nebo korunkou na hlavě a s ním přicházejí kati a král. Provozují stínání sv. Doroty, panny královské. Při tom mnohé příležité písně se prozpěvují. Stínání provádí se tak, že Dorotě sejme jeden kat z rozkazu králova s hlavy její věneček (korunku).

Pak máme ještě sv. Matěje, jemuž přísluší mnoho práce. Musí sekat ledy a pak celý rok chrániti ovoce. Vybíhají hned ráno děti i odrostlí na zahrady a, točíce se kolem stromů, žádají na sv. Matěji pro stromy hojnost ovoce:

Volám, volám na sv. Matěje,
ať nám ovoce dopřeje.
Kamkoli se můj hlásek rozleje (obejde),
všude dosti ovoce bude.
Pán Bůh rač nám dáti,
abychom měli co trhati,
jablka, hrušky, kadlátka,
bude toho plná zahrádka.

Na konci masopustu máme tučný čtvrtek, záhy pak ostatky, jež trvají plné tři dny. Rozmanité maškary chodí po osadách, tu pán s paní neb zas bába dědka v nůši nosí, druhdy též na voze mlýn vozili, v němž přemílali staré báby na mladé děvy. Tolikéž několik medvědů nesmí scházeti, ani žid s ježkovinou (ježkovou kůží). Tento poslední druhdy býval hlavní osobou mezi maškarami. Voláno naň: »žide, žide, čert na tě přijde,« načež žid se pytlem oháněl. Nyní však tomu přítrž se stává. Že se pekou koblihy, šišky, věnce, není třeba zvláště vzpomínati.

Popeleční středa zahajuje dobu velikonoční. Ze svátků po ní nejznámější jsou sv. Řehoře a též sv. Josefa. Zvláštních obchůzek, jež tu dříve mládež pořádala a někde dosud o Řehoři pořádá, zde již nebývá. Pouze v hospodářských pranostykách častěji se s těmito světci shledáváme.

Zvláštních zvyků pak již není, až, nepočítajíc prvý duben, teprv na smrtelnou neděli.

Dopoledne na smrtelnou neděli odbývá se koleda. Děti opatří si vršky jehličnatého stromku, jež pak ověsí řetězi z barevného papíru, na konce větviček nastrčí výdunky, na vrchní část přivážou z klůcků zrobenou pannu (smrt). Zpívají:

Smrt, smrt zanesem,
nový léto přinesem.
Vítej, vítej máji,
my sme tobě rádi.
Jaký je to mazanec
bez koření, bez vajec.
Fiala, růže
kvésti nemůže,
ať jí pán Bůh
z nebe pomůže.
Svatý Petr z Říma
nese flašku vína,
abychom se napili,
Pána Boha chválili.
Svatý Jiří jede k nám,
po věnečku nese nám,
nám, nám, nám,
těm hlineckým panenkám.
Zatoč se, koši
dej nám po groši —
Rozdrhni se, míšku,
dej nám po penízku.

Někdy se také zpívá po slovech: »až jí pán Bůh z země pomůže«:

Svatý Jiří jede k nám,
po věnečku nese nám.
Svatý Petr hřímá,
dá nám flašku vína,
abysme se napili,
pána Boha chválili.
A ty, svatá Markyto,
dej nám pozor na žito
a na to všecko obilí,
co nám Pán Bůh nadělí.

Jindy koledník počíná svou koledu:

Smrt jde ze vsi,
Nový léto do vsi.
Co jsi nám přineslo?
Obilíčko zelený
A vajíčko červený.

Již jen přijde květná neděle a nastanou velkonoce. Vchodem jejich jest škaredá středa.*)

Na zelený čtvrtek radí každému, aby hned ráno na lačný život rychle medu požil. Nebudou ho včely štípat. Obyčejně pekou se v ten den »jidáše« z pšeničného těsta v podobě elipsovité, v prostřed několika rovnoběžnými páskami vyplněné. Prostředkem se vodorovně prokrojí a pak medem namazané polovice sklopí a pojídají.

Velký pátek každému, kdož pozorně hledá, může býti šťastným.

V dnech těch místo zvonění procházejí na usvitě, v poledne a večer chlapci s drkačkami a klepáči, jimiž oznamují dobu denní, vyvolávajíce »Poledne«, »Klekání«. V pátek chodí též odpoledne kol 3. hodiny.

Na Boží hod velkonoční má každý proti zimnici pojíst z vajec, jež byly o velké (mši) posvěceny, rovněž i svěceného vína a mazance. Svěcení a požívání beránků se vytratilo.

---

*) Popelcovou středu někde však nazývají také škaredou středou.

Jako vánoce mají svého Štěpána, tak zase velikonoce mají koledu v pondělí velikonoční.

Z koled, které toho pondělí se ozývají, jsou nejčastější:

Hody, hody
do provody,
dejte červený vajíčko.
Nedáte-li červený,
dejte aspoň bílý,
však vám slepička
snese jiný
za kamny v koutku
na zelenym proutku.

Proutek se ohýbá,
slepička kokrhá,
ha, ha, ha, kokrhá.
Dejte jí píti,
dejte jí jísti,
dejte jí semence,
ona vám snese
za den čtyry vejce.

Nebo:

Hody, hody
o provody,
baba sedí za kamny,
vylízá kutchany,
pes na ni vrčí,
že ji dolů strčí,
kohout na ni kokrhá,
že jí kožich roztrhá.
Slepička se popelí,
vajíčko se kotrlí.
Slepička kdáče.
Pajmámo, dávejte koláče.

Nebo:

Velkonoc nám nastala,
léto bude brzy.
Však je zima dost dlouhá,
až nás to už mrzí.
Včeličky se rodějí,
housátka se líhnou,
mládenci se vodějí
každý se svou milou.
Já jsem si také vyšel
na tu mou procházku,
však jest tam dost škaredě
na tu mou pomlázku.
Pochválen Pán Ježíš Kristus.

S pěkným nápěvem jest:

Dobrý svátky vám vinšuji,
milí přátelé,
že jsme zdrávi dočekali
vykupitele.
Za mou upřímnou lásku
darujte mně pomlázku,
červený vajíčko neb bílý.
My si budem s těmi vejci
odpoledne hrát.
Slepička vám snese jiný,
jen jí dejte žrát.

Známí chodívají na pomlázku s pletenkami ze spařené vrby (»pomlázka«) aneb sladkým dřevem (»osladičkem«), i šlohají ženské, aby prý je komáři neštípali. Druhý den (v úterý) chodívala prý děvčata chlapcům oplácet pomlázku pomlázkou. Nyní to pominulo.

Jaro vždy důtklivěji se ohláší. Ledy a sněhy, kde které, kvapně stěhují se do řek, po jichž zdmutých vlnách uplývají k moři. Země vůčihledě vysýchá. Však se říká, že na jaře, co den a noc v zimě zmořily, hodina vysuší. Všude trávníky oživují, a stromy na rozpuku,

takže na konci dubna již listí, je-li jen poněkud povětrnost příznivá, se úplně vyvijí, ano i v teplejších polohách horských se květ stromům dostaví.

Lid vychází po své práci. Není divu, že méně pověr a zábav lidových v době této se vyskytuje než v zimě.

(Příště ostatek.)

Příspěvky rodopisné.

Fr. Teplý.

Pechiové z Weitenfeldu.

Vydáním patentů císaře Leopolda (1695, 16. 4) a Marie Teresie (1748, 19. 12) ve prospěch kommunikace a najmě poštovnictví vzešel stanicím poštovským, zvláště horským dobrý prospěch a ředitelům jich i zisk. Pošty tenkráte obstarávali hlavně vysloužilí důstojníci z chudých rodů šlechtických, již potom právo dědičné k nim si osobovali. Na Táborsku v tom směru vynikli: Angermayerové ze Stremberka, rodina de Hautto a Pechiové z Weitenfeldu.[1]) O posledním máme podrobné zprávy.

Rod Pechiů z Weitenfeldu, jenž ve znaku měl zlatou šestipaprskovou hvězdu v červeném poli, což se ve klenotu mezi dvěma orlími křídly opakovalo, přišel do Čech z Tyrol. První z nich »JMC. officýr obdaňkovaný« Martin Hynek Pechio usadil se v Miličíně po své svatbě (r. 1667, 1. 5.) s Annou Kateřinou, dcerou

---

[1]) Matěj Aug. Angermayer ze Stremberku, měšťan táborský a »postmaster« v Sudoměřicích měl za manželku Evu Tancerovu. V Chotovinách donesli ku křtu 1698, 23. 1. Johanu Alžbětu, 1702, 10. 2. Vojtěcha, 1705, 23. 9. Annu Rosu. Jejich starší dceru Kateřinu pojal r. 1701, 5. 7. Pavel Vodička, kupec z Miličína, Veroniku 1710, 7. 7. František Poš, poštmistr z Košic, Rosalii 1712, 11. 9. Fr. Kuhe, správec v Petrovicích, Teresii Ludmilu 1714 Jiří Lausekr, purkrabí ve Vožici, Moniku 1717, 31. 1 Josef Šmidauer z Jinec. Matěj Aug. † 1719 na Matičku Boží škapulířskou (16. 7.) ve stáři 57 let a pochován v Chotovinách. Dle tamějších matrik. — Julius Hautto, JMC. praporečník († ut supra a poch. ve hrobce kostela miličínského). Manželka jeho Anna Marie, roz. Kelblova z Geisingu † 1666, 24. 5. Děti jejich: Julius, jesuita, † 1680 morem v Kutné Hoře, Juliana stala se manželkou Maxmiliána Sádly z Vražného na Milosticích, Helena † 1665, 17. 2. v Miličíně, Václav Krištof, zbaviv se otcovského dědictví v Miličíně: dolejšího dvora a jednoho domku s přísl., zůstával jako jediný svého rodu v Berouně, kdež roku 1717 zemřel. Žil v prvním manželství s Marií Zejdlicovou, s níž nabyl Malého Jeníkova na Moravě, ve druhém s Viktorinou Častolárovou z Dlouhé vsi (dcerou pana Bedřicha Častolára na Horním Krušci a později na Přestanicích a choti jeho Kateřiny, roz. Ahenky z Ahenu). Více dat o té rodině nalézáme v matrikách v Berouně a Kumžaku. V Miličíně roku 1681 žil ještě Václav de Hautto a r. 1682, 7. 6. Julianu Hauttovu, majitelku miličínské pošty, bral si k manželství Adam Trewers z Wolfenburku. Šíře viz Paměti Miličína str. 85 a příl.

Julia Andresa Kelbla z Geisingu »poctivýho obývatele města našeho« a zdědil po smrti Julia de Hautto »postiliona« (†1666, 24. 5.) na tchána přešlou miličínskou poštu a s ní dozor na sklad soli a dopravu vojenských potřeb v tomto kraji. Z manželství narodily se mu tři děti: Jan Heřman (* 1668, 10. 6.), Eva Kateřina (* 1670, 17. 4.; † t. r. 27. 8.), František Hynek (* 1671, 10. 10.). Aby mohl jménem choti své ujati se dědictví po příbuzné jejich paní Ludmile Trewersové z Wolfenburka: v městě Miličíně velký dům Vlachovský, menší dům Konečkovský se dvorem Věcovem, prodal r. 1668, 1. března na místě jejím a panny švagrové Apolonie obci táborské domy v Táboře na náměstí: Pytlíkovský a Hladíkovský, jak odkazem tety paní Ludmily Kelblovy, roz. z Trewersu na ně připadly. [1])

František Pechio uzavřel manželství s příbuznou svou Annou Klugovnou z Velkého Buřína a o potomcích jejich není nám ničeho známo. Jan Heřman dědil po otci Martinovi († před r. 1680) poštu a po matce dle posledního zřízení ze dne 13. září 1680 Věcov. [2]) V Miličíně se dlouho nezdržel. Oženiv se s Kateřinou Běšínkou z Běšin († ve Voticích 1723, 9. 5.) a došed s ní dle všeho značnějšího jmění, odstěhoval se do Votic na výnosnější poštu, kterou mu JMt. p. »Postverwalter« z Prahy, veliký přítel † pana otce nabídnul. Měl tři dcery: Annu Marii (* 1687, 25. 3. v Miličíně), provdanou dne 23. ledna 1714 (Votice) za Františka Ferdinanda z Binago († 1732, 26. 6.) a krásnou Zuzanku (* 1689, 5. 4), která 1712, 16. 10. šla za Františka Teofila Dvořáka z Boru (otec jí dal Vecov), [3]) Ludmilu (* 1691, 26. 2.) a syna Jana Josefa (* ve Voticích 1695, 24. 3.). Za čtyři neděle po narození mužského dědice vykročil J. H. Pechio ze světa († 1695, 19. 7.). Máť († 1723, 9. 5.) přivedla sirotku otčima Františka Arnošta Ostrovského z Ostrova, [4]) kterýž po čas nezletilosti hochovy správou jmění i úřadu bedlivě se zanášel. Jan se potom ženil třikráte: ponejprv v Mladé Vožici 1718, 14. 6. s Kateřinou Lhotkou ze Smyslova (* 1680 v Radvánově, † bezdětna 1736, 26. 9.), podruhé 1737, 1. srpna s Liduškou Jeníkovnou z Bratřic. Ta samodruhá uhořela mu při velikém ohni ve Voticích s valnou částí majetku r. 1746, 3. listopadu. I pojal Františku Barboru z Puteani († 1758, 23. 1. bez dětí). Z druhého spojení vzešly dítky: 1. Jan Frant. Václav (* 1738, 11. 5.); 2. Maria Anna Konstancie (* 1739, 14. 1., vdaná za Josefa Sobětického ze

---

[1]) Kniha c. k. gruntovního úřadu v Táboře 68.

[2]) Viz Paměti města Miličína str. 86.

[3]) R. 1717, 19. 10. křtila synka Josefa Františka. Dvořák brzy potom zemřel a Zuzanna provdala se r. 1720 za Jana Viléma Sobětického ze Sobětic († 1766), s nímž kolem r. 1730—40 obživlou poštu v Miličíně řídila, sedíc na Věcově, ze kterého miličínskému faráři desátků i po soudech neplatila.

[4]) Týž byl syn Františka Ostrovského a Kateřiny Františky roz. Kalenické z Kalenic, potom zase provdané Jeníkovny z Bratřic, kteráž roku 1700 koupila ve Vožici dům »Vochmitalovský«. Náš Ostrovský jej r. 1702 prodal za 490 zl. (Trhová kniha vožická str 389.)

Sobětic); 3. Josef (* ?). Ten vzal si Markétu Sobětickou, vdovu po Krištofovi Winklerovi, purkrabí ve Voticích, slul r. 1764 »oticensis postae praefectus«, 1765 »civis miličinensis«, r. 1772 odstěhoval se na poštu do Postupic. Z potomků jeho známe: Alžbětu Lidunku (* 1765 v září), Annu Marii (* 1769), Antonína Frant. (* 1770, 28. 6.). 4. Václav (* 1745, 10. 3., † v Turnově 1806, 20. 1.). Stal se poručíkem pluku Elrichshausen. Roku 1777 žádal u hlavního velitelství v Praze o povolení ku sňatku s Annou Marií Bartlmonovou, městskou dcerou ze Slaného a neobdržev vystoupil r. 1777, 17. 5. z vojska. Žádal sice, aby mu propůjčen byl titul »Capitain-lieutenanta«, ale místo příznivé odpovědi nařízeno mu důstojnickou chargi vůbec složiti. Bydlel nějaký čas ve Voticích, potom se odstěhoval na poštu do Čáslavi, na kterou již dříve Antonínu Mitrovskému 1000 zl. byl zapůjčil. Zplodil z manželky Josefy Janouškovy (první svou nevěstu asi opustil) Johannu Františku (* Votice 1795, 2. 10.), Vincence Františka (* 1799, 12. 7. ibidem, později kadet pluku de Vaux).

Otec Jan Josef (kladl si nějaké nároky na zmíněnou poštu čáslavskou) zemřel r. 1750, 13. května a pohřben jest ve sklípku kláštera votického jako dobrodinec řádu, zanechávaje votickou poštu (měla č. p. 11) nejstaršímu synu Janu Fr. Václavovi. Dědic dle tehdejšího řádu byl povinen žádati u dvorní kanceláře o převedení dědičných nároků k poštovnímu úřadu na matku, po níž teprve měly spadnout na něho. Vyřízení přišlo rychle. Již r. 1751 18. května vydán císařovnou Marií Teresií vlastnoručně podepsaný dekret: . . . dovolujeme a dáváme vdově . . . na její nejponíženější prosbu a patřičné vysvětlení, abys ty vdovo na té staré poštovní stanici příjmy téže bez poplatků na polovic t. j. z porta dopisů a jízdy, když jejich obnos 400 zl. nepřestoupí, užívala a šly-li by přes 400 zl. našemu aeraru jako přebytek zouplna odváděla. Za to ti privilegium dědičnosti k té řečené poště nejmilostivěji udělujíce, chceme, abys na ni až do smrti žila a ji užívala, po tobě v první řadě tvoji dědici mužského pohlaví, nebo tvých dcer řádní manželové, když k tomu schopnými uznáni budou a při přísaze jim nařízené taxy zaplatí. I kdybys z nutné potřeby poštovní dům někomu prodala, uzná-li se kupce spůsobilosť a záruka ve jmění dostatečná, bude moci Naší milosti užívati. Naproti tomu budeš (i tvoji nástupci) povinna za tuto Naši milosť ve službě největší svědomitosť i horlivosť rozvíjeti, ordonance, štafety a passagiers bez průtahu dále posýlati, ku kterémuž cíli a konci dobré koně vyživovati a řádné i střízlivé pacholky ve službě míti máš, aby žádná chyba a z ní žaloba se neudála, sice bys ipso facto privilegia ztratila a vytrpěti musila, aby tato služba spůsobilejšímu, jakž by se Nám vidělo, předána byla. Dle toho se řiď a chyb tobě osudných se varuj . . .[1])

---

[1]) Spolupodepsáni: Jan hrabě Chotek, Jan Josef z Marragelta. Dle opisu ověřeného soudem.

Dokud vdova Františka žila, Jan Fr. Pechio někdy u macechy, někdy v Čáslavi [1]) jako poštovní administrator působil, když pak se se světem rozžehnala, již za několik neděl (v únoru 1738) v úřadování zvláštním dekretem jako správce (Amtsleiter) byl uveden. Hnedle vzešly mu potíže. Dle všeobecných privilegií císařem Leopoldem r. 1695, 16. dubna udělených a Marií Teresií k žádosti Karla Josefa hraběte z Paaru, jakožto dědičného generalního říšského poštmistra rozšířených a r. 1748, 19. prosince stvrzených, [2]) domníval se, že žádná břemena městská jemu ukládána býti nemají. Páni z městské rady, řídíce se starými šosovními zákony, vyžadovali, aby přispíval ku potřebám města, k čemuž i krajský úřad v dobrotě ho měl. Pechio odvolával se na privilegia, vydržování čtyř sourozenců, těžkou službu, až se mu dostalo od c. k. komisse dvorské (caesareoregia commissio subdelegata aulica in rebus postariis) dopisem z Vídně 1758, 23. listopadu krátkého a důrazného vysvětlení [3]): ať zaplatí a dá úřadům pokoj. Weitenfeld tedy nechal processův a hledat nevěstu. Našel v nedalekých Stupčicích v rodině Sobětických ze Sobětic, Annu Josefu. Té postoupil polovic jmění a když v r. 1768 potřeboval větší kauci k c. k. fisku, vydala Anna listinu, aby pošta netrpěla omezováním služby dle velikosti priority a jmění, že při takovém svém i dětí prospěchu manželu celé své jmění svěřuje (dne 8. února t. r.).

V polovici XVIII. st., zvlášť za častých válek hojnými pojížďkami pošty bohatly Proto rozděleny na několik tříd, z nichž první jen čtvrtinou, druhá třetinou celého porta se měla spokojiti. Do některé z těch padla votická. Pechio se bránil a poněvač to nešlo odvoláváním se na výsady, chytil se prosíku a to způsobem dosti promyšleným. Psalť zajisté přímo generalnímu poštmistru

---

[1]) Čáslavská pošta přešla r. 1750, 27. června dědičně na Františka Ant. Rosenkrance a Františka Barb. Pechiova se synem »dokud ona vdovou zůstane, hledíc k zásluhám jejího † hospodáře« měla a také dle kvitancí až do smrti brala pensi 150 zl. »jako odškodnění za právo k čáslavské poště«.

[2]) Leopoldovské privilegium: . . . . gesambten Poststationen zu Schutz und Schirm die Befreyung alles Bürgerlichen Lastes allermüldest ertheilen, Terezianské: . . . so wollen wir quarto bey allen Grundobrigkeiten, Städten, Märkten und Gerichten hiemit statuiret und geordnet haben, dass ins künftig einigen Post-Verwalter oder Post-Beförderer in denen Durchzügen mit Einquartirung einigen Kriegs-Volks oder Soldaten durchaus kein Ungelegenheith noch Beschwerung angethan oder zugefüget sondern wie mit denenselben Einquartirungen, also auch zufürfallenden Auslagen ihrer Personen und sonsten mit allen anderen dergleichen Personal-oneribus ithem Griegscontribucionibus und anderen dergleichen Extraordinarii Auslagen verschonet werden sollen, angesehen, dass sie ohne dessen zu Unserer und des Griegswesens Nothürsten Tag und Nacht in Bereithschaft stehen und mehr als andere bemühet sein müssen, sie auch durch dieses zu desto emsig und fleisziger Verrichtung Ihrer Dienste beweget werden . . .

[3]) . . . . . nach dermahliger Verfassung zwahr noch dato die gesambte Postmeister führ ihre Pehrsonen von allen personalibus oneribus und ihre Posthäuszer von der Einquartierung des Militairs befreyet wären, jedoch müssen dieselbe, wann sie bürgerliche Gründe besitzen, gleich allen andteren Bürgern hievon alle onera publica nach Proportion ertragen, alsso zwahr, dass kein andterer Recours stath findet . . . .

Paarovi: Vznešený, osvícený a milostivý Pane! Vaší Milosti vzácně proslulých starostí nejvýtečnější předmět byl vždy udílením zvláštních dobrodiní od neštěstí zachovávati ty, kteří bez viny a chyby blízko na kraji své záhuby stáli. Tento vznešený ráz povahy, kterému se na osobě V. Mti. všickni postmistři s úctou oddivují, vede mne v plné důvěře k nejoddanější prosbě, kterouž se závažnými důvody opovažuji se přednésti. Jsem majitelem pošty v městě V. království Českého s požitkem polovice porta, což tak málo nese, že ani k výživě četné rodiny, poštovských pacholků s koňmi nestačí. VMt. sama tu poštu milostivě ráčí znáti: v létě o nás passager nezavadí, v zimě zde s jízdou nic není a přece k vykonávání své povinnosti musím v těch těžkých časech [1]) vyživovati tři pacholky, šest koní mimo jiné, značné dávky na zákupy magacínů, doprovody transportův etc. K tomu mám šest malých nezaopatřených dětí. Ztratím-li dosavádní příjmy, samozřejmo, že tu mé srdečné bolesti nastane brzká záhuba má, rodiny . . . Račiž Vaše Milosti . . . nade mnou nejponíženějším služebníkem. . . se ustrnouti . . . atd. (Datum 1779, 30. dubna.)

Žádost našla sluchu. Dekretem 15. srpna t. r. ponechána votickému poštmistru polovice celého porta, však jen ad personam a do odvolání. Měl pak o všech příjmech psáti svědomitě do zápisní knihy, aby c. k. kommisse, jež dvakráte v roce pošty přehlíží, mohla se přesvědčiti o jeho tvrzení. Řečená polovice nesměla přesahovati 400 zl. rýnských.

Z Janova manželství vyšlo 11 dětí: Antonie Barbora (* 1765, 29. 1., † v mládí), František de Paula Jan (* 1767, 27. 10., od r. 1802 administrator pošty votické, † svoboden 1834, 9. 1.), Václav Josef (* 1769, 1. 10., † 1772, 1.8.), Emanuel Frant. (* 1771, 20. 12., † 1772, 20. 5.), Emanuela Barbora (* 1773, 11. 12., vdala se 1805, 16. 1. za Emanuela Doubka a † 1853, 15. 11.), Anna Františka (* 1775, 18. 7., vdala se r. 1800, 25. 6. za úředníka od loterie v Praze, Václava Neudörfra), Marie Rosa (* 1777, 11.1., † v mládí). Karel Kajetán (* 1779, 30. 8.), Václav Pavel (* 1782, 30. 10.), Jan Pavel (* 1785, 24. 8.), Aloisia (* ?, vdala se r. 1797, 27. 2. za votického direktora Fr. Videnta, po r. 1805 podruhé za J. Průchu, justiciara ve Zlonicích, jemuž povila syna Karla Fr. Průchu, potomního světícího biskupa pražského).

Posledně jmenovaní tři synové dali se na vojenské služby. Karel stal se r. 1803 poručíkem u pluku hrab. Frant. Kinského, r. 1831, 15. 3. jako setník pluku Vogelsang dán do výslužby (600 zl.). Při té příležitosti conduitní listina vypočítává, že Pechio mluví: německy, česky, italsky a francouzsky, že při zřizování a výcviku nových pluků velice se činil, až jednou těžce onemocněl i trpí závratí a nepamětí Roku 1825, 21. 10. dostal dodatečně za svou

---

[1]) Hlavně v r. 1772 zasáhl naši krajinu z neúrody hrozný hlad a mor, o kterém v pamětní knize borotínské tehdejší farář Vladyka píše dojímavé podrobnosti.

udatnost v bitvě u Vagramu rytířský řád cís. Leopolda, 1836 dokazuje starobylost rodu svého, marně žádal o povýšení ve stav svobodných pánů, 1866, 23. 3. jmenován majorem ad honores,[1]) zemřel 1872, 27. 6. v Dejvicích u Prahy, kde r. 1818 si byl s manželkou Teresií roz. Schuhovou zakoupil slušný dvorec. Václav byl r. 1810 poručíkem pluku Stein a již r. 1815 dostal 5 neděl dovolenou k návštěvě lázní sv. Kateřiny u Počátek pro prsní neduh, pro kterýž 1816, 16. 2. s pensí 200 zl. ročně jako nadporučík od vojska propuštěn. Bydlel potom v Milosticích u Milíčína a složiv kauci 3000 zl. obdržel trafiku v Praze. Ženat byl s Marií Plejnkovou. Umřel r. 1857, 3. 5. v Celetné ulici č. 556 a pochován na Volšanech. Jan jako setník u pluku Trap č. 25 r. 1838, 27. 8. superarbitrován. Vysvědčení jeho uvádí, že ve válkách r. 1805, 1809, 1813—1815 statečně se držel a odnesl z bojiště nejednu jízvu. Uhonil si pakostnici, má zuby pryč, vlas šedý, proto za službu 33 let vzal pensi nejprve 600 zl., o rok později 800 zl., r. 1852 čestný titul majora a r. 1865 schwarzenberskou nadaci 40 zl. Svět opustil v Praze v ulici milosrdných bratří č. 852-I. a uložen na vojenském hřbitově.[2]) Otec Jan Pechio spravoval votickou poštu až do r. 1803. V tom roce 25. února podrobil se jeho nejstarší syn František zkoušce u hlavního c. k. pošt. úřadu v Praze a po náležité přísaze přidán otci za expeditora s výminkou, že týž roční plat synu povinen.[3]) Starý pán zatoužil po vyznamenání. V žádosti psané r. 1808, 10. 5. přivádí svým představeným k paměti, že plné 52 roky slouží, za ta léta čtyřikráte týdně (dvakrát do Bystřice, dvakrát do Sudoměřic) bezplatně c. k. poštu tj. štafety vypravuje, čímž aeraru ušetřil 6933 zl. 20 kr. atd., ať mu tedy vymohou aspoň záslužný kříž. Opětovně se o to vyznamenání ucházel, konečně však odmítnut s poznámkou, že jsa majetníkem dědičné pošty nemá práva na nároky ostatních c. k. státních úředníkův. S nevyplněnou touhou zesnul v Pánu r. 1811, 1. listopadu ve stáří 73 let, učiniv závětí ze dne 12. prosince 1803 pořízení o svém statku. Z té se dovídáme, že dosud žije 7 dětí jeho, z nichž dva nezletilí synové Jan a Václav t. č. studovali na vojenské akademii v N. Městě u Vídně. »K závěti volám měšťany toliko za svědky,« povzdychl si starý šlechtic, »proto že v městě Voticích žádný urozenec nežije.« Pošta přešla k doživotí na vdovu,

---

[1]) Dobu služební vypočetli mu takto: jako kadet na vlastní útraty 1 rok, 11 měsíců 16 dní, práporečníkem 1 r. 2 m. 4 d., »Unterlieutenant« 5 r. 3 m, 26 d., »Oberlieutenant« 3 r 10 m. 4 d, »Capitainlieutenant« 4 r. 1 m. 25 d., setníkem 3 r. 6 m. 5 d. Viz Musterliste, Abtheilung P. Q., vojenský archiv, Vídeň.

[2]) Sloužil jako práporečník 3 r. 5 m. 15 d., Unterl. 4 m. 5 d., Oberl. 14 r. 4 m. 25 d, Cap. 6 r., setník 8 r. 8 m. 27 d. Viz l. c. P. S.

[3]) Na vysvědčení připojena pečeť toho úřadu u velikosti bývalého čtyřkrejcaru. V hořejší polovici kruhu vznáší se cís. orel, kol něhož vine se nápis K. K. BÖHM. O. POSTAMT, dolejší polovici vyplňuje nápis: PRAG. Podepsáni: Fruchtmayer, královský rada a správce vrchní pošty, Fr. Simedius controlor.

které k lepšímu pro zásluhy manželovy přidali 75 zl. roční pense. František Pechio hledal i našel si bohatou nevěstu, Marii Annu, vdovu po rytíři Františku Václavu Kfellerovi ze Zakšova (Sachsengrün) na Vlásenici (u Jistebnice), roz. Kocovu z Dobrše, kteráž ve svatebních smlouvách dala ženichu upsati 16.000 zl.[1]) Však se svateb sešlo. Pan ženich neměl naproti tolik jmění, ač pošta votická s polnostmi na 20.000 zl. odhadnuta. Zbývaloť mu po odrážce věna sourozencům sotva 4000 zl. Nějaký čas hospodařil tedy s matkou a r. 1819, 3. srpna přenechali prodejem právo dědičnosti pošty i reality dceři a sestře Emanuele i manželu jejímu Josefu Doubkovi,[2]) kterýchžto potomci dosud ve Voticích ovšem za změněných poměrů poštmistrují. Anna Josefa Pechiova odešla se světa 1819, 16. listopadu. Z manželství Karla Kaj. Pechia zrodily se děti: Karolina (ψ N. Reitmeier), Teresie, provdaná později za Viléma rytíře z Damašků, c. k. gener. intendanta, Karel. Tento narodil se r. 1820, jmenován 1841, 8. 3. praktikantem v polní kanceláři, 1845 adjunktem (s 300 zl.!), 1853 přesazen do Prahy, kde se r. 1857, 1. prosince oženil s Kristinou, dcerou známého dřevaře Čeňka Bubeníčka, ve válce ujel z Prahy se 200.000 kusy papírových zlatek do Lince, r. 1880 šel do výslužby. † 1889, 17. 11. v Dejvicích. Z dětí jeho: Karel Čeněk (* 1859, 30. 10) umřel jako official u vojenské účtárny r. 1895, 30. září v zemském blázinci v Dobřanech, Čeněk, majitel dvora v Dejvicích č. 12, † 1896, 18. 1.

Po Václavu zůstaly děti: Hynek (* 1816, 15. 12., r. 1857 naddozorčím finanční stráže), Václav (* 1822, 13. 11., † jako setník m. sl. v Praze 1890, 4. 4.), Adolf (* 1826, 3. 1., r. 1853 nadporučíkem dělostřelectva), Anna (* 1811, 15. 9., žila jako vdova po rytíři z Ehrenfeldů v Domažlicích), Karolina (* 1819, 1. 1., vdala se za N. Netalia, naddozorce finančního), Emilie (* ?, šla r. 1830, 7. 1. ve Střezmíři za sv. p. Emanuela Koce z Dobrše).

Zprávy z museí a různé.

Českoslov. museím a spolkům musejním!

Ve »Druhé zprávě« r. 1890 uveřejnila Společnost stručný přehled o činnosti museí a spolků musejních. Z různých příčin byla tato rubrika vypuštěna; dnes ale jeví se oživení její naléhavou potřebou. Práce — nebo aspoň snahy — musejní jdou směrem kulturně národním a jsou vážny. Jest nutno

---

[1]) Na smlouvě bez data podepsán ryt. František Jenšík z Ježova, Kajetán ryt. z Gamsenbergu.

[2]) Bydleli před tím v Dirné. Paní Emanuela psala různé poznámky o své rodině. Ty a jiné listiny ochotně mi zapůjčil nynější c. k. poštmistr votický R. Doubek, začež mu i tuto uctivě děkuji.

již v zájmu věci společné, aby co nejvíce rozšířila se známost o našem úsilí, i aby nejen všecka veřejnost, ale i ti, kdož sledují kroky naše se skutečným zájmem, měli občasný přehled vší práce. Ale zprávy museí a spolků příbuzných zřídka pronikají mimo obvod jich působnosti. »Časopis Společnosti« jest nejen nejrozšířenějším z našich odborných listů (Společnost měla r. 1900 na 1700 členů), ale i nejvíce čteným ve všech společenských vrstvách. Společnost, obnovujíc dřívější rubriku o činnosti museí a spolků musejních, žádá jmenovaných korporací, aby jí na adressu jednatelovu (A. B. Černý v Praze, I, na Perštýně, č. 6 n.) zaslali stručnou a věcnou zprávu o činnosti za r. 1900. V ní budiž vytknuto: *a*) správný název spolku či musea podle stanov, *b*) počet, kategorie členů i příspěvek, *c*) výkaz příjmův a vydání, *d*) počet přírůstku do sbírek (důležité a zvláště cenné buďtež jmenovány), do knihovny i archivu, *e*) kde, jakým nákladem a s jakým výsledkem byly podniknuty výzkumy, *f*) byla-li někde z obvodu působnosti musea prodána do ciziny (i Vídně) nějaká památka, ať starožitná či lidová, *g*) objevují-li se a kteří obchodníci starožitnostmi, co, kde a za kolik koupili. Při *a*), *b*), *c*), *d*) budiž uveden rozdíl proti předchozímu roku.

Společnost přijme s upřímným povděkem tištěné výroční zprávy pro spolkovou knihovnu, ale poznamenává, že není lze, aby sama podle nich pořizovala potřebný výtah.

Musejní spolek »Včela Čáslavská« v Čáslavi dovršil 35. rok své činnosti. Sbírky jeho jsou zjevnou známkou pokročilosti obyvatelstva městského i okolního. Lze doznati s potěšením, že občanstvo jest při nálezech pamětlivo našeho musea; památek, roztroušených v domácnostech, není příliš mnoho; ty pak, které jsou v majetku jednotlivcově, jsou chráněny jako rodinné. — V museu bylo letos čile pracováno. Ve sbírkách předhistorických byly nově installovány památky neolithické, k nimž přibyly starožitnosti ze sídlišť v Drobovicích a Žehušicích. Koupí získal předseda na studijní cestě po Dalmacii a Řecku hojně mincí a 2 amfory. — Výzkumné práce byly s opětným zdarem podniknuty pod »Hrádkem«, kde zjištěno pohřebiště z XII., XIII. a poč. XIV. stol.; výzkum byl popsán a nález uložen v museu. Archivu přibyla vedle přemnohých listin celá kollekce velmi cenných archivalií ze sbírek zemřelého člena prof. Fr. Kunstovného, darovaných chotí jeho. Knihovna byla obohacena zejména velesl. zemským výborem král. Českého (Archiv český, Sněmy české, Nadace studijní), publikacemi sl. České Akademie cís. Fr. Jos. i Akademie umiejętnošci v Krakově, dále sl. Záložnou Čáslavskou (Hrady a zámky), sl. redakcí »Ludu« ve Lvově, »Izvěstí« v Lublani, »Glasnika zem. musea« v Sarajevě, »Verhandlungen« od berlínské a dolnolužické společnosti anthropologické; díla svá darovali i dopisující členové pp.: Ant. Materka, Dr. M. Kříž a J. Koudelka. Nové publikace v minulém roce získány koupí. — Za hmotnou podporu děkujeme vys. c. k ministerstvu kultu a vyučování, sl. obci král. města Čáslavi, Záložně Čáslavské a okres. zastupitelstvu — Návštěva musea byla minulého roku zvláště utěšená, dosáhnuvši počtu na 2000 hostí. Hromadnou návštěvu učinili studující reálky z Třebíče se svými professory, studující gymnasia ze Dvora Králové, účastníci v Čáslavi konaného sjezdu Klubu českých turistů, posluchači obchodní akademie a hospodářské školy z Chrudimě a žactvo téměř všech obecných škol z okolí. Vstup do musejních sbírek jest zcela volný po předchozím ohlášení se u domovníka. Knihovna jest přístupna jedině členům, kteří mohou vypůjčovati si díla i domů podle pravidel řádu knihovního. Spolek byl i v minulém roce ve družných stycích s příbuznými jednotami v Čechách, na Moravě i v zemích sousedních. Členů bylo: čestných 32 (proti r. 1899 + 2), zakládajících 26 (+ 1, dopisujících 54 (+ 2), přispívajících 24, činných 93 (+ 8), celkem 225 (+ 13). Člen zakládající platí jednou pro vždy 20 K; člen přispívající platí ročně 4 K, člen činný 2 K. — Valná schůze koná se pravidelně v květnu, kdy správní výbor zasílá všem členům zdarma výroční zprávu. *V. V. Jeníček*, jednatel.

Musejní společnosť v Horažďovicích měla ve III správním roce (do 10. června 1900) jednu schůzi valnou, 3 výborové a v 6 případech rozhodoval výbor písemním oběžníkem. Členů měla 77, z nichž 2 zakládající a 75 činných.

O 1 více než roku minulého. Protokol jednací vykazuje 80 čísel. Společnost je členem Národopisné společnosti a Společnosti přátel starožitností českých. Odebírá 2 časopisy: Český Lid a Věstník musejní. Podala žádost řádu maltanskému o záchranu památných náhrobních kamenů šlechtických v děkanském kostele, ale obdržela odpověď vyhýbavou. — Okresnímu soudu podána žádost o staré knihy pozemkové. Ačkoli uvolila se společnost dostáti všem podmínkám, které jí byly položeny a ačkoli byly jí knihy slíbeny, přece pojednou byly poslány zemskému archivu. Pro museum získala společnost od 48 dárců množství předmětů, a to: Listiny cechu soukenického, střepy z Práchně, 1 popelnici, 1 podkovu, 1 kapesní hodinky, 10 nástrojů řemesla postřihačského, džbánek s víčkem cínovým z r. 1668., malovaný talíř, sklenici s víčkem a leptanými obrázky, mísu na ovoce, cínovou kropenku, láhev, 10 forem pernikářských (jedna s letopočtem 1786.), 23 obrazů, 8 podobizen, 2 relikviáře, 112 knih, 74 menší, 8 medailií, 1 pečetítko, 1 šněrovačku, 2 vějíře, 4 části krojové, 4 předměty živočišné, 5 nerostů, sbírku hub našich lesů. Společnost zakoupila pro museum 7 kolor. fotografií památných místních budov a 2 staré obrazy. Skříně přibyly koupí 4. Museum bylo otevřeno od května do října v neděle a svátky od 9—12 hod. dopol a v sobotu od 2—4 hod. odpol. Návštěva byla stále dobrá Ku hmotnému zajištění a udržování musea nejvydatněji přispívá obec městská každoročním příspěvkem peněžitým. Příjem činil 311 K 52 h, vydání 254 K 32 h. — Výzkum valů a střepů na Prachni podnikl říšský geolog p. J. V. Želízko (viz 4. číslo VIII. ročníku t. l.). Výbor Společnosti jest následující: předsedou starosta města p. Ed. P. Skála, náměstkem p. Dr. Quido Depauli, pokladníkem p. Bed. Schmiedl, zástupci obce pp. Jan Roučka, Jan Schrabal, Jan Vaněček, výbor pp. Jos. V. Hora, P. Jakeš, Dan. Majer, Dr. Jan Melan; náhradníky pp. F. Fišer, V Barnáš, Ferd. Hlaváček a Jan Ježka, jednatelem podepsaný *Št. K. Vydra.*

Musejní spolek v Pardubicích měl r. 1900 úhrnem 262 členy, z nichž byli 3 čestní, 101 zakládající a 158 přispívajících. Sbírky vzrostly o 116 čísel; valná většina získána darem. Celkem má akvisiční protokol 6538 řadových čísel. Ač v úpravě a vyložení předmětů byly učiněny některé vhodné změny, přece z nedostatku místa i skříní nebylo docíleno žádoucího přehledu a uspořádání. Z téhož důvodu nemohl býti vydán ani průvodce po musei. Sbírky navštívilo na 800 osob, z nichž 410 zaplatily vstupné; ostatní návštěvníci připadají hlavně školám a spolkům mimomístním i z větší vzdálenosti. Jest vytýkati, že místní obecenstvo málo navštěvuje sbírky, ač poměrně značně vzrůstají a stále se mění. Z činnosti sluší uvésti, že spolek vydal reprodukci pohledu na Pardubice z r. 1602 od Jana Willenbergra, jehož original jest majetkem knihovny kláštera strahovského v Praze. Vydání obrazu mělo pěkný úspěch mravní i hmotný: náklad (mimo poštovné) 267 K 50 h byl uhrazen dary a příspěvky v sumě 226 K, tak že spolek doplatil pouze 41 K 50 h. Příznivec p. Václ. Diviš-Čistecký ze Šerlinku, přednosta dráhy, daroval spolku »Instrukci od J. M. C. na panství pardubické vydanou«; přihlédaje k důležitosti její pro dějiny býv. panství pardubského vydal spolek instrukci tiskem jako premii na r. 1901. Hora Kunětická s hradem jest již od let předmětem stálé pozornosti spolku; pro poučení občanstva místního i okolního byl rozprodán skoro všecek náklad (na 1500 výt.) monografie »Hora Kunětická,« kterouž člen výboru p. B. Skrbek vydal ve Společnosti přátel starožitností českých v Praze Působením správního výboru přestal kupovati kámen na štěrk z Hory Kunětické již poslední jeho odběratel i zbývají jen odběratelé kamene stavebního Snad i u nich probudí se časem zájem pro zachování památné Hory Kunětické, kterouž spolek nepustí se zřetele. V diluvialní žlutce kruhovky p. Tichého v Blatě byla na podzim r. 1900 nalezena téměř úplná kostra předpotopního nosorožce. Jako nejbližší korporace musejní zajistil si spolek slib majitelův, že kostru odevzdá našemu museu. Poněvač ale i říšský geol. ústav usiloval o získání její, sprostil spolek podle žádosti Musea král. Českého majitele slibu, čímž byla kostra zachována sbírkám Musea. Při spolku zřízená komise pro zachování stavebních památek přičiňuje se soukromě o zachování starobylého rázu i slohovou úpravou staveb, neboť usnesení obec. zastupitelstva v této příčině nedošlo

platného schválení. Pro přílišný náklad bylo zatím upuštěno od zamýšlené opravy vnitřku kostela ve Vystrkově. Městská rada byla jako patron požádána, aby ročně věnovala na opravu větší peniz, aby dozor měla stavební komise i aby dobrodinci místo různorodých, neslohových a neúčelných předmětů raději přispívali dary na hotovosti. Ambity kostela s cennými štukovými oltáři buďtež vyčistěny, opraveny, a oba domky postranní, nevhodné k obývání, strženy. Tyto návrhy byly měst. radou schváleny. Jmění spolkové jeví se takto: Stavební fond (loni 11.482 K 24 h) vzrostl na 16.560 K 52 h (hlavně příspěvky: obce Pardubic 2000 K, okr. zastupitelstvo 1000 K, Obč. záložna 1000 K, odkaz p. Ant. Kotka 200 K a j. v,). Příjem spolku obnášel 1497 K 51 h (podpora města 400 K, okr. zastupitelstva 200 K, Obč. záložny 100 K a j.), vydání 982 K 50 h. *F. Velinský*, t. č jednatel.

Musejní a literární spolek «Palacký« ve Slaném soustředí hlavně péči o městské museum, veřejnou knihovnu a věstník svůj »Slanský obzor«; při tom snaží se podle sil a prostředků svých uskutečniti veškery myšlénky časově i jinak důležité, pokud dotýkají se města Slaného i okolí a pokud srovnávají se s činností, stanovami vytčenou. Museum, které mělo 4492 kusy koncem r. 1899, bylo i letos rozhojněno některými předměty, vesměs skoro darovanými; na zakupování cennějších věcí nestačily peněžní prostředky. Nových předmětů přibylo celkem 171. Sbírky musejní jsou vystaveny v budově, (koleji) propůjčené zdarma obcí slanskou; byly navštíveny 1609 osobami. Jsou přístupny od května do října. O zachování starožitností bylo dbáno horlivě, avšak s nevalným úspěchem. Bylo kopáno v Řisutech bez pozoruhodného výsledku; nález v Šárce u Slaného byl rozdrcen vrstvou země a pohřben dříve, než mohl býti oceněn; významných sgrafit v Bakově spadla nejlepší část dříve, než mohla býti ofotografována. O zachované části referoval p. Fr. Duras ve »Slanském obzoru«, obšírnější zprávu o nich podal architekt p. Jan Herain ve »Zlaté Praze«. Sluší zmíniti se o činností p. prof. Ferd. Velce ze Sarajeva, který prázdnin užil na shledávání památek po okrese, doporučuje museum jako nejbezpečnější jich ochranu. Veřejná knihovna byla otevřena od 1. října 1899 do 30. září 1900 třikrát týdně a vydala 16.738 knih. Podrobné zprávy o její poměrech jsou uvedeny v »Českém knihovnictví« roč. I. č. 6. Vedle knihovny veřejné stará se »Palacký« též o knihovnu musejní; nejnovější zpráva o ní jest v »Slanském obzoru« 1896. Musejní knihovna měla téhož roku 792 čísla, zařazená ve 20 odborů. Z těch byly půjčeny veřejné knihovně 263 spisy, pak ještě 66 děl, tak že veřejná knihovna má teď 329 čísel z knihovny musejní, kteréž jest užíváno velmi málo

»Palacký« měl koncem roku 264 členy; z těch bylo 245 činných, 7 zakládajících, 9 dopisujících a 3 přispívající. Úkoly, uložené valnou schůzí, a běžné věci byly vyřízeny ve 12 schůzích výborových. Nehledíce k vytčeným již hlavním věcem i k těm, které přes dobrou vůli nemohly býti splněny, uvádíme ony, jež byly podniknuty se zdarem. Jest vhodno jmenovati 6 schůzí členských s přednáškami, kteréž byly sledovány hojnou účastí členstva Přednášeli pp.: Vojt. Fähnrich »O vlivech křesťanského středověku na umění se zvláštním zřetelem k zemím českým,« dr. Ot. Bošek »O vývoji chemie v prostoru«, Jindř. Fiala »O Tolstém«, Ant. Frecr »O Boerech«, dr. Karel Šupík »O příčině souchotin, léčení jich a snahách ochranných proti nim« a Al. L. Vymetal »O Bedřichu Chopinovi«.

Bne 17. prosince 1899 podal p. prof. J. Vrabec »Několik obrázků z minulosti obce Řisut« ve schůzi, tamže konané. Po schůzi odevzdal tajemník spolku na přání p. JUDra Pohla představenstvu obce Řisutské dvé knih (kroniku a listář) s přáním, aby je doplňovalo a opatrovalo. Vycházky byly uspořádány tři. Dvě ku prohlídce památných chrámů ve Zlonicích a Slavětíně, třetí na pozvání Společnosti přátel starožitností českých v Praze na hrad Okoř.

Nový směr činnosti byl zahájen zřízením dámského odboru, který, ustaviv se v únoru, konal v krátké době tři schůze s přednáškami. Spolek byl členem Společnosti přátel starožitností českých v Praze, České zeměvědné společnosti v Praze a Spolku přátel staroslavné Budče v Zákolanech. Časopisy,

jež odebíral, aneb výměnou dostával, jsou: Akademie, Čas, Časopis Společ nosti přátel starožitností českých, Český časopis historický, Český lid, Moderni revue, Naše doba, Nový život, Obzor literární a umělecký, Památky archaeologické, Rozhledy, Slovanský přehled, Věstník československých museí a spolků archaeologických, Věda a práce, Volné směry, Život a periodický spis Světem a přírodou. Zdarma dostával Palacký publikace České akademie, otisk protokolů z říšských sněmoven a oba místní časopisy.

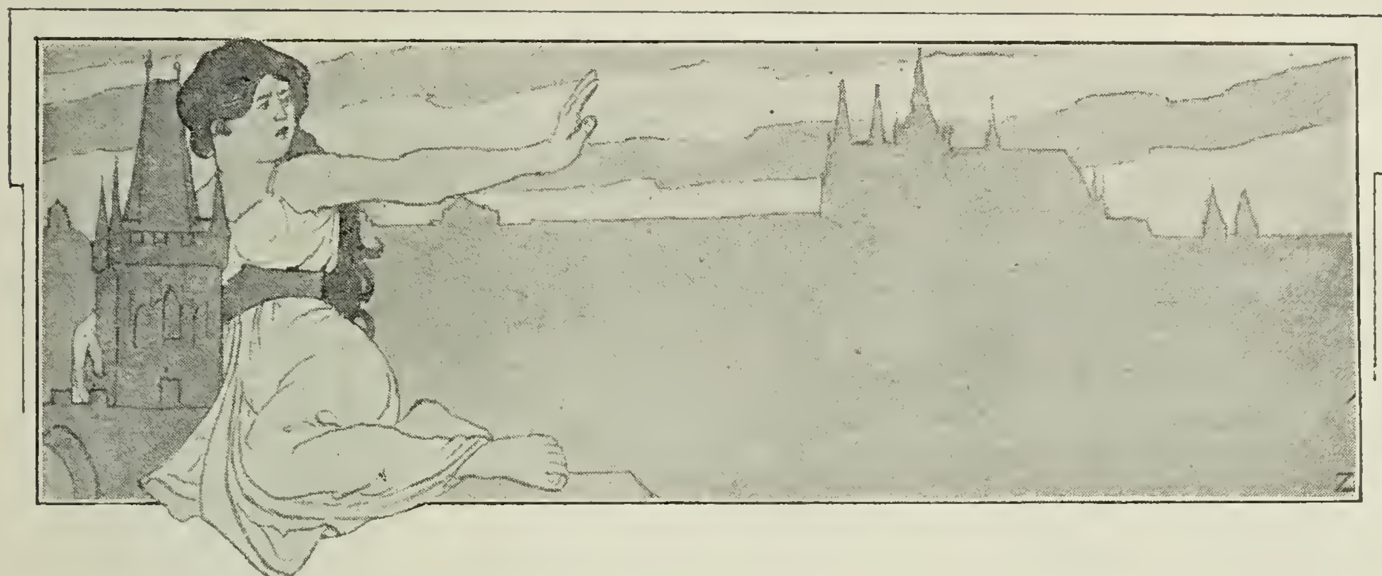
Činnost právě vylíčenou nebyl by mohl Palacký rozvinouti, kdyby se mu nebylo dostávalo příspěvků peněžitých jak od korporací, tak od jednotlivců. Přes to, že spolku v žádném oboru peněz valně nezbývá, možno nazvati jeho finanční poměry uspokojivými dle následujícího výkazu:

		R. 1899.—1900. přijato:	vydáno:	Zbývá:
I.	Základní fond (r. 1899. hotovost K 314·16) na úrocích do konce 1899	K 25·66	—	339·82
II.	Účet spolku (r. 1899 hotovost K 470·90)	» 1403·63	1317·40	86·23
III.	Účet musea	» 131·60	123·80	7·80
IV.	Účet Slanského obzoru	» 268·30	268·30	—
V.	Účet veřejné knihovny (r. 1899. passiva K 171·22)	» 1434·53	1182·82	251·71

Jeví se vydajné jmění v úhrnu K 345·74.

Mimo hotové peníze a dary museu dostalo se spolku i značného množství spisů pro veřejnou knihovnu. *Jindřich Fiala*,

Ze zemské komise umělecko-historické. Ve schůzi, konané 24. ledna t. r, byly projednány tyto věci: Architekt Jan Herain jako referent navrhl, aby z paušálu pro zachování umělecko-historických památek byla poskytnuta zemská subvence na další odkrývání a slohovou opravu románských fresek v kapli sv. Klimenta ve St. Boleslavi. Po debatě, kteréž súčastnili se vrch. stav. rada Hlávka, mons. Lehner a prof. Neuwirth, přijat návrh referentův a zemskému výboru doporučeno poskytnutí subvence 2000 2400 K s podmínkou, aby oprava byla řádná. — Prof. Dr. Alvin Schultz podal zprávu v příčině opravy kostela sv. Kateřiny v Chomútově, předloživ jeho fotografie, připomínající klášter bl. Anežky v Praze. Po návrhu prof. Neuwirtha bylo doporučeno zemskému výboru, aby na opravu povolil značnější obnos. — Po náhledu arch. Heraina byla zamítnuta žádost za podporu na opravu kostelíka sv. Petra a Pavla na Hradsku u Mšena, neboť nejde tu o budovu ceny ani umělecké, ani zjevně historické, ač okolí jest bohato nálezy z doby předhistorické. — Prof. Neuwirth navrhl, aby na opravu vynikající památky stavební, františkánského kostela v Haindorfu u Frýdlandu, byla povolena za obvyklých podmínek subvence 20.000 K, splatná ve třech letech. — Ač přestavba chrámu sv. Petra a Pavla na Král. Vyšehradě jest spíše stavbou novou než opravou, přece přijat návrh zpravodaje prof. Kouly, aby hledě k značnému nákladu bez příspěvku země, byla povolena větší subvence. — Podle návrhu téhož zpravodaje bylo usneseno dále vyjednávati s městskou radou na dosažení vhodných rekonstrukčních plánů ku zamýšlené opravě chrámu na Karlově. — Po delším jednání o opravě památného kostelíka budečského bylo usneseno k návrhu zpravodaje architekta Heraina, aby oprava této cenné památky stavební byla provedena podle návrhu C, pořízeného techn. oddělením zem. výboru. O malých změnách rozhodne tříčlenná komise. Poněvač r. 1905 připadá 500tiletá památka zbudování kostela, budiž oprava provedena do r. 1904. — Usneseno v zásadě doporučiti podporu na zachování krásných historických bran (Pražské a Vysoké) v Rakovníce, (o nichž podal zprávu architekt Roštlapil), jakmile bude pořízen podrobný plán ohnovy.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Společnost konala dne 27. března 1901 dvanáctou řádnou valnou schůzi výroční, k níž laskavostí sl. správního výboru Umělecké besedy byla bezplatně propůjčena besední dvorana. Schůzi řídil starosta Jan Herain. Bez debatty byl schválen zápis o minulé valné schůzi; taktéž byly schváleny výroční zprávy jednotlivých činovníků za r. 1900. Při volbách do výboru povoláni všichni dřívější členové jeho a zvoleni: starostou Jan Herain, architekt; náměstskem starostovým Václav Brož, městský radní a majetník realit; pokladníkem Eduard Bufka, účetní Zemské banky; prvým jednatelem A. B. Černý; druhým jednatelem Pavel Papáček, učitel při měšť. škole v Nuslích; správcem sbírek i archivu MUC. Jos. A. Jíra, archeolog; knihovníkem Ant. Masák, učitel; zapisovatelem JUC. Frant. Zuman, c. k. fin. koncipista; přísedícím výboru Jos. Sakař, architekt v Karlíně. Dozorci spolkovými zvoleni: Ad. Pecenka, c. k. místodrž. stav. rada, Aug. Malec, úředník firmy J. V. Rott, a Eduard Sochor, architekt. Za náhradníky povoláni: MUDr. R. Čermák, Rud. Kříženecký, architekt a docent při české technice, K. C. Neumaun, inženýr-chemik a Ant. Schiller, odborný učitel a typograf.

Zpráva o nálezu v Želkovicích, podaná správcem sbírek MUC. Jos A. Jírou, vyvolala všeobecný podiv; p. Dr. ryt. Nejedlý litoval, že Společnost osvědčila se tak příliš šetrnou a uvolil se na příslušném místě poukázati k věci, bude-li mu dán náležitý podklad. Správní výbor ovšem milerád použije projevené ochoty.

Stesk, vyslovený v příčině nedostatečného opatření památek praehistorických, potvrdil z vlastní zkušenosti i p K. C. Neumann. Týž, nečině návrhu, projevil, že nesouhlasí ve všem s kroky, jež učinila Společnost na zachování malebného rázu u Chotkových sadů v Praze. Starosta stručně a věcně obhájil oprávněné stanovisko Společnosti, čímž p. tazatel byl uspokojen. Při schůzi přečetl jednatel přípis Společnosti přátel starosl. Budče v Zakolanech, kterýmž byl starosta Jan Herain jmenován čestným členem její za zásluhy o opravu památného kostelíka sv. Petra a Pavla na Budči. Přítomní projevili hlučně potěšení nad touto poctou.

Není lze žádati, aby k valné schůzi dostavili se členové ze všeho království i z končin vzdálenějších; ale Společnost má v Praze a v předměstí dosti značný počet členů, z nichž mnohým nemělo by býti obtížno súčastniti se aspoň výroční schůze. Nepatrná účast tenkráte dosti překvapovala

Jednatel *A. B. Černý.*

POKLADNÍ

Společnosti přátel staro-

za rok

Příjmy.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet »Heraldiky« K	h	Účet »Společnosti« K	h
Zůstatek z r. 1899			440	02	1392	02
Příspěvky členů					3254	91
Předplatné	2654	73				
Dary	475	80			358	36
Za prodané publikace					314	26
Zemská subvence					1000	—
Úroky					163	52
Za prodaná clichés a tabulky od R. Storcha v Karlíně			800	—		
Z usnesení výboru převod honoráře p. Vojt. ryt. Krále			400	—		
Dary převedené z účtu »Heraldiky«:						
P. T. pp.: Jan B. ryt. Nebeský z Vojkovic v Nymburce	200	—				
Václav Brož v Praze	100					
Jan V. ryt. Diviš Čistecký ze Šerlinku v Přelouči	100	—				
Václav ryt. Diviš Čistecký v Pardubicích	100	—				
K. C. Neumann v Praze	50	—				
Václ. ryt. Písecký z Kranichfeldu v Praze	100	—				
Ferd. H. Diviš Čistecký v Praze	60	—				
Správní rada akc. cukrovaru v Přelouči	60	—				
Převod zůstatku z »Heraldiky«					309	42
Odkaz Frant. Sklenáře v Krabšicích					400	—
	3900	53	1640	02	7192	49

V Praze, dne 31. prosince 1900.

Eduard Bufka,
t. č. pokladník.

ZPRÁVA
žitností českých v Praze
1900.

Vydání.	Účet díla »Staroměstský rynk« K	h	Účet »Heraldiky« K	h	Účet »Společnosti« K	h
Knihtiskárně Aloisa Wiesnera v Praze za tisk a papír »Časopisu« a 1. a 2. seš. »Rynku«	953	33			2057	34
Téže knihtiskárně za různé tiskopisy	88	20			200	74
Za clichés české graf. společnosti »Unii«	1220	97			933	60
Za fotografické snímky					126	26
Za kreslení znaků					64	—
Honorář redakční					265	20
Paušál administrační					390	—
Známky novinářské, poštovné a výlohy expediční	100				167	90
Nájemné za spolkovou místnost					120	—
Nájemné za skříně					40	—
Novoročné listonošům a pod.					44	—
Za dopisy agitační, různé opisy, doručné a potřeby kancelářské	125	02			382	04
Za knihy pro knihovnu a jich vazbu					126	16
Za losy Národopisn. musea českoslov.					30	-
Za bedničky, stěhování části sbírek a přístroj sesazovací					27	12
Různá vydání					21	36
Cestovné					6	92
Převod honoráře p. V. ryt. Krále z účtu »Heraldiky«					400	—
Převod darů na účet »Starom. rynku«			770	—		
Převod daru p. Václava Brože, který se stal členem zakládajícím, (obsaženo ve příjmech Společnosti a »Rynku«)			100	—		
převod daru p. K. Masáka (obsaženo ve příjmech Společnosti a »Rynku«)			10	60		
Vrácené zálohy			450	—		
Nevyplacený, ale knihovně zajištěný odkaz Frant. Sklenáře					400	—
Zůstatek na r 1901	1413	01			1389	85
Na účet Společnosti převeden zůstatek			309	42		
	3900	53	1640	02	7192	49

Zkoušeli a správným shledali:

Adolf Pecenka, Jindřich Pštross, Eduard Sochor,

t. č. dozorcové spolkoví.

Jednatelova zpráva o činnosti Společnosti v r. 1900. Valná schůze konaná 14. března 1900 vyslovila přání, aby výbor v brzku ukončil jednání o díle »Heraldice«, sestaveném p. ryt. Králem, i o popisu výzkumu levohradeckého. Obé jest vyřízeno. Jednateli bylo svěřeno zpeněžení veškerých clichés i barvotiskových tabulek, pořízených kdysi pro »Heraldiku«, jež po delším jednání koupil za 800 K nakladatel R. Storch v Karlíně. Společnost prodejem nejen ničeho neztratila ale získala tím, že zbavila se věcí, jichž všech nebylo by lze účelně zužitkovati. Smírné snahy o navrácení listinného materialu k výzkumu levohradeckému minuly se cílem; nezbývalo, než požádati váženého člena, p. JUDra Jul. ryt. Nejedlého z Vysoké, za právní zakročení Dne 22. prosince 1900 odevzdal p Dr. Nejedlý archivalie a zápisy o výzkumu, převzaté od p. prof. Jana Soukupa; ale podobá se, že není vše. Panu Dru Nejedlému vzdáváme upřímný dík za jeho pomoc, nepříjemnou oběma stranám. Nemalé práce vyžadovalo Společností vydávané dílo »Staroměstský rynk v Praze« od Dra Jos. Teige a Jana Heraina. Nesnáze, spojené jednak s reprodukcí některých cenných plánů a pohledů na přestavbu radnice, jakož i namáhavé přehlížení a vhodné zpracování velice obsáhlého materialu o téže věci způsobily nepravidelné vydávání na začátku. Sešit 3. vyjde asi v květnu; další pak budou již vycházeti řádně. Valná většina illustrací jest připravena i vytištěny další obrazové přílohy; také rukopis p. Dra Teige jest uchystán. Domněnky, jako by Společnost upustila od vydání díla, jsou nedůvodny. Dosavadní nepravidelnost u vydávání jest i příčinou, že nebyla provedena potřebná agitace na získání předplatitelův, ač jest připravena déle než půl roku.

Do konce roku 1900 bylo 300 přímých předplatitelů, hlavně z členstva; překvapuje, že 1. sešit na ukázku zaslaný vrátili mnozí, kdož horlivě zastávají se staré Prahy . . . Jednatel snažil se, aby příspěvky, složené původně na vydání »Heraldiky« bylo lze připsati k dobru na »Staroměstský rynk«; jest potěšitelno, že téměř všichni pp. přispěvatelé svolili k této změně. Jsou to pp.: Jan B. ryt. Nebeský z Wojkowicz, velkostatkář a poslanec v Nymburce, jenž daroval 200 K; Jan V. ryt. Diviš Čistecký ze Šerlinku, řiditel cukrovaru v Přelouči, Václav Diviš Čistecký ze Šerlinku, přednosta dráhy v Pardubicích a Václav Brož, městský radní v Praze, z nichž každý přispěl 100 K; Ferd. H. Diviš, úředník Zemské banky a slav. správní rada akc. cukrovaru v Přelouči, s příspěvkem po 60 K; K. C Neumann, inženýr-chemik na Král. Vinohradech s 50 K. Račtež všichni přijati srdečný dík za obětavost, kteréž bude vzpomenuto i v díle při ukončení. Taktéž skoro všichni pp. předplatitelé svolili k záměně předplatného »Heraldiky« na »Staroměstský rynk«. Heslo o zachování starobylého rázu Prahy došlo značného ohlasu též na venkově i bylo očekávati, že tu dojde »Staroměstský rynk« vlídného přijetí. Bylo rozesláno přes 250 žádostí za podporu na vydávání díla čelnějším českým městům, závodům peněžním a průmyslovým. Ale výsledek poučuje, že mezi slovem a skutkem jest značný rozdíl. Předplatitele lze seznati z výkazů v VIII. ročníku »Časopisu«; velká většina žádostí nebyla ani vyřízena a ukázkou zaslané sešity vráceny takřka šmahem. Neměly žádoucího výsledku ani četné jednatelovy dopisy soukromé, odeslané v této příčině. S upřímným povděkem sluší zaznamenati, že na vydání díla věnoval p.: R. Koukola, architekt v Praze a Musejní spolek v Pardubicích po 20 K; pp: B. Bernau, správce cukrovaru v Plaňanech, Václav Pokorný, c. k. horní rada na Březových Horách a František Tichna, stavitel v Praze, po 10 K.

Znovu obrací se výbor k pp. členům se žádostí, aby podle možnosti působili k získání odběratelův i přimlouvali se u založen i samosp. korporací a závodů průmyslových za podporu.

Prošlým rokem několikrát zakročil výbor v zájmu památek. Upozorněn vdp Jiřím Bayerlem, farářem na Tmani, dožádal nájemce velkostatku v Želkovicích p. Katze, aby učiněný nález Společnosti buď daroval, či dovolil prozkoumati pozemek. Správce sbírek p. MUC Jos. A. Jíra neměškal vyhověti žádosti výboru, vydav se na ohledání naleziště. Ale všecky kroky

zůstaly bezvýsledny. Podrobněji o věci zmiňuje se p. Jíra ve své zprávě. Přípisem ze dne 27. února 1900 na městskou radu připojila se Společnost ku protestu Umělecké besedy proti porušení starého židovského hřbitova. Nespouštějíc se zřeteie staré Prahy, opřela se Společnost protestem k městské radě ze dne 5. srpna 1900 (viz »Časopis Společnosti« VIII. str. 115) sboření kaple sv. Lazara na Novém Městě Pražském; nedostávajíc vyřízení požádala přípisem ze dne 8. listopadu (viz »Časopis Společnosti« VIII. str. 172) starostu p. Dra Vlad. Srba, aby z moci své zabránil zkažení kaple. Vše bylo marno.

Za správný byl uznán 14 let starý posudek architekta Mockra, neoprávněný i nedůvodný, že kaple nemá ceny ani historické, ani umělecké. Aby širší veřejnost mohla přesvědčiti se o skutečné ceně kaple, byl zařaděn do »Časopisu Společnosti« (roč VIII str. 140—159) obšírný článek od Dra Jos. Teige a Jana Heraina, kde doklady historickými i četnými obrazy podle fotografií jest vyvrácena mělkost úsudku Mockrova. Týž článek byl zároveň vydán jako samostatná knížka za 60 h pro ty, kdož zajímají se o zbytečně zničenou památku. Poukazuje ku oběma protestům i ku článku prohlašuje správní výbor se zjevným úmyslem šířené zprávy, jakoby Společnost upustila od zachování kaple sv. Lazara za nepravdivé. — »Sokolu« v Rakovníku bylo oznámeno, že na zachování zřícenin hradu Krakovce bylo by lze pomýšleti teprve, byla-li by stavba dříve ohledána znalcem a odhadnut přibližný náklad na opravu. V denních listech často vyskytají se zprávy o nálezu lidských koster a jest vzbuzována domněnka, jakoby jednalo se tu o vraždu či zločin vůbec. Kdyby byli na šetření povoláváni skuteční znalci praehistorie, jistě u většiny nálezů shledalo by se, že jedná se o nález starožitnický. V této příčině upozornila Společnost okresní soud v Ústí nad Labem, že kostra, nalezena u Bukové, není asi než bobkařem z mladší doby bronzové i požádala, aby kostru po znaleckém ohledání odevzdali nejbližšímu museu. Náprava v tomto směru jest nutna i jedná správní výbor o to, aby úřady v této věci nabyly správného poučení — Spolek českých učitelek, byv upozorněn na zanedbaný rov Honoraty Zapové na Proseku odpověděl, že nemíní vměšovati se do věcí rodinných proto, poněvadž v Praze ještě žijí dobře situovaní příbuzní. Člen pan Bedřich Kučera, účetní městské spořitelny v Táboře, upozornil Společnost na lidové výšivky na Táborsku, které při finančním nedostatku tamního Musea jsou vítanou kořistí obchodníků, hlavně z Vídně. Poslal i některé kusy na ukázku. Správní výbor neváhal doporučiti Průmyslovému museu pro západní Čechy v Plzni a Průmyslovému museu pro východní Čechy v Chrudimi, aby hleděla zakupovati tyto výšivky. Pokud známo, ujalo se věci Prům. museum v Chrudimi. Pan Frant. Velinský, měst. pokladník a jednatel Musejního spolku v Pardubicích byl jmenován venkovským jednatelem pro Pardubice, pečovav s uznání hodnou horlivostí o rozšíření Společností vydané monografie p. Skrbkovy »Hora Kunětická« i o získání členů. Pozdravný telegram byl zaslán 7. června ku 500tiletému trvání university Jagellonské v Krakově, pak 25. července ku 50tiletým kněžským druhotinám vdp. Ign. Wurma, předsedy Vlast. mus. spolku v Olomouci. Telegram poslán i ku zasazení pamětní desky Jos. Fr. Devotyho v Mikulovicích dne 28. září. K ustavující schůzi klubu »Za starou Prahu« dne 27. února byl taktéž poslán pozdravný dopis. Při slavnosti odhalení pomníku Jana Boh. Dlabače v Cerhenicích dne 19. srpna byla Společnost zastoupena zapisovatelem a jednatelem. Korporativně súčastnila se Společnost slavnosti převezení ostatků Šafaříkových dne 13. května. Byvši vyzvána městskou radou pověřila Společnost p. architekta Ed. Sochora i na dále jako svého zástupce v komissi soupisné. Publikace Společnosti, pokud bylo lze jich sehnati, byly zaslány na výstavu české literatury při »Buchgewerbemuseu« v Lipsku; »Časopis« byl umístěn v českém oddělení novinářském na výstavě pařížské.

Na minulé valné schůzi byla podána zpráva o krocích Společnosti, jež učinila na získání odlitků pečetí, přivěšených stížnému listu českých pánů proti upálení M. Jana Husi r. 1415.

Majitelka listu, universita v Edinburku, vůbec neodpověděla. Lze ale sděliti velmi příjemnou zprávu, že vzácnou štědrostí p. Aug. šl. Doerr, majitele panství Smilkova, dostalo se Společnosti darem původní skleněné desky fotografické se snímkem stížného listu. Pan Aug. šl. Doerr, obíraje se vědecky sphragistikou a genealogií, po mnohém úsilí dosáhl povolení na fotografování této vzácné české památky, jejíž snímek daroval Museu král. Českého. Společnost pak obmyslil nejen tím, že jí daroval velmi nákladnou desku fotografickou, ale že svolil i k tomu, aby směla stížný list vydati světlotiskem.

Reprodukce stížného listu bude dána do prodeje asi v květnu, jakmile bude pořízen nutný přepis, překlad a potřebné vysvětlivky. V Krabčicích pod Řipem zesnul 26. dubna 1900 statkář Frant. Sklenář, který odkázal ku vlasteneckým účelům 24.000 K a rozdělením obnosu pověřil pp. Ervína Špindlera, starostu, H. Sto'ce, řid. cukrovaru v Roudnici a Jos. Sklenáře v Krabčicích. Společnost obrátila se ku jmenovaným pánům s prosbou, aby podle možnosti bylo na ni pamatováno. Výměrem c. k. okresního soudu v Roudnici ze dne 13. listopadu došlo vyřízení, že Společnosti bylo přikázáno 400 K, zajištěných na usedlosti č. 14 v Krabčicích s 5% úroky, splatných do 6 měsíců po úmrtí vdovy Anny Sklenářové. Zachovávajíc obětavého Frant. Sklenáře v trvalé paměti opětuje Společnost upřímné díky pp: E. Špindlerovi, H. Štolcovi a Jos. Sklenáři za přízeň jí projevenou.

Sněmu král. Českého jest popřávána na zasedání doba krátká tak, že nestačí ani na projednání rozpočtu; zdálo se, že z této příčiny sotva obdrží Společnost obvyklou zemskou podporu 1000 K. Uctivý dík za příznivé vyřízení žádosti náleží nejv. maršálku království Českého J. J. Jiřímu knížeti z Lobkowicz, jehož prosíme, aby i na dále ráčil býti nakloněn snahám Společnosti.

Poučných vycházek bylo dvé. První 8. července do Staré Boleslavi, kde obšírný výklad podal starosta p. Jan Herain; s upřímným díkem budiž vzpomenuto vdp. Frant. Srdínka, síd kanovníka, kterýž se vzácnou ochotou ukázal účastníkům všecek chrámový poklad. Společně s mus. a lit. spolkem »Palackým« ze Slaného učiněna druhá vycházka 5. srpna na hrad Okoř; zevrubnou historii, založenou na nových výzkumech, vyložil p. Cyrill Merhout, učitel. Výroční valná schůze byla konána 14. března. Členské schůze byly čtyry: 20. ledna s přednáškou p. prof. Jos. Košťála »Čarodějnice v podání lidovém«, 21. dubna s přednáškou prof. dra J. V. Šimáka »O krajině turnovské ve XIII. a XIV. stol.«, 13. října s přednáškou p. prof. Vavř. Duška »Paběrky z potulek po jižních Čechách« (hlavně o zvonech), a 22. prosince s přednáškou p. prof. Jos. Košťála »Štědrý den v podání lidovém«. Mnohé přednášky byly sice slíbeny, avšak přípovědi nedodrženo. Výbor měl 9 schůzí.

Spolkový »Časopis« za redakce prof. Dra J. V. Šimáka stále pokračuje; tak zvláště minulý ročník, podle úsudků závažných činitelů cenný obsahem i obrazy, došel značného rozšíření, jak zřejmo z občasných výkazů nových členů. Ač nebylo zvýšeno členského příspěvku přece správní výbor neváhal povoliti značný náklad na pět světlotiskových reprodukcí stropu dobrovického a četné obrazové přílohy ku článku o kapli sv. Lazara. Ale vydání vzrostla by ještě více, kdyby nebylo ochotných, honoráře se zříkajících spolupracovníků v části illustrační, pp: red. Fr. Dvořáka, architekta Jos. Sakaře a zapisovatele JUC. Fr. Zumana, při popisech znakových pak knihovníka Ant. Masáka. Kresby znaků převzal pan Jos. Bareš, učitel na Smíchově, popis knihovník pan Ant. Masák. V »Časopise« VIII. str. 170 jest vytčeno, kterak pořadatel přílohy znakové hodlá pokračovati i dovoláváme se součinnosti všech ku zdaru díla. Vděčně budiž vzpomenuto ochoty slavného správního výboru Společnosti Musea království Českého kterýž svolil, aby z bohaté sbírky znaků a pečetí v museu mohlo býti čerpáno k našim potřebám.—Oprávněná žádost učiněná pp. členům, aby získávali nových, neměla valného úspěchu. V tomto směru lze s plným uspokojením a s vděčností poukázati hlavně na neochabující vytrvalost pp. Václ. Schmidta,

adjunkta a Jana Sokola, účetního cukrovaru ve Zvoleněvsi. Na konci roku 1900 čítala Společnost 1715 členů; z nich bylo činných 1504, přispívajících 183, příznivců 25, zakládající 2. Třetím členem zakládajícím stal se z vlastní iniciativy náměstek starostův p. Václav Brož, městský radní a majitel realit v Praze.

Z českých okresních zastupitelstev jedině 14 jsou příznivci Společnosti; z přebytku svého pamatují na účele Společnosti jedině sl. Občanská záložna v Karlíně (50 K) a První Malostranská záložna v Praze (30 K).

Úmrtím ztratila Společnost 16 členů, z nichž někteří za dlouhý čas setrvali v našich řadách. Zesnul proslulý učenec prof Dr. Eduard Albert, jenž byl členem od r. 1893 a přispěl do »Časopisu« roč. IV. článkem »Nápisy na zvonech v Žamberce a okolí«. Ovdovělé choti byl poslán soustrastný dopis, na nějž došlo vřelé poděkování — německé. Po delší nemoci zemřel Frant. Helebrant, pecnář. Byl pevnou českou povahou a upřímným členem naším od r. 1891. Nedlouho zasedal i ve výboru Třetím z našich mrtvých jest Frant. Hudeček, faktor býv knihtiskárny Šimáčkovy. Vděčně vzpomínáme nemalých úslužností jeho i shovívavosti, projevované Společnosti v době, kdy její hmotné postavení nebylo utěšené. Ze starších členů ztratili jsme též pana Vojtěcha Brože, majetníka realit v Praze, jehož pohřbu súčastnil se starosta se správcem sbírek a zapisovatelem Mimo uvedené zemřeli ještě tito P. T. pp. členové: Jan Dušek, kaplan v Charvátcích; MUDr. Vlad. Haering, starosta města Benešova; JUDr. Edm. Kaizl, advokát v Karlíně; Mart Liška, říd. učitel ve Velké Turné, Alois Lukáš, okresní tajemník ve Velvarech; Karel Müller, děkan v Kamenném Újezdě; Karel Náprstek, ředitel cukrovaru v Král. Městci; Mat. Simon, rolník ve Středoklukách, Theodor Stejskal, disponent v Praze; Bedř. Summ na Smíchově; Jos. Šťovíček, inženýr na Kr. Vinohradech a Frt. Walter, arciděkan v Chrudimi. Budiž čest jejich památce. Korrespondence spolková v roce 1900, prováděna jednatelem, vykazuje 503 odeslané dopisy. Do tohoto počtu není pojato dopisů posílaných hromadně (jako žádosti za podporu) aniž sta dopisnic, rozeslaných na získání nových členů.

Octnuvše se na konci zprávy, děkujeme upřímně všem, kdož Společnosti jakkoliv prospěli; naše díky platí i sl. redakcím České Politiky, Hlasu národa, Národních listů, Katolických listů, Radikálních listů a Pražských novin za účinné otiskování spolkových zpráv.

Dosažené výsledky nejsou v žádoucím poměru ku značné agendě, zřejmé ze zprávy i z některých cifer.

Lze však přece znamenati, že Společnost stále roste Velmi nepatrný příspěvek 2 K ročně umožňuje členství každému.

Správní výbor znovu obrací se k P. T členům se žádostí, aby své známé a přátele nabádali ku členství Věc jest velmi snadna a získal-li by každý jen jediného nového, rázem dosáhla by Společnost na 4000 členů. Nechť první rok nového století aspoň po té stránce jest příznivým kulturním snahám našim!

V Praze, dne 31. prosince 1900 *Jednatel*: A. B. Černý.

Zpráva správce sbírek za r. 1900. Sbírky Společnosti byly v minulém roce rozmnoženy dosti skrovně Darovali P. T. pp.: Frant Duras, fotograf ve Slaném: 2 fotografie sgrafit v Bakově u Zlonic; Karel Frelich, hostinský v Senci: pečetidlo Krišt. Častolara Loubského z Lub a 1 peníz; Karel Marschall, c. k. berní na Kr. Vinohradech: fotografie skládacího oltáře na Zvíkově; Cyrill Merhout, učitel v Kostelci u Křížku: přepis listu Volfa Bořity z Martinic Jiříkovi Žabkovi z Klinsberka ze 14. pros. 1546; Jos. Neumann, inspektor c. k. st. drah v Praze: 2 fotografie gotické monstrance v Mořině; Ph. C. Pavel Papáček, učitel při měšť. škole v Nuslích: předhistorické střepy a část hliněné figurky z vykopávek u Tripolje na Rusi; Ph. C. Karel Polesný na Kr. Vinohradech: fotografii domu Křížova a 5 fotografií fresek v kapli P. Marie v Pelhřimově. Prací p. Frant. Dvořáka, red. »Fotogr. obzoru« v Praze byla značně rozhojněna sbírka obrazů hlavně fotografiemi ku článku o kapli sv. Lazara, jakož i pro dílo »Staroměstský rynk«. Nejsou

dosud zařaděny, poněvač jest jich potřebí ku reprodukci. Koupeno bylo něco kvitancí z let ze XVII. st. pro některé zajímavé pečeti. Všem P. T. dárcům správní výbor upřímně děkuje i prosí, aby byli i na dále Společnosti pamětlivi. — Sluší upozorniti k tomu, že Společnost nezakládá vlastních sbírek, nýbrž že podle § 5. h) stanov získanými předměty (některé vyjímaje) poděluje česká musea. Ale nepříhodnost spolkové místnosti již po několik let nedovoluje provádění tohoto úkolu. Se svolením správního výboru byla valná část sbírek přenesena do mého bytu, kdež pracuji na řádném jich označení a seznamu; pak teprve bude lze přikročiti na rozdílení. — V denních listech 18. března 1900 byla zpráva o nálezu v Želkovicích. Požádán byv správním výborem odjel jsem ohledat naleziště; tam bylo mi řečeno, že o den dříve kupoval nalezené věci nějaký pán z Prahy pro Museum král. Českého. Chtěje uvarovati se všemožným výtkám požádal jsem šafáře, aby mi vše pouze ukázal. Zjistil jsem (vyjímaje několik nádobek typu hradištného) bohatou kořist z hrobu snad nějakého pohlavára, jehož popel s milodary (z doby hallstadtské) byl nejjistěji uložen v mohyle. Mimo 2 železné nože byly to hlavně součástky postrojů (uzdy, puklicovité ozdoby bronzové na řemení a j.); podle přiložené železné rezavé tyče soudil jsem, že chybí ještě kování vozu (snad dvoukolového válečného).*) Na otázku po dalších věcech obdržel jsem za odpověď, že jest to vše, co bylo nalezeno. Domníval jsem se, že věci ostatní jsou asi uloženy ještě v zemi, než nechtěl jsem nálezce nabádati k dalšímu pátrání; tím raději použil jsem pozvání nájemce dvora p. Katze, abych s ním vlastní naleziště ještě ohledal. Tu v koutě na dvoře zočil jsem hromádku rezavých železných předmětů, v nichž zjistil jsem všecko kování vozu mnou hledaného. Na dotaz, kterak tyto předměty se tu octly, odpověděl nálezce, že stalo se tak po úsudku p. zástupce Musea, který prý prohlásil, aby jako bezcenné a k nálezu nepříslušící byly odhozeny. Požádal jsem ihned za náležité ošetření všeho, poznamenav, aby na mou zodpovědnost tyto obruče i ostatní zlomky byly přiloženy, kdyby Museum nález zakoupilo. Na nalezišti pak jsem zjistil několik mohyl, dosud neprokopaných a jeden rozrušený kostrový hrob pozdní. Kostrových hrobů bylo zde nalezeno několik; u koster byly patrně ony nádobky typu hradištného. Blízko rozkopané mohyly, v níž nalezly se prve uvedené předměty, našel jsem hromádku střepů, z nichž podle povrchního ohledání bylo lze sestaviti skoro celou nádobku. Zástupce Musea vzal prý ze všeho pouze jediný střep. Pan Katz pak sdělil se mnou, že zmíněným zástupcem musejním byl laborant musejní p. Landa, jemuž i na jiných místech bývají svěřovány soustavné výzkumy archaeologické. Vzdávám p. Katzovi upřímné díky za veškeru laskavost, zvláště pak za vzácnou ochotu, se kterou nabízel mi nejen všecek pozemek ku prozkoumání, ale zdarma i potřebný počet třeba 80 dělníků na prácí další. Přijal jsem nabídku s výhradou, že ujmu se další práce jen tehdy, prohlásí-li p. prof. dr. Píč jménem Musea, že sám nabídnuté výhody použíti nehodlá. Vzal jsem 3 střepy nu ukázku. Hned druhého dne podal jsem o nálezu zprávu p. dru Píčovi v Museu, upozorniv jej na činnost p. Landovu, od něhož, jak z hovoru jsem seznal, byl o všem nálezu i nalezišti špatně informován. Na dotaz po dalším postupu neodpověděl mi p. prof. dr. Píč ani kladně, ani záporně i neuznal jsem za vhodné, abych do věci dále se vměšoval. Ač se mnou p. Katz později sdělil, že vše bylo koupeno pro Museum, přece část nálezu nalezl jsem u kteréhosi zdejšího obchodníka se starožitnostmi. K této zprávě snad nějakého doslovu není již potřeba.

V Praze, 31. prosince 1900. M. U. C. *Jos. A. Jíra,* t. č. správce sbírek.

Zpráva o knihovně Společnosti za rok 1900. V minulém roce přibylo knihovně několik příznivců, kteří ji obohatili spisy dobrými, ba i velmi cennými. Na prvém místě budiž s povděkem vzpomenuto sl. Akademie umiejętności v Krakově, která mimo pravidelné zasílání nákladných publikací »Sprawozdania komysii do badania historyi sztuki w Polsce«, »Materiały antropologiczno-archaeologiczne« a »Zbiór wiadomóści do antropologii krajowej« darovala Juskiewiczovy »Melodije ludowe Litewskie« —

*) R. 1894 uhodil jsem totiž na podobný nález u Mírkovic u Hostouně.

Dále pamatovali na knihovnu tito P. T. pánové a korporace: JUDr. K. V. Adámek v Hlinsku (2 spisy), A. B. Černý v Praze (1), Josef Duška v Josefově (1), MUDr. Stan. Eljasz-Radzikowski ve Lvově (1), Hejda a Tuček, nakladatelé v Praze (2), JUDr. Lub. Jeřábek v Praze (1), prof. Kaškarov v Kaluze na Rusi (»Izvěstija Kalužskoj učenoj archivnoj komissi«), prof. Josef Košťál v Praze (1), prof. Dr. Lubor Niederle v Praze (»Věstník slov. starožitností«), Vinc. Paulus, řiditel školy v Chrasti (4), Boh. Šafařík na Smíchově (7), Jindř. Tschakert, c. k. fin. rada v Plzni (5 spisů z oboru geologického a hospodářského), J. V. Želízko, assistent c. k. říšského geolog. ústavu ve Vídni (2), Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte (»Nachrchten«, sv. XI.), Musejní a průmyslová jednota v Prostějově (»Věstník« 1899), kuratorium Uměl.-prům. musea v Praze (2), Prům. musea cís. Frant. Jos. pro vých. Čechy v Chrudimi (3), Landes-Museum v Bukovině (»Jahrbuch« 1899), Městské museum v Táboře (1), Musejní spolek v Brně (1), Vlast. musejní spolek v Soběslavi (1). Verein für das Museum schlesischer Altertümner ve Vratislavi. Všem laskavým dárcům vzdává právní výbor vřelý dík. — Publikace výměnou zasílaly tyto spolky a redakce: Časopis Matice mor., Časopis Vlast. mus. spolku v Olomouci, Sborník Mus. společnosti ve Val. Meziříčí, Věstník Matice opavské, Sborník i Časopis Museálnej spoločnosti v Turč. sv. Martině, Lud ve Lvově, Wiadomości numizmatyczno-archaeolog. v Krakově, Glasnik zem. musea v Sarajevě, Vjestnik hrvatské archaeol. společnosti, Vjestnik kr. hrv.-slav.-dalmat. zem arkiva v Záhřebu, Starohrvatska prosvjeta v Knině, Český časopis historický v Praze, Památky archaeolog a místopisné, Method, Sborník České společnosti zeměvědné, Věstník československ. museí a spolků archaeolog. v Čáslavi, Věstník hejtm. Poděbradského (red. Fr. Hrnčíř), Alétheia a Věstník Národop. musea českoslov. v Praze. — Koupeno bylo 7 spisův o 11 svazcích (Čermákovy »Mince«, Soupis památek histor. a uměl. sv. VI.—VIII., Pamětní spis vydaný na oslavu 100. ročnice vynále u litografie v Praze, Procházkové »P. Ign. Wurm«, Aug. šl. Doerra »Der Adel der böhm. Kronländer«, díl I. Zíbrtovy »Bibliografie české historie« a »Památky archaeol.« díl III. a IV. a 2 odd. dílu V. Proti 499 spisům o 761 svazku z roku 1899 vzrostla knihovna na 559 spisů o 823 svazcích. Darováno bylo 1 dílo c. k. geolog. ústavu při české univ., 4 knihy Hospodářské akademii v Táboře. — Členům bylo domů půjčeno 27 svazků.

V Praze, 31. prosince 1900. *Ant. Masák*, t. č knihovník.

Přátele české heraldiky a genealogie snažně upozorňujeme na prosbu vyslovenou v čís. 4. roč. VIII. str. 170.—1. s přáním, aby nepřecházeli přes ni k dennímu pořádku, neb památky všeho druhu hynou každým dnem, a které se neuveřejní dobrými výkresy neb fotografií, ztratí se často k nenahraditelné škodě vědy! — Při tom vzdáváme vřelé díky p. JUDru Karlu Hostašovi, advokátu v Klatovech, který ochotně zaslal Společnosti 25 otisků pečetí z tamního městsk. musea Prosíme o laskavé hojné následování!

Zpráva pokladní za čas od 1. ledna do 31. května 1901. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti. Stvrzovati nebo uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé později uveřejníme příště.

Příznivkyní Společnosti stala se pí. Hamerníková Marie, ovd. choť professora, s příspěvkem 10 K ročně.

Členy *přispívajícími* stali se s příspěvkem 4 K ročně: P. T. Archiv kr. hl. města Prahy na 1901 a za publikace 25 K; pp.: JUDr. Jeřábek Lub., c. k. soudní adjunkt, za 1900; Krátký Frant., inženýr na Smíchově za 1901 a za publikace 2 K; Lambl Adolf, účetní akc. pivovaru na Smíchově, na 1901 a za publikace 2 K; Machovský Č., inženýr a továrník, na 1901 a za publikace 2 K; Schöppel Jindř., c. k. účetní officiál etc. ve Vídni za 1901, za publikace 6 K; Tobiáš Jos., pokladník akc pivovaru na Smíchově; Vlkannova Rob. Fr, nádr. restaurateur ve Všetatech

Za členy *činné* s příspěvkem 2 K ročně přistoupili P. T. pp: Alster Jan, revident buštěhr. dráhy; Bartoněk Vojt., akad. malíř na Kr. Vinohradech, za r. 1900 a 1901; Bek Frant., okr. tajemník v Rychnově nad Kn., za r. 1900 a 1901, za publikace 3 K; Dr. Beránek Jindřich, farář; Občansko-čtenářská beseda ve Volšanech; Bílek Jan, učitel v Štěpánovicích, za r. 1900 a 1901; Borůvka Ot., mag. komisař, za 1900 a 1901; JUDr. Braun Frant., c. k. fin. koncipista na Kr. Vinohradech; Brádle Jos., stárek v Ochyšťovicích; Učit. jednota »Budeč« na Mělníku (za r. 1899—1901); Dašek Jos, obchodník na Žižkově; Distl Boh., soukr. úředník na Kr. Vinohradech; MUDr. Engelbrecht Alois, prakt. lékař; Gut Jos., revírník ve Vrbětíně, za 1900 a 1901; Halíř Leop., majitel vinárny ve Dvoře Králové; Hauff K., c. k. adjunkt v Táboře; Havelka Karel, sládek ve Dvoře Králové; Holubovský K., ředitel adv. kanceláře, za 1900 a 1901; Horák Václ., adjunkt cukrovaru v Oužicích, za 1900 a 1901; Chmel Václ, uzenář, za 1900 a 1901; Iglauer Jan, úředník; Janáček Ot., architekt na Kr. Vinohradech, za 1900 a 1901; Janeš Alois, kaplan v Březnici; Čten. kroužek »Jarost« ve Dvorci, za r. 1900 a 1901, za publikace 2 K; Jedlička Frant., stavitel na Křivoklátě; Učitelská jednota českých škol hejtmanství Sušického; Jelínek Václav, správce plynárny ve Dvoře Králové; Kamper Jar., redaktor, za 1900 a 1901; Kejzlar Karel, účetní pivovaru ve Dvoře Králové; Klenka Rich, architekt, za 1900 a 1901; Kohoutek Jos., c. k. pošt. kontrolor ve Dvoře Králové; Komínek Alois, inspektor statků na Kr. Vinohradech, za 1900 a 1901; Kozel K., rolník v Brandýsku; Kušta Č., c. k. fin. koncipista na Kr. Vinohradech; Ph. mag. Maděra Jos., správce lékárny na Dobříši, za 1900 a 1901; Markovič Frant., revident buštěhr. dráhy; Mečíř Bohd., říd. učitel v Kruhu; Moc Jan, adjunkt cukrovaru v Oužicích; za 1900 a 1901; Museum král. hlav. města Prahy, za 1900 a 1901; Novák Lad., inženýr a spisovatel; Učitelský okrsek ve Velkém Újezdě; Paleta Ant., ekonom v Milostovicích; Pech Ed., obchodník; Peprný Karel, učitel v Prachaticích, na 1901 a za publikace 11 K; Plavec H., inženýr; Popper Jos., majitel dvora v Stodůlkách; JUDr. Roháč K., advokát v Bechyni; Ruth Frant., c. k. gymn. professor na Kr. Vinohradech, za r. 1900; Sbor učitelů obec. i měšť. školy chlapecké v Hořicích, za 1900 a 1901; Sedlák Vojt. na Kr. Vinohradech, za 1900; JUDr. Scheiner Jos, advokát; Schiller Ottomar, stud. phil.; Schönbach Jan, měst. účetní official; Schulz Ant, rada c. k. zem. soudu ve Dvoře Králové; Spolek absolventů vyš. prům. škol (oddělení stavitelské), za 1900 a 1901, za publikace 10 K; Musejní spolek v Uherském Brodě; Svoboda Ot., uč. ve Ctětíně; Šilhavý Frant., učitel v Brtničce, za 1900 a 1901; Šnajdr Jan, učitel ve Vehlovicích, za 1900 a 1901; Štapfer K., akad. malíř; Štrupl Jarosl., c. k. fin. koncipista na Kr. Vinohradech; Tábor Adolf, obchodník na Kr. Vinohradech, za 1900 a 1901; Urban Ant. disponent továrny; Uzel Vinc., c. k. berní inspektor v Něm. Brodě; Vacek Emil, c. k. fin. koncipista na Král. Vinohradech; Vaněk Václ., přednosta stanice ve Zvoleněvsi; Vaník Fr., úředník Národop. musea českoslov.; Weingärtner Vil. c. k. vrchní inženýr; Welc Jos, revident bušť. dráhy; Welzl Jan, učitel na Mělníce, za 1900 a 1901; Vyslyšel Alois, assistent buštěhr. dráhy; Zelenka Lev, za 1900 a 1901; Žák Karel, nadlesní na Pteníně, za 1900 a 1901.

Z nedostatku místa odkládáme výkaz příjmu za prodané publikace i darů do čísla příštího. Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek K 2·— za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 8. května 1901.

A. B. Černý, t. č. jednatel. *Ed. Bufka*, t. č. pokladník.
Král. Vinohrady, Slezská tř. 38.

Slowutne a mnoho Wzatne Bottiwosti Panuom Purgmistru a Radde Stareho Miesta Prazskeho panům swym przizniwym a laskawym gegichmi tem Jan Taborsky z Klokotske Hory, Sluzbu swu powolnu przedwzkazugic· wsseho dobreho na panu bohu wssemohucym zada ~

Wasse milost pane Purgmystrze a wasse[te] pani milij. Poniewadz: Acžkoli ne mym chtie ním a ne mau woli, ale przedkem rzizenym Bozim a woli Bozskau· a potom woli a poruczenym wassich[ti]: Slawny Klenot Miesta tohoto Orloy· na mau pracy k zprawowa ný gest przissel, przi kteremz ya s pomoci pana Boha wssemohuciho pracuge, a pilne wssecky wiecy w nem a przi nem wnitrz y zewnitrz spatrzuge a wyssetrzuge, ktere a ya kekoli nedostatky, bud w nedodelani, budto w pokazeni spatrziti a wyhledati sem mohl, wassim[te] wssecky sem ge oznamil (czehoz gest zadny giny przede mnau ani za mne ne wy hledal) A mage litost nad tak znamenity Klenotem, na to sem wsseku pilnost swu wyna lozil, przemayssleje kudy a kterakby mohl k naprawenj przigiti, a k swe[mu] zase wyzdwizeni k dokonalosti a k prawde swe przziweden byti. Kdez pak wasse[t] te bedliwosti me a pilnosti wyrozumiewsse, razili ste mi w plne Radde przi przitomnosti pana Haytmana tehdaz pa[n]a Petra Bethyne poruciti a k tomu na zadost mau y dwa pany z prostrzedku wassich[ti] pana Pawla Zipanske[ho] a pana Matyasse Sstowizka, yakozto za Comissarze mi wysta witi, aby to wssecko cozby potrzebi bylo przi Orlogi delano a naprawowano bylo / Coz kdyz se gest s pomoci naywyssi[ho] pana a naydokonaleyssi[ho] Mistra me[ho] wykonalo. giz pak yako naposledy za slussnau a sprawedliwau wiec byti sem uznal, aby ten tak potrzebny Klenot k takowemu zpusstieni a pokazeni wice neprzichazel, a skrze mne aby k tomu dopu ssten nebyl, k czemuz od przedesslych zprawcy swych dopussten gest, ze sau zemrzeli gine[ho] zpraw ce po sobe nepozustawiwsse, ani koho aby mu dokonale rozumeti mohl wyuciwsse, ani yake zprawy uciniwsse, tak ze sau gey potom musyli zprawowati kterziz mu nerozumeli. Y wzal sem to przedse, abych ya wassim[te] w tom tak poslauzil, aby to se mnau ne umrzelo, ale abych gine[ho] wyucil a gemu wssecky taynosti Orloge toho ukazal, na miste swe (budto po smrti, a neb ziw gsa: nemohl li bych przi te prace westi) pozustawil a nechal. A nadto wayssie abych gesste ziw gsa to ucinil, czimzbych wassim[te] posluziti a ten Klenot zpra wowati y po smrti mohl, totiz abych wssecku zprawu A wlastnost Orloge to[ho] w Spis uwedl a wssecky taynosti ge[ho] wysswetlil a Wassim[te] to w Radde polozil, pro budauci zprawu. Budeli potom k tomu przichazeti, k czemuz gest giz bylo negednau przisslo, zeby niekomu ne swedomemu opet k zprawowani poruczen byti musyl &c. Y protoz ted spis ten: s pomoci Bozi: pokudz naywayssi moznost rozumu me[ho] welmi mdle[ho] wystacila, ucinil Wassi[te] gey pozustawuge, te cele duwernosti k wassim[te] gsa, ze tim wassim[tem] wdiecznie a to[mu] Klenotu uzitecznie, nyni y po me smrti poslauzim. A nechť neni to zadne[mu] k obtizno sti, ze sem tuto zprawu tak dlauze sepsal, ale bud znamo, ze kdybych k dlauhosti wrohle dage, ne ukratowal, nalezloby se gesstie dosti to o tom Orlogi wice psati, czehoz sem yakozto mensssi wiecy: kterez se kazdy zprawce wtipny sam dorozumiwati muze, pominul, Co sem pak koli sepsal, to sem s welikau pracy swau ucinil, Ale wssak lepe gest kazdemu budaucy mu zprawcy wyuczenu byti, nez na tento spis zpolehati. A to slussi w pameti miti ~

Tab. V. Druhá strana Zprávy o orloji.

Podle originálu fotografoval Fr. Dvořák.

Jan Táborský z Klokotské Hory a jeho Zpráva o orloji Staroměstském.

Dr. *Jos. Teige.*

(Dokončení.)

Když po smrti mistra Hanuše, tvůrce orloje Staroměstského, i žáka jeho Jakuba umělý stroj nejsa veden rukou dovednou vázl a škody bral, povolala rada městská konečně r. 1551 Táborského, aby pomohl. I podjal se úloze té a stroj rozebral za pomocí hodináře Skřivana (1553) a nejen dobře sestavil, ale i důležitými kusy doplnil, jak o tom ve Zprávě své obšírně mluví. Když ale r. 1553 neopatrností, zapomnělť Táborský v noci svíčku shasnouti, dřevo nad orlojem chytlo, byl, ač škoda nebyla veliká, propuštěn (1556) a nástupcem jeho jmenován hodinář Václav Tobiáš. Byl to již starší měšťan Staroměstský, který si r. 1538 s Reginou, manželkou svou, koupil dům Vilímkovský na rynku Staroměstském proti radnici rohový do Sirkové ulice za 175 k. gr. č. od Václava Sovy z Liboslavě a Pavla Severína z Kápí Hory, jakožto držitelův téhož domu ortelem panským (2111 fol. 240[1]). Na Novém Městě měl na Karlově náměstí nárožní dům podle domu »U hvězd« koupený r. 1525 od Servacia puškaře za 150 k. gr. a v Krakovské ulici dům od kramáře Václava za 25 kop zakoupený (2110 fol. 84 a 237.). Neznámo, kdy zakoupil dům v Karlově ulici vedle domu Jana Rety z Pístova, který byl od poručníků jeho sirotků r. 1566 prodán za 200 kop Bernartovi Pišterovi (2118 fol. 237.). Dlouho se Tobiáš orlojem nezaměstnával, zemřelť r. 1560 a radě městské nezbylo, než zavolati Táborského znovu k orloji, při kterém vytrval až do smrti své.

Kšaft svůj napsal Táborský zde v Praze 8. ledna 1568, prohlášen byl 23. ledna 1572. Málo dní před tím tedy zemřel. Poslední vůli jeho zapsali na radnici v tato slova :

My purgkmistr a radda Starého Města Pražského známo činíme tímto našim listem obecně přede všemi, kdež čten nebo čtúcí slyšán bude, a zvláště tu, kdež náleží, že Jan Táborský z Klokotské Hory, měštěnín náš, maje vstoupení do raddy, podal jest kšaftu svého v škatuli upečetěného, oznámiv při tom, že jest sobě týž kšaft o svém statku sepsal, kterýž všecku vuoli a konečnou o jeho statku sepsanú v sobě zavírá, jehožto on svěřuje, kdyby ho pán Buoh

smrti uchovati neráčil, aby manželka jeho podle toho náležitě opatřena býti mohla.

Kterýžto kšaft když po jeho smrtí před námi otevřín a na žádost Kateřiny, pozuostalé po něm Janovi vdovy, přečten byl, toto jest v sobě držel a zavíral, drží a zavírá slovo od slova bez proměny takto:

Ve jmeno svaté a nerozdílné Trojice amen. Já Jan Táborský z Klokotské Hory, písař kněh, soused Starého Města Pražského, známo činím tímto mým kšaftovním listem svou vlastní rukou psaným, že očekávaje v brzkém času konce života svého a nechtě, aby po mé smrti jaké nevole, soudy a nesnáze vzniknouti měly mezi přátely a příbuznými mými o statček po mně pozuostalý, z milosti božské mně propůjčený, ještě za zdraví svého, paměti dobré a rozumu zdravého užívaje, s dobrým rozmyslem vlastní rukou svou sepsal jsem tento kšaft a poslední mé poručenství, čině takové pořízení o všem statečku svém. I tuto vuoli mú konečnú oznamuji takto:

Jakož jsem Kateřině, manželce své, společným vzdáním vzdal a knihami městskými zapsal všecken statek svuoj, jakž zápis ten libro contractuum fulvo 2^0 v sobě obsahuje a zavírá, toho zápisu tímto svým posledním poručenstvím potvrzuji a smrtí svou to zapečeťují. A jestli kde který jiný zápis předešlý mimo to společné vzdání učiněný, ten tím zápisem společného vzdání a také i tímto mým kšaftem mořím, ruším, kazím a v nic obracuji. A netoliko předešlý, ale nalezlo-li by se jakékoli potomní buďto přiřčení nebo zápis komukoli ode mne bez vuole manželky mé učiněný, i to aby žádné moci a žádného práva proti vuoli manželky mé nemělo. A za to pana purgkmistra a pánuov jich milostí prosím, aby nad tím zápisem společného vzdání a nad manželkou mou ruku ochranou držeti ráčili a v tom jí žádnému žádné překážky činiti dopouštěti neráčili. Neb jakož za živnosti mé žádný, ani děti mojí s první manželkou zplození, vědouce o tom zápisu, však jsou se k němu neozvali a proti tomu, tu kdež náleží, nic neříkali. A by pak chtěli, však jsou tomu spravedlivě odporovati nemohli. Tak také ani po mé smrti dcera má na odpor tomu a na těžkost manželky mé nastupovati spravedlivě nemuože, neb po jejich mateři nic jest nezuostalo, nébrž ještě mnoho kop dluhuov bylo po ní zuostalo, kteréž jsem já těžce platiti musil, již jsa s manželkou druhou touto; což jest na škodu a na ujmu nemalú živnosti její býti musilo. A tak tehdy neměli nač nápadu ani první děti mojí po své mateři míti a spravedlnosti žádné k nynějšímu statku po mně pozuostalému nemají, než manželka má sama k tomu ke všemu právo a spravedlnost má, neb jest po jejich mateři ani po mně nic nevzala, neb jsem k ní neměl co přiložiti. Než čímžkoli nás oba spolu pán Buoh z požehnání svého naděliti ráčil, ona jest mi na to pracovati a toho věrně a právě dobývati pomahala a bez její na větším díle pomoci já k tomu přijíti sem nemohl. I tehdy nebylo [by] slušné ani spravedlivé, abych já to od ní odtrhnouti a kam jinam obrátiti,

jí vzíti a dětem svým dáti měl, ale spravedlivě při ní všeho zanechávám.

A ačkoli děti mojí první žádného práva a spravedlnosti k statku mému jsou neměli a nemají, a by pak byli chtěli, neměli se nač potahovati, však proto Markyta Bybová, dcera má, kteráž toliko sama z nich živa zuostala ode mne ne z povinnosti, ale z milosti, k tomu, co jsem jí prvé dal, za oddíl svuoj deset kop a šatuov s nádobím více než za druhých deset kop jest přijala a tím ze statku mého jest vybyta, k čemuž se jest stojecí v raddě s Jiříkem, manželem svým, přiznala. Což zapsáno jest v knihách městských libro contractuum fulvo 2^0 folio CXC. A to přiznání v raddě činécí ani tu proti zápisu společného vzdání nic jest neříkala.

A ačkoli ani tím nebyl jsem jí povinen a byl bych jí ani toho nedal, neb toho hodna nebyla pro svú zpuornost a neposlušenství a pro její mnohú bezbožnosť, kterúž jest mimo přikázáni boží proti mně a více proti manželce mé nenáležitě vždycky prve i potom činila etc., ale učinil jsem to na snažnú přímluvu manželky své, kteráž, moha mi toho hájiti, i ještě se za ní přimlouvala. A protož ničímž jí manželka má po mé smrti povinna není.

Pakli by jí z své dobré vuole neb komu jinému z přátel mých manželka má (a bude li míti z čeho) co uděliti a dáti chtěla, při tom já ji jak prvé tak i nyní zanechávám.

Co pak se dotýče taluov na Horách, kde je koli mám, poněvadž manželka má jich se zbavuje a nic s nimi činiti míti nechce, o těch jiná pořízení má jinde se najíti mají. Pakli by se nenalezli, nechť s nimi dělá, co chce.

Na potvrzení a pro lepší jistotu toho všeho pečeť svú vlastní přitiskl jsem k tomuto listu. Jenž jest dán leta Páně MDLXVIII. ve čtvrtek po sv. Třech Králích.

Kterýžto kšaft my z počátku psaní purgkmistr a radda jakožto pořádně ku právu našemu podaný na žádost Kateřiny, po témž Janovi Táborským pozuostalé vdovy, poněvadž mu také v času právním žádného odporu se nestalo, jsme ztvrdili. Tomu na svědomí etc. v středu po sv. Vincenci leta Páně etc. LXXII. (2120 fol. 124—5.)

Vdova Táborského žila ještě do r. 1575. Její kšaft, který tuto se uveřejňuje, prohlášen byl na radnici tohoto roku 11. července. Zní:

My purgkmistr a radda Starého Města Pražského známo činíme tímto našim listem obecně přede všemi, kdež čten neb čtoucí slyšán bude, a zvláště tu, kdež náleží, že Kateřina, po někdy Janovi Táborském z Klokotské Hory pozuostalá vdova, učinila jest kšaft a pořízení o statku svém, a ten když po smrti její před námi v raddě na žádost slovutného pana Václava Gamaryta z Rovin, Jeho Milosti Císařské raddy při appellacích, přečtěn a publikován byl, to jest v sobě držel a zavíral, drží a zavírá slovo od slova bez proměny takto:

Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice, Buoha otce, Buoha syna, Buoha ducha svatého, jediného pána Boha všemohoucího na věky požehnaného amen. Já Kateřina, po někdy Janovi Táborském

z Klokotské Hory pozuostalá vdova, cítíc nedostatek na zdraví svém, však jsúcí paměti dobré a rozumu zdravého užívaje, nevědúcí kdy by mně všemohúcí pán Buoh z tohoto bídného světa k svý božský slávě povolati ráčil a nechtě tomu, aby po smrti mé o statček mně od jeho svaté božské milosti propůjčený jaké nesnáze, nevuole a soudové vzniknouti měly, kšaft a pořízení poslední vuole mé o témž statečku mém sem sobě sepsati dala a o něm takto řídím a kšaftuji.

Předně duši svou milou, drahou krví pána Ježíše Krista vykoupenou, pánu Bohu a vykupiteli svému v ruce jeho svaté poroučím, jsúcí té celé víry, že v den nejposlednější ji s tělem zase spojíc mne k životu věčněmu vskřísiti a v počet volených svých k slávě nebeské připojiti ráčí.

Dále pak duom svuoj, v němž bydlím, se vším k němu příslušenstvím, se všemi v něm svrchky, nábytky, nádobí cínovém, šaty ložními, chodicími, item krám ležící podle Hlásné a jiný statek svuoj všecken movitý i nemovitý, na čemž by ten koliv záležel, uptán a jakým jménem jmenován býti mohl, taky i všecky dluhy, odkazuji a mocně poroučím, však po smrti své a prve nic, slovutnému panu Václavovi Gamarytovi z Rovin etc. Jeho Milosti Císařské při appellacích raddě, a Anně, manželce jeho, k jmění, držení, dědičnému vládnutí a užívání. A to činím s dobrým rozmyslem a z svobodné své dobré vuole za dobré jich k osobě mé od mnoha let prokazované v všelijakých potřebách mých přátelství, upřimnú přízeň a lásku.

Však tato jest při tom vuole má, aby dotčený pan Václav Gamaryt z Rovin a Anna, manželka jeho, z toho domu a jiného statku mého všeho jim tak ode mne daného a odkázaného byli povini vydati dvě stě kop míš. ouředníkuom nynějším neb budoucím při záduší kostela Betlimského nařízeným k dobrému téhož záduší. A to, kdyžby duom ten muoj, v němž bydlím, prodán byl, a oni ouředníci nynější neb budoucí jmenovaného záduší Betlemského přijma těch dvě stě kop míš. jich na nic jiného než na vopravu téhož chrámu nebo kostela Bethlimského obráceti nemají.

Co se pak druhého krámu mého nárožního proti kuoru sv. Havla ležícího dotýče, ten také k záduší kostela Betlimského odkazuji, však na ten a takový zpuosob, aby nikda na časy budoucí prodáván nebyl, nébrž ve dvou kopách míš. do roka se najímal, jakož i já prve, nežli sem jej koupila, tak sem jej najímala a takové dvě kopě míš. ouředníci dotčeného záduší Betlimského každého roku vyupomínajíc k sobě aby přijímali, z toho krám ten opravovali a ostatek na potřeby kostela Bethlíma na budoucí časy obraceli, jimž se toho duověřuji, že se v tom ve všem podle této mé vuole poslední pro vodplatu boží zachovají.

A jich milostí pánuov, pana purgkmistra a raddy Starého Města Pražského, prosím, že tuto mou poslední vuoli stvrditi a nad ní ruku svou ochrannou držeti ráčí. Však k změnění toho všeho moci sobě pozuostavuji a zanechávám.

Tomu na svědomí tento kšaft a vuoli mou poslední pečetí pana Jana Táborského někdy manžela mého sem upečetila. Stalo se ve čtvrtek ochtab památky těla a krve pána našeho Ježíše Krista léta sedmdesátého třetího.

Kterýžto kšaft my s počátku psaní purgkmistr a radda na žádost nadepsaného pana Václava Gamaryta z Rovin jsme stvrdili. Tomu na svědomí etc. v pondělí den památky sv. Prokopa léta Páně tisícího pětistého sedmdesátého pátého. (2120 f. 170—171.)

Táborského Zpráva o orloji, která tuto se poprvé otiskuje, chovala se dosud v archivu kr. hl. města Prahy a odevzdána byla lonského roku museu téhož města. Jest to originál vlastní rukou Táborského psaný o 16 listech pergamenových, z nichž napřed 1 list a vzadu $1\frac{1}{2}$ listu jsou nepopsány. Na deskách kožených vtištěn nápis pozlacený: Sprawa o orloji Pražském 1570 a znak městský (arma civitatis Pragensis). Rukopis jest 25 *cm* dlouhý a 21·6 *cm* široký. Stará signatura jeho byla: B IX 14.

Toto vypsání orloje Pražského,
vysvětlování nesnadností jeho,
tehdáž se stalo, šťastně vykonalo,
když se jest psalo

od narození Krista, spasitele
od zatracení, věrných zprostitele,
léta drahého patnáctého stého
sedmdesátého.

Líto jest bylo toho Táborskému,
že jest nebylo toho, kdož by jemu
rozuměl zdravě, majíc jej v své zprávě,
by jej vedl právě.

Proto jest o něm tuto zprávu sepsal,
ktož bude po něm, aby nad tím nespal,
by mu rozuměl, zpravovat jej uměl,
v tom pilnost svú měl.

Buď toho vděčen, ktož jej v své zprávě máš,
budeš bezpečen, když se tak zachováš,
škod při něm ujdeš, chvály z něho dojdeš,
lůn míti budeš

Slovutné a mnohovzáctné poctivosti pánuom purgmistru a raddě Starého Města Pražského, pánům svým příznivým a laskavým, Jejich Milostem, Jan Táborský z Klokotské hory službu svú povolnú předvzkazujíc všeho dobrého na pánu Bohu všemohúcím žádá.

Vaše Milost pane purgmistře a Vaše Milost páni milí! Poněvadž, ačkoli ne mým chtěním a ne mou volí, ale předkem řízením božím a volí božskou a potom volí a posvěcením Vašich Milostí slavný klenot města tohoto, orloj, na mou práci k zpravování jest přišel, při kterémž já s pomocí pána Bohu všemohúcího pracuje a pilně všecky věci v něm a při něm vnitř i zevnitř spatřuje a vyšetřuje, které a jakékoli nedostatky, buď v nedodělání, buď to v pokažení, spatřiti a vyhledati sem mohl, Vašim Milostem všecky sem je oznámil, čehož jest žádný jiný přede mnou ani za mne nevyhledal. A maje lítost nad tak znamenitým klenotem, na to sem všecku pilnost svú vynaložil, přemajšleje, kudy a kterak by mohl k napravení přijíti a k svému zase vyzdvižení k dokonalosti a k pravdě své přiveden býti.

Kdež pak Vaše Milost té bedlivosti mé a pilnosti vyrozuměvše, ráčili ste mi v plné raddě při přítomnosti pana hajtmana, tehdáž pana Petra Bechyně, poručiti a k tomu na žádost mou i dva pány z prostředku Vašich Milostí, pana Pavla Žipanského a pana Matyáše Štovíčka, jakožto za kommisaře, mi vystaviti, aby to všecko, což by potřebí bylo při orloji, děláno a napraveno bylo. Což když se jest s pomocí najvyššího pána a najdokonalejšího mistra mého vykonalo, již pak, jako naposledy, za slušnou a spravedlivou věc býti sem uznal, aby ten tak potřebný klenot k takovému spuštění a pokažení více

nepřicházel, a skrze mne aby k tomu dopuštěn nebyl, k čemuž od předešlých zprávcí svých dopuštěn jest, že jsou zemřeli, jiného zprávce po sobě nepozůstavivše, ani koho, aby mu dokonale rozuměti mohl, vyučivše, ani jaké zprávy učinivše, takže sou jej potom musili zpravovati, kteříž mu nerozuměli.

I vzal sem to před se, abych já Vašim Milostem v tom tak posloužil, aby to se mnou neumřelo, ale, abych jiného vyuče a jemu všecky tajnosti orloje toho ukáže, na místě svém, buď to po smrti aneb živ jsa — nemohl-li bych při tom práce vésti — pozůstavil a nechal. A nadto vajše, abych ještě živ jsa to učinil, čímž bych Vašim Milostem poslúžiti a ten klenot zpravovati i po smrti mohl, totiž, abych všecku zprávu a vlastnost orloje toho v spis uvedl a všecky tajnosti vysvětlil a Vašim Milostem to v raddě položil pro budoucí zprávu, bude-li potom k tomu přicházeti, k čemuž jest již bylo nejednou přišlo, že by někomu nesvědomému opět k zpravování poručen býti musil.

I protož teď spis ten s pomocí boží, pokudž najvajš možnost rozumu mého velmi md ého vystačila, učiniv, Vašim Milostěm jej pozůstavují, té celé důvěrnosti k Vašim Milostem jsa, že tím Vašim Milostem vděčně tomu klenotu užitečně nyní i po mé smrti posloužím.

A nechť není to žádnému k obtížnosti, že sem tuto zprávu tak dlouze sepsal, ale buď známo, že kdybych k dlouhosti prohlédaje neukracoval, nalezlo by se ještě dosti, co o tom orloji více psáti, čehož sem jakožto menší věci, kteréž se každý správce vtipný sám dorozumívati může, pominul.

Co sem pak koli sepsal, to sem s velikou prací svou učinil. Ale však lépe jest každému budoucímu zprávci vyučenu býti, než na tento spis spoléhati. A to sluší v paměti míti.

Spis tento rozdělen jest na XVIII. kapitul.

V této první se vypisuje chvála orloje Pražského a oznamuje se, jaké věci divné v něm zavříny jsou.

Orloj Pražský jest ne jako jiný orloj, ale jest všem učeným lidem a zvlášť astronomům divný a vzácný a neučeným nesrozumitelný, takže kto v umění hvězdářském nic nezná, žádný ten bez ukázání, zvlášt pak v spherách, jemu vyrozuměti nemůže, než na kolik hodin ruka ukazuje, anobrž astronomuom, ač toho napřed znají, ne všudy srozumitedlný jest, leč by jim tajnosti jeho ukázány byly. I kterakž tehdy layk a člověk prostý a neučený zpravovati by jej mohl, leč by zvláštním darem božím v tom a vtipem mimo jiné obdařen byl, aneb leč by dostatečně v něm vyučen byl? Neb není na tom dosti, že by on váhy natáhl, aby hodiny bily, ale aby uměl zpraviti, aby dobře bily a nemajlily. A ještě na tom dosti není, ale mnoho, což níže vypsáno jest, jiného znáti a uměti zpraviti musí.

Orloj ten jest rozprávky a chvály hodný ve všech krajinách nad jiné všecky veliké orloje na světě, jehožto chvály já tak vysoce vypraviti neumím, aby on ještě vajše a více vychválen býti hoden nebyl, neb nevím a nedržím, aby mohli nad něj misternější a divnější orlojové kde v kterých končinách světa nalezeni býti, ale dosti by bylo, aby aspoň jeden jemu rovný nalezen byl. A že to tak jest, porozumí se tomu, když tento spis všecken přečtěn bude.

Ač i já viděl sem jeden orlojík ne veliký o vosmi spherách vtipně a divně udělaný a znamenitě chvály hodný, kterýž se jest potom dostal JMti arcikníželi Ferdinandovi. Ale však nemůž se jeho mistrovství vyrovnati mistrovství orloje tohoto. Neb dvě sphery orloje tohoto ještě více v sobě zavírají, nežli oněch všech vosm a v menším počtu kol více působí tento, než onen v mnoho větším počtu.

A protož, zdálo-li by se komu, že sem i já orloj tento přechválil, nechť mi to v pravdě poví a v jistotě ukáže, kde takový, tak znamenitý a divný orloj mají A když se to tak najde, ne strany nějakých tatrmanuov a jiných aparatův bystře a nákladně, ale neužitečně, udělaných k podivání a k divadlu lidu obecnímu připravených, ale strany mistrovství astronomského učeným lidem divného a jim i lidu obecnému potřebného, tehdy já od svého pustím.

Orloj tento tak divný a tak znamenitý jest, že já divěcí se jemu mnohokrat sem říkal, že jest nebeský orloj. A ne bez příčiny, ale z příčiny přirovnání k běhu nebeskému. Neb jest k němu tak přirovnán, že jak slunce na nebi buď to cursu violento seu rapto, během prudkým, totiž všeho nebe běžením a jeho, totiž slunce, i všech hvězd s sebou od východu k západu nesením běží, buďto také motu naturali, totiž jak během svým neb hnutím přirozeným povlovným od západu k vajchodu po zodiaku jde neb postupuje a na kterém znamení i na kolikém stupni každý den z rok do roka stojí, v kolik hodin kdy vychází, v kterú hodinu na poledni stojí, kde zapadá, jak vysoko od vajchodu supra orizontem a kterak blízko k linií polední a jak nízko k západu, také kde po západu sub orizonte, totiž pod zemi v noci jest, anobrž také i to, jak od nás jda po zodyaku v ubajvání dne na zimu se oddaluje a zase v přibajvání dne na leto k nám se přibližuje. Tak všecko na sphéře orloje toho se nachází, spatřuje a ukazuje.

A též o měsíci, kdy nastává, kdy první čtvrt, kdy plný, též poslední čtvrt jest a jak ho přibajvá a ubajvá. Též na které znamení který den jest a na kolikém stupni a jak vysoko nad zemí aneb nízko pod zemí kdy stojí a kterak daleko od slunce kterého koli dne od nastání svého odšel a zase od plnosti své k slunci přišel. Též také o dvanácti znameních, v kterú hodinu které z nich vychází a které zapadá a kdy kterých VI nad zemí a kterých VI pod zemí jest, tak všecko na spheře se nachází a ukazuje, leč by se co pokazilo aneb zprávce jinak řídil, než by náleželo.

K tomu také i hodiny planetní, horas inequales, tento orloj na své spheře bez chyby ukazuje, a tak tedy nezdá mi se neslušné, nebeským orlojem jej jmenovati.

Ukazuje se také na spheře dolejší každý den a svátkové přes celý rok, neb jest na ní napsán celý kalendář obecní s dvanácti měsíci obyčejnými a s zlatým počtem, kterýžto počet vždycky ustavičně oznamuje, který den nový měsíc nastati má a kterého roku třináctý měsíc přibude a kterého měsíce obyčejného hruden [1]) se přitrefí, nébrž i kterého dne nastane.

Přidán jest také zlatý počet [2]) černou barvou napsaný od 21. dne března až do 18 dne dubna, po kterémž se vyhledati může, v kterú neděli Veliká noc bude kterého koli roku. A při tom netoliko napsáno, ale i figury namalovány jsou dvanácti měsícův s dvanácti znameními i s jejich zvláštnostmi a povahami, jaká se díla kterého měsíce dělaji a kterého měsíce slunce na jedno každé znamení i kterého dne vchází.

Jakož pak to všecko Jeho Milosti císaři Ferdinandovi slavné paměti udělav instrument dřevěný podobenství těch sphér běh a hnutí i způsob toho všeho vočitě sem ukázal a toho sem dokázal, že Jeho Cís. Milost takového orloje na všem panství svém císařském míti jest neráčil.

A protož, kto by ten orloj zpravovati chtěl a těch věcí by neznal, nepokoušej se o to neb ho právě v jeho pravdě zpraviti moci nebudeš, by pak

---

[1]) Pojmenování to přichází často ve starých českých kalendářích a znamená takový rok, v němž se 13 nových měsícû nahodí. Latinsky nazývá se takový rok annus embolismalis. V cyklu měsičním bývá takových roků sedm a sice rok 3., 6., 8., 11., 14., 17. a 19. Jest to jakási upomínka na někdejší pouhý rok lunární, mezi starými Čechy zajisté obvyklý, ale později vytlačený. Dle pravidla v středním věku běžného dostala světlost měsíční od toho měsíce jméno, v němž se končila, a proto když bylo v roce 13 počátků světlostí měsíce, bylo kromě 12 obyčejných pojmenování dle jmen měsíců potřebí jména k pojmenování třinácté. Světlost ta nazývána Hruden a od toho i pojmenování rok hrudní. Světlost čili lunární měsíc Hruden nebyl spojen s určitým datem v roce, nýbrž připadal do rozličných měsíců ($^2/_{12}$, $^2/_9$, $^6/_8$, $^3/_1$, $^2/_{11}$, $^2/_8$, $^5/_3$). Naznačování roku hrudného udrželo se o kalendářích českých až do r. 1773. (Emler, Rukověť chronologie str. XIX.)

[2]) Zlatý počet (numeri aurei) jsou čísla I.—XIX. označující 19 let v obbobí (cyklu) měsíčním (decemnovennalis), sestrojeným tak, že v letech majících stejná čísla připadají proměny měsíce na stejná data v měsíci.

všech jiných orlojův svědom byl, anobrž by je pak i dělati uměl, neb si žádného tomuto podobného neviděl, nad to pak nedělal. Nadto pak nepokoušej se oň bez vyučení ten, ktož jiných orlojuov svědom není. Také vědomo buď, že orloj Olomúcký v svém mistrovství tak daleký jest od mistrovství orloje Pražského, jako Olomouc od Prahy. To pak všecko v této první kapitule jest sumou a jako universaliter oznámeno, což dále bude obzvláštně jako particulariter vypisováno

Čeho tento orloj a jakého zprávce potřebuje. Kapitula druhá.

I tehdy, poněvadž tento orloj tak divný, tak znamenitý a jako nebeský jest, rozum ukazuje, že votec a mistr jeho musil jest podivení hodného a jako nebeského vtipu býti. Tak i podnes toho potřebí jest, ktožkoli jemu vyrozuměti, zvláště pak bez ukázání a vyučení, chce, musí dobrého vtipu býti A kto jej dobře zpravovati chce, neučiní tomu nic bez pomoci božské. Protož se najprv má k mistru nebeskému utéci a jeho za pomoc a za dokonalé vyrozumění žádati. Má také dobrého svědomí býti, aby se nic toho při něm nedopouštěl, což by mu na škodu a na pokažení jeho býti mělo, a nic toho neobmeškával, což by při něm potřebného bylo. Neb nedbalce, nadto pak opilce tento orloj za zprávcí míti nechce, neb on toho potřebuje, poněvadž mnoho tisíc lidu se jim zpravuje, aby při něm pilnost byla ve dne i v noci, aby dobře a právě šel a aby v své celosti a v své pravdě stál. A tak aby poctivost jeho nehynula, ale raději rostla a aby zprávce jeho, dobře jej zpravuje, raději tudy chválu jeho nerozmnožoval nežli zlým zpravováním v potupu uvozoval. Musí také vždycky věděti v kolik hodin slunce, ano i v kolik minut astronomských vychází, aby orloj s sluncem se srovnával atd.

A kto jej chce zpravovati, tyto dva veršíky endecasillabní oznámí, čeho žádá:

Kto chce mnohé hlavy lámání míti,
můž tohoto orloje zprávcím býti.

O rozdílu orloje a co první strana působí. Kapitula třetí.

Orloje tohoto jsou strany čtyry a každá svú váhu, svůj zvláštní stroj a svá kola má, jimiž zvláštní dílo své vykonává

První strana jest, jenž slove minutní, ta nemá než dvě kola. Jedno kolo veliké, jenž slove hlavní, na jehožto hřídeli sedí vál neb rumpál a na něm visí váha, kteráž je táhne. Druhé kolo dobře mnoho menší sedí nad ním s svým triblíkem, jenž slove štegrad.[3]) A ten jsa veden zuby kola hlavního vede minuty. Kterážto strana první váhou svou a jitím hlavního kola svého jakožto gruntem vede spheru se všemi jejími přislušnostmi a zpravuje všecky jiné strany, kteréž nejdou a svých působení nevykonávají dotud, dokud touto první stranou k tomu přivedeny a odemčeny nebudou. O čemž v kapitule sedmé vypravovati se bude.

O druhé straně, co ona působí. Kapitula čtvrtá.

Druhá strana jest hned vedle první v jedné hranici sevřená s svým kolem a s svou vahou. Ta nic jiného nepůsobí, než, když první strana palici její vyzdvihne a ta palice, když spadne a zámek její vyrazí, tehdy se v té druhé straně kolem a strojem jejím zvoní v zvonec. A v tom zvonění obrátí se kola jejího polovice a vyzdvihne svým bočním worffem, jedním ze dvou, rykl, jenž slove lermo, k kterémuž jest drát tlustý připjat A když to lermo s worffu, kterýmž jest vyzdviženo, snikne a spadne, tehdy se kolo její zase zamkne a zastaví, zvonec zvoniti přestane a hodiny hned tepou.

---

[3]) Z něm. Steigrad.

O té straně druhé nic více není vypisovati, neb se to všecko samo viděti dá, co ona dělá, a rozum to snadno pochopí. A když toliko váhy jejich se natáhnou, ona nezmajlí učiniti, což jí náleží.

O třetí straně. Kapitula pátá.

Třetí strana není při těchto dvou tu dole, ale jest nahoře na věži s svou váhou a s koly svými v své hranici obzvláštní, kteráž slove bicí, neb ona to působí vahou a koly svými, že hodiny tepou na zvon.

A ta se vyráží a odmíká stranou druhou po strúně, tak že, když to kolo v straně druhé ten rykl neb lermo vyzdvihne, jakož vajš dotčeno jest, tehdy se ten drát k němu připatý natáhne a tím natažením vyzdvihne kladivo neb palici v té straně třetí tam nahoře na věži. A když to lermo s worffu spadne, tehdy také tam nahoře kladivo zase spadne a vyrazí neb odemkne zámek té třetí strany a tak hodiny tepou. A tou druhou strúnou, která dolův s věže visí, klapáček stojící vedle sphery hodiny počítá.

O té třetí straně také není potřebí víc psáti, neb ktož jiným orlojům rozumí, ten v straně této třetí také snadné všecko spatří a, čeho tu třeba jest, porozumí. A též ona nezmajlí učiniti, což jí náleží, když jen stranou první a druhou zmajlena a všech váh natáhnutím obmeškána není. A ta strana hořejší jest starodávní stroj, někdy prve dávno jiného mistra dílo, jakož se to samo ukazuje, poněvadž starý stroj minutní v též hranici pustý stojí. A tak rozum káže, by pak pamětí lidských nebylo, že sphery s dolejšími stranami někdy potom po mnoha letech jsou dělány. I musilo tehdy od strany druhé z duola po strunách přivedeno býti nahoru spouštění a odmykání zámku té strany třetí. Ta strana třetí bicí měla jest velmi těžké natahování váhy své, tak že sem ji musil sám druhý natahovati, ač i rumpálem se natahovalo. Tehdy pro lehčejší natahování vnuknutím mistra Václava Medka[4]) vymyslil sem kolo heverní i radil sem se o to s Danielem Skřivanem[5]) hodinářem, můžli to uděláno a vpraveno býti na nižší hřídel, na níž jest menší vál a on ohledav pověděl, že můž. I dal sem mu to udělati a páni úředníci dali mu za to VII kop míš. A tudy oblehčeno jest to natahování, že je pacholík natáhne sám. Potomními pak časy dal sem všecky nové skřipce k těm všem třem stranám zdělati, dobře větší než prvé byly a tak všecky strany hodin čerstvěji a s menšími vahami jdou než prve chodívali. A od toho všeho páni úředníci jsou platili.

Čtvrté strany vypsání, totiž kalendáře a hnutí počtu hodin. Kap. VI.

Čtvrtá strana vnitř sama o sobě jest dole najníž jakožto na prvním ponebí od země podnebím neb podlahou hořejší, na kteréž stojí první strana s druhou. A ta není v žádném kajzu neb hranici sevřena. Ta strana čtvrtá vede kolo a spheru kalendáře najnižší spolu s hnutím počtu hodin na spheře hořejší zevnitř, kteréž hnutí jde od jednoho solstitium k druhému. A tak ta strana dvojí věc koná. A o tom zprávy potřebí jest.

I známo buď, že kolo kalendářovo veliké má v kraji svém 365 vroubkův neb zubův, totižto tolik, kolik jest dní do roka. A tak jeho vzláštnost jest jednou do roka se obrátiti. Nad tím pak kolem veliký jest hřídel železný tenký ale dlouhý od jednoho sloupu až do druhého, mezi nimiž kolo sedí vztažený a do svých kštudlů, z nichž jedna jest přibyta k jednomu sloupu a druhá k druhému, vpravený. Na ten hřídelík jest vsazeno kolečko maličké rozdvojené v kraji způsobem prysku, kteréhožto kraj vpuštěn jest do vrubu mezi zuby toho kola velikého. A to kolečko dvojí věc dělá, jednu, že drží

---

[4]) Srov. o něm můj článek v Ottově Slovníku Nauč.

[5]) Daniel Skřivan byl zámečníkem na Nov. Městě, kde si koupil se svou ženou Dorotou r. 1532 dům ve Vodičkově ulici od Anežky Smekové a syna jejího, kněze Rafaela, za 30 k. č. (2191 fol. 195.)

to kolo kalendářovo veliké i s kalendářem, aby se to obé nikam krom času nehnulo, druhé, že když se ono zatočí aneb s svým hřídelem obrátí, tehdy jeho jeden kraj neb konec obkročí jeden zub a vyjde z jednoho vrubu kola velikého a druhý konec vstoupí do druhého vrubu a tudy pohne kolem o jeden vroubek a zub a tak kalendář postoupí o jeden den. A to jest první dvoje věc, kterúž ta strana čtvrtá v svém místě dolejším tu dole koná.

Druhá věc jest při tom kole, kterú ono působí k vyrozumění a k vyhledání bez zprávy dosti těžká a nesrozumitedlná, neb nespatřitedlné své hnutí koná (kteréžto já ne hned sem vyrozuměl, neb sem o tom i o jiném žádné zprávy neměl), ač spolu s kalendářem jedním hnutím jde. Však kalendář postoupí spatřitedlně, ale toto nespatřitedlně. A to jest postupování a hnutí hodin, jímžto postupuje počet hodin zevnitř na spheře podlé postupování a hnutí slunce a jeho dále od nás odcházení na nebi, totiž od solsticium letního k zimnímu a ubajvání dne, též zase blíže k nám přicházení, totiž od solsticium zimního k letnímu a přibývání dne. A tím takovým hnutím vždycky na spheře ukazuje se, kdy a v kterú hodinu, anobrž téměř v kolikou minutu slunce vychází a též kdy jest pravé poledne, však tak, když orloj dobře jde. Tehdy vždycky ruka s svým indexem, na němž sedí slunce pozlacené, vstoupí na najvyšší místo sphery a srovná se s linií polední pozlacenou a ukáže poledne.

To pak hnutí koná se tím pravidlem železným dlouhým, jehožto konec vrchní připjat jest mezi hranici strany první a mezi spherou k jednomu prutu kola spherního, kteréž se tu nezdá kolem býti, protože tu vnitř při orloji za spherou nemá okolku železného zřetedlného než toliko tři pruty vztahující se k krajuom sphery; jeden najvajš a dva po bocích neb po stranách sphery. Na kterýchž prutích jsou skřípečkové železní malí, ale zevnitř na spheře jest kolo zřetedlné, neb konce těch tří prutův vyvedeny jsou ven na zevnitřek sphery, jsouce vohnutí, tak že na ně uveden a vpraven jest vobruč aneb okolek železný veliký. A to největší kolo v tom orloji jest, jenž jest zevnitř na spheře, neb obkličuje a obaluje všecku spheru, a jest dvojité, neb má dva kraje, mezi nimižto jest vsazený počet hodin okolo sphery, kterýžto jest hnutedlný neb sedie na okolku hnutedlném, musí také s ním postupovati podle své náležitosti. Ti pak skřípečkové malí vsazeni jsouce na ty tři pruty přidržovali a přitahovali počet hodin s jeho okolkem, aby zevnitř neodstupoval od sphery, ale již není než jeden, neb jsou za Tobiáše ztraceni dva.

Hnutí pak a postupování tohu kusu má grunt tento, že to pravidlo dlouhé asi šesti loket vzdélí vnitř připaté k tomu ze tří jednomu prutu dosahuje a vztahuje se od té strany první a hořejší dolův až do této strany čtvrté najdolejší, a druhý, totiž zpodní konec pravidla toho vpraven a vstržen jest na konec kliky do kola kalendáře. Kterážto klika téhož kola hnutím a tím líným, jednou v roce pomaličku obrácením, dělá věc nespatřitedlnou, totiž okolek neviditelný neb v postoupení kola kalendáře pohne se také i klika, ale velmi maličko, tak že toho vočima nespatříš, ale kola kalendáře spatřiti hnutí můžeš.

A to jest druhá dvoje věc, kteráž to maličké kolečko rozdvojené [6]) na ten hřídel dlouhý vsazené dělá již netoliko v té straně čtvrté dole, ale i nahoře v straně první. Jedna, že též spolu s kalendářem i to postupování počtu hodin na spheře drží a pohnouti se mu krom času nedá, a druhá, že je též s kalendářem postupovati učiní.

I tehdy nemalú ale velikú věc hnutedlnú dvojí, jednu dole a druhú nahoře, to maličké kolečko sebou ji drže stálú časy náležitými činí. Neb to znaj, kdyby ono vyzdviženo neb s svým hřídelem odjato aneb kolo kalendáře do vnitřku potaženo bylo, tak že by se s vruby kola svého velikého minulo a z nich vyšlo, tehdy by se kalendář s svým kolem velikým sám zatočil o několik neděl a klika by zběhla váhou toho pravidla dlouhého a tíží jeho až do najnižšího místa svého a uvedla by s sebou tím pravidlem počet hodin s jeho okolkem na spheře, že by sešel až do solsticium zimního a stál by

[6]) Míněn tu nekonečný šroub.

tak jako o svaté Lucii na linii polední XVI. a hodiny by se spustily a bily by kromě času a ruka by se s počtem nesrovnávala, tak že by měl správce znamenitou práci zase to napraviti, a byl-li by toho nesvědomý, strach, aby něco neskřivil neb nezlámal. A tomu lépe porozumíš, když budeš čísti o voblouku v kapitole IX

Jakož pak mě se jednou přihodilo, když vítr silný kalendářem z rynku pohnul do vnitřku, že minulo se to kolečko maličké s kolem velikým a vyšlo z vrubů jeho. I utekl mi kalendář nazpátek o tři neděle a na spheře ruka coufla skůro o hodinu. A protož není daremný ten klín dřevenný, kterýmž jest založeno to kolo kalendářovo na hřídeli svém, aby vítr nepohnul z rynku kalendářem, neb kdyby toho klínu nebylo, nejednou by se to přiházelo. Neb ta klika když dolův od vrchu svého postupuje, tehdy táhne tím dlouhým pravidlem to tréprutč kolo a s sebou dolův je vede A tudy počet hodin na spheře s svým okolkem postupuje k linií polední od XVI. hodin až do XX. a to pomaličku za den o jeden grád, někdy víc a někdy míň, tak jak slunce na nebi po své declinaci od solsticium letního k zimnímu postupuje a od nás se oddaluje. To se tak děje od sv Víta až do sv. Lucie, když dne ubajvá. Od sv. pak Lucie, když dne přibývá, klika jde zase nahoru od zpodku svého i tlačí tím pravidlem zase nahoru to tréprutč kolo a počet hodin zevnitř na spheře opět též pomaličku zase nazpátek jde a postupuje a k nám se zase přibližuje s nebeským sluncem od XX hodin k linií polední až do XVI. A tak vždycky ta klika stojí najvajš při sv. Vítě, když jest den najdelší a na linií polední na sphéře XVI hodin a tehdáž jest solsticium letní a při svat. Lampertu a Řehoři, když bývá den jako noc, klika stojí voupol neviditedlného okolku svého a na linií polední právě XVIII hodin. Při sv. pak Lucii, když jest den najkratší, klika stojí najníž a na linií polední XX. A tehdáž jest solsticium zimní.

A v tom kusu já uznávám divný a jako nebeský vtip a znamenité mistrovství mistra orloje toho, neb jest tu i toho dovedl, že tato věc jednoho půl leta s jinými koly a s spherami vnitř i zevnitř i s kalendářem upřímo jde a druhého půl leta proti jiným kolám i proti kalendáři zase jde nazpátek rovně, jako by se kolo proti vodě točilo, což jest proti rozumu a tuto by se též zdálo, kdyby to vysvětleno nebylo a rozum toho se neukázal a v tom dlouhost a krátkost dní i nocí (tak že se v tom dobře srovnává) zavřel a toho dovedl i také hodinu vajchodu slunce i poledne bez chyby.

Také věc, že to postupování neb hnutí počtu hodin dolův s klikou jda v ubývání dne dochází svého solsticium neb cíle hned ten den před sv. Barborou a stojí na jednom místě než zase počne klika nahoru jíti až skůro přes vánoce. A též také nahoru jda dochází hned při sv. Primu a stojí až do sv. Jana, tak že nepoznáš, by zase dolův počalo jíti až po sv. Janu. A to jest proto, že jak spodek tak vrch každého kola klikou svou nic téměř dolův netáhne ani nahoru netlačí, anobrž tak líně dolův dochází a zase nahoru jíti, též nahoru jda tak líně dochází a zase dolův jíti počíná, ne jakoby šlo, ale jakoby se pozastavilo, ač toho na spěšném běhu kola málo pozná a ne tak jako na rozvláčném, jakož rozum káže a skutek, ukazuje, a tak tuto v tom líném docházení a zase nahoru též dolův jíti počínání protáhne se za několik dní.

A tu jest to mistrovství dovedeno a k běhu nebeskému tak přirovnáváno, že jak těch časův, totiž při sv. Vítu v letě slunce na zodiaku nebeském k prvnímu punktu neb gradu raka a též při sv. Lucii v zimě k kozorožci docházeje a zase odcházeti počínaje k nám tak nespěšně se přibližuje a též zase oddaluje, jako by se zdálo státi, neb nepostoupí vajš k nám a též nic od nás skůro nic za několik dní a nepřibude, též neubude dne o jednu minutu, ne hodinářskú, ale hvězdářskú, asi za pět dní, až slunce hnutím svým aneb jitím přirozeným po zodiaku rovně jako jindy postoupí za den o jeden grád, ale však nic vajš téměř k nám nepřistoupí a během svým násilným nic delšího dne neučiní ani také nic od nás odstoupí a kratšího dne neučiní. A jinými časy některými na jiných znameních tak spěšně nic aneb vajš k nám se přibližuje neb od nás oddaluje, že jednoho dne více než o tři minuty dne přibude neb ubude. A takť se i v tomto mistrovství této sphéry tou klikou a tím pravidlem děje.

A ta strana čtvrtá jsúcí tak znamenitá a potřebná, však jest předemnou neměla stroje svého, kterýmž by vedena byla, aby sama šla a náležitost svú vykonávala. A také za Vácslava Zvůnka[7]) nebyla vedena a zpravována ani zatočením neb obrácením toho kolečka maličkého k tomu připraveného za mnoho let, ale pozdvižením násilným jednou rukou toho hřídele dlouhého, na němž to kolečko sedí a druhou rukou potažením aneb postrčením toho kola velikého o jeden vroubek. A to muselo býti každý večier jako samotíž. O čemž bych já byl nevěděl, kdybych toho sám neviděl, že Jan, syn Vácslava Zvůnka, to přede mou přítomností tak udělal, ukazujíc mi, že to tak zpravuje a více mi nic ani nahoře ani dole ukázati nechtěl, než to, a tu kde škodu dělali, neb toho zatočováním náležitým a k tomu připraveným dělati nemohli. A to proto, že válec aneb rumpálík, který sedí na tom dlouhém hřideli u samého sloupu, byl uvázl na hřebík a oni ho neodvadili a jistá znamení sem tu nalezl, že za mnoho let jest tak vězel. Já pak toho násilé jemu sem nečinil, ale odvadiv to uváznutí zatočoval sem tím válcem s hřídelem samotíž rukou každý večier. A to se tak zpravovalo po odvazení toho uváznutí za XIIII let. Po kterémžto válci já porozuměl jsem, že by měl býti tu stroj s kolečky svými, aby se to samo odmýkalo a svou váhou na ten válec neb rumpalík zavěšenou strojem svým, aby samo šlo a tak kalendář s svým příslušenstvím aby sám postupoval. Ale nenacházelo se žádné znamení, aby to prvé kdy uděláno bylo.

A toť jest, což sem napsal v předmluvě, totiž vo nedodělání; kteréžto nedodělání všickni předešlí zprávcové toho orloje jsou přehlídli a toho tak nechali. Ale již ani toho samotížného rukou zatočování potřebí není, poněvadž z daru milosti boží ten nedostatek jest vyplněn. Neb sem vymyslil a dal udělati teprv léta 1566 po sv. Václavu stroj, kterýžto, když se zámek jeho kolem sluncovým po strúně vyzdvihne a odemkne, tehdy on sám jde a jitím svým zatočí neb obrátí hřídel s tím maličkým kolečkem jednou a hned se zase zamkne neb kolo sluncové má v boku svém zadním k kolu měsícovu obráceném hřebík neb worf.

A ten hřebík jest druhá příčina porozumění mého toho nedodělání již dotčeného, o kterémž worfu předešlí zprávcové neb nevěděli, poněvadž jest nespatřitedlný, aneb, proč jest tu vsazen, nerozuměli, poněvadž nic nedělal. I jest již ryklík, kterýž mi Šimon zámečník v nově udělal, tak jakž sem mu vyměřil. A ten sem přisadil k hranici strany první k sloupku krajnímu při samém kraji těch tří kol velikých, o nichž zpráva bude v kapitole VII. a VIII. Kterýžto ryklík kolo slunce jmenovaným worfem vyzdvihuje a spadnutím jeho s worfu vodmiká se po strúně zámek stroje toho nového v straně této čtvrté, kterýž jest přišroubovaný k sloupu druhému.

A tak kalendář dole s počtem hodin nahoře sám postupuje. Ten pak stroj s kolečkami jeho dělal mi starý hodinář Mikuláš ještě na Táboře bytem jsa, jak sem mu vyměřil a rozkázal, neb již byl Skřivan umřel. A za to dáno jest od pánův ouředníkův VI kop míš.

A toho všeho stroje hnutí a kalendáře postoupení děje se v noci, v letě okolo dvou hodin, na podzim a z jara okolo čtyř hodin a v zimě okolo šesti. I chtěli kto, nečekaje nočního času, ve dne viděti pro lepší vyrozumění, jak se to děje a kterak jde, může jej sobě pustiti, kdy chce beze vší škody, ujma za ten drát k tomu stroji připatý a pozdvihna jím nahoru, i pustí, tehdy se ten stroj odemkne a své jití konati bude. A tak uhledáš vočitě, jak jde a co působí, než musíš to kolo veliké zase nazpátek navrátiti o tolik vroubkův, o kolik jich pustíš. Ostatku se můžeš domysliti.

A tak již potomním zprávcům nebude o to péče, než toliko váhu jeho jednou v týmdnu neb ve dvou nedělích natáhnouti a v přestupném letě o jeden den zadržeti aneb nazpátek navrátiti, ten den před sv. Matějem.

Než této pilnosti najviec tato strana čtvrtá potřebuje, že při působení jejím můž se mimo všecky jiné strany přitrefiti vnitř i zevnitř někde něčemu uváznouti a hnutí jejímu překážku učiniti, čehož mi dlouhost nedopouští všeho vypisovati, ale pilnosti a opatrnosti správce to poroučím, aby toho uváznutí

---

[7]) Viz o něm Teige-Herain, Staroměstský rynk, str. 14 a sl.

vnitř šetřil, neb v okolku svém kamenném, v kterémž sedí, kalendář časy některými uvázne. Zevnitř pak na spheře hořejší není se toho tak obávati, neb uvázlo-li by co a zavadilo-li by se jedno o druhé zevnitř, tehdy se samo zase odvadí a to tímto způsobem, poněvadž rykl, kterýž spouští hodiny k bití, vsazen jes do kštudlice, kteráž jest přinítovaná k oblouku, kterýž jest připojen ke dvěma prutům toho kola tréprutého, tehdy v každú hodinu, když ten rykl s worffu, jimž vyzdvižen jest, tehdy se zatřese a jako pohne všecka sphera se všemi stroji svými a tak uvázlo-li by kde co, odvádí se samo a vykoná hnutí své. Pakliť se neodvádí a zprávce toho nespatří, tehdy bez škody nebude. Neb se to také přihází, že počet hodin s svým okolkem vázne, tak že i kalendář zadrží, že nepostoupí a nebudeli odvazeno časně a prodlíli se to za některý den, tehdy i stranu minutní zastaví a s ní všecko jiné státi bude a tuť jest strach, aby se něco neskřivilo aneb nezlámalo. Protož buď při tom pilen a ohleduj to na spheře často.

Vypsání první strany a vysvětlení sphery i všech zvláštností jejich. Kapitola VII.

Napřed povědíno jest, že první strana, totiž minutní, jakožto grunt vede všecky jiné strany etc. Jíž potřeby jest vypsati, kterak a jakými příčinami se to děje I musí to jako předkem a najprvé každý zprávce jeho věděti, že grunt a vlastnost orloje toho jinačejší jest nežli jiných orlojuov. Neb ve všech téměř jiných kolo hlavní neb gruntovní, na jehožto válu neb rumpálu váha zavěšena jest, obrátí se jednou v hodině a v tom obrácení vyzdvihne worffem, kterýž v boku svém má, rykl a odemkne zámek, že spustí, aby hodiny bily.

V tom pak kole minutním, totiž hlavním, žádného worffu není a ono hodin nespouští, ale jinde toho hledati musíš, o čemž v kapitole IX zprávu najdeš, aniž se ono také v hodině obrátí. Jsou tuto kola veliká tři, kteráž nejsou vnitř v hranici s jinými koly zavřená, ale jsou vedle hranice neb za hranicí této první strany, totiž mezi hranicí a spherou na svůj vos usazená, jedno kolo vedle druhého jednostajné velikosti a ta tři kola vede hlavní, totiž minutní kolo, neb hřídel jeho jest ven z hranice skrz prostřední sloupek vyvedený, na konec pak toho hřídele jsou vstrčeni pod ta tři kola tří tryblikové, kteřížto ta tři kola vedou. Každé pak z těch tří kol, ač jsou na jeden vos, jenž jest centrum neb prostředek sphery, vsazena, však ne jednostajnú, ale jedno každé z nich jinú a jinú věc na sphéře dělá a ona všecko na sphéře jako slunce, měsíc a zodyak zpravují a vedou, o čemž dále v kapitole VIII. se vypisuje.

Prvního pak toho kola čep sedí v tom sloupku prostředním nad tím hřidelem skrze týž sloupek provedeným a jeho vos neb hřídel jest rovný, prostý a najtenší a jako grunt a prostředek těch tří kol skrz spheru ven na rynk zevnitř provedený, na jehožto konci zevnitř na spheře vsazen jest vobruč aneb okolek železný tenký, ale veliký, obkračující všecku spheru až do samého počtu hodin celých usque ad circulum cancri, k kterémužto okolku jest přišroubovaný jiný okolek široký plechový pozlacený, na němž namalováno jest dvanáct znamení. A ten slove zodiak a po obou krajích jeho jsou štrychy červené a bílé a ten každý štrych drží v sobě pět grádův a jest jich v jednom každém znamení VI štrychův, to učiní XXX grádův, po kterýchž postupuje slunce a měsíc na sphéře, tak jako na nebi.

Druhé kolo, jenž v prostředku sedí, má hřídel dutý jako naskrze na díl provrtaný, co ručnice aneb rovná trouba. A ten jest vpraven neb vstrčen na vos neb hřídel kola prvního, málo kratší než první, na jehožto konec zevnitř na sphéře vsazeno jest pravidlo železné, kteréž dosahá až do počtu hodin. Na konci jeho vsazená jest ruka pozlacená, kteráž ukazuje na počet hodin. To pak pravidlo na konci pod rukou jest ohnuté a to ohnutí vztahuje se přes ruku zase nazpátek do prostředku sphery a jde přes zodyak až do samého centru neb prostředku zodyaku vokrouhlé a dosti tence skované jako prut, kteréž můž slouti index solis, neb ono ukazuje, na kterém znamení na zodyaku a na kolikém gradu slunce stojí, neb na tom indexu a prutu

sedí slunce měděné, pozlacené, kteréž po něm postupuje níž a vajš; časy svými v kapitole VI. oznámenými. A prut a index také můž slouti declinatio solis.

Třetí kolo najbližší k sphéře má hřídel též dutý s tak větší děrou, jak jest mohl vjíti a vstrčen býti na vos svůj, totiž na hřídel kola druhého, opět kratší než druhý, na jehožto konec vsazeno jest pravidlo dosti mocné a dlouhé dosahující ještě díle k krajům sphéry dobře doupol počtu po obou stranou sphéry, též ohnuté vztahující se zase nazpátek prutem svým do prostředku sphéry tak daleko jako první, ale ohnutí jeho jest širší a prostrannější, tak že jde přes ruku přes slunce i přes prut declinatí neb index jeho a slunce s rukou i s svým indexem podchází pod index měsícův, neb též na tom druhém prostrannějším ohnutí na prutu jeho též voble skovaném sedí měsíc a též po něm postupuje níž a vajš a ten index též ukazuje, jsúcí vztažený přes kraje zodyaku, na kterém znamení a na kolikém grádu kteréhokoli času jest měsíc. Toho pak železa dlouhého neb pravidla druhý konec prázdný dosahá na druhou stranu sphéry tak daleko jako první, až se veze po počtu hodin.

A toho železa ten konec můž slouti linea oppositionis, neb když jest plný měsíc, tehdy ten konec prázdný rovně podejde pod slunce a pod pravidlo jeho a srovnávají se tak, že bude jedna linea a tak měsíc rovně naproti slunci s druhé strany sphéry na svém indexu declinati své státi bude, a bude to oppositio, totiž plný měsíc. A když měsíc nastává, tehdy první konec toho pravidla a té linií oppositionis podejde pod ruku a pod slunce a ohnutí toho pravidla obkročí a obsáhne ohnutí pravidla i s jeho indexem a declinatí, na kteréž sedí slunce, tak že měsíc na svém indexu sedě přikryje neb zastoupí slunce a s ním se spojí, že slunce nebude moci vidíno býti pro měsíc a udělá se z těch jejich pravidel a indexův též jako jedna linea neb jedno na druhé vejde. A to bude coniunctio, totiž nastávání nového měsíce. A tak ten první konec toho pravidla s ohnutím a s indexem svým můž slouti linea coniunctionis Kterýžto nástroj měsícův a to pravidlo, ač jest najprv na najkratší herštuk neb konec hřídele třetího kola vsazeno a tak najblíž sphery a v najzadnějším místě sedí, však jest najpříz, neb jako index slunců v obkličuje zodiak a přes oboje kraje jeho jde, tak index neb prut měsícův obkličuje a obsahuje oba, totiž i zodyak i slunce s jeho indexem a jest svrchu nad oběma dosahující až do centru zodyakova, totiž prostředku. A tak zodiak, ač jest najpříz na najdelší konec hřídele kola svého vsazen, však sedí najzáz za sluncem, jenž jest v prostředku, pravidlo jeho na svůj vos neb hřídel kola druhého vsazeno, tak měsíc vsazen jsa najzáz jest s svým ohnutím pravidla, sedě na prutu indexu svého, najpřiz, tak že zodiak podchází pod slunce a slunce pod měsíc a měsíc jde i přes zodiak i přes slunce etc.

V prostředku pak zodiaku in centro ipsius jest vos malý a naň vstrčeno jest pravidlo, kteréž v objití slunce všeho zodiaku vůkol, a to v roce, zdržuje je při zodiaku, neb jest na konec toho pravidla přinitovavého, aby nezůstávalo při ruce, ale odcházeje od ní a zase přicházeje časy svými k ní vždycky při kraji zodiaku zůstávaje postupovalo po prutu declinati své a indexu, buďto k ruce od sv. Lucie do sv. Víta k svému solsticium letnímu přistupujíc, aneb zase od ruky od sv. Víta do sv Lucie k solsticium zimnímu odcházejíc. Neb jako na nebi v přibajvání dne slunce k nám se přibližuje a vždy vajš postupuje, tak na této sphéře k ruce a k počtu hodin k najvyššímu místu zodiaku se přibližuje k krajům sphéry až do znamení a circule raka, tak že při sv. Vítě na ruku vejde, až ji zakrýje.

A zase v ubajvání dne, jak se od nás slunce na nebi oddaluje a vždy níž postupuje, tak tuto od ruky vždy dále a více od počtu hodin k najnižšímu místu zodiaku a do prostředku sphéry a do konce prutu declinaci své odstupuje až do znamení kozorožce a okolku jeho neb zodiak, jak na nebi tak na sphéře této křivolace sedě má centrum v jiném místě než sphéra. A to slunce tím pravidlkem se zdržuje, aby ne po kraji sphery s rukou, ale po kraji zodiaku někdy blíž, někdy dále od ruky na prutu declinaci své postupovalo, aby bylo poznáno, na kterém znamení i na kolikém gradu kdy

stojí a aby okolky neviditedlné dvanácti znamení i grádův jich právě dělalo a aby právě hodiny planetní nejednostajné i vajchod svůj ukazovalo, ale hodinu vajchodu jeho ruka sama ukazuje A to pravidlko podchází také pod měsíc i pod index jeho.

Druhé pak pravidlko na vosu zodyaku vsazené na konci vosu zpravuje měsíc tajmž obyčejem jako první slunce, neb jest na konec jeho přinítováno luožko měsícovo a pod tím lůžkem na samém konci pravidlka udělán jest kroužek a ten kroužek vstrčen jest na prut indexu declinaci měsíce, aby potom prutu mohl postupovati a svú declinaci konati též jako slunce a tak to pravidlko s tím luožkem sedí na tom prutu, až se o něj tře, když se minouti mají, neb prut pod pravidko podchází. Na samém pak kraji vosu zodiakova jest vsazené kolečko železné s zoubky, kteréž se netočí, ale na místě svém tuze sedí a okolo toho kolečka jest ohnutí v kraji neb konci toho pravidlka a na samém konci toho ohnutí jest dirka, jako by byla kštudlička, do kteréž vstrčen jest jeden konec aneb čípek vřetena aneb hřídelíku, na kterémž sedí měsíc, a druhý konec neb čipek toho vřetena vsazen jest v konci lůžka měsícova a na to vřeteno u prvního konce při tom kolečku nehnutedlném vsazeno jest jiné kolečko hnutedlné též s zoubky, jehožto krajové jdou po krajích onoho kolečka nehnutedlného. A když měsíc své postupování po zodiaku koná, tehdy to kolečko hnutedlné potkávající se s zoubky toho kolečka nehnutedlného, musí se mu poddávati a pomaličku zatočovati a tím svým zatočováním točí měsícem, poněvadž na témž hřídelíku neb vřeteně sedí, že se on v svém lůžku obrací. A tak jeho přibajvání u úbajvání se vykonává. I není-liž se tu čemu podiviti takovému mistrovství i tomu, že všech těch sphérních kol hřídelové jdou na jednom vosu jeden skrz druhý provedeni jsouce, krom zodiakova hřídelíku malého a žádný není z nich nehnutedlný, ale jsou všickni hnutedlní i také jejich vos a jeden s kolem svým obrací se spěšnějí a jiný zlehčejí, též také jednokaždé kolo jinú a jinú věc působí, jinú jitím svým obecním spěšnějším a jinú postupováním zvláštním línějším.

A toť jest ta puška, o kteréž sem slajchal rozprávku, že by v ní všecka tajnost orloje toho byla zavřína. Já ji pak jmenuji herštukem a jsou ti herštukové tři, druhý na první a třetí na druhý vstrčeni. A rozum káže, že svrchní musí býti nejprostrannější. První jest od slunce, druhý od měsíce, třetí a nejsvrchnější jest od kola toho tréprutého, o němž vajš v kapitole VI. oznámeno jest. Kteréhož kola herštuk není skrz sphéru provedený, ale má svůj počátek i konec zůstavující ještě za sphérou vnitř, neb od něho ti tři prutové vztaženi jsou až přes kraje sphéry. A ten herštuk jest najtlustší neb najširší, skrz nějž ti dva tenší i s svým vosem provedeni jsouce jdou. A jest velmi kratičký a tak všickni tři, jeden na druhém sedě, najprvnější sedí na vosu zodiakovu

Já pak podlé smyslu mého nepravím v těch herštucích největší tajnosti orloje toho býti, než že jest veliké mistrovství mistra toho (jiným mistruom nespatřitedlné, ano bez vajkladu i nesrozumitedlné) tu ukázáno a dovedeno. Ale tajnost največší já pokládám býti v hlavě zprávce orloje, aby on najprv těm herštukům a tomu všemu vyrozuměl a příčiny hnutí jednohokaždého kusu a chodu línějšího neb spěšnějšího i také srovnání neb nesrovnání jednoho kola s druhým znal a aby uměl jednou každou věcí, jakožto sluncem, měsícem, zodiakem, počtem hodin i kalendářem hnouti, buďto upřímo neb nazpátek, buďto na díle aneb celú revoluci udělati v čas potřeby i bez potřeby a to beze vši škody a bez překážky všech věcí jiných. Neb kto toho dovede, aby hned v kratičké chvilce viditedlně a hmotně převedl zodiak okolo vši sphéry upřímo neb nazpátek a ničímž jiným nehnul, též i měsíc (což menšího jest), ale což většího jest, aby dvě věci šly a jedna aby stála, aneb jedna aby šla upřímo a druhá nazpátek, aneb aby slunce s rukou obešlo všecku sphéru upřímo aneb nazpátek a hodin nespustilo. Též také počet hodin s svým okolkem hnutedlným aby přešel od jednoho svého cile a solsticium k druhému sem i tam a nepřekazil hodinám bíti v čas jistý aneb jich před časem nespustil a kalendářem aby nehnul a ničemuž jinému aby nepřekazil; a opět aby kalendářem hnul aneb celú revoluci upřímo neb nazpátek, což se samo

do roka nevykoná, aby to hned udělal a kolem tréprutým s vobloukem a s počtem hodin aby nehnul A summou kdyby všecky věci byly změteny vnitř i zevnitř, aby uměl to napraviti a jednu každú věc mírně na svém místě postaviti, ten toho skutkem dokáže, že tajnosti orloje toho zná.

A k tomu také to jest jeho tajnost znáti, kterak jest to. že v jednom kole, buďto slunce neb měsíce, zavřín jest obojí běh a hnutí násilné i přirozené, tož jest k podivení všem těm, kteříž tomu rozumějí a zvláště astronomům, a v žádném jiném orloji takového mistrovství není. Ktož ty tajnosti zná, ten snadně sphéry zpraví, a nikdy jim blúditi nedá. Kto pak nezná, ten nebude moci ani bludův spher napraviti ani vnitř příčin hnutí zpraviti, ale chtěje jednu věc zpraviti, uvede v blud druhou neb třetí aneb něco zkřiví neb zláme, jakož se jest to některým zprávcům přihásilo.

Tajnost a hnutí tří kol sphérních a jakým zpuosobem vykonává se běh a hnutí slunce a měsíce. Kapitula VIII.

Té tajnosti já nezamlčuji, ale v spisu tomto potud, pokud smysl můj postačuje a jak sem tomu sám s pomocí boží vyrozuměl, tak to oznamuji, čehož jest předemnou žá ný neučinil. I tehdy vědomo buď, že z těch tří kol vajš dotčených první, jenž sedí najblíž při hranici, musí slouti kolo zodiaku. Druhé kolo, jenž sedí v prostředku, to jest kolo slunce. Třetí kolo na kraji najbližší k sphéře, to jest kolo měsíce. Pod těmi pak třmi koly jsou tři tryblíkové, kteříž svým obracováním a jitím vedou ta tři kola, jakž vajš oznámeno v kapitole VII., kteráž jdou zlehky a nezřetedlně a postoupí jich v hodině XV. zubuov a čtvrt a obrátí se jednou za den a za noc všecka tři a tudy se vykonává běh násilný, cursus violentus seu raptus, a spěšný (kterýž se stává za jeden den od vajchodu k západu) zodiaku, slunce a měsíce. I také vajchod a západ.

O kolu slunečném, co s svým jitím dělá. Kapitola IX.

Kolo sluncovo v prostředku sedící má v předním boku svém hřebův, kteříž slovou worffové, tolik, kolik jest hodin za den a za noc a tuť jest to, čehož sem v kapitule VII. řekl, že jinde hledati musíš, neb místo toho worffu jednoho, kteréhož v boku kola hlavního k spouštění hodin není, jest jich v tomto kole XXIIII a ten každý svú určitú hodinu k bití (skrze spuštění strany druhé) přivozuje, neb nad těmi třmi koly jest oblouk železný připojený jedním koncem k jednomu prutu kola tréprutého a druhým koncem k druhému prutu, kteréž kolo postupuje nezřetedlně, ale pomaličku ne s těmi třmi koly, ale s kalendářem, jakož povědíno jest, v kapitole VI. A k tomu oblouku pozpodku jest přinítována kštudlička a do ní jest vstrčen jeden konec neb čípek prutu železného, jakoby byl hřídelík dlouhý neb vřeteno, k němuž jest přinítován ryklík vztahující se aneb vpuštěn jsa mezi první a druhé kolo. Kterýžto ryklík jeden každý worff v boku kola sluncového pojímá a vyzdvihuje jim palici v straně druhé, neb když míry své jedna každá hodina dojde jitím kola sluncového, tehdy ten ryklík spadne s worffu a pod tím spadnutím také spadne palice a vyrazí zámek strany druhé a tak zvonec zvoní před hodinami, o čemž napřed psáno jest v kapitole čtvrté. Neb druhý konec toho hřídelíku dlouhého vztažen jest dobře daleko nad stranú druhou až skůro do druhého kraje a do své kštudlice vsazen. K němužto jsou zavěšena pravidlka křivolaká i rovná, kterýmiž se též vyzdvižením kolem sluncovým toho rykliku vyzdvihuje palice vyrážející zámek té strany druhé. A k těm pravidlkám připat jest drát kterýmžto táhne a vede se kolo sphery malé k Tajnu obrácené. Kteréžto kolo jest pod samou podlahou první a druhé strany, totiž v stropě u strany čtvrté.

Ten pak ryklík, poněvadž jest usazen na oblouku tom hnutedlném a postupujícím s tím svým tréprutým kolem. Nemůž ustavičný býti, ale jest též hnutedlný, tak že jak kalendář s kolem tréprutým s obloukem a s počtem hodin postupuje a jde doluov neb nahoru upřímo neb nazpátek, tak také on s nimi postupovati musí.

A tak téměř žádný den na jednom místě právě není spouštění hodin, ale každý den níž, někdy o jeden grád a někdy víc a to od sv. Víta až téměř do sv. Lucie. A od sv. Lucie zas téměř každý den též někdy o jeden grád vajš, někdy víc neb míň až do sv Víta. A tak spouštění hodin jest o čtyři hodiny aneb o LXI zubův kola sluncového vajš při sv. Vítě a zase o tolik níž při sv. Luciji.

A to v tomto orloji tak býti musilo, neb kdyby spouštění hodin v jednom místě ustavičné bylo, nemohla by se ruka s počtem hodin srovnávati, poněvadž počet hodin postupuje a ta příčina jest, že musí býti spouštění ne jednomistné.

Ta také jest jedna příčina, že sphéra malá nemůž vedena býti žádného kola zuby, než vyzdvihováním tím ryklíkem těch pravidlek vajš dotčených. Kterážto sphéra malá veliké pilnosti a pravého vyrozumění, čemu ona chce, potřebuje, aby mírně vedena býti mohla neb nebudeli ten drát k svému pravidlku dobře připat, také sphera dobře a mírně nepůjde, ale bude neb přecházeti neb nedocházeti, a nebude-li tomu dokonalému vyrozumění, tehdy místo napravení bude pravdě jeho překážení, jako jest tak prve bylo. Čemuž sem já dlouho vyrozuměti nemohl, neb jest byl ten stroj v dolejším místě strany druhé tak po smrti Zvůnka zfalšován a provázky zamotrchán, že sem tomu nemohl vyrozuměti, až teprv, když orloj rozebrán a zase složen jest, čemuž když sem porozuměl a vida, že v tom místě nebylo dobře uděláno, musil sem to dáti jinak předělati, jak sem lépe býti uznal. Ale vždy právě mírně ta sphera jíti nemůže, poněvadž ne kolem, ale po strůně se vede.

A tak to kolo slunečné svým jedním jitím pět věcí dělá, jednu, že běh slunečný násilný, totiž od vajchodu k západu vykonává; druhé, že ruku vede; třetí, že zvonec v druhé straně zvonění před bitím hodin spouští; čtvrté, že malou sphéru také vede; páté činí to, což jest u velké tajnosti a nevědomí zprávcův předešlých bylo, neb také toho nečinilo, ale již činí, že spouští stranu čtvrtú, o čemž v kapitole šesté široce vypsáno jest. A toť jest vypsání kola sluncového, co a jak mnoho se v orloji tom působí skrze ně, jakožto skrze grunt.

O kolu hlavním, proč se neobrátí jednou v hodině. Kapitola X.

A jakož vajš povědíno, že kolo gruntovní neb hlavní neobrátí se jednou v hodině, jako v jiných orlojích, to ač se může vočima spatřiti, že tak jest, ale nesnadně spatří, proč jest to. I známo buď, že proto, že všickni ti tři tryblíkové jeden každý z nich má XXIIII zubův a v kole sluncovém není než XV zubův v hodině a čtvrt. I neobrátí se tehdy kola slunce než do XVti zubův a čtvrt v hodině a zuostane jich ještě do celého obrácení tryblíka IX bez čtvrti. A kolo hlavní, totiž minutní, má zubův CXII. I dostane se proti jednomu zubu tryblíka puol páta a šestá strana zubu kola hlavního, tak že jich ujde v šesti zoubcích tryblíka a též kola sluncova XXVIII zubův. I neobrátí se tehdy hlavního kola v hodině než LXX zubův a ještě jich vostane do celého jeho obrácení okolo XLti. A tak se vyhledá, že to kolo hlavní, kteréž vede minuty s těmi tryblíky, neobrátí se za den a za noc, totiž v XXIIII hodinách, než patnáctkrát a v jiných orlojích XXIIIIkrát úplně. A tak tehdy kdyby ono hodiny spouštěti mělo, bilo by jich za den a za noc XV a dále by se nic netrefilo.

I hle, kterak tento orloj mylný a těžký v svých zvláštnostech k srozumění jest. A pro to nesrovnání těch kol v celém počtu zubův a ne celého kola hlavního v hodině obrácení tou druhou příčinou nemůž jistým počtem od žádného kola zubuov než vyzdvihováním toho ryklíku oznámeného sphéra malá vedena býti. A protož, když hodinám přidržuješ a zase nazpátek navracuješ, ona se nehne, leč kolem jejím rukama zase nazpátek hneš. Pakli palici vyrážející zámek s jejími pravidlkami v straně druhé nahoru vyzdvihneš, tehdy ruka přes počet přejde v hodinu neb víc, jak vajš neb níž pozdvihneš a mnohokrát se na ní zmajlení udělá, že s ní práce pojměješ, než ji zase napravíš.

O kolu zodiakovu, co ono puosobí. Kapitola XI.

Kolo zodiakovo, jenž jest na zad, ale od hranice první, dělá dvě věci: jednu, že vykonává běh násilný a činí dvanáct znamení vycházeti a zapadati a vždycky jich VI supra orizontem v straně denní a VI sub orizonte v straně noční státi.

Druhé, že koná běh přirozený slunce, totiž že postupuje po zodiaku, každý den o jeden grád od západu k vajchodu, čehož kolo sluneční dělati nemůže. A to se děje tudyto, že kolo zodiaku má v sobě zubův 365, totiž tolik, kolik jest dní do roka a každý den po vykonání běhu násilného, když se ta tři kola navrátí na to místo zase, na kterém včiera byla, tehdy se nachází, že kolo zodiaku uteklo se napřed před kolem slunce o jeden zub tak, jakž míň zubův než kolo slunečné v sobě o jeden zub má. A tak na sphéře postoupí zodiak pod sluncem v jeden grád a slunce se opozdí o ten jeden zub. I bude na sphéře jako by slunce postoupilo po zodiaku, neb se tuto tak nemohlo trefiti, aby slunce postupovalo po zodiaku jako na nebi. I musil mistr svým nebeským vtipem tak toho dovésti a udělati, jak se mohlo trefiti, totiž aby postupoval zodiak pod sluncem. A tak to kolo zodiakovo odejda pomaličku každý den o jeden zub od určitého punctu neb zubu kola slunečného nesrovná se s ním zase až v roce, neb podle běhu přirozeného slunce na nebi přejde zodiak jednou v roce, ale podle běhu násilného od vajchodu k západu 365krát i s zodiakem přeběhne. A v tomto orloji také se tak nachází.

O kolu měsíce, co puosobí. Kapitula XII.

Kolo měsícovo též dvojí věc dělá, neb dělá též motum violentum et naturalem, násilný běh působí, tak a tím způsobem jako kolo slunce a zodiaku, totiž že se obrátí spolu s nimi jednou za den a za noc, ale ne úplně o XIIII zubův. Přirozený pak běh koná takto: Čehož ne vočima viděti ale rozumem se dosáhnouti může, že kolo to v kraji svém zubů má o XIIII zubův více než kolo zodiaku a o XIII více než kolo slunce, totiž 379 a kolo slunce má jich 366 a tryblíkové jejich všickni třímají jednostajný počet, totiž jeden každý XXIIII zubuov. I tehdy v obrácení těch tří kol za den a za noc ti tryblíkové nic nepojmou víc ani míň zubův, než jak jednoho kola tak druhého. A tak v té revoluci běhu násilného jeden každý den opozdí se kolo měsíčné po kolu zodiakovu o XIIII a po sluncovu o XIII. I trefí se na sphéře tak, že postoupí slunce po zodiaku o jeden grád tak, jakž vajš oznámeno jest a měsíc XIIII grádův po zodiaku postoupí a od slunce nazpátek XIII grádův odstoupí. A tak rozuměj, že táž a jedna kola jedním svým jitím zpravují obojí běh jitím upřimým běh násilný od východu k západu, ale opozďování[m] jednoho kola po druhém pro větší počet zubův zpravuje se běh měsíce i slunce přirozený od západu k vajchodu, neb co se na kole opozdí, to na sphéře slunce po zodiaku a měsíc od slunce nazpátek, ale po zodiaku upřímo postoupí. Neb zodiak svůj pořádný počet XIIti znamení má nazpátek proti slunci, totiž od západu k vajchodu, jako na nebi. A tak postupování slunce, měsíce, všech sedmi planet po zodiaku od západu k vajchodu slove běh aneb hnutí přirozené a vlastní, ale rychlé jejich běžení a přejití každého dne od vajchodu upřímo k západu slove běh násilný, protože ne ony běží, ale všecka obloha nebeská vždycky jednostajně a ustavičně se toče a béře, nese s sebou všecky hvězdy, planety i s zodiakem. I obrátí se tehdy kolo měsičné v roce míně XIIkrát v běhu násilném a čtvrt než kolo slunečné, neb se po něm opozdí a vykonává běh přirozený měsíce XIIkrát a čtvrt více do roka. A tak XIIkrát do roka srovná se v určitém počtu neb zubu s kolem sluncovým a zodiakovým.

A tu opět podivení hodná věc býti se zdá, jaké tu mistrovství dovedeno jest, že jedním ustavičným a jednostajným jitím jednoho kola jde slunce neb měsíc i upřímo i nazpátek, ježto by se to opět nepodobné zdálo, kdyby vysvětleno nebylo. A tak již vypsáno jest, jakými příčinami vykonává se běh slunce a měsíce i všech věcí, kteréž na sphérách sou, čemuž ktož vyrozumí, bude se moci domysliti, kterak má napraviti jakéžkoli pochybení na sphérách.

O zpravení pochybení v běhu měsíce a slunce. Kapitola XIII.

Ač se toho domysliti může, však pro lepší dokonalost spisu tohoto a pro dokonalejší zprávu tomu, ktož toho potřebovati bude, musím i to oznámiti. Takť jest, že se toho domyslí, že hnutím kola té věci, která bloudí, napraviti se to má, ale nesnadno se toho domyslí, jak kterým kolem hnouti má a kterak učiniti, aby jim mohl hnouti, neb jest to třmi zámky zamčíno, kteříž žádným klíčem se neodmýkají, a komu to ukázáno neb oznámeno nebude, ten musí těch klíčův v hlavě své hledati a rozumem toho dosáhnouti.

A tuť jest tajnost větší zavřína než v těch herštucích v kapitole VII. dotčených a potřebnější věděti, než všecko mistrovství těch herštukův znáti, neb to znáti k zpravení orloje málo prospívá neb nic, nébrž bez toho zpraven býti může, ale bez tohoto nemůže.

I známo buď tehdy, že jsou ti zámkové, ti tři tryblíkové v kapitole VIII. a VII. oznámení. Dokuď těch neodemkneš, dotud kolem nehneš. Klíče pak jsou ti hřebíkové aneb klínkové dvojití co kluštice, kterýmiž tryblíkové kol dvou, totiž měsíce a zodiaku, zastrčení jsou. I musíš, vyňma ten klínek, postrčiti tryblíku na stranu, až se s kolem mine.

A tak odemkneš kolo, že jím zatočíš aneb hneš, kam chceš, upřímo aneb nazpátek. Zatočíš-li měsícovým tak upřímo, jak jde s jinými koly motu violento, totiž stoje po té straně, kde jest voblouk, aby kolo šlo od tebe nahoru, tehdy měsíc půjde proti zodiaku nazpátek. Pakli jím budeš hajbati nazpět, aby kolo šlo vrchem dolův proti tobě, tehdy měsíc po zodiaku předse půjde upřímo. Kolem pak zodiaku budeš-li hýbati, aby šlo před se nahoru upřímo, tehdy zodiak puojde před se pod sluncem a pod měsícem. I bude tolik, jako by šlo slunce a měsíc před se po zodiaku. Pakli hneš kolem doluov nazpátek, tehdy zodiak také půjde nazpátek.

Také to věz, že sluncem a kolem jeho nikdy není potřebí hýbati, neb ono s rukou ustavičně dobře jde a nikdy se nemajlí a své postupování po zodiaku vždycky úplně vykonává, poněvadž nikdy více ani míně nepostupuje, než každý den o 1 grád. To se vždycky srovnává ustavičně s postoupením slunce nebeského, neb tolik zubův kolo to sluncovo v sobě má, kolik jest grádův na zodiaku nebeském.

Ale měsíc se tak úplně srovnávati nemůže, neb se zubové v kole jeho nemohou srovnati s grády zodiaku a postupováním měsíce na nebi. Protož musíš toho šetřiti, když měsíc nastává na nebi, srovnává-li se s ním na sphéře: neb když se nesrovnává, musíš mu připomoci rukama.

Též přibývání a ubývání jeho s nebeským se nesrovnává, neb se v lůžku svém mírně neobrací, proto že ta dvě kolečka, kteráž jej obracují, nemírný počet zubův mají. Protož zprav se v tom puklou. Jak ručička na menší neb větší měsíc ukazuje na pukle uprostřed sphéry, tak jej postav.

Také ne brzy se trefí, aby měl hýbati zodiakem a kolem jeho, leč by se jakou příhodou co zmátlo. Neb se on vždycky s sluncem srovnává, než měsícem neb kolem jeho musíš hýbati, když toho potřebu uzříš. Neb kdyby hnutím zodiaku chtěl napraviti blud měsíce, uvedl by v blud slunce.

A protož tak jest to všecko smyslně uděláno vnitř jakož i zevnitř, aby čím se hýbati nemá, byl i těžší přístup k tomu, jakož spatříš na tom kolu sluncovým, a čím se hýbati musí, aby k tomu snadnější přístup byl, jakož vidíš na kolích zodiaku a měsíce, neb jest snadno tryblíkův jejich odstrčiti, poněvadž na krajích sou. Ale sluncovým tryblíkem nehneš, leč odstrčíš jednoho z těchto dvou.

A toť jest jeden způsob napravení poblouzení slunce a měsíce, ale k srozumění těžší a k zmajlení bližší.

Druhý způsob snadnější, jenž jest beze všeho omylu, jest tento: Odemkna kolo měsíce, jdiž na sphéru a pohni měsícem, ujma rukou za to pravidlo aneb za prut, na kterém sedí, kamkoli potřeba ukazuje. A když to na svém místě postavíš, navrať se zase a zamkni zas kolo. A též rozuměj o zodiaku a nebudeš v zmajlení žádném. Co se pak dotýče volova vpraveného do kola slunce a měsíce, ta nejsou bez potřeby, neb jsou proti váze těžší na sphéře zevnitř, aby ji vnitř v kole oblehčovala, aby volněji jedna každá věc jíti

mohla. A také kdyby toho nebylo, když by odemkl které kolo, tehdy by těžší strana toho kola na sphéře zevnitř i s tím kolem vnitř utekla a samo by se kolo zatočilo a zběhlo by bez tvé vůle až dolův. Ale to volovo toho brání, poněvadž jedno proti druhému na vahách jest. V kole pak zodiakově toho vnitř potřeba není neb jest ta váha, tu kde jest potřeba, totiž zevnitř na sphéře volověná přivázána v kraji okolku jeho proti znamení kozorožce.

O napravení kalendáře s počtem hodin. Kapitula XIIII.

Ač sem byl toho chtěl pro ukrácení spisu pominouti, ale uvážil sem to u sebe, že, což sem v kapitule VI. položil zprávci nesvědomému za práci znamenitú k napravení a za strach skřivení neb zlámání něčehož, že jest potřebí pro uvarování té škody i to oznámiti. Ač se toho můž vystříci, že by se toho nikdy nepřihodilo, ale kdyby se pak přihodilo, že by klika kalendářového kola dolův zběhla a kalendář s kolem tréprutým s obloukem a tak i s počtem hodin s sebou v blud uvedla, tehdy takto napraviti to máš: Najprv odepni to dlouhé pravidlo od prutu kola tréprutého v straně první a sejda dolův hni zase kalendářem, kam potřeba ukazuje, upřímo aneb nazpátek, vyňma ten klín dřevěný, a potáhna kalendáře kolem jeho k sobě do vnitřku, aby se to kolečko maličké minulo s zuby kola velikého, aby ty mohl kolem velikým hnouti a na místo své zase postaviti. I uvediž zase kraj kolečka maličkého do zubu aneb vrubu kola velikého, k tomu dni náležitého a založ klínem zase, potom jdi zase nahoru a tu palici v druhé straně, která vyráží zámek od zvonění, zdvihni to co najvajš můžeš, aby ten ryklík, jenž sedí pozpodku v oblouku, kterým worffové kola slunečného tu palici zdvihají (o čemž v kapitule IX. psáno jest), mohl tak vysoko vyzdvižen býti, že by ho ti worffové nedosahovali. A podepra tu palici, aby ten ryklík mohl tak vyzdvižený zůstati, pohniž kolem tréprutým s jeho obloukem nahoru neb dolův, kam potřeba ukazuje dotud, dokud nebudeš moci zase zapnouti k němu toho pravidla odepnutého. Neb kdyby tak neudělal a jinak to napravovati chtěl bez vyzdvižení toho ryklíku, poněvadž v oblouku sedí, musil by jej neb zlámati neb zkřiviti, aneb hodiny by nenáležitě spustily. A tak bude všecko na svém místě dobře postaveno.

Muože to také bez odpínání toho pravidla dlouhého býti. Než najprv odepni drát, kterým se vede malá sphéra, a potom vyzdvihni palici s ryklíkem jejím a potom hned budeš moci kalendářem kamkoli chceš hýbati, nic neodpínajíc, což k němu připato jest. A když to již zase na svém místě bude postaveno, potom spusť zase zlehky palici podepřenú.

Naposledy pak zprav zase sphéru malou a připni drát její zase, neb v tom napravování ona se hnouti musí, buď to, že ten drát, který ji vede, odepneš neb neodepneš; proto ona z své míry vyjde. I věda já, že snáze jest všeho napravení v kapitule předešle položeného se domysliti než tohoto, též i snáz napraviti, protož sem musil spisem tímto radše prodloužiti, nežli tak pilnú věc pominouti.

O poslední tajnosti orloje tohoto. Kapitula XV.

Hřebík, který vězí v oblouku nad těmi třmi koly a konec jeho vztahuje se mezi kola blíž k kolu slunečnému, proč by ten tu vsazen byl, já sem toho nemohl se domysliti za několik neděl, ale když z milosti pána a mistra mého, ne zemského ale nebeského, tomu sem porozuměl, byl sem toho velmi vděčen a poznal sem jej znamenitě potřebný býti a to tak potřebný, že sem téměř žádné chůze tam neučinil, abych toho hřebíku nepotřeboval nebo v čemž sem prvé na omylu býval, on mne v tom dostatečně zpravil neb v něm najposlednější tajnost, ale najprvé k vědění potřebná zavřína jest. Kterúž já zjevujíc oznamuji, že ten hřebík jest index němý, kterýž ukazuje cestu slepému a to tak, že netoliko uhlédáš vočima po světle a ve dne, ale i po tmě a v noci rukama se domakáš, anobrž i ve dne snáz se domakati jest než spatřiti na zoubcích kola slunečného, kterak daleko jest ruka na sphéře od jedné hodiny

k druhé, že tak daleko jest konec hřebíku toho od jednoho worffu k druhému a tak připustíš neb přidržíš hodinám též potmě, cožkoli budeš chtíti bez omylu, budeš-li se uměti tím hřebíkem zpraviti. A tomu tě rozum naučí, když sobě rozečteš s huory počítajíc aneb rozměříš běh XV zubův mezi worffy kola sluncového, v nichž se hodina zavírá, a budeš věděti, kolik zubův ujde v půl hodině, ve čtvrti i v půl čtvrti, neb hodiny tepou až teprv, když worff nižší právě proti konci hřebíku přijde. Ostatku se domyslíš a proti jednomu zubu kola slunečného půl páta zubu kola minutního připustiti neb přidržeti musíš.

O počtu polouorlojním. Kapitula XVI.

Přidal sem také na sphéře veliké počet hodin polouorlojních, kteréhož jest prvé nebylo, neb v Čechách německých hodin neužívali a málo o nich věděli neb nic, až teprv za kralování krále Ferdinanda. A ten vždycky srovná se s hodinami orloje celého, tak že ruka jednostajně ukazuje na počet obojich hodin pojednou a to jest tím, že počet celého orloje postupuje, o čemž již nejednou oznámeno jest, takže v kterú hodinu anobrž v kterú aneb kolikú minutu, ne hodinářskú ale astronomickú (jichž jest v hodině 60), poledne kteréholi času a dne bývá, tehdy počet té hodiny orloje celého přijde najvajš až na linií polední, totiž na XII hodin polouorlojních, a tak se všecky jiné hodiny a počtové jejich spolu srovnají vždycky každého času. O to není žádné péče potřebí, než toliko, že jej totiž polouorlojní počet kraj zodiaku v letě zakrajvá tehdáž, když jest slunce na Blížencích a na Raku, tak že nemůž spatřeno býti, kolik jest hodin. I z té příčiny musil sem dáti přidělati z druhé strany zodiaku druhú ruku menší, kteráž ukazuje v dolejší straně noční kolik jest hodin polouorlojních a toho pro noc potřebí není než pro den, neb tolikéž jest hodin ve dne na kolik ona ukazuje v straně noční. Kterúžto ruku chceš-li, můžeš odšroubujíc, když jest slunce na Panně neb na Váze přesedati na druhú stranu k ruce veliké a tu ji přišroubovati, neb neuděláš-li toho, tehdy tajž kraj zodiaku v zimě zakryje, též i s počtem a tak ji v zimě není třeba v tom místě než v letě. A když bude slunce na Skopci neb na Bajku, opět ji zase přesaď na druhú stranu. Pakli ji chceš tak předse v straně noční nechati a nepřesazovati, to nic neškodí, neb ji zodiak sám postupováním svým tak zase na leto odkryje, jak jest ji sám na zimu přikryl. Jen toliko neuváznelit nikdyž, budeť štěstí.

O měnění a neustavičnosti orloje. Kapitula XVII.

Najposléz i toho dotknouti musím, že ačkoli tento orloj v dokonalosti a v svých zvláštnostech všecky jiné orloje převyšuje, však proto neustavičnost v jití jeho tolikéž jako ve všech jiných se nachází, neb jej též suché neb vlhké, teplé neb studené povětří rovně jako jiné orloje změní, že někdy buď pod jasnem neb pod mračnem čerstvěji neb líněji jde, ale to běhu astronomskému nic neškodí. Nébrž má on tu překážku v jití svém, když se ta železa, na nichž sedí slunce a měsíc na sphéře, v hromadu sejdou, tak že se spolu potkávají, až se jedno o druhé tře, tehdy musí se jití jeho poopozditi, ješto žádný jiný orloj takové překážky nemá, an se i to trefovalo, že někdy jedno o druhé tak se zavadilo, až se orloj zastavil a něco se i skřiviti musilo. A o to najpilnější péče a bedlivost zprávci jeho býti musí, aby to vyšetřiti a zvěhlasiti sobě mohl a v tom jim vládnouti uměl. Mně jest v něm nic nesnadnějšího nebylo jako to, neb ač minutami to zpraviti můžeš, ale ne vždycky v to právě trefíš a zvlášť, když jest mračno a slunečnými hodinami zpraviti se nemůžeš a někdy také když ho příliš dlouho nenamažeš. A tak věda tyto všecky věci, kteréž již particulariter vypsány jsou. aby jej již ne některak slepě a jako maní zpravoval, ale aby rozuměje jemu a věda tajnosti i povahy a zvláštnosti jeho s potěšením mysli své práci při něm vedl.

Summa spisu tohoto. Kapitula XVIII.

To pak všecko tímto zavírám, že ačkoli spis tento, což jsem mohl, najsvětleji a najsrozumitedlněji sepsal sem, však bude se zdáti těžký a nevyrozumí jemu žádný jedním přečtěním, anobrž by jej pak desetkrát neb stokrát

někdo přečetl, však mu dokonale rozuměti nebude moci, leč orloj viděti a na jednu každú věc v něm, o kteréž čte, vočima patřiti bude, an i bez ukázání v to těžce trefí. Protož daremní věc jest jej komu jinému čísti, než tomu, komuž náleží a komu toho potřebí jest, neb není sepsán než proto. kdyby kto jeho nesvědomý jsa zpravovati jej měl, aby se věděl, čím zpraviti. Pakli by vždycky to posloupně šlo, že by jeden zprávce druhého vyuče, po sobě pozůstavil, tehdy ani tohoto spisu nebylo by potřebí. Ale bojím se, že nebude jinak, než tak, jak bylo prve.

Jakž pak koli, buď ho potřeba neb nebuď, již jsem já toho skutkem dokázal, že což jest mi pán muoj najvyšší a mistr najdokonalejší v tom orloji ráčil dáti poznati, s tím sem neumřel a toho sem nezatajil, ale z milosti, kterúž sem k tomu klenotu měl, žádaje, aby i po mé smrti šetřen a dobře zpravován byl, v tento spis zprávu jeho sem uvedl.

Z toho i z jiného všeho pánu Bohu věčnému buď věčná chvála. Amen

* * *

Při tomto spisu vidělo mi se za slušné i těchto věcí nepomíjeti, ale pro budoucí paměť i to poznamenati. Najprv, poněvadž žádné paměti pozůstavené není a doptati sem se toho nemohl, aby kde v které kancelláři, buďto v raddě neb v ouřadu poznamenáno se našlo, kto a kterého času tento orloj jest dělal. Abych ale já toho učiniti a jak sem o tom zpraven toho poznamenati nezanedbal, i oznamuji, že byli ještě za mého zpravování živi pamětníci toho, po jichžto zprávě vyrozuměl jsem, což sem i prve před mnohými lety slajchal, že tento orloj první, druhú a čtvrtú stranu s sphérami (krom strany třetí bicí, kteráž jest prve byla a ještě jest nahoře na věži) dělal jest nějaký mistr Hanuš okolo léta 1490 a zpravoval jej až do smrti. A ten po sobě pozůstavil učedlníka svého mistra Jakuba, kterýž jest po něm několik dráhně let až do krále Ferdinanda a též až do smrti své jej zpravoval a všecky vlastnosti i tajnosti jeho dobře znal, neb snad jemu i dělati ho pomahal. A já sem ho také znal a jednomu i druhému z nich tehdáž od zpravování dávána byla 1 k. gr. alb. až do smrti.

Ten po sobě žádného učedlníka, který by dobře tomu orloji, zvlášť sphérám, rozuměl. nepozůstavil. Než zuostal po něm Václav Zvůnek, strajc pana Jiříka Zvůnka, jsa hospodářem druhým v rathauze v pokoji nižším a též za několik mnoho let jej zpravoval a žádného jest jemu rozuměti a dobře zpravovati nevyučil, neb hned po jeho smrti, když mně orloj k zpravování poručen byl, tu Jan, syn jeho, mluvil jest ke mně s hněvem mezi jiným toto: že jest mistr Hanuš nenaučil žádného než mistra Jakuba a mistr Jakub žádného než votce jeho, totiž Václava Zvůnka a votec jeho žádného jiného než jeho, jakožto syna svého. A že jsou páni naň vodívali mistry z kolleje a nějakého hodináře z Nornbergka najlepšího mistra nazchvál do Prahy byli za pana Václava Jaroše [8]) přivezli, aby orloj ohledal a oznámil jim, co mu škodí a v čem pokažen jest. A on ohledav jej, nic mu nerozuměl a co mu škodí, nic jim neoznámil, než ukázal na toho, kto jej zpravuje. A to jest tak, neb sou mi to i jiní pravili, kteří toho dobře vědomi byli, a někteří ještě živí to dobře pamatují etc.

I mohlo mi to dobře s podivením býti, proč sou jinde mistři k ohledání orloje vyhledáni byli ještě za Václava Zvůnka, poněvadž jest on byl učedlník mistra Jakuba a za několik mnoho let i ještě za živnosti i po smrti jeho zpravoval jej a nevěděl, co mu škodí. A tak tehdy rozuměti se může, že jest mu dokonale nerozuměl a zvláště na sphérách. Nadto pak on Jan, syn jeho, kterak jest mu rozuměti měl, poněvadž jest nevěděl, který jest na sphéře měsíc a které slunce, neb jest přezděl měsíci slunce a dvanácti znamením na zodiaku pravil, že jsou měsícové etc.

Já pak přistoupiv k zpravování orloje toho a to léta 1552 ani vyučen jsa, ani zprávu jakú o něm maje, kterak sem jemu sám od sebe rozuměti

---

[8]) Václav Jaroš z Kapí Hory jmenován byl primasem r. 1537.

měl? Než poněvadž sem k tomu potažen byl a k sobě to přijal, musil sem na to tak mysliti, abych tomu mohl dosti učiniti. Kterak pak a jakým způsobem bez mistra a bez ukázání tomu vyrozuměl sem, mnoho o tom psáti není potřebí, než krátce zavírám.

Jakkoli mnoho na to sem myslil a nemálo hlavu svú proto lámal ve dne i v noci pilně vyšetřuje a bedlivě spatřuje běh, jítí i všecka hnutí toho orloje, zvláštnosti a tajnosti jeho vyhledávaje, nebyl bych mohl k dokonalému jeho vyrozumění přijíti, by byla nepředešla dvoje věc: jedna sama pouhá pomoc božská, skrze kterúž vyrozuměl sem orloji vnitř, co a jakým způsobem působí na sphérách zevnitř. Druhé, že sem slyšel v mladosti mé 1519 leccí in astronomia od někdy mistra Pavla Příbrama, kterýž umřel v ten mor 1520 a skrze to vyrozuměl sem sphérám a běhu slunce a měsíce i jiným astronomským věcem na sphérách etc. A bez toho dvého žádný tomu orloji dokonale nevyrozumí, leč vyučen bude. Anobrž já, když sem již byl dosti dobře jemu vyrozuměl, ještě sem nemohl za dosti dlouhý čas, skůro v roce, spatřiti příčiny, proč měsíc v takovém bludu jest, že ve dvou nedělích všecken zodiak přechází, nemaje přejíti až ve čtyřech, tak že sem musil ob den nazpátek jej navracovati kolem jeho vnitř o několik zubův a na zodiaku zevnitř přišlo též o několik grádův. A to jest mu škodilo, čemuž oni nerozuměli, proč jest to. I rozličně sem na to přemajšlel, proč se to děje, neb se vnitř nezdálo nic pokaženo býti. Až k tomu přišlo, že jednu noc nemohl sem spáti. I vstav, šel sem k orloji s světlem a tu sem na to trefil, že tryblík měsícův kola svého chyboval o několik zubův v jednom místě, což jest tehdáž nemohlo spatřeno býti ve dne, neb se to ten čas trefovalo v noci, ač se časy svými musilo trefovati i ve dne. Ale já nikdy na to sem netrefil prve ani potom ve dne ani v noci. Kterak jest pak mohl jedním viděním orloje toho to neb jiné spatřiti ten mistr z Nornbergka a pověditi, co mu škodí?

Když sem pak to v nenadále, víc božím řízením, než svým chtěním, spatřil, nemohl sem se jinak domysliti, kterak by to k napravení přivedeno mohlo býti, než pozdvižením hřídele a čepu kola hlavního, totiž minutního, aby tryblíkové ti s zuby kol svých se nemíjeli, ale náležitě a mírně se potkávajíce kola svá bez chyby je pojímajíce vedli To pak pozdvižení jinak býti nemohlo, než musila ta první strana orloje rozebrána býti. A to jest učinil mistr domácí. ne vysoce učený vznešený, ale prostý, Daniel Skřivan. A když sme jej rozebrali, teprv se jest ukázala vočitě škoda, kteráž prve spatřena býti nemohla, neb jest nalezeno, že sou herštukové, v kterých čepové hřídelní kola minutního jdou, ani ti čepové nebyli voceloví, než toliko v hertu kalení, neb sou se byly i herštukové i čepové vyhlodali a vyjedli neb vychodili náramně velmi, někde víc a někde míň, takže se hřídel snížil a dolův postoupil s tryblíky svými, až se musili v některých místech s koly chybovati a jich s sebou nepojímati. Kteréžto herštuky tak vyhlodané já až do tohoto času sem zachoval a s tímto spisem do raddy je kladu.

Tehdy Daniel Skřivan vyraziv a vyňav je ven, udělal herštuky jiné z samé voceli a vsadil je na místo prvních a též čepy obložil vocelí a tak to zpravil, že k své míře přivedeno jsúcí, již více nechybuje. A zato slíbil, že do sta let toho opravovati potřebí nebude. Též také tryb na hřídeli kola štegrádu, jimžto kolo hlavní vede minuty, udělal nový, též vocelový.

Co pak více při tom opravoval, toho tuto jakožto menší věci pomíjím. A tak jest opraveno pokažení to i jiné orloje toho a jako obnoven jest skrze Skřivana původem mým, takže nebylo tu potřebí mistra z Nornbergka. A při tom hned jednou prací sphéry všecky obnoveny a znovu vymalovány jsou, na kteréžto obnovování vnitř i zevnitř naloženo jest z obecních peněz okolo půl druhého sta kop míš. A tu na velikou sphéru přidal sem několik kusův potřebných, kterýchž jest prve nebylo.

A najprv počet XIIti hodin polouorlojních, o kterémž jest kapitula XVI. Dal sem také spacium denní na sphéře naštrajchovati lazourem světlejším a spacium noční temnějším a aby zřetedlnější byl rozdíl mezi dnem a nocí, dal sem barvami náležitými naštrajchovati a udělati svitání a soumrak, v kterémžto svitání ráno, než slunce vyjde, a u večer v soumraku, když zapadne, ne ruka, ale slunce stojí, kteréž sem ne malíři, ale zlatníku z vohně dobrým zlatem pozlatiti dal.

Také sem dal uprostřed sphéry udělati puklu, kdež prve nic nebylo, a na ní namalovati XII znamení, a okolo ní po krajích pomalováni jsou měsícové a vedle ní slunce, a ručička, kteráž ukazuje na měsíc, jak jest veliký, buďto nový neb plný s svým přibajváním a ubajváním, též také na kterém znamení slunce i měsíc kdy stojí. A tak druhým obyčejem běh slunce a měsíce tu v té pukle zavřín jest, čehož jest prve také nebylo. A ač i nyní toho nebylo třeba a také to zřetedlně spatřeno býti nemůž pro malost, leč od těch, kteří dobrého zraku jsou. Však proto sem to udělal, aby známější věc byla, že tomu orloji rovného není. A tak aby skrze mne ne k snížení, ale k většímu zvelebení přišel, neb sem to v něm vyhledal, že netoliko tím jedním způsobem, jakž od mistra Hanuše někdy jest uděláno a ode mne nyní široce jest vypsáno, ale i druhým způsobem prostějším a k srozumění snadnějším beze všeho vajkladu běh slunce a měsíce tajně zavřín jest a ode mne zjevně skrze tu puklu na světlo vynesen jest.

Ta pukla také mírněji ukazuje přibajvání a ubajvání měsíce, tak že podle ní může pochybení měsíce v tom mírněji zpraveno býti, jakož v kapitule XIII. o tom zpráva jest.

Co se pak dotýče XIIti hodin nejednostajných, jichž nic víc na dlouhém dni není než též XII jako na krátkém, neb i proto nejednostajné slovou, že jsou v letě delší a v zimě o polovici kratší, jakož linie pozlacené křivolaké na sphéře, kteréž ty hodiny jednu od druhé oddělují, zřetedlně to ukazují, mezi nimižto počet hodin těch napsán jest. A ty slovou hodiny planetní, kterýmž lid prostý obecní nerozumí a s nimi nic činiti nemá, než toliko učení a ještě i ti řídcí

Na ty sem udělal tabulam horarum inequalium seu planetarum [9]) a napsal sem ji najvajš nad sphérami Kterážto tabule v sobě zavírá a ukazuje každý den v týmdni, v který den koliká hodina kterého planety jest, čehož také prve nebylo. Též také kalendář dal sem obnoviti a pěkněji, než prve byl, vymalovati a sám sem dni a svátky napsal; tu sem nic víc nepřidal, než počet dnův každého měsíce obecného neb kalendářového a clavem pasche a dva svátky, kterýchž prve nebylo.

To pak všecko obnovování dálo se leta 1553. A hned potom spis tento sem spisoval, ale nepřišel k napsání na čisto a k vydání až po XVIIti letech.

Také sem o to hned tehdáž přemajšlel, abych to svedl, aby kalendář sám šel, a nepřišlo k tomu až po XIIIti letech. O tom v kapitule VI. psáno jest. Neb když již byly minuly IIII líta od zpravování mého a psalo se 1556, poručili páni zpravování orloje Václavovi Tobiášovi, hodináři mistru malých hodinek a on zpravoval ten orloj něco míň než IIII líta i umřel jest v středu po sv. Jiljí 1560. A ten tomu orloji dobře posloužil tím, že jej přikryl plátnem navoskovaným, aby naň prach a smetí nepršeli a nad to pak rum. Neb za jeho zpravování dali páni úředníci nad orlojem vyklenouti a železný poklop a vokenici udělati a to se stalo původem pana Jiříka Zvůnka za jeho zpravování úřadu šestipanského pro bezpečenství orloje. Neb mi se bylo prve přihodilo, že jest, mým zapomenutím svíčky zhasiti, zapálilo, tak že již prkna nad orlojem hořela.

Dali také udělati na pilířích hodiny sluneční. Ale na stroji a kolách orloje i na sphérách, aby co zlepšil, nic není nalezeno, nébrž nalezeno jest po jeho smrti, že jest pohoršil a že jest mu dobře nerozuměl po jistých příčinách etc. Po jeho pak smrti opět ne mým chtěním (neb sem o to státi nechtěl), ale volí předkem boží, potom pana purgkmistra a pánů jich milostí neb jsou žádnému jinému poručiti orloje nechtěli, ač jich několik o to stálo, na mne to zase vloženo, tak že mi jej k zpravování poručili.

I přistoupiv k němu v sobotu den sv. Matouše 1560, hned sem měl, co opravovati, neb sem nalezl při něm několik nedostatkův a škod, o nichž on nebožtík neb nevěděl, neb je zanedbal aneb jim nerozuměl a některými věcmi zbytečně a nenáležitě hajbal i škodně a domnívaje se, že nějaký nedostatek napravuje i kazil, neb z příčiny jedné něco napravujíc s jedné strany k své

---

[9]) Viz tabuli tu u Strnada, Beschreibung str. 16.

vůli proti vůli mistra orloje toho, neprohledaje k příčině druhé, z druhé strany zkazil, neb sem nalezl na sphéře to, že index měsícův, kde podchází pod pravidlko, na němž měsíc sedí (v kap. VII.), tak byl skřivený, že nemohl podcházeti, než tak se velmi zavazoval, netoliko o to pravidlko, ale i o kolečko nehnutedlné na vos centrum zodiaku usazené, že nikoli samo se odvaditi a jítí své vykonati nemohlo Ješto kdybych byl toho nevyšetřil a hned neodvadil, nemohlo než neb se skřiviti a všecken orloj zastaviti, neb se zlámati. Tu pak nevím, zdali sou to udělali tovaryši jeho po jeho smrti, když porozuměli, že to v jejich zpravování nezůstane, aby budoucímu zprávci překážku a fortel udělali.

Též železo dlouhé, na kterémž sedí druhá ruka k hodinám polouorlojním, i ta malá ručička nalezeny sou zkřivené, totiž i u pukly obědvě, neb sou mu se o jiná železa zavazovali, tak že se znamenitě skřiviti a zmotati musilo, protože jest na sphéře nenáležitě hajbal těmi věcmi, kterýmiž neměl hýbati.

To všecko musil sem s sphéry snímati a napravovati, některé věci i z vohně. Item plech vohnutý jako oblouček v najnižším místě sphéry pod okolek počtu hodin položený, kterýž ten okolek odvozoval, aby neuvázl, ten sem nalezl vyňatý, na poly přelomený, jednu polovici povrženú a druhá polovice ztracená. Potom na tom místě uvázlo a XX hodin na linií polední dojíti nemohlo, jedno pro to uváznutí, druhé, že vnitř za sphérou chtěje zakrýti mezeru u samého zpodku sphéry, i přibil prkýnko dlouhé přes míru delší, pro něž také nemohlo kolo trépruté vnitř a s ním počet hodin zevnitř k solsticium zimnímu docházeti. Item volovo vpravené do kola měsícova, o čemž psáno v kap. XIII., to bylo vyklusalo, a ač ven nevypadlo, ale závislo a přes tryblík mocí tak se drželo, až klín železný ten dvojitý skřivilo. To i druhé volovo v kole slunce musil sem utvrzovati. Ty i jiné věci na nedostatku nalezl sem i při kalendáři. Item hřebík, který sedí v oblouku, o němž oznámeno jest v kapitule XV., nalezl sem jej skřivený dobře o čtvrt hodiny. A skrz to porozuměl sem, že jest on ho nikdy nepotřeboval a snad i nevěděl, k čemu jest potřebný; ten sem také musil naraziti a k své míře přivésti. Item dva skřipečky železná od třetího ztracena sou a nezůstal než jeden, jakož v VI. kap. oznámeno. Item vřeteno železné od minut, které tu bylo druhé pro příhodu aneb pro oprávku prvního, též i závažíčka minutní byla druhá, to všecko ztraceno jest. A ač dobrý mistr hodinář byl, však vždy toho nevyšetřil, on ani Zvůnek, proč jest strana minutní každú zimu za mnoho let se zastavovala, ani v straně bicí proč se jest zamykati nemohlo, tak že mnoho hodin bijívalo, a to obé přičítáno bývalo zimě, ale zima tím nic vinna nebyla. Čehož oni oba neopravili ani žádný jiný, neb toho nevyhledali a nevěděli, proč se to děje. Až vždy na mne přišlo (však po několika letech, teprv při druhém zpravování mém, že sem to vyšetřil a velmi snadno sám napravil, o čemž by psáti dlouho bylo. Oznámil i ukázal sem to obé vočitě pánuom i ty škody a Jakub Špaček, učedlník můj, při tom byl. On ví, co jest na překážku bylo, a viděl, kterak jest to napraveno; též i to naposledy, že zvonec zvoníval a hodiny nebily, ví, proč jest to bylo a viděl, kterak jest to napraveno a ví, jak to po mně opatrovati a zpravovati má.

A tak summou krátce zavírám, že Tobiáš, ač okolo orloje dobře opatroval, ale v něm nemálo škody zdělal i tehdy ani ho dobře zpravoval. A tak se to vskutku a brzo shledalo, co sem napřed na konci první kapituly napsal, anobrž více než před desíti lety,-prve než sem jej vydal.

Protož z tohoto ze všeho oznámení již netoliko rozum ale jistý skutek ukazuje, že není bezpečné poručiti tento orloj k zpravování tomu, ktož jej dobře svědom není a tajností jeho nezná, by on pak i jiné orloje, netoliko malé, ale i veliké dělati uměl a jakkoli dobrý mistr byl, neb než mu on právě vyrozumí, bude li chtíti něco po svém zdání opravovati a v něm přeměňovati, nechť jest tím dobře jist, že spíš něco zkazí než opraví.

Ale najbezpečnější věc jest, aby vždy jeden zprávce druhého vyučoval a podle spisu tohoto jej cvičil, neb bez toho vyučování i tento spis nesvědomému dosti hlavy lámání dá, prve než mu dobře vyrozumí. I tehdy nesluší ho ledakomus na jeho zakazování a pěkné i chlubné mluvení svěřiti, ani hodináři ani zámečníku, neb mnozí o sobě mnoho a více nežli jest, drží,

smajšlejí i mluví a domnívají se, že s tímto orlojem budou moci zacházeti a s ním se obierati, jako s jinými. Ale já pravím a tím zavírám, že tento orloj jest pohádka na všecky mistry orlojníky taková, kteréž oni uhodnouti nemohou. Již jsou se o to nejedni pokoušeli a namyslivše se na to s mnohým hlavy lámáním, musili tak nechati a té pohádky nemohli uhodnouti etc. Jakož pak hned po smrti Václava Zvůnka byly dány klíče od orloje mistru Hanušovi hodináři v Platnýřské ulici, aby jej zpravoval a on hned nazajtří prosil pana purgmistra a pánuov pro pána Boha, aby zase klíče od něho byly přijaty, pravíc, že by se zbláznil, kdyby jej zpravoval. A tak na mou práci to přišlo, že k žádosti pana purgmistra a pánův Jich Milostí to k sobě přijav, veliké a těžké hlavy lámání s ním sem měl, jakž vajš oznámeno jest, tak že by nebylo divu, kdyby mi se to přihodilo, čehož se Hanuš hodinář bál, toliko přes jednu noc v zprávě své jej maje, ale sám pán Bůh toho jest mne zachovati a svú svatú pomoc dáti ráčil, že jest má mdlá hlava tak mnoho snýsti mohla.

Budiž jeho svaté milosti z toho věčná chvála amen.
Dokonán jest spis tento šťastně v středu na den sv. Lukáše léta páně 1570.

Endecasillabon.

My po spisu toho vykonání
Pánu Bohu čest, chválu, děkování
Činíc, již smrti veseleji čekám,
K ní se blížíc. Však se toho nelekám
Nebo života svého na vostatku
Mnohým známú zůstavil sem památku,
Nepominuv i orloje Pražského,
Kterýž jsem vyšetřil, jsa zprávce jeho.
Což v něm k srozumění zavříno pevně
To, i tajnost jeho, vypsal sem zjevně,
Žádaje, aby dobře byl zpravován
I po mé smrti. Dajž to nebeský pán.

I tohoto nesluší pominouti,
S vděčností na to nezapomenouti,
Že primas na ten čas pan Jan z Dražice
Se všemi pány, práci mou vážíce,
Ráčili jsou vděčnosti dokázati
A slušnú záplatu za to mi dáti.
Dvadcet kop hotových peněz mi dali,
K lůnu deset grošův bílých přidali.
Bych pak i hodin nemohl zpravovati,
Těch deset bílých přiřkli mi dávati,
až do života mého dokonání.
Pán Bůh rač jim dáti své požehnání.

O hlineckých horách.

Příspěvek národopisný od Dr. *K. V. Adámka.*

(Dokončení.)

Z jarních radovánek první místo zaujímá filipojakubská noc. Sotva že se setmí, táhnou davy lidstva do polí. Ti zasazují na mezích svých polí pruty kočičkové, co možná vysoké, aby obilí vysoko vyrostlo. Jiní zase stírávali rosu a přenášeli tak užitek na své osení. Většina však vychází na podívanou.

Jak se svečeří, vzplanou tu osamělé ohně, onde trčí do výše smolný sud, tam zas objevují se chlapci se zapálenými košťaty. Čím více přibývá tmy, tím více přibývá plamenů, po horách po dolích míhá se jich na sta. Mezi nimi planou mohutné ohně. Pěkný pohled jest zejména s Medkových kopců. Toho večera, kde které koště, jest mobilisováno, aby pálilo čarodenice a zlé mocnosti, jež toho večera prý lítají ve vzduchu. Jest čarodenic.

Ráno pak od samého úsvitu hlaholívá hudba májová. Na vsích na návsi staví leckde smrčky hladce oklestěné, při jichž vršku bývají přivázány různé předměty, jež dostane, kdo po hladkém pni nahoru se dostane. Muzika zakončuje.

Teplé počasí, sluneční dny lákají děti i odrostlé do přírody. Všude živo. Vrba odívající se listím láká děti k řezání píšťalek. Při tom říkají:

Otloukej se píšťaličko,
nebudeš-li se otloukati,
budu na tě žalovati
císaři pánu,
dostaneš ránu
až odletíš
k železnému džbánu.

Různá říkadla dětská tuto buďtež uvedena

Prší, prší, jen se leje,
kam ty koně povedeme.
Povedem je pod hrušku,
dáme na ně podušku.

Nebo:

Zajíc běžel kolem plotu,
roztrh si tam novou botu,
liška mu ji zašívala,
veverka se posmívala.
Čemu se máš posmívati,
vždyť já umím zašívati.

Nebo:

Vrána letí,
nemá děti,
my je máme,
neprodáme.
Zahrabem je
do dolíčka,
dáme jim tam
krajáč mlíčka.

Jiné říkadlo zní:

Vařila myška kašičku
na zeleném rendlíčku,
tomu dala, tomu taky,
tomu taky, tomu taky,
a tomu se nedostalo.
Udělala šup do ďoury.

Nebo:

Vařila myška kašičku
na zelenym rendlíčku,
tomu dala na špičku,
tomu dala na vařečku,

tomu dala na pekáček,
tomu dala na rendlíček,
na pátého se nedostalo,
udělala šup do ďoury.

Her jest bez konce!

Tu hrají si na barvy. Hráči vyvolí dávače barev, anděla a čerta. Dávač dává každému jméno jedné barvy. Když jest všem rozdáno, přijde anděl, jenž řekne: Cingiling. Dávač: Kdo to? Anděl: Anděl. Dávač: Co chce? A.: Barvy. D.: Jaké? Anděl třikrát jmenuje. Které uhodne, ti vstanou a odstoupí. Neuhodl-li, řekne se mu: Vyletělo komínem. Pak přijde čert, jenž se ohlásí: Rumy, s kopytama. D.: Kdo to? Čert: Čert. D.: Co chce? Č.: Barvy. D.: Jaké? A tak se to opakuje. Anděl střídá se s čertem. Ti, které uhodl anděl, jdou na jednu stranu, a čertovi na druhou stranu. Udělá se pak rýha v zemi a obě strany se přetahují tak, že čert vezme anděla za ruce, anděla v půli drží se první barva, této druhá barva atd., rovněž tak čerta drží se jeho barvy. Přetáhnutý přes rýhu prohrá.

Na řemeslníky hrá se: Zvolí se dva řemeslníci. Ti odstoupí a radí se o řemesle, načež se hlásí:

My jsme vandrovníci,
vandrujeme ve dne v noci,
pane mistr, dejte nám ňákou práci.

Někdo pak řekne: Dělejte práci. Oni: Naše první »slovo« *k*, poslední »*ř*«. Pak se hádá. A když nikdo nemůže uhodnouti, řemeslníci se otážou: Propustíte bránu? Oni: Ano. Řemeslníci povědí pak své řemeslo a radí se o nové. Řeknou-li ostatní: »Ne,« tak se hádá dál, avšak uhodne-li se, tu řemeslníci odejdou, pojmenují se tiše květinovými jmény. Vrátivše se, otážou se: Chceš růži nebo fialu. Uhodnuvší řekne na př.: fialu. Tak řemeslník, jenž si toto jméno dal, dělá s uhodnuvším dále řemeslo. Uhodlo-li prv více osob, platí rozluštění vždy jen toho, kdo první je pronesl.

Na lišku: Hráči udělají kruh, drží se pevně za ruce. Někdo se zvolí za lišku. Vstoupne do kruhu. Jeden řekne: »Liško, mej se, učeš se, atd. Liška vše dělá, až konečně se řekne: Trhej zámky. Liška vyhlédne slabší místo v kruhu a snaží se kruh rozvolnit. Však smí v jednom místě jen třikrát se pokusit. Podaří-li se jí protrhnout kruh, všichni se rozběhnou a liška je honí. Koho chytne, ten jest liškou a musí do kruhu (do kola).

Na kokše: Účastníci seřadí se za sebe a zvolí se kokeš, jenž proti prvnímu v řadě stane a řekne: Kokeš. První: Co chceš? K.: Toho zadního. První: Vem si ho, jak chceš. (Vem palici, zab si ho). Když kokeš ho chytne, jest chycený kokeš a bývalý kokeš vstoupí si první do řady. Zadní ovšem již utíká za řeči kokšovy do předu. Dostane-li se utíkající před prvního v řadě, tedy kokeš znova musí začít.

Podobná hra jest činčarovo jelito. Hráči postaví se do kola obličejem ku středu, sehnou se, ruce dají do zadu, jakoby něco chtěli, kol nich chodí rozdávač s plumzokem, jejž někomu dá. Pak se postaví rozdávač rychle na své místo. Obdařený udeří svého pravičáka plumzokem. Tento udeřený utíká. Nastane honba. Honěný hledí se rychle dostat na své místo, honič dá jinému plumzok.

Na prstýnek: Rozdávač chodí od jednoho k druhému, dotýká se jeho spjatých rukou, někomu do nich pustí prstýnek. Hádač říká: Hledám, hledám zlatý prstýnek. Kdo ho má, ať ho dá, ať si ze mne žádné blázny nedělá. Ty ho máš! Nemá. Dá tedy hádač zástavu. Označený otevře ruku. Hádač hledá dál. Po najití zástavy řekne: »Čí to fant obnáší?« »Můj«, řekne dotyčný hráč. »Musíš jít (na př.) pro lístek.« Hráč přinese lístek a dostane zástavu.

Jiná hra: Hráči sednou si a položí ukazovák na stůl nebo na prkno. Jeden vyvolává a při všem zdvihá prst. Ostatní zdvihají jen při tom prst, co může lítat. (Pták letí! Husa letí.) Zdvihne-li na př. jindy (Kůň letí!) anebo nezdvihne-li při »Letí«, musí zmýlivší se vyvolávat sám.

Při hře na schovávanou se rozpočítává. Rozpočítadla jsou různá, na př.:

Zámečníček hodil klíček
do potoka cvrnk.

Žába leze do pece.
Kdo tam za ní poleze?
Kdo ji chytne, bude jeho,
bude jeho, bude jeho.
bude jeho švagrová.

Marjanice karbanice
pekla žáby na rybníce,
dávala je kanci,
aby ji vzal k tanci.

Stojí jehla u potoka,
říkají jí klíč,
na koho to slovo přijde,
ten musí jít pryč.

Pán jede z Hůry,
veze sebou kůry,
jedna mu upadla,
koza mu ji popadla,
huš, huš, huš,
vrazím do tě nůž.

Jeden dva tři,
my jsme bratři.

Když se rozpočítalo, tedy jeden ve žňučku čeká a, když schovavší se spoluhráči řeknou »už«, hledá. První nalezený nastoupí pak na jeho místo.

Na honěnou též se rozpočítá. Na koho poslední slabika rozpočítadla padne, ten honí. Hráč nejprv chycený nastoupí na jeho místo. Udýchaný hráč uchyluje se do zvoleného místa, jež sluje žňuček, a řekne: »Pykám se, nedám se«, jen tehdy, když nemůže doraziti na místo vytčené, tu pak honec ho nesmí chytit.

Na kucibabu. Kucibabou jest hráč, jemuž zavážou se oči šátkem, aby neviděl ostatních. Ten, jda po hlasu, chytá. Kdyby měl narazit (na př. o strom), volá se: »Sloup.« Hráči hledí, aby je kucibába nechytla, neboť chycený musí býti kucibabou.

Jindy zase dvě děti vezmou se za ruce a kolují, říkajíce:

Sil Petr proso, sil pšenici,
ulovili jsme křepelici.
Křepelici máme,
křepela nemáme,
málo nás, málo nás,
pojď, Jozýfku, mezi nás.

Když jsou všichni v kole, tu zas říkají:

moc je nás, jdi od nás.

Hra na zloděje: Udělá se 5 lístků, na každý se napíše jméno: císař (rychtář), policajt, nevinný, žalobník, zloděj. Lístky se sbalí a rozhodí. Kdo jaký chytne, bude tím, co v tom lístku jest psáno. Žalobník žaluje rychtáři na zloděje. Ukáže pak prstem na toho, o kom se domýšlí, že lístek zloděje má. Označený ukáže svůj lístek rychtáři. Pakli žalobník neuhodl, dostane od policajta výplatu. Stupnice ran jest tato: nedotýkaná (jest nejmenší), pak nítěná, cukrová (na ústa), hedbávná, prkenná, kočičí, železná, hromová, co se panna v krvi meje, co čert skály láme, co čert ani uvézt nemůže, co se koza v zelí prská, co čert v petrželi skáče.

Podobná hra je císky, zvaná dle dřívek, jichž se při ní k určování hodnosti užívá. Rozřízne se po délce silný proutek. Každá půl jest císka. Pak se nimi v hrsti zatřese a pustí se. Padnou-li obě na průřez, jest házeč kaprálem; padnou-li opáčně: císařem; padnou-li různě: zlodějem. Císař může uleviti trestu pardonem.

Jiné hry jsou: na klíče sv. Petra; z her míčem: na kuťata, na berana, svinku. S fazolemi hrá se dráteník, do dlubny a j. Žluté fazole s červenými tečkami nazývají se policajti, bílé s červenými tečkami měsíček, černé kominík, bílé s černými tečkami krejčí, bílé mlíkařka atd. Z jiných her uvádíme hru na kvasnice, hru tyčkrlem.

Omrzí-li hra, zabavuje se mládež jinak. Dělají se vrby (staví se na ruce), střílí se z praku nebo plozoru, dělají se na vodě pošikmým házením kačeny (malé víry). Druhdy bez různice se neobejde, a tu na sebe pokřikují:

Alexandr
šel na vandr,
koupil si tam
cukrkandr.
Přišel domů s pláčem,
dostal karabáčem.

Antoši,
baba sedí na koši,
baba spadla s koše,
zabila Antoše.

Karel
do pekla
zajel
na bílém koni,
čert ho tam honí.

Franta rasů
hrál na basu
staré krávě
u ocasu.

Kolik měsíců uplynulo. Na poli málo kde vlček hraje obilím, za to však ze strniště zima fouká. Jest posvícenská doba. Brzo za ní přikvačí babí léto a podzimní plískanice, nevlídný čas. Lidé zařizují se na zimu, v krbu vesele praská oheň a při něm v mnohých ještě chalupách vypravují se pohádky, pověsti.

Chceme se zmíniti aspoň o některých pověstech.

V Hlinsku ukazuje se stavení, jež prý bývalo tvrzí, v níž bydlely slečny Trčkovy.

Tato tvrz byla prý spojena podzemní chodbou s Hradištěm u Chlumu.

Hlinsko založili prý hrnčíři.

O znaku městském vypráví se srovnalá pověst jako o znaku Malovců, kteří taktéž přední polovici koně ve svém znaku mají.

Zadní polovici koně, jak škodolibá pověst vypráví, dostala prý Skuč do znaku. Vůbec heraldikové mají potíže se znakem města Skuče. Někteří pokládají za její znak hradbu s dvěma věžemi, jiní zase praví, že má Skuč ve znaku pole od hora dolů rozštípené.

Skuč prý stávala dříve na Humperském svahu, pak v místech, kde se nyní na Dolcích říká, až teprv se dostala na své nynější místo.

Ostatně, smíme-li věřiti jiné pověsti, tedy okolí Skuče bylo již za času Krista Pána zalidněno. Onou horou vysokou, na niž evangelium klade jednání čertovo s Kristem, byla prý stráň nad Podskalím. Odtud ukazoval prý čert Kristovi krajinu řka: »Toto všecko ti dám, jestliže padna budeš mi se klaněti.« Při tom prý čert pečlivě obrovským ohonem zakrýval sousední ves, stydě se za její výstavnost.

Jdouce do Rychmburka, zastavme se v lažanském kostele, v jehož věži spatříme komoru, v níž dle pověsti po zboření hradu Sirotky schovávali páni rychmburští své zbroje a peníze.

O Cukrovu mlýnu u Rychmburka se vypráví, že dostal jméno své od skutečského děkana Cukra z Tamfeldu, jenž v něm před lidem útočiště nalezl.

Rovněž, když o děkanu se zmiňujeme, musíme zmíniti se o pověsti o zázračné P. Marii Skutečské.

Samota Dolívka má dle lidové etymologie jméno od toho, že podruzi, rozvážejíce z panského pivováru rychmburského pivo, zde upíjeli a ze studánky sudy dolévali.

Mezi lidem vypravuje se, že když Kinský prodal Rychmburk s panstvím, vymínil pohrabky pro chudinu.

Na Holetíně v statku Trojanově říkají u rytířů, snad že tam bydlíval rytíř.

Na Ranně říkají jednomu místu »na fortně«. Osmdesátiletý občan Talácko mi vypravoval, že Ranna bývala městem, jež však bylo dřevěné, a když požárem bylo zničeno, privileje pak odneseny do Poličky.

V Krouně prý jest na kostele zazděna koruna krále Vladislava. —

V Rohozné (u Poličky) chovali v kostele do nedávna obraz P. Marie, o němž jest pověst uveřejněna v I. dílu Památek archaeologických a místopisných. Jeden tamní zvon má tu vlastnost že, zvoní-li se jím na den sv. Majdalény, vyléčí se ten, kdož jím zvoní, z nemoci své.

Na Starém Svojanově v kostele jsou čtyry kamenné hlavice, jedna jest osekaná. Značí prý čtyry stavitele kostela. Když jeden zemřel, byla jeho hlavice osekána.

Původ léčivého pramene Zlaté Studánky u Bystrého vysvětluje se pověstí (viz I. díl Památek archaeologických).

U Sv. Mikuláše u Rváčova byl prý sveden při stavbě kostela boj mezi sv. Mikulášem, patronem této stavby, a čertem, jenž shromážděné kameny stavební odnášíval a po vůkolních stráních rozhazoval. Sv. Mikuláš počíhal si jednoho večera, ťal po čertovi, čerta nezasáhl, rozťal však kámen, jenž pod kostelíkem dosud leží. Čert více již nepřišel.

Do rybníka Spalivce u Rychmburka byl vsypán popel z hranice, na níž opat podlažický byl Husity na nedalekém polí »Chmelnici« upálen.

Na Žižku upomíná též skála Žižkova proti Rychmburku, s níž prý hrad dobýval, a jiné pověsti v okolí.

K Janovičkám táhne se pověst o zazděné slečně Berkové.

Kdesi na Svojanově jest prý zakopán zlatý šišák.

Také na Hanusových zámcích u Skuče jsou prý peníze. Skutečané Jadrný a Šlemr, když šli do Roubovic, nalezli prý skutečně poklad, jenž se z krtiny vyvalil. Příběh tento pravdě dosti podobný mnohými věrohodnými lidmi byl mi zaručen.

Nenajdeš-li na Hanusových zámcích nic, jdi do Dolců, neboť tam pod zemi v dlouhých záhonech hoří peníze.

Anebo zastav se ve Skuči pod hořkým štěpem na zahradě vedle špitálské zahrady. Najdeš poklad, najdeš-li, kde rostl onen hořký štěp.

Měl bych nyní uvésti ještě některé pohádky a písně, však čas valně pokročilý nutká, abych skončil.

Tab. VI. Podobizna Jana Kapistrana
od Tomana Burgmaira.

Tab. VII. Barokní kamna v refektáři klášterním.

Dopovím o zvycích výročních. Na sv. Martina jenž pravidelně na bílém koni přijíždí, jest poslední posvícení. Druhého dne slaví se po každém posvícení pěkná hodinka. Tomuto světci na počest pekou povidlové neb makové podkovy čili rohlíky martinské. Hospodáři pozorují kobylku martinské husy. Je-li bílá, bude celou zimu mrznout; je-li po krajích bílá a uprostřed promodralá, bude uprostřed zimy tát a nastane obleva.

Za Martinem přikvačí brzy Cecilie. Konečně přijde Mikuláš, nachýlí se do oken a naloží hodným. Večer chodí Mikuláš s čerty a andělem. Dětský popěvek o Mikuláši zní: Mikuláš ztratil plášť, Mikuláška sukni, byli oba smutni.

Zimy přibývá, dne ubývá, roku na mále. Co nevidět, budou opět vánoce.

Z památek jindřichohradeckých.

Dr. *Jos Novák.*

(Dokončení.)

Podobizna Jana Kapistrána. (Tab. V.) Visí v bytě kvardiána kláštera františkánského, zasazena jsouc ve vkusný omalovaný rámec. Jest bez rámce 27·4 *cm* vys. a 19 *cm* široká. Kdy a jak se dostala do kláštera, není známo. Vymaloval ji na dřevě, jak se zdá, po paměti malíř Toman Burgkmair, jak jej viděl kázati r. 1452 v Augšburku, maje 8 let. Svědčí o tom souvěký nápis na papírku, vzadu na desce přilepeném Ten zní:

Pruder Johannes Capistranus
Aus Aprucio Dem stethin [1])
Gebor̄ un Weyt von dem
Adler [2]) gelegen. S. Franciscen
Ordens und Ain Jünger Sanct
bernhardinus ꝛc.
Der hatt hiezu [3]) Augspurg auf
dem Franhof In lattein
geprediget nach malen zu deutsch
sein Jünger und alle freydt
Erfunden gelögt und draw
selbst die spliten (?) karten spilpreth
und solichs alles verprenet
Alls man zalt mcccc⁰lij jar

---

[1]) — Städtchen.

[2]) Aquila hlavní město neapolské provincie Abruzzo ulteriore, v níž leželo město Capistrano, rodiště Janovo,

[3]) — hierzu.

in dem herpst monat von [1])
Michahely xc
das hat gesehen auch thoman burgkmair
maler ist VIII jar alt gewesen.

Výrazná, bledá, vyhublá tvář asketického kazatele zdá se býti opravdu dle skutečnosti malována. Žlutavě hnědá kutna jest prostě, ale správně traktována. Ruce, na svrchní kraj kazatelny položené, samy již projevují, že malíř byl umělcem.

Toman Burgkmair, jenž dle poznámky uvedené narodil se r. 1444, uměleckým směrem svým podobal se rodáku svému Hanuši Holbeinovi staršímu. Toman byl otcem slavnějšího ještě Hanuše Burgkmaira, od něhož jsou obrazy také v Praze.

Jan Kapistrán byl a kázal také v Jindř. Hradci před r. 1452. [2]) V kostele sv. Václava, při němž tehdáž Františkáni sídlili, visí vedle pravého oltáře bočního v rámečku za sklem latinský monogramm jména Ježíš, který prý červenou barvou Jan Kapistrán namaloval.

Jenom vyhublostí tváři podobá se Burgkmairově podobizně kazatel řádu bratří menších, který na fresce v lodi kostela sv.-janského s nadšeným zápalem vykládá modlitbu Páně. Bývá pokládán za Jana Kapistrána. Ještě v nejnovější době prof. Vilém Neumann [3]) míní, že freska jest upomínkou na kázání Kapistránovo a že povstala asi r. 1452 za 2 léta po tom, co jeho soudruh Bernardin byl za svatého prohlášen. Na tohoto prý upomíná zářící slunce nad hlavou kazatelovou, s jakýmž prý se vypodobuje sv. Bernardin. Té souvislosti nerozumím. Sv. Bernardin se vyobrazuje drže v ruce monstranci s monogramem Pána Ježíše, jakož viděti jest v hradeckém klášteře františkánském i v jiných klášteřích toho řádu. Dosti vysoko nad hlavou kazatele v kostele sv.-janském jest monogramm mně nesrozumitelný [4]), z něhož na všecky strany paprsky vyzařují. Poněvadž freska, jak z kroje světských osob soudím, pochází z konce stol. 15. nebo ze zač. 16. stol., a Jan Kapistrán vyhlášen byl za svatého r. 1690 [5]) nemůže kazatel, svatozáří jakožto svatý označený, býti Janem Kapistránem.

Kamna v refektáři kláštera františkánského. (Tab. VII.) Stojí na desce železné, kterou podpírají železné nohy, mědí pokryté. Kamna zeleně polévaná jsou čtyrboká o dvou odděleních nad sebou. Druhé užší pokryto svrchu svrchnicí, taktéž čtyrbokou, která nese krásnou vázu. Jednotlivé boky odděleny jsou od sebe jakýmisi lesenami, které částečně na voluty upomínají. Jsou ozdobeny lupeny a věnci

---

[1]) vor?
[2]) Fr. Rull m. uv. str. 52 dle Poselkyně Beckovského.
[3]) Mitth. der Centr. Com. r. 1900 str. 223.
[4]) Reprodukován v Soupise památek uměl. hist. okresu j.-hradeckého strana 176.
[5]) Slavnost jeho svatořečení byla v hradeckém klášteře konána roku 1691. (Pam. kniha konventu hradeckého.)

a důsledně až k noze vázy pokračují. Půvabné jest na nich střídání se přímých čar, podbrádek, laloků a oblounů, a zase přímých čar dle toho, měla-li se označiti deska podlohová nebo patka nebo hlavní vrstva jednotlivého oddělení nebo římsa, nesoucí svrchní oddělení atd. Jednotlivé boky zaoblené opakují rozvržení lesen. Ozdobeny jsou rokokovými rámečky. Přední bok svrchní ozdoben jest plastickým pštrosem, znakem to dobrodince kláštera, který tato kamna místo starých puklých r. 1780 postaviti dal. Nad znakem jsou písmena F. A. S. f. t. j. Ferdinand A. Schober fecit nebo Ferdinand Apostolicus Syndicus (hradeckého konventu)[1]) fecit t. j. udělati dal. Kdo kamna udělal, jest označen na zadní straně I 1780 H t. j. Jan Hájek, což potvrzuje záznam v Pam. knize, že r. 1780 postavena v refektáři nová kamna »zdejším slavným hrnčířem Janem Hájkem«. Poněvadž tento mnoho slevil a kotlář takořka vše konventu daroval, bylo řečenému Ferd. Schobrovi zaplatiti jen 50 zl.[2])

Následujícího roku zřízena kolem kamen železná mřížka.

Jan Hájek nar. r. 1734 bez pochyby v J. Hradci, kdež tou dobou byli hrnčíři Václav a Martin Hájkové, a zemřel tamtéž 21. října 1787.[3]) Právem jej pamětní kniha klášterní nazývá slavným, jak dosvědčují jeho díla dosud zachovaná. R. 1765 dodal podobná, ale jednodušší kamna zelená do refektáře kláštera servitského v Nových Hradech.[4]) Podobná velmi krásná v bytě farářově v bývalém klášteře paulánském u Nové Bystřice jsou nepochybně též jeho dílem. Od něho dodána v ll. 1767 a 1768 mnohá bílá kamna do zámku Jemčinského. Z nich jsou komposicí, vlastně jenom variantem hradeckých klášterních ta, která stojí bez nožek přímo na podlaze předpokoje v hlavní budově. Ale právě odchylky v rozměrech (zejména větší výška oddělení svrchního), jiné zakončení svrchnice a zvláště bohatší a hravější ornamentika i figurální na zpodním oddělení svědčí o dobrém vkusu umělého řemeslníka, jenž dobře rozlišoval, co se hodí pro lovecký zámek šlechtický a co pro klidné prostory vážného řádu mnišského.

V témž zámku jsou ještě různé formy kamen válcovitých o jednom válci žlábkovaném nebo 2 válcích různého průměru nebo stejného průměru nebo kombinace zpodního válce s horním komolem kuželovým, nejsou-li tyto, částečně již slohu copovému se blížíce, od Janova syna Martina Hájka z r. 1792. Rozmanitost jeví se též ve svrchnicích, pěkně rozčleněných, a v zakončujících vázách. Ornamentika mimo pletence na torech a lupeny splývavé na laloškách nebo palmety na vlysech záleží v medaillonech, složitými hvězdami vyplněných a festonovými rámci obložených, od

---

[1]) Poněvadž Františkáni sami s penězi manipulovati nesměli, peníze přijímal a na potřeby kláštera vydával a vůbec konvent na venek zastupoval jeden z nejváženějších občanů, jenž měl titul apoštolského syndika.

[2]) Pam. kn. v oddílu Benefactores.

[3]) Matrica mortuorum.

[4]) Paměti téhož kláštera.

nichž vlnitě vinou se festony na pláštích válcovitých oddělení. Jindy bývá vlys pokryt vykrajovanými lupeny, střídavě vzpřímenými a dolů svislými, nebo bohatými slohovanými lupeny, jež stáčejí se v závity v pravo i v levo.

Jiný zvláštní tvar kamen zpodkem svým upomíná sice částečně na kamna refektáře františkánského, ale horní oddělení jest báňovité, ač též s lesenami a splývá bezprostředně se svrchnicí, kteráž tu má podobu obráceného rohu hojnosti.

Kamna některých forem těch postavena jsou r. 1871 v pokojích panujícího hraběte Jaromíra Černína nebo v bytě hr. Eugena Černína v zámku j.-hradeckém. Jedna s pozlacenými ozdobami stojí v tak zv. rondeli při pokojích rožmberských. Kamna ta přenesena sem ze zámku jemčinského.

Ceny kamen, Janem Hájkem do Jemčiny dodaných, pohybovaly se mezi 40—70 zl.

Literatura.

Časopis Moravského musea zemského. Red. Frant. J. Rypáček a Dr. Frant. Šujan. Vyd. Moravská musejní společnost. Roč. I. Brno 1901. — Dr. M. Kříž: Pižmoň na Moravě. — Leop. Nopp: Úprava a zařízení zámeckého archivu v Tovačově. — Leoš Janáček: Některé lašské tance. — Dr. Frant. Šujan: Prameny a pomůcky k dějinám Brna. — Frant. J. Rypáček: Nové dvě památky písemné po Komenském. — Dr. Jan V. Novák: Česká bibliografie J. A. Komenského. — Černý Frant.: Z folkloristické činnosti archiváře Ant. Bočka. — Dr. Vil. Schram: Malíř Mart. Ferd. Chvátal. — Flor. Koudelka: Starobylé hliněné nádobí z Vyškova. — Frant. Lipka: Z obecní truhly chrudimské u Boskovic. — Literatura. — Zprávy.

Český časopis historický. Vyd. Jar. Goll a Jos. Pekař. Praha 1901. Roč. VII. seš. 1. až 3. — Lad. Hofman: Husité a koncilium Basilejské v l. 1431 a 1432. — Max Dvořák: Antické počátky středověké illustrace. — Fr. Pastrnek: Papežská approbace liturgického jazyka slovanského r. 869 a 880 — Jos. Pekař: Nová kniha o českém dolování a českém horním právu středověkém. — N. Karějev: Ruský dějepisec italského humanismu. — Th. Antl a Jos. Pekař: Kojakovice (Materialy k dějinám české vesnice). — G. Friedrich: Nová řada moderních padělků v moravském diplomatáři. — Jos. Kalousek: Závěť Kochanova. — J. Kvačala: Počátky Berlínské akademie. — J. V. Šimák: Bartoš písař. — Jos. Pekař: K českým dějinám agrárním ve středověku. — Referáty.

Časopis Matice Moravské. Red. Vinc. Brandl a Frant. Bartoš. Brno. Roč. XXV. seš 1.—3. — Th. Vodička: Fr. Palackého řeč spisovná. — Vinc. Prasek: Eburodunum-Brno. — Frant. Šilhavý: Místní názvy Brtnice, Dlouhá Brtnice a Brtnička — Frant Snopek: Lechnerovy dodatky k moravskému diplomatáři. — Fr. Tischer: Dopisy Zikmunda Helta z Kementu p. Jáchymovi z Hradce od r. 1553—1558. — Jos. Klvaňa: Krevní kniha městečka Bojkovic. — Boh. Navrátil: Listy Palackého Bočkovi. — Fr. Václ. Peřinka: Některé zaniklé osady na Znojemsku. — K. Kadlec: Rodinný nedíl ve světle dat srovnavacích dějin právních. — J. Kabelík: Z literární pozůstalosti J. H. Galaše. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura

Věstník Matice Opavské. Opava, 1901. Č. 9.: U zemského práva Těšínského. — T. Svěrák: Léčivé zeliny na Opavsku. — J. Vyhlídal: V horách Beskydských před rokem padesátým. — O domorodém lidu ve farnosti orlovské. — Dr. Jos. Pospíšil: Nález římské mince z doby republiky. — Cechové ševcovští v knížectví Těšínském. — Drobnosti. — Rozhled po Opavsku. — Z prosby, otištěné na obálce, uvádíme: »Úkolem Matice Opavské jest šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem českým a tím v obyvatelstvu Slezském vůbec.« — Členem »Matice Opavské« stává se, kdo platí aspoň 4 K ročně. Členové dostávají »Věstník« zdarma a zdarma dostanou i čísla předchozí, pokud stačí zásoba. U nás o Slezsku stále se mluví — ale málo pro ně se činí. Slova nezpomohou. Kdo můžeš, přistup za člena »Matice Opavské«!
Černý.

Kl. Čermák a B. Skrbek: **Mince království Českého za panování rodu Habsburského od r. 1526.** — Sešit 7. Mince Josefa I. a Karla II. — Sešit 8.: Mince nápadníka trůnu Karla III. a Marie Teresie. Se 150 a 196 obrazy mincí. Podrobné numismatické dílo postoupilo ve dvou sešitech od str. 429 do 602 textu a od tab 102 do tab. 145. Nadpis vlastně vztahuje se k tabulkám, neboť text nedospěl ještě k vyčerpání plné látky. Na tabulkách zobrazeno jest 82 mincí Josefa I., 289 mincí a medaillí Karla VI. (zvláště vzácné medaile portrétní a korunovační), 2 medaille a 1 tolar z doby vlády bavorského Karla, 161 penízů Marie Terezie, větším dílem ne běžných, ale významných V textu pokračuje podrobný přehled mincovního hospodářství za Leopolda I., rok za rokem, podle účtů horních. Zvídáme, co bylo příjmů v kovu i v penězích starých, co vybito za rok a kterým nákladem, kterými přípravami, i co zase vyšlo z mince — viděti schodek stále se opakující Nedostatek paliva způsobil pak zánik i mincování horského. — Málo činna též byla mincovna pražská, Jáchymovská nezašla, ale nevíme o ní. Rovněž jen živořily mincovny slezské, opolská r. 1704 byla zrušena. Ve Vratislavi normou ražby zavedena jest r. 1700 hřivna vídeňská, jako v Čechách, takže konečně na tom základě provedena byla mincovní jednota zemí českých i rakouských. Dále uvádí se soupis všech mincí, litých za Leopolda a podrobný jejich popis, mzdy i ceny při horách a v minci i (pro srovnání) hospodářské ceny v Čechách té doby vůbec. V přílohách nalezneme patenty mincovní z let 1659-1695, zajímavé instrukce pro úředníky mincovní, přehled mincí vybíjených ve Vratislavi, seznam mincmistrů a osob úředních, seznam vyobrazených mincí. Obdobným způsobem vypisuje se řízení mincovní za Josefa I. (1705 1711), které mince byly raženy a jich popis. V přílohách opět patent, seznamy osob i mincí. V třetím odstavci počíná historie mince za Karla VI. (1711—1740) dosud nedokončená.

Zprávy z museí a různé.

Museum král. města Klatov bylo založeno r. 1882. Jest ústavem obecním, vydržovaným obcí a podporovaným místní spořitelnou. Příjem r. 1900: z obecních důchodů zl. 300·—, od spořitelny zl. 200·—, za prodaných 6 alb města Klatov zl. 1·80, úhrnem zl. 501·80. Vydání: na knihy, časopisy, opisy listin a vazbu zl 170·75, předplatné na díla odborná zl. 13·13, za koupené starožitnosti a památky zl. 102·99, na opravy nábytku a pod. zl. 10·85, různá vydání, poštovné a pod. zl. 48·86, úhrnem zl. 346·58. Do sbírek přibylo 2045 předmětů. Výzkumů r. 1900 nebylo podniknuto. Správě musea není známo, že by z obvodu působnosti byla prodána nějaká památka do ciziny. Obchodníci se starožitnostmi za doby trvání musea objevují se v městě zřídka.
Dr. *K. Hostaš,* jednatel.

Okresní museum v Sedlčanech (spolek pro zachování a sbírání památek v okresu Sedlčanském) čítalo r. 1900 celkem 48 členů; z těch bylo 17 zakládajících, 30 činných, 1 přispívající. Příjem obnášel 116 K 62 h (proti r. 1899 více o 58 K 74 h; vydání bylo 38 K 76 h (— 10 K 87 h). Sbírky vykazují 479 čísel (+ 23). *M. Bareš*, jednatel.

Musejní spolek »Palacký« v Poličce měl r. 1900 členů zakládajících 6, činných 16, přispívajících (s 1 K 20 h ročně) 61 a venkovských 28. Příjmy obnášely 1200 K 41 h, vydání 587 K 04 h. Spolek má celkem 5260 předmětů (v r. 1900 přibylo 84), mezi těmi 19 úplných ročníků místního časopisu »Jitřenky« a velká malovaná skříň. Bylo kopáno u Rovečína, kdež nalezeno několik popelnic menších a jedná velká, vysoká asi $^1/_2$ m. *Václ. Batík*, kustos.

Musejní spolek v Soběslavi (založen r. 1897) měl v r. 1900 členů zakládajících (s příspěvkem 10 K) 10, činných (2 K) 93. Přistoupili 4 členové činní; zemřeli 1 člen zakládající, 2 činní. Ku sbírkám přibyla figurina Blatské družičky z první polovice XIX. stol a 4 krásně vyšitá roucha. Knihovna byla rozhojněna četnými dary; jména dárců jsou uvedena v Musejním sborníku r. 1901. Koupeny byly veškery dosud vydané svazky Soupisu památek historických a uměleckých v král. Českém. Roku 1900 vydal spolek svým nákladem Musejní sborník s četnými illustracemi národopisnými, ve skvostné úpravě. Bylo však prodáno jen 200 výtisků. *Karel Lustig*, jednatel.

Musejní spolek v České Třebové čítal r. 1900 členu zakládajících 12 (proti r. 1899 více o 1), přispívajících 123 (+ 3). Záložna v Č. Třebové darovala 20 K, obec 100 K, úhrnem činil příjem 120 K (+ 20 K). Vydáno bylo celkem 132 K 26 h (+ 26 K 22 h); z toho připadá na knihy a časopisy 54 K 50 h (+ 20 K 32 h), na věci musejní 77 K 76 h (+ 5 K 90 h). Přibylo 29 knih (— 7), věcí 104 (+ 31). Z knih vynikají: Historische Bilder-Bibel (Augsburg, 1705) a Bible Kralické díl IV. z r. 1587. Tento díl má spolek dvojmo i jest ochoten vyměniti jej za díl I., II. nebo III. Z věcí sluší zmíniti se o obrázku sv. Františka (ruční malba ze XVII. stol.), výšivkách moravských a slovenských, koupených od cestující obchodnice stařeny, a o zlatém čepci (krepín). Spolek má i část pokladu, vykopaného na náměstí v Nymburce. *Jan Tykač*, opatrovník musea.

Proti zkáze staré Prahy a Karlova mostu podala Společnost tento protest:

Slavný sbore obecních starších král. hlav. města Prahy!

V úctě podepsaná Společnost žádala přípisem ze dne 27. listopadu 1899 slavné městské rady, aby bylo upuštěno od vrchního vedení při dráze elektrické na Karlově mostě.

Jako vyřízení obdržela nikoliv ze slavné městské rady, nýbrž ze správní rady elektrických podniků hektografovaný přípis č. 19.920, ze dne 28. února 1900, kterýmž bylo dáno Společnosti na vědomí, že »Sbor obecních starších, jednaje o návrhu tom, usnesl se však ve schůzi 19. února 1900, aby toliko trať koňské dráhy Žižkov-Křižovnické náměstí proměněna byla v elektrickou s vrchním vedením.«

Slavný sbor usnesl se tehdy odložiti otázku o dráze přes Karlův most až do ukončení světové výstavy pařížské, poněvadž bylo očekáváno, tam že bude nalezen nějaký vhodný způsob pohonu bez vrchního vedení. Této příčiny ale nebylo uvedeno v odpovědi ze správní rady podniků elektrických. Pohroma, hrozící památnému Karlovu mostu, byla odvrácena jen na krátko.

Nyní vyskytla se v »Nár. Listech« č 195 ze dne 17. t. m. zpráva, že správní rada podniků elektrických rozhodla se doporučiti slavné radě, »aby přes most Karlův byla vystavěna elektrická dráha s vedením vrchním, při čemž byla by provozována přímá vozba ze Žižkova na Malou Stranu, jednak ulicí Platnéřskou jedním směrem, jednak ulicí Seminářskou a Karlovou druhým směrem.«

Tato zpráva, ať úřadní či prýštící z jiného pramene, na všech stranách velice překvapila.

Jest z ní zcela patrno, že správě elektrických podniků jsou úplně lhostejny veškery četné a důvodné námitky proti znešvaření Karlova mostu i proti zbytečnému kažení stále mizící staré Prahy.

Ač kancelář elektrických podniků projevila i podiv nad tím kterak mohl proti projektovanému vrchnímu vedení vyvstati tak značný odpor, přece stále naléhá jen na provedení úmyslů svých, nikterak nerespektujíc závažných hlasů, které ozývají se proti jejím projektům z důvodů esthetických, historických i hospodářských. Jednání správy elektrických podniků jest považovati buď za naprostou lhostejnost ke všemu, co bezprostředně nespadá v její obor, anebo za umíněnost.

V úctě podepsaná Společnost trvá nezvratně na svém prvotním požadavku, vysloveném přípisem ze dne 27 listopadu 1899.

Karlův most, dík poctivé konstrukci i stavbě, vyhovoval bez dráhy i bez osvětlení elektrického po staletí mnohem větší frekvenci, než jaká jest nyní; není ani dnes nutno pro domnělé pohodlí porušiti ráz mostu ozdobou ceny tak pochybné, jakou bylo by kterakkoliv přizpůsobené vrchní vedení.

Tím úplně by zmizela vzdušnost mostu i skvělého panoramatu, kteréž Praze zajistilo místo mezi nejkrásnějšími městy Evropy.

Nehledíc ani k tomu, že i slibované slabší dráty jsou zcela dobře viditelny a že síť brání nerušenému pohledu jak na sochy na mostě tak i na Hradčany, přece stožáry pro vrchní vedení se zřením k sochám působily by nesmírný nelad.

Ovšem Společnost nenamítala by ničeho proti stojanům k osvětlení elektrickému, byly-li by upraveny slohově tak, aby shodovaly se s rázem i výzdobou mostu.

Jako Společnost opírá se vůbec zřízení elektrické dráhy na Karlově mostě, tak protestuje i proti dalšímu návrhu správní rady elektrických podniků, aby dráha elektrická byla postavena v ulici Karlově i v uličce Seminářské.

Skrovná šíře obou ulic podobného projektu nepřipouští, aniž by nebyla ohrožena osobní bezpečnost.

Dráha ulicí Karlovou i Seminářskou jeví se býti projektem zcela zbytečným.

Dosavadní trať ulicí Platnéřskou s jedné strany, dráha přes Nábřeží císaře Františka a konečně po novém mostě císaře Františka přes Újezd úplně vyhovuje a dostačí i pro frekvenci větší než jest.

Mimo to jest míti na mysli, že budoucím novým mostem u Rudolfina získá Menší město pražské spojení mnohem výhodnější, než má nyní mostem Karlovým.

Ba, bylo by si vřele přáti, aby Karlova mostu bylo používáno jenom pro pěší a lehké povozy. Doprava nákladů, vozů těžších i dráha koňská či jiná, budiž přeložena na budoucí nový most u Rudolfina.

Často v dav rozšiřované heslo »aby bylo vyhověno dávno cítěné potřebě« způsobilo i zřízení dráhy pod Letnou. Velký finanční schodek při této dráze nejlépe dokazuje nerozvážnost těch, kdož zlepšení poměrů ať hmotných či jiných hledají ve zřizování elektrických drah v místech nevhodných.

Elektrická dráha ulicí Karlovou a Seminářskou byla by stejně těžkou pohromou obecních důchodů. Hrubý příjem na trati Křižovnické náměstí—Malá Strana obnáší z jednoho vozu průměrem 14 K všedního dne, v neděli a ve svátek nemnohem více, peníz nepatrný tak, že nedostačuje ani na mzdu průvodčímu, vozkovi a na udržování koní.

Podle zprávy správní rady elektrických podniků vyžadovalo by zřízení dráhy v ulici Karlově, Seminářské a přes Karlův most nákladu 185.000 K.

Provedení této trati jest zcela zbytečným, i byla by nemalá tato suma skutečně jen vyhozena na úkor poplatnictva, nynějšími trudnými poměry již dosti stísněného.

Není důvodno vyskytnuvší se tvrzení, jakoby zřízení elektrické dráhy v ulici té či oné bylo s užitkem pro živnostníky tam usazené.

Četní obchodníci z ulice Celetné i Spálené dosvědčí, že zřízením dráhy jejich živnost valně sklesla. Týž osud stihl by i obchodníky v ulici Karlově

Způsob vrchního vedení způsobuje nelibost všech návštěvníků i domácího obyvatelstva; byly jím značně pokaženy i novější, moderně upravené ulice a náměstí, na př. Václavské náměstí, Na příkopě, Ferdinandova třída, nábřeží cís. Františka a j.

Jinde, v městech těšících se přehojné návštěvě, jako v Drážďanech, Paříži, Vídni atd., jest plně dbáno rázu a povahy jednotlivých částí města u zařizování dopravních prostředků, pro to či ono místo nejvhodnějších; jest tu dráha elektrická, koňská, dostavníky i omnibusy.

Z toho pak, že na př. v Římě použito jest vedení vrchního, nikterak nelze vyvozovati, že bylo by nutným také v Praze. Ne všude bývá brán v poradu vkus a smysl pro minulost. Proslulá malebnost a historický ráz královské Prahy vyžaduje vzácné pečlivosti.

Praha, hrdá slavnými dějinami, bohatá do nedávna přečetnými památkami, stálým, mnohdy bezúčelným modernisováním ztrácí na významu dějinném i rázu historickém, kterýž jí získal lásky všech domácích a obdivu ciziny.

Nemá-li Praha s výše své klesnouti na město druhého řádu, podřízenější, nemá-li státi se jen obyčejným městem činžovním, prázdným veškerého půvabu, jest nutno v zárodku potlačiti vše, co by mohlo buď poškoditi anebo seslabiti dějinný význam její i co škodlivě dotýkalo by se kamenných krás jejích a vůbec všeho, co činí ji milou všemu lidu českému.

Ve zřízení drah v ulici Karlově a Semináršké, i přes Karlův most, viděti jest valné nebezpečí historii i esthetice i velikou škodu hmotnou.

Láska ke královské Praze i povinnost chrániti její památek přiměla Společnost, že opírá se zámyslům správní rady elektrických drah.

V úctě podepsaná Společnost spoléhá, že slavný sbor obecních starších, uváživ neprospěch, ba škodu, plynoucí z uvedených návrhů správní rady elektrických podniků, zamítne oba projekty jako zbytečné a škodlivé.

Za Společnost přátel starožitností českých v Praze,
Starosta: dne 20. července 1901. Jednatel:
Jan Herain. *A. B. Černý*

Chtěli jsme vylíčiti všecku historii této věci, ale učiníme tak později, až vše dospěje k určitému rozhodnutí. Obšírnou zprávu o krocích, jež za touto příčinou podnikla Společnost, podáme ve zprávě výroční. Také tenkráte podařilo se oddáliti nebezpečí. Budeme stále na stráži proti těm — nynějším i budoucím —, kteří, jak podobá se, jen ze zlomyslnosti usilují o zničení staré Prahy. Ale budeme též prosti všech ohledů. *Černý.*

Bestia triumphans — kostelní. Nejen bořením, ale i nemístným doplňováním a pochybenými opravami bylo zničeno veliké množství památek, jmenovitě staveb chrámových. Nechci rozepsati se o tom, jaké barbarství bylo v posledních letech spácháno na kostelích buď špatným polychromováním aneb zašantročením předmětů dekoračních, chci se zmíniti pouze o novém »vynálezu« na ničení mnohdy cenného interieuru chrámového — totiž o zřizování kapliček jeskynních se sochou lourdské Madonny, kteréž se nyní provádí téměř ve všech kostelích s větším nebo menším — nikdy však velikým — nákladem, ale vždy s obrovským nevkusem. Znáte zajisté všichni ty kapličky, které na první pohled budí dojem díla vlašťovčího. K postavení jeskyňky takové netřeba příliš důvtipu. Najde se vhodný výklenek, do toho i kolem něho po stěně nalepí se kusy škváry, celek se potře cementem, v hlubinky a v úmyslně vytvořené nádobky pak se »zapěstují« papírové a plátěné, pěkně brčálově zelené kapradiny, břečťan a hyacinthy, do výklenku postaví se řemeslnicky zrobená socha Madonny a summa nevkusu dokonána. — Zřídí-li se taková kaplička v chrámě architektonicky bezcenném, budiž, ač i to sluší zavrhnouti se stanoviska esthetické výchovy lidu; spatříme-li však takto zhyzděný znamenitý chrám sv. Salvatora v Klementinu, musíme s celým důrazem proti tomu protestovati. Putujeme-li dále po jiných kostelích pražských a zříme stejně nestvůrné kapličky, s podivem se zastavíme nad tím, že v řadách kněžstva jest tolik lidí beze všeho smyslu pro vkus a bez citu k starým památkám, a litujeme chrámů jim svěřených. —
Zuman.

Tab. X. Podobizna Tychona Brahe z r. 1592.

Tab. IX. Tycho Brahe u věku 40 let.
Podle dřevorytiny Geynovy z Amsterodamu z r. 1586.

Tab. XII. *a)* Zachovaná obličejová část Tychona Brahe.

(Pohled z předu.)

Tab. XII. *b)* Zachovaná obličejová část Tychona Brahe.

(Pohled se strany.)

Tycho Brahe.

Stručný životopis i zpráva o nálezu a vyšetření tělesných ostatků.

Píší c. k. konservátor *Jan Herain* a univ. docent *MUDr. Jindřich Matiegka.*

Životopis.

Tycho Brahe pocházel ze staré šlechtické rodiny dánské; příbuzní její žili i ve Švédsku, kamž utekl se i Torkil Brahe, aby unikl trestu smrti. Otto Brahe, otec slavného hvězdáře, narodil se r. 1517 a byl buď r. 1562 nebo 1563 tajným radou, pak místodržícím v různých okresích, konečně guvernérem zámku Helsingöru, kdež r. 1571 zemřel. R. 1544 oženil se Otto Brahe s Beatou Billeovou. Na rodném statku otcovském Knudstrupu v kraji Schonenu v jižní provincii skandinavské, patřící od nepamětných dob k Dánsku, narodil se z tohoto manželství jako druhý syn Tyge[1]) (Tycho) 14. prosince 1546. Křestné jméno Tyge bylo později polatinštěno na Tycho; Otto Brahe měl mimo mrtvě narozeného syna 5 dcer a 5 synů, z nichž Tycho byl nejstarším a dědicem rodného statku Knudstrupu.

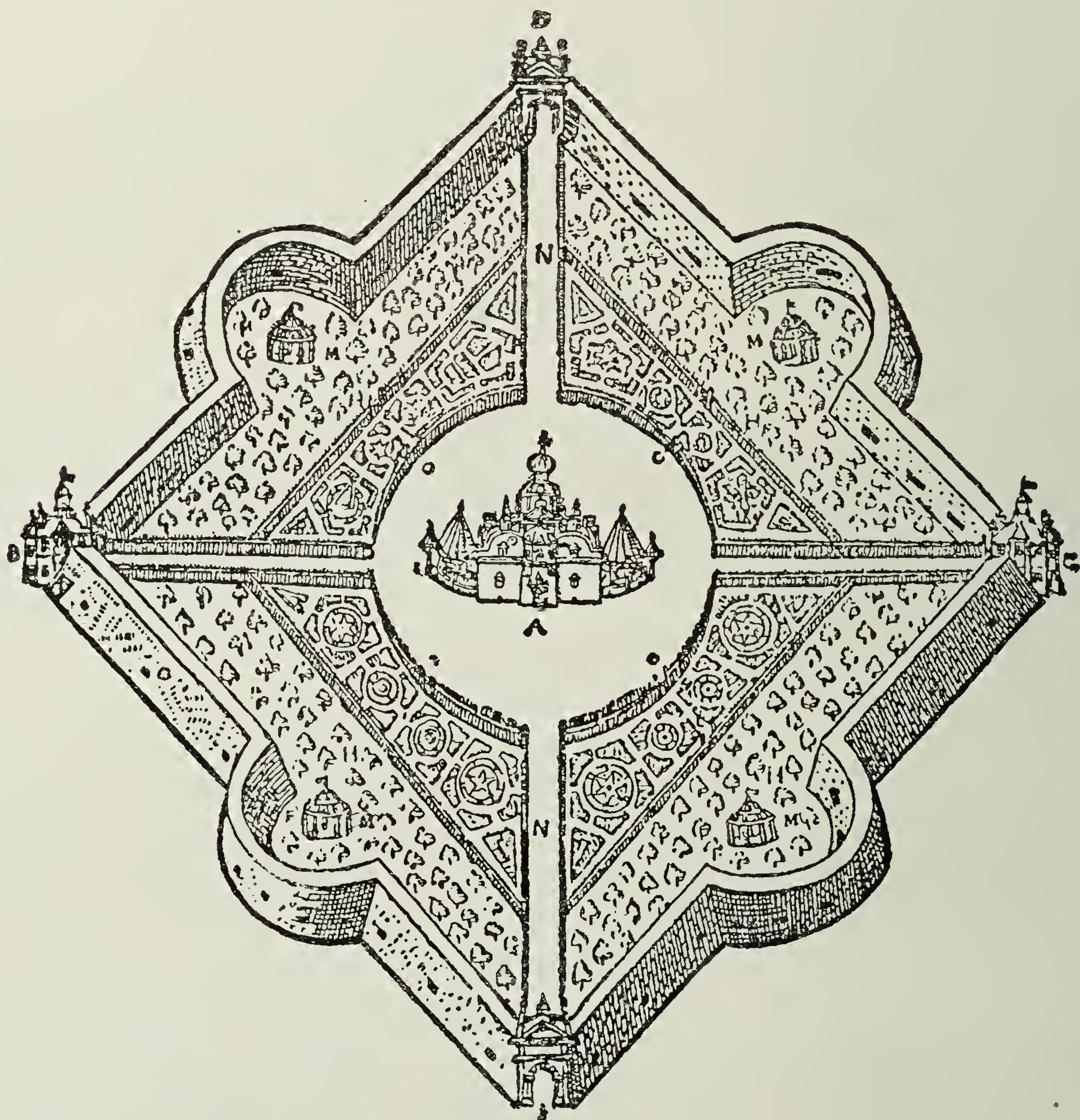
Tycho (tab. IX. a X.) strávil dětství v Tostrupu, venkovském sídle strýcově; tam již u věku sedmi let dostalo se mu latinského vyučování, v němž velice prospíval. R. 1559 byl Tycho poslán na universitu kodaňskou; zde pobyl tři roky a zabýval se studiem hlavně mathematiky a hvězdářství. Dne 21. srpna 1560 nastalo velké zatmění slunce v Portugalsku úplné, v Kodani částečné, jež hvězdáři dříve předpovídali; tento nebeský úkaz působil na Tychona tak, že cele oddal se studiu hvězdářství. Dne 17. května 1565 vrátil se z Lipska domů do Dánska a 15. dubna 1566 vydal se do Wittenberka k dalším studiím na universitě. Jeho pobytu zde bylo

---

[1]) Barvami pečlivě provedená podobizna z r. 1586 (tab. IX.) vzata jest z památníku, jejž Tycho věnoval svému synovi; památník jest majetkem Musea král. Českého. Druhá podobizna (z r. 1592, tab. X.) nalézá se v díle »Tychonis Brahe Astronomiae instauratae mecanica Wandesbergi, anno MDIIC«, jež Tycho věnoval Janovi z Hazmburka. Original jest majetkem knihovny kláštera Strahovského. — Královské české společnosti náuk jsme povinni uctivým díkem za ochotné a nezištné propůjčení ryteb k těmto oběma podobiznám, otištěným ve spise prof. Dra. Frant. Studničky »Prager Tychoniana«, 1901.

na krátce — poněvač vypukl mor — i odešel 16. září 1566 na universitu v Roztokách, kamž dorazil 24. září.

Zde 10. prosince 1566 byla u professora Bachmeistra konána slavnost zasnoubení, zakončená plesem. Mimo jiné byli hosty i Tycho a dánský šlechtic Manderup Parsbjerg. Oba krajané utkali se v hádce, jež trvala ještě 27. prosince; konečně (neznámo zda náhodou, či úmyslně) setkali se 29. prosince o 7. hodině večerní za úplné tmy a srovnali spor soubojem, při němž byla

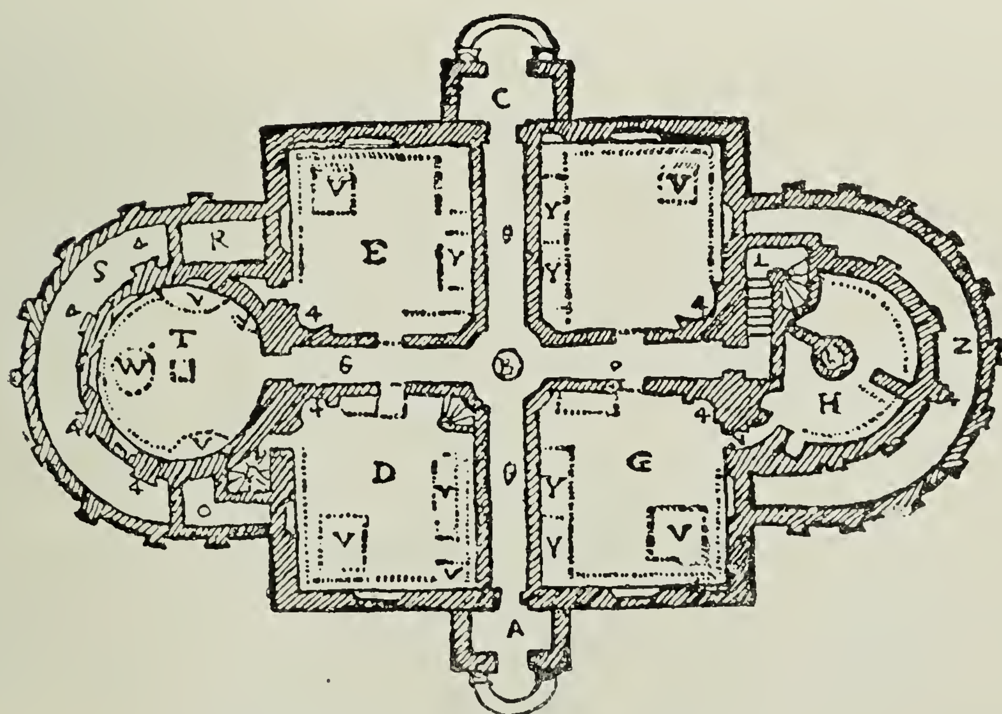
Obr. 5. Hvězdárna Uraniborg s okolím.

Tychonovi uťata část nosu. Největší z nepřátel jeho, Reymer Bär, potvrzuje, že Tycho horní část nosu ztratil v souboji. Tycho, aby zakryl toto znetvoření obličeje, dal si chybící kus zhotoviti ze směsi zlata a stříbra. Z pozdějších jeho žáků Willem Janssoon Blaev, který s ním po dvě léta žil na ostrovu Hveenu, vypravuje, že Tycho s sebou vždy nosil krabičku s mastí, jíž umělý nos natíral.

R. 1568 nalézáme Tychona na studiích ve Wittenberku; ale pobyl zde jen nedlouho, neboť ještě téhož roku byl zapsán na universitě v Basileji. R. 1569 navštívil i Lavingen v Horní Falci, kde učený krajan náš Cyprian Lvovický z Lvovic (Leonitius či Leovitius

Obr. 6. Průřez hvězdárny Uraniborgu.

Obr. 7. Plán přízemí v Uraniborgu.

A.) Východní vchod. — *B.*) Studna. — *C.*) Západní vchod. — *Q.*) Chodby. — *D.*) Zimní byt. — *E, F, G.*) Pokoje pro hosty. — *H.*) Kuchyně. — *K.*) Pramen. — *L.*) Schody k hořejšímu poschodí. — *P.*) Schody k laboratoři. — *R.*) *O.*) Klece s ptáky — *T.*) Knihovna. — *W.*) Velký globus. — *S.*) Sklep na uhlí pro laboratoř. — *Z.*) Dřevník pro kuchyni. — *V.*) Stoly. — *J.*) Lůžka. — *4.*) Komíny.

a Leonicia) vyučoval hvězdářství a mathematice. Tycho ve svých spisech velmi vděčně vzpomíná si tohoto svého učitele.[2]) Odtud odebral se r. 1569 do Augšburka, kde byl tehdejší arcikníže, potomní císař Rudolf II. tenkráte svým dvorem. Dne 30. prosince 1570 nalézáme Tychona opět ve vlasti na zámku Helsingöru, kamž byl povolán k nemocnému otci, zdejšímu guvernérovi, jenž pak zemřel 9. května 1571.

Jako nejstarší syn ujal Tycho po otci panství Knudstrup a oženil se asi r. 1572 s mladou, jinak neznámou dívkou, jménem Kristinou, rodu nešlechtického. Někteří spisovatelé považují ji za dceru nájemce dvora v Knudstrupu, jiní za děvče služebné nebo za dceru pastorovu a někteří popírají vůbec, že Tycho s ní byl oddán. — Z tohoto manželství narodilo se několik dětí: nejstarší dcera Kristina (* 1573, † v září 1574), Magdalena (* v Kodani 1574), syn Claudius (* 1577, zemřel za 6 dní), Tyge (* v srpnu 1581), Jörg (Jiří, * 1583). Mimo to měl Tycho ještě dcery Alžbětu, Žofii a Cecilii, jichž rok narození není znám.

Roku 1574 byl v Kodani, kdež 23. září zahájil přednášky o stáří věd mathematických; potom r. 1575 nalézáme Tychona v Kasselu u landkraběte Hessenského, kamž byl povolán na hvězdárnu. Avšak ještě téhož roku byl v Řezně. Tam tehdy dlel král Rudolf II. a s králem i jeho tělesný lékař a hvězdář mistr Tadeáš Hájek z Hájku; s ním Tycho uzavřel přátelství. Z Řezna navrátil se Tycho do vlasti, stav se r. 1575 hvězdářem krále Fridricha II., kterýž jemu dal na ostrově Hveenu postaviti velkolepou hvězdárnu a dům k obývání.

Dne 23. května 1576 byl vydán královský dekret, kterýmž byl Tygemu Brahovi, synu Otty Brahe z Knudstrupu, dán ostrov Hveen se všemi poddanými sedláky v doživotní léno. Ostrov Hveen měří asi 2000 jiter, leží 22 *km* severně od Kodaně a 14 *km* jižně od Helsingöru, blíže pobřeží kraje Schonen než ostrova Seelandu.

Místo na hvězdárnu bylo vyhlédnuto téměř ve středu ostrova; základ její byl položen 8. srpna 1576 podle plánů, jež na údajích Tychonových zhotovil Jan van Stenwinchel, architekt z Emdenu. Nejprve bylo zbudováno zatímní stavení obývací a mezi tím pracováno na velkolepé hvězdárně, dokončené teprve po r. 1580, jíž Tycho vhodně nazval Uraniborg (Uraniburgum). Půdorysy a pohledy její jsou ještě zachovány. (Obr. 5—7.)

Mimo roční plat, počínající únorem 1576, dostával Tycho ještě příplatek 300 tolarů, za kterýž byl povinen udržovati pro bezpečnost plavby za noci světlo na blízkém majáku v Kullenu.

Všecko vnitřní zařízení, nástroje hvězdářské, jakož i opatření tiskárny uhrazeno značným nákladem královským.

Tycho počal pracovati r. 1576 na Hveenu dříve, než byla hvězdárna Uraniborg hotova; byl záhy obklopen žáky, kteří se

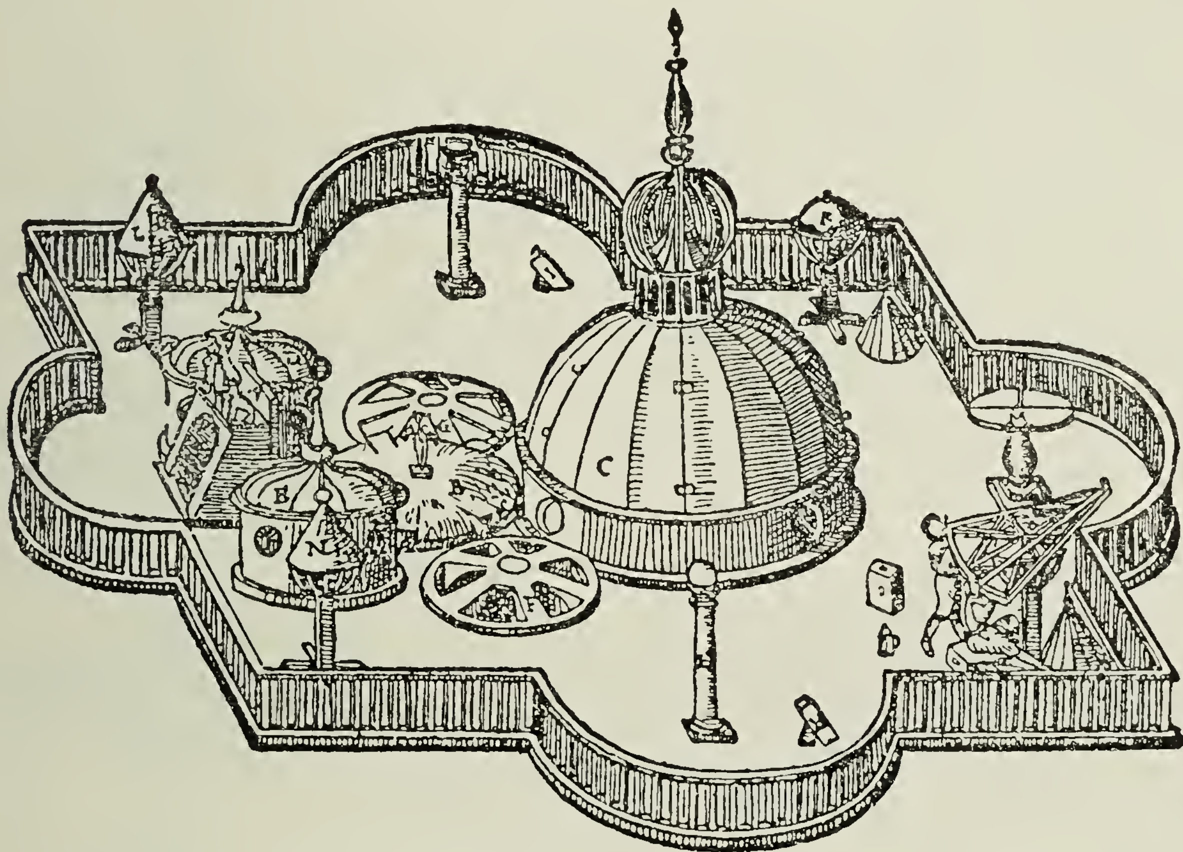
---

[2]) Smolík, Mathematikové v Čechách. Praha 1864, str. 86. Viz i Ottův Slovník naučný, XVI. 501.

cvičili a pracovali s ním o výzkumech těles nebeských. Nával žákův stále rostl, i dal jim Tycho postaviti nedaleko hvězdárnu menší, dokončenou r. 1584, již nazval Stjernborg (Stellaeburgum). (Obr. 8.)

Zde, obklopen rodinou a žáky, trávil Tycho šťastný život až do jara 1597, celkem 21 rok.

První chmury objevily se na obzoru, když 4. dubna 1588 zemřel Tychonův mecenáš, dánský král Fridrich II., zanechav teprve jedenáctiletého kralevice Kristiana, do jehož zletilosti vládla královna vdova se čtyřmi členy říšské rady.

Obr. 8. Hvězdárna Stjerneborg.

Magdalenu, nejstarší dceru Tychonovu, pojal r. 1593 za manželku jeho žák Gallus Sascerides, který stal se pak doktorem lékařství; svatba byla konána v Uraniborgu.

Tycho, nespoléhaje již nyní ve dvorskou přízeň, prodal r. 1594 otcovský statek Knudstrup, aby byl volnější.

Nový král Kristian, dosáhnuv zletilosti ujal se ve 20. roce života (r. 1597) vlády a jal se omezovati státní vydání, neboť země ocitla se v poměrech horších, než za otce. Z poručení králova bylo Tychonovi 18. března 1597 zastaveno služné jako královského hvězdáře i odňat ostrov Hveen, jejž měl lénem.

Tycho ihned přerušil práce na hvězdárně a dal veškery nástroje hvězdářské i tiskařské, jakož i nábytek, uložiti do beden.

Mnozí spisovatelé přičítají propuštění Tychona ze služeb královských na vrub intriky králova rádce, s kterýmž prý Tycho měl spor pro psa; ale Dreyer [3]) odkazuje tuto věc mezi bajky.

---

[3]) Dreyer, Tycho Brahe, Ein Bild wissenschaftlichen Lebens und Arbeitens im XVI. Jahrh. Přel. M. Bruhns Karlsruhe, 1894, str. 245. — Společnost

Vzav s sebou veškery nástroje a tiskařské lisy odstěhoval se Tycho již počátkem dubna s rodinou do Kodaně, kdež očekával nějakého urovnání s králem. Vida všechno prodlévání marno, odplul počátkem června 1597 s rodinou a žáky do Roztok v Holštýnsku. Mezi žáky byl i Frant. Gansneb Tengnagel z Campu, jenž trval na Hveenu od roku 1595 a stal se později zetěm Tychonovým.

Z Roztok odebral se Tycho do Wandsbeku, odtud do Wittenberka, kamž přibyl s rodinou v zimě 1598. Byv lichotivými listy vyzván do služeb císaře Rudolfa II., vydal se po velikonocích r. 1599 do Prahy.

Tadeáš Hájek z Hájku byl již po několik let ve stálé korrespondenci s Tychonem Brahe; jest děkovati působení jeho a místokancléře Jakuba Kurze (Curtia) ze Senftenavy na císaře, že s Tychonem bylo vyjednáváno o vstup do služeb císařských. Jakub Kurz před smrtí svou r. 1594 jednal s Tychonem, aby odebral se do Prahy, a nabízel mu za obydlí i dům svůj na Hradčanech; zaslav Tychonovi plány, žádal, aby navrhl, nutné-li jsou, změny v domě, kteréž prý milerád provede. Také nový místokancléř císařův Rudolf Corraduc (po smrti Kurzově r. 1594) byl dosti nakloněn tomuto plánu, jak vysvitá z Hájkova dopisu poslaného Tychonovi.

Zanechav většinu nástrojů hvězdářských v Magdeburce dorazil Tycho v červnu 1599 do Prahy; císař Rudolf II. vyslal mu vstříc svého sekretáře Barvitia, aby Tychona dovedl do bytu, vykázaného na Hradčanech po Kurzovi, dosud obývaného vdovou. Záhy po té přijal Tychona císař ve slyšení a žádal jej, aby i svou rodinu povolal do Prahy; bylo hovořeno latinsky.

Tycho při slyšení neurčil si služné, ponechav vyměření císaři. V listě psaném příteli Vedelovi z 18. září uvádí Tycho, že mu císař vyměřil ročně 3000 zl. rýnských a jiné příjmy, obnášející také několik tisíc. Hned však bylo mu vyplaceno 2000 zl. rýnských. Tycho neměl valné chuti bydliti ve městě — jak podobá se z jeho dopisů; byl by prý nerad vznítil domněnku, že vdovu Kurzovu vytlačil z bytu, a obává se častých návštěv, jež by jej rušily ve studiu.

Praví tradice, že časté noční zvonění v blízkém klášteře kapucínském na Hradčanech vyrušovalo Tychona při pozorování hvězd, i že prý žádal císaře, aby kapucíni byli z tohoto místa odstraněni. Podání to jest pověstí nesprávnou, což dále doložíme.

Císař uslyšev, že Tycho by chtěl svá hvězdářská pozorování konati na venku, dal mu na vybranou tři královské zámky v Čechách: Lysou, Brandýs nad Labem a Benátky nad Jizerou. Tycho prohlédl si všechna tři místa; ale zvěděv, že císař rád

---

vyslovuje upřímný dík nakladatelství G. Braunovy dvorní knihtiskárny v Karlsruhe za laskavost, se kterouž dovolilo bezplatně použíti obr. 5.—8. z uvedeného díla Dreyerova.

zdržuje se za honeb na Brandýse, zvolil raději odlehlejší Benátky, (tab. XI. obr. C) aby byl o samotě a mohl nerušeně pracovati. V Benátkách usadil se již koncem srpna r. 1599 a jal se ihned upravovati obydlí i hvězdárnu.

Jako v Praze tak i v Benátkách vypukl koncem r. 1599 mor, i uchýlil se Tycho do vsi Jiřic, vzdálených 1 h. cesty na jih, kde v budově císařské bydlel po pět nebo šest týdnův a v prosinci i hvězdy pozoroval. Zatím přišla rodina z Drážďan do Benátek a přivezla s sebou některé nástroje. V lednu 1600 přijel i Tychonův syn s nástroji z Hveenu, přepraviv se s nimi přes moře a přes Bukovec do Čech.

R. 1600 za správce panství Kašpara z Mühlsteina byl benátecký zámek upravován podle přání Tychonova, ale zdlouhavě a s překážkami, neboť často nedostávalo se peněz v pokladně.

Koncem prosince 1599 nebo v prvních dnech lednových 1600 přijel k Tychonovi hvězdář Jan Kepler ze Štýrského Hradce, kde byl ve službách arciknížete, ale 6. ledna již zase odejel do Prahy; navrátiv se asi za 14 dní, pracoval — pokud známo, již 3. února — v Benátkách společně s Tychonem.

Císař Rudolf II. utekl se před morem na zimu 1599 se svým dvorem do Plzně a v červnu 1600 navrátil se do Prahy. Za krátko pak přišel sekretář Barvitius na Benátky k Tychonovi se vzkazem, aby přistěhoval se do Prahy, aby jej císař měl blízko sebe. Poslušen císařského rozkazu opustil Tycho Benátky a usadil se v tehdejší hospodě »U zlatého noha« (gryfa) na Hradčanech; jest to dnešní, ale přestavěný menší dům č. p. 76. na Novém světě. Nástroje hvězdářské byly uloženy do letohrádku královny Anny, teprve od nedávna zvaného Belvederem, za Jelením příkopem.

Několik dní na to přijal císař Tychona ve slyšení, trvajícím půldruhé hodiny; při tom žádal Tycho, aby mu na rok nebo dva byl dán Kepler k ruce na hvězdárnu. Císař přikývl.

Z příčin rodinných byl Kepler zatím delší čas opět ve Štýrském Hradci, ale již v říjnu 1600 přistěhoval se do Prahy a ubytoval se v domě barona Hoffmanna (pocházejícího ze Št. Hradce), který měl dům na Menším městě pod valy královského hradu (v nynější Sněmovní ulici); brzy pak odstěhoval se k Tychonovi a počal s ním pracovati.

To stalo se ovšem teprve, když císař koupil za 10.000 tolarů od vdovy dům Kurzův, (tab. XI. obr. E) v jehož užívání uvázal se Tycho 25. února r. 1601.

V prosinci 1600 a v prvním týdnu lednovém 1601 konal Tycho hvězdářská pozorování v letohrádku královny Anny, další pak od 3 března konal v domě Kurzově, kamž se krátce před tím nastěhoval.

Tycho požíval velké přízně u císaře Rudolfa II.; dne 9. února r. 1601 psal císař českým stavům, aby Tychona i se syny přijali

mezi sebe do české šlechty, poněvač chce přijmouti inkolát i učiniti přiznání k zemi, aby se zde mohl trvale usaditi.

Také Tycho pomýšlel zde na trvalé usazení svého rodu; v dopise, psaném do Dánska o velikonocích 1601, žádá za zaslání peněz, jež má u vévod meklenburských, aby mohl si v Čechách zakoupiti nějaký statek.

Tycho však zemřel dříve, než čeští stavové splnili přání císařovo za přijetí Tychona se syny za obyvatele Čech.

Dne 13. října 1601 (podle nového kalendáře) konala se v domě Petra Voka z Rožmberka na Hradčanech (nynější sgraffitovaný dům, č. 185.—IV.) večer hostina, k níž byl pozván též Tycho; odebral se tam ve společnosti císařského rady Ehrenfrieda z Minkovic. Snad pro účast na této hostině byl Tycho v kterési publikaci vydané na 300letou pamět úmrtí, označen jako bonvivant. Vytýkáme věc tuto, jež přešla pak i do listů denních, neboť dokladů k tomu tvrzení není.

Tychonovi bylo již za večeře nevolno, ale nedbaje toho setrval při stole; tím choroba se zhoršila a nastala pětidenní nemoc měchýřová, spojená s velkými bolestmi. Mnozí vykládají, že tuto nemoc přivodil si nemístným studem. Po pěti dnech nastalo ulehčení, ač při tom byl Tycho trápen bezesností a zimnicí. Ve světlých okamžicích mezi blouzněním požadoval nehledě diéty všeliká jídla. Tak uplynulo pět dní. V noci před 24. říjnem často prý mluvil, že doufá, že marně nežil. Za svítání dostavilo se u Tychona zase vědomí, ale zároveň i slabosti, i cítil, že blíží se poslední hodinka. Té chvíle nebyl přítomen ani nejstarší syn Tyge, ani druhá dcera Alžběta, provdaná za Tengnagla z Campu; přítomného mladšího syna Jörga a žáky své zapřísáhal, aby zůstali věrni svému studiu; Keplera prosil, aby co nejdříve dokončil rudolfinské tabulky, a vyslovil naději, že bude přijata vyvinující se jeho theorie (Tychonova), nikoli soustava Koperníkova. Mezi přítomnými byl i erbovní strýc Erik Brahe hrabě z Visingsborgu, rodem Švéd, jsoucí ve službách krále polského. Tycho děkoval jemu za veškery dobré služby, prokázané v nemoci, a prosil, aby krevním přátelům v Dánsku vyřídil poslední pozdrav.

Záhy na to, za pláče a modliteb rodiny a svých žáků, tiše skonal, dosáhnuv věku 54 let a 10 měsíců.

Tělesné ostatky slavného hvězdáře byly teprve 4. listopadu r. 1601 s velikou okázalostí a slávou doprovozeny do Týnského chrámu na Starém městě, tehdy utrakvistického.

V čele pohřebního průvodu šla s rozžatými svíceni řada mužův v tunikách, se znakem rodu Brahe, vyšitým na prsou; pak byla nesena černá damašková korouhev s bohatě vyšitým znakem a ve zlatě tkaným jménem zvěčnělého. Následoval oblíbený kůň Tychonův, za ním nesena opět jiná korouhev, pak veden druhý kůň; pak šli mužové, z nichž jeden nesl železnou přilbu ozdobenou pštrosími péry v barvách rodu Brahova, druhý zlaté rytířské ostruhy, třetí štít se znakem Tychonovým. Za těmito od-

Tab. VIII. Náhrobek Tychona Brahe s epitafiem
v chrámě P. Marie před Týnem.

Deska ve dlažbě s nápisem TYCHO BRAHE označuje původní i nynější hrobku,
v níž jsou uloženy ostatky Tychona Brahe.

Fotografoval Jindřich Eckert, c. a k. dvorní a komorní fotograf v Praze.

znaky neslo šest císařských trabantův černým sametem přikrytou rakev střídajíce se s druhými šesti trabanty.

Za rakví kráčel Erik Brahe hrabě z Visingsborgu a zástupce císařův rada Ehrenfried z Minkovic, uprostřed mezi nimi v Praze přítomný nejmladší syn Jörg, pak jiní radové císařští a žáci zvěčnělého. Pak následovali dva staří vznešení šlechticové, vedoucí vdovu Kristinu, za nimi šly tři dcery Tychonovy (Alžběta, Žofie a Cecilie) a množství lidu všech stavů.

U otevřeného hrobu při prvním pravém pilíři v hlavní lodi Týnského chrámu proslovil tklivou řeč pohrobní Jan Jesenský z Jesenného, slavný doktor lékařství a professor na vysokém učení, u něhož ve Wittenberku Tycho bydlel asi před dvěma léty a několika měsíci.

Neukončené a nezpracované výzkumy předčasně zesnulého Tychona Brahe pak sestavil a vydal Jan Kepler; zvláštní zmínky zasluhují tak zvané tabulky rudolfinské.

Vypravuje se, že vdova Kristina před červencem 1602 odstěhovala se z domu Kurzova někam dolů na Staré město a vzala s sebou astronomické nástroje manželovy, kteréž byla po jeho smrti uložila v bednách do sklepa v domě Kurzově. Koncem 1602 koupil prý tyto nástroje od vdovy a jejích dětí císař Rudolf II. za 20.000 tolarů, ale na trhovou cenu složil jen menší splátku. Zbytek nebyl dědicům českou komorou vyplacen ještě ani r. 1652. Většinu nástrojů zničil prý vojenský lid po dobytí Prahy císařským vojskem 1620, po bitvě bělohorské. Není zpráva ta přesná, jakž dokážeme níže.

Asi rok nebo dvě léta před svou smrtí koupila vdova Kristina nějaký statek v Čechách poblíž hranic.

Jak zřejmo z nápisu epitafia v Týnském chrámě (tab. VIII.) zemřela Kristina r. 1604 a byla pohřbena po boku manželově. Pozůstalé děti postavily pak mramorový pomník s epitafiem tak, jak až dosud stojí v Týnském chrámu na prvním pilíři v pravo.

Nejstarší syn Tyge pojal v březnu 1604 za manželku vdovu po kterémsi zemanu z okolí svého zboží. Zemřel 1627, zanechav pět dětí. Mladší bratr jeho Jörg zemřel 1640 a není o něm ničeho bližšího známo. Nejstarší dcera Tychonova Magdalena vdala se r. 1593 za otcova žáka Gallia Sascerida, doktora lékařství. Druhá dcera, Alžběta, vdala se r. 1601 za Frant. Gansneba Tengnagla z Campu, Tychonova žáka, více dobrodruha než hvězdáře, jehož císař r. 1605 jmenoval radou appelačním, svěřuje mu i všeliká zahraniční poselství. Později nalézáme jej spolustrůjcem vpádu Pasovských do Prahy 1611 na straně Leopolda, biskupa pasovského, strýce císaře Rudolfa II. Manželka Tengnaglova Alžběta, rodem Tychonova Brahe, zemřela 1613, zanechavši několik dětí: Tengnagel zemřel r. 1622. O třetí dceři Žofii víme jen, že stala se katoličkou; čtvrtá, nejmladší dcera Cecilie vdala se za švédského barona Gustava Sparre, který byl plukovníkem v německém vojsku a zemřel

v Krakově. Ví se, že Cecilie žila ještě r. 1630. Bližší data o rodině Tychonově v českých zprávách po r. 1652 mizejí.

Ostrov Hveen, prvotní působiště Tychonovo, obdržel r. 1602 od dánského krále Kristiana lénem Cort Barleben, na to dostala jej r. 1616 králova maitressa Karen Andersdatterova, pak syn její Jan Oldřich Gyldenlöve, který zemřel 1645.

O bývalou hvězdárnu Uraniborg i o menší hvězdárnu Stjerneborg nikdo se nestaral. Již r. 1623 nezbyla z těchto staveb než zbořeniště, jichž zdí sedláci použili, rozebrali a roznesli tak, že Picard, člen pařížské akademie věd, vyslaný 1671 na ohledání zbytků hvězdárny, nalezl již jen základy. Mírem v Roeskilde postoupilo Dánsko ostrov Hveen království švédskému, jemuž náleží dosud.

Většinu těchto zpráv čerpali jsme z výborného díla Dreyerova.

Výčet Tychonových spisů a prací jsme pominuli, neboť má význam jen pro odborníka.

Nyní jest naším úkolem prokázati, kde Tycho bydlel za svého pobytu v Praze, kde měl svoji hvězdárnu a spočívá-li na pravdě domněnka, že žádal za odstranění kapucínů, jichž noční zvonění jej prý příliš vyrušovalo. Uvádí tak Balbín a po něm Hammerschmied.

Uvedli jsme již dříve, že Tycho přibyl do Prahy v červnu 1599, zatím ubytován v domě Kurzově na Hradčanech. Neměv nástrojů, nemohl hned počíti s pozorováním hvězd. Nástroje přivezl mu syn teprve začátkem ledna 1600 na Benátky, kam Tycho odstěhoval se v srpnu 1599. Po přání císaře Rudolfa II. vrátil se z Benátek asi v srpnu 1600 na Hradčany a usídlil se v hospodě »U zlatého noha« (gryfa), nyní č. p. 76. na Novém světě; jeho hvězdářské nástroje byly uloženy v letohrádku královny Anny, kde v prosinci r. 1600 a v lednu 1601 konal astronomická pozorování.

Dům »U zlatého noha« byl nepohodlný a malý, hvězdárna ve jmenovaném letohrádku vzdálena, proto vykázal mu císař za obydlí dům Kurzův, jejž Tycho ujal 25. února 1601. Na hvězdárně, kteráž tu nově byla zřizována, a v níž pracoval až do smrti, mohl počíti s pracemi teprve 3. března 1601!

Jest známo, že první kapucíni přišli do Prahy z Vídně r. 1600; o svatodušním pondělí 1600 byl položen základ kláštera a kostela »P. Marie, královny andělů«. Po dokončení stavby vysvětil arcibiskup Zbyněk klášter i kostel třetí neděli po svátcích svatodušních r. 1602 — tedy asi za tři čtvrti léta po úmrtí Tychonově. Kapucíni nemohli zvonit, dokud kostel nebyl vystaven; víme,[4]) že zatímně bydleli v klášteře křižovnickém, jejž vykázal jim arcibiskup Zbyněk co jenerál řádu. Spíše podobá se,

[4]) Eckert, Posvátná místa král. hl. m. Prahy, I., 1883, str. 145 a sl.

že tehdejší nekatolická strana hleděla přiměti císaře, aby kapucínům usazení na Hradčanech nebylo dovoleno.

Sluší uvésti list[5]) arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé ze dne 3. listopadu 1600, kterýmž žádal císaře, aby nedával sluchu šlechtě nekatolické.

Spor o vypuzení Kapucínů vznikl tedy již *před 5. listopadem* r. 1600, kdy Tycho pracoval ještě na hvězdárně v *Benátkách*, v *prosinci* 1600 pak v Belvederu; před tím v Praze *vůbec* nepracoval. Zřejmo, že děla se mu křivda a že zpráva Balbínova je doprosta nepodstatna.

Podle starších zpráv stával Kurzův dům se zahradou východně od *původního* kláštera kapucínského na Loretanském náměstí (č. p. 99.—IV.), kterýž byl založen 23 května 1600 a vysvěcen[6]) po svatodušních svátcích 1602. *Druhým* klášterem kapucínským jest Loretta (č. p. 100.) Zde byla nejdříve založena nádvorní kaple Loretta 3. června r. 1626; klášter i ochoz kolem této kaple, jakož i kaple Narození P. Marie byly založeny teprv asi 1661. Oba kláštery, č. p. 99 i 100, byly spojeny chodbou na obloucích přes uličku, je dělící.

Z toho jest zřejmo, že za doby Tychonovy existoval pouze klášter původní, č. 99.; Loretty ještě nebylo.

Kurzův dům s hvězdárnou byl východně od kláštera kapucínského, někde před kaplí Narození P. Marie u kláštera Voršilek. Nějaká věž i sál kláštera Voršilek, považované za zbytky domu Kurzova, byly sbořeny r. 1804 a 1805, čehož svědkem byl[7]) professor astronomie Dr. Alois David z pražské hvězdárny. —

V novější době vznikla druhá zpráva, že prý Kurzův dům — tedy i Tychonova hvězdárna — býval *na místě paláce Černínského* se zahradou (nynější kasárny, číslo p. 101.—IV.), jihozápadně od původního kláštera kapucínského.

Tato zpráva jest *naprosto mylná*. Jak podepsaný, tak i městský radní Václav Brož, mají z desk zemských opisy trhových smluv o držitelích bývalých domův a zahrad zde stávajících až do konce XVI. století — ale *nikde* tam není zapsán majetek Kurzův. Zpráva povstala asi tím, že Černínskému paláci *protilehlý* dům na náměstí (č. p. 102.), hraničící severně s Lorettou, byl Černínům od třetiny XVIII. do počátku XIX. století za jízdárnu a přímo sousedil se zadní částí kláštera Voršilek, kamž poblíže klade se poloha domu Kurzova. Byl tu majetek Černínův (č. p. 101.), poblíže domu Kurzova, zaměněn mylně s číslem 102. Letos při slavnosti, konané v Praze 24. října na paměť třístoletého úmrtí Tychonova, bylo domácím i cizím účastníkům na nádvoří Černínských

---

[5]) Otištěn v Schallerovi, str. 302—303 pod čarou.

[6]) Schaller: Beschreibung der kön. Haupt- u. Residenzstadt Prag, I., 1794 str. 299—300.

[7]) Schottky, Prag, II str. 291.—293.

kasáren (č. p. 101.-IV.) ukazováno domnělé místo, kde stávala Tychonova hvězdárna. Tento omyl nebyl by se stal, kdyby podepsaný, jehož prací byly Tychonovy tělesné ostatky nalezeny a tím dán věcný podklad veškeré slavnosti, býval také ke slavnosti pozván; mělť již tehdy v rukou důkazy, že Kurzův dům s Tychonovou hvězdárnou nikdy nestál na místě nynějších Černínských kasáren (č. p. 101.-IV.). Proto jest nesprávna i část nápisu na pamětní desce, zasazené v létě 1901 městskou radou na domě »U zlatého noha«, v níž praví se: »— — v nedalekém odtud domě, jenž stával druhdy na místě nynějšího paláce Černínského, zemřel — —«. Nápis pamětní desky, zhotovené z černého syenitu, jest tento:

„Léta Páně MDCCCCI zasazena jest na tomto domě zvaném od starodávna „U zlatého noha" nákladem obce Pražské pamětní deska ku poctě slavného Dána Tychona Braheho, císařského matematika a hvězdáře, který léta MDC v tomto domě přebýval a XXIV. října MDCI v nedalekém odtud domě, jenž stával druhdy na místě nynějšího paláce Černínského zemřel a byl pochován v chrámu Matky Boží před Týnem."

Jest známo, že neméně slavný hvězdář Jan Kepler pracoval společně s Tychonem na hvězdárně v domě Kurzově, kterýž takto nesprávně jest kladen na místo Černínských kasáren; městská rada pražská v dobrém úmyslu, aby uctila památku také tohoto astronoma, pojmenovala ulici, nově proraženou západně za kasárnami a zahradou Černínskou (při č. 101.), ulicí Keplerovou. Tím povstala z jedné mýlky hned druhá. —

Dodatky. Zatím co naše pojednání tisklo se, podařilo se nám nalézti ještě některé — a podstatné — zprávy, jak o osudu Tychonových nástrojů hvězdářských, tak i o místě, kde stával dům Kurzův, poslední hvězdárna Tychonova.

Z Plzně listem[8]) 1. dubna 1600 oznámil císař dvornímu výplatci, že přijal Tychona od 1. dubna 1599 do své služby za roční plat 2000 zl. a nařizuje, aby tento obnos Tychonovi vyplatil.

Listem,[9]) daným v Praze 4. prosince 1601, bylo oznámeno výplatčímu Janu Unterholzrovi, že císař zmíněný plat povolil vdově a dědicům pouze do konce dne 24. října 1601, kdy Tycho zemřel;

---

[8]) Jahrbücher der kunst.hist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses, sv. XV. B, č. 11714 podle originalu v archivu c. k. ministerstva vnitra ve Vídni

[9]) tamže, č. 11.727.

[10]) tamže, sv. VII, B, č. 4698.

zároveň bylo výplatci nařízeno, aby přes tento čas ničeho pozůstalým již nevyplácel.

Vzbuzuje jistě podiv, že dvornímu hvězdáři bylo placeno služné přesně jen dotud, dokud dýchal. —

*

Nespočívá na pravdě, že vdova Kristina, odstěhovavši se před červencem 1602 z domu Kurzova někam dolů na Staré město, vzala s sebou astronomické nástroje, jež po smrti manželově uložila do sklepa v domě Kurzově.

V prosbě,[10]) podané císaři Rudolfu II. v březnu 1609, uvádějí pozůstalí, že císař chtěl již r. 1601 koupiti hvězdářské nástroje, jež Tycho pořizoval si s velikou pílí po celý život za více než 100.000 tolarů.

Zprvu nebylo lze o ceně jednati proto, poněvač president české komory Štěpán Jiří ze Šternberka hned po smrti Tychonově zabavil veškeru pozůstalost (neboť Tycho zemřel dříve, než dosáhl v Čechách inkolátu). Po delším tajném vyjednávání mezi říšským dvorním radou Karlem z Lichtenštejna a Janem Barvitiem musili pozůstalí spokojiti se odbytným 20.000 tolarů za tyto nástroje a 6% úroky, dokud obnos nebude zaplacen. Smlouva o tom stala se mezi dědici a císařem 28. října 1601. Dne 1. října 1603 splatila jim česká komora na kapitálu 4000 tol., i obnášejí úroky 2310 tol. 69 kr. $1\frac{35}{91}$ fen. Od té doby až do 20. března 1609 vzrostly úroky z prvých 16.000 tol. na 5325 tol. 26 kr. $5\frac{49}{91}$ fen., na což obdrželi 28. září 1608 z české komory 1000 tolarů. Zbývá tedy na kapitálu a úrocích ještě 22646 tol. 26 kr. nedoplatku. Aby hladem nezemřeli, byli nuceni — jak píší — zastaviti veškery skvosty, zlaté řetězy, stříbrné náčiní, šaty a vůbec věci movité; proto pozůstalí prosí císaře, aby jim zjednal poukaz z české komory pro zemského hejtmana v Dolní Lužici tak, aby z peněz kontribučních nebo jiných spolehlivých příjmů státních dosáhli výplaty svého požadavku.

Z tohoto nářku jest zřejmo, že dům Kurzův byl dán Tychonovi jen v užívání, nikoliv darem; jistě byli by jej pozůstalí u veliké tísni své prodali.

Dne 27. března 1604 bylo oznámeno listem[11]) Keplerovi, že J. C. Milost přeje si, aby astronomické nástroje po Tychonovi, koupené císařem, byly pro větší bezpečnost odvezeny do Vídně. Kepler má je zabaliti, dáti složit na vůz a jeti s sebou; po příjezdu má ohlásiti se u superintendanta university, který mu vykáže místo na jich složení a postavení. Tamní mathematikové věci převezmou a za dohledu superintendantova náležitě umístí.

Dalším listem téhož data žádá císař arcikníže Matyáše za vyhledání vhodného místa pro nástroje; superintendant university má přísně hleděti k tomu, aby počasím neutrpěly zkázy.

[11]) tamže, sv. XV. B, č. 11.738.

CVIII LIBER

Dedimus tamen eodem conſpectu etiam alias Sedes Aſtronomiæ Braheanæ, easque Uraniburgo circumtulimus litteratis ad marginem ſignis expreſſas.

A.

URANIBVRGVM
PRIMA ET PRÆCIPUA SEDES ASTRONOMIÆ BRAHEANÆ.

B.

VANDESBVRGVM ARX RANZOVIANA
SEDES ASTRONOMIÆ BRAHEANÆ.
ANNO 1597.

C.

ARX BENATICA BOHEMIÆ
SEDES ASTRONOMIÆ BRAHEANÆ, ANNO 1598.

D.

HORTI CÆSAREI PRAGENSES
SEDES ASTRONOMIÆ BRAHEANÆ, ANNO 1600.

E.

DOMVS JACOBI CVRTII A SENFTENAW S.R.I.
PROCANCELLARII, ULTIMA SEDES ASTRONOMIÆ BRAHEANÆ, ANNO 1601.

Cæterum cauſam migrationis aſſequi paulò difficilius eſt, *Braheus* in ea recenſenda ſibi non immerito favet, & Principum conſilia ac mentes tam ſunt imperviæ, ut *alia* plerumque omnia *præferantur*, quamquæ ſentiant.

Keplerus Tychoni à Calculo Rudolpho Cæſare aſſignante datus, & *Gansnebius* Cæſareæ Bibliothecæ Præfectus, idemque *Tychonis Gener*, cenſuerunt *Braheum* in eâ inſulâ tantâ æſtimatione Aſtronomicorum ſucceſſuum fuiſſe, ut certatim ad eum *tota Europa concurſus fierent.* Ea res haud dubio in *Aula Cimbrica* ſermonibus anſam præbuit; Acceſſit arcta, cum *Iacobo Curtio à Senfftenavv Procancellario Imperii* neceſſitudo, ipſa harum litterarum tractatione conciliata, qui cum RVDOLPHO CÆSARI pro eâ, quâ apud illum Principem pollebat exiſtimatione, ſingulariter *Tychonis in excolenda Aſtronomia*

operam

Obr. 9. Strana 108. knihy »Historia coelistis«.
(List jest vys. 32 *cm*, šir. 20·5 *cm*.)
Fotografoval Jindřich Eckert, c. a k. dvorní a komorní fotograf v Praze.

Touto určitou zprávou jsou zvráceny dříve uvedené a mnohými spisovateli přejaté zprávy, jako by lid vojenský po bitvě bělohorské r. 1620. většinu hvězdářských nástrojů Tychonových byl zničil. Byly zavezeny do Vídně; nevíme, kam odtud se poděly a také nám není známo, že by před r. 1620 byly vráceny do Prahy.

* * *

Tab. XI. podává zmenšené pohledy na místa, kde Tycho konal pozorování hvězd: A) původní hvězdárnu Uraniborg, B) hvězdárnu ve Wandsbeku, C) hvězdárnu v Benátkách nad Jizerou, D) hvězdárnu v král. zahradě (Belvederu) v Praze, E) dům Kurzův, poslední hvězdárnu Tychonovu.

Tento obraz, jejž podařilo se nalézti p. Jos. Pfeiffrovi, fotografu v atelieru Jindř. Eckerta, c. k. dv. a kom. fotografa v Praze, jest fotografován z díla:[12]) Historia coelestis jussu S. C. M. Ferd. III. edita, complectens observationes astronomicas varias ad historiam coelestem spectantes. (Nebeská historie, vydaná na rozkaz J. C. M. Ferdinanda III., obsahující různá pozorování hvězdářská). Vydáno nákladem Jana Konr. Emmricha, měšťana a knihkupce, v Řezně r. 1672.

Z téhož díla podáváme i zmenšený snímek strany 108, (obr. 9.) protilehlé uvedenému obrazu, kde jsou pojmenovány Tychonovy hvězdárny i s údajem, kterého roku kde byl.

Ale již tu jest omyl; uvedeno, že v Benátkách byl Tycho r. 1598, ač prve jsme dokázali, že v zimě téhož roku přibyl z Wandsbeku do Wittenberka. Na Benátkách usadil se teprve koncem srpna 1599.

Nevysvětlitelno na ten čas, kterak byl pořízen obraz s pohledy na Tychonovy hvězdárny.

Zmínili jsme se. že r. *1623* nebylo z Uraniborgu i Stjerneborgu již ničeho než zbořeniště, a že Picard r. *1671* nenalezl zde než základův — ale »Historia coelestis«, vydaná r. *1672.* přináší úplný obraz Uraniborgu.

Není lze vysvětliti si věc jinak, než že celkový obraz (tab. XI.) byl sdělán podle obrazů starších. Jest velice podobno pravdě, již jen pouhým porovnáním, že obraz Uraniborgu (tab. XI. obr. A) byl kreslen podle obrázku, jejž Tycho podal ve své »Zprávě« (obr. 5. a 7.).

Letohrádek královny Anny, nynější Belveder v zámecké zahradě za Jelením příkopem (tab. XI. obr. D), jest po dnes nezměněn; před ním stojí v zahradě známá kašna mistra Jaroše, v dálí jest viděti letohrádek v Král. oboře (nynější Stromovce), v levo od tohoto pak kostel sv. Mateje v Šárce, neboť nepodobá se, že by to byl kostel sv. Gotharda v Předním Ovenci (Bubenči),

---

[12]) Kniha jest majetkem knihovny Musea král. Českého (sign. 56 A 3). — Bibliotékaři, p. Adolfu Paterovi srdečně děkujeme za všechnu laskavost, osvědčenou při fotografování této památky i jiných.

který jest dále a v dolíku pod letohrádkem. V levo od Belvederu spatřujeme v zahradě starou míčovnu, před Belvederem pak nějaké stavení, jež považujeme za budovu purkrabskou při Černé věži na Hradčanech.

Obraz E, (jejž podáváme u větším měřítku na obr. 10.) zpodobuje dům Jakuba Kurze ze Senftenavy na Hradčanech. Mimo čtyřhrannou budovu v levo považujeme veškery ostatní za dům Kurzův, který jeví se velmi rozlehlým.

Dům Kurzův byl dostavován r. 1590; tomu nasvědčuje [13]) dopis ze dne 23. března 1590, podle něhož arcikníže Ferdinand zaslal Kurzovi pro jeho nově vystavený dům darem 18 beden nejkrásnějšího kroužkového skla z továrny v Halle.

Dům jeví se zde již shořelý, i jest otázkou, z které doby jest tento stav jeho: zda něco krátce před r. 1672, kdy byla vydána »Historia coelestis«, či z doby dřívější, snad z r. 1648, kdy Hradčany byly pustošeny Švédy.

Ač ztrávili jsme mnoho měsíců hledáním zápisu v deskách zemských i městských knihách hradčanských, přece nenalezli jsme zápisu na dům znějícího buď na jméno Jakuba Kurze či na císařovo, který propůjčil dům Tychonovi za obydlí.

Tento dům byl tenkráte městským, šosovním, neboť desky zemské nemají o něm zápisu; ale nešťastnou náhodou chybí knihy kontraktů domovních na Hradčanech z r. 1593—1699.

Jest úplně jisto, že dům Kurzův nestával v místech bývalého Černínského paláce s nynější zahradou (na Pohořelci, nyní č. p. 101, kde jsou kasárny Černínské), neboť mezi majiteli domů stávajících zde před r. 1601, nenašli jsme podobného zápisu. Černínský palác jest na půdě Pohořelce, ale o domě Kurzově víme že, byl na Hradčanech.

Zápisu nenalezli jsme ani o místě, kde jest zemská káznice (č. p. 180.), ani kde jsou vojenské kasárny při kostelele svatého Jana Nep. (č. 71.—73.), kde původně býval klášter Voršilek. Nenalezli jsme nějaké zmírky o Kurzově domě ani v místech nynější Loretty (č. p. 100.), jež za doby Tychonovy vůbec ještě nestála, ani v místě nad Lorettou, nyní domě č. p. 102.

Ani dům č. 181., nynější vojenská nemocnice v Loretanské ulici, ani palác Martinický (č. 67.) ani Šternberský (č. 57.) nemají ve svých zápisech nijaké stopy, jež by vedla k osobě Jakuba Kurze.

Soudíme-li však podle vyobrazení domu Kurzova (tab. XI. obr. E), kde v levo před domem jest hradba, v čele má vrata a úzké průčelí domu, za ním — jak podobá se — běží opět ulice, tedy staveniště jdoucí do tří ulic, jest velice podobno pravdě, že dům Kurzův jest dům v ulicích Kanovnické a »U kasáren«, před zrušeným kostelem Voršilek sv. Jana Nep., kde jest nyní dům č. 69., a to první

[13]) Jahrbücher der kunst. hist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses, zv. XVII, B, č. 14.151 (original v c. k. státním archivu v Insbruku).

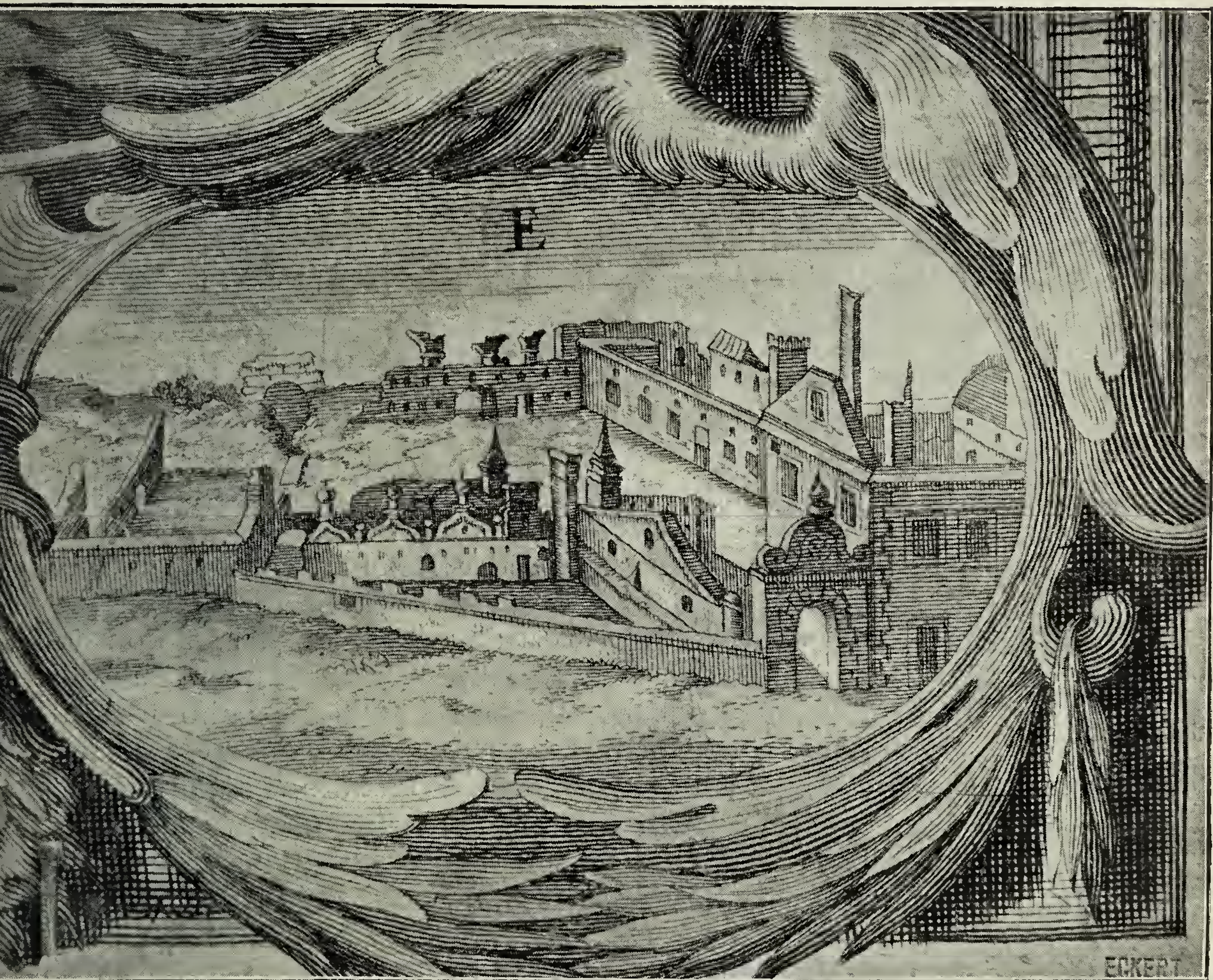

Tab. XI. Místa, kde Tycho konal pozorování hvězd.

Fotografoval Jindř. Eckert, c. k. dv. a kom. fotograf v Praze.

dům s leva v Kanovnické ulici, při vchodu z Hradčanského náměstí k Novému světu.

Dům č. 69. má dosud týž půdorys i jest též do tří ulic tak, jako onen na obraze E tab. XI., jehož pořadí v terrainu stoupá. Tento dům nazýval se domem královských pažat, jak jest zapsán i v deskách zemských až do r. 1651, kdy byl z rukou Maximiliana Valentina z Martinic koupen pro pážata arcivévody Viléma

Obr. 10. Dům Jakuba Kurze na Hradčanech.
Fotografoval Jindřich Eckert, c. k. dvorní a komorní fotograf v Praze.

Leopolda. Před tím býval domem městským, ale starší zápisy o něm chybí proto, poněvač knihy kontraktů hradčanských se nezachovaly.

Císařským diplomem [14]) ze dne 22. prosince 1665 byl dům pážat darován P. Theatinům, poněvač — jak se praví — byl ceny nepatrné, snad vyhořelý. Theatini pak směnili [15]) jej dne 20. července 1676 za jiný dům na Menším městě Pražském.

[14]) Desky zemské, č. 630., str. M. 5.
[15]) tamže, č. 466., str. O. 8.

K důvodům místopisným přibývá však i doklad zeměpisný. Tycho poznamenal, že hvězdárna jeho v domě Kurzově leží na 50° 5′ 30″ zeměp. šířky. Astronom pražské hvězdárny Dr. Alois David[16]) hledaje polohu věže Tychonovy, připadl r. 1804 na věž a sál nějaký u někdejšího kláštera Voršilského (nyní č. 72.), teď Voršilských kasáren pod zemskou káznicí (č. 180., býv. palácem Trautmannsdorfským). A v skutku změřil pro věž onu 50° 5′ 28·4″ zeměp. šířky, tedy polohu jen o 1·6″ rozdílnou. Dům č. 69. je sice od kasáren oddělen uličkou, nicméně měření Davidovo nevylučuje, ano spíše stvrzuje mínění naše, že toto č. 69. jest někdejší sídlo Tychonovo.

Při všem úsilí nepodařilo se nám zjistiti více; hledíce však k důkazům negativním a ku propátrání veškerého území kolem kláštera kapucínského pod č. 99., chceme s určitostí tvrditi, že dům pážat č. 69. východně od kláštera kapucínů pravděpodobně jest hledaný dům Kurzův, kde Tycho Brahe bydlel, konal pozorování hvězd a r. 1601 zemřel. *Jan Herain.*

Nález a vyšetření tělesných ostatků.

Počátkem r. 1901 sestoupilo se v Praze komité ku přípravě třístaleté oslavy úmrtí slavného hvězdáře Tychona Brahe. Komité žádalo radu kr. hl. města Prahy, aby obec, co patron kostela P. Marie před Týnem, dala svým nákladem očistit a opravit mramorový náhrobek a nad ním umístěné epitafium Tychonovo (tab. VIII.), nalézající se na prvním pilíři hlavní lodi chrámové. Městská rada přistoupila k této žádosti a vyzvala architekta a c. k. konservatora Jana Heraina, aby převzal provedení této věci i učinil náležité návrhy. Týž, ohledav zevrubně náhrobek, projevil ochotu říditi práce restaurační a navrhl, aby epitafium (z červeného a bílého mramoru) bylo zbaveno dosavadního černého nátěru, i s náhrobkem očištěno, mramory vybroušeny i vyleštěny, otlučená římsa nově vysazena a spáry, kde potřeba, vytmeleny. Nápis epitafia, tesaný do bílého mramoru, budiž nabarven černě, aby písmo stalo se čitelnějším.

Měly následovati dodatečné návrhy na úpravu chybících kusů epitafia; pravděpodobně býval na středu epitafia buď mramorový ananas či pyramida, pod sloupky pak nějaké dva znaky; než však přistoupí se ku provedení nutno vše dříve prostudovati. Konečně požádal Jan Herain městskou radu za dovolení, aby mohl pátrati po tělesných ostatcích Tychonových, leží-li vskutku před pilířem, kde jest umístěn náhrobek s epitafiem.

Podle některých historických zpráv byly mrtvoly nekatolíků za protireformace po bitvě bělohorské r. 1620 z chrámu vyvrženy, nikde však nepřipomíná se, byla-li mezi nimi též mrtvola Tychonova. Ostatně mohla býti hrobka zničena při různých příhodách, chrám postihnuvších, jichž následkem musela býti opravována dlažba kostelní.[17])

---

[16]) Abhandlungen d. k. böhm. Gesellsch. d. Wissensch. 1805. II. sv., 1.—45.

[17]) Nejistota žádoucího výsledku při pátrání způsobila, že bylo nutno upustiti od pozvání členů komise, hlavně krajanů Tychonových.

Městská rada schválila veškery tyto návrhy a povolila potřebný náklad, tak že 24. června 1901 mohlo býti přikročeno ku pátrání, jež stalo se za přítomnosti hlavního faráře dp. Dra Eduarda Knoblocha, ředitele měst. musea a c. k. konservatora Břetislava Jelínka, měst. radního Václ. Brože a Jana Heraina, architekta a c. k. konservatora.

Pod kamennou dlažbou brzy byla nalezena cihlová klenba hrobky, silná 15 *cm*, na níž byla jen slabá vrstva země; když dělníci klenbu prorazili, objevila se zděná obdélní hrobka, na západní straně až po klenbu rumem zasypaná. To stalo se asi v dobách minulých, kdy byla část klenby hrobkové proražena a do otvoru pak nasypán vápenitý rum tak, až ucpal otvor hrobky.

Východní část hrobky, proti hlavnímu oltáři, byla zasypána poměrně málo; přece však bylo zde rumu tolik, že zprvu nebylo viděti nijakých rakví.

Původní zdivo hrobky bylo provedeno dosti neuměle; bylo z lomového kamene, klenba segmentová z cihel. Světlá délka hrobky obnáší 2·30 *m*, šířka 1·76 *m*, světlá výška 1·08 *m*; od vrchu dlažby kostela až na dno hrobky bylo naměřeno 1·58 *m*.

Příčinu, proč část klenby hrobkové byla proražena, lze asi vysvětliti nešťastnou příhodou dne 10. června 1679. Tenkrát udeřil blesk do sanktusové vížky nad střechou hlavní lodi, kterouž zapálil. Od toho pak chytla chrámová střecha a padající krov její prorazil původní gotickou křížovou klenbu, jež sřítivši se do vnitř chrámové lodi, rozbila mnohé oltáře a lavice, urazila kus římsy z epitafia Tychonova a prorazila klenbu hrobkovou. Při hašení ohně v kostele vnikla voda i do hrobky; otvor v klenbě hrobky byl ucpán vápenným rumem, aniž by býval zase doklenut. Tím lze vysvětliti si nynější nález. Po sbourání klenby byl rum pozorně po vrstvách odstraněn a lžicí zednickou i pouhýma rukama vyhazován na kostelní dlažbu, kde byl obsah jeho pečlivě prohlížen.

Při tom bylo brzy nalezeno množství malých, shnilých a setlelých kousků dřeva u velikosti jen asi 4—6 *cm* délky i šířky, jež — jak později se ukázalo — pocházely z vík dvou rakví.

Asi o $11\frac{1}{2}$ hod. dopoledne počala objevovati se v násypu západní části hrobky obličejová část hlavy, schýlené ku pravé straně, pokryté biretem.

Na trupu mrtvoly byl nalezen hedvábný kabátec, sáhající až na kolena, na nohách nítěné punčochy a sametové střevíce s koženými podešvy.

Mrtvola ležela v jižní polovici hrobky, přímo u nohou mramorového náhrobku Tychonova, kdežto po levé straně mužské mrtvoly ležela v jiné rakvi druhá mrtvola, ženská. Po přestávce polední (od 1—$2\frac{1}{2}$ hod.) bylo pokračováno s prací. Po 4. hod. odpolední byly obě mrtvoly vybaveny z rumu tak, že nález stal se zřetelným; když pak po povrchním očistění hlavy první mrtvoly byl pod nosem shledán velký kroucený knír, podobný tomu, jaký má postava Tychonova na náhrobku, jevilo se jisto,

že byla nalezena mrtvola slavného Dána. Proto byla všecka další práce ihned zastavena, a starostovi, JUDru Vlad. Srbovi, podána na radnici zpráva o nálezu; zároveň bylo žádáno za povolání znalcův anatomie i anthropologie. Do té doby nebylo nálezem hnuto. Prozkoumání nalezených pozůstatků nestrpělo dlouhého odkladu proto, že kostel musil co nejdříve býti odevzdán bohoslužbě; u hrobky, zatímně uzavřené, konal městský strážník za dne stálý dozor.

Ve středu, 26. června 1901 odpoledne o $^{1}/_{2}$4. h. dostavili se oba znalci: professor Dr. Ondřej Schrutz a docent Dr. Jindřich Matiegka, oba z české university, kteří za přítomnosti prve jmenovaných členů komise, některých městských radních, obecních starších i universitních professorů hned na místě tělesné pozůstatky znovu ohledali; se zřetelem k nedostatečnému osvětlení hrobky a k nutnému její vyčistění bylo v poradě hned pak na radnici konané usneseno po návrhu znalcův, aby pozůstatky, jimiž nebylo dosud hnuto, byly nejbližšího dne vyzdviženy, při denním světle vyšetřeny a fotografovány, neboť fotografování jich v hrobce jevilo se nemožným. Návrh došel schválení i bylo následujícího dne (25. června 1901) s poledne přikročeno ku prozkoumání.

Především byla podrobně zjištěna poloha nálezu (»in situ«); pak znalci vlastníma rukama vyzvedli pozůstatky a při denním světle je ohledali. Bylo zjištěno toto: Mrtvola mužská ležela v borové, uvnitř vysmolené, nebarvené rakvi bez víka, jež byla vložena do rakve jiné, taktéž borové, zevně černě natřené, v čele s malovaným velkým bílým křížem. Obě rakve byly dosti shnilé a rozpadlé; pouze čelo u nohou mrtvoly bylo poměrně zdravé a zachovalé.

Druhá mrtvola, ženská, ležela pouze v jednoduché rakvi borové, taktéž shnilé a spuchřelé.

Obě mrtvoly ležely hlavou k západu, nohama k východu, totiž ku hlavnímu oltáři.

Průlom v klenbě, kudy byl kdysi do hrobky sypán rum, byl právě nad hlavou mužské mrtvoly; tím vysvětluje se, že většina lebky její byla rozbita a že zachovala se jen část obličeje a čela.

Oděv mužské mrtvoly sestával z dobře uchovaného hnědého sametového biretu, na němž ležela mosazná sponka (patrně od péra), pak z kabátce, zhotoveného z pevného tmavočerveného hedvábí se znatelným ornamentem květovým. Na nohách byly až po kolena sahající žluté nítěné punčochy a sametové střevíce. Všecka mrtvola byla v rakvi podestřena prostěradlem z tenké hedvábné látky, jež rozpadávalo se v množství maličkých kousků. Hlava spočívala na malém polštářku, vycpaném senem. Na druhé mrtvole, ženské, pochované po levé straně mužské mrtvoly, nebylo nalezeno nijakých zbytkův oděvu, ani ozdob; pouze v poloze skřížených rukou bylo nalezeno asi 200 bílých kostěných korálků s dírkami. Korálky byly stejné velikosti i nebyl to patrně růženec, který bývá složen z korálků větších i menších.

Mezi oběma rakvemi byl všude vápenný rum; soudě podle polohy nebylo mrtvolami před tím hnuto. — Pak přistoupeno ku

prohlédnutí zachovalých tělesných ostatkův a to nejdříve mužské mrtvoly. Dolní polovice její byla zachována lépe než horní, kteráž byla rumem více zasypána. Byla vůbec takřka jen kostra zachována.

Mrtvola ležela natažena; horní končetiny byly v kloubech loketních ohnuty. Celková délka, zjištěná in situ, obnášela 168 až 170 *cm*, pokud bylo lze souditi při necelé temenní části lebky.

Pak byly od sebe odloučeny jednotlivé kosti, vesměs úplné, a vyzdviženy vlastníma rukama znalcův, počínaje dolním koncem, jednak aby mohly býti lépe shledány, jednak aby v celku a neporušeně mohly býti vyzdviženy zachovalé části lebeční.

Veškery kosti byly silné, massivní; místa upevnění svalových měly mocně vyvinutá, vykazovaly vesměs mužské znaky a bylo lze podle nich souditi na postavu silnou a svalnatou. Nápadna byla značná šířka hrudní kosti. — Pak byly zachovalé části lebky (s pokrývkou, s přiléhajícími zbytku oděvu a s polštářem, na němž odpočívaly) vyzdviženy podstrčením desky kovové a především z předu i se strany ofotografovány.

Zjistilo se, když zbytek šatu byl opatrně odstraněn, že z hlavy zachovala se jen část obličejové kostry, a to dolní část čelní skořepy, kůstky nosní, levá lícní kost, levá horní kost čelistní z velké části, část téže kosti pravé strany s příslušnými zuby (totiž: řezáky, špičáky, lícními zuby obou horních čelistí a třemi stoličkami strany levé). Chrup byl značně ubroušen.

Z mozkovny nezachovalo se ničehož; na jejím místě a zvláště v pokrývce hlavy nalezala se mimo několik vlasových chomáčků pouze šedá, popelovitá drť. Několik pevnějších kousků připomínalo hmotu, kterou nalézáváme v lebkách z některých kostnic jako zbytky saponifikovaného (zmýdlovatělého) mozku.

Kosti končetin a také zachovalé kosti lebeční byly místy pokryty tenkou vrstvou drtivé, hnědé hmoty t. j. zbytky seschlých a mumifikovaných částí měkkých, v nichž ještě vězely nad očnicemi zbytky světlohnědých obočí a nad zuby zbytky mocného kníru. Mimo to zachovala se oddělená úplná polovice kníru, která byla asi 10·5 *cm* dlouhá, 2 *cm* silná, slabě s-ovitě zahnuta a sestávala ze silných, mocně zakroucených hnědých vlasů vousových. Konečně bylo v pokrývce hlavy nalezeno ještě několik hnědých, poněkud zarudlých, místy světlejších chomáčků vlasů.

Nehledě ke zbytkům vousu jeví také kosti obličejové rozhodný typ mužský; kosti lícní vystupují poněkud silněji, jak to také prozrazují vyobrazení *Tychona Brahe.*

O č n i c e jsou mírně šikmo položeny, n o s n í o t v o r poněkud zakřivenou přepážkou rozdělen asymmetricky; nosní trn jest silněji vyvinut.

Rozměry nosu a zvláště kůstek nosních neodchylují se značně od všeobecných středních číslic; pouze délka kůstek nosních (21·5 *mm*) jest poněkud pod průměrem. Co se týká jednotlivých rozměrů kostí a obličeje odkazuje se ostatně na zprávu, kterou

Dr. Jindř. Matiegka dne 11. října 1901 předložil Král. české společnosti náuk v Praze.

Nápadný byl tvar horního okraje otvoru nosního. Nosní kůstky byly zde t. j. na svém dolním, volném okraji ohraničeny malou, srpovitou ploškou, která jevila patrné známky zajizvení kosti. Při pohledu se strany zdá se poněkud zahnutý hřbet nosní dole náhle ukončen malou, při kraji skloněnou čárou t. j. právě onou v profilu se jevící plochou srpovitou; nad touto ploškou nachází se malý hrboléček. Není pochyby, že se zde jedná o povrchně zajízvené poranění kosti, které patrně povstalo nešťastným sekem, kterým *Tycho Brahe* zbaven byl části nosu. Toto zmrzačení nosu jest na všech obrazech *Tychona Brahe*, jakož i na náhrobním kameni naznačeno dosti nápadně.

Horní okraj nosní apertury, zvláště zmíněná srpovitá ploška a její nejbližší okolí jest až 7—15 *mm* daleko světle zeleně zbarveno, jak vůbec pozorovati lze na kostech, které byly dlouhou dobu ve vlhké půdě ve styku s mědí.

Toto zbarvení po smrti povstalé vysvětluje se prostě tím, že slavnému hvězdáři byl také do hrobu dán umělý nos, jejžto za živa k zakrytí svého nedostatku tělesného nosil. Tato prothesa sestávala patrně ze smíšeniny obsahující měď, jejížto barva se pokud možno přibližovala přirozené barvě pleti a vyžadovala jen méně dalšího zabarvení. Udává se, že *Tycho Brahe* tuto vložku natíral mastí a zasypával moučkou barvy pleti lidské. Prothesa byla asi — aby byla lehká — zhotovena z tenkého plechu, čímž se také vysvětluje, proč mechanickými a chemickými vlivy přišla úplně na zmar, takže při otevření hrobky přes úsilovné hledání nebylo nijaké stopy její nalezeno.

Znalci mohli s určitostí souditi

1. podle jakosti kostry a zvláště dle tvarův obličeje,
2. podle délky kostry, která se rovnala délce postavy *Tychona Brahe* na náhrobním kamenu (170 *cm*),
3. podle přibližného stáří osoby,
4. podle zachovalých zbytků vousu,
5. podle nálezu v krajině nosní: že byly odkryty tělesné pozůstatky *Tychona Brahe*, jak předvídal c. k. konservator Jan Herain.

Druhá objevená kostra s dobře zachovalou lebkou byla 155 *cm* dlouhá a pocházela — soudě dle pokročilého srostění švů na lebce a dle silného ubroušení chrupu — od starší ženy. Ačkoliv chyběly na kostře bližší osobní znaky a tyto také známy nejsou, lze přec právem za to míti, že pozůstatky tyto přináležely manželce *Tychona Brahe*, jmenem *Kristině*. Neboť na dolní části epitafia lze čísti: »Ejus exuvias uxorisque triennio post defunctae, heredes liberis sacro hoc composuerunt.«

Z tohoto bezpečného pramene dovídáme se, že vdova *Kristina* po *Tychonu Brahe* zemřela r. 1604 a byla pochována po boku svého manžela.

Mramorový náhrobní kámen s postavou *Tychona Brahe* v životní velikosti a nad ním se nalézající epitafium, na němž jest latinský nápis o 35 řádkách, byly zajisté postaveny dětmi slavného hvězdáře několik let později, snad až 10 let po jeho smrti. Tomu nasvědčuje na náhrobku nesprávný letopočet MDCIII (místo MDCI); chyba napravena tím, že poslední dvě léta (II) byla — jak shledáno při nynější opravě — původně zatmelena. Lze domnívati se, že v době, kdy byl náhrobek pořízen, rok úmrtí zřizovatelům vymizel z paměti. Epitafium bylo pořízeno teprve někdy po r. 1604, neboť činí se tam zmínka o úmrtí Tychonovy choti Kristiny, jež zemřela za tři roky po svém manželu.

Latinské nápisy na okraji pomníku a v bílé mramorové desce epitafia skládal dějepisec císaře Rudolfa Jakub Typotius.

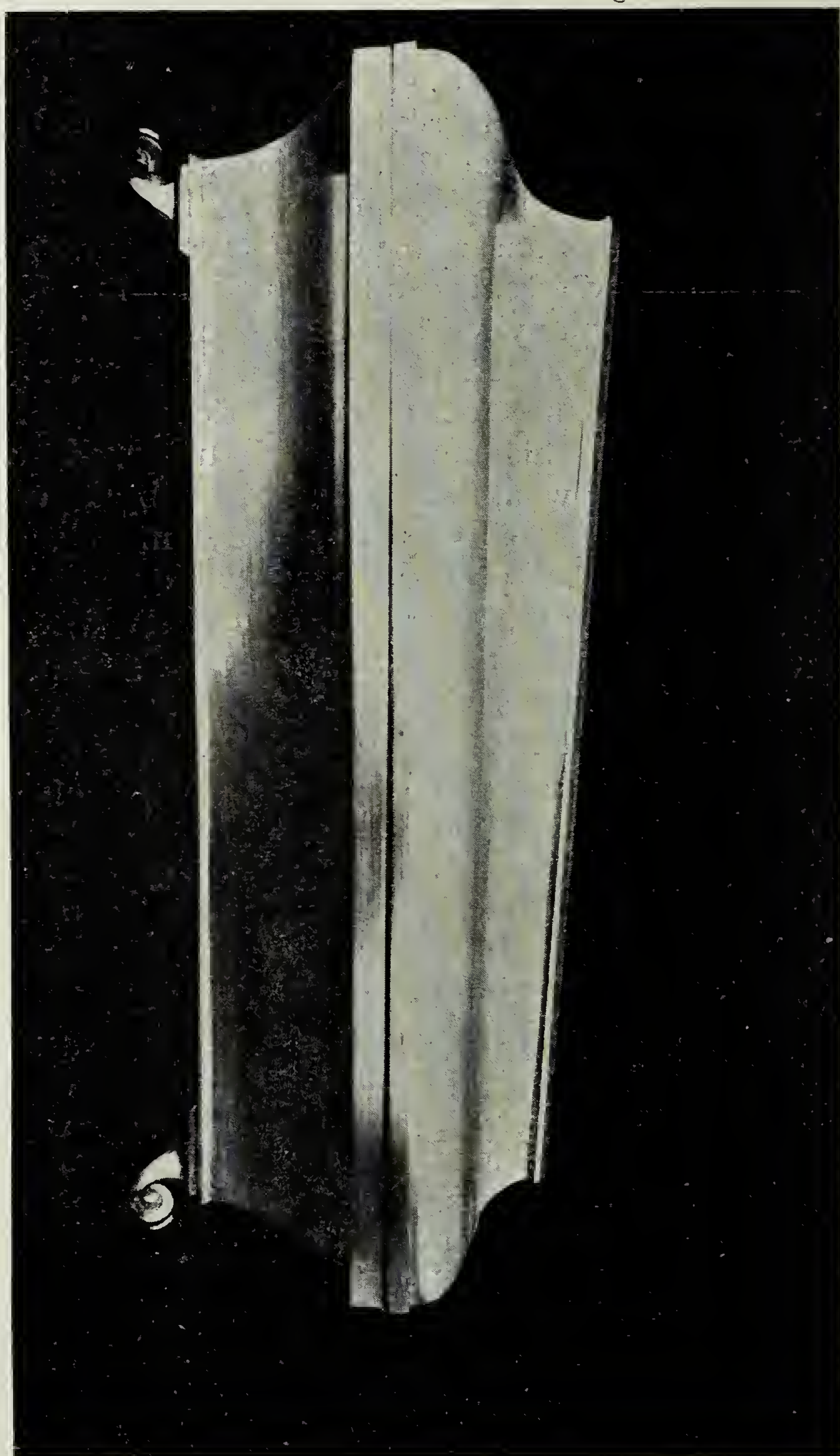
Po dokonaném vyšetření ostatků hned na místě byly zbytky ženské mrtvoly ponechány ve hrobce na původním svém místě. Kosti Tychonovy byly pak za příčinou nutného vyčištění a opravy této části hrobky, jež nejvíce trpěla, složeny do připravené již skřínky a odevzdány dp. hlavnímu faráři Dru Ed. Knoblochovi k zatímnému uschování v sakristii, pokud by nebyla pořízena řádná rakev cínová. Jiný způsob uschování nebyl možný, neboť platné předpisy nedovolovaly ani převozu tělesných ostatků z chrámu ani nového jich pohřbení tamže. Zatímní přechování zbytků mrtvolných dp. hlavním farářem (a kostelníkem), jemuž přece svěřuje se vše, co katolíkům jest nejsvětějším, i ostatní poklady chrámové, jevilo se také jinak nejvhodnějším, ač se nad tím některé denní listy tendenčním způsobem pozastavovaly. Jen ze zvláštní piety byly zvlášť zabaleny též domnělé, ale jinak nedokázané zbytky mozkové. Zlomek kosti lebeční převzal docent Dr. Jindř. Matiegka za účelem odmočení hmot přischlých v krajině nosní a k bližšímu prozkoumání, při čemž teprve některé z uvedených podrobných nálezů byly učiněny.

Dne 6 července byl pak zlomek lebeční a zachovalé zbytky vousu za přítomnosti dp. hlavního faráře Dra Ed. Knoblocha vložen do skleněné nádoby se zabroušeným víkem, tato pak neprůdušně uzavřena a zatmelena.

Hrobka byla opět jako za přestávek při výzkumu prozatímně uzavřena pevným víkem dřevěným.

Zatím podle návrhu a za řízení Jana Heraina opravil sochař Otto Sandtner Tychonův náhrobní kámen i s epitafiem; červené mramory byly očistěny, bílé zbaveny černého nátěru, vše pak ubroušeno a vyleštěno. Nápis v epitafiu byl pro lepší čtitelnost natřen černě, otlučená římsa vytmelena a na střed epitafia postavena nová pyramida z červeného mramoru, jak původně bývala. Stopy v kameni pod dvěma sloupky epitafia nasvědčují, že tam nějaké znaky buď byly, anebo aspoň měly býti umístěny. Ale mimo známý znak Tychonův nebylo známo znaku druhého, neboť manželka jeho Kristina, pošedši z rodu selského, znaku neměla. Proto nebylo lze přikročiti na doplnění chybících erbů.

Dne 29. července 1901 o 1. hod. s poledne — kdy jediný a český cínař v Praze Jos. Scheller dodal cínovou rakvičku [18]) — byly tělesné zůstatky Tychonovy, zachovalé kusy oděvu (mimo ony, kteréž odevzdány do Musea kr hl. města Prahy), pak zmíněná skleněná nádoba se zachovalou částí obličejovou a jiná nízká láhev

Obr. 11. Nová cínová rakev Tychona Brahe.

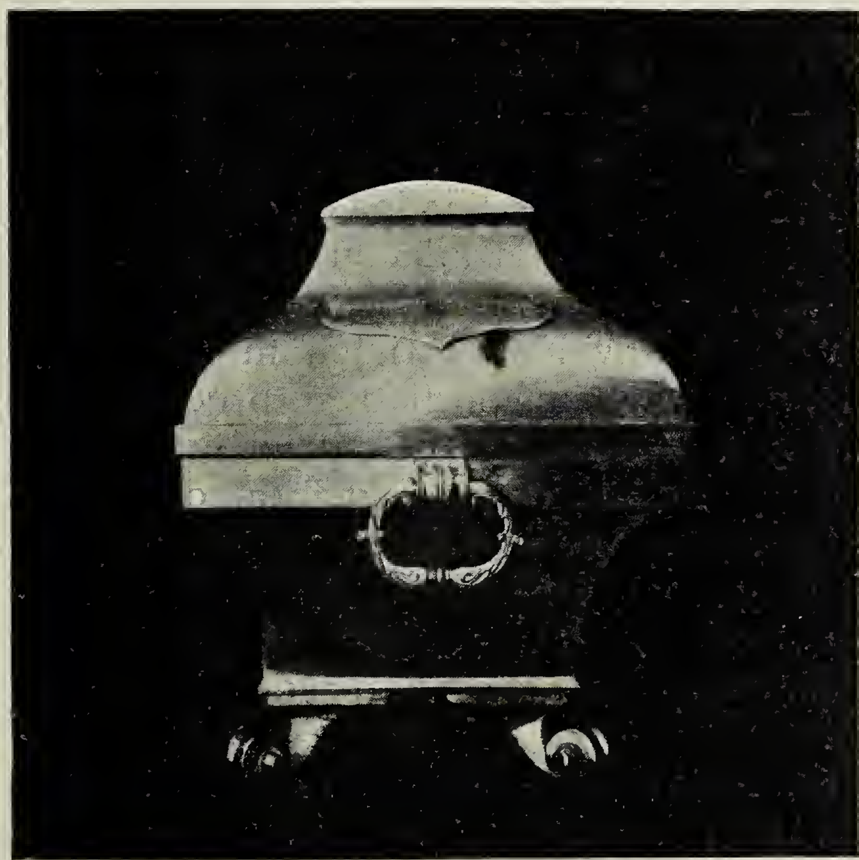
Fotografoval Frant. Dvořák.

[18]) Stála 300 K. Váží $33\frac{1}{2}$ *kg*, má na délku 1 *m*, na šířku u hlavy 4 *dm*, u nohou 3 *dm*, a jest i s nohami 42 *cm* vysoká. Síla cínu 3 *mm*. Na víku u hlavy jest štítek se jménem Tycho Brahe, rokem úmrtí (1601) i památky (1901) 300. leté smrti Tychonovy. Fotografii pořídil ochotný náš spolupracovník p. Frant. Dvořák.

skleněná s domnělými zbytky mozku uloženy do rakve (obr. 11. a 12.) zaletované pajkou, a rakev byla zas uložena na původní místo v hrobce.

Uložení ostatků byli přítomni: dp. hlavní farář Dr. Ed. Knobloch, první náměstek starosty kr. hl. m. Prahy J. U. Dr. Vojt. Frič, městský radní Václ. Brož, obecní starší J. U. Dr. Luboš Jeřábek, professor při české universitě M. U. Dr. Ondř. Schrutz, ředitel Musea kr. hl. m. Prahy Břet. Jelínek a jednatel Společnosti přátel starožitností českých v Praze Ant. Boh. Černý.

Následujícího dne — v úterý, 30. července — byla hrobka opět zaklenuta a do dlažby na místě, kde odpočívají ostatky slav-

Obr. 12. Pohled na rakev Tychonovu se strany.

Fotografoval Frant. Dvořák.

ného Dána, byl vsazen velký žulový kámen s nápisem TYCHO BRAHE. Plán hrobky odevzdal Jan Herain Museu kr. hl. města Prahy.

Jest snad zbytečno připomínati, že všecek průběh šetření byl důstojný i že veškera veřejnost, jakož i město Praha, kteráž velkého hvězdáře kdysi pohostinsky přijala a důstojně dala upraviti místo posledního jeho odpočinku, sledovala pátrání s nemalou účastí.

Při popularitě a úctě, kteréž Tycho v Praze stále požíval, není s podivem, že někteří jednotlivci buď pro sebe či pro jiné ctitele zvěčnělého na památku otevření hrobky uschovali bezcenné a k odstranění určené kousky shnilých vík s rakví, nalezené v rumu, jakož i zbytky tkaniv z prostěradla, rozpadlého v množství kousků.

Ale tělesné pozůstatky Tychona Brahe, na jichž nalezení a zjištění bylo podniknuto všecko namáhavé a nákladné šetření právě z velké úcty k jeho osobě, odpočívají opět na témž čestném místě, jež jim vykázal již císař Rudolf II.

Jan Herain — Dr. Jindř. Matiegka.

Svátky velikonoční v podání prostonárodním.

Sebral *J. Košťál.*

Svátky velikonoční slaví památku utrpení a vzkříšení Páně. Staří Čechové — pohané — slavívali v ten čas velké svátky jarní. Z minulých dob zachovány posud některé zvyky i pověry, jež však pomalu mizejí. Co jsem sebral jednak ze sbírek tištěných, jednak z podání lidového hlavně v Hradecku a Bydžovsku, podávám. —

Zelený čtvrtek — sluje tak na památku přísného postu dob dřívějších, kdy bylo dovoleno jísti jenom zeleninu, zvláště hořký salát polní. Bývalo zvykem posílati si před Velikonocemi přání a dárky, jež nazývány dary Zeleného čtvrtku. Lidé bohatí dávali si navzájem dárky ze zlata nebo stříbra, chudí pak také jídla; beránek velikonoční býval obyčejným darem mezi přáteli. —

Časně před východem slunce vycházejí mladí, staří do přírody a myjí se proudivou vodou, aby byli otužili a chráněni v tom roce přede všemi nemocemi, zvláště pak před osýpkami a zimnicí. (Lužany.) — Voda pramenitá, nabraná tajně před východem slunce na Zelený čtvrtek má velikou moc, ale kdo jí nabírá, nesmí s nikým mluviti, ani bábu potkati, sice by voda tato, která prý vydrží 30 dní stále čerstvá a čistá, pozbyla své moci. (Neděliště.) Kdo se chce ubrániti před »uřknutím«, má dáti na Zelený čtvrtek ráno kousek blíého plátna do zahrady a nechati tam přes noc. Když jdeš na Velký pátek do východu slunce do zahrady se modlit, utři se tím plátnem poroseným v obličeji a nikdo prý tě »neuhrane« po celý rok. (Nový Bydžov.) — Je-li na Zelený čtvrtek rosa, otírají o ni ruce ti, kteří by se rádi zbavili bradavic a říkají při tom:

»Jeď, koníčku, jeď!
bradavice smeť!« —

a koníček prý bradavice odnese. (Rovensko.) — Kdo se postí od Zeleného čtvrtka až do Božího hodu velikonočního, tomu prý pán Bůh všechny hříchy odpustí.[1]) — Na Zelený čtvrtek bývala kaše s medem jídlem obvyklým, nyní zachovává se zvyk jísti ráno »jidášky« s medem za tím účelem, aby byl člověk jist před uštknu-

[1]) Květy 1846 str. 357.

tím jedovatých hadů. (Neděliště.) — Dle jiné verse hojí se prý rány a boláky tomu, kdo jedl jidáška s medem, a nedostane v tom roce »prašivinu«. (Rovensko.) — V Krkonoších jedí jidášky s medem před snídaní a věří, že nebudou míti v tom roce bolesti krku a úst. (Hoř. Štěpanice.) — Dřevaři na horách jedí ráno med smíchaný se zaječími bobky, aby se ochránili před oznobením. (Víchová.) — Místy se maží medem, jejž na Zelený čtvrtek včelám berou, aby neměli v tom roce žádné vyrážky na těle. — (Vysoké.) — Na tento den má každý z domácích pojísti něco zeleného; nejlépe jest prý jísti hrách, na kterém jest podoba kalicha. (Lískovice.) — Svátky velikonoční mají od starodávna své pečivo — mazance. Dle názoru lidového pekou se mazance na památku, že Pán Ježíš rozdával při poslední večeři sv. apoštolům okrouhlý chléb. — Na Zelený čtvrtek zachovává se zvyk, že se v domácnostech čistí a vymetá; zvláště světnice má býti do východu slunce čistě zametena a svěcenou vodou vykropena, aby nebylo svárů v domě. Smetí se pálí na ohništi za tím účelem, aby se nedržel hmyz a nečistota. Někde vynesou smetí na cizí pole a zbaví se tak švábův a jiné neřesti. (Hoř. Štěpanice.) — Místy uříznou do východu slunce tři proutky a šlehají jimi ve všech koutech světnice volajíce: »Vša, hosti bez kostí«, — aby vypudili hmyz ze stavení. (Nový Bydžov.) — Někde vymetají světnici proutky, jež ulomili rukou v bílý šátek ovinutou a kropí (ve světnici) sněhem, aby se nedržela neřest. (Kněžice.) — Ráno v 9 hodin zaváže se všem zvonům srdce a čas do kostela oznamují »řehtačky« — na znamení smutku. Když se posledně zvoní »gloria«, klepou si mužové na kapsy, aby měli po celý rok hojně peněz. (Prasek.) — Někdo z domácích vyjde do zahrady a třese stromy, aby hojně ovoce urodily. (Zábědov.) — Místy zahrabávají při tom peníze pod strom, věříce, že najdou za tři roky na tom místě poklad. (Nová Paka.) — Dobytku se dává kousek chleba nebo housky s medem, aby mu nic jedovatého neškodilo.[2]) — V některém kraji vzal hospodář dvě holoubata, utrhl jim hlavu a vycedil krev na tři hrsti pšenice, přichystané na míse. Pak zahvízdal na holuby. Ti sezobali pšenici a drželi se potom při stavení.[3]) — K velikonočním jídlům patřila ode dávna vejce, jež dával lid světiti, aby mu neškodila. Ráno na Zelený čtvrtek sbírají se vejce toho dne snesená a nechávají se na kraslice — pro pomlázku. Někde házejí tato vejce, posvěcená na boží hod velikonoční, přes chalupu a zahrabávají je na místě, kam dopadla; to prý jest ochrana proti udeření hromu a jiným neštěstím.[4]) — Hospodář ukrojí před východem slunce kousek chleba nebo jidáška, pomaže medem a vhodí do studně, aby v ní byla dobrá voda, nepřijala nic jedovatého a nikdy se nekazila. (Záhoří.) — Také křížky, dělané ze svěcených kočiček,

---

[2]) Č. M. 1853. str. 493.
[3]) Krolmus: Staročeské pověsti etc. I. str. 222.
[4]) Č. Mus. 1854. str. 548.

pouštějí se do studně, aby měla hojnost zdravé vody.[5]) — Někde házejí kousek medu do studně, aby se v ní nedržela neřest.[6]) — Hodí-li člověk lačný před východem slunce kousek svěceného medu do sklepa, vypudí prý všechny žáby.[7]) — Na Zelený čtvrtek jest dobře síti hrách, vydaří se prý nejlépe.[8]) — Myrta v tento den sázená dobře se ujímá. (Nový Bydžov.) — Místy vezmou hoši dva rozličné kameny, uvrhnou je do ohně a pokropí svěcenou vodou. Pak těmi kameny házejí: Kdo dále dohodí, bude prý v tom roce šťasten; kdo nejméně, toho potká samé neštěstí. Komu se kámen vysmekne, nebo jiná nehoda se mu stane, zemře prý do 3 měsíců. (Mlazovice.)

Velký pátek. Velký pátek jest v církvi katolické den nejhlubšího smutku — památka smrti Pána Krista. — Lid náš zahalil den tento v roucho plné bájí, jež protkal různými zvyky a pověrami. — Před východem slunce jdou se domácí mýt k proudivé vodě, aby zůstali po celý rok zdrávi a neměli žádné vyrážky. — Kdo se ponoří před východem slunce třikráte v řece, pak se pomodlí 7 Otčenášův, 7 Zdrávasův a jednou Věřím v Boha, ztratí vyrážku [9]) — Potom jdou do zahrady, pokleknou pod strom a modlí se obráceni jsouce obličejem k východu na památku, že se Kristus Pán modlil v zahradě Jetsemanské. Malým dětem, které nemohou jíti ven, přinesou proudivé vody a myjí je doma. (Neděliště.) — Místy se myjí před východem slunce svěcenou vodou, aby byli šťastni. (Volanice.) — Chtějí-li se však mýti vodou studičnou, zabraňují tomu někde obávajíce se, že by jim studně vyschla. (Ohnišťany.) — Někde neopomenou v ten den vstávajíce z postele šlápnouti na železo (n. sekeru), aby prý neměli bolavé nohy. (Slovensko.) — Místy pomodlí se domácí v zahradě a přišedše do světnice snědí každý vejce na tvrdo vařené, k nimžto se při vaření přidalo několik svěcených kočiček. (Brázdín.) — Hospodář obejde celou zahradu, pak poklekne u prostředního stromu a říká:

»Modlim se k tobě, strome zelený,
ať tě Pán Bůh dobrým odmění!« (N. Bydžov.)

Má-li někdo nezhojitelné rány na těle, jde na Velký pátek do pole, udělá důlek do země, dechne do něho třikrát a tím se prý uzdraví. (Lužec.) — V pohorských dědinách myjí se dívky rosou, aby nabyly krásy. (Vožice.) — Časně ráno vynášejí se peřiny na čerstvé povětří, aby nebyli po celý rok nemocni ti, kdo na nich spávají. (Ladnov.) — Vloží-li si děvče na Velký pátek večer pod hlavu »žabí peřiny« (žabí lože), doví se prý, kterého hocha dostane za muže. (Nový Bydžov.) — Také šaty se vynášejí na dvůr, aby

[5]) Vesna V. č. 8.
[6]) Č. Mus. 1853. str. 493
[7]) Světozor VII. str. 14.
[8]) Čas. Mus. 1854. str. 548.
[9]) Čas. Mus. 153. str. 494.

se nedali do nich moli. (Neděliště.) — Když se domácí opatřili a otužili proti nemocem, jde hospodyně mýti krávy a telátka, hospodář pak koně v tekoucí vodě, aby je přede všemi nemocemi chránili. Místy polévají dobytek proudivou vodou pozpátku, aby mu nikdo neučaroval. (N. Bydžov.) Také drůbež kropí svěcenou vodou, aby byla po celý rok zdráva. (Měník.) — Někde tlukou na kůl věříce, že se liška nepřiblíží k stavení na takou vzdálenost, až kam bylo slyšeti zvuk. (Jičín.) — Potom umyjí všechno dřevěné nádobí, aby nerozeschlo. (Neděliště.) — Dá-li hospodyně máselnici do proudivé vody před východem slunce a nechá ji tam do západu slunce, bude se v ní po celý rok dobře a brzy stloukati — Na ten den do východu slunce vysmýčí se každý kout ve světnici, aby nebyly sváry v domě a nedržel se žádný hmyz; pak se smýčí v komoře a chlévě, aby pavouci nezlobili, konečně ve sklepě, aby tam nebyly žáby. (Městec Král.) — Místy nabere hospodyně před východem slunce ze tří rozličných potoků vody, smíchá ji doma a vykropí stavení, aby štěstí domu nevadlo.[10]) Děvečka vykropí svěcenou vodou a mete světnici; když domete, uhodí koštětem třikrát na práh a řekne: »Ven, hosti bez kostí!« — aby se obtížný hmyz ve stavení nedržel. (Jilemnice.) — Mésti se má ode dveří k oknu a smetí buďto spáliti nebo vhoditi do proudivé vody, aby všechna neřest s vodou odešla. (Nový Bydžov.) — Také kurník se čistí, aby se tam nedržely všely. (Mlazovice.) — Místy metou dvoreček směrem k domu, aby měli štěstí. (Rozběřice.) — Někde setře hospodyně s oken »rosu« šátkem a vyhodí ho okny se slovy:

»Mouchy, jděte ven,
nechoďte sem,
přejte pokojný sen!« (Lískovice.)

Někde dělávali před východem slunce dračky, když pak v letě nastala bouřka, topili jimi, aby hrom do stavení neudeřil.[11]) — Hospodář vyjde na pole nebo louku, kde ryjí krtkové a udeří cepem třikráte do krtin, čímž prý krtky zažene; při tom se však nesmí nikam ohlížeti; když se vrátí, pověsí cep na místo, kde ho vzal. (Neděliště.) — V Krkonoších tlukou do krtin cepem v čas, když se čtou pašije. (Rovensko.) — Místy nastrkají do krtin osikových hůlek, jež byly do východu slunce nařezány nebo šířených hůlek, aby se nezvaných hostí zbavili. (Ostroměř.) — Do východu slunce na ten den zavaří se vajec, dají se na Velkou neděli posvětiti a společně při obědě se snědí. Zabloudí-li někdo z domácích, má si vzpomenouti, s kým o Veliké neděli vejce jedl a hned prý najde pravou cestu. (Neděliště.) — Někde vaří hospodyně na Velký pátek vejce ve svěcené vodě a přidá větvičky jasanové; pak tou vodou vykropí stavení, aby se žádný hmyz nedržel. (Turnov.) — V okolí Turnova polévají tou vodou prahy, aby nikdo z domácích

---

[10]) Světozor IX. str. 150.
[11]) Č. Mus. 1853. str. 493.

nebyl uhranut a čarodějnice i strašidla se domu toho vzdalovaly. — Místy vyjdou dívky za rosy na pole bosy a trhají čekanku, která má velikou moc.[12]) — Také kapradí za rosy v lese trhané jest prý užitečné. (Lochenice.) — Oman do východu slunce natrhaný zůstane prý vždy čerstvý. (Žiželice.) — Někde střílívali do východu slunce skřivany, což však sousedé neradi viděli; — považovali střelce ty za čarodějníky a vzdalovali se jich.[13]) — Hoši a děvčata neopominou nařezati do východu slunce proutků, z nichžto pletou pomlázky, aby prý hodn vykoledovali. Pomlázkami si pak dávají »Velkého pátku«, aby omladli. (Humburky.) — Jakmile se objeví na obloze první paprsky sluneční, všechna kouzla přestávají. — Vychází-li slunce jasně, bude prý úrodný rok; vychází-li v žlutočervených mracích, bude neúroda, hlad, mor a válka. (Pranostika.) — Z počasí na Velký pátek soudí se na úrodu nebo neúrodu celého roku: Prší-li v ten den, bude žíznivý rok a neúrodný; někde dokládají: Kolik kapek spadne, tolik přibude na svět žebráků (Nový Bydžov); dle jiné verse:

„Dešť na Velký pátek,
nerozmnoží statek.« (Pranostika.)

Na ten den se nemá v poli ani orati ani kopati, vůbec nic pracovati, aby se »zemí nehýbalo«, poněvadž Kristus v hrobě odpočívá. (Neděliště.) — Koho potká nějaká nehoda, když přece jede orat, buď do roka zemře, nebo práce jeho nebude požehnána; pole to stihne živelní pohroma. (Nový Bydžov.) — Také bíliti se nemá ani podlaha mýti; kde by se přec tak stalo, stíhá prý nemoc za nemocí celou rodinu. (Konecchlumí.) — Lavice, stůl a okna se »oplachují« do východu slunce a splašky se dají dobytku vypiti, aby nedostal úrok.[14]) — Pradleny ten den také neperou, věříť, že by namáčaly prádlo místo do vody — do krve umučeného Krista. (Poličany.) — Přijde-li ráno prosit nejdříve mužský, bude v tom domě štěstí, pakli ženská, potká domácnost veliké neštěstí. (Nový Bydžov.) — Přijde-li cikánka do stavení, nemá choditi hospodyně dojit; krávy by prý dávaly po celý rok krev místo mléka. (Terezíedary.) — Z obavy, aby se dobytku neučarovalo, nepůjčí soused sousedu nic, zvláště ne dojačku nebo »cedítko«; krávy by prý »umínily«; — hospodyně neprodá ani krapet mléka z téhož důvodu. (Sendražice.) — Také jest pilně dbáti, aby nikdo neodnesl »handru« nebo nevzal něco ze dvora — mohl by tím učarovati. (Dubečno.) — Sevře-li se na Velký pátek mléko nebo smetana, ohlašuje prý, že hospodyni do roka pochovají. — Šumí-li silně Labe (jinde jiná řeka), utopí se v něm toho roku mnoho lidí. (Hradec Král.) — V Krkonoších jedí z rána kyselé zelí, aby nedostali vyrážky (svrab). (Hoř. Štěpanice.) — Kdo jí v ten den čočku, toho se budou držeti

[12]) Č. Mus. 1854. str 545.
[13]) Světozor IX. str. 415.
[14]) Č. Mus. 1853. str. 494.

peníze po celý rok. (Kladno.) — Chce-li hospodyně, aby jí dával dobytek hojně užitku, opatří si ze tří mlynů mouky a ze tří kostelů svěcené vody; upeče pak placku a dá dobytku. (Rodov.) — Aby nemělo nic jedovatého k domu přístupu, obíhají děti třikrát kolem stavení a chřestí řetězy od vozu, jež v rukou nosí.[15]) — V Krkonoších obcházejí mnozí stavení; když jdou po třetí kolem, podívají se do světnice východním oknem: Kdo první spatří truhlu nebo postel, zemře prý v tom roce, kdo uvidí stůl anebo stolice, pobude ještě dlouho na světě [16]) — Kdo chce v příštím roce prodati mnoho zboží, smete novým koštětem prach s prahu hojně navštěvovaného hostince, pak roztroušený mák u nejlepšího pekaře. To spálí a popel rozhází kolem stavení. (Jičín.) — Když se čtou v Římě pašije, jsou prý všechny poklady otevřeny a přístupny lidem bohabojným. — Z mnoha příkladů zmíním se o těchto: V »Chlumu«, lese u Prasku, kde kdysi stával hrad, jest prý ukryt poklad ohromně veliký. Vypravuje se, že šla nějaká žena do zmíněného lesa s dítětem právě na Velký pátek a viděla vchod do kopce otevřený. Nemeškala, vešla tam a spatřila množství zlata i stříbra. Posadila dítě na zemi, nahrnula si peněz do zástěry a chvátala domů. Nežli se však vrátila, byly pašije v kostele dočteny a vchod zmizel. Žena bědovala, ale marně. Vchod zůstal zavřen, dítě bylo ve skále — a zlato se proměnilo v kamení. — Rok uplynul a matka běžela do lesa, aby spatřila alespoň mrtvolu svého dítěte. Ale jak se zaradovala, když uzřela hošíka zdravého. Popadla ho neohlížejíc se na poklad a chvátala domů. Cestou se dověděla od svého syna, že jej krmila krásná paní v bílém šatě a denně si s ním hrávala. — Pověst o pokladě v Chlumu zachovala se posud a ještě r. 1890 šel starý Klemens na Veliký pátek do lesa, aby poklad vyzdvihl, ale vrátil se jako po několik let před tím s nepořízenou. — Kdyby přešel někdo na Veliký pátek, když se čtou pašije »šibeniční most« po zpátku a došel tak do Prasku »na písečník«, nalezl by prý poklad; ale musí to býti člověk chudý a spravedlivý. (Nový Bydžov.) — Vyjde-li někdo v ten den do pole a volá:

»Skály se pukaly,
hroby se otvíraly,
a mrtví vstávali —«

objeví se mu prý poklad, který se nalezá v okolí, kam až hlas jeho dozněl. (Nový Bydžov.) —

V noci z Velkého pátku na Bílou sobotu o 12. hod. běhají lidé v zahradě a volají:

Važte se stromy!
»Vázat-li se nebudete,
posekáme vás —«

---

[15]) Světozor IX. str. 150.
[16]) Beseda učit. XIV. č. 40.

při čemž každý strom povříslem ovazují, aby bylo hojně ovoce a vítr květ se stromů nesrážel.[17])

Bílá sobota.*) Na ten den před východem slunce chodí se lidé mýt do proudivé vody, aby je Bůh chránil od úrazu. (Mlazovice.) — Kdo se umyje do východu slunce rosou, bude míti bílou pleť; umyje-li se někdo vodou, kterou se „vlažil« chléb v ten den pečený, ztratí prý píhy. (Neděliště) — Hospodyně neopomine do východu slunce vytříti žlab kravám slamou, která byla pod vepřovým dobytkem, aby dobře žraly. (Lískovice.) — Podobný účinek se prý jeví, vytře-li se žlab cizí kočkou, která však od té doby schne, až pojde.[18])

Na hřbitově u kostela pálí se ráno »Jidáš«. Kolem ohně se tlačí kde kdo, a když hranička klesne, hledí každý uchytiti několik uhlíčkův a vhoditi do vody v novém džbánku. Co tou vodou pokropí, to prý jest jisto před ohněm a jinou pohromou. (Nový Bydžov.) Uhlíky se zastrkávají za krovy, aby neuhodil boží posel do stavení. (Měník.)

Místy přijdouce z kostela nasypou uhlí přinesené do vody a donesou dobytku, aby po celý rok nestonal, a je-li nemocen, aby se v krátké době uzdravil. (Hoř. Štěpanice.) — Několik uhlíků donese hospodář na pole, aby se obilí dařilo a živelními pohroma mu neuškodila. (Rozběřice.) — Bílá sobota — zvláště večer — má se slaviti jako svátek; kdo však něco pracuje, tomu se práce pokazí. (Vožice.) — Kdo přede, tomu prý čert niti pocuchá.[19]) — Niti, předené v pašijovém dni, jsou velmi pevné a šaty jimi šité dají se těžko roztrhati.[20])

Vedle toho jest známa pověra, že člověk, který má na sobě šat šitý nitěmi pašijovými, jest jist před bleskem. (Lužany.) — Nežli se začne zvoniti »gloria«, vezme hospodář svazek klíčů, jde do zahrady a zvoní jimi věře, že tak daleko bude hojnost ovoce, jak daleko zvuk klíčů slyšeti jest. (Kněžice.) — Podobně hřmotí klíči po domě a hlavně v stodole a sýpce, aby se myši vystěhovaly. (Městec Král.) — Jakmile se ozvou zvony, běží krásychtivé dívky k potoku a myjí se, aby měly bílou pleť. (Nový Bydžov.)

Jistým prostředkem, aby dívky krásy nabyly, jest prý mýti se březnovým sněhem, který někde chovají v láhvi ve sklepě. (Smidary.) — Kdo se umyje v proudivé vodě, když se začne »gloria« zvoniti, pozbude prý všech neduhů. (Víchová.) — V tu dabu zdvihají hoši těžké věci, aby byli silni. (Nový Bydžov.) — Muži tlukou si na kapsy, aby měli hojně peněz po celý rok. (Volanice.) — Ženské chopí rychle pašijové**) koště a zametají, aby byly hotovy

[17]) Č. Mus. 1853. str. 494.

*) Bílou se jmenuje sobota proto, poněvadž za dob dřívějších bývali toho dne dospělí židé a pohané křtěni a nosili potom celý týden bílé roucho.

[18]) Světozor IX. str. 150.

[19]) Č. Mus. 1854. str. 547.

[20]) Č. Mus. 1855. str. 183.

**) Pašijové koště jmenují to, které bylo vázáno na Zelený čtvrtek o půl noci; dle jiné verse dělá se pašijové koště na Velký pátek do východu slunce. (Nový Bydžov.)

dříve nežli se zvoní; pak prý nebudou míti po celý rok žádný hmyz ve stavení. (Nový Bydžov.) — Řezníci tlukou na ocílku, aby měli hodně odběratelů v tom roce. (Nový Bydžov.) — Místě běhají hoši v zahradě od stromu ke stromu a ťukají do každého, aby se probudil ze zimního spánku; při tom volají:

»Stromečku, vstávej,
ovoce dávej!
Umyj se, učeš se,
je veliký den!« (Jilemnice.)

Na Bílou sobotu modlí se místy takto:

»Hodiny bijou, den se mění,
odpusť, Bože, mé provinění,
pro přešťastnou hodinu,
v které se Pán Ježíš
z Panny Marie narodil.« (Nový Bydžov.)

Boží hod velikonoční. Slunce vycházejíc poskočí si prý třikráte radostí, že vstal Kristus Pán z mrtvých; někde tvrdí, že v ten den vycházejí tři slunce najednou. (Lískovice.) — Když se zvoní na mši svatou, chodívají lidé do zahrady a třesou stromy, aby jim přinesly hojně ovoce. (Běronice.) — Komu jest jen poněkud možno, jde do kostela. Hoši a děvčata předbíhají se cestou, aby je prý po celý rok lenost nenapadla. (Rozběřice.) — Kdo má nové šaty, má je vzíti na sebe dle jedněch poprvé na Květnou neděli, aby po celý rok kvetl, — dle druhých na Velikonoční neděli a jíti v nich do kostela, aby se mu velikonoční beránek »nevysmál«. (Nový Bydžov.)

Někde zakope dívka po mši svaté v lese rosničku. Budoucího roku v týž den před mší svatou ji vykope a dotkne se hocha, jejž miluje, v kostele kůstkou (háčkem), pak se prý jistě za sebe dostanou. (N. Bydžov.) — Po mši svaté dávají se světiti mazance, víno a vejce; z toho má dostati díl nejen každý z domácích, ale také dobytek a drůbež, aby byly domu příchylny a hojný užitek přinášely.[21]) — Někde vezme hospodář přišed z kostela, posvěcený mazanec a trochu vína, jde na pole, pomodlí se a zastrčí do obilí svěcené kočičky a tři křížky, aby chránily úrodu před krupobitím a pole aby hojnou úrodu přinesla. Potom teprve sní kousek mazance a vypije víno. (Konecchlumí.) — Někde rozděluje hospodář svěceného beránka domácím pro štěstí, jakmile přijde z kostela. (Městec Král.) — Holoubátka na Boží hod posvěcená jedí místy opatrně, aby ani kostičky nezlámali; zvláště »saničku« (trhačku) hledí zachovati. Potom ji trhají a komu se menší části dostalo, dříve prý zemře. (Rozběřice.)

V Krkonoších sejdou se po mši sv. všichni obyvatelé příbytku a snědí jedno vejce dohromady. Bloudí-li někdo z nich po horách,

[21]) Bož. Němcová: Babička str. 195.

potřebuje si jen vzpomenouti, s kým jedl vejce božíhodové a hned prý přijde na pravou cestu. — Potom sní každý po dvou jeřabinách, aby byl prost boláků, jimiž obtěžováni bývají zvláště ti, kteří celý rok u své práce prosedí.[22]) — Někde teprve při obědě rozkrajují svěcená vejce a každému z domácích dostane se polovina, jinde rozkrajují vejce na tolik dílů, kolik jest členů v rodině. (Nedělíště.) — V Pardubicích a okolí jedí společně vejce, jež bylo na Zelený čtvrtek v kůře ze žluté vrby, jasanu a střemchy vařeno, aby nezabloudili, nebo bloudíce pravou cestu našli. — Kdo nechce, aby ho záda ve žních bolela, nemá při obědě píti; kdo však pije přece, neposeče ani záhon obilí a budou ho záda boleti. (Rozběřice.) — V Krkonoších nejedí v ten den masa, aby jim dobytek nestonal; místy jedí vejce po obědě za tím účelem, aby byli čiperní a všeho pamětlivi. (Hoř. Stěpanice.) — Po obědě umývají se dívky sněhem (je-li posud), aby nedostaly pih a byly sličné. (Vysoké Veselí.) — Někde jedí vejce po obědě, jdou se potom pomodlit k obilí a zastrkují do pole svěcené kočičky, aby kroupy nepotloukly. Nejdelší proutek se uschová a zastrčí se do lenu, aby byl hodně dlouhý. (Nedělíště.)

Z počasí na Boží hod velikonoční se soudí na příští úrodu nebo neúrodu: Prší-li v ten den, — budou neděle až do letnic deštivé; — bude málo suché píce. Pranostika praví:

»Na Velkou neděli bude-li málo pršeti,
ne mnoho píce pro sucho budem míti;
pakli ten den jasno míti bude,
máslo, vomastek (sic!) lacino přijde.»

Svítí-li slunce na Velikonoční neděli, budou prý dobré obchody. (Nový Bydžov.)

Na Velkou neděli v noci vaří se mast tak zv. »rybovec«. — Utrou se vnitřnosti z malých ryb s odvarem z kapradí na Velký pátek za rosy trhaného, která má prý velikou moc. Tato mast jest universálním prostředkem proti uštknutí jedovatých hadů, proti bolení hlavy atd.

Pondělí velikonoční. Pondělí velikonoční — pomlázka — přináší mládeži největší potěšení; — jest den koledy. Již před tím postará se každý o »pomlázku«, která bývá pletena z 8 proutků vrbových; čím delší, tím hledanější; děvčata mívají jen proutek stužkami ověšený. Kdo pomlázku plete, má jísti vařené vejce a dáti kousek do »mošinky«, aby hodně vykoledoval. (Měník.) Od časného jitra ozývá se zpěv a rány pomlázkou. — Pomlázka přináší štěstí domu; — ovšem ne každá, nýbrž jen ta, která se první v stavení objevila. První koledník dostane od hospodyně hojně koledy; pak mu vezme pomlázku a vyšlehá jí všemu dobytku, aby se po celý rok dobře dařil a hojný užitek přinášel. (Nedělıště.) — Aby nebylo ve stavení mnoho much, vkládají někde »pomlázku« do postele. (Jilem-

---

[22]) Beseda učit. XIV. č. 21.

nice.) — Místy vyšlehá hospodář před východem slunce pomlázkou čeládce, aby byla do práce čerstva. (Lužany.) — Mládež dospělejší neopomine si na vzájem vyšlehati, zvláště milý své milé, od které dostane koledy — kraslice. — I sousedé — hospodáři — navštěvují se v ten den a vyšlehají si, aby byli po celý rok čiperní a do práce jako vítr. (Rozběřice.) — Koledy bývají na různých místech různé; některé uvedu:

Hody, hody, do provody,
dejte vajíčko červeny,
nedáte-li červeny, dejte bíly,
však vám slepička snese jiny,
na peci v koutku,
na zelenym proutku.
Proutek vohnoutek,
červenej kohoutek.
Slepička kdák!
vajíčko křáp!
Nenechte mě, panímámo,
tady dlouho stát!
Já musím do Prahy
tři sta oveček hnát;
než je tam doženu, já celej ozebu.

(Neděliště.)

II.

Koleda, koleda, babičko!
Přišla jsem si pro červeny vajíčko.
Vajíčko je červeny a koláček bíly.
Můj dědečku, sáhněte si do kapsičky,
vytáhněte dva grošíčky,
dejte je koledníčku!
Pán Bůh vám to nadělí
na zahradě, na poli i doma,
budete mít co vyhánět ze dvora.
Z maštale hříbátka,
ze chlíva telátka
a z toho nejmenšího -
jehňátka. (Neděliště.)

III.

Ó, srdce jediny, probuď se v čas;
Dejte mně vajíčko, já přijdu zas.
Dejte mně červeny, nebo bíly,
však vám zas slepička snese jiny,
na peci v koutku, na zelenym proutku,
pěkny bíly. (Nový Bydžov.)

IV.

Pomlázka se čepejří,
ať nám panímáma nevěří;
poženem se do dveří,
a ze dveří do kuchyně,
tam si hodně vyšukáme.
Dej vejce, vyplať se,
ať slepička nepláče. (Skochovice.)

V.

Pomlázka se čepejří,
dědek bábě nevěří.
Poženem se do dveří,
a ze dveří do kuchyně,
tam je dobrá hospodyně. —

Potom šlehá koledník pomlázku a řekne:

— »Šuk, blechy, do střechy!« (Smidary.)

VI.

Dávej vejce, kázal kadlec,
kázal kadlec, kadlička,
bys dala dvě vajíčka:
jedno bíly, dvě červeny.
Nedáš-li mně vajíček,
dej mně buchty krajíček! (Chlumec.)

VII.

Hody, hody, do provody!
Dejte vejce malovany!
Nedáte-li malovany,
dejte aspoň bíly,
slepička vám snese
v komoře v koutku,
na zelenym proutku
zase jiny.
Proutek se ohýbá,
kohoutek kokrhá,
že slepičku roztrhá.

Nebo:

Proutek se jen zatočí
a vína vám natočí. (Záhoří.)

VIII.

Pomlázka teče
okolo pece.
Dejte, paní, vejce!
Nedáte-li červeny,
dejte aspoň bíly,

slepička vám snese jiny —
na peci v koutku
na zelenym proutku.
Proutek se ohýbá,
slepička kokrhá.
Dejte jí jísti,
dejte jí semence,
snese vám za den tři vejce. (Nový Bydžov.)

IX.

Byla jedna světnička,
u ní malá dvírčička;
nemoh' jsem se tam dostati,
musel jsem venku státi.
Co je to za koledníčka?
že nejde do pokojíčka?
Až se drobet ohřeje,
pak mu koledy dáme. —
Nechť je hospodář neb podruh,
žádnymu neodpustím dluh.
Až přezpívám písničku,
musím dostat placičku.
Nechť je s mákem neb s tvarohem,
co nám dáte, všechno vemem,
třebas byla s hruškama,
slupne jí doma máma. (Vysoké nad Jizerou.)

X.

Já jsem malej koledníček,
kmotřičko!
Přišel jsem si pro červeny
vajíčko.
Vajíčko mně dejte,
nic se mně nesmějte!
Budete-li se mně smát,
musíte mně krejcar dát. (Nový Bydžov.)

Místy připojují koledníci poděkování za koledu. —

Nejvlastnějším majetkem pondělí velikonočního jsou červená vajíčka;*) bez těch bychom nemohli Velikonoc ani mysliti. — Vejci na červeno obarvenými potírají matky tváře svých dětí, přejíce jim, aby se po celý rok červenaly jako ta vajíčka. (Neděliště.)

Vedle toho mají veliký význam »kraslice«, jež připravovati jest zvykem starobylým. —

---

*) Vejce bylo pohanským národům symbolem jarního slunce, které přírodu omlazuje. — Tisíciletí uplynulo od doby, kdy počali pohané spatřovati ve vejci obraz světa a oslavovali pravznik jeho barvením vajíček za jarní slavnosti — a podnes nevyhynul zvyk ten.

Červená vajíčka nebo kraslice dávaly zvláště zamilované dívky svým hochům na důkaz lásky, jak svědčí píseň:

»Komu vajíčko daruji,
toho upřímně miluji;
komu vajíčko dám,
toho ráda mám.« (V okolí Mšena.)

Odpoledne po požehnání sejde se mládež na návsi a hraje o vykoledovaná vajíčka. (Neděliště.)

Literatura.

Bersohn Mathias, Księgozbiór katedry płockiej. Warszawa 1899. — **T ý ž, O iluminovanych rękopisech polskich.** Warszawa 1900. V uvedených spisech uložil M. Bersohn ve Varšavě některé výsledky svého bádání v knihovnách polských. Rozsáhlé končiny někdejšího Polska poskytují ve všech svých tří částech hojnost materiálu, který teprve v novější době systematicky jest ohledáván. K tomu přistupují rukopisy původu polského v knihovnách ruských, jmenovitě v Petrohradě, o nichž zajímavé zprávy podal F. Kopera. Nehledíc k tomu, že nacházejí se v knihovnách polských i vzácná díla českého původu, poskytují nám práce původu čistě polského mnoho zajímavého i důležitého, osvětlujíce mnohé kulturní ryze Čechů s Poláky a poskytujíce hojný materiál pro stránku srovnávací. To platí ku př. zrovna o rukopisu písma svatého s miniaturami v knihovně katedrály Plocké. Rukopis, z něhož Bersohn podává 7 reprodukcí zinkografických ze snímku fotografických, lze určitě datovati, na základě zápisu v kontextu se nacházejícího, zaznamenávajícího dva příběhy z r. 1148. Dle těchto zápisů lze také souditi, že dílo bylo psáno direktně pro kostel Plocký za biskupa Alexandra. Druhý rukopis, o němž podává Bersohn zprávu, jest »Missale vetus«, z něhož reprodukován kánonový obraz s Ukřižovaným mezi Marií a Janem. Pakliže obraz tento, jenž jeví příbuznost s pracemi českými, jest současným s ostatním rukopisem, pochází tento z konce XIV. věku neb z počátku věku XV. Rukopis jest dle všeho původu polského; v kalendariu uvedeni polští svatí, mezi nimi i sv. Sigismund. Zvláště zajímavým pro nás jest »Liber revelationum coelestium beate Brigitte«, psaný většinou na papíře a ozdobený několika miniaturami (T. 10—13). Rukopis jest českého původu, jak svědčí »explicit«, dle něhož kniha pořízena Janem z Klobuka, zvaným Kropáč r. 1400 v Praze. (Expliciunt omnes revelationes sancte Byrgitte Ducisse Svecie, comparate per Johannem de Klobuk, dictum Kropacz. Anno Domini Millesimo CCCC in Praga.) Kropáč zvěčnil se v knize ještě jednou v třetím díle celého rukopisu, připsav k jedné menší inicialce K, jméno své »Kropacz«. Miniatury jsou hotově, ale dosti hrubě v obvyklém charakteru provedeny, a umělecká cena jich u porovnání se soudobými pracemi českými není vysoká. Co však knize této dodává zvláštního významu po stránce umělecké, jest její soudobá vazba veskrz řezanou a raženou prací provedená. Technika i ornamentace je podobná jako na řídkých soudobých pracech českých. [Viz moje Dějiny českého knihařství T. III.—VI., pak vazbu knihy městské (Liber contractuum) z r. 1400.] Vzácná jest zvláště figurální ozdoba, umístěná ve čtyřech medailonech mezi motivy ornamentálními. Oba medaliony strany přední znázorňují, jak za to mám, sv. Brigitu (vykládající své učení a označenou odznakem poutnickým a korunou); na straně zadní umístěn Ukřižovaný Kristus a sv. Ondřej (s křížem a písmenem a (Andreas). Hřbet označen jest řezanými literami v gotické minuskuli. Čtu zde opětně jméno »Kropacz«, který po třetí takto je na knize

zvěčněn. Nápisem tímto dokumentována i vazba jako práce česká. O Kropáčovi nenalezl jsem dosud v pramenech českých žádných zpráv. K jakému stavu přináležel, ze zápisu v knize nevysvítá. Výraz »comparate« možno vyložit, že kniha pořízena jeho nákladem; ale není také vyloučena možnost, že Kropáč byl písařem, iluminátorem a zároveň i autorem vazby. Kniha sama jest zároveň i zajímavým dokladem rychlého šíření se nauk švédské princezny, poutnice a zakladatelky řádu († 1372), jejíž mystika a snahy reformační našly v Čechách zajisté úrodnou půdu. Rozhodně přináleží celá kniha mezi kulturní památky pro nás zvláště pozoruhodné. — Druhý spis Bersohnův nahoře uvedený jest obšírnější a povšechnější. Podává předem krátký přehled veškerého malířství miniaturního, ve kterémž toliko pohřešujeme zmínky o umění tomto v Čechách. Ve statích dalších pojednává se stručně o písemnictví středověkém vůbec a polském zvláště; zajímavé jest jmenovitě sestavení zápisků písařů z rukopisů polských, jakožto ukázek známého humoru písařského. Modlitby z r. 1407 v universitní knihově vratislavské končí ku př. písař následujícím povzdechem: »Et scriptus per Nicolaum de Nyssa, qui libenter bonam cereuisiam bibit, malam autem inuitus potauit . . .« Spisovatel probírá na to jednotlivé knihovny především Vratislavské. Městská knihovna tamní chová mezi rukopisy z kláštera sv. Maří Magdaleny také misál z r. 1372, jenž, jak se podobá, pochází z Prahy. Mezi záznamy na prvním listě nachází se zpráva: »Anno domini MCCCLIX⁰ obiit Dominus Albertus . . . civis pragensis feria quarta ante festum lancee domini.« Jest to jeden z pěknějších exemplářů této biblioteky, podotýká Bersohn. Stručněji zmiňuje se spisovatel o rukopisech universitní knihovny vratislavské, která pokud z vlastní zkušenosti vím, jest iluminovanými rukopisy středověkými dosti bohata. Největší část knihy zaujímá výpočet rukopisů krakovských. Především dotýká se známých vynikajících děl bibliotéky university jagelonské, jako jsou »Codex picturatus« Baltazara Bema z r. 1505, pontifikál Erazma Ciołka, kanovníka krakovského a encyklopedie Pavla Pavlirina pražského, známého v literatuře naší pod jménem Pavel Žídek. Z klášterních knihoven krakovských chovají značnější počet iluminovaných kodexů biblioteky Dominikánů (zaznamenáno 20 čísel) a Bernandinů (12 čísel), pak Karmelitánů (5 čísel) a kanovníků regularných (7 čísel). Jsou to většinou knihy chorální, psalteria, gradualy, antifonáře, tedy toho druhu, jež jsme navykli nazývati kancionály. Většina jich pochází ze XVI. století. Velikostí svou blíží se českým kancionálům této doby; měříť dle zpráv autorových, který používá ještě staré míry, 20—30 palců výšky. Obrazů nebývá tak hojně jako v kancionálech českých; podstatný pak rozdíl spočívá v tom, že tyto zpěvníky polské sloužily duchovenstvu řeholnímu, kdežto české kancionály, pořízené měšťanstvem, sloužily světskému duchovenstvu neb sborům literátským. Také prováděna byla tato veliká díla klášterními bratry, z nichž jmenovitě se uvádí v pěkném graduálu z r. 1524 u Bernardinů frater Josephus, který byl dle všeho hlavní mistr celé školy a ředitel celé dílny klášterní Spis, pěkně upravený, ozdoben jest 15 tabulkami s reprodukcemi faksimilovaných kreseb. Přátelům starožitností českých, kteří též o umění sousedních slovanských národů se zajímají, buďtež práce Bersohnovy vřele doporučeny.

Dr. Karel Chytil.

Národopisný sborník českoslovanský. Red. Jiří Polívka. Sv. VII V Praze 1901. Str. 235. — St. Ciszewski: Z dějin mnemotechniky a prvotných pověr. Pojednává o obecné pomůcce počítací, pokládati znaménko po jisté míře odpočítaných kusů, jež za starověku byla známa; o způsobu zajistiti si šťastný návrat, zej. při odvodu vojenském. Řed. Klvaňa popisuje a obrázky dokládá malebný kroj hanácký a v něm zvláště tovačovský. Jan Jakubec vystihuje lidovost v Havlíčkově řeči básnické. Jan Máchal podává knihopisné dodatky k původu lidových knížek. — Vác. Tille otiskuje a rozbírá Pohádky sebrané na Valašsku r. 1883. — F. J. Čečetka napsal stať Pověrečné léčení, příspěvek k lidovému lékařství u Čechoslovanů. Téhož rázu jsou zápisky Jos. Jakla, svobodníka z Bud na Dolnokralovicku z roku 1753, jež uveřejňuje Jan Valchář. — Závěr činí posudky: Wundtovo pojímání

sociální psychologie (Čáda), Ant. Hubka: Naše menšiny a smíšené kraje na českém jihu (A. Černý), Jan Vyhlídal: Čechové v Pruském Slezsku (Černý), Hartland: Folklore. What is It and What is the Good of It (Polívka), Hartland: Mythology and Folktales, theis Relation and Interpretation (týž). — Rozvidky Michajla Dragomanova pro ukrajnsьku narodnju slovesnistь i pisьmenstvo (týž). — Bartoš: Nár. písně moravské nově nasbírané (V. Dušek). — Aug Šebestová: Lidské dokumenty (A. Č.). — Patsch: Formelhafte Schlüsse im Volksmärchen (Polívka). — Hock: Die Vampyrsagen und ihre Verwertung in der deutschen Literatur týž). Hnatjuk: Etnografični materiali z ugorьkoj Rusi (týž). — Kallas: Achtzig Märchen der Ljutziner Esten (týž) — Reinisch: Die Somali Sprache (Tille). — Kawczyński: Powieść o złotym ośle (r.). — Montanus. Schwankbücher z l. 1557—1566 (P a.). — Ammann: Volksschauspiele aus dem Böhmerwalde (Kraus). — Trojanović: Die alterthümliche Speisen- und Getränkebereitung bei den Serben (Niederle). — Rejstříky

Musejní Sborník, sv. 4., vydaný Musejním spolkem v Soběslavi. Uspořádal K. Lustig S 29 vyobr. Soběslav, 1901. — Obsah: Lintner J.: Vysoká věž soběslavská. — Týž: Měšťanstvo v Soběslavi za doby Jagellonské. — Menčík Ferd.: Letopisy Řehoře Smrčky. — Pešek J.: O dětech šestiletých. — Lustig K.: Síly učitelské v 19 století. — Týž: Výlety do okolí Soběslavě. — Mrázek J: Okresní most. Z popěvků blatských a obyčejů výročních. — Zprávy. — Kniha vkusně vypravená dobrým svým obsahem zasluhuje hojného rozšíření hlavně mezi obyvatelstvem místním i okolním. Cena (pro členy K 1·60, pro nečleny K 2·30) jest poměrně nízká *Černý.*

Druhá zpráva Musejního spolku v Telči za r. 1899 a 1900. Telč 1901. Obsah: J. Beringer: Illustrovaný breviář v Nové Říši. Se 16 obr. (Breviář původu francouzského jest vedle latiny psán i francouzsky a pochodí z druhé polovice 14. století) — Týž: Zašlé osady z okolí Telče. S mapkou. (Prací nemalou, ale záslužnou, bylo by sestaviti co nejúplnější seznam zaniklých osad všech zemí české koruny a všude připojiti mapku Kdyby v obvodu své působnosti této práce ujaly se musejní spolky, snad brzy by byl po ruce pěkný materiál Zatím jest spokojiti se příspěvky ojedinělými, k nimž čítáme pěknou práci p. Beringrovu, mapkou účelně doplněnou.) — Zpráva prodává se nečlenům pouze za K 1, obnos velmi nepatrný. *Černý.*

Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci. Red. Jar Palliardi. Roč. XVIII., 1901. Články: V. Houdek: Osudy kostela sv. Markéty na Topanově u Mor. Krumlova. (Se 3 obr.) — Jan Knies: Čtvrtohorní zvířena jeskyně pod hradem u Suchdola. (Se 2 obr.) — Týž: O některých málo známých zjevech Moravského Krasu. — Ant. Gottwald: Pohřebiště u Těšetic u Olomouce (S 1 tab a 1 obr.). Jos. Tálský: O letoším tahu vlaštovek. — Vikt. Pinkava: Litovel na slovanském a německém právu — Frant. Lipka: Starobylé náhrobní kameny na Boskovsku. (S 2 tab. a 1 obr.) — I. L. Červinka: Kostrový hrob u Kněžpole. (S 1 obr.) — Týž: Nález mincí v Zářečí. — Týž: Nález zlatých mincí v Určicích. Jindř. Slovák: Starožitný nález kroměřížský. (S 2 tab. a 1 obr.) — Týž Starožitné kachle kroměřížské. (S 1 tab. a 1 obr) — Alois Procházka: Některé nálezy předmětů starožitných na Vyškovsku. (S 1 tab.) — Dr. M. Remeš: Jeskyně v devonském vápenci u Předmostí. — J. R. Vitásek: Byliny léčivé v okolí Trojanovic u Frenštátu. — Různé. — Literatura.

Materyaly antropologiczno-archaeologiczne i etnograficzne wydawane staraniem komisyi antropologicznej Akademii umiejętności w Krakowie. Tom. V. Z 15 tabl i 13 fig. Krakow. 1900. — Rutkowski L: Charakterystyka antropologiczna ludności wiejskiej płonskiego i sąsiednich powiatów gub. płockiej. — Brensztein M. E.: Cmentarzyska »Gargżdi-Kałnas« i »Szyluks« we wsi Judsodzie w powiecie i parafii telszewskiej na Żmudzi. — Wawrzeniecki M.: Drobne wiadomości o wykopaliskach przedhistorycznych w Królewstwie Polskiem. — Czarnowski St J: Jaskinia »okopy« Wielka nad rzeka Prądnikiem w okolicy Ojcowa. — Malinowski L.: Powieści ludu polskiego na Śląsku. — Wykaz miejsc, z których pochodzą materyały.

Zprávy z museí a různé.

Českým museím a českým spolkům musejním. Provádějíce úkol, vznesený na Společnost sjezdem českých archaeologů a spolků musejních na Horách Kutných r. 1898 rozeslali jsme dne 10. července a 8. listopadu 1899 českým museím a spolkům musejním v zemích koruny České dotazníky o statistice. Dotazníky byly poslány korporacím — celkem 51 —, o nichž jsme věděli; o veškeré akci podali jsme zprávu ve svém Časopise roč. VII. str. 80., 115. a 152 i několikrát v listech denních, aby mohla přihlásiti se korporace, jež buď ničeho nedostala anebo nám známa nebyla — Nepřišlo však ani jediné reklamace. Někde pospíšili si s odpovědí, jinde všeliké příčiny (nebo i velmi vítané důkladné zpracování dotazníku) zavinily průtah tak, že nebylo žádoucí jednotnosti; také správní rok některých korporací, nekončící s rokem občanským, byl leckde překážkou, ovšem nepodstatnou. Přihlížeje k veliké důležitosti věci usnesl se správní výbor Společnosti, aby veškera statistika sáhala do konce XIX. století, čímž byl by zjednán ucelenější obraz naší práce. Podrobné zpracování dotazníku lze nyní žádati tím spíše, poněvadž rok 1900 i při různě končícím roce správním již dávno minul. Rozeslali jsme oběžník o vánocích 1901 znovu a žádali jsme, aby zodpovědění jeho stalo se do 31. března 1902. Upozorňujíce k věci žádáme, aby u jednatele A. B. Černého v Praze I., na Perštýně č. 6. n., přihlásily se korporace, jež dotazníku nedostaly.

* * *

Musejní spolek v Brně měl v r. 1900 členů 157, z nichž 5 čestných, 22 zakládajících a 130 skutečných. Členové zakládající platí K 40, osoby právní (juridické) K 60 jednou pro vždy, členové skuteční K 2 ročně. Sbírky archaeologické i knihovna o 4712 sv. byly umístěny v augustinianském klášteře na St. Brně ve 4 síních za malé roční nájemné K 120. Tato finanční výhoda měla však stinnou stránku, že sbírky byly přístupny obecenstvu pouze v průvodu některého člena výboru, poněvadž nalézaly se v klausuře klášterní. Na placení velkoměstského nájemného za takové místnosti by spolek však nijak nestačil, kdyby blahovůle konventu spolku našemu byla odňata. Jednak tyto důvody, zvláště pak převzetí zdejšího musea Františkova z rukou dosavadní německé c. k. moravsko-slezské hospodářské společnosti do vlastnictví země (17. prosince 1899), jež správu jeho svěřila nové Moravské musejní společnosti, která se dělí v sekci českou a německou úplně rovnoprávnou, byly příčinou, že Musejní spolek náš zaslal dne 11. února 1900 kuratoriu Moravské musejní společnosti list, v němž žádal o spojení sbírek našich s museem Františkovým, aby širší veřejnosti staly se přístupnějšími. Žádost tato odůvodněna tím, že Musejní spolek v Brně založen byl r. 1888 jako ryze vědecký hlavně z té příčiny, aby v západní a jižní Moravě sbíral předměty archaeologické, jelikož z musea Františkova té doby jen nepatrná činnost vycházela, a předměty starožitné, v našem okolí nalezené, buď pohozeny a zničeny bývaly, buď jinam se zasílaly Musejní spolek v Brně měl oprávněnost potud, pokud Františkovo museum nestalo se ústavem zemským, pokud nebyla založena Moravská musejní společnost, šetřící rovnoprávnosti obou kmenů na Moravě. Dnes byl by Musejní spolek jen zbytečným konkurentem Moravské musejní společnosti a tím býti nechce, anoť jest jeho snahou, by všichni vlastenci, kdož o archaeologii se zajímají, v zemském museu ku práci jednotné se spolčili. — Výměrem daným dne 3. června 1900 velesl. mor. výbor zemský svolil k tomu, aby sbírky a knihovna našeho spolku na základě sjednané úmluvy přijaty byly do Františkova musea a vedeny byly v evidenci jako majetek Musejního spolku. Pro případ, že by náhodou Františkovo museum přestalo býti zemským neb rovnoprávným, vyhradil si spolek náš ze svazku toho vystoupiti a knihovnu, jakož i své předměty do sbírek zemského musea vřaděné zpět požadovati. — Spojení s museem Františkovým není však úkol našeho spolku dokonán. Stěžejní dílo jeho, Vlastivěda Moravská, již spolek vlastním nákladem vydává, není ani s polovice dokonáno. Bude tedy spolek náš trvati dále. R. 1900 vydáno

dalších 16 sešitů Vlastivědy, celkem dosud 46 (do 1./11. 1901 63). Z dílu všeobecného vydány byly do konce r. 1900 Přírodní a zeměpisné poměry Moravy, pak Dějiny Moravy do r. 1526, z místopisu okres Brněnský, Bítešský a Bučovský. Hlavními redaktory jsou: řed. F. A. Slavík a dr. F. Kameníček. Vydávání spoluřídí: dr. F Dvorský a řed. J. Hladík. Odbornými redaktory jsou: F. Bartoš, R. Dvořák, V. Houdek, F. J. Rypáček, T. Šílený a dr. F. Šujan. Předplatné (3 zl. na 10 seš.) přijímá a objednávky vyřizuje J. Šústal, c. k. cv. učitel v Brně, Měšťan. ul. 25, Na vydávání Vlastivědy povoluje vys. sněm markrabství Moravského od počátku vydávání každý rok subvenci K 1000 Vlastivěda doporučena byla školám c. k. zemskou školní radou moravskou, správám duchovním nejd. knížecí arcibiskupskou konsistoří v Olomouci a biskupskou konsistoří v Brně; c. k. ministerstvo kultu a učby schválilo geologickou mapu Moravy z Vlastivědy (cena 30 h) pro školy střední a ústavy učitelské. — Časopisu spolek náš nevydává. Počátkem roku 1901 počal však vycházeti »Časopis moravského musea zemského«, jehož redaktory jsou členové našeho výboru prof. F. J. Rypáček a prof. dr. F. Šujan. V kuratoriu mor. musea zemského zasedá též předseda spolku prof. dr. F. Dvorský a místopředseda prof. dr. F. Kameníček. — R. 1900 konal výbor 9 schůzí. Příjem obnášel K 1.261·81, vydání K 769·77. Obsáhlé účty vlastivědné vedou se odděleně od účtů spolkových. *F Anderle*, jednatel.

Městské museum v Jindřichově Hradci. Jest obcí založeno a vydržováno. Spravuje je pětičlenný komitét, městským zastupitelstven na 3 léta volený. Sbírku národopisnou pořádá ředitel dívčích škol Fr. Lego, ostatní sbírky katalogisuje a pořádá prof. Dr. Jos. Novák. Na rok 1900 obec věnovala na museum K 400 (proti r. 1899 o K 200 méně), spořitelna městská tolikéž. Vše vydáno, na mnoze za nové skříně výstavní. Za rok 1900 přibylo do sbírek 167 kusů (r. 1899 117) Nejcennější jsou: Sošky Zvěstování Panny Marie, velká železná pokladna s umělým zámkem z Prahy pocházející, 2 mlaty kamenné z Revuchova, kladivko z hrubé břidlice z Lipníka a 1 pazourkové dláto ze Soběchleb. Množství cís patentů a guberniálních nařízení a cirkulářů z dob Josefa II. až Františka I. Kopie r. 1748 pořízená konfiskačního protokolu z r. 1624 všech statků, které v markrabství Moravském pro rebellii byly zabaveny. Několik dopisů z doby války 30leté, k této se vztahujících. Některé listiny a dopisy ze pře Eleonory Kristiny hr. Ulefeldové, dcery Kristiána IV., krále dánského, a hraběnky Kristiny Munckové, ve které o to šlo, náleží-li jí jakožto manželské dceři krále dánského titul a znak hrabat Šlesvicko-Holštýnských; reskript krále Frederika III, kterým práva toho odpírá; písně a životopisná data, jež řečená hraběnka sepsala ve vězení. — Pověřený opis artikulů hospodských jindř.-hradeckých z r. 1669. — Otisk Klaudiánovy mapy Čech Lith grafické pohledy na města a hrady české a moravské od Herolda, Kalivody a Hauna. Do knihovny přibyly: Kn. Tom. Rešla Hradeckého Wayklad na knihu Jezusa Syracha věnovaný radě městské J. Hradce r. 1560. — Část 1. dílu Veleslavinovy Kroniky Dr. *Jos. Novák.*

Městské museum v Náchodě bylo založeno r. 1879 okr. šk. inspektorem J. K Hrašem, který mu daroval hojné sbírky. Správu vede městská rada s purkmistrem v čele a kustos J. K. Hraše. Město přispívá museu pravidelně K 400 ročně; nahodilý schodek uhražuje obec. Museu dostává se hojně příspěvků darem. R. 1900 přibyly předměty. Cennějšími přírůstky jsou: Konvice s podobiznami cís. Františka I., caře Alexandra a pruského krále Fridricha; velký pocínovaný zámek ze XVII. stol od vězení v zámku náchodském, v němž byli pozavíráni selští povstalci; Písmo sv. Star. i Nov. zákona od Jiř. Melantricha z r. 1555; čutora z ruského tažení na Paříž; vroubkované kachle majolikové; Histor. Karte von Böhmen; zeměvid Evropy v V. desetiletí XIX. století; otisk Klaudianovy mapy Čech z r. 1518; pěkné dřevěné formy pernikářské, velká popelnice z hrobův u Vojžvic v Prus. Slezsku, malá nádobka z těchže hrobův a j. Archiv městský má vlastní místnost; jeho listiny počínají r. 1442 a postupují až na dobu naši. Výzkumů konáno nebylo; obchodníci starožitnostmi zde neobjevují se, neboť lid by jim ničeho neprodal. Kustos jest členem Společnosti, jejíž časopis ukládá do musejní knihovny. *Ph. C. Jan K. Hraše*, kustos musea.

Odbor kulturně historický při Průmysl. museu cís. Frant. Jos. I. pro vých. Čechy v Chrudimi řídí se zvláštní instrukcí. Členy jeho jsou členové musea: 1 čestný, 1 dopisující, 1 řádný, 8 skutečných, 17 činných, 24 přispívající. Všecka vydání jsou uhražována z fondu musejního. Pokud správa musea ví, nebylo v novější době z obvodu musejního prodáno ničeho důležitějšího. Dříve dojížděli sem obchodníci se starožitnostmi hlavně z Vídně, kteří velkými plakáty nabízeli se ku koupi předmětů; nyní Chrudim již nenavštěvují, neboť obec na zakročení odboru kult. historického další oznamování nedovolila. Mimo to vyšla z odboru i komise pro zachování památek v okresu Chrudimském, rozšířená o místní jednatele ve všech obcích v okresu Vydává »Památky východočeské«, jichž vyšly 2 sešity po 10 obrazích s textem.

K. Lábler, jednatel.

Museum král. města Písku má K 400 obecní dotace. Sbírky nejsou velké aniž obsahují nějakých vzácností. Výzkumů nebylo podniknuto, taktéž není známo, že by některá památka z okolí byla prodána do Vídně či do ciziny vůbec. Výkazu členů i počtu přírůstků do sbírek není lze podati proto, poněvač dříve nebylo o tom záznamův a ku spořádání musea bylo přikročeno teprve r. 1900—1901,

Musejní sbor pro okres Vlašimský ve Vlašimi měl r. 1900 činných členů 36 s roč. příspěvkem K 1 (proti r. 1899 o 2 méně). Příjmy obnášely K 56·73 (K 82·86), vydání K 54·53 (K 36 16). Do knihovny přibylo 8 knih (— 1), do sbírek 1 kus (— 1). Výzkumů nebylo učiněno. Pokud známo nebyla žádná památka z obvodu naší působnosti prodána. Obchodníci se starožitnostmi neobjevují se zde, vědouce, že tu ničeho není.

Jan Vondráček, kustos sbírky.

Musejní družstvo »Kašpar Šternberk« v Radnicích čítá 6 členů zakládajících (s příspěvkem K 20 jednou pro vždy) a 30 členů činných s ročním příspěvkem 80 h. R. 1900 nebylo příspěvků vybíráno, také nebylo vydání. Příspěvků, teprve letos vybraných, bylo užito na zaplacení starších pohledávek; na kupování památek zbude málo Při nepatrném počtu členů nelze pomýšleti na vydání tištěné zprávy. Do sbírek přibylo: ohlašovací list ze 13./VI. 1856, vystavený děkanem K. Vinařickým; přípis bisk. Jana Val. Jirsíka ze 23./IV. 1873 (daruje pohořelým 10 zl.), německý přípis hr. Kašp. ze Šternberka na měst. úřad. v Radnicích ze 20/VIII 1820. Nejcennějším kusem sbírek jsou privileje města Radnic z r. 1588 (od Rožmberků); mimo to obsahují sbírky: listiny cechovní, konšelská práva vesnická, zbraně kamenné, cestovní kufr Puchmayerův, psané »Rorate« z r. 1582 a stříbrnou obecní pečet z r. 1575, jež byla zhotovena asi r. 1570, kdy císař Maxmiliam městečko opět povýšil na město. Ač družstvo vládne jen nepatrnými prostředky, přece zachovalo mnohou památku, jež byla by zničena či jinam zavlečena.

Jan Hloušek, pokladník družstva.

Protesty. Z denních listů i z našeho Časopisu jsou s dostatek známy kroky, podniknuté různými korporacemi starožitnickými, uměleckými i jinými na záchranu Karlova mostu, proti vrchnímu vedení dráhy elektrické. Odkládajíce zevrubnější vylíčení do zprávy výroční podáváme tu přesné znění protestu:

Veškeré české veřejnosti! Praha, hrdě zvaná královskou a mátí českých měst, v několika nedávno minulých létech podstatně, ale k svému neprospěchu, změnila svou tvářnost.

Různá zařízení zcela zbytečně zatkla ničící spáry své do její starobylosti; některé stářím i umělecky ctihodné budovy byly bez potřeby srovnány se zemí i porušen starobylý ráz některých míst. Byla sbořena praelatura u sv. Mikuláše na Starém městě, nádherné dílo Kiliana Ign. Dienzenhofra, a zkažen památný Staroměstský rynk.

Nyní došlo i na Karlův kamenný most, kterýž jest v kráse své ohrozen zamýšleným vrchním vedením dráhy elektrické.

Ač bylo několikrát poukázáno k tomu, že Menší město má výhodné spojení drahou elektrickou jinými směry, přece jen domnělá potřeba přivodila rozhodnutí, aby na Menší město byla zřízena elektrická dráha s vrchním

vedením přes Karlův most Tomuto projektu hned v zárodku r. 1899 postavily se na odpor umělecké i starožitnické korporace pražské — ale těch nebylo dbáno.

Letos správní rada elektrických podniků opět naléhá na provedení návrhu, ač odpor zmohutněl, byv sesílen hojnými protesty jak korporací a jednotlivcův z Prahy tak i městských zastupitelstev, spolků musejních i ostatních z Čech a Moravy. Uskutečnění návrhu opřeli se dne 10. srpna 1901 i obchodníci a živnostníci z ulice Karlovy a Semínářské doličujíce, že elektrická dráha živnostem neprospívá, ale je značně poškozuje. Nespomohly varovné hlasy ani kruhů odborných, ani poplatníků . . . Schválí li sbor obecních starších návrh správní rady, byl by **Karlův most zcela zbytečně obětován!**

Kamenný most, zbudovaný slavné paměti Karlem Čtvrtým, jest nejen *starobylou stavbou*, ale i *znamenitou památkou uměleckou, kteréž ve světě není rovno.* Nejpřednější sochaři jako: Jan Ferd Brokof, Matyáš Braun, Oldřich Mayer a Jeronym Kohl, ozdobili jej ušlechtilými pracemi vzácné ceny umělecké tak, že tvoří *monumentální galerii sochařských děl* a vzbuzuje i obdiv nepředpojatých cizincův.

Karlův most zaslouží býti zachován bez všelikého porušení již nejen jako ctihodná památka na Otce vlasti, ale i pro veliký význam dějinný i nedocenitelný význam aesthetický. Ač sochy světců na mostě jsou z doby pozdější, přece uměleckou hodnotou, oprávněností historickou i umístěním svým naprosto vyhovují i nejpřísnějším požadavkům krasocitu a neobyčejně zvýšují úchvatnost nádherného panoramatu hradčanského.

Jakékoliv změny na vzezření mostu *byly by hrubým pokleskem proti aesthetice i proti tradicím historickým*, kterýmiž jest most obestřen. Velikou pohromou bylo by zamýšlené vrchní vedení; pan **projektant sám uznal**, tím že by starobylý ráz mostu **byl přece poněkud porušen**; však byl by zcela znehodnocen i všecek umělecký ráz mostu a slavná díla Brokofova, Braunova i ostatní byla by na uměleckém dojmu velice poškozena.

Také Křižovnické náměstí utrpělo by značnou pohromu hustou drátěnou sítí pro vrchní vedení, rozvětvenou na tři strany, nad níž k vůli husté síti telefonní musily by býti napjaty ještě jedny dráty ochranné.

Tím nabylo by Křižovnické náměstí podoby loubí, jež by úplně zkazilo pohled na Hradčany.

Dráty pro vrchní vedení na Křižovnickém náměstí a na Karlově mostě jsouce vysazeny velmi prudkým větrům a při vánicích sněhem zatíženy, snadno mohou se přetrhati a vážně ohrožovati osobní bezpečnost hustého davu chodců; proto jest *nutno i z příčin veřejné bezpečnosti jak nejrozhodněji opříti se zřízení vrchního vedení na Křižovnickém náměstí i na Karlově mostě.*

Jest povinností všech, kdož nepovažují minulost za utopii, aby opřeli se provedení tohoto úmyslu.

Potřeba pouze předstíraná, podnik jistě neužitečný a nepotřebný musí ustoupiti cílům vyšším, požadavkům snadno splnitelným a zároveň prospěšným. Jako jest potěšitelno, že zkáze Karlova mostu opřel se i venkov, považuje jej nikoliv za všední majetek obecní ale *za vzácnou památku národní*, tak zase jest teskno pozorovati, že v Praze téměř nic neváží ani minulost, ani umění, i že není dbáno hlasů ani znalců, ani přátel starých stále mizících památek, ani oprávněných přání poplatnictva. Podepsané korporace sledujíce slavnou minulost Prahy, kdysi umělecké klenotnice veškeré střední Evropy, znovu protestují proti zřízení vrchního vedení na Křižovnickém náměstí a na Karlově mostě. Postupujíce zcela jednomyslně, žádají *veškeré české veřejnosti*, aby *opřela se zkáze slavného a starobylého mostu Karlova*, umělecké památky, toho druhu *jediné ve všem kulturním světě*, kdež často odehrávaly se tklivé kusy českých dějin.

V PRAZE, dne 14. října 1901.

Klub »Za starou Prahu«: Starosta: Prof. Dr. A. Slavík, místostarosta: Prof. Dr. Jaroslav Goll. **Společnost přátel starožitností českých v Praze:** Starosta: Jan Herain, c. k. konservator, jednatel: A. B. Černý. **Jednota umělců výtvarných:** Starosta: Lud. Wurzel. **Umělecká beseda:** Místo-

starosta: Fr. Herites, jednatel: J. U. Dr. Čeněk Klier. **I. Odbor Spolku architektů a inženýrů v král. Českém:** Starosta: Jan Koula, jednatel: Rud. Kříženecký. **Ústřední výbor Klubu českých turistů:** Předseda: Vrat. Pasovský jednatel: Karel Pohnert. **Novoměstský občanský klub:** Druhý náměstek: F. Hamáček, jednatel: Ant. Beneš. **Pražský klub:** Předseda: Prof. Dr Jiří Pražák náměstek předsedy: J U. Dr. Stanislav Prachenský. **Politický klub radikálně pokrokový:** Starosta: Dr. Hanuš Kříž, místostarosta: Dr. Ant. Klouda. **Akademický klub »Antonín Čížek«:** Starosta: Jaro Volenec, jednatel: Jos. Šlemr. **Spolek majitelů domů pro Nové město pražské a král. Vyšehrad:** Předseda: Fr. A. Urbánek, obecní starší, člen výboru: Dr. Jan Mašek, obecní starší. **Literární a řečnický spolek »Slavia«.** Starosta: Cyril Dušek, jednatel: Emanuel Chalupa.

Proti porušení aesthetického významu Prašné brány a jejího okolí ohradila se Společnost tímto protestem:

Slavnému sboru obecních starších král. hl. města Prahy!

Podle situačních plánů vyložených na úřadě stavebním navrhla Živnostenská banka co majitelka Kralodvorských kasáren regulační čáru této reality, kteréž dostalo se schválení slavné městské rady. Navrženou a schválenou regulační čáru na jižní straně proti Prašné bráně považujeme ze nešťastné a nepraktické rozluštění čáry kommunikační a aesthetického utváření nejbližšího okolí Prašné brány. Stavební čára proti Prašné bráně jde poněkud šikmo a zároveň blízko věže přes krámy ven do ulice, kde tvoří nešťastný roh proti staré celnici, býv. klášteru Hybernů; tím povstává nejen jakási kulisa, zastírající příchozímu z Josefského náměstí krásný pohled, ale vzniká na novém nároží i nevýhodný uzel kommunikační, ač passage v těchto místech stále se vzmahá a zvýší se tím spíše, čím více porostou předměstí Šířka kommunikace mezi Prašnou branou a navrženou protilehlou čarou regulační jest úzká, nevyhovuje řádné kommunikaci. Všecek budoucí krásný pohled na celou věž byl by zhyžděn a znetvořen tím více, že v nejbližší vzdálenosti její mají býti postaveny budovy ve výšce 25 *m* k římse, o vysokých střechách, jež by ubíjely dosud dominující Prašnou bránu. Nebylo podáno nijakého pohledového a výškového řešení o průčelích domů, jež vedle stavební čáry mají zde býti zbudovány; to bylo by zárukou, že neuskuteční se na těchto místech náměstí nestvůrné tak, jako při známé svobodě tvoření co do výšek stalo se v nynějších dobách u nešťastně vytvořeného náměstí při městském sadě na Poříčí. Tím, že včas nebylo pečováno o vhodnou celkovou linii silhouetovou všech stran náměstí, jež by uspokojila diváka, vzniklo i zcela bezmyšlenkovitě vytvoření náměstí sv. Jakubské na Smíchově, kde stavěl každý, jak právě chtěl. Podobně stalo by se i u Prašné brány, kdyby povolanými odborníky v čas nebylo šťastně rozluštěno pohledové silhouety budoucích budov se zřením ku Prašné bráně. Proto opíráme se navržené a slavnou městskou radou schválené čáře regulační a žádáme, aby slavný sbor obecních starších toto schválení zrušil. Kdyby však našeho protestu dbáno nebylo, žádáme, aby jej slavný sbor postoupil ku rozhodnutí instancí vyšší. Společnost přátel starožitností českých v Praze, dne 11. prosince 1901. Starosta Jan Herain, jednatel A. B. Černý.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladní za čas od 1. června do 31. prosince 1901. Uveřejňujeme vždy jen výkaz nově přistouplých P. T. členů, darů peněžitých a obnosů za prodané publikace, pokud byly vydány nákladem Společnosti Stvrzovati neb uveřejňovati zaplacení příspěvků P. T. členů dříve přistouplých není lze z nedostatku místa. Příspěvky došlé později uveřejníme příště.

Příznivcem Společnosti s příspěvkem 20 K ročně stal se P. T. pan Topinka Jan, předseda Obč. záložny v Karlíně.

Členy přispívajícími se 4 K ročně stali se P. T. pp.: Balšánek Ant., architekt; David Frant., stavitel v Lounech, na 1901 K 4·—, za publikace K 10·—; Khop J, sládek; Košnář Jul., c. k. professor; Lábek Lad. v Plzni; prof. Dr Láska V. ve Lvově; Lehký Em., stavitel; Nejedlý Frant., majitel realit v Žebráce; Musejní družstvo »Kašpar Šternberk« v Radnicích.

Za členy *činné* se 2 K ročně přistoupili P. T. pp.: Anderle Frant., c. k. cvič. učitel v Brně; Antoš Frant., techn. úředník; Bárta Josef, akad. malíř; Beran Ant., úředník banky; Beran Frant., úředník cukrov. ve Vel. Čakovicích; Berkovec Ant., kontrolor hl. pokladny Ob. plynárny v Praze po 2 K za 1901 a 1902, za publikace K 4·05; Beseda v Lysé n. L. na 1902; Čtenářská beseda v Malé Chuchli, v Konarovicích, v Libčanech, v Loučeni 2 K na 1902, za publikace K 3·50; Hospodářská beseda v Albrechticích; Hospodářsko-živnost. beseda v Černilově, po 2 K za 1901 a 1902, za publikace K 3·50; Občanská beseda v Štěnovicích; Občanská beseda v Terezíně, 2 K na 1902, za publikace K 3·50; Obč. hosp. beseda v Mirošově, 2 K na 1901, za publikace K 3·50; Obč.-řemesl. beseda v Bechyni, po 2 K na 1901 a 1902, za publikace K 3·50; Občansko-živnost. beseda v Kuklenách na r. 1902; Řemeslnická beseda v Berouně, 2 K na 1901, za publikace K 3·50; Bláha Josef, říd. učitel; Bratrstvo Modřanské v Modřanech 2 K na 1901; JUDr. Brejcha Jarosl.; Brož F., majitel realit v Březové; Obč. beseda »Buštěhrad« v Buštěhradě, 2 K na 1901, za publikace K 3·50; Učit. jednota »Budeč« v Pardubicích za 1901 a 1902; Cvrček Zd., soukr. úředník na Žižkově; Černý Fr., říd. učitel v Ďáblicích; Červenka V. F., c. k. kapelník v Jaroslavi; Cerha Ant., sládek v Náměšti; Dítě Rich., učitel v Třemošné; Dragoun Václ., c. k. pošt. official; Dufek Emil techn. úředník; Fiala Oskar, akad. malíř na Smíchově; Fiedler Jan, c. k. gymn. professor v Chrudimi; Flek Jos., kr. č. zem. úředník v Dobřanech; Frengl Jan, velkostatkář v Bečvárech; Hosp. čten. spolek »Hanka« v Milovicích na r. 1902; Hanuš Václ.; Hejcman Fr., inženýr na Smíchově; Hendrich Aug., c. k. pošt. kotrolor; Hojzák Jan, učitel v Jeseníku, 2 K na 1901, za publikace K 5·36; Holan Jos. v Nuslích; Holoubek Jos., zednický mistr v Hostouni; Hořejší Ludv., materialista na Kladně; Housa Rud., v Táboře; Hovorka Karel, disponent; Hudeček H., účetní; Janatka Emil, úředník strojíren v Blansku; Čtenářská jednota v Starém Kolíně po 2 K na 1901 a 1902; Jirsa Gust. na Kr. Vinohradech; Jiřičný Jos., kaplan v Neustadtlu; Jůza Jos., učitel v Bechlíně, 2 K na 1901, za publikace K 1·50; Kadlec K., abs. právník v Plzni, 2 K na 1901, za publikace K 5·81, JUDr. Kadlec Karel, docent při české universitě a spisovatel; Kadraba Ed., akad. malíř; Kaska Č., účetní cukrov. v Bečvárech; Kašpar Jan, vrch úředník banky »Slavie«; MUC. Kašpar Ludv. na Kr. Vinohradech; Keller Jan na Smíchově, za 1901 a 1902; Klár K., akad. malíř; Kleiner Alois, c. k. pošt. assistent; Klíma Vil. v Praze; Klubinka Rud., právník; Klusáček K., akad. malíř, za r. 1901 a 1901; Kohn Jos., úředník cukrovaru v Berouně; Kolář Vil., hotelier v Bělohradě, 2 K na 1901, za puklikace K 3·56; Konečný Jan, c. k. berní adjunkt v Liberci; Kopecký Josef na Smíchově; Kopecký Th., knihkupec v Písku 2 K na 1901, za publikace 90 h; Kopidlanský Fr. v Hradci Jindř.; Körber Pavel, akad. malíř; Korecký Jan, c. k official v Chrudimi; Kotal Jan, říd. učitel ve Veselé; Kouba Frant., professor při reálce v Lipníku; MUDr. Koubík Fel. v Dymokurech; Kovářík Jan, c. k. soudní sekretář v Uh. Hradišti; MUDr. Koza Frant., obv. lékař v Sebranicích; Kožešník Jan, soukr. úředník na Smíchově; Kratochvíl Aug., kaplan v Popovicích, 2 K na 1901, za publikace K 3·52; Krauman Frant., sochař na Smíchově; Kříž Hanuš, Kudrnáč K., přednosta dráhy v Č. Skalici, 2 K za 1901, za publikace K 4·36; Kunz Václ., farář ve Vranově; Kutík V. E., správce cukrov. skladu v Líbeznicích; Labuťka Ant., official obch. a živn. komory; MUDr. Laufka V., obv.

lékař v Rakovici, 2 K na 1901, za publikace K 1·51; Lehký Josef, majitel domu; Lorenz Bohuslav, rukavičkář v Plzni; Lustig Rud., mag. účetní akcessista; JUDr. Machač Lad.; Martinek Jos., hodinář v Libáni; Martinů Karel, c. k. berní inspektor; Mašek D. Vinc., stav. účetní ve Vys. Mýtě; Mathé J., c. k. fin. dozorce v Zlonicích; Matouš Jos. v Liberci; Čten. beseda »Medhuj« v Polici nad Metují; Merker Vil., c. k. fin. koncipista v Plzni; Milde Jarosl., velkoobchodník; Michálek Ad. v Kolíně; Millím Em., c. k. berní na Král Vinohradech; JUDr. Morávek Edv., advokát v Březnici; Městské průmyslové museum v Hradci Králové za 1901 K 2, za publikace 4 K; Natali K. v Rakovníku; Nejedlý Frant., správce c. k. zastavárny, na Žižkově 2 K na 1901, za publikace 90 h; Vzděl. beseda »Neruda« v Trh. Kamenici na 1902; Novák Václ., měst. kontrolor v Táboře; Novotný Josef majitel realit na Smíchově; Odehnal A., právník v Brně; Učitelský okrsek chlenský v Malé Lhotě; Ort M., obchodník v Žebráce; Peirek Václ., učitel v Hostovicích 2 K na 1901, za publikace 2 K; Pelc Jos., obchodník v Hostivicích; Peřinka V. F., c. k. berní adjunkt ve Val. Klobukách; Pešina Vil., úředník Úraz. pojišťovny; MUDr. Plaček Václ., obv. a panský lékař v Lukavici; řemesl. beseda »Plánek« ve Vlach. Březí, 2 K na 1901, za publikace K 3·50; Podhora Jos, cukrmistr v Dol. Beřkovicích; Pospíšil Frant., říd. učitel v Zaječicích; Pradl Frant., právník; Preisler Č., hotelier na Žebráce; Průcha Petr, železniční inženýr v Kolíně; JUDr. Prokop K., c. k. vrch. berní inspektor; Přibík Fr. v Rakovníku, za 1900 a 1901 po 2 K; Městská rada v Ml. Boleslavi; Správní rada cukrovaru ve Vinoři přihlásila a zaplatila příspěvek na 1901 za 8 členů; JUDr. Reitler Antonín, dvorní a soudní advokát ve Vídni; Ryšavý Josef, inženýr v Bubenči; JUDr. Salaba J. E., professor; Sedlák Vojtěch; Sekal Jos., zám. zahradník v Janovicích; Servít Alois, učitel v Kamenném Přívoze; Schreyer Ant., hostinský v Dymokurech; Schütz Ladislav, úředník na Žižkově; Skorkovský Jan, architekt na Kr. Vinohradech; Skřivánek A. O. v Jičíně; Schlesinger Alois, ředitel měšť. školy, po 2 K za r. 1900 a 1901; Sláma Jan, c. k. notář v Bělé u Bezděze; Smitka Josef, katecheta v Jistebnici; Tělocv. jednota »Sokol« v Kunraticích; Spálenka K. úředník Hypoteční banky; Musejní společnost v Lysé n. L. na 1901 a 1902; Archaeol. a musejní spolek v Hořicích, 2 K na r. 1901, za publikace 11 K; Čtenářský spolek v Jankově; Čtenářský spolek v Kozarovicích; Spolek posluchačů architektury v Praze; Suchý Frant ve Sluhách; Šífalda Václav, obchodník; Škvor Jiří, hl. pokladník při c. k. zem. hl. pokladně; Šlégl Boh., c. k. okr. zvěrolékař v Třeboni; Šmejkal Jos., c. k. četn. strážmistr v. v. v Chrudimi; Špaček Václ., hlavní kníž. pokladník; Šturma Emil, assistent při gen. řiditelství bušt. dráhy; Šulc Jos. na Smíchově; Tachecí Lad., architekt při c. k. ministerstvu orby; Thir Alois, c. k tech. fin. assistent ve Vel. Čakovicích; Tischlitz Jindř., obch příručí; Tuček Jan, official c. k. fin. prokuratury; Čten. ochotn. jednota »Tyl« v Modřanech, 2 K na 1901, za publikace K 3·50; Tyšler Bohd., ředitel měšť. škol v Plzni; Urbánek Fr., mag. komisař; Vačkář V., kaplan v Ledči; MUC. Waitzmann Emil, za 1901 K 2·—, za publikace K 4·—; Walzel Josef, správce c. k. zastavárny v Karlíně; Werner Arnošt, učitel; Wimmer Václ., hodinář v Dašicích; Wirth Zd., professor reálky v Ml. Boleslavi; Vollmann K., president c. k. kraj. soudu v Chrudimi; Volman F., továrník v Žebráce; Vopasek Ant., rolník v Bečvárech; Vorlíček Ondř., úředník kníž. ústř. účtárny v Třeboni, po 2 K za 1900 a 1901; Vorlíčková M. v Karlíně; Vostřebal K., lékárník v Karlíně; Okresní výbor v Roudnici; Zap K., odb. učitel v Turnově; Záruba Václ., účetní; Zettl Bohd., kaplan v Ratajích; Zíka Jan mistr zednický ve Vel. Bukové; Zvěřina K., učitel v Křečovicích.

K účelům Společnosti darovali P. T. pp.: Adamec Jan, kaplan ve Vel. Jesenici 1 K; Obč beseda v Č. Brodě 2 K; Bürgel Jindř., c. k. notář ve Vodňanech 4 K; Společný rolnický cukrovar v Předměřicích 10 K; Společný cukrovar podřipský v Roudnici 20 K; Duštíra Jos., farář v Železné

1 K; prof. Dr. Eiselt B. 4 K; Gerl Volfg., naddozorce c. k. fin. stráže v Kunnersdorfě 1 K; Ginz Jos., obchodník v Černém Kostelci 1 K; Hubínek Ot., továrník v Libni 3 K; Hulík Antonín, cukrmistr v Bohušovicích K 2·60; Kabeláč V., lékárník a starosta v Něm. Brodě K 6·—; Lhotský Josef, děkan v Týně nad Vlt. 1 K; Mendík Fr., inženýr ve Werlu K 3·32; Moravec Jan, říd. učitel v Semicích K 2·50; Obec král. věn. města Vys. Mýta 30 K; Městská rada v Králové Městci 2 K; Městská rada v Roudnici nad Labem 10 K; Rittich Jan kníž. správce revírů v Grafengrüně 1 K; Tělocv. jednota »Sokol« ve Vrdech 4 K; Svoboda z Finberka J. V., spisovatel v Hlisku 1 K; Šedivý Alois, účetní v Praze 1 K; Ferd. hrabě Thun v Salcburku 2 K, za publikace 6 K; obec. úřad v Jaroměři 10 K; Zeman Jos., správce cukrovaru v Židovicích 2 K.

Za publikace vydané Společností zaplatili P. T. pp.: JUDr. Drábek Jar. v Chrudimi 40 h; Dvořák M. v Roudnici 4 K; Malec Aug. 6·65 K; JUC. Mašek Fr. ve Vysočanech 80 h; Wisinger Leop. Frant. v Libáni 9·30 K.

Dodatek ke zprávě v č. 1. *Za publikace vydané Společností* zaplatili P. T. páni: Cajthaml Josef na Zvíkovci 2 K; Čižmář Josef, magister pharm. ve Vyzovicích 2 K; Fendrich C., civilní geometr ve Štáhlavech K 1·20; Horký Josef, učitel v Protivíně K 4·—; Ježek V., okresní tajemník v Chrudimi, K —·76; Jílek František, učitel ve Štěkni, K 1·20; Kučera Jan, I. technický adjunkt cukrovaru ve Vysočanech, K 1·10; Neumann K., magister pharm. v Karlových Varech, K 2·40; Novák Antonín ve Vamberce, K —·52; Pakosta Ferdinand v Taboře, K —·46; Plecitý Ant., podnikatel staveb na Kr. Vinohradech, K 1·20; Renner Jan, učitel v Lašovicích, K 8·—; Musejní sbor pro okres vlašimský ve Vlašimi K 7·—; Wisinger L., účetní cukrovaru v Libáni, za publikace 8 K; Občanská záložna ve Slaném, K 8·—

K účelům Společnosti darovali P. T. pp.: prof. Bartoš Václav, 70 h; Bělohlávek Ant., c. k techn. fin. kontrolor ve Velimi, K 2·—; prof. Brýdl R. v Chrudimi, 60 h; MUDr. Hartman Josef v Pecce, 1 K; Karhan Václ., c. a k. hejtman 11. pěš. pl. v Písku, 2 K; Kliment V., monteur na Žižkově, K 1·—; Kosina Jan, monteur v Karlíně, K 1·—; Kříž Vikt., c. k. notář v Hořovicích, K 1·—; Lůžek Alois, říd. učitel v Oboře, 40 h; Jar. ryt Nebeský z Wojkowicz v Nymburce, 2 K; Patsch V., účetní ve St. Huti, 50 h; Petrus Al. bank. úředník, 2 K; MUDr. Piskáček Ant. v Kostelci, 50 h; Polák Vil., c. k. respicient ve Vrdech, 1 K; Porš K. A rolník v Janově Dole, 1 K; Pulz Jan, revisor buštěhr. dráhy, 1 K; Roštlapil B., inženýr, 1 K; Smolková M. A., učitelka, 1 K; Tělocv jednota »Sokol« v Duchcově, 1 K; »Sokol« ve Vamberce, 50 h; Čtenářský spolek ve Vlašimi, K 2·40; † Šimon Jan, učitel v. v. na Malé Skále, 1 K; P. Wagner Adolf, farář v Úhonicích. 2 K; Občanská záložna v Karlíně, K 50·—; Malostranská záložna, 30 K.

Oznamujeme, že kde není udáno jiného bydliště u výkazu P. T. členů, rozumíme vždy členy v Praze; u P. T. členů, kde není jinak oznámeno, rozumí se, že jest zaplacen členský příspěvek K 2 — za běžný rok. Členské příspěvky i dary peněžité buďtež posílány podepsanému pokladníkovi.

V Praze, dne 31. prosince 1901.

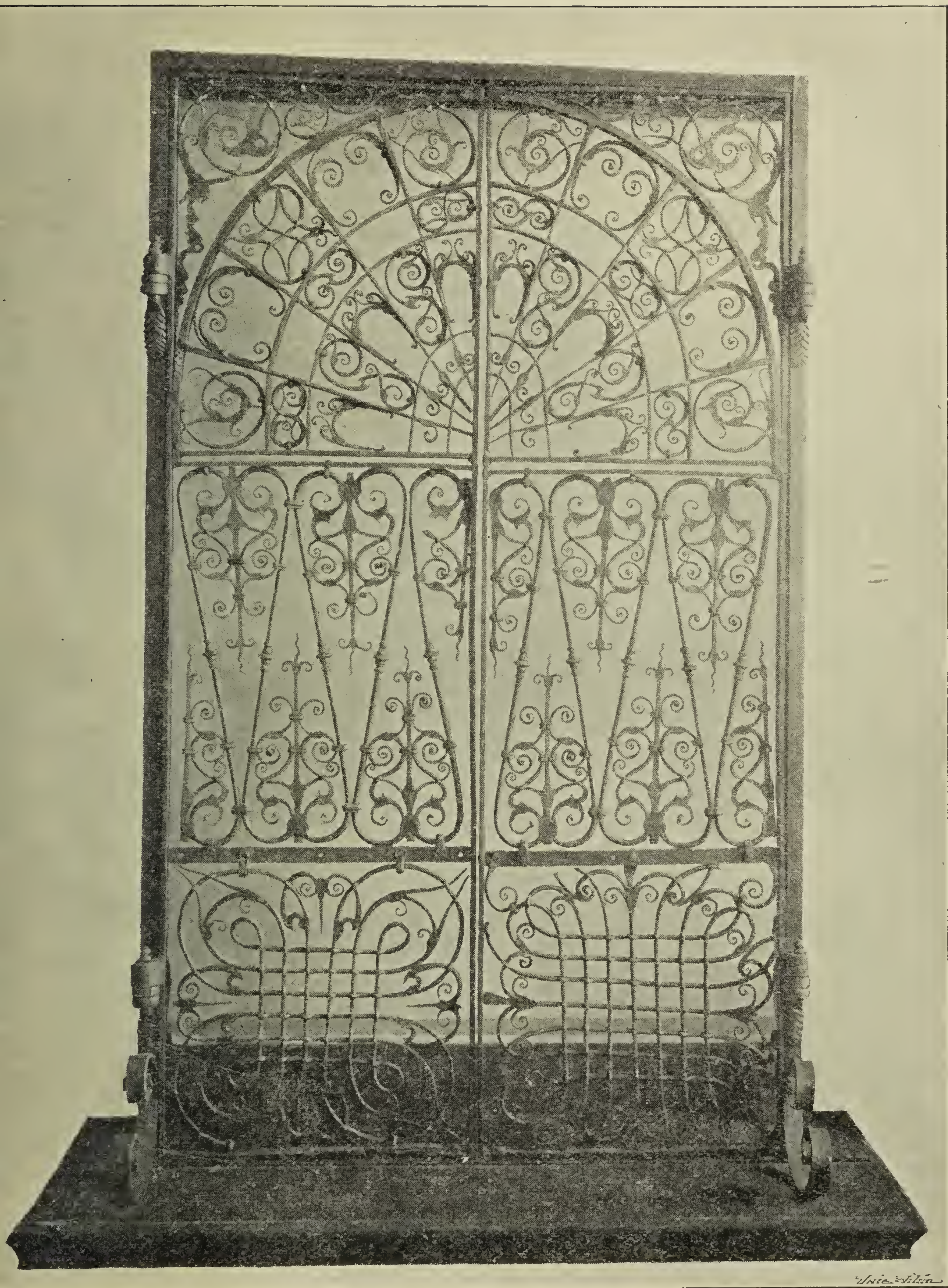
A. B. Černý, jednatel. *Ed. Bufka*, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, Slezská tř. 38.

Opravy ve znakové příloze. V rodopisu Bořitů z Budče na str. 1. ř. 22. zdola místo *n. Údrazští* čti: *nikoliv Údrazští.* — V rodopisu p. z Janovic na str. 2. ř. 5. zdola místo *Libice* čti: *Liblice*, tamže na 2. ř. zdola místo *Kryštova* čti: *Kryštofa.* — V rodopisu Doudlebských z Doudleb na str. 2. ř. 3. zdola místo *(teď Daudlebský)* čti: *(teď Daublebský).*

Tab. XIII. Mříž kolem hrobu sv. Ivana.

Podle náčrtku Václ. Němce fotografoval Frant. Dvořák. (Asi $1/_{20}$ skutečné velikosti.)

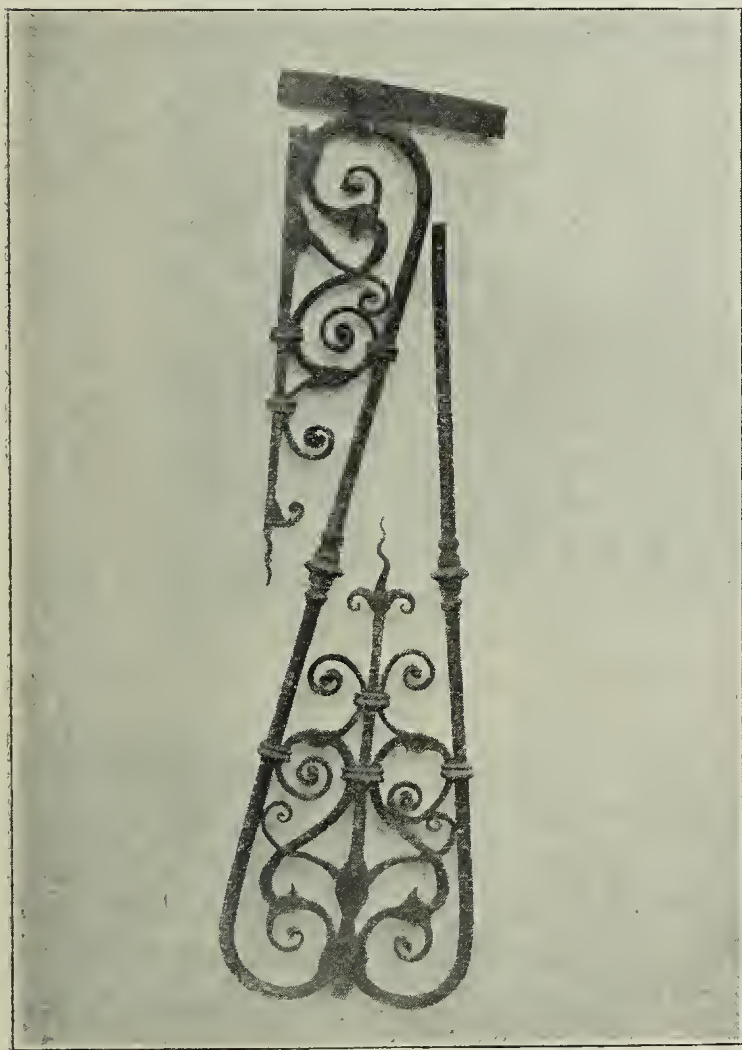
Tab. XIV. Dvéře ze mříže kolem hrobu sv. Ivana.

Fotografoval J. F. Langhans, c. k. dvorní fotograf v Praze.
(Asi 1/15 skutečné velikosti.)

Mříž kolem hrobu sv. Ivana v kostele sv. Jana Kř. pod skalou.

Píše *Václav Němec*, mistr zámečnický v Praze.

U Berouna, v krajině romantické a výletníky hojně navštěvované, leží osada Sv. Jan pod skalou, s klášterem a kostelem sv. Ivana.

Obr. 13. Část středního pole mříže kolem hrobu sv. Ivana.

Matouš Ferdinand z Bilenberka, převor kláštera broumovského (roku 1669 až 1675 arcibiskup pražský), byl r. 1649 jmenován opatem u sv. Mikuláše na Starém městě pražském. Jeho péči byl svěřen i benediktinský klášter u sv. Ivana pod skalou, kdež ke cti tohoto světce od základu vystavěl[1]) kostel v té podobě, jak jeví se do dnes. Dřívější podobu kostela jest viděti na velikém obraze na choru. Bilenberk sepsal i životopis sv. Ivana, jejž věnoval králi Leopoldovi ke korunovaci na krále českého. Již před tím císař Matyáš, vraceje se s císařovnou Annou od korunovace z Řezna, vykonal pobožnost u hrobu sv. Ivana a dal rámě světcovo vsaditi do stříbra i okrášliti; císařovna pak dala ku hrobu postaviti alabastrový oltář. Arcikníže Leopold, bratr Ferdinanda III., okrášlil hrob sv. Ivana kobercem aksamitovým. V novém kostele postaven byl starý oltář, jejž byl Vilím od sv. Klimenta (Guilielmus a s. Clemente), legát španělského krále, vyslaný do Prahy k císaři Rudolfovi II., dal postaviti k poctě světcově. Vilém dal také nad hrobem svět-

[1]) Beckovský, Poselkyně starých příběhů českých, 1880, díl II. sv. 3. str. 487.

covým zříditi ozdobnou železnou mříž.[2]) Soudě podle této zprávy i podle renaissančního slohu byla mříž (tab. XIII.) zhotovena brzy po r. 1600. Byť byla provedena poněkud hrubě a kovářsky, přece vyniká mříž vzorem krásným a původním. Charakteristické a zvláštní jsou střední výplně v poli 1. a 3. (obr. 13.) Ostatní motivy vyskytují se na renaissančních mřížích již častěji, ovšem vždy v jiné kresbě a uspořádání.

Orel ve 2. poli byl patrně vzat z nějakého znaku, snad zmíněného legáta.

Zhotovitel těchto mříží podal i jich nákres, jak v tehdejší době samo rozumělo se u vzdělaných řemeslníkův-umělců.

Obr. 14. Zlomek hořejší části mříže kolem hrobu sv. Ivana.

Jest zvláštní, že jednotlivé tyče (mimo snad uvedené pole 1. a 3.) nespojoval sponami, nýbrž že provléknuté konce zátoček přihnul a jimi části mříže k sobě vázal. Na zachovaných zbytcích mříže jest dosud viděti, že některá plochá místa byla zlacena. Není bez zajímavosti, že některé motivy, ba i celé mříže týchž tvarů — ale lépe vypracované a zdobené prací nasekávanou i prohlubovanou — nalézáme v chrámu u Maltézů v Praze na mřížích kolem oltáře s levé strany kostela. Mezi oběma pracemi jest patrná souvislost.

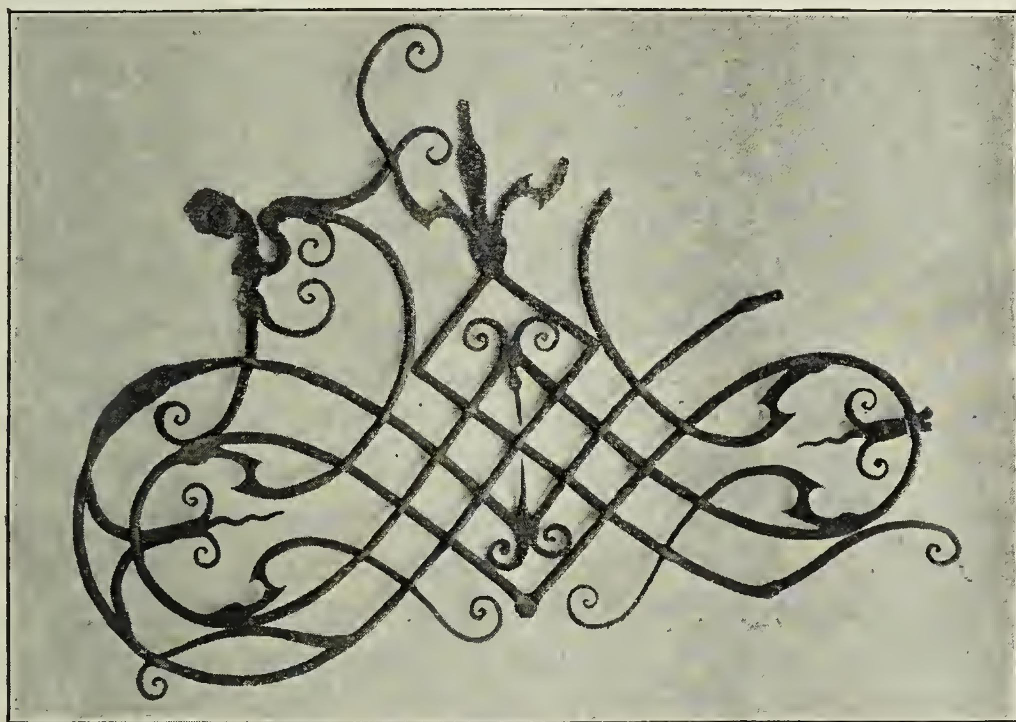
Mříž kolem hrobu sv. Ivana byla později rozebrána a jinak sestavena. Z některých kusů byly sestaveny dvéře, (tab. XIV.) nahoře půlkruhovité, uložené v Uměl. prům. museu[3]) v Praze,

---

[2]) tamže, str. 489.

[3]) Ředitelství Uměl. prům. musea v Praze děkujeme za povolení k fotografování těchto dveří, panu J. F. Langhansovi, c. k dvor. fotografu v Praze, za darovaný snímek. Ostatní kusy. mříží ochotně fotografoval náš spolupracovník, p. Frant. Dvořák.

na nichž byla lišta s letopočtem 1729. Jest ovšem zřejmo, že z mříže kolem hrobu pochází v těchto dveřích jen střední pole: ostatní kusy jsou různorodé. V této době byly asi pořízeny i barokové mříže zábradlové, jež dosud nalézají se uvnitř jeskyně u sv. Ivana. Podle zpráv dosud žijicích pamětníků tamních byla mříž uzavřena i s hora, jako bývá u ozdobných mříží nad studní; do vnitř pak byl přístup zmíněnými dveřmi. Tomu nasvědčují i některé zbytky mříží, jež měl jsem v rukou; byly prohnuty, kusy byly usekány proto, aby bylo lze sestaviti z nich kopulovitou střechu, spojeny pak beze všeho uspořádání tak, jak zřejmo z obr. 14. a 15.

Obr. 15. Zlomek hořejší části mříže kolem hrobu sv. Ivana.

Celá mříž (jakož i jiné věci, ku př. barokové železné konsoly) byla r. 1857 berounským živnostníkem Horákem z kostela odstraněna a téměř úplně zničena.

Mimo dvéře jest několik kusů mříží v Uměl. prům. museu v Praze; ve sklepní vinárně »U černého koně« v Praze jest z těchto mříží sestaveno celé zábradlí i jiné předměty, některé kusy pak mám uschovány v dílně své v Tomášské ul. na Menším městě pražském. Podle zůstalých zbytků jest téměř ve $^1/_{20}$ skutečné velikosti sestavena mříž na tab. XIII. tak, jak asi vypadala původně.

Tato stará česká práce krásným vzorem i řemeslným provedením nasvědčuje, že zhotovitel byl skutečným mistrem i umělcem.

Vděku zasloužil by si dobrodinec, který by sebral zbývající části a dal z nich sestaviti ku př. 2 kusy zábradlových mříží na pravou a levou stranu hrobu sv. Ivana. Věc nebyla by nákladná a stará památka byla by nejen zachována, ale i tam navrácena, kam náleží.

Z pamětí města Zbraslavic u Kutné Hory.

Pokus historické topografie. *Stan. Klíma.*

Přípona -ice svědčí o velké starobylosti osady Zbraslavické. Dle toho lze souditi, že za dávných časů nějaký Zbraslav sroubil si zde na sev. svahu vrchu Poupilu (541 *m*) svoje dřevěné obydlí, kdež potom i jeho potomci »Zbraslavici« žili. Po nich nazývána osada prvotně kollektivným názvem »Zbraslavici«, později ve Zbraslavice proměněným. Ve starých listinách slove město často Zelené Zbraslavice. Odkud název ten pochází, není známo. Na štítech domů bývalo zvykem do nedávna malovati zelený strom, domy na náměstí pak jsou dosud všechny zeleně natřeny. Okolní osady vůbec měly a mají dosud podobné přívlastky jako Uhelné Janovice, Červené Janovice, Červené Pečky, Bílé Hněvkovice a j.

Vůbec jsou zprávy o dějinách Zbraslavic chudé, poněvač požárem roku 1809, kdy mezi jinými budovami i zámek lehl popelem, všechny listiny se ztratily, jen několik jich dosud chováno jest v městském archivu na radnici. Gruntovní kniha městečka Zbraslavic z r. 1696 zachována byla mezi soudními knihami býv. král. zemského soudu, nyní v Museu Českém chovanými pod číslem XX. (Památky arch. a míst. III. 328.) V pravěkých dobách nebylo zde asi žádného sídliště a krajina zdejší byla nejspíše porostlá hustými neprostupnými lesy.

Nejstarším držitelem Zbraslavic připomíná se Rudolf ze Zbraslavic (Rudolphus de Sbraslauicz), purkrabí hradu pražského za panování Přemysla Otakara II. (1253—1278). Purkrabí těch bylo 10 a musel každý z nich 30 oděnců k obraně hradu postaviti.[1]) Za něho poprvé se připomíná kostel ve Zbraslavicích k r. 1278 a k r. 1350 zaznamenán za farní v seznamu arcibiskupství pražského. K r. 1320 se připomíná Jan Zdeslav ze Zbraslavic a rytíř Oldřich ze Zbraslavic († 1377), po němž pozůstalá vdova Anna provdala se (dle Paprockého) podruhé za Mikuláše Kolovrata z Bužanovic, pána na Křenovicích, který byl z linie Janoviců přezvaných Kolovraty nejspíše potomek Jana z Polné. Objevuje se jako svědek v listině z 2. května 1384, kterou nadána fara velkostatkem Rápošovem se všemi vrchnostenskými právy a povinnostmi začež vázán byl farář zbraslavický, aby týdně 3 mše svaté a výroční slavné anniversarium za ně obětoval. (Velkostatek Rápošovský nazpět prodán r. 1764 tehdejšímu pánu zbraslavickému baronovi Vernierovi za požitek úroků z jistiny 6000 zl. [nyní 4800 zl.] a ročních 15 sáhů [34 metry] měkkého dříví a 4 sudy piva [905 l.] od velkostatku Zbraslavického.) Statek Rápošov darován faře Zbraslavické jako mešní fundace Václavem z Rápošova, Tobiášem ze Zichovic a Janem z Borovnice. Tehdejší majitel Zbraslavic, Mikuláš Kolovrat byl pouze svědkem. Podpis jeho na téže darovací listině zní: Mikuláš

---

[1]) Tomek D. M. P. I. 343. Scriptores rerum boh. II. 25.

Kolowrat z Bužanowice ginak Zbraslawice. — Oba manželé zřídili a nadali však sami při kostele zbraslavickém troje kaplanství (r. 1377 zřízeno nové kaplanství). Manželka Mikulášova Anna již roku 1381 9 pytlů grošů ročně kostelu zbraslavickému darovala, pečujíc o spásu duše své a dítek svých Žofie, Alžběty a syna Jana. Mikuláš z Kolovrat byl přítel církve,[2]) jak o tom svědčí četné jeho dary spolu s Konrádem z Tučap kostelu zbraslavickému. Syn Mikulášův Oldřich svědčí v listině z r. 1393, že kostelu křenovickému ročně 72 grošů věnoval. V tehdejší době zdá se, že bylo dosti vzdělaných mužů ze Zbraslavic. Václav syn Matějův ze Zbraslavic zastával r. 1398 úřad podrychtáře v Menším Městě Pražském a bratr jeho Jan od r. 1378—1379 uvádí se jako střídník při chrámu sv. Michala v Opatovicích v Praze. (Býval před tím kazatelem v Lounech.) Roku 1384 byl správce čili kaplan kaple Božího Těla v Praze Mikuláš farář ve Zbraslavicích.[3])

Po Mikuláši Kolovratovi († 1406) dědili Zbraslavice synové jeho Mikuláš a Aleš, kteří i Zruč získali. Jan Kolovrat ze Zbraslavic podepsal r. 1415 stížný list ke sboru Kostnickému a připomíná se ještě k r. 1432.

V potomních sporech náboženských a válkách husitských byl rodem ze Zbraslavic jeden z nejčinnějších kněží Táborských Markold ze Zbraslavic. Za roztržky pozdější mezi Prahou a Táborem, náležel spolu s Janem Čapkem ze Sán, Mikulášem z Pelhřimova, Václavem Korandou a Martinem Houskou řeč. Loquis k ustanovitelům nauky táborské.[4]) Doba jeho narození známa není.

Poprvé zjevuje se na začátku války husitské, když se Žižkou a s Václavem Korandou táhl r. 1420 na Tábor z Plzně, kterou odevzdali panu Václavu z Dubé.[5]) Na cestě 25. března byl v bitvě u Sudoměře vých. Strakonic, kde Žižka porazil královské. Téhož roku zastával učení táborské mladý kněz Markold ze Zbraslavic, bakalář svobodných umění na vysokém učení pražském od r. 1410. Súčastnil se i pověstného hádání mistrů pražských a kněží táborských 10. prosince 1420 v domě pana Petra Zmrzlíka v Praze, kde mimo něj nejpřednější z kněží táborských ještě byli Martin Loquis a Mikuláš z Pelhřimova a ohražovali se proti kaceřování svého učení Pražany.

Roku 1424 byl opět mezi předními zastánci učení táborského, zvláště 16. října toho roku na hádání o víře mezi Tábory a Pražany na hradě pražském, které však skončilo nezdarem. Zde zejména zapíral spasitelnou moc svátostí podávaných od kněží, kteří byli svěcení a života neřádného. Toto učení bylo mu také 11. listo-

---

[2]) Liber erect Vol. 2. T. 1. F. 3. — Vol. 4. K. 1.
[3]) Tomek D. M. P. V. 88 186. 199.
[4]) J. Jireček, Rukověť k dějinám literatury české. I. 131.
[5]) Zapova Českomoravská kronika. II. 786. 878. 1026. 1112 1142. 1149. 1151. 1204. 1291. Tomek D. P. IV, 33. 92. 125. 126. 318. 484. 519. 538. 547. 557. 613. 648.

padu Janem Příbramem vyčítáno, z čehož on nazítří ospravedlnil se zastáváním učení Wiklefova, takže posluchače své uspokojil.

V pozdějších dobách často býval mezi různými poselstvími. Tak roku 1431 byl mezi posly vypravenými ke sjezdu s králem Sigmundem v Chebu a opět roku následujícího 1432 ke sjezdu českých a basilejských vyslanců rovněž v Chebu, jehož jednání čile se zúčastnil. Téhož roku 30. srpna na sněmu v Kutné Hoře schváleny úmluvy chebské a vypraveno 5 poslů ke sboru Basilejskému, mezi nimiž byl též Markold ze Zbraslavic.

Poselstvo české, v jehož čele byl Prokop Holý, vypravilo se do Basileje na počátku roku 1433, kde si najalo čtyři domy ve městě. V jednom společně bydlili Tábořі. Dne 3. února 1433 pozváno bylo 10 poslů českých na oběd k arcibiskupovi Lyonskému v Basileji a to z kněží táborských Louda a Markold. Ti však pozvání nepřijali. Po ujednání kompaktát navrátili se domů. Markold ze Zbraslavic súčastnil se potom ještě opětného vyjednávání mezi posly koncilu a českými duchovními 23. listopadu 1433. Zemřel v bitvě u Lipan 30. května 1434 v zástupu nejudatnějších bojovníků po boku Prokopa Holého.

Václav Kolovrat ze Zbraslavic pomáhal r. 1448 panu Jiřímu z Poděbrad při dobývání Prahy. Okolo roku 1476 vystavěl sobě Bohuše z Drahobudic ve Zbraslavicích srub, který baštami a příkopy hraditi mu bylo zakázáno. Zdá se, že vedle něho nebo brzy po něm seděl na Zbraslavicích rytíř Jan Svadba z Otradovic, který zlatý škopek ve znaku měl a od něhož pochází pergamenová listina úhledným písmem psaná, jež se chová v městském archivu (opis listiny té pořízen v Praze 19. Octobris 1793), datovaná v pondělí před sv. Františkem roku 1496 a spolupodepsaná rytířem Jindřichem z Kostelce a na Chotěšicích, Heřmanem z Hodkova a na Bohdánči a Markvartem z Kojkovic a na Ostrově, ve které rytíř Jan Svadba z Otradovic co milostivá vrchnost, svým milým poddaným Zbraslavickým uděluje právo svobodného darování odkazu a poručení v pádu života i smrti veškerého movitého i nemovitého jmění. Téhož roku den před sv. Tiburcem (13. dubna) stihl Zbraslavice velký požár, který (dle svědectví Mikuláše Dačického z Heslova) nejen kostel, ale i celé městečko zplna ztrávil. V té době se připomíná, že Matěj Kovář ze Zbraslavic pomáhal v odboji Václavu ze Šárova na Rabšteinku proti pánům a vladykám a na jaře 1530 přinesl list odpovědný Janovi Špetlovi z Prudic.[6]) Syn nebo vnuk Janův Jiřík Svadba z Červených Otradovic prodal Zbraslavice roku 1534 Jindřichu Firšicovi z Nabdína a na Hamrštátu, hejtmanovi kraje čáslavského. Na tohoto držitele Zbraslavic žalují r. 1540 Pražané, že »zajímá dobytky těm, kteří je z ciziny přes grunty jeho příležitě do Prahy honí, nebo že z nich neobyčejné poplatky béře« na svobodné silnici královské k veliké škodě Pra-

---

[6]) Hrady a zámky. I. 145.

žanů.[7]) Téhož roku bylo mu to komorním soudem zakázáno, aby nebral od Pražanů Staro- i Novoměstských, kteří dobytek z cizích zemí ke Zbraslavicům hnali, daní neobyčejných, nemaje na to vejsady, spravedlnosti ani starobylosti.[8])

Jindřich Firšic z Nabdína panství své odprodal roku 1547 Pavlovi Malovcovi z Malovic a to: »Zbraslavice, zámek, dvůr, městečko, podací kostelní, Švábinov tvrz pustou, Malovidy zámek pustý, Štipoklasy ves.« V tu dobu přiznávala se nepochybně valná část obyvatelstva k jednotě Bratří Českých, kteří tu měli svoji školu. Pavel Malovec z Malovic koupil zároveň i statek Štěpánov Trhový od Zdeňka Zručského z Křenovic. Umřel roku 1557, zůstaviv syny Oldřicha, Viléma, Jana, Zdeňka a Karla. Poslední dva brzy zemřeli. Zdeněk zemřel roku 1574, neboť na náhrobním kameni před sakristií ke zdi postaveném dosud jest čitelno: »leta 1574 w ſobotu po Bož. Tiele zabit geſt — zdeněk Malovec z Malovic gemuž — meno geſt gehožto duſſy pan Buh Racz miloſtiw Býty.« Karel zemřel patrně roku 1582, dle druhého již nečitelného náhrobku. Karel Malovec z Malovic přijal prý tvrz Libanice (mezi Chrudimí a Chrástem) směnou za statek Zbraslavský od Jindřicha z Ještětic na Žestocích.[9]) Z téže doby se praví, že mnoho lehkých tulaček přicházelo ze Zbraslavic do Kutné Hory. R. 1577[10]) tři najaly si prý pokojík u »fortničky«. Konšelé je dali pochytati, avšak ženské se vymlouvaly, že se živí žebrotou. Vilém Malovec z Malovic držel Zbraslavice ještě roku 1603. Od něho koupí je získal Ondřej Horňatecký z Dobročovic, který roku 1616 byl hejtmanem kraje čáslavského. (Mimo něj ještě Kašpar Melichar ze Žerotína na Nových Dvořích a Vovčářích.[11])

Ondřej Horňatecký z Dobročovic na Zbraslavicích, Dobřeni a Radboři byl mezi relatory na generálním sněmu roku 1620, při kterémž syn krále Fridricha Falckého byl zvolen za čekance království Českého. Pro toto provinění a účastenství v odboji českých stavů proti Ferdinandovi odsouzen byl[11]) při kommissi konfiskační dne 21. října 1622 třetího dílu jmění svého, v kterémž všecky statky jeho byly konfiskovány, totiž statek Zbraslavice, k němuž r. 1542[12]) náležel zámek a městečko Zbraslavice s dvorem poplužním a podacím kostelním, vsi celé Štipoklasy, Hetlín a Rápošov, pak dílem vsi Ostrov, Machovice, Milanovice, též v Poručicích (zašly) 1 dvůr kmetcí, pustotiny v Černínách, mlýny, lesy a rybníky s jiným příslušenstvím, jak to r. 1597 Věnek Malovec

---

[7]) Dr. Z. Winter: Kulturní obraz českých měst. I. 101. V ortelech komor a zemsk. soudu v univ. knihovně č. 17. A. 35.

[8]) Živobytí drobné šlechty 16. století. Příspěvky historické a register soudu komorního. Fr. Zoubek. Památky arch. a míst. VIII. 339.

[9]) Hrady a zámky. I. 171.

[10]) Dr. Z. Winter: K o. č. m. II. 89 Archiv Kutnohorský.

[11]) Hejtmanové krajští v Čechách. Fr. Dvorský. Památky arch. a míst. X. 854—7. T. V. Bílek. Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. I. 169.

[12]) Desky zemské kvat. 1. E. 25.

z Malovic postoupil v dluhu 100 kop grošů českých Ondřejovi Horňateckému.[13])

Tento statek spolu se statky Dobření a Radboří vedle císařské resoluce ze dne 2. května 1626 za summu odhadní 69.145 kop míšenských ponechány byly Horňateckému proti složení třetiny 23.048 kop 36 grošů míšenských do královské komory. Na tuto třetinu poraženo bylo Horňateckému císařskou resolucí ze dne 21. listopadu 1626 z pohledanosti jeho manželky Kateřiny na statku Toužetíně, per 30.000 kop míšenských pojištěné 18.381 kop, 56 grošů a 1700 kop úroků zadržalých, tak že Horňatecký na dotčenou třetinu jenom 4666 kop 40 grošů doplatil.[14])

Horňatecký, jak se podobá, dosáhl potom úplného odpuštění, neboť od r. 1624 často zastával úřad hejtmana v kraji čáslavském.[15])

Dědicové jeho po smrti jeho roku 1664 byli Václav Ignác a František Litmír Horňatečtí z Dobročovic. Z roku 1666i pochází listna chovaná v městském archivu tak zvaný vejhostní list od »Jana Ondřeje Horňateckého z Dobročovic«, podepsaný bratrem jeho Františkem Litmírem Horňateckým z Dobročovic, kterým Jan Kordík jinak Hryska a Kateřina manželka jeho z poddanosti a pravého člověčenství propuštěni jsou. Datum na Zbraslawiczích 13. Juny 1666. Starší od bratra mladšího podíl koupil a 12. prosince 1672 Zbraslavice rytíři Ferdinandovi Václavu Pernklovi ze Šenrajtu postoupil a to: »Zbraslavice, statek na staveních a gruntech spustlý, lidi rozběhlé, dvě vesnice dokonce pusté, tak že odtud za několik let málo užitku očekávati jest.« (Snad druhý díl statku Zbraslavic.) Statek takto zpustošený měnil na to zejména v XVIII. století velmi zhusta své držitele. Dle bývalého náhrobního nápisu v kostele zbraslavickém zemřela první manželka jmenovaného pána Zbraslavic Ferd. Vác. ryt. Pernkla již 27. června 1650. Ferd. Václ. ryt Pernklo ze Šenrajtu (snad po něm nazvána jistá trať polí v okolí Zbraslavic »v praňklovech«) byl J. M. C. nařízený hejtmann pěší v pluku Kaiseršteinském. R. 1683 založil při faře fundaci 500 zl. dokládaje, že chrám P. téměř žádných důchodů nemá a osada velmi špatná jest, tak že při téže faře p. farář vychovati se téměř nemůže. Spolu s dětmi svými Janem Wolfgangem, Janem Petrem a Václavem Leopoldem zdědil po manželce Dorotě Marii z Neuperka († 1681) řečený první díl statku Zbraslavic, jejž tato r. 1668 od Rudolfa Hendricha Odkolka z Újezdce a jeho manželky Marie z Kotvic koupila. Tento Rudolf Hendrich byl pravnukem Viléma Jindřicha Odkolka z Újezdce, jenž měl za manželku Alžbětu Polyxenu rozenou Horňateckou z Dobročovic, nejspíše sestru nebo dceru Ondřeje Horňateckého (Vilém Jindřich — Albrecht Ladislav — František —

---

[13]) Desky zemské. Menší zápisné kvat. 236. F. 17.

[14]) C. 215. H. 18. — Lib. confiscationis 2. f. 422. — Desky zemské. 142. K. 16. & 293 P. 9.

[15]) Zapova Kronika. V. 429.

Rudolf Jindřich) a tím způsobem v držení prvého dílu statku Zbraslavic se dostal.

Jan Volfgang ze Šenrajtu držel Zbraslavice do r. 1688. Po něm byl jejich majitelem František K. hrabě Přehořovský 1689—1694, Baltazar David rytíř z Ottenfeldu 1695—1710. Roku 1714 náležel statek paní Barboře Alžbětě hraběnce z Věžník rozené Švihovské z Riesenburka a manželu jejímu Bernardu hraběti z Věžník, který též roku 1705 koupil ves Radvančice s lesy od barona z Říčan za 8827 zl. 5 kr. $2^5/_8$ den. (smlouva 16./VII. 1708 — zápis v zemských deskách 5./III. 1709) a 2. března 1709 od Josefa, Arnošta, Isidora Václava a Tadeáše Františka bratří Obiteckých z Obitec (synů † rytíře Jana Václava Obiteckého z Obitec), pánů na Janovičkách, Petrovicích a Zhoři, vesnici Hetlín od statku Zbraslavic k vůli lesům za 4880 zl. (měla tehdy 14 domků).[16]) Vesnice ty dosud jsou při panství Novodvorském, jež od r. 1765 jest v majetku hrabat Chotků (nyní hr. Rudolfa Chotka).

Hraběnka z Věžník prodala r. 1716 panství Zbraslavické Kajetánu Dubskému baronu z Wittenau, který je opět odprodal r. 1718 Františkovi Oldřichovi z Manšverdu. R. 1723 vystřídali se 2 majitelé na panství a to Markéta Johanna z Trautsmannsdorfu a Ferd. svobodný pán z Říčan, jenž ještě téhož roku na náměstí postaviti dal sochu sv. Jana Nepomuckého, jak na ní znaky jeho a manželky jeho rozené Černčické z Kácova hlásají. K cti sňatku dcery své Kateřiny založil svob. pán z Říčan r. 1726 vesnicí Kateřinky na panském pozemku $^1/_4$ h. sev. ležící. Osadil tam 8 chalupníků s hospodou, k nimž později 4 baráčníci přibyli.

Téhož roku prodal Zbraslavice Karlu Joachimu hraběti z Bredau a na Špandově, který je hned roku následujícího odstoupil svému synu Jana Gotthardovi hraběti z Bredau (listina o tom vlastně jen opis se chová v městském archivu. Jest česky psaná v Praze dne 30. Novembris anno 1727 a jest opatřena podpisy: Karel Hrabě z Breda, Johann Hrabě z Breda, Jan Festsígl, svobodný pán z Golský a Josef Sigmund Hochberg z Hennersdorfu), který je držel až do r. 1738, načež koupí přešly v majetek Karla Jos. svob. pána Dejma. V těch časích snad [17]) mělo město svůj vlastní magistrát, s purkmistrem, 6 radními a městským rychtářem. Avšak z nedostatku obecního jmění k zaplacení městských úředníků, dalo prý se městečko v poddanství pána statku. V pozdějších dobách pak až do r. 1848, kdy bylo zavedeno obecní zřízení, různili se obyvatelé na gruntovníky (sousedy čili měšťany), jichž bylo 27 a kteří volili si svého primasa a na sedláky a chalupníky (dominikalisty a rustikalisty), kteří měli svého rychtáře. Robotou povinni byli chalupníci pouze pěší 2 dny týdně a žádným platem; sedláci platem 60 zl. ročně hotově a 6 dní na jaře a 6 dní na podzim potažní a 13 dní pěší robotou. Sousedé měli pouze 6 dní úkolu

[16]) Jos. Ledr: Děje panství a města Nových Dvorů. 68.
[17]) V Sommerově Topografii, vydané 1841, se praví: před 100 lety.

v čase žní. Důkazem toho jest také listina z 18. máje 1756 v městském archivu chovaná, jíž »my purgkmistr a radda miesta Zeleno-Zbraslavitz«, učiteli Vácslavu Svobodovi, býv. cantoru »u nás v nassem miestie« dávají svobodný list a stvrzují, že na něm žádný práva poddanosti pohledávati nemá »tak gak v nassich miestských knihách pro pamiet zapsáno gest«. Na důkaz toho přivěsili ještě »pečzeť miestskau nassi« vytisknutou stříbrným pečetidlem z r. 1559 se znakem Zbraslavic, orlí nohou (též znak Čábelických ze Soutic) a nápisem: »Sigilium civitatis Zbraslavicensis 1559«. Listina podepsána purkmistrem primasem a 4 radními a sindice jurátem. Jan Sedláček, pulkmistr, Josef Kárník, prýmas. Jan Stopka, Wáczlaw Wodiczka, Jan Roza, Jos. Rut, radní a Adalbert Grümer, sindice juratus.

Po Karlovi svob. pánu Dejmovi zdědila Zbraslavice r. 1752 jeho manželka Marie Karolina svob. paní Dejmova roz. Gerhartova, po níž opět ujal je syn její Leopold svob. pán Dejm ze Stříteže. O něm zachovala se znamenitá pověst z dob sedmileté války. Hrabě Dejm nežil ve svornosti s tehdejším farářem Ant. V. Svobodou a činili si navzájem rozličná příkoří. Farář prodával pivo ze svého zádušního pivovaru v Rápošově o krejcar na žejdlíku laciněji než hrabě. Proto si jednou hrabě pozval faráře k sobě a dal ho vyplatit. Avšak tento se mu za to pomstil. Před bitvou u Křečhoře r. 1757 ve válce sedmileté stála armáda císařská u Slavošova (snad oddělení Daunovo). Hrabě Dejm jim dodával potravu. Při tom však dával zprávy nepříteli o postavení a pohybech vojska císařského. Farář věděl o tomto jeho zrádném počínání. Proto zajel si jednou na koni k nemocnému na Vystrkově a odtud ke Slavošovu, aby to oznámil veliteli císařské armády.

V noci na to obstouplo 16 rakouských husarů zámek a čekalo, až ke 3. hodině ráno přišel městský rychtář Kárník, který každodenně dával hraběti zprávu o tom, co se v noci přihodilo. Ten, jakmile zhlídl husary, chtěl se vrátit, ale v tom mu bylo zabráněno. »Tlučte, aby se otevřelo!« poručili mu. Když potom hrabě přišel otevřít, byl zajat, dva husaři ho vzali mezi sebe a odvezli ho pryč, aniž se ví kam. — Roku 1758 pochováno bylo mnoho Hallerových husarů a vojáků pluku Bürkenfeldova a Stampachova v polích, kde dosud se říká »v hrobech«. Ještě v r. 1769—1770 jsou záznamy úmrtí vojáků a vojenských dětí v místních matrikách. Nemocnice vojenská byla nejspíše v Hranicích.

Potom v létech 1762—1764 následoval v majetnictví Zbraslavic Jan svob. pán z Vernieru, který r 1764 statek Rápošov od fary a dvory Chotoměřice a Vystrkov přikoupil a celek hraběti Josefu Deymovi v prodeji přenechal. Tento opět prodal jej Františku hraběti Čejkovi z Olbramovic, který (dle nápisu na Mariánském sloupu na náměstí) Zbraslavice již roku 1767 držel.[18])

---

[18]) Hanc statuam immaculatae conceptionis erigi fecit illustrissimus San. Rom. Imp. comes Franciscus Czeyka de Olbramowitz, dominus in Zbraslavitz, die 15. Julii 1767.

Roku 1775 koupila statek Zbraslavice hraběnka Karolina z Trauttmannsdorfu, rozená hraběnka ze Chamaré a odkázala ho, když roku 1780 zemřela, svému manželu Janu Adolfu hrab. z Trauttmannsdorfu z Weinsberku, c. k. skutečnému komořímu a plukovníku. Proti útiskům tohoto pána bránili se měšťané r. 1777 a dokonce i k císaři do Vídně šli a tam po $1^1/_2$ročním uvěznění slyšeni byli a žalovali, že jim grunty byly odebrány a mnoho k velkostatku přiměřeno. Teprve 24. října 1892 nastalo narovnání; odňaté pozemky byly navráceny a místo žádaných 4012 zl. 19 kr. $4^1/_2$ gr. zaplaceno 3000 zl. náhrady, což dvorním dekretem 12. ledna 1793 stvrzeno. Při své smrti postoupil tento pán statek své manželce Marii Anně, rozené hraběnce ze Schafgotsche, ale pouze k užívání do její smrti, načež r. 1791 dostal se hraběti Šebestiánu Trauttmannsdorfovi, c. k. plukovníku, který byl pokročilý a vzdělaný hospodář. Vystavěl silnici do Kutné Hory a rozbořiti dal hospodu »U jelena«, sloužící loupežníkům za skrýš a přenesl právo výčepní na dům č. 75. na náměstí »U jelena«. Hrabě prodal statek 10. března 1827 Josefu Eduardu hraběti Taaffovi, od něhož opět koupí r. 1832 v majetek Jakuba Jos. rytíře z Löwenthalu přešel. R. 1836 vznikla osada Dolní Chotoměřice čili Pančava při nově založených a nyní již zaniklých skelných hutích. Na to ujal se zboží r. 1846 syn jeho Jan rytíř z Löwenthalu, který ho držel až do r. 1872. Za něho v r. 1848 přestalo město a obyvatelstvo jeho býti poddaným pána statku. Později byl majitelem panství známý žurnalista Jan St. Skrejšovský a od r. 1878 Živnostenská banka, od níž r. 1885 koupili ho Jan a Marie Šebkovi. Nynějším majitelem jeho jest Adolf šl. Šebek od r. 1889.

Zbraslavice byly vždy městečkem otevřeným bez hradeb, pouze zámek byl opevněn náspy čili valy. Kolem býv. zámku dosud se říká »na valech« a byly tam nalezeny různé starožitnosti, zejména r. 1883 při kopání základu k nové lednici pivovarské nalezeno v setlelém šátku 20 stříbrných pražských grošů z času krále Jana Lucemburského. Zdejší farář p. F. A. Illem zaslal z nich jeden sbírkám archeologického spolku »Vocel« v Kutné Hoře. — Z bývalého zámku, který po ohni r. 1809 již znovuzřízen nebyl, zůstaly jen pouhé zdi nynější panské kovárny a jeden zděný pilíř na způsob věže stavěný, avšak zdivem vyplněný, čtverhranný, účelu neznámého. Před léty stával prý ještě jeden podobný pilíř dále souměrně na druhé straně zdi kovárny. Na počátku předešlého století stály prý tam ještě 4 lípy a uprostřed nich socha P. Marie, po níž však dnes již stopy není. Jediným zbytkem zámku snad jest prostranný, ve skále vytesaný sklep, jemuž říká se »sklípek« a jehož přední části dosud se používá za sklep, neboť dolejší část jest zatopena vodou, která prý tam stoupla po zaházení studně na nádvoří, v níž se utopil kůň. Dle svědectví lidí, kteří ve sklípku byli, dokud tam voda nebyla, vede dolů 24 stupňů a jsou ve stěnách vraženy 2 kruhy železné, tak že se dá souditi, že sklepení bylo kdysi za vězení.

O velikosti Zbraslavic v dobách dávných se vypráví, že měly kdys na 800 čísel. Zaručených zpráv sice o tom není, avšak výsad tržních požívali Zbraslavice již v dobách dávných. Na město povýšeny jsou opět roku 1853 (výnosem z 11. a 21. listopadu).

První privilegia jsou od císaře Rudolfa II. z r. 1604, kterými obnovena výsada na 2 výroční trhy (Judica a Kateřinský) k žádosti majitele panství Ondřeje Horňateckého z Dobročovic, poněvadž trhy ty před tím dávno již konány byly a majestáty na ně požárem nejspíše roku 1496 zničeny byly a výsada ta, neužívaná pro chudobu pohořelých, v zapomenutí přišla. Oba trhy jsou osmidenní, avšak nyní toliko oktávy se držívají. Listina pergamenová o tom datována jest na hradě pražském ve čtvrtek po čtvrté neděli postní, jež slove Laetare r. 1604. Podepsána jest Rudolfem, kancléřem Zdeňkem z Lobkovic a místokancléřem Ludvíkem z Písnice. Pozdější výsady trhové jsou dvorní dekret z 29. února (19. ledna) 1776 z hradu pražského na 2 trhy (v úterý po sv. Duchu a ve středu po sv. Václavu) psaný německy a podepsaný F. A. hr. Nosticem v král. zemském guberniu a Jos. Duchtlem na čáslavském úřadě. Této listiny chovají se jen dva opisy v městském archivu, jeden z 24. března 1781 stvrzený Fr. Jos. Grümmem, krajským sekretářem a druhý ze dne 10. prosince 1823 stvrzený Joh. Ant. Wirkotou, správcem úřadu ve Zbraslavicích. R. 1825 dána výsada na 3 výroční trhy (v úterý po Navštívení P. Marie, na den sv. Tomáše 21. prosince a v úterý před Hromnicemi) pergamenovou listinou s pečetí v dřevěném pouzdru, začínající: »Wir Franz der Erste von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich; —« Podepsána jest Filipem rytířem Stahlem, Leopoldem hrabětem Kounicem a gen. Františkem z Taurau a nečtitelným podpisem. Roku 1896 dáno ještě místodržitelské povolení na jeden trh (v pondělí po sv. Vavřinci — pouť). Mimo to se konají ještě dva trhy, k nimž výsad není, prý od Čestína odkoupené. (Listina »My Purgmistr a konssele Městys Czestína kostela« — datovaná »W Ponděly Po Neděly družebne to gest Ssestiho dne měsyce Dubna Letha 1628« na pergameně a s pečetí.)

Rozvoj řemesel a cechů řemeslnických, soudě dle dochovaných pečetí, byl poměrně též znamenitý. Nejstarší pečeť jest z r. 1713 s obrazem nůžek a nápisem »PECZET · POCTIWEHO · RZB : KREY : A · POSTR : z R. · *MIESTA* · ZBRASLAWITZ · « Druhá jest pečeť s 5 znaky a to zámečnickým, bednářským, kovářským, kolářským a truhlářským z r. 1714 a nápisem: »PECZET · CECHVW · BEDNAR · KOWAR · KOLAR · ZÁME · *MESTA* ZE ZBR · « Po straně má nápis: Matauss Weseleg, Jann Swoboda.

Třetí pečeť se znakem kolářským a letopočtem 1738 nebo 1758, ale spíše posledním, ježto má již v nápisu »městec« jako pozdější. Nápis zní: ✳ MIESTEZ ✳ ZELENE ✳ BRASLAWITZ ✳ Čtvrtá pečeť se znakem pekařským (preclíky) a letopočtem 1761 má nápis stejný: MIESTEZ ✳ ZELENE ✳ BRASLAWITZ ✳

Poslední, pátá pečeť se znakem ševcovským (tři nohy se škorněmi a ostruhami) a nad ním nejspíše znak hrnčířský (Adam a Eva)

má nápis: MIESTIS ✳ ZELENO ✳ ZBRASLAWITZ ✳ Letopočet udán po straně: W. G. 1794.

Všechny pečeti chovají se u starosty nynějšího živnostenského společenstva.

Zbraslavice měly též právo hrdelní, jehož symbolem jest dosud císařský orel rakouský na radnici z plechu nad střechou přidělaný. Posledně vykonáváno v XVIII. století 12. října 1736, kdy Jan Kučera, učitel čili kantor v Radboři, 35letý, poddaný Peckovský, za spáchanou vraždu na své manželce Alžbětě katem život skončil. Na popravu ho doprovázel P. Pius, kapucín z Kolína. Téhož roku před tím 12. července 1736 odpraven Matěj Bílek, ovčák z Tis, 40letý, pro rozličné krádeže. Doprovázel ho P. Jan K. Werner z Bykáně a P. Jan Ant. Horník zdejší. Za pozdějšího faráře Svobody (za časů hrabat Dejmů) byli katové Karel Zelinger a Martin Baborák bydlící v katovně č. 53.

Ještě důležitějším bylo jistě právo berní, zajímavé zvláště pro nynější úsilí města o zřízení soudního a berního okresu ve Zbraslavicích. Již za časů krále Václava IV. vybíraly se berně ve Zbraslavicích a mimo ně v kraji čáslavském ještě v Čáslavi, Humpolci, Německém Brodě, Štěpánově a Čechticích.[19])

Z dějin novějších nejživější jsou upomínky na r. 1848 a 1866. Roku 1848 zřízena byla též ve Zbraslavicích národní obrana, vynikla však pouze tím, že stíhala zloděje po okolí se potulující. Za pruské okupace pak roku 1866 zažilo městečko dosti strachu. V městě ubytováno bylo asi 150 pruských jízdních vojínů, kteří z počátku s občanstvem dobře vycházeli. Až teprve nenadálá příhoda popudila vojíny proti občanům a jest ještě dosti divno, že neměla horších následků. Ve statku u Kronychů byli 4 poddůstojníci. Jednou přišel tam polní hlídač Procházka, obecně zvaný Prachandík, a plísnil paní Kronychovou za to, že nechala svini běhat po polích. Avšak Kronychové zastal se jeden z poddůstojníků jménem Krüger a pravil Prachandíkovi, aby tolik nekřičel, pohroziv mu při tom palašem na stěně pověšeným. Na to rozlícený Prachandík sňal s ramene pušku starodávné soustavy, kterou vždy sebou nosíval a kterou mu náhodou téhož dne Krüger spravil, namířil na Krügra a vystřelil. Krüger mrtev skácel se na zem. Nyní nastal ovšem poplach veliký. Prachandík utíkal, zakopl však o dřevěnou rouru vodovodu, upadl a byl chycen. Odvedli ho ihned na radnici, kde ho všichni tloukli a trýznili. Všude pobíhali vojáci nakvap alarmovaní a každý, kdo byl na ulici, byl od nich bit. Baterie děl stojící na náměstí komandována za město, aby město bombardovala a velitel posádky již chtěl dáti rozkaz k vypálení města pro vzpouru obyvatelstva. Teprve k úsilovným prosbám tehdejšího starosty dra. Lutny a druhý den přivolaného krajského

---

[19]) Něco o bernictví českém v dobách starších. Josef Emler, Památky arch. a míst. VIII. 22 Zprávy o tom zachovaly se v několika rukopisích stejného znění z r. 1416—1418.

komisaře z Čáslavi od toho upustil, když ho jmenovaní ujistili, že obyvatelstvo s jednáním Prachandíkovým nesouhlasí a nepřátelství nijak nejeví.

Také na štěstí druhý den přišla zpráva o uzavření míru pražského 23. srpna a téhož dne táhla městem pěší brigáda pruská od Ledče ke Kutné Hoře, jejímuž veliteli postoupeno vedení vojenského soudu proti Prachandíkovi. Prachandík naložen na vůz a vezen s odcházejícím vojskem do Pruska. Zbraslavice si oddychly. Ale teprve na podzim Prachandík dopraven zpět ke krajskému soudu v Kutné Hoře, kde odsouzen na 2 léta do žaláře pro zločin zabití.

Nejstarší památkou Zbraslavic jest bez odporu gotický farní kostel prý z r. 1220 (dle letopočtu objeveného nad kazatelnou r. 1861, z něhož čitelno však bylo pouze »1-20«). Založen byl nejspíše jmenovaným již Rudolfem ze Zbraslavic, jehož erb (dvě křížem přeložené sekérky) vytesán ve svorníku klenby presbyteria a nad výklenkem pro sanctissimum. Na hlavním oltáři jest obraz sv. Vavřince od pražského mistra Jana Jindř. Heintschla z r. 1683 úplně podobný obrazu ve chrámu Páně Novobydžovském od téhož mistra. Z jiných věcí vynikají zejména starobylé barokní vyřezávané lavice a cínová křtitelnice z r. 1602 se znakem tří plamenů šlehajících a nápisem: WHZNA ⁑ KHZNA. Vnějšek i vnitřek chrámu doznal postupem času dosti změn. Posledně r. 1898 zřízen nový kůr a nové varhany. Dvéře sakristie jsou rozsekány dle pověsti od Švédů. Na 30 *m* vysoké věži jsou 4 zvony původně z r. 1594, po požáru však r. 1809 přelity a nápisy opatřeny.

Na zrušeném hřbitově u kostela postavena r. 1864 nová škola, kde jsou čtyry třídy. Ve staré škole vystavěné naproti kostelu pod jednou střechou s farou r. 1812 jsou dvě třídy. První učitel zaznamenaný v pamětní knize farské jest Jindřich Duspivo r. 1682. R. 1808 byl počet dítek školou povinných 268 dle pamětní knihy farské, r. 1844 pak 391. Nyní se vyučuje 400 dítek v pěti třídách, z nichž při páté zřízena pobočka pro dívky.

Důležitými památkami pro historii Zbraslavic jsou pamětní knihy farské, dvě z r. 1733 od P. F. Gregora a třetí z r. 1759 od P. Ant. Svobody, dle nichž r. 1866 P. F. Illem založil novou pamětní knihu. Mimo to se na faře chovají staré matriky: prvá česká 1670—1740, druhá latinská 1740—1764, třetí do r. 1783 latinská, 1784 německá a pak opět česká. Kromě toho 3 matriky židovské z let 1797—1864.[20])

Z jiných znamenitějších ústavů ve Zbraslavicích uvésti sluší židovskou synagogu s bývalou jednotřídní školou, občanskou záložnu r. 1861 zřízenou, lékárnu s obvodem lékařským, četnickou stanici, poštovní a telegrafní úřad (od r. 1850 a 1869), panský pivovar (ročně 1860 *hl*), lihovar, 2 cihelny (1 obecní), parní pilu,

[20]) Na záznamech pamětní knihy farské většinou založena jest celá přítomná práce, jejíž použití mi laskavě dp. děkan P. F. Illem dovolil a při práci pomáhal a jemuž mimo to i za prohlédnutí přítomné práce děkuji.

chudobinec, umístěný od r. 1868 ve staré sirkárně a dvůr s 581·19 *ha* půdy (Zbraslavice, Rápošov a Chotoměřice) a výnosem 5389 zl. a daněmi 1258 zl.

Za městem nalézají se samoty: parní pila s rybníčkem Pavlovkou, nová vodárna, cihelna ve Starých cestách, hájovna a myslivna z přestaveného Pilského mlýna na Pančavě, Kudláčkův mlýn a městská cihelna u Chotoměřic, hájovna, dříve cihelna u Malé Skalice, Spálený mlýn u rybníka Spáleného, bývalá pohodnice u Starého rybníka a samota »u Šárů«.

Jedinou politickou obec se Zbraslavicemi tvoří obce západně Chotoměřice a sev. Kateřinky a Hetlín. Školou do Zbraslavic povinné obce jsou mimo to sev.-záp. Malá a Velká Skalice, Velký a Malý čili Mladý Rápošov, vých. Štipoklasy a jv. Radvančice, Borová a Outěšenovice. Farou patří ke Zbraslavicům ještě Hranice (mají jednotřídní školu od r. 1800) a Černíny se školou od r. 1898. Malá Skalice povstala za císaře Josefa emfiteutysováním dvora, lesy patří panství Oumonínskému. Velká Skalice má dvůr, patřící hraběti Šternberkovi v Zásmukách (dříve patřil hr. Bürgnitzovi v Radboři). V Hetlíně je dvůr panství novodvorského. Rybník Dalmacínek na návsi je vydlážděný a dosud se tam říká »na hradě«. Snad tam býval hrad. Nade vtokem potoka do rybníka Vidláku stával lovecký pavillon »u hučadla«. Štipoklasy měly r. 1672 dle zmínky v postupní listině Horňateckého svoji tvrz, jejíž dvůr roku 1787 emfiteutisován a dosud statkům takto vzniklým se říká »v ratejně«, »na špejchaře«, »ve dvoře«. Lesy patří panství Kutnohorskému, hájovna je samota »na hatích«. Radvančice mají dvůr k panství novodvorskému hrabat Chotků. V lese Sidonském býval na počátku tohoto století letní zámeček s kaplí sv. Maří Magdaleny, nyní zrušený. Nedaleko od toho znáti jsou valy někdejšího hradu pánů z Vánčic, od nichž povstal prý název Radvančice.

Ve Zbraslavicích bylo r. 1898 1169 obyvatelů ve 163 domech na výměře 14·59 km^2. Počet duší v posledních letech klesá vystěhováním. Obyvatelstvo nenalézá v zemědělství již dostatečné výživy. Celá farní osada čítá 2836 duší (27 ev. a 71 židů). R. 1723 čítaly Zbraslavice pouze 205 duší, celá farní osada 740. (Památky arch. a míst. X. 689. Historické zprávy o lidnatosti král. Českého. Frant. Dvorský.) R. 1730 napočteno 758 duší. Při číslování domů za císaře Josefa bylo zde pouze 84 čísel. Židovské domy, počtem 12, čítány zvlášť a opatřeny číslicemi římskými.

Obec Zbraslavice má jmění v ceně 33.258 zl. 27 kr., přímých daní celkem se platí 3750 zl., čistý výnos pozemků činí 9186 zl. 94 kr. Nejstarším spolkem je společenstvo živností se 125 členy a jměním 300 zl. a sbor dobrovolných hasičů od r. 1875 s 55 členy se jměním 2400 zl., nejvíce v nářadí. Občanská Beseda se třemi odbory (čtenářským, zpěváckým a dramatickým) založená r. 1870 trvala pouze několik let. Hospodářská Besídka neměla přes 2 léta už žádné schůze a letos zřízen spolek vojenských vysloužilců s odborem ochotnickým.

Statistická data o Zbraslavicích jsou v Sommerově Topografii z r. 1843 XI., v Slovníku Naučném X. 297, v Palackého Popisu království Českého 191, v Orthově-Sládkově i v Kotyškově slovníku místopisném.

Archivní památky města Boskovic.

Frant. Lipka.

Do nedávna chován obecní archiv v jediné místnosti radniční věže, kteráž, jak se zdá, bývala kdysi městskou branou a zmíněná komora nade branou v I. patře určena pro uschování obecných kněh a t. p. Zmiňuji se tudíž o věži samé aspoň stručným popisem. Jest to zcela samostatná stavba (s ohledem na postraní přístavek) v podobě mohutného hranolu čtyřbokého, massivních zdí a slušné výšky. Nade branou v přízemí, poměrně nízkou a půlkruhovým obloukem sklenutou, nachází se znak boskovský (hřeben o sedmi zubech) v kameni tesaný a držený andělem uprostřed kruhového orámování. Od výše asi druhého patra jest nároží otupeno plochou (tak že průsek této partie vykazuje nepravidelný osmihran) a výš opět přechází ve čtyrhrannou galerii, čímž docíleno klamu, jakoby obvod galerie přesahoval půdorys základny. Zábradlí otevřené galerie tvoří ballustráda zděná, s řadou kuželek na čelní straně a dva znaky v kameni tesané mezi nimi, boskovský a dubský (ostrev) připomínají Ladislava z Boskovic a manželky jeho Magdaleny z Dubé a Lipého, za jichž dob asi se věži dostalo dnešní podoby, vzniku ovšem jest staršího. V rozích galerie fantastické hlavy jakožto konsolky. Věž má jediné okno do světnice svrchu dotčené. Hořejší polovina věže jest už těla štíhlejšího, taktéž čtyrboký hranol, nad nárožní prejzovou stříškou opět v osmihran přecházející a kryta dvěmi plechovými báněmi s lucernou. Nejvýše umístěna pozlacená báň s pamětní listinou z dob poslední opravy (viz níže) a na ni vztýčena korouhvička se znakem městským. Na střeše označený dvojí a zašlý chronogramm se vztahuje k opravě střechy.

Archiv, přítomnou dobou do domu obecního přestěhovaný, kusý jen materiál historický poskytuje, ač chová některé památné a dost řídké listiny. Tyto obsahují výsady, artikule, záznamy pamětní a pod. Jsou to jednotlivé listiny, spisy i celé knihy v následujícím chronologickém pořadu:

Čís. 1. jemný pergamen, form. 0·375 × 0·235 *m* i s dolejším záhybem, rukopis podivuhodné pravidelnosti, obsahující latinsky psanou výsadu, kterou král Jiří z Poděbrad na přímluvu Vaňka z Boskovic, nejvyššího komorníka cúdy Brněnské, povoluje městečku Boskovicím na den sv. Víta držetí první trh výroční a před

tím 8 dní různé zboží svobodně prodávati. List psán a dán v Praze, dne 4. října r. 1463. Přivěšena výborně zachovalá pečeť královská na bíločervených šňůrách hedbávných.

Čís. 3. Pergamenová listina česká, 0·36 × 0·27 *m* velkosti, úhledného rukopisu. Touto výsadou Václav z Boskovic a jeho synové Jaroslav a Ladslav postupují obci B. za 600 zl. odúmrtí a osvobozují obyvatele městečka na vždy od poddanosti. Jest dána a psána na Boskovicích na den 11.000 sv. panen r. 1477 a k ní přivěšeno 7 pečetí, a to:

1. Václava z Boskovic (v červený vosk vtlačená), poněkud porušená,
2. Jaroslava » (v černý » »),
3. Ladslava » (» » »),
4. Dobeše » (» » »),
5. Albrechta » a na Letovicích (v černém vosku), porušená,
6. Beneše » (v černém vosku) a
7. Karla mladšího z Vlašimě a na Úsově (v černém vosku), tedy »strýcí a bratruov« a zobrazují pouze štít s hřebenem o sedmi zubech či krokví ozubenou 1., 3. a 4., kdežto 2., 5. a 6. pečeť týž znak na štítě má a mimo to polštář s věníky jakožto klenot na přilbici.*)

Nečíslovaná listina pergamenová, česká, kterou povoluje obci B. »frajunk« na maso jednou v týdni Ladslav z Boskovic na zámku Třebové v neděli před sv. Tomášem r. 1491. Přivěšena pečeť v červeném vosku vtlačená s opisem »Ladislaw D Boskowicz« v kruhu kolem znaku.

Čís. 2. pergamen 0·40 × 0·33 *m*, úhledného rukopisu, české privilegium krále Vladislava, kterým městečku B. na přímluvu Ladslava z Boskovic povoluje druhý trh výroční v to pondělí po sv. Kateřině. Dána v Budíně v neděli před sv. Valentinem r. 1492. Na bíločervené šňůře hedbávné královská pečeť krásné, jemné rytby.

Čís. 15. pergamenová listina, 0·36 × 0·185 *m* velkosti, obsahuje psanou výsadu Krištofa z Boskovic, jíž pečeť na ten čas chybí. Zníť následovně:

Crystoff z Bozkowicz a Na Trzebowe y s swymi Erby a buduczymi potomky Znamo czinim timto listem wssem Nynieyssim y buduczym, kdoz gey | vzrzy a nebo cztucze slysseti budu, Jakoz dobrym umyslem a pro spassenij dussij swych kniez Girzyk niekdy fararz Bozkowsky a Mikulass | pekarz z Bozkowicz wes oboru nad Jabloniany bliz Bozkowicz leziczy a jednoho czlowieka w hlubokey, kteruz gsu kupili a swymi peniezy ho- | towymi zaplatili, z swe dobre wuole swobodnie dali gsu kazdy diel swuoy, czoz gest kazdy z nich tu miel na buduczy a wieczne czasy k Sspitali | Bozkowskemu A mnie a buduczym mym ty lidi gsu na wiecznost k zprawie od dali a postupili, kdyz by gich pan buoh z tohoto swieta powo | lati raczil, zie po gich smrti kazdeho diel na swrchupsany Sspital przi-

*) Jsou to nejstarší pečeti rodu B. po vzácném jednom exempláři starším, v zemském archivu v Brně chovaném.

giti ma. A protoz Crystoff swrchupsany, poniewadz gsu osoby | nahorzepsane mnie a buduczym potomkom mym panom Bozkowskym tiech lidij swierzyli, przyrzykam zase ga Erby y buduczy swe, ze tiech | lidij oborskych mam chraniti a obhajovati yako swych wlastnijch a ten plat, kteryz ze wsy Obory a toho czlowieka z hluboky puoyde po | smrti knieze Girzyka a Mikulasse pekarze nahorze psanych Ustanowugi a nad tim mocznie sam od sebe y od swych Erbuow .... a potomkuow poruczim | a dawam, aby gey purgmistr a Starssij Bozkowsstij na czasy buduczy a wieczne sami wybierali a wernie a prawie na Sspital Bozkowsky a | na chude toho Sspitalu bez ffortele obraczeli, a w tom plathu ya ym, zadny potomek muoy nema nikterak pod zadnym zpusobem wymysslenym | gym przekazky cziniti, Nez aby se k Sspitali tak jak se swrchu pisse na wieczne czasy dostawati mohl. Tomu na swiedomi y na zdrzenij swou peczet | wlastnij dobrowolnie k tomuto listu sem rozkazal przywiesyti. dan Na Zabrzeze W Nedieli przed Swatym Hawlem, Letha panie Tisyczieho | pietisteho dwacateho osmeho poczitayicz.*)

Čís. 4. pergamenová listina česká, úhledného písma, 0·58×0·37 *m*, jest privilegium císaře Maxmiliana II., kterým uděluje městečku B. právo třetího trhu výročního v to pondělí před sv. Václavem, a trh o sv. Vítě přeložiti na pondělí po sv. Vítě. Velká pečeť cís. (částečně porušená) visí na černožlutých šňůrách hedbávných. Dána jest na hradě Pražském, v pondělí před sv. Fabianem a Šebestianem r. 1570.

Čís. 5. perg. listina česká 0·61×0·31 *m* velikosti, kterou Jaroš Morkovský z Zastřizl potvrzuje některé artikule a za jisté výhrady povoluje šenk vína měšťanům v rynku a v panském domě v ulici hradské, předměšťanům pak v ulicích nechává mladé víno dále šenkovati až do sv. Martina a i pivo a nakazuje, aby těm měšťanům na překážku dáváno nebylo. Přivěšeny k listu 3 dobře zachované pečeti v černém vosku vtlačené a do dřevěných schránek vložené. Jsou to: Jarošova, Bernarta Drnovského z Drnovic (jemné rytby) a Petra Bílského z Skaříšova a na Jaroměřicích. Dána jest na zámku Boskovicích r. 1575.

Čís. 6. perg. listina česká, 0·675 × 0·665 *m*, ozdobná (méně však úhledná než následující) s velkou inicialkou J. Touto Bšohu Morkovský z Zástřizl dovoluje měšťanům usedlým v rynku víno šenkovati, kteří domy na to od předků jeho vysazené mají, i ostatní výsady, od otce jeho už propůjčené, znovu potvrzuje. Na příště nemá býti více domů šenkovních a výsadních než 33 a žádná osoba stavu panského nebo rytířského, získajíc dům v Boskovicích, nemá provozovati živnosti měšťanské, leč sám to právo vymiňuje si pro své dva domy, panský a Brakovský. List tento v Brně před neděli Oculi r. 1608 vlastnoručním podpisem opatřil i čtyrmi pečetmi a to: svou vlastní, Karla st. Žerotína na Rosicích, Dřevo-

---

*) V Šemberově monografii »Páni z Boskovic« reprodukovány 3 předcházející listiny s mnohými pravopisnými odchylkami.

hosticích a hradě Přerově, Ladislava Šlejnice ze Šlejnic na Hostýně a Jana Diviše z Žerotína na Náměšti, Židlochovicích, Pouzdřanech a Brandýse nad Orlicí. Jsou vesměs v červeném vosku a dřevěných pouzdrech a na bíločervených šňůrách hedbávných.

Čís. 7. perg. listina česká, 0·78×0·65 *m*, s ozdobnou inicialkou J, kterou Václav Morkovský z Zástřizl udělené výsady od děda svého, Jaroše Morkovského z Zástřizl z r. 1575. i otce Bohuše z r. 1608. opět potvrzuje, opravuje a rozšiřuje (i privilegium bratra svého Fridricha z r. 1612. na ten čas nepovědomé, dojista ztracené) měšťanům boskovickým, ti nemají pak dále chrtův a jiných pitomých živočichův již chovati a na vlky a hony choditi, za kterouž milost vymínil si různé výhrady (šenk na svém domě Vítovském v ulici hradské) a j. v. Též »uličníkům židům« braní piva nebo vína k truňku nemá býti bráněno. Dána listina v den památný sv. Václava na zámku B. r. 1615. Připojil vlastnoruční podpis mimo 6 pečetí a to: svou vlastní (červený vosk), Ladislava Šlejnice ze Šlejnic na Hostýně a Blansku (červený), Hendricha Vác. hraběte z Thurnu, Valsasyny a Kreicsu, na Letovicích a Borotíně (černý), Jana Dubského z Třebomyslic na Jimramově (červený), Fridricha Kaltnauše z Malejova na Křetíně (černý) a Jana Drnovského z Drnovic na Rejci a hradě Kounicích (černý), dřevěnými pouzdry opatřené.—

Čís. 8. perg. listina česká, 0·625 × 0·46 *m*, kaligrafické práce, jest privilegium císaře Ferdinanda III., kterým obci B. veškeré posavadní výsady znovu potvrzeny, a tou přikazuje se všem dotčená privilegia na věčné časy neporušitelně zachovávati. Opatřena vlastnoručním podpisem a velkou pečetí cís. ve schránce dřevěné a na černožlutých šňůrách hedbávných. Dána jest ve Vídni dne 9. února 1642.

Čís. 10. perg. listina, 0·72×0·62 *m*, česká, ozdobná, s inicialkou J, kterou Jan Bohuše Morkovský z Zástřizl potvrzuje artikule cechu kovářského, kolářského, zámečnického a bednářského ze dne 2. septembris. 1645. Přivěšeny 4 pečeti v pouzdrech a to: Jana Bohuše M. z Zástřizl (v červeném vosku), Kašp. Mel. Balt. Lva z Rožmitálu, pána na Blansku, Čelechovicích a Borotíně (červeném), Zdeňka Přepyšského z Rychenburku na Želátovicích (černém) a Zdeňka F. Šubíře z Chobině na svobodném dvoře Voděradech (černém).

Čís. 27. jest originál »dobrovolného narovnání« mezi vrchností (Valterem Xaverem hrabětem z Dietrichštejna) a obcí Boskovickou ve dlouhé rozepři o robotu a křivdách, na obci ze strany vrchnosti páchaných. Jest psán česky na papírových listech, z nichž první chybí, a o 24 článcích, daný na hradě B. dne 24. dubna r. 1693. Na posledním listě otisknuty 4 pečeti, kromě hraběcí a obecní od dvou svědků, Fridricha z Pruska-Freienfelsu a Jana Jindřicha Berthonidesa z Tyranu.

Čís. 9. jest první listina v archivu německy psaná. Pergamen 0·685×0·505 *m* velkosti, kterým cís. Leopold na přímluvu Valtera Xavera hraběte z Dietrichštejna povoluje městu čtvrtý výroční trh po neděli Sexagesima, jakož i každý čtvrtek před ním trh na koně

odbývati. Vlastnoruční podpis a cís. pečeť připojena. Dáno ve Vídni, 16. srpna 1698.

Čís. 26. něm. extrakt naučení pro výběrčí kontribuce z r. 1726.

Čís. 11. nová transakce mezi vrchností (V. X. kníž. z Dietrichštejna a obcí B., o 16 článcích německy psaných na 24 listech pergamenových a vázaných v úhlednou knihu, form. 0·29×0·405 *m*. Vazba jest z červené kůže súzkými zlacenými ozdobami páskovými, ořízka zlatá. Učiněno na B. dne 28. dubna roku 1728. a připojen podpis knížete, 43 měšťanů B. i písaře obecního a 4 pečeti na bíločervených šňůrách hedbávných, t. knížete, největší, pak advokáta Šelenbergra jménem knížete, advokáta Karla Dresnera ve jménu obce a obce samé (s opisem: »Sigillum Bozkowice«). Potvrzeno od král. úřadu hejtm. zem. dne 2. září 1729. Z tohoto »narovnání« zjevny jsou jenom povinnosti obce a obyvatel proti vrchnosti. Nemá dle něho obec práva v lesích Doubravech a Lipníkách zvěř stříleti, ptáky chytati, z lesů role dělati. Posessoři 108 čtvrtí robotě poddaných povinni jsou orati pole panská, na příště holí náležitě cejchovanou vyměřená, pak dříví k Vánocům na hrad, o žních po fůře pšenice i žita do panského dvoru a 72 fůr sena a tolikéž i otavy z »paninné louky« do Pastviského dvora voziti. Veškeré obyvatelstvo zavazuje se k polní robotě žetí a vázání obilí, podruzi k zahradní robotě, řezníci mají zdarma panský dobytek z jednoho dvoru do druhého honiti a j. v. Mimo značné platy na hotových penězích mají vrchnosti i naturální poplatek zapravovati. Konečně si milostivá vrchnost vůči svým poddaným vyhražuje i částečnou exekutivu státní.

Čís. 16. jest opět kniha o 23 popsaných pergamenových listech s opisy privilegií z let 1575, 1608, 1615 a 1642. Vazba kožená, hnědá, 0·21×0·33 *m* form. Stvrzeno městskou radou v Brně a opatřeno pečetí téže z r. 1731.

Čís. 12. pergam. listina něm., 0·74×0·625 *m*, obsahuje potvrzení boskovských posavadních výsad cís. Marií Terezií, s vlastnoručním podpisem jejím, kancléře F. Kinského a cís. pečetí. Dáno ve Vídni, dne 28. ledna 1744.

Nečíslovaný pergamen, 0·55×0·47 *m*, jest kopie předešlé listiny, opsaná v dominikánském klášteře v Boskovicích v r. 1747.

Čís. 24. výtah z katastru z r. 1748.

Čís. 22. katastr majetníků z r. 1750.

Čís. 20. Robotsverzeichniß z r. 1777.

Čís. 13. objemná kniha, form. 0·34×0·28 *m*, v bílé kůži vázaná se zlatými ozdobami, vtlačenými na okrajích a kartuší (cís. orlem na přední, českým lvem na zadní straně), obsahující 82 listy popsané pergamenové a černožlutým hedbávným motouzem provlečené, na těchto cís. pečeť, ořízka zlatá. Císař Josef II. vlastnoručním podpisem ve Vídni, dne 16. prosince r. 1781. potvrzuje privilegia krále Jiřího z r. 1463., Václava, Jaroslava a Ladslava z Boskovic z r. 1477. (odúmrt), Ladslava (omylem jmenován Jaroslav) z Boskovic z r. 1491., krále Vladislava z r. 1492., cís. Maxi-

miliana II. z r. 1570., Jaroše Morkovského z Zástřizl z r. 1575., Bohuše M. z Zástřizl z r. 1608., Václava M. z Zástřizl z r. 1615., cís. Ferdinanda III. z r. 1642., cís. Leopolda z r. 1698. a matky své cís. Marie Ter. z r. 1744. Původní řeč originálův úplně zachována, ostatek psán německy.

Čís. 21. Robotsverzeichniß z r. 1787.

Čís. 19. jest opis čís. 27. na 6 papírových listech z r. 1789.

Čís. 23. Instrument o sadech při pozemcích obecních z r. 1792.

Čís. 14. perg. listina něm., 0·715 × 0·56 *m*, krasopisně provedená, císaře Františka II. s jeho podpisem a pečetí, kterou obci B. potvrzuje veškera posud propůjčená privilegia. Dána ve Vídni, dne 23. ledna 1793.

Čís. 28. jest svazek 29 různých spisů podřízeného významu.

Čís. 17. kniha sirotčí.

Čís. 18. kniha pamětní, v bílé kůži vázaný foliant, jakožto kniha protokollů různého obsahu označená, těmi však jen z části vyplněná, obsahuje záznamy současných událostí, psaných býv. rychtářem Ant. Pardubským, knězem P. Polcerem a písařem obecním Filipovským. Zápisky, ponejvíce lokálního rázu, nejsou pro kulturní historii bez významu.*) Kniha sama pořízena za posledních Zástřizlovců, jejichž znaky nesou kartuše na svrchní i spodní str. s nápisy:

IOAN · B · W · M · P · Z · ZASTRZIZL SVSAN · C · LI · Z R · P ·
Z · ZASTRZI :

Nejmladší jest nečíslovaná pamětní listina ze dne 11. července 1868 na upomínku opravy radniční věže nákladem Alfonsa hraběte Mensdorffa-Ponillyho.

Vedle těchto písemných památek chová se tu též rychtářské právo, ferule, jakožto čís. poslední, 25. Zrobeno jest z řemínků, černým třepením ovinutých a hřebíčky mosaznými pobitých. Mimo to obecní pečetidlo v mosazi ryté, jehož tvar měří v průměru 0·04 *m*, uprostřed znak (hřeben) a kolem legenda: SIGILLVM OPPIDI ✳ BOSKOVICENSIS ✳. Na okraji značka: + M + B +. Jiné pečetidlo, mladšího původu, má tvar ovální a něm. legendu.

Všecky svrchu popsané památky, zkáze či zašantročení uniklé, chovány jsou nyní pohromadě v prosté dubové truhlici, na jejíž čelní straně poznamenáno vedle uměleckého zámku: LETA : PANIE 1647. RENOVATVM 1731 . . . NOVEMB : BOSKOV Z İ PRİVİ=LEGİVM [sic] ⁓. Na spodku truhly (dně): Za starssich Mie : A : J : Pardub : a Jo : Kröll a Wlad : Pawla Kop. ⁓

---

*) Paměti počínají rokem 1703. a výpisky z nich uveřejnil jsem v »Časopisu musejního spolku Ol.« roč. 1892. a v »České Samostatnosti« roč. 1899. Podobná kniha, psaná D. Kučerou, jakožto pokračování záznamů Pardubského, darována kýmsi před lety musejnímu spolku v Olomouci.

Čertousy a Horní Počernice *)

Vítězslav Veselý.

Hejtmanství a soudní okres: Karlín

Jméno osady: **Čertousy**, v lidu Čertousy, Kartousy (do Čertous), za starodávna Trčousy, něm. Karthaus. Jesuité zavládnuvše v XVIII. stol. Čertousy, pojmenovali díl chvalský »Karthaus«; universitní díl jmenuje se stále Čertousy.

Jednotlivé části: Náves; ulice Pod Sichrovkou; v zemských deskách zapsaný dvůr Čertousy č. 1. v Čertousích (dříve: dvůr na Maškově, Hozákovský, hlavně: dvůr koleje císaře Karla IV. na St. městě pražském, v XVII. a XVIII. století: dvůr panský Michelský); dvůr č. 2. v Čertousích, emfyteutysovaný, dříve: dvůr Chvalský. Jezovitský, v tomto století: dvůr u Županských; chalupa Chlebova, č. 3., uvádí se r. 1553; poustka či chalupa Kopeckého č. 6., uvádí se r. 1574; chalupa Hodrova, č. 5. uvádí se v rulle 1654 jako grunt Chalapaský; hostinec »Na Vyšince«, nyní dvůr hospodářský, vystavěn v stol. XIX.

Samota Sichrovka, č. 10., dříve stará, v Čertousích položená, hospoda či krčma, náležitá k statku dubečskému, po konfiskaci k panství uhřiněvesskému. Po požáru přeložena r. 1830 na novou silnici královéhradeckou. Pojmenování vznikla původními držiteli, zapsanými v knihách purkrechtních.

Vrchy: Bílý vrch, Na plachtě, Pod Zelenečskou mezí, Na Halici.

Skála: Beranova.

Rokle: Čertousské ouvozy.

Pramen: Počernický.

Rybník: Michelský (uprostřed vsi), obecní (pod Sichrovkou).

Pole: Na chmelnici, Na hliništi, Na bílém vrchu, Na kovárně, Na plachtě, V lukách, Pod Zelenečskou mezí nebo Na zelené stráni, U zlámaného kříže nebo Na skále, nyní Na Halici, V rozkabátě, U ovčína, Za lisou.

Pastvina: Vrchovlačka.

Luka: Přední, Prostřední, Zadní, vesměs zoraná.

Zahrady: Za chmelnicí, Šafránice.

Cesty: Stará Poděbradská silnice, totiž zemská stezka, jež vedla od Prahy přes Poděbrady do Kladska (kladsko-polská); cesta ouvozy čertousskými k Fidrholci (lesu v katastru Kolodějském), dříve zvaná silnicí táborskou

Polní cesty: travní do Jiren, k Zelenči, k Svémyslicím.

Historická upomínka: Číslo 1. bylo koncem stol. XVIII. jmenováno ještě »na tvrzi«.

*) Ukázky z materiálu, sebraného dotazníky Společnosti po jménech pomístných.

Monografie Čertous jest úplně spracována v pamětní knize spojených obcí Hor. Počernic a Čertous, která nalézá se u obecního úřadu v Hor. Počernicích.

* * *

Hejtmanství a soudní okres: Karlín.

Jméno osady: **Počernice Horní**, v lidu Horní Počernice, do Počernic, něm. Ober Poczernitz. Za starodávna byly P. jmenovány Počernice Hořejší.

Jednotlivé části: Náves; humna.*)

Budovy: Kaple na návsi se zvoničkou. — V XVI. století byly zdejší grunty jmenovány podle dávných držitelův a podržely jména až do číslování za Marie Teresie; některé ovšem byly v XVIII. stol. již rozděleny. Jmenovaly se: krčma na Cvrčkově (stavení nyní zrušeno; z gruntu vznikly usedlosti č. 20., 32., 33. a 34.); grunt Vaníčkovský na Solnářově (usedlost č. 35.), grunt Kautského (usedlost č. 36.) nyní jsou obě čísla sloučena; grunt Míšenský na Vondrákově (chalupy č. 37. a 38.); grunt Šnejdárovský na Chlebově (usedlost č. 39.); grunt Ptačovský čili Jindřichovský (usedlosti č. 40. a 48.); grunt Zimovský na Mikulášově (usedlosti č. 41., 66. a 67.); grunt Pondělíčkovský (usedlost č. 42. a chalupa č. 43.); grunt Srbovský na Adamově (usedlost čís. 44. a 59); grunt Batlíčkovský na Němcově (chalupa č. 60.); grunt Suchánovský na Prokopově (býv. chalupy čís. 7., 8. a usedlost č. 45.); grunt Sejpravský na Betově (usedlost č. 9.); grunt Šimůnkovský na Kabátově (usedlost č. 10. a 11.); grunt Doušovský na Havlově (usedlost č. 13. a dům č. 14.); grunt Velíkovský na Havlově (usedlosti č 17., 57., 60. a domek č. 16.; v místě obou těchto gruntů bývala tvrz, spálená ve válce husitské); grunt Mlynářovský na Bažantově (usedlost č. 18.); grunt Průšovský neb Vlkovský (usedlost č. 30., 31. a chalupa č. 55.); kovárna uprostřed vsi (grunt č. 12.), hospoda, založená r. 1602.

Jména pomístná:

Vrchy: Myšina.

Skály a lomy: Počernická skála.

Rokle: Počernické ouvozy.

Jména vod:

Počernický pramen (vzniká v obecním rybníku); rybník Počernický (obecní) uprostřed vsi; studánka na návsi (výborná voda); rybník Nohavice blíže Xaverova.

Jména tratí:

Pole: Mezi háji (potom u Xaverova), Na hrádkách (v mapě gen štábu chybně »na hrobkách«). V témž směru v sousedních Šestajovicích v poloze »V strouhách« bylo r. 1899 objeveno 13 hrobů

*) Zde byly nalezeny popelnice, ale zprávy o nálezu nikde není.

zděných z pískovce, v nichž byly bronzové náušnice. Kotyškův Místop. slovník o této poloze se nezmiňuje.

V křížkách, Na kopě, Přes horu, Na Sekyře, U Slavětína (kdysi rybník), Na žlabě, U hrušky, U kříže, U rokyty, Za stodolou, U višňového, U poděbradské silnice, V lánech, Na vinici, V loužku, Za ovčínem. (Názvy podle topogr. protokolu z roku 1783.)

Cesty: Stará stezka; silnice poděbradská (stezka kladsko-polská) vedla polemi počernickými od Čertous k Hloubětínu.

Náhrobky z Volyně.

J. V. Želízko.

Dva náhrobky při děkanském chrámu ve Volyni.

Po levé straně hlavního vchodu, při děkanském chrámu Páně ve Volyni, jsou dva zajímavé pomníky, jichž písmo jsme se již dávno ale marně snažili objasniti. Až teprve 1891., po úsilovném bádání, sesíleném několika archaeology-amatéry, podařilo se nám značně již omšelé litery v celé věty spojiti.

Prvý náhrobek umístěn jest u zdi na způsob oltáře. Pod nadpisem vytesán jest relief, představující dav lidu, modlícího se ke Kristu na kříži přibitému. V oblacích pak se vznášejí rozevřené nůžky.

Obr. 16 Znak na náhrobku Duchka Čtyrkolského z Volovic ve Volyni.

Náhrobek nad reliefem má nápis:

Letha Panie 1581 Den Cztwrtý
przed Swatým Ssimonem Judou U-
mrzel Slowutný Pan Pavel Dlesk:
Miestienin w miestie Wolyni A Tuto
Pochováno Gest Tielo Geho J Sew-
ssí rodinou Pán Bůh racz dussicz-
kám Gegich Milostiv beyti Amen. —

Několik málo kroků od náhrobku Dleskova leží na zemi kámen, dotýkající se těsně zdi chrámové, s písmem již valně deštěm setřeným z r. 1560. Nese tento nápis:

Letha Panie 1560
w Strzedu Den pam
atný Swatého Rzeho
rze umrzel Urozený
Pan Duchek Sstyrkol
ský z Wolowicze a tuto

Tab. IV. Náhrobní deska Magdaleny z Gleichenu.

gest pochowán. Smilug
se Pán Buoh nad Geho
milau dussí. —

Pod nápisem vytesán jest znak, představující ptáka, jenž drží v zobáku větvičku s pětilistým květem, rodinný to znak zvěčnělého (Obr. 16.). —

Záhadný pomník u Nišovic.

Asi čtvrt hodiny za Volyní jest vesnice Nišovice. Přicházíme-li k ní z Volyně, upoutá pozornost naši nepatrný pomník, stojící po levé straně hned za Kochtovou cihelnou, v rohu zahrady, jež patří k první chalupě nišovické. Kámen tento jest délky asi 3 stop a šířky přes půl druhé. Jak se octl v těchto místech, nahražuje mezník, nelze objasniti. Přes celý kámen vytesán jest kříž (obr. 17.) přetesaný řadami písma. Stopy písmen jsou patrny, avšak zúplna nečitelny, poněvadž pomník vytesán jest z bělavého vápence, jejž déšť snadno zcela omílá. Pouze letopočet 1563 jest zachovalý a úplně čtitelný.

Obr. 17. Pomník u Nišovic.

Bližších zpráv o kameni tom se mi nedostalo. Kámen důležit jest jen svým tvarem.

Několik českých hesel symbolických.

Sděluje *Ferd. Menčík.*

V Časopise Českého musea (1855 a 1856)* uveřejnil F. Mikovec dvě sbírky hesel, jakých čeští šlechticové v rozličných rodových knihách nebo štambuchách užili. I o rozvoji jich pověděl tam mnoho, že nemáme k tomu než toliko to připojiti, že poslední dobou mnoho v tom ohledu v Němcích se učinilo** a proto nebude nemístno, když po čase zase u nás této zvyklosti před dvěma věky velmi oblíbené si povšimneme.

Sdělujeme tuto malou sbírku hesel českých, jež v rodových knihách, které ve dvorní knihovně se chovají, jsme nalezli; také vypsali jsme ze štambucbu J. O. hraběte Harracha a Jana hraběte Wilczka několik hesel. Podotýkáme zvláště, že v XVI. století i cizí šlechta češtiny užívala, jako naopak šlechticové čeští psali

* Hesla Čechů a osob v království České přijatých.

** Vierteljahrsschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde. V Berlíně. Sv. 21., 23., 24.

je řečí německou, francouzskou nebo latinskou, což jistou měrou svědčí o rozšíření jazyka českého zvláště u šlechty rakouské.

Ondřej Aquinas, Čech.
1626. Frankfurt (na cestě do Indie).
Jakž Bůh ráčí. (Ruk. 12896.)

Joachim Babka z Mezeříčka.
1605. Nic bez vůle Boží. (Rukopis 12903.)

Adam Balbín z Vorličné.
1630. Člověk míní, pán Bůh mění. (Ruk. 12896.)

Dobiáš Bechyně z Lažan.
1600. Věřím Bohu, že budu míti zde milost
a v nebi věčnú radost. (Hr. Wilczek.)

Šimon Friedrich von Berg, regent biskupských panství olomouckých.
1642. Štěstí mé pomalu kráčí,
přijde též, kdy Pán Bůh ráčí.

Stejné heslo měl Jan Belvic z Nostvic 1629. (Srov. Čas. č. musea 1856. 82.)

Jan Krištof z Bergu.
1626. Leyden v exilium.
Kdo v Boha doufá nebude opuštěn.
(Ruk. 12896.)

Jan mladší z Bubna.
Málo slov s dobrým rozmyslem.

Štambuch Smila Osovského. (Srov. Dudík, Cerroni's Handschriftensammlung 388.)

Hanns Ullrich svobodný pán Concin. Rakouský šlechtic, protestant; r. 1645. byl povýšen do stavu hraběcího.
1612 V neštěstí nezoufej sobě. (H. Harrach.)

Manasses Corsant, liber baro a Bereins. Osobnost nám blíže neznámá, tuším Francouz; psal v několika řečech.
1592. Cnost pravá urozenost. (Ruk. 12885.)

Jindřich z Dreilinku.
1630. Kološ. Pán Bůh s námi. (Ruk. 12896.)

Martin Fruwein a Jan Skála z Třebska.
1610. Nebudeš práva, pravdo milá,
když tvůj odporník proti tobě
soudcím i svědkem bývá. (Ruk. 9633.)

Karel Václav hrabě z Hodic.
1626. Ženeva. Po Bohu a po ctnosti
sou všecky mé žádosti. (Ruk. 12896).

Matěj Jahn ze Štýru.
1612. Pán Bůh jest má naděje
a ten, kdo mně co dobrého přeje.
(Srov. Dudík. 393.)

Jan Krištof Krocín z Drahobejle.
1601. Trpělivost přemáhá zlost. (Hr. Wilczek.)

Štěpán Kusý z Mukoděl.
1619. Věc Bohem souzená
nebývá nikdy změněná. (Ruk. 14613.)
Vilím Khynost z Khynostu.
1631. V Uhřích. S Bohem a s poctivostí,
rozmnožuj se mé štěstí. (Ruk. 12896.)
Erdman Jan z Lobkovic.
1629. Čekám,
dá Pán Bůh, že dočkám. Ruk. 12896.)
Petr z Michalovic.
1575. Miluji to, což hodné mysli rozkoše činí.
(Ruk. 9689.)
Bratří bar. Mollartové: Volfgang Arnošt a Matyáš.
Volnost přátelství, pravda nenávist plodí.
(Hr. Harrach.)
Vilém Odkolek z Oujezdce.
1593 Věc Bohem souzená mne nemine.
(Hr. Wilczek. Srov. štambuch Smila Osovského.)
Mikuláš Oesterreicher von Löwenthal.
1612. Kdo chce poctivosti dojíti,
musí neštěstí zakusiti. (Dudík 393.)
Krištof Poettinger von Persing, kapitulní probošt v Pasově.
Rodina hrabat Poettingů pochází z Rakous.
1595. Rok má krok. (Ruk. 9695.)
M. Jakub Petrozelin.
Žeň pominula, léto se dokonalo,
a my ještě nejsme vyproštěni. Jer. 8.
1629. Velké Rypňany v Uhřích. Srovnej Jireček, Rukověť II. 107.
Václav z Rechenberka.
1629. Pán Bůh jest má naděje i doufání
ve všem mém zarmoucení. (Ruk. 12896.)
Ludvík Vilém svob. pán Rottenberg.
1609. Pán Bůh smutná srdce těší
a má ze všech nejmilejší. (Hr. Harrach.)
Totéž heslo měl Šimon Hutský z Křivoklátu.
(Srov. Čas. č musea 1856. 84.)
Antonín Rouillard, Čech.
1626. Volej ke mně v den zármutku, vysvobodím tě
a ty budeš ctíti Mne. Ž. 49. (Ruk. 12896.)
Schreyer a Katterburg, z Vídně.
1598. Mile se má snášeti,
co se nemůže proměniti. (Ruk. 9675.)
Jan Jakub ze Stubenberga. Rodina pocházející z Rakous.
1575. Síti a nežíti,
milovati a nemíti,
může se jeden s práznou napiti. (Ruk. 9689.)

Zikmund Fridrich Tattenpeck.
1620. Kdo v Boha doufá, ten nezahyne. (Suppl. 3790.)
Alžběta Vejtmilová, rozená z Žerotína.
1588. Ve všem zarmoucení
Pán Bůh jest mé potěšení.
(Srov. Dudík, Cerroni's Handschriften-Sammlung ze štambuchu Smila Osovského 385—386.)
Jan Václav Vencelík z Vrchovišť.
1591. Pán Bůh má naděje.
Moderata durant. (Vierteljahrsschrift, sv. 23. str. 411.,
Mikuláš Vratislav.
Bí hromu pravice
a rozraz neupřímná srdce. (Hr. Wilczek.)
Daniel Vetter, Moravan z Hranic.
Hospodin ostříhá duší Svatých svých a z ruky bezbožníků je vytrhuje. Ž. 91. (Ruk. 12896.)
Arnošt Zahrádecký ze Zahrádek.
1589. Lidská závist mé štěstí.
(Štambuch Smila Osovského.)
Oldřich Želecký.
Pán Bůh jest mé potěšení,
který proti mně své lásky nemění.
(Hr. Wilczek.)
Dodatkem připojujeme ještě z rukopisu Suppl. 3790.:
1619. Dobrý přítel poznán bývá v neštěstí.

To psal jsem na přátelskou památku v městě Linci léta Páně 1619. 6. máje Eliáš Ernreich. (Další nečtitelné.) Erb připojený představuje: stříbrné pole s šikmým modrým břevnem, v němž jsou tři zlaté podkovy. Snad z toho jméno bude doplněno.

Literatura.

Bersohn Mathias »Księgozbiór katedry Płockiej« Warszawa 1899. — K referátu p. ředitele Dra K. Chytila dovoluji se odkazem na »Český Časopis Historický« roč. VI. p. 396—497. dodati, že »Joannes Cropacz de Globuk« byl chudý Polák, jejž r. 1898 Mikuláš Gewnheri, rektor, zapsal do fakulty právnické (Monumenta universitatis Pragensis tom. II. pars. I. p. 109.) — Vřezané jméno »Kropacz« na hřbetě kodexu není, tuším, jak myslí Bersohn i p. řed. Chytil, jméno knihaře, jenž kodex vázal, nýbrž jméno majitele, jímž Kropáč byl, jak svědčí i výraz »comparate«

Adolf Lud. Krejčík.

Český časopis historický. Vyd. Jar. Goll a Jos. Pekař. Praha 1901. Roč. VII. seš. 4. — J. V. Šimák: Bartoš písař (dokončení). — Lad. Hofman: Husité a koncilium Basilejské v l. 1431 a 1432 (dokonč.). — Boh. Matějka: O původu českých rotund románských. — Arn. Kraus: Slované a Dánové před Valdemarem Velikým. — Jos. Pekař: K dějinám stavovského státu. — Max Dvořák: Versus de passione s. Adalberti a Kosmovy zprávy o českém pohanství. — Týž: Mariale Arnesti. — K. Krofta: K papežské approbaci volby Václava IV. — N. A. Kheil: Krátké popsání české říše z r. 1595. — J. Nedoma: Ze zápisní knihy opata Zbraslavského. — Referáty. — Časopisy. — Zprávy.

Věstník. Rozhledy historické, topografické, statistické, národopisné, školské po Poděbradsku a sousedních okresích. Red. Frant. Hrnčíř. Nymburk. Roč. IV. — Čečetka F. J.: Rod hrabat Černínů z Chudenic. — Týž: Dějiny Dymokurska. — Týž: O jarmarce. — Hellich Jan: Jan Bapt. Vostalis de Sala. — Týž: Zaniklé osady Puštěhrad, Syrovátka a dvůr Babín. — Týž: Velké Chvalovice. — Týž: Spor poddaných ze vsi Hořátve, Zvěřínka a Píst s Nymburskými. — Týž: Sadská městečko r. 1590. — Týž: Šlotava. — Týž: Děkan Nymburský Václ. Štěpanovský — Týž: Pád povětroňův u Lysé dne 3. září 1808. — Týž: Vodárna při mlýně podzámeckém v Poděbradech. — Stifter A.: Mcely a Studce. — Týž: Zámek v Ronově. — Mikolášek Fr.: Kovanice. — Brzák Fr.: Oheň na Bobnickém předměstí v Nymburce r. 1558. — Hajný Aug.: Prostonárodní léky. — Novák Jos.: Zápis z r. 1805. — Malý Václ.: Stížnost libických domkářů z r. 1834. — Týž: Prodej vrchnostenské chalupy v Sokolči r. 1754. — Smutný Václ.: O charakteru polabského lidového stavitelství. — Stránský G.: Pověst o rytíři Záhorském. — Feuilletony (počtem 12, vesměs od F. Figula). — Drobnosti historické, topografické a lidopisné.

Časopis Matice Moravské. Red Vinc Brandl a Frant. Bartoš. Brno. Roč. XXV. seš. 1.—3. — Th. Vodička: Fr. Palackého řeč spisovná. — Vinc. Prasek: Eburodunum. Brno. — Frant. Šilhavý: Místní názvy Brtnice, Dlouhá Brtnice a Brtnička. — Frant. Snopek: Lechnerovy dodatky k moravskému diplomatáři — Fr. Fischer: Dopisy Zikmunda Helta z Kementu p. Jáchymovi z Hradce od r. 1553—1558. — Jos. Klvaňa: Krevní kniha městečka Bojkovic. — Boh. Navrátil: Listy Palackého Bočkovi. — Fr. Václ Peřinka: Některé zaniklé osady na Znojemsku. — K. Kadlec: Rodinný nedíl ve světle dat srovnavacích dějin právních. — J. Kabelík: Z literární pozůstalosti J. H. Galaše. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura

Věstník Matice Opavské. Opava, 1901. Č 9.: U zemského práva Těšínského. — T. Svěrák: Léčivé zeliny na Opavsku. — J Vyhlídal: V horách Bezkydských před rokem padesátým. — O domovském lidu ve farnosti Orlovské. — Dr. Jos Pospíšil: Nález římské mince z doby republiky. — Cechové ševcovští v knížetství Těšínském. — Drobnosti. — Rozhled po Opavsku — Z prosby, otištěné na obálce uvádíme: »Úkolem Matice Opavské jest šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem českým a tím v obyvatelstvu Slezském vůbec«. — Členem »Matice Opavské« stává se, kdo platí aspoň 4 K ročně. Členové dostávají »Věstník« zdarma a zdarma dostanou i čísla předchozí, pokud stačí zásoba. U nás o Slezsku stále se mluví — ale málo pro ně se činí. — Slova nezpomohou. Kdo můžeš, přistup za člena »Matice Opavské«!

Černý.

Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolík Turč. sv. Martin. 1900. Roč. III. č. 6.: S. Kupčok: Pukavec a jeho chotár. — Opis Karasa, pohanského bůžka. — Karnerovské jasky. — M. Vojtek: Povery v Terchovej. — M. Hlaváč: Príslovia a porekadlá. — Roč. IV. (1901) č. 1. až 6.: J. Pospech: Hrušov. - S.: Čachtické jasky. S. Kupčok: Rodinné mená v Pukanci. — Mil. Búlyovský: Príslovia, porekadlá a úslovia z Turca a Liptova. — J. Párička. Názvoslovie koštianské (Turč. stolica). — Týž: Ku sbieraniu ľudových piesní. — Podtatranský: Liptov. — L. Markovičová: Hry našich detí. - M. Martinovic: Ako si ľud rozprává. (Kašel a drobnice) — Podkylavčan: O vlkovi. — M. Vojtek: Povery v Terchovej. — A. B—y: Povery ľudu (zvolensko-tekovské) — Týž: Pamiatka vyhorenia Kremnice dňa 15. apríla 1777. — Ant. Semte: Povery ľudu z okolia Serede. — M. Š.: Na cmiteri. — Š. Mišík: Ľudové zvyky a obyčaje. — J. Slávik: Pohanský vrch. — Miestne mená v Krížovej vsi. (Spiš). — Kožár: Ku našej minulosti. — Rozličnosti.

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti. Red. A. Sokolík Turčanský sv. Martin. Roč. V. sv. 2.: P. Socháň: Vývin keramiky a slovenská majolika. — Ľ. A. Reuss: Miestne báje a skazky. — Jul. Botto: Miestopisne úryvky z Gemera. — A. P. Z.: Príslovia, porekadla a úslovia. — Vršatský: Hry našich dětí. — Roč. VI sv 1. a 2.: J. Slávik: Príspevky k dejinám umenia na Slovensku. — Ľ. A. Reuss: Miestne báje a skazky. — Jul Botto: Miestopisne

úryvky z Gemera. — J. Kluch: Artikule slovenskej cechy súkennickej v Eberharde na Csallóközi z r. 1675 — F. Houdek: Ukázka podcečia z Tašoli v Ungu. — J. Kovalčík: Dva kmotrové. — Drah. Kardossová: Naše deti. Ich poesia v hre. — K. Medvecký: O ľudovom umení v Detve. — St. Oravin: Všeobecné poznámky k »miestopisu« Oravy. — Dr. Petrikovich: Náleziská pojediných mincí a numismatických pokladov v Uhorsku. — Irelský: Horaľské spevky.

Wiadomošci numizmatyczno-archaeologicnné Krakov, 1901. Roč. XIII., č. 1.—4. Fr Bujak: Geografia kronikarzy polskich. — Jos. Zielinski: Rzadki druk poznanski z 1606 roku. — Týž: Höhnowie ojciec i syn, medalierzy gdańscy XVII. wieku. — Dr. Fr. Piekosiński: Jana Karola Ślepowron Dachnowskiego Sumaryusz herbarza szlachty prusko-polskiej. — Ad Chmiel Cecha schrottgeltowa Krakowska — Dr. Fr. Zakrzewski: Dwa zagadkove solidy X. i XI. wieku. — Wal. Kostrzębski: O denarach Słowian zwanych Wendyjskimi. — L. Lepszy: Kultura epoki Jagiellońskiej w świetle wystawy zabytków v 500 letnia rocznice odrodzenia universytetu Jagiellońskiego. — Fel. Kopera: Pas z fabriky w Korcu. — Týž: Druky polskie w bułgarskiem muzeum narodowem w Zofii. — Týž: Notatka z Monte Cassino — Dr. Włod. Demetrykiewicz: Przedhistoryczna ceramika z półksiężycowemi uchami w Polsce. — Stan. Cercha: Kilka slów o pomniku Zygm. Starego w katedrje krakowskiej. — Dr. K. Hadaczek: Ślady epoki tak zwanej archaiczno-mykeńskiej we wschodniej Galicyi. — Dr. Stan. Kutrzeba: Przyczynek do dziejów turnieju w Polsce. — Fr. Bujak Atlas Agnesego w bibliotece Jagiellońskiej. — Adam Chmiel: Materyały sfragístyczne. (Pieczęci żydowskie.)

Lud. Organ Towarzystwa ludoznawczego we Lwowie. Red. Dr. Ant. Kalina. Lwów 1901. Roč. VII., seš. 1.—4. — Jan Witort: Animizm. — Dr. Fr. Krček: Przyczynki do 2. wydania »Księgi przysłów« S. Adalberga. — Bron. Gustawicz: O ludzie Podduklańskim w ogolności, a Iwoniczanach w szczególnosci. — Týž: Zabobony myśliwskie. - St. Ciszewski: O atałykacie. — Józ. Schnaider: Z kraju Hucułów. — Maksm. Gumplowicz: Polacy na Węgrzech II. — Dr. Mich. Żmigrodzki: Kongres folklorystów w Paryżu 1900. r. — Ign. Piątkowska: Zamek Sieradzki w historyi i powieści ludowej. — Dr. Wilh. Bruchnalski: Dyabeł w okszy 1649. roku. — Lud Młynek: Pisanki wielkanocne w Zachodniej Galicyi. — M. Wysłouchowa: Z ust górala Zakopianskiego. — J. Jakóbiec: Przyczynek do oznaczenia granicy Lachów. — S. Udziela: Cepy. — J. Jaworski: Kumáć po lembersku — Dr. M. Żmigrodski: Dwa odczyty na kongresie folklorystów v Paryziu. — E. K. Kaczmarczyk: Proces o czarostwo. — Rozmaitości. — Rozbiory i sprawozdania

Vjestnik kral. hrv.-slav.-dalmat. zem. arkiva. Red. Dr. Ivan pl. Bojničić Kninski. Záhřeb, 1901. Roč. III. — Vj. Klaić: Dosud nepoužitý pramen k dějinám Hrvatska na začátku XII. stol. — Týž: List krále Ladislava Uherského k Oderiovi, opatu v Monte Cassino. — Týž: Tři Székelové, příbuzní Jana Huňada. — Týž: Dubrovnická patricijská rodina Žunjevićů v Senji a Vinodole 1477—1502. — Dr. Ferd. Šišić: Studie k dějinám rodu Anjou. — Dr. M. Wertner: Příspěvky k dějinám hrv. bánů v letech 1105—1225. — Týž: Neznámé spojenství hrvatsko-slezské. Příspěvek k dějinám rodu Šubićů. — R. Laszowski: Stará privilegia města Ivanićе. — Týž: Inventář kostelního náčiní býv. Paulanského kláštera v Lepoglavě. — Týž: Dva příspěvky ku dějinám Kacijanerova tažení do Slavonie r. 1537. — Dr. L. Jelić: Notářský archiv v Zadru. — M. Magdić: Patnáct zpráv z kapitolního archivu v Senji. — Dr. G. Manojlović: O »benátských prefektech« v Dalmacii za doby dože Pietra II. Orseolo. — Týž: O roce přenesení ostatků sv. Anastasia do Zadru. — Dr. D. Gruber: Z nejstarších dějin hrvatských. I.—II. — Dr. Fr. Bučar: Hraběnka Kateřina Zrinská a Klarisky v Lublani. — Týž: Rozšíření reformace v Hrvatsku. (Od reakce až po dobu nejnovější.) — Dr. Iv. Bojničić: Seznam původních šlechtických diplomů v král. zem. archivu v Záhřebě. — Týž: Příspěvky k dějinám rodu Frangepanů. — Dr. Gabr. Schwarz: Příspěvky k dějinám židů v Hrvatsku v 18. stol. — Rozmanitosti.

Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva. Red. Dr. J. Brunšmid. Záhřeb, 1901. Roč. V — Dr. J. Brunšmid: Archaeol. poznámky z Dalmacie a Panonie IV. — Týž: Hřbitov z doby bronzové na Klačenici u Jablance. Dějiny

Jablance. — Týž: Hrvatské zříceniny. I—III. — Týž: Některé nálezy mincí v Hrvatsku a Slavonsku XII-XV. — Týž: Nový zlomek řeckého nápisu z Lumbarda na ostrově Korčule. — Týž: Předměty z doby hallstatské z hrobů ve Vraniči gromile v Široké Kule — Týž: Stará závaží v národním museu záhřebském. — Týž a L. Jevremović: Antické nápisy z okolí Požarevace v Srbsku. — V. Celestin: Římské lampy z Osijeka. — Dr. L. Jelić: Starožitnosti města Nina. — V. Klaić: Římská zeď z Rjeky do Prezida. — E. Laszowski: Dvě zprávy z dějin Záhřeba v XVI. století. — Týž: Korouhve v Draganići. — Týž: Příspěvek k hrvatské sfragistice. II. — Š. Ostermann: Paleolitický člověk a jeho vrstevníci z diluvia v Krapině v Hrvatsku. II. — J. Purić: Praehistorická sídliště v okolí Erduta.

Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums. Red. C. Mandyczewski, A. Mikulicz, Dr. J. Polek a C. A. Romstorfer. Roč. VIII. Černovice 1900. — Dr. R. F. Kaindl: Zuczka, Beiträge zur Geschichte des Bukowiner Religionsfondes. — J Fleischer: Zur Geschichte der Stadt Suciava. — Dr. J. Polek: Die Vereinigung der Bukowina mit Galizien im Jahre 1786. — C. A Romstorfer: Bericht über die Forschungsarbeiten am alten Wojewodenschlosse in Suczawa.

Nachrichten über deutsche Alterthumsfunde. Red. R. Virchow a A. Voss. Berlín. Roč. XI. — Urnenfeld bei Wilmersdorf. — Gräberfeld der röm. Kaiserzeit bei Grossneuhausen. — Mäander-Urnen aus Geiglitz in Hinterpommern. — Funde von der Eulenmühle bei Bücknitz. — Ausgrabungen bei Lachen in der Rheinpfalz. — Hügelgräber in der Wilmersdorfer Bauernheide. — Nordische Feuerstein-Geräthe in Thüringen. — Ein praehistorisches Dorf bei Achenheim. — Eine Moorleiche aus dem Dammendorfer Moor. — Roč. XII. č. 1.—4.: Ein Trinkgefäss aus den Brandgräbern bei Wilhelmsau. — Der Heidenkirchhof bei Teschendorf. — Der Ruinenberg am Dretz-See. — Die Schwedenschanze auf der Klinke bei Riewend. — Vorschläge zur praehistorischen Kartographie. — Der Bronzedepôt-Fund von Angermünde. — Fingerspitzen-Eindrücke im Boden vorgeschichtlicher Thon-Gefässe. — Die neuen Flachgräber-Funde von Kannstatt und das erste Thongefäss der Früh-Latène-Zeit aus Württemberg. — A. Voss: Ein Blatt der Erinnerung aus den Tagen von der Gründung der anthropologischen Gesellschaften in Deutschland. — H. Schumann: Stier-Figur (Kleinbronze) von Löcknitz in Pommern — Dr F. Moeves: Bibliographische Uebersicht über deutsche Alterthumsfunde für das Jahr 1900

Různé zprávy.

Mezní znamení. Znamení mezní, vytesaná do kamenných mezníků, skal a stromů, mívala podobu kříže, kola, šípů, kalichů, znaků, srdce, rýh a jiných rytin a řezeb. K znamením mezním a to k nejstarším lze zařaditi též důlky menší a větší, vysekané v meznících, balvanech a skalách. Na balvanu zvaném »Králův stůl« u Velehradu vytesány jsou důlky a rýhy a balvan ten uvádí se r. 1228 jako mezník v listině, kterou Přemysl I. stanoví hranice kláštera Velehradského.[1]) Na balvanu u Zvůle (okr. Jindřichohradecký), který nalézá se na místě zvaném »Ve stodolách« a jest meznikem mezi Čechy a Moravou, spatřují se vyhloubané misy a rýhy [2]) V listině ze dne 28. května 1550., kterou Volf Krajíř z Krajku panství Ličovské v Dolních Rakousích kupuje, od císaře Ferdinanda I. uvádí se jako mezník »Steinschall«, patrně balvan s mísou,[3]) a v listině ze dne 22. srpna 1630 týkající se narovnání ve sporu Adama Pavla Slavaty s Ondřejem Mrakšem z Nos-

[1]) J. Havelka: Králův stůl. Časopis musej. spol. olomouckého. 1885. 182. 183.
[2]) J. Beringer: Kameny s miskami. Pam. arch. XV 557.
[3]) Archiv Jindř.-Hradecký.

kova činí se zmínka o mezníku zvaném »Kuchlstein«, který na každé straně má dutinu.[4]) Na plánku pozemků blíže obce Raškovic u Heřmanova Městce, který pochází z polovice XVII. stol., vykreslen jest mezník, na němž patrno je několik důlků. Časem naleznou se zajisté ještě jiné zprávy o meznících, na nichž vytesány byly důlky nebo misky a snad i mezníky samy s podobnými značkami. *L. Domečka.*

Pařízkův obraz Nového hradu. Nový hrad u Kunratic, ač jest nejbližší ze všech hradů u Prahy a kromě toho má ze všech nejvýznamnější minulost, přece netěší se pozornosti, jaké požívají jiné hrady. Konečně také dnes málo kdo ví, kde skrývají se poslední jeho zbytky (viz o tom v tomto Časopise VII, 155.). Asi koncem XVIII. neb na poč. XIX. stol. nakreslil kněz-paedagog Alex. Pařízek obraz Nového hradu, o němž chci tuto podati několik zpráv. Original obrazu toho měl prý nějaký rolník v Hodkovicích; když jsem tam po něm pátral, již ho neměl, takže na ten čas nemohu určiti kde jest. K posouzení správnosti obrazu posloužila mi toliko věrná prý kopie jeho, kterou asi před dvěma roky pořídil p. učitel L. Karas a která dnes vystavena je v chodbě školy Kunratické. Celkový můj úsudek o kresbě Pařízkově je následující: Pařízek znal základy Nového hradu, avšak nerozuměl jim, proto pomátl strany a tím i umístění jednotlivých budov; Pař. neznal dobře historii hradu, jinak by věděl, v jakém slohu hrad byl stavěn; Pař. bez ohledu na možnost a nemožnost zřízení hradu podával se vznětu své fantasie a kreslil tak, jak se mu líbilo. To co vidíme na obraze Pařízkově, má představovati Nový hrad od jihu k severu. Uprostřed vypíná se palác královský. Ten byl na N. hr. věžovatý, t. j. značně vysoký, jaký znají členové Společnosti naší z výletu na Točník, jenž byl krátce před N. h. vystavěn. Palác nakreslen je zde ve slohu renaissančním, jen uprostřed něho jsou gotická okna a mezi nimi fialy. Poměr délky k šířce odpovídá dosti skutečnosti. To nejsnadněji si mohl kreslíř zapamatovati ze zřícenin hradu, poněvadž ta část dodnes je patrna nejvíce. Je však zřejmě znát, že spodní stěny byly kolmé a nikoli šikmé, jak je na obraze. Severně od paláce vypíná se na obraze věž s neobyčejně bohatě provedeným cimbuřím, s jakým se snad u žádného jiného hradu neshledáváme. Patrno z toho, jak mocně zde působila fantasie původce obrazu, zejména uvážíme-li, že věž na té straně hradu byla čtverhranná a nikoli kulatá, jak doposud základy její nasvědčují. Při ní hned byla brána, kterou se do hradu jezdilo; na obraze je také na pravém místě brána, avšak za ní na hradském nádvoří jsou nějaké porostlé prohlubiny nakresleny, takže nebylo by dle obrazu možno, aby se tudy jezdilo. Před branou je ve skutečnosti příkop a za ním rovné předhradí; na obraze rozevírá se před ní romantické údolí. V levé části obrazu (jihozáp.) je umístěna kaple s věžičkou. Provedena je v bohaté gotice z doby vrcholní. Nádvoří před kaplí rozděleno je příčnou zdí ve dvě části; v té zdi je branka. Dle skutečnosti je možno, že zde nějaká taková zeď bývala. Avšak poloha kaple je nesprávná doprosta. Podnes si lid říká, kde na hradě kaple bývala a jsou v těch místech také ještě značné základy. Je to v jihových. rohu hradiště. Kaple hradní však nepocházela z dob krále Václava IV. Byla li tu za něho kaple, byla jistě upravena v nějaké místnosti ve věži neb v paláci, avšak zvláštní budovu zde jistě neměla, poněvadž tu nebylo pro ni místa. Nový hrad byl zcela malý hrádek, kde bylo jen nejnutnější. Kaple zřízena zde byla asi na začátku XVIII. stol. ve zříceninách, kde ve středověku byly asi čeledníky neb konírny, táž kaple (zasvěcená sv. Janu Nep.) byla již r. 1786 zrušena a socha sv. Jana z ní postavena pod hradem v zahrádce v »Zelených Domcích«. Toť asi všechno v obraze Pařízkově. Viděti z toho, že z umístění budov (až na kapli) i hradeb je možno, že kresba byla pracována dle základů hradu, ale právě proto, že kreslíř příliš podával se vlivu fantasie, nemá dnes pro historiografa, kterýž na obraz musí pohlížet s náramnou reservou, téměř ceny. Více by bylo prospělo, kdyby byl Pařízek nakreslil věrné zbytky hradu, jak vypadaly za jeho doby. († 1821). *Cyr. Merhout.*

---

[4]) Auf jeder Seiten mit einem Loch. Tamže.

Ukazatel jmenný i věcný.

Sestavil *Boh. Šrom.*

